UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 00252316 5

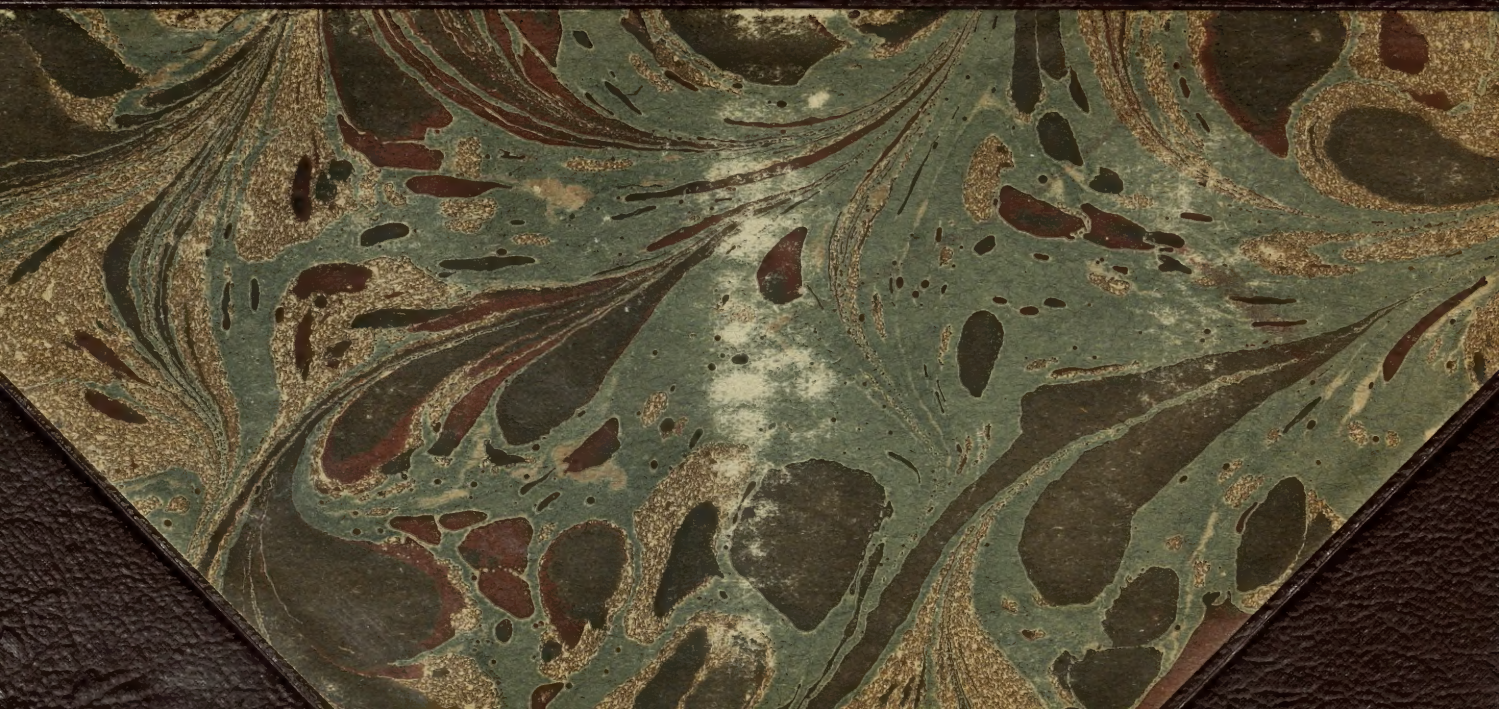

Presented to the
LIBRARY *of the*
UNIVERSITY OF TORONTO
by
Estate of the late
John B. C. Watkins

Søren Kierkegaards

Samlede Værker.

Søren Kierkegaards

Samlede Værker

udgivne af

A. B. Drachmann, J. L. Heiberg

og H. O. Lange.

Anden Udgave.

Ottende Bind.

Kjøbenhavn.

Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag.

Bianco Lunos Bogtrykkeri.

1926.

B
4372
A2
1920
bd.8

LIBRARY
AUG 13 1965
UNIVERSITY OF TORONTO

998640

Indhold.

	Side
En literair Anmeldelse	5
Opbyggelige Taler i forskjellig Aand (1847)	123

En literair Anmeldelse.

Udgivet af

J. L. Heiberg.

En literair Anmeldelse.

To Tidsaldre, Novelle af Forfatteren til „en Hverdags-
hiſtorie", udgiven af J. L. Heiberg.
Kbhv. Reitzel. 1845,

anmeldt

af

S. Kierkegaard.

Kjøbenhavn.

Hos Univerſitetsboghandler C. A. Reitzel.

Trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri.

1846.

Den Navnløse — og dog saa Navnkundige, Forfatteren af „en Hverdags-Historie"

helliges

dette lille Skrift.

Forord.

Denne Anmeldelse var, førend den paabegyndtes, bestemt for nordisk Literaturtidende. Dens Uforholdsmæssighed i Forhold til hiint Blads ringe Omfang, da endog dets halve Deel omfatter svensk og norsk Literatur, blev mig snart indlysende, item min Udueligheed til at skrive i Blade. Intet æsthetisk Tidsskrift existerer: nu vel, saa lad dette ogsaa være, hvad der oftere i Anmeldelsen bliver Tale om, Eenheden af Omgivelsens Reflex og den psychologiske Consequents, Eenheden af, at jeg er Forfatteren og Anmeldelsen derfor uforholdsmæssig stor, og af, at en udførligere Anmeldelse nuomstunder maa udgives som en Bog for sig selv. Man vil forøvrigt let see, at Anmeldelsen ikke er for æsthetiske og critiske Avislæsere, men for fornuftige Skabninger, der give sig Tid og Taalmodighed til at kunne læse en lille Bog, uden at deraf følger, at de just ville læse denne. At Bogen er skreven for dem, betyder jo ingenlunde, at den forpligter dem til at læse, det betyder i det Høieste blot, at den fritager de ved Avis-Læsning æsthetisk og critisk Dannede fra at læse.

S. K.

Indledning.

Ofte nok føres der i Verden mellem Mand og Mand Klage over Utroskab og Troløshed, og ofte nok ligger det Komiske kun altfor nært: at Forholdet ikke er Forskjelligheden, men et destoværre tro Gjenbillede af den gjensidige Lighed, at det er tvende Forandrede, der i ny Misforstaaelse vedblive at forholde sig til hinanden den ene som den andens Anklager, istedenfor afsides at anklage sig selv og finde Forstaaelsen. Hvor Meget nemlig end eet Menneske og med hvor megen Ret forekaster et andet Menneske Utroskab, Foranderlighed, Ustadighed: han vogte sig dog for at forklare sin egen Ustadighed deraf; thi dermed angiver han jo sig selv som Den, der har Loven for sin Existents uden for sig selv; men hvad er Foranderlighed Andet? Er det sandt, at Tiden forandrer Alt — det Foranderlige, saa er det ogsaa sandt, at Tiden aabenbarer, hvo det var, der ikke forandrede sig. Istedenfor Klage og Anklage og Mellemværende og Dom i Sagen har da ethvert trofast og sluttet Menneske den Opreisning i Vente, at det andet Eftersyn i Tiden vil vise, om han var utro og om Anklagen for Utroskab havde Magt til at forandre ham eller ikke. Det er ironisk nok, at stundom Den, der øieblikkeligt anklagede en Anden, i Eftersynets Øieblik næsten kunde ønske, at Anklagens Hidsighed havde havt den modsatte Virkning af hvad man dengang ønskede, fordi det nu viser sig, at den Anklagende var Den, der forandrede sig, og

nu maaskee i ny Hidsighed ligner sig selv ved at anklage denne Uforanderlighed. Saa lidet som Smerten og Lidelsen og Livsfaren altid er, hvor Skriget er: saa lidet er Troskaben mod sig selv altid der, hvor Anklagen over en Anden er høirøstet.

Dette Samme gjentager sig ogsaa ikke sjeldent i de literaire Forhold: at en Forfatter anklager Tidens Utroskab og Tiden Forfatterens, det være nu hans Evners formeentlige Aftagen eller at han maaskee kun altfor urolig og travl for at fyldestgjøre Tidens Fordringer selv hitter paa Noget, som dog ikke tilfredsstiller Tiden. Maaskee er der Feil paa begge Sider, men atter her vil det andet Eftersyn afgjøre, om det er en Forfatter, der væsentligen bliver sig selv tro, medens Verden forandres, eller en ustadig Aand, „en vildfarende Stjerne", der ved Foranderlighed vil fange det Foranderlige, medens Nemesis fanger ham i hans egen Snare. Forholdet er saaledes her det samme som hiint paaviste mellem Mand og Mand, men da er det i Literaturen tillige paa en anden Maade indviklet og gjort dialektisk; thi de twende Enkelte blive dog i en vis faktisk Forstand de Samme, men en Tid, en Læseverden er anderledes dialektisk. Den blot lidt ældre Forfatter seer sig snart, hvad enten han er forladt eller anerkjendt, omgiven af en ny Tid, en herskende Tid, denne være nu mere udviklet berettiget i sin Fordring eller vildledt som hiin ny Pharao, der ikke tilstrækkeligen kjendte Joseph og hans Fortjenester. Den forandrede Tid udtrykker da stundom Forandringen ved at anklage Forfatteren for Utroskab mod sin Tid, hvilket er misligt, især naar det ikke tydeliggjøres hvad der skal forstaaes ved sin Tid eller Tiden; thi saa er det eo ipso umuligt Andet, end at enhver Forfatter maa ende med at blive sin Tid utro, netop ved at blive sin Tid tro, da Tiden sophistisk bestandigt er den ny Afløsning, Forfatteren det enkelte Menneske, der bliver ældre med hvert Aar, kun kan fornyes i sig selv, men ikke blive Tid efter anden et nyt Menneske. Skal det tilsyneladende metaphysisk Dybsindige om Tidens Fordring ikke opløse sig i Forvirring, maa atter her ethisk det andet Eftersyn antages at kunne dømme ved at afgjøre, om det

var en Forfatter, der blev sig selv tro trods Tidens Fordring, eller en, der sveeg sig selv og vitterligt af ham selv overtagne Forpligtelser og saaledes misliggjorde en berettiget Fordrings Opfyldelse, eller endeligen en Tusindkunstner, der endte med at tage sig selv ved Næsen. Dersom nemlig det Ethiske ikke indrømmes en afgjørende Overvægt mod alt det Overilede om Tidens Fordring, saa forskylder ikke blot vor, men enhver Tid en uretfærdig og uskjønsom og meningsløs Adfærd mod alle ældre Forfattere. Selv hvis en herskesyg ældre Generation vil sikkre sig ved et bethlehemitisk Barnemord: derfor bliver et litterairt Fadermord lige afskyeligt*).

Man hører ikke sjeldent i vor Tid Ynglinge tale vise Ord; naar man hører nærmere til, hører man jo rigtignok, at det er Ynglinge; thi hvad der ikke undgaaer den Vise, at Alt, hvad han siger, angaaer ham selv (saa egoistisk er han!), det undgaaer Ynglingen (saa begeistret er han!). Hvad den Vise gjør, at han forstaaer Alt om sig selv og bestandigt forstaaer sig selv under, det gjør Ynglingen ikke, han gjør Fordringen og underforstaaer ikke sig selv, neppe noget Menneske — saadanne Fordringer gjør han. Man skulde troe, det var en beruset Guddom der talte, saaledes rutter han med Mennesker, saaledes svimler han i en phantastisk Forestilling om en Den, der skulde formaae at tilegne sig det Uhyre, der præsteredes ved Generationernes umenneskeligt forcerede Anstrængelse; mindst af Alt skulde man troe, det var et enkelt Menneske der talte. Det forstaaer sig han taler rigtignok i Tidens Navn om Tidens Fordring; men det er jo netop Modsigelsen, der burde standse Ynglingens eventyrlige Grusomhed, thi saa grusom har da aldrig Nogen været, ingen

*) Dette kan jeg maaskee allerbedst sige, da jeg selv er en Yngre, men tillige Gud skee Lov aldrig har havt Noget med Tidens Fordring at gjøre ved at være forpligtet til dens Krigstjeneste. Det er gaaet mig med Tidens Fordring som det i sin Tid gik mig med Militair-Tjenesten: jeg fik strax min Afsked, og begge Gange var det, hvad jeg ønskede. Men naar man begynder med Afskeden, har man altid den Fordeel, at man ikke kommer for langt ind i det.

Røver-Capitain i Romanen, som Tidens Fordring er det i en Ynglings Mund; saa grusom var end ikke Heliogabal — mod Strudsene, thi han lod dog ikke dræbe flere end han kunde spise. Knappere og knappere tilmaales Diæterne for de Udmærkede, hurtigere og hurtigere vækkes der Mistanke om Utroskab mod Tidens Fordring, nye og nye Kræfter fordrer Tiden i Ynglingens Mund. Og Den, der formodentligen ganske uopfordret gjør Fordringen, Den, der altsaa paa en eller anden Maade ved Utroskab mod sig selv og mod det at være Menneske har tilegnet sig Fordringen, som fordrer Troskab, han denne uhyre Creditor, der slet ikke kan forklare, hvorledes han selv er kommen i Besiddelse af Fordringen, men blot gjør den gjeldende: han drømmer ikke om, at med den Dom, han dømmer, ja med en strængere Dom og et knappere Maal vil han blive dømt. Inderlighed til at ville lære af Livet finder man sjeldnere, men desto hyppigere Lyst og Tilbøielighed og gjensidig Fremskynden til at blive bedragen af Livet. Uforfærdet synes man ikke socratisk at frygte for at blive bedragen; thi Gudens Stemme er altid en Hvidsken og Tidens Fordring i et tusindtunget Rygtes Form er ikke et almægtigt Bliv der skaber store Mænd, men et Røre i Affaldet, der skaber Forvirrede, et Abracadabra, der frembringer, som al Frembringelse er det, i Lighed med sig selv. Endnu mindre synes man socratisk at frygte meest for at blive bedragen af sig selv, og allermindst synes man opmærksom paa, at hvis af alle Bedragne de ere de Ulykkeligste, der bedrage sig selv, saa er blandt disse de igjen de Ulykkeligste, der i Modsætning til de fromt Bedragne ere formasteligen bedragne af sig selv. Langsom til at høre, hurtig til at dømme, efterkommer man kun halvt det Socratiske: at slutte beskedent fra det Lidet, man forstaaer; thi man slutter overmodigt — fra det Lidet, man forstaaer. Det Øieblikkelige, en glimrende Begyndelse og en ny Tidsregnings Dateren fra denne er det Lidet man forstaaer — dersom det da ellers er muligt at forstaae det Øieblikkelige og forstaae Begyndelsen, da jo det Øieblikkelige mangler det Evige, og Begyndelsen mangler Slutningen førend Meningen er ude,

og det burde man dog oppebie, ikke saa meget for Meningens som for Forstaaelsens Skyld. Det Næste altsaa; nu det behøves ikke, naar man taler i Tidens Navn, thi Tiden, saaledes abstrakt forstaaet, er en høist ligegyldig Magt, den kommer saa vist nok godt fra det, selv om ingen Yngling er bekymret paa dens Vegne. Men de enkelte Mennesker, der jo hver skulle have sin Tid? For de enkelte Mennesker kommer der jo et Næste, Eftersætningen efter den glimrende Forsætning — Ungdommens lykkelige Dage, da man selv var Tidens Fordring. Altsaa dette Næste; og jo knappere Tiden tilmaales de Ældre, desto hurtigere kommer jo dette Næste over En, og desto længere bliver Eftersætningen, og desto kortere bliver den Smule Forsætning, som man har forstaaet, hvis den ikke bliver til slet Intet, da det bliver umuligt at forstaae den sammen med Eftersætningen. I Sandhed en glimrende Begyndelse med den nye Tidsregning! Det kan man kalde ikke at begynde med Intet men hellere at Begyndelsen endte med at blive til Intet. Ikke Pandoras Æske kunde indeholde saa mange Ulykker og saa megen Elendighed, som der er skjult i det lille Ord: Tidens Fordring. Hver Den, der har leflet med dette Ord, han tage Skade for Hjemgjeld; han kan jo ikke klage over Tidens Fordring, naar han selv har udfordret den! Og dog vil man ikke forstaae det Næste. Bekymret for sig selv at lade sig veilede, i Inderlighed og med Beundring at glædes ved den Ældre, naar han bliver sig selv tro, at opbygges ved de 50 Aars trofaste Tjeneste, at forstaae langsomt, at lære af den Høiærværdige, af hvem man lærer noget Andet end af Øieblikkets Eminentser: til saaledes at lære det Menneskelige og at forsage det Umenneskelige, dertil synes man ikke at have Taalmodighed. Men skulde det ogsaa kunne være Tidens Fordring? Ja, er det ikke Tidens Fordring, saa er det dog den Magts, der er høiere end Tidens, thi det er Evighedens; er det ikke Menneskenes, saa er det Gudens; er det ikke Ynglingens, saa er det den Gamle af Dages! Og er det vel Troskab kun umenneskeligt at fordre Troskab; og er det vel Troskab at love meget Mere end noget Menneske kan holde; og ligger det Comiske ikke stun-

dom nær nok, naar Striden er mellem Tvende, af hvilke den Ene kun umenneskeligt fordrede Troskab uden at forpligte sig selv og derved lære hvad menneskelig Troskab er, den Anden forpligtede sig selv saaledes, at Troskab blev umulig, og Utroskab er de Stridendes fælles Lighed i Forandringen!

Men forholder dette i det Hele sig nu saaledes, og kun lidet lysteligt: hvor vederqvægende da at samle sin Opmærksomhed paa et Phænomen, hvor det Ønskelige er samlet i gjensidig Enighed, at lade sin egen, maaskee en Læsers, Tanke dvæle ved det Tilforladelige, at minde sig selv, maaskee en Læser, om, hvad vi vel Alle veed mere eller mindre tydeligt. Thi idet jeg nævner „Hverdags-Historien" er her heldigviis ingen mig forhadt Anledning for en Recensents travle Vigtighed med at henlede Opmærksomhed, at sætte paa Standpunktet, med at vise Nødvendigheden i Udvikling, at Forfatteren netop nu maatte blive Dramatiker, nu Naturforsker o. s. v.; men en mig kjær Anledning til at minde om en skjøn Erindrings lykkelige Gjentagelse. Forfatteren er jo bleven den samme, „een i Alle"; Læseverdenen behøver jo ikke at oplyses, behøver end ikke at paamindes, men kunde maaskee dog finde en Glæde i at mindes om hvad den veed. Herre Gud, den faaer jo saa meget Nyt at vide, at dette næsten bliver en Afvexling at læse. Idet jeg nævner „Hverdags-Historien" venter Ingen, end ikke den hidsigste Yngling, at være Vidne til en Standret i Tidens Navn over et udlevet Firma, men enhver fordrer billigen, at Anmeldelsen bliver en høitidelig Handling; hvad jeg ønsker og haaber skal skee, og forud erklærer, at hvis det ikke skeer, er Skylden min. Er det altid, efter min Overbeviisning, en Recensents Pligt at være en tjenende Aand, selv om han er i det sjeldnere Tilfælde at være Det langt overlegen, han anmelder: her er det ikke let for Nogen at falde i Fristelse, mig er det en Umulighed. Ikke egentligen samtidig med denne Forfatters Begynden er jeg snarere opvoxet under ham, og nu samtidig er jeg ikke voxet fra Indtrykket.

I snart tyve Aar har der bestaaet et lykkeligt Forhold og

ſom man ſiger om Ægteſkaber, en god Forſtaaelſe mellem denne Forfatter og en Læſeverden. Det er glædeligt at tænke derpaa, det er velgjørende for En ſelv at tale derom, om end Talen kunde være forſkjellig og atter i ſin Forſkjellighed netop udvise Forſkjellen mellem denne Forfatters Livs-Anſkuelſe og en mere mærket religieus Anſkuelſe. En ſtærkt religieuſt Begeiſtret vilde ene ſamle ſin Opmærkſomhed paa Forfatterens Troſkab mod ſig ſelv, og, beundrende, Intet høre om en Læſeverdens Forhold, Intet om Verden, hverken om dens Bifald eller dens Mishag; han vilde udbryde: „herligt; her er Noget at lære, ja ethvert Menneſke, hvad enten han er Forfatter eller ikke, kan lære heraf; thi af det Almene-Paradigmatiſke kan ethvert Menneſke lære, og Troſkab mod ſig ſelv er det Almene-Paradigmatiſke!“ Han vilde ikke ſige: kun tyve Aar, men: i tyve Aar! Men da vilde vel hine Fortællingers Forfatter, hvis jeg tør tillade mig at gjøre ham til Cenſor, medens jeg underkaſter mig den Examen at viſe, hvorledes og hvad jeg har lært af ham, han vilde formane den Begeiſtrede ikke at overſpringe Livets Møiſommelighed, ikke at lade haant om Lykkens Opmuntringer til Fortjeneſten; han vilde vel minde om, hvad der maaſkee lader ſig betegne ved et tidligere brugt Udtryk, at „Veien gaaer over Sukkenes Bro“*), og da atter lade ſin „Sagtmodighed vorde vitterlig“ i Reſignationens ſtille Glæde over Livet, der jo netop her paa en ſaa ſkjøn Maade viſer, at det er, ſom vi lære det i Fortællingerne, ja at det endog er bedre, at ikke blot Alt nok efterhaanden bliver godt igjen, men at det var og blev godt. Og dog ſkulde maaſkee hiin begeiſtrede Religieuſe, hvor villigt han end underkaſtede ſig Veiledningen og tog mod Belærelſen, atter vende tilbage til ſin Betragtning, der jo ikke overſeer Lidelſer, ikke letſindigt haaber paa Verden, men religieuſt vil, at Lykke og Ulykke ſkal betyde lige meget o: lige Lidt, og det Religieuſe ikke have Betydning ved og med noget Andet, men abſolut Betydning i ſig ſelv.

*) Cfr. Af en endnu Levendes Papirer. Udgivet af S. Kierkegaard. Kjøbenhavn 1838.

Tro har Forfatteren været mod sig selv; vilde Nogen daarligen sige, at han har været tro over Lidet, fordi han ikke har havt travlt med at forandre Opgaven, fordi han ikke har vanket om i alle Regioner, fordi han ikke har gøglet med en prunkende Mangfoldighed: da vilde jeg til denne vistnok fingerede Indvending svare: deri ligger netop Forfatterens store Rigdom. Livs-Anskuelsen, der skaberisk bærer disse Fortællinger, er den samme, medens en sindrig Opfindsomhed, en riig Erfarings erhvervede Forraad, en frugtbar Stemnings vegetative Frodighed tjenende frembringe Forandringen indenfor den skaberiske Gjentagelse. Uroen er væsentligen den samme, Beroligelsen væsentligen den samme, der kommes i dem alle væsentligen fra det Samme til det Samme; Spliden, der sættes, er i Spændstighed væsentligen den samme, Freden og Hvilen igjen den samme o: Livs-Anskuelsen er den samme. Vil man tage en af disse Fortællinger i sin Totalitet som given, og nu betragte de andre, og vil man, som man jo gjør, kalde Digterens Frembringelse en Skabelse: saa vilde jeg helst sammenligne denne hele Række af Frembringelser i Forhold til hiin ene med: Opholdelsen. Men er Gud, med hvem Digteren sammenlignes naar han kaldes skabende, er han mindre beundringsværdig i Opholdelsen end i Skabelsen? Og saaledes ogsaa med hiin Forfatters fortsatte Skabelse. Ja dersom det ikke var saaledes med denne Forfatter, vilde hans egne Frembringelser indeholde en Modsigelse mod sig selv. Livs-Anskuelsen, der er indeholdt i Fortællingen, maa atter indeholdes i Frembringelsen, ellers viser dette Misforhold netop, at en Forfatter ingen Livs-Anskuelse har, trods al sin formeentlige Skaben; hvorimod denne Forfatter i Inderlighedens Troskab reproducerer sin egen Oprindelighed i Gjentagelsen. Vilde man med en psychologisk Gradestok ligesom gradere Kraften, saa vil man finde denne væsentligen at være den samme i alle; vilde man psychologisk ligesom lokke Lidenskabens Fart, vil man finde denne væsentligen at være den samme i alle. I alle Fortællinger den samme Nærhed ved det daglige Livs Virkelighed, og den samme Fjernhed i Opløftelse;

den samme Nærhed ved Striden, den samme Fjernhed i Forstaaelsen. Saaledes er denne Forfatter bestandig Virkeligheden lige nær og lige fjern, han er den i Opfattelsen nærmere end en Digter og i den forklarede Gjengivelse mindre fjern end en Digter; thi Forfatterens Livs-Anskuelse ligger i Confiniet mellem det Æsthetiske hen til det Religieuse. Der, hvor Poesien væsentligen hører op, begynder denne Forfatter. Thi Poesien forsoner ikke væsentligen med Virkeligheden, den forsoner gjennem Phantasien med Phantasiens Idealitet, men denne Forsoning er netop i det virkelige Individ den nye Splid med Virkeligheden. Et Kjendskab til Virkelighedens Smerte, som det ikke kan komme frem i Poesien, (fordi den mindre intensiv end Fortvivlelsen har Tidens og Virkelighedens Dialektik) finder sin Forsoning i en Beroligelse, som Poesien (stricte sic dicta) ikke kan tilegne sig, netop fordi det er en Forsoning med Virkelighed. Men i Fortællingerne opgiver Forfatteren sig aldrig selv en saadan Virkelighedens Smerte, at den kun kunde finde sin Beroligelse i afgjort religieuse Bestemmelser og i det Religieuses Idealitet. Enhver Livs-Anskuelse veed Udveien, og er kjendelig paa, hvilken Udvei den veed. Digteren veed Phantasiens Udvei; denne Forfatter veed Virkelighedens; den Religieuse veed det Religieuses. Livs-Anskuelsen er Udveien, og Fortællingen er Veien. Paa Kategoriernes Forhold seer man let, at Ingen kan saaledes forsone med Virkeligheden som denne Forfatter, netop fordi hans Udvei er Virkeligheden. Frembringelsens Mesterskab ligger i, at dette intetsteds læres, men bestandigt skeer, bliver til, at der i Begivenheds og Personligheds Gjennemsigtighed vindes den Ro, i hvilken Fortællingen ender. — At forøvrigt denne Forfatter maatte udmærke sig ved Troskab mod sig selv, er ikke psychologisk vanskeligt at forklare, uden at dog denne ophøiede Lethed gjør Troskaben mindre beundringsværdig. Hverdags-Historien (eller Hverdags-Historierne) viser sig let som en anden Modenheds Frugt, og netop derfor kan der ikke være Tale om de Kriser og afgjørende Forandringer, hvilke en Forfatter, der begynder med en første

Modenhed, maa opleve. Den Livs-Anskuelse, der bærer Hverdags-Historien (hiin første, som har givet dem alle Navn), maa være modnet i Forfatteren førend Frembringelsen. Hans Frembringelse er ikke Moment i hans egen Udvikling, men idet denne er modnet, afsætter den som sin Frugt en Frembringelse i Inderlighed. Det er ikke det Geniale, ikke det Talentfulde, ikke Virtuositeten, der constituerer Frembringelsen, saa Produktiviteten væsentligen vilde forsvinde med Dettes Forsvinden, nei Frembringelsen selv, Muligheden af at kunne frembringe noget Saadant er snarere Lønnen, som Guden skjenkede Forfatteren, da han anden Gang modnet vandt i en Livs-Anskuelse et Evigt. Derfor kan han være veiledende, fordi han ikke er en Forfatter, der søger sig selv, men En, der har fundet sig selv, førend han blev Forfatter. Og hvad enten man nu kan finde Hvile i den samme Livs-Anskuelse eller ikke: her er dog Fred, og en stille Aands Uforkrænkelighed; saa lidet som her er et Sønderrivelsens sørgelige Budskab (og Gud veed hvor Nogen kan mene, at dette skal forkyndes!) saa lidet er her nogen Vigtighed, der spænder en nysgjerrig Forventning efter, hvad det nu er, der skal tilfredsstille Tidens Fordring, hvad den urolige Forfatter nu behageligst antager at være det Lykfaliggjørende. Nei, Hverdags-Historien er ikke blot en fuldendt Fortælling, men er Fuldendelsens Noveller. Glad gaaer man til Læsningen, man veed forud, at der er en Livs-Anskuelses Tilforladelighed, man er ikke uroliget af en vildfarende Stjernes Omtumlinger, men under Beskyttelse af en ledende Stjerne. Forud kjender man Livs-Anskuelsen, frydes nu ved, at den atter bliver til, forandret, men i Gjentagelsen, en Forandring, der ikke nysgjerrigt er for Andre ved Maskerade-Dragternes Foranledning til at nappe Nyt, men er for Inderligheden. Snart i tyve Aar er dette skeet saaledes, medens det udvortes Væsen ogsaa er det samme; den samme næsten qvindelige Resignation, der dog indgyder Ærbødighed, den samme Beskedenhed i Fremtræden, den samme Afsideshed fra Allarmen og Tidens Fordringer, den samme Hjemlighed og trofaste Vedhængen ved en dansk Læseverden; thi ogsaa

dette er saa skjønt, at Hverdags-Historien saa godt som ikke er oversat i noget fremmed Sprog: en Nøisomhedens og Selvbevidsthedens Glæde over det lille Danmark! — O, skjønt saaledes at være Forfatter, skjønt at være den Navnkundige, der som Udgiver har lagt sit berømte Navn til; som Fortællingerne ere det, saa er ogsaa dette Forhold en Forening i Troskab. Udgiveren er ikke bleven berømt ved dem, thi han var det, men Fortællingerne, der selv have erhvervet sig et Navn, næst Udgiverens et af de betydningsfuldeste, vedblive dog i Navnløshedens Hengivelse at søge Tilhold hos den Navnkundige.

Og Læseverdenen har været Forfatteren tro. Han er altid bleven modtagen som en Kjærkommen; og skjøndt han aldrig har spændt Forventningen, mindst af Alt over hvad Ret er, har han altid været forventet. Saa var det i Begyndelsen, da Prof. Heiberg æsthetisk overtog Commandoen i dansk Literatur og i „Flyveposten" overgivne, vittige, oplysende, belærende Underholdning episodisk indslyngede disse Fortællinger saaledes, at det skuffede Blikket, og man ikke kunde blive klog paa, om det var Digt eller Virkelighed. Den Yngre har ved ofte at læse Flyveposten og disse Fortællinger ind i det undvigende Sammenhæng søgt at leve sig ind i den Fortryllelse, det maa have været for de Samtidige. Som Modtagelsen var i Begyndelsen, saa var den den samme uforandrede, da Fortællingerne senere Aar efter Aar paa en saa smuk Maade udkom ved Juletid. Thi hvad der end kan indvendes imod, at gjøre en saa tilfældig Tid til Messe-Tid og fornemlig af en saa tilfældig Grund som den, at man behøver Præsenter, som var dansk Literatur slet ikke andet end Præsent-Literatur: Hverdags-Historien er aldrig paa den Maade kommen ved Juletid, dens egen Betydningsfuldhed maatte forhindre en fornærmelig Misforstaaelse, hvis ikke allerede dens tarvelige beskedne Udseende forhindrede enhver endog det første Øiekasts Misforstaaelse. Er det end tungt, at den danske Læseverden er saa lille: saa kan dette dog ogsaa have sin smukke Side, og gjøre det muligt, at en Forfatter paa en gemytlig og velvillig Maade netop ved at holde sin Person ude,

næsten kan træde i personligt Forhold til sin Læseverden. Saaledes kom Hverdags-Historien ved Juletid. Det faldt Ingen ind, at det var en Bog man kjøbte, snarere var Penge-Udgiften som en Douceur, man giver Overbringeren af et kjært Budskab, Bogen var virkelig en Gave, man modtog; man indbildte sig, man smigrede sig hver især med den Forestilling, at det var en Deeltagelse af Forfatteren, at Bogen netop kom ved Juletid. Overraskt greb Læseverdenen efter Hverdags-Historien i Flyveposten skuffet ved Belysningens Tvetydighed, gjækket ved at faae lidt og lidt ad Gangen; som en kjærkommen Gave modtoges den ved Juletid: at vente den var i sig selv kjært, at modtage den forventede, ikke mindre kjært. Paa samme Maade modtoges den ved enhver anden Aarets Tid, som nu den sidste, der kom i November Maaned. Med Modtagelsen har det da siden Begyndelsen havt sin skjønne Forbliven. Og hvor var der vel en egentlig Læser af dansk Literatur, der ikke paa forskjellig Maade gjemmer een eller anden af disse Noveller indflettet i sit eget Livs Erindren, det være nu Novellens Betydning for ham, eller dens Betydning for ham i en kjær Situation. Den Yngre har læst den høit, og maaskee ogsaa for Den og Den; de Elskende have forud aftalt, at denne Bog skulde være Nytaarsgaven; en Husfru har betinget sig foruden en ny Silkekjole hver Aar tillige den Fortælling af Hverdags-Historien, som maatte udkomme i dette Aar; et elskende Pars Misforstaaelse er bleven hævet, en ægteskabelig Spænding formildet ved Læsningen af en saadan Novelle. Thi ogsaa denne Tilforladelighed har bidraget til, at der er skeet saa mangen Omsætning og Udveksling mellem Menneskene ved Hjælp af disse Noveller: at man forud var sikker paa, ikke at finde noget Virkelighedens Forhold, ikke Venskabets, ikke Elskovens, ikke Ægteskabets, ikke Familiens, ikke Livs-Stillingens, fremstillet i en vildledende Belysning, men tvertimod at finde det tydeliggjort og elskeliggjort.

Men hvilken er da denne Forfatters Magt, hvormed han udretter Dette, naar der ikke er Spørgsmaal om det Enkelte i den enkelte Novelle, ikke om hans Fortrinlighed som Novellist,

men om ham som Repræsentant for en bestemt Livs-Anskuelse, og dette er netop det Mere, han væsentligen har fremfor Novellister i Almindelighed, og et andet Fortrin end det, han indenfor Bestemmelsen Novellist comparativt maa hævdes. Ofte nok hænder det nemlig En, at man efterat have stiftet Bekjendtskab med en Novelles 17 Personer, hørt dem tale, læst Breve af dem, efterat være ført mangesteds omkring, vundet Local-Kundskaber og profiteret af herlige Udsigter, ender lige saa klog som man var, fordi Novellen selv, totalt betragtet, ender i Vildsomhed, da der mangler Livs-Anskuelse, og Kjendskabet til de mange Personer dog ikke beriger En væsentligen mere, end om man havde lært 17 Personer at kjende i et Selskab. Bekjendtskabet kan maaskee være ret interessant, men det forklarer ikke Tilværelsen, man finder bekræftet hvad man saadan veed om Menneskene, eller man finder maaskee en ny Individualitet, som man ikke ganske finder den i Virkeligheden; men en Forklaring i Totalitetens Forstand mangler.

Vil man sige om Digteren (og her er ikke Tale om comparative Bestemmelser mellem de enkelte Digtere, men om Qvalitets-Prædikatet for det væsentligen at være Digter), at han river hen, at han begeistrer, fordi han væsentligen virker ved Phantasien, saa vilde jeg sige om Hverdags-Historiens Forfatter: han overtaler; thi at han fængsler ved Læsningen, underholder under Læsningen, er ikke saa charakteristiske Bestemmelser, da det Samme jo kan passe paa Digteren og paa mangen anden Novellist. Han overtaler, og ogsaa dette er en vanskelig, men tillige en velgjørende Kunst. Vil man sige, at Digteren (stricte sic dictus) kun har de høie eller de dybe Toner, og derfor egentligen ikke kan tale med Folk, saadanne som disse ere i Virkeligheden: da gjelder det om Hverdags-Historien, at hans Livs-Anskuelse netop har Overtalelsens Mellemtone, og Livs-Anskuelsens Udtalelse netop sin Fuldendthed heri. Det er ikke stærke, begeistrede og ophidsede Tilraab til at stride, til at nyde, til at trodse Livets Modstand, eller Fortvivlelsens Skrig, som her høres, eller saadanne Optrin, som her skildres, eller i saadan

Afgjørelſe, her endes. Det er det hyggelige Kabinets indbydende Fortrolighed, der her aabner ſin Helligdom for En, men fra hvilken igjen Lidenſkabens Heftighed og Afgjørelſens Livsfare og Anſtrængelſens Yderſte er udelukket, fordi Sligt hverken kan rummes eller kan taales der. At ville lade ſig ſige er Betingelſen for at tilegne ſig Overtalelſens Veiledning; denne nedſpændte Eftergivenhed Betingelſen for, at Overtalelſen atter kan aflokke Forſtemtheden ny Velklang. Det bliver Alt nok godt igjen. Ved hvilke Midler? Ja ſpørg ſømmeligen; thi om Du end ſpørger rigtigt, vil Du, hvis Du ſpørger heftigt have gjort Dig det umuligt at tilegne Dig Beſvarelſen. Ved hvilke Midler? Ved Forſtandighed til at afvinde Lidelſen en mildere Side, ved Taalmodighed, der venter et Smiil af Lykken igjen, ved venlig Deeltagelſe af kjærlige Mennesker, ved Reſignationen, der giver Afkald ikke paa Alt, men paa det Høieſte, og ved Nøiſomhed forvandler det Næſte derefter til næſten lige ſaa godt ſom det Høieſte. Og Alt dette foredrages ikke, det ſkeer: netop derfor er Overtalelſen ſaa ſtor, naar man hengiver ſig i den. Ingen Taler kan overtale ſaaledes, netop fordi han har Henſigten, og Betragtningen altid føder Tvivlen. Overtalelſen her derimod er ikke et Mellemværende mellem tvende Perſoner, men er Veien i Livs-Anſkuelſen, og Novellen fører En ind i den Verden, ſom Anſkuelſen ſkaberiſk bærer. Men ſee, denne Verden er igjen netop Virkeligheden; Anſkuelſen har derfor ikke bedraget En, men netop overtalt En til at blive, hvor man er.

Thi hvad er det at overtale, naar man philoſophiſk ſkulde beſtemme dette Begreb og hævde det ſin ædle Betydning, agtende paa, at her jo ikke er Tale om Forholdet mellem tvende enkelte Mennesker, men om en Livs-Anſkuelſes Forhold til den Modtagende. Overtalelſen forudſætter, at der er en Vanſkelighed, en Hindring, en Modſtand; hermed begyndes der, og nu ſkaffer Overtalelſen dette bort. Overtalelſe er netop en Bevægelſe paa Stedet, men den Bevægelſe, der forandrer Stedet. Æſthetiſk føres Individet bort fra Virkeligheden og overſættes i Phantaſie-Mediet; religieuſt føres Individet bort

og overſættes i det Religieuſes Evighed: i begge Tilfælde bliver Individet fremmed for Virkeligheden. Æſthetiſk bliver Individet fremmed for Virkeligheden ved at være borte fra den; religieuſt bliver Individet en Fremmed og Udlænding i Virkeligheden. En Vanſkelighed forudſættes der altſaa, eller at Lykkens og Umiddelbarhedens umiddelbare Sammenhæng i ſig ſelv er brudt; men Afbrydelſen kommer hverken til meningsløſt at ende i Fortvivlelſe, ei heller bliver den et qualitativt nyt Livs Begyndelſe. Som Blomſten, naar den er knækket, ved Blomſterſtokkens Underſtøttelſe reiſes op igjen, indtil den atter vinder ſin Styrke, om den dog bærer Mærket af at være brudt: ſaaledes er denne Livs-Anſkuelſe den Støtte, der underſtøtter den Knækkede, indtil den atter reiſer ſig. Men dette er netop Overtalelſe. Umiddelbarheden veed ikke, hvad Overtalelſe er, fordi den ikke har Lægedom behov; men det Religieuſe kan ikke overtale, netop fordi det forudſætter en ny Begyndelſe.

Hverdags-Hiſtorien *overtaler*, og heri er atter betegnet dens Grændſe, ſom den ikke vil overſkride. Vilde man ſætte en Stræben ſammen med den, ſom ſøger ud i Ideens yderſte Afgjørelſe: da er den atter Overtalelſe, men ſom en venlig Magt, der holder igjen, medens ſelv den meeſt Uregjerlige dog ikke vil unddrage ſig det Anſvar at undgaae denne Inſtants.

Mange have vel fundet deres Tilhold i denne Livs-Anſkuelſe, fængslede ved Overtalelſen, og ſelv om Andre fordre mere afgjørende Kategorier: Hverdags-Hiſtorien er dog et Hvileſted, eller om man ſaa vil et Bedeſted; thi et viſt religieuſt Anſtrøg er umiskjendeligt, netop fordi Livs-Anſkuelſen ikke er Forſtandighed alene, men denne formildet og forædlet ved Følelſe og Phantaſie i Overtalelſe. Dog hvad ſiger jeg: om Nogen *fordrer* mere afgjørende Kategorier; er dette ikke Tidens Fordring, jeg taler om; er ikke jeg iſtedenfor at være et eenligt Menneſke, der ſom ethvert ſaadant ikke kan forvexles med Tiden, med Kritiken o. ſ. v. og derfor let vil lære Ærbødighed ligeoverfor et ſaadant Phænomen ſom Hverdags-Hiſtorien, er jeg ikke bleven et uroligt Partihoved i Spidſen for et Opløb, ſom

tramper paa Parterret, og raaber paa Tidens Fordring? Heldigviis ikke; og heldigviis er der dog Noget, som netop, naar det gjøres til Tidens Fordring, eo ipso er Nonsens. Thi hvad kan man ikke hitte paa at kalde Tidens Fordring, og hvad kan ikke faae en vis Anseelse ved at være Tidens Fordring; men at afgjørende religieuse Bestemmelser blive Tidens Fordring, er eo ipso en Modsigelse. Istedenfor man ellers, dersom man da bekymrer sig om Sligt eller foranlediges dertil, kan have ondt nok ved at afgjøre, om Dette eller Dette virkelig er Tidens Fordring: saa er her Undersøgelsen kortere og ingenlunde en faktisk af, om dette nu virkelig er Tilfælde, thi det er en Umulighed, at dette kan være Tidens Fordring, saa selv hvis det virkelig var Fordringen, var det dog ikke Fordringen, dersom der ellers til en Fordring fordres Forstaaelsen med sig selv af hvad man fordrer. Tiden er for abstrakt en Bestemmelse som Fordrer til at kunne fordre de afgjørende religieuse Bestemmelser, der netop ere Individualitetens og Enkelthedens; en masse, i Fælledskab og med Larmen at ville fordre hvad der kun kan blive den Enkelte til Deel i Enkeltheden, i Eensomheden, i Stilheden, lader sig ikke gjøre. Det at fordre har dog vel ogsaa sin Dialektik i sig selv, for at Tidens Fordring ikke skal blive identisk med Ufornuftens Skrig og Larmen og blot være kjendelig paa Menneskestimlen. Ingen Tidens Fordring kan derfor fortrænge Hverdags-Historien, det kan man see paa Individualitets-Kategorierne, der ligge til Grund for Alt, og paa den Brug af disse, der er gjort i Fortællingerne. Den Enkelte eller De, der ved at blive Enkelte søge Religieusitetens afgjørende Bestemmelse, ville neppe fristes til at fortrænge Overtalelsen, som de tvertimod ville vide baade at ære og glædes ved. I Forhold til enhver Individualitetens Rystelse, der dog i sit Sidste kun er sjelelig: er Hverdags-Historiens Livs-Anskuelse eo ipso Trøsten og Helbredelsen. Og er denne i disse Fortællinger foredragen af en saadan Mester, udstyret med saa megen Inderlighed og konstnerisk Dygtighed, at den har sin Fuldendelse. En Individualitetens aandelige Rystelse er eo ipso Tegnet paa de afgjørende

religieuse Bestemmelser; og Aand maa derfor ikke forstaaes identisk med Talent og Genie, ingenlunde, men identisk med Bestemmelse i Lidenskab. Et eenfoldigt Menneske kan føle Trang til det afgjørende Religieuse, og selv om det var en fortrinligere Begavet, der følte denne Trang, var det dog en stor Taabelighed at sige, at han derfor var en saadan Kunstner som hine Fortællingers Forfatter. Saasnart Religieusiteten tillader sig dette Ordspil med „Aand", er den eo ipso ophørt at være Religieusitet og er bleven anmassende.

I snart 20 Aar har Hverdags-Historien saaledes bestaaet, været en Livets Forklaring for Ældre eller en Bestyrkelse i Forstaaelsen, været en Veiledning for Yngre, som ere opvoxede under den: hvor nær ligger nu ikke Titlen paa den nye Novelle To Tidsaldere. Men hvor nær ligger ogsaa en Indvending, som jeg helst vil affærdige her, at det ikke paa nogen Maade skal faae Udseende af, at det kunde falde mig ind at svare paa en saadan Indvending, — hvis den virkeligen er gjort, — efter at have læst og anmeldt Bogen. Der gives Indvendinger, som rette sig mod en Bog, og dog egentligen aldrig ere komne videre end til Bindet og Titelbladet, og som derfor bedst besvares eller rettere affærdiges udenfor. Opgaven erfares af Titelbladet; i en Fart omskrives Opgavens Vanskelighed til en Indvending mod Bogen, og som Jøderne ved Hjælp af Obligationer trak Penge ud af Landet, saaledes trækker Overfladiskheden Fynd og Bethydning ud af Literaturen ved saadanne trængende Conversioner. Det er en vanskelig Opgave. Ja. Ergo er den ikke løst. Nei. Om den er løst eller ikke sees først af Bogen og ved et langt nærmere Eftersyn. Vanskeligheden ligger i, at en Ældre paatager sig at opfatte en nyere Tid. Det er en Umulighed, siger Indvendingen i Forbigaaende og ryster betænkeligt paa Hovedet, thi saadanne Indvendinger blive kun altfor let populaire, da enhver snaksom Barbeer, om han ikke er Faderen, med Glæde staaer Fadder til den. Det er en Umulighed, siger Indvendingen; thi en Ældre er altid partisk for sin Tid, og kan ikke fatte vor Tid. Saaledes kan man ogsaa vende det om og sige:

det er en Yngre, der vil opfatte en ældre Tid — ergo er Opfattelsen mislykket, thi en Yngre er eo ipso partisk for sin Tid. Hvad vil dette sige? det vil oversat i fornuftig Tale sige: det er en vanskelig Opgave. Og derfor lod jeg denne Indvending fremtræde her, for, hvis noget hurtigt Hoved ilsomt skulde have havt travlt med at befordre den cito citissime, at anvise den sin Plads, forvandlet rigtignok, som den jo selv er den forvandlede Titel, forvandlet til en sømmelig og ærbødig Erkjendelse af Opgavens Vanskelighed. Saa gjør en saadan Indvending, om end i fremmed Tjeneste, dog nogen Gavn, ender tillige paa en passende Maade Indledningen, dersom ellers Nogen skulde finde det Upassende, hvad jeg her tilføier. Det Første jeg har skrevet indeholdt blandt Andet nogle anmeldende Ord eller rettere en Udgydelse betræffende disse Noveller. Siden den Tid har jeg aldrig forsøgt mig som Anmelder. Efter 7 Aars Forløb er det da mit Ønske anden Gang, afsluttende, at gjøre Forsøget og atter med en Hverdags-Historie. Jeg har, hvad dog Sømmeligheden tillader i Forhold til en Anonym, en gjettende Formodning om Muligheden af, at den ærede ubekjendte Forfatter i sin Tid læste den lille Piece; dersom han da nu igjen vil gjøre mig den Ære at læse disse Linier: jeg haaber han skal finde mig uforandret eller om muligen forandret i Gjentagelsen: lidt mere Klarhed i Fremstilling, lidt mere Letheid i en flydende Stiil, lidt mere Langsomhed i Kjendskab til Opgaven, lidt mere Inderlighed i Skjønsomheden: altsaa forandret i Gjentagelsen.

I.

Udsigt over Indholdet i begge Dele.

1ste Deel: Revolutionstiden. I en kjøbenhavnsk Grosserer Wallers Huus var det Epochegjørende, at den franske Legation ankom til Byen, og at disse Affendinge tillige med

andre Franskmænd fik Adgang der i Familien. Grosserer W. er Republikaner, hans Broder Justitsraad W., „hvem Tidens Vanskelighed har gjort vanskelig før Tiden", er Royalist; dennes Søn Ferdinand W. er Republikaner; og for Høiesterets-Advokat Dalund, en daglig Gjest i Huset, er det ikke muligt at bevare sin neutrale Stilling som Jagttager af de verdenshistoriske Begivenheder, fordi hver af de hidsigt stridende Parter forstaae hans enkelte Yttringer i Lidenskab, og misforstaaende forvandler ham til en Advocat hver for sin Sag. Men medens saaledes Opmærksomheden er henvendt paa de store Begivenheder, og medens det Wallerske Huus ofte nok er Vidne til politiske Disputer: skjuler dette over en hemmelig Forstaaelse mellem Madame W. og Advokat Dalund, thi hvad Løvhytten og landlig Stilhed er for uskyldig, eller dog for tilgiveligt feilende Elskovs Tilbliven: det er store Begivenheders Bortleden af Opmærksomheden for den forbudne Elskovs Vedbliven.

Endeligen er der endnu i det W.ske Huus paa Besøg en ung Pige: Claudine, Grossererens Søsterdatter. Og iblandt Franskmændene er der een: Charles Lusard, i hvem den unge, af sin Tante Malfred næsten fortrykt opdragne, Pige snart finder en Gjenstand for sin nu fritaandende Beundring. Et Gjestebud hos Grossereren danner Culminationen for Politikens Triumpher i det Wallerske Huus og Begyndelsen for en anet Forstaaelse mellem Claudine og Lusard.

Skjøndt første Deel af Novellen kaldes Revolutionstiden, samler dog Opmærksomheden sig nu afgjørende om Claudine, saa Hoved-Motivet synes glemt, hvis det ikke erindres, at C. netop falder som et Offer for sin Tids Idee (p. 79), men tillige opreises som Den, der trods Nogen blev Ideen tro (p. 159). Saaledes fremkommer den interessante og dog saa beskedent valgte Opgave: „Revolutions-Tidens Liv reflekteret i det huslige Liv" (cfr. Forordet) ja Revolutionstidens Liv reflekteret i en stakkels forladt Qvindes skjulte Affideshed paa Landet.

Lusard faaer en Duel; saaret bliver han paa en Fiskerbaad bragt til Grossererens Landsted, hvor Claudine i den piinligste

Spænding har gjennemlevet og gjennemlever alle en skjult Elskendes Forsærdelser, men ogsaa modnes i den egne Forelskelses Inderlighed. L. forbliver paa Grosserens Landsted, hvor han helbredes, men hvor ogsaa i landlig Stilhed Forstaaelsen mellem ham og Cl. naaer sit Høieste, begunstiget af Leiligheden, og veiledet ligesom af Ferdinand W.s Efterretning om et utilladeligt Forhold mellem Madam W. og Dalund, samt ved hans Udvikling af Tidens frivole Anskuelser om Ægteskabet.

Lusard gaaer til Armeen og lader Cl. tilbage med den af Ferdinand W. prophetisk forudsagte Opgave: „at Erindringen herom maatte være nok til at udfylde Livet for et Fruentimmer, der forstod at elske og paaskjønne det Herlige" (p. 20) en Prophetie, der i sin Almindelighed om enhver Pige kan blive usand, og kun blive sand om den Ualmindelige.

Isoleret allerede ved sin eensomme Viden om sit Forhold til L. bliver Cl. det mere og mere. Ferdinand W. skriver en lille Digte-Samling (Primula veris), indeholdende revolutionaire Ideer, bedrøver og ængster sin Fader derved og reiser saa udenlands. Grosserer W. gaaer til Amsterdam i Handels-Anliggender, hans Kone følger ham. Foretagendet lykkes, men Grossereren kommer til Skade, og Tilbagereisen forsinkes. Cl.s Stilling bliver mere og mere fortvivlet. Hun har Ingen at betroe sig til i sin Elendighed, beslutter endeligen at skrive til Madame Waller og aabenbare hende Alt. Brevet afgaaer, men maa komme for sildigt, thi Efterretningen indløber nu om, at Madame W. er død. Dalund beslutter af Sorg at reise udenlands; underretter Cl. derom i en Billet og henkaster et fortvivlet Ord om Selvmord. Cl. bragt til det Yderste beslutter fortvivlet at ende sit Liv; frelses ved den gamle Husholderske Susanne, og finder ved hendes Hjælp en Trostens-Bolig hos en gammel Skipper-Enke. Uden andet Tilhold i Verden tilhører nu Cl. den Spæde ganske med en saadan i stille Indvielse helliget ægte Moderlighed, at det maa lykkes „Moderen ved Troskab at forsone, hvad Jomfruen letsindigt har feilet" (p. 99), at Indvielsens Inder-

lighed faaer ligesom tilbagevirkende Kraft til ægteskabeligt at omforklare Feiltrinnet.

Grosserer W. har rigtigt modtaget Cl.s Billet til hans afdøde Kone, aabnet den og erfaret Alt; fordrer, at Cl. skal forlade hans Huus. Et Ægteskabstilbud gjøres fra Tydskland gjennem Tanten; afslaaes. Under Skin af at reise til Tydskland forlader hun ene Byen med den Spæde, og tager ud paa Landet til sit nye Skjulested, hvor hun under Navnet Madame Johansen lever ukjendt, glemmende Verden og glemt. Hører aldrig Noget fra Lusard, hvad saa vel Mystifikationen som tilfældige Omstændigheder forhindre, da der dog indløbe nogle Efterretninger til Grosserer W.

Fængslet ved Troskaben mod sig selv og sit Barn til Mindet om Lusard, han være nu død eller troløs, lever Claudine 9 Aar i en idyllisk omfredet Erindren, kun uroliget og bragt i rørende Forlegenhed, hver Gang hun foranlediges til at skulle forklare, hvorledes det dog egentligen er gaaet til, at hun i saa ung en Alder er bleven Enke, det være nu en simpel Bondekone, der gjør det i al Troskyldighed, eller en Baron i erotisk Interesseretheb, eller den lille Charles i barnlig Naivetet. Thi en Baron, hvis tidligere Letsindighed bøier sig under Elskovens Magt, frier til hende, aabner hende Udsigten til en glimrende Fremtid, der tillige kan skjule over et Feiltrin. Han ængster hende med sin Lidenskabelighed, men faaer dog Afslag; og Claudine vælger, skjøndt vanæret, at blive „sin Husbond og sin Ære tro".

Claudine bliver kjendt af en Uvedkommende, der er i Besøg hos Baronen; bliver atter kjendt af en kjærkommen: Ferdinand W., der, imidlertid gift og Medinteressent i et stort Etablissement i Schweiz, er vendt tilbage, og af Susanne har erfaret hendes Opholdssted. Han bringer Efterretningen om, at Lusard lever som Duc de Montalbert paa et Gods i Jylland, hvilket han har arvet efter Onkelen, en ivrig Royalist, med hvem han i sin Tid i Faveur af Claudine forgjeves søgte at udsone sig: Ferdinand W. bringer igjen Underretningen til Lusard, som mener

Cl. utro og gift i Tydskland. F. indleder Efterretningen saa delicat som muligt, at Gjenforeningen ikke maa blive en fattig og treven Concession, men en begeistret Gjentagelse, at det dog maa vise sig, at det er ikke som der staaer i den franske Sang om Foraaret: „qui ne revient plus pour les amans, comme il revient pour la nature."

Lusard og Claudine forenes.

2den Deel: Nutiden. Som Claudines fuldtro Udholdenhed havde været Troskabens seierrige Vei til den endelige Forening med Lusard: saa gjentager denne Troskab sig i en Erindringens Udholdenhed, der ædel dannet veemodigen søger tilbage til den Forening, til hvilken Claudine søgte hen. Sønnen Charles Lusard de Montalbert nu 50 Aar gammel lever paa den prægtige gamle Borg („hvor de to store Kastanietræer ved Kirkemuren allerede i ti Somre strøe deres Blomster over Graven") — selv en Erindring om de Afdøde. Efterat have reist meget, saa vel i den nye som i den gamle Verden, efterat have ladet Elskovens Tid gaae forbi, efterat have svinget af der hvor Fremtiden væsentligen begynder for et Menneske: har han skjønt indrettet sig i Erindringen og valgt Fortiden, kun ønskende at forskaffe sig selv en Erindring ved at gjøre Een af sin Familie lykkelig.

Lusard kommer til Kjøbenhavn, besøger Commerceraad Waller, der beboer det gamle Wallerske Huus, og ved ham indføres vi nu i Commerceraadens ægteskabelige Brødlerie, og paa den Skueplads, hvor Nutiden aabenbarer sig i sine forskjellige Repræsentationer. Nutiden har intet Fremmed at fængsle ved, ikke en Legation af Franskmænd, der næsten lade En glemme, at Scenen er i Kjøbenhavn, ikke en verdenshistorisk Katastrophes mægtige Opsving. Livet i Nutiden er ikke uroliget i energisk Lidenskab, der netop i sin Energie, ja selv i sin Heftighed har sin Form, skjuler ikke over en forbuden hemmelig Lidenskabs Styrke. Tvertimod det Hele er aabenbart Ubestemmethed derved Trivialitet, Formløshed, Halvstudeerthed, Leflerie, og

er aabenbart at være det. Her er ingen mægtig Aabenbarelse og ingen dyb Skjulthed, men desto mere Overfladiskhed.

Kun een Blomst voxer i Skjul, fortrykt af alt dette udvortes Væsen: Frøken Mariane, en Datter af Commerceraad W.s første Ægteskab, stedmoderligen i det andet Ægteskab, endog af Tjenestefolkene, benævnet: Maren. Krænket og overseet af Stedmoderen, forgjeves en Gjenstand for Faderens afmægtige Beskyttelse, fornærmet næsten af unge Lapse, hvilke Stedmoderens Coquetterie begunstiger, bekymret for sin yngre Søster Colettes Institut-Letsindighed: er hun lønligen elskende og elsket af Ferdinand Bergland, en Dattersøn af Ferdinand Waller (Forfatteren af primula veris), et noget excentrisk Hoved, men stolt og ædel.

Lusard opdager snart denne Piges Elskelighed, bestyrkes i sin Dom af den gamle Etatsraad Dalund, der kommer som engang i Grossererens nu i Commerceraadens Huus, en Olding, der ikke kan siges at have valgt Erindringen, men bevarer den, Erindringen om Madame Waller, en Olding, der, som han eengang forgjeves søgte at bevare sin neutrale Stilling som Jagttager, nu forgjeves med sin blide men dog lidt sarcastiske Opfattelse træder i Skranken som „Advocat for en svunden Tid — eller mod en nærværende".

Ferdinand Bergland veed man ikke at finde; efter et Brud og en Misforstaaelse med Commerceraaden er han reist, nok til Genf. Mariane bliver nu den designerede Gjenstand for Lusards Opmærksomhed (hvad endog af Nogle misforstaaes som var han selv Frieren), hendes Elsker udsees til Lusards Arving. Mismodig troer L. at opdage, at Mariane elsker Arnold, en juridisk Student, hvis tomme Væsen er ham modbydeligt; Dalund benegter dog Muligheden heraf.

Ved et Tilfælde bliver L. Vidne til en Samtale mellem Mariane og den Elskede (det er Ferdinand Bergland, som er vendt hjem for at tage Afsked), hvem han ikke kan see, da han i Løvhytten er skjult af Træerne, men hvis Stemme og en Signetring L. bliver opmærksom paa. Af Samtalen erfarer L., at

denne Forelskelse stunder mod sin Opløsning, at den Elskede af Frygt for Næringssorger ikke vil vove sig ud i et Ægteskab, men forlade Pigen, haabende, at L. frier til hende.

Men hvo er nu dette Menneske? Paa en Bog-Auction kjøber L. hiin lille primula veris for 25 Rbd., og bliver nysgjerrig efter at vide, hvem Den kan være, der var den næste om dette uforholdsmæssige Bud. Paa Stemmen og Signetringen gjenkjendes Elskeren fra Løvhytten — og see, denne er Ferdinand Bergland, den Søgte.

Just da som en lignende Adskillelse skal indtræde som den i første Deel: da en trofast qvindelig Sjel (ligesom Claudine) skal forlades af den Elskede, der ikke vil i Krigen (som Lusard) men trøstesløst ikke vil vove sig ud i et Ægteskab af Frygt for Næringssorger; just som Horoscopet vel maatte stilles saaledes, at Mariane ligesom Claudine vilde blive sig selv tro i Aarene, men, mindre begeistret opflammet, vilde lide mere i stille Inderlighed: da træder L. til — Erindringen fra første Deel virker endnu engang forklarende. Hvad sønlig Pietet veemodig erindrer, det seer den Ædle nu om sig i forynget Gjentagelse.

Mariane forenes med F. Bergland; de leve paa den gamle Borg: den eenlige Lusards Børn og Arvinger.

* * *

1) I Løvhytten ere Lysene tændte, medens Elskovs-Stjernen tindrer i Dobbelt-Lyset. Claudine sidder hos Lusard og Ferdinand Waller læser et Digt høit af primula veris. — 2) I Løvhytten ere Lysene tændte, — Ferdinand W. sidder hos den lille Madam Johansen og mindes det aldrig Glemte. — 3) I Løvhytten ere Lamperne tændte, og Stjernerne titte med zittrende Bevægelse ind gjennem Løvet. Ferdinand Bergland læser høit for sin Hustrue, og Lusard hører til — han læser i primula veris.

Hvorfor er dog Efteraaret den skjønneste Tid at forelske sig, hvorfor „burde September kaldes Elskovsmaaneden?" (cfr.

1ste Deel Pag. 55.) Fordi den strax er i Pagt med Erindringen!

Ferdinand har endt Oplæsningen, vakt Mindet om Erindringer, der personligt knyttede sig til hiint lille Skrift, og om Tiden, hvis Ideer det var paavirket af. De tvende Tidsaldre berøre hinanden endnu engang til Slutning. Ferdinand B. siger: „jeg glæder mig over at leve i en Tidsalder, der, tiltrods for sine Mangler, gjør saa mægtige Fremskridt i saa mangen Retning. Jeg bekjender mig til den Tro, at Menneskeslægten vel gjennem Oscillationer, men dog med stadig Gang nærmer sig det Fuldkommenheds-Maal, som er tænkeligt for en jordisk Tilværelse." Og Lusard siger: „Amen, ja vi ville haabe det."

Revolutionstidens Refleks i det huslige Liv er erindret; Nutidens Refleks i det huslige Liv er gjengivet, men ikke dømt, og derfor heller ikke Haabet den negtet.

II.

En æsthetisk Opfattelse af Novellen og dens Enkeltheder.

I Gjengivelsen af Indholdet har jeg søgt at udhæve de fremtrædende Momenter i Fortællingens Gang, men tillige at gjennemvirke Referatet med Novellens væsentlige Stemning, og ved det enkelte indflettede Prædikat at minde om, hvad der i Samtalen forhandles mellem de enkelte Personer; endeligen har jeg i Lighed med Fortællingen bestandigt søgt at understryge ved Hjælp af Tidsalderens Totalitet. Thi deri er jo denne Novelle forskjellig fra andre, at den har en substantiellere Grund: hver Deel sin Tidsalder i dens specifike Forskjellighed. En Novelle i Almindelighed har jo kun den maleriske Grund, ligesom

den Streg, Tegneren henkaster, over hvilken han tegner Figuren: Tegningen selv er Frembringelsen, medens Grunden blot forhindrer, at det ikke for Øiet seer ud som svævede det Tegnede i Luften. Her derimod grunder Novellen universellere i et Noget, der er væsentligere end selve Frembringelsen, medens Frembringelsen dog kun vil give Gjenskinnet. Som Forudsætning har Novellen Tidsalderens særlige Totalitet, og Fremstillingen er dennes Reflex i det huslige Liv; efter Fremstillingen vender Tanken igjen tilbage til Tidsalderens Totalitet, som nu aabenbaret ogsaa i denne Reflex. Men Tidsalderen selv har Forfatteren (ifølge Forordet) ikke villet fremstille; hans Novelle ligger i Midten mellem Tidsalderens forudsatte Eiendommelighed, og den nu ved Fremstillingen i Reflexen belyste.

Loven for den æsthetiske Kritik vil derfor ikke være den: om nu en saadan Pige som Claudine, en Mand som Lusard, Dalund o. s. v. ikke kunde forekomme i vor Tid. Hvilken Urimelighed; det Forskjelligste kan jo forekomme i enhver Tid; der kan jo f. Ex. i vor Tid leve en Mand, om hvem man maa sige, at han egentligen hører hjemme i Middelalderen, eller i Grækenland. Nei Kritikens Spørgsmaal er: maa en saadan Pige som Claudine væsentligen forekomme netop i den Tidsalder. — Saaledes ogsaa med Hensyn til anden Deel. Spørgsmaalet er ikke, om en saadan Pige som Mariane kunde have levet i Revolutionstiden, tænkt og følt og handlet som hun gjør; men Spørgsmaalet er: maa en saadan qvindelig Figur væsentligen forekomme i Nutiden.

Æsthetisk betragtet udvikler Forfatteren vistnok netop i anden Deel sit Mesterskab i Fremstilling og Skildring, sin Jagttagelses-Evne, sin ved Ligevægt ophøiede Troskab i Gjengivelse af Virkelighed, der han veed at conservere selv det Skrøbeligste og Ubetydeligste saaledes, at det netop bliver hvad det er, selv Trivialitet og Raahed, med en saadan Sandhed, at det netop derved faaer en Interesse. Selv den ubetydeligste Biperson i anden Deel, hvor der da overhovedet ingen betydelig Personlighed er, staaer saa levende for En, bliver saa gjennemsigtig i

de faa Replikker, at det Enkelte og Ensemblet ved Naturtroskab og Livlighed frembringer en skuffende Virkning. Kun denne Forfatters Ligelighed, hans Interesse for de virkelige Mennesker i Livs-Anskuelsens og Deeltagelsens Medfør gjør det forklarligt, hvad man maa forbauses over, at han har kunnet fremstille alle disse Figurer saaledes, at man intet Øieblik kommer egentlig til at lee ad dem, medens dog de fleste væsentligen ere saadanne, at de i en reen æsthetisk Idee-Belysning maatte blive comiske*), og i en reen ethisk Idee-Belysning maatte blive, hvis jeg saa tør sige, at cassere som falske Udgaver af Mennesker.

Vil man da, hvad især en travl Critik hurtigt faaer sat i Circulation som en Indvending, tale om Forfatterens mulige Forkjerlighed for den ene Tidsalder fremfor den anden: da vil man ved det nærmere Eftersyn tvertimod finde et væsentligt Udtryk for Ligeligheden. Thi til Forfatterens mulige Forkjerlighed for Revolutionstidens mere begeistrede Liv svarer den virkelige Forkjerlighed, han har viist for Nutiden ved Fremstillingens større Kunst. I første Deel er Constructionen saa simpel som muligt; efter nogle faa

*) Kun eet eneste Sted er endog en saadan Figur som Frue Waller opfattet comisk, men ogsaa fortræffeligt, idet hun ret viser sig repræsenterende Overfladiskhedens tro Gjengivelse af alt Muligt, uden Hensyn til enten det passer for den eller ikke. Etatsraad Dalund har beskyldt vor Tid for Lesterie og sagt, at dette er noget Dæmonisk. Hvad skeer? Fruen overrasker en Dag en Hofjunker (en Huusven, med hvem hun selv coquetterer), især med at omfavne og kysse Tjenestepigen. Pigen faaer Afskeed og en Tordentale holdes til Hofjunkeren og parodierende nok indflyder heri hiin Passus om Lesteriet, og at det er noget Dæmonisk. Hvad der gjør den comiske Opfattelse endnu fortræffeligere er, at Scenen ikke fremstilles, men at den lille Colette refererer den og i Talen igjen hiin Passus af den gamle Dalund. Situationen indeholder en yppertig Ironi over de yderst uheldigt anvendte Ord; thi naar galt skal være, vilde maaskee Dalund have fundet det hele Optrin med Tjenestepigen mere tilgiveligt, under Forudsætning af det blev skjult, derimod ligger netop Lesteriet i Scenen mellem Fruen og Hofjunkeren: den dydige Frue der skjender paa den Hofjunker, med hvem hun selv coquetterer. I Forhold til et pianket Fruentimmers Eftersnakken af en gammel Mands alvorlige Ord er Satiren yppertig, ligesom ogsaa til at belyse Fru W.s Perfektibilitet.

Optrin i Grosserer W.s Huus vandrer Fortællingen ligesom ud med Claudine og fortaber sig med hende i det Idylliske; skrider langsomt episk fortællende frem, indtil Gjenforeningen med Lusard. Episoden med Baronen er endog i Retning af componerende Opfindsomhed saa langt fra at være overraskende, at den snarere falder lidt fattigt, da den er af den Art Collisioner, i hvilke selv en Begynder pleier at friste sine Heltinder. I anden Deel derimod er det dramatiske Moment meget mere fremtrædende. Her er større Vexel og Mangfoldighed i de mere sammensatte Situationer, Forviklingens Spænding vedligeholdt indtil det Sidste, skuffende sinket ved Lusards misforstaaede Opfattelse af Forholdet mellem Arnold og Mariane, findrigt bragt sin Opløsning imøde ved et Tilfælde, der indvier Lusard i de Elskendes Hemmelighed, og endeligen paa en skjøn Maade løst ved at indslynge en Situation, der benytter Noget, som Læseren kjender fra første Deel; medens Lusard ikke som en deus ex machina træder til med sin rige Brudegave, da det tvertimod jo er hans Ønske fra Begyndelsen. Det er da ikke som ellers en Penge-Hjælp, der novellistisk skaffes tilveie, en riig Onkel, der bliver slaaet ihjel, eller høist beleiligt omskifter Tiden med Evigheden, eller en Ditto, der i største Hast hentes hjem fra Ostindien o. s. v.; tvertimod, man kan her lige saa godt vende Forholdet om og sige Opgaven er: en ædel Riigmand, hvis Sindsstemning hele første Deel psychologisk motiverer, der søger en Gjenstand, og hvem Styrelsen i Fortællingen nu hjælper til at finde de tvende Rette. Der bliver intet Uforklarligt tilbage, som vækker Tvivlen, intet Resterende, der digterisk kun kan dækkes ved Poesiens Forskud fra Phantasiens uhyre Hjælpe-Fond; tvertimod bliver Stemningen i Forhold til Opløsningen Enheden af det Udbrud, der lyrisk forundrer sig over Styrelsens Gang og af det Forstandens Samtykke, der siger: det kunde ikke være anderledes.

Et væsentligt Udtryk for Ligeligheden er igjen, at Personerne i anden Deel træde langt tydeligere frem, hørlige i Replikkens Stikord, synlige i Skikkelsens Omrids, let

gjenkjendelige i Livet; medens Personerne i første Deel mere ere skjulte i en universellere Lidenskabs Inderlighed. Dette har dog en dybere Grund, men Forfatterens Mesterskab ligger netop i at kunne gjøre Skjel ved at gjøre Forskjel, og ved at kunne gjøre den og igjen at kunne skjule det i Fremstillingen, saa han intetsteds ligefrem siger, hvad han vil, men selv vel veed hvad han har gjort, hvilket Critiken kan udsige ligefremt. Forskjellen udtrykker egentligen Forholdet mellem Inderlighed og Repræsentations-Syge, for hvilken sidste netop Nutiden jo ofte sigtes. Det er en psychologisk Sætning, som vist enhver Erfaren vil give mig Ret i, at naar en væsentlig Lidenskab er tilstede, yttrende sig i Ord eller Handling, da fængsler Yttringen Ens Opmærksomhed, saa man derved glemmer det Ydre; samt at naar En væsentligen er i Lidenskab, glemmer han det Ydre hos den, der er Gjenstanden. Det styggeste Menneske kan ganske bringe En til at glemme hans Ydre, idet han fortryller ved Yttringens Inderlighed. Det var denne Modsigelse, der ironisk tilfredsstillede Socrates i saa høi Grad. Naar han talte, naar Tilhøreren, Alcibiades's „Hjerte bankede hæftigt derved, hæftigere end Korybanternes, medens Taarer strømmede ud af hans Øine", da var det glemt, for evigt glemt, at Den, der talede, var den styggeste Mand i Grækenland — indtil han saa taug, og den styggeste Mand i Grækenland nød Ironiens Tilfredsstillelse. Dersom man ret har hørt en Prædiken, der har havt Inderlighedens hele Fylde: selv om man uafbrudt har seet paa Præsten, vil det dog være En umuligt at sige, hvordan Præsten saae ud. Lad en Pige have en Hjertesorg og søge Ens Fortrolighed, lad hende have Sorgens Inderlighed i den evige Erindren: idet man forlader hende er det umuligt at sige, hvorledes hun saae ud, thi Inderligheden lader En glemme for at erindre det Væsentlige; Udvortesheden derimod paanøder sig saa man ikke kan glemme den, fordi der Intet er at erindre. En væsentlig Forelsket lever maaskee længere Tid uden med Bestemthed at kunne tydeliggjøre, hvorledes den Elskede seer ud, den lidenskabelige Inderligheds Over-

magt gjør, at han, naar han ikke seer hende, har glemt, hvorledes hun seer ud, netop fordi han erindrer sin Forelskelse; og paa samme Tid kan han med Lethed fremkalde Billedet af alle dem, der høre til den Elskedes Familie og Omgivelse.

Saaledes med Personerne i denne Novelles første Deel: de ere næsten Alle i Lidenskab, netop derfor træde de maaskee mindre tydeligt frem. Den, der maaskee staaer tydeligst for En i Udvortes hed, er Justitsraad Waller, netop fordi han er den ubetydeligste. De andre ere mindre tydelige i Forhold til som de væsentligen have Idealitetens Lidenskab, ere indoptagne i en verdenshistorisk Begivenheds universellere Liv, eller skjulte i den autopathiske Lidenskabs inderlige Aabenbarelse. I anden Deel derimod ere næsten alle Personerne kjendelige i en Udvortes hed, der tilbyder sig for Hukommelsens Phantasie. De faa Strøg, med hvilke de ere henkastede, stille dem saa tydeligt for En, at man ikke kan glemme dem, at man trøstigt turde paatage sig at kjende dem igjen paa Gaden, fordi de ere sande Typer paa Udvortes hedens Statister, der slet Intet have hvad der lader En erindrende glemme, hvorledes de see ud. Der er en Præst, hvis Ydre jeg aldrig skal glemme, ikke just fordi han unegteligen var en smuk Mand, men fordi han i den Grad vævede, at der slet Intet var, der bortledte Opmærksomheden fra, hvorledes han saae ud. Er dette ikke saaledes? Lad en stadselig Dame have anvendt en sjelden Omhu paa sit Sørge-Toilet: man vil være istand til at huske hver en Fryndse hver en udpyntet Mine i hendes condolerede Ansigt — men den unge Pige, der virkeligen havde Sorgens Inderlighed, hendes Ydre kunde man ikke huske.

Man tage Commerceraad W.*). Han sidder i det samme

*) Kun nogle enkelte Exempler vil jeg anføre, for ikke at blive for vidtløftig; derimod kan jeg ikke tilbageholde den Yttring, at netop jo mere man læser denne Novelle, desto mere vil man forundre sig over den Sindrighed, med hvilken Forfatteren har vidst at danne Situationerne saaledes, at de frembyde en hyperlig Leilighed til at anstille Sammenligning, og den kunstneriske Naturlighed, med hvilken Forfatteren har vidst at skjule det derved, at

Contor, paa den samme Plads, hvor tilforn hans Fader har siddet, paa en bevægelig Contorstol og „seer ud som En, der paa en heed Sommerdag plages af en Sværm Fluer": har Forfatteren blot vist ham engang, man glemmer ham aldrig, thi hans Mærkelighed er væsentlig Udvorteshed. Man tage Frue Commerceraadinden i hendes Lefler, eller hvor hun træder op, udmaiet med et Echarpe i glimrende Farver, indvirket med Guld: man glemmer ikke, hvorledes hun saae ud. Man sammenligne hermed Festligheden i Grosserer W.s Huus, hvor Claudine viser sig bærende det trefarvede Skjærf*): og uagtet dette Moment oftere bringes i Erindring, man glemmer igjen, hvorledes hun saae ud, men lader Øiet flygtigt glide hen over Pynten forvisset om, at hun har været skjøn, og man glemmer, fordi Opmærksomheden væsentligen hviler paa Pigens ungdomsglade sværmeriske Begeistring. Hvo husker ogsaa Guldkapselens Udseende, naar der er en indre Mærkelighed ved dets Construction, som den omfatter! En Præsenteerbakke, et Skildt har derimod den Egenskab, at hvis man glemmer Udseendet, har man ganske glemt Gjenstanden. Saaledes ogsaa her. Madame W. med det lille trefarvede Mærke omhyggeligt skjult, den lyksalige Claudine festligen bærende Revolutionens Ordensbaand: ere væsentligen pyntede. Frue Commerceraadinden med sit gyldne Belte, eller sit guldindvirkede Kanetæppe er derimod ikke pyntet. Og dog vil Ironien det saaledes, at man glemmer, hvorledes

---

Situationen i Sammenhænget i sin Deel er saa ganske paa rette Sted, at den mindst af Alt synes at kunne have noget Øiemeed.

*) Forskjellen er fremdeles denne: medens det i første Deel er Grosserer W., der ønsker, at hans Kone og Niece skal pynte sig med de nationalt-betydningsfulde Foræringer, som Franskmændene have tilstillet ham, for hvilken Frihed de selv paa den festlige Aften med chevalereſk Galanterie gjøre Damerne en Undskyldning: er det her Frue Commerceraadinden, der saadan har faaet en Foræring af en Laps, som har kjøbt den i Forlegenhed for at kjøbe noget, og foræret Fruen den, for at blive af med den, og det er mod Commerceraadens Ville at hun bærer det, medens Mariane med Smerte seer den lille Colette efterligne Moderen og modtage Foræringer af en Mandsperson paa Gaden.

de tvende Første saae ud, medens man vedbliver at erindre dem, men man glemmer aldrig Frue Commerceraadinden med Beltet — dersom man da ikke ganske glemmer hende. — Man tage Arnold og Scenen (p. 262) hvor han med sin formeentlig ironiske Næsviished fornærmer Commerceraaden i dennes egen Stue; man sammenligne hermed Stridsscenen i første Deel, hvor Justitsraad W. endog siger: „det er infame Ord du bruger". Man glemmer hvorledes de Stridende see ud over Gjenstandens Betydning, man tilgiver den lidenskabelige Mand hans heftige Udbrud. Men Arnold springer saa tydeligt frem, at man ikke kan blive af med ham, der er Intet der kan hjælpe En til at glemme, det Hele dreier sig om Intet, og Arnold præsenterer sig som Tomhedens og Indbildskhedens selvbehagelige Repræsentant, hvis Ironie beundres og vurderes af Commerceraadinden. Man tage af første Deel Scenen i Løvhytten, hvor Ferdinand W. i Claudines og Lusards Nærværelse frisk væk taler om Forholdet mellem Madame W. og Dalund; man finde det usømmeligt, men man glemmer det ogsaa, næsten øieblikkeligt, netop fordi der er noget at erindre. Ferdinand er i Lidenskab, vildledt af Tidens Ideer rives han hen; Claudine er ikke nysgjerrig, men i Forelskelsens Lidenskab gaaer der paa eengang et ængstende og et fristende Lys op for hende. Man sammenligne dermed Scenen i anden Deel, hvor Arnold kommer at indbyde Fruen, og hvor hendes Forhold til Hofjunkeren kommer paa leflende Omtale. Ja det maa saa være: den hele Situation maa paatrænge sig Hukommelsen. Men hvis er Fortjenesten? Ja den er Forfatterens, der baade veed, hvad der skal gjøres og veed at gjøre det. Thi Scenen i første Deel er endogsaa saaledes, at en Begynder vilde være istand til at fremstille den. Der samtales ikke, det er Ferdinand W. der begeistret expectorerer sig. I anden Deel derimod: dette Mesterskab i at gjengive Ubetydelighed, disse korte Replikker, den idelige Indfletten af Situationen i Replikken, denne Nøiagtighed i den tilfældigste Gestus, denne Livlighed, dette Farvespil, skjønbt det Hele ganske rigtigt er holdt i Trivialitetens intetsigende Farve-

tone. — Man tage Colette, Arnold, Hofjunkeren, alle Nutidens Repræsentanter, de præsentere sig alle saa tydeligt og saa uforglemmeligen.

Hvor der er væsentlig Lidenskab tilstede i Inderlighed, der glemmes Omgivelsen. I anden Deel derimod er Forfatterens Omhyggelighed (netop ved Forkjerlighed for Opgaven) stor i med øvet Haand at tegne det søgne Livs dagligdagse Omstændigheder. Her hastes ikke hen til det festlige Optrins Betydningsfuldhed, her lukker man sig ikke idyllisk inde med en forladt Qvindes stille Inderlighed, nei her er Alt saa omtrent lige vigtigt, og derfor Gjengivelsen vanskelig, ligesom at male uden Lys og Skygge og dog at frembringe Virkning og et Kunstværk. Vi føres derfor ikke udenvidere ved et afgjørende Spring ind i Selskabssalen, hvor Talens begeistrede og Samtalens livlige Sving og den dannede Omgangs gode Tone glæder, nei Forfatteren kjender sin Opgave. Udenfor høre vi Kjævleriet i Stuen indenfor, vi vente udenfor medens Fruen musicerer, næsten paa Trappegangen begynder Commerceraadinden allerede at skjende paa Hofjunkeren; Tjenestepigen spiller med og smaa Børn og en Skole-Pige — netop fordi intet decorum fjerner og adskiller, ingen Ophøiethed hæver og udmærker, ingen Begivenhed vækker og forædler, ingen Idee ordner Masserne i malerisk Samdrægtighed, eller høiner den Enkelte i heroisk Fremtræden, men Alt er et Mellemhverandre.

Kort, Forfatterens Ligelighed i Forhold til de tvende Dele kan maaskee udtrykkes saaledes: fængsler den første Deel mere ved de store Lidenskabers Tilforladelighed, saa er den anden Deel mere underholdende, især jo mere man læser den.

Dette angaaende Ligeligheden; et andet Spørgsmaal er, hvorvidt egentligen denne Novelle vedkjender sig samme Opfattelse af Tilværelsen, som er væsentlig for Hverdags-Historien. Dennes Anskuelse ligger, som sagt, i en Midte mellem det Æsthetiske og det Religieuse. Lad os saa betragte Hoved-Personernes Existents-Forhold i foreliggende Novelle. I første Deel dannes Katastrophen i Forholdet mellem Claudine

og Lusard romantisk ved Udholdenhed; hun holder ud, saa faaer hun Lusard. Og hendes Udholdenhed er væsentligen Natur-Bestemmelsens, Umiddelbarhedens, Elskovens romantiske, thi det Ethiske bliver ikke afgjort medvirkende, det Ethiske, at det jo dog er alene paa den Maade Claudine kan redde sin Ære — ved at ære sig selv; og at derfor enhver ny Forbindelse, enhver Mislighed med Hensyn til Inderlighedens Aftagen er Dommen over hende selv. Hendes Romantik er ligefrem Romantik, ikke forvandlet og helliggjort ved det Ethiske. Adskillelsen fra Lusard sætter hende i Bero, i denne Stilling bliver hun staaende med den romantiske Front og Retning hen til Lusard, men hun bliver ikke ved ethisk Fordybelse i sig selv høiere end Forholdet til Lusard, dog bevarende det romantiske Ønskes Retning hen til Gjenforeningen med ham. — I anden Deel dannes Katastrophen i Forholdet mellem Mariane og Ferdinand Bergland romantisk ved Hjælp af Skjæbne: Lusard træder til med Penge-Hjælpen. Spørgsmaalet er kun, hvorvidt det ikke havde været mere i den ældre Hverdags-Histories Aand at tegne Baronen (i 1ste Deel) noget anderledes og saa lade ham forenes med Claudine; at lade Mariane lide Adskillelsens Smerte, og saa skaffe hende en ny Trøst. Imidlertid kan man paa denne Bemærkning, selv om man indrømmede mig dens Rigtighed, ingenlunde begrunde en Indvending, netop fordi Forfatteren væsentligen er gjengivende de tvende Tidsaldere. Endnu mindre kan man indvende mod Forfatteren, at der i 1ste Deel i Forholdet mellem Madame W. og Dalund er gjort et Forsøg paa at give Natur-Forholdet Overmagten over det Ethiske, som skulde Troskab i et utilladeligt Forhold kunde gjøre dette tilladeligt; ei heller kan man indvende mod Forfatteren, at Forholdet endog fremstilles som udøvende en forædlende Indflydelse paa Madame W. i hendes ægteskabelige Samliv med sin Husbond; thi dette er jo Gjengivelse af Tidsalderens Eiendommelighed. Ligeledes naar der i anden Deel gjøres Mine til at give det, at ophæve en Forlovelse af Frygt for Næringssorger, Udseende af en berettiget Liden-

skabs Ytring. Ethisk maatte det Første være at opfatte som fordømmeligt, Forædlingen som et Sandsebedrag, fordi der ingen Hævd i noget Forhold kan erhverves paa det Forbudne, og Brødens Ælde kun er dens Gjentagelse, og fordi Forædling ved Depravation er ligesom den Ædelhed, en Mand viser, der ikke kan undvære Penge, skaffer sig Rigdom paa ulovlig Maade, og derpaa gjør meget Godt med sin Formue; det Sidste maatte æsthetisk være at opfatte comisk. I anden Deel dømmer jo ogsaa Nutiden Forholdet mellem Madame W. og Dalund, medens Forfatteren ved Opgavens Beskaffenhed er forhindret i at lade sin Anskuelse blive aabenbar. Havde der været een Tidsalder endnu, er det ikke utænkeligt, at Gjengivelsen af den havde viist, at den opfattede Berglands intenderede Flugt fra Ægteskabet som comisk.

Jeg skal nu, stræbende at gjengive Forfatterens ypperlige Skildring, psychologisk forfølge Udviklingen i de enkelte Hoved-Personer, visende, hvorledes og hvorvidt det Afgjørende resulterer som Conclusion af Individualitets Præmisser, og kun tilladende mig et Sideblik til Tidsalderens Reflex. Det næste Afsnit maa det være forbeholdt overveiende at accentuere Tidsalderens Eiendommelighed. Critiken maa indtage samme Duplicitet som den, ved hvilken Fortællingen har gjort sig selv Opgaven saa vanskelig. Af Tidsalderen tør Forfatteren ikke uden videre lade resultere Noget i Individerne, thi saa er han uden for sin novellistiske Opgave, saa skildrer han Tidsalderen og belyser den ved Exempler, istedetfor at opfatte Reflexen i det huslige Liv og gjennem den belyse Tidsalderen. Omsætningen maa bestandigt gjøres gjennem Individualitetens psychologiske Mellembestemmelse. Dersom Forfatteren saaledes ligefrem vilde sige: i Revolutions-Tiden tillod man en Kone, naar hun iøvrigt iagttog Decorum, at have et utilladeligt Forhold til en Mand — dette har jeg fremstillet i Forholdet mellem Madame W. og Dalund: saa er dette urigtigt. Forholdet mellem Madame W. og Dalund maa psychologisk motiveres, og først naar dette er gjort, da kan der være Tale om, at Tids-

alderens Eiendommelighed influerer paa at give det dette Udtryk, og at Tidsalderens Eiendommelighed kan finde det tilladeligt. I enhver Tidsalder kan det forekomme, at en ung Pige er forelsket i en Mand, som hun ikke hører Noget til i lang Tid, saa hun troer ham tabt, og derpaa gifter sig, indtil Gjenstanden for hendes første Kjærlighed atter kommer tilsyne, dobbelt farlig, fordi hun ikke føler sig lykkelig. Naar dette er givet, naar Personerne iøvrigt ere psychologisk skildrede: saa kan Tidsalderens Eiendommelighed gjøre Udslaget for hvad Udtryk denne Collision faaer, om den i en anden Tidsalder f. Ex. ikke kunde have faaet det Udtryk, at Ægteskabet gik overstyr, for at hun kunde faae den Elskede, eller at de ulykkeligt Elskende i Underkastelse under Ægteskabets Helligheb besluttede aldrig at see hinanden o. s. v. — Forfatteren maa ikke sige: i Revolutionstiden levede der romantiske Piger — dette har jeg fremstillet i Claudine. Nei, Forfatteren maa psychologisk motivere det Romantiske i Claudine, og nu kan det være Tidsalderen, der afgjør, hvilken bestemt Retning det tager. En psychologisk paa en lignende Maade motiveret romantisk Pige i Middelalderen var gaaet i Kloster, i en prosaisk Tid havde hun udaandet og giftet sig, i Ludvig den XIV's Periode var hun maaskee bleven en tvetydig Grevinde o. s. v.

Claudine. Indknebent opdragen af Tante Malfred, og derved, aandelig forstaaet, paa eengang ligesom standset og for stærk fremskyndet i Væxten, nærved at bedrages for et Livs-Indtryk: har hun nu, omplantet i Grosserer W.'s Huus, fundet Jordbunden og de beleilige Tider for sin Udvikling. Hvad der psychologisk maatte være endt enten med Forknyttelse eller med at hun paa en fortvivlet Maade havde sprængt den sneverhjertede Tantes indknibende Dagligstue, har nu lykkeligt forklaret sig til Ungdommelighedens livsglade Udspring under saa gunstige Vilkaar som muligt, om disse endog maae kaldes farlige. Friheden, hun nyder i W.'s Huus, Glæden, som tilbyder sig rigeligen, Deeltagelsens Omhyggelighed, næsten Forkjerlighed for den unge Pige, fordærver hende ikke, fordi hun

har lært Skjønsomhed, men forædler hende i den barnlige Taknemlighed „for alt det Gode, hun nyder i dette kjære Huus". Og da nu Fløidørene aabnes med den vide Udsigt til en verdenshistorisk Begivenhed, da den franske Legation, Udsendingene fra hiin fortryllede Skueplads, vise sig i det Wallerske Huus og med en Idee magisk berøre Claudines ungdommelige Sind: da staaer hun paa sit Høieste. Det Romantiske ligger atter i denne Berøring, der lokker Phantasien. Var Grosserer W. og Kone reist til Paris, havde de taget Claudine med: det vilde ikke have virket nær saa stærkt paa hende som det Tangerende, der ikke overvælder med Enkeltheder, men kun opflammer Phantasien totalt. Naar derfor Lusard, skjult for alle Tilstedeværende, kun forstaaet af Claudine, bøier Knæet og kysser Fligen af hendes Kjole, en Fremmed, der kun ved denne symbolske Handling og ved Claudine tilhører det lille Danmark: da er dette et af Forfatteren sindrigt opfundet Udtryk for det Romantiske i hele Claudines Forhold. Om Lusard havde ført hende hjem med sig til Frankrig som sin Brud, det havde ikke saaledes udviklet hende som Berøringens romantiske Øieblik, der tillige er Afskedens. Et Dobbelt kan en Pige fordre i Elskov, naar hun fordrer Alt: at Han er den Elskelige, og at han har en Idee at give hende med i Kjøbet — saa er Elskovens Ligning absolut og fuldendt.

I Forhold til al Lidenskab gjelder det ligesom ved at seile, at Vinden afgjørende faaer Magt til med eet Puft uno tenore at spænde Seilet, at der ikke skal gjøres for mange Slag og Krydsninger inden man naaer Dybet, ikke træffes for mange Forberedelser eller holdes for mange Skibsraad forinden: det gjelder, at Lidenskaben faaer Magt og Raadighed til at gribe den Uforberedte med sin Almagt. Saaledes staaer Claudine ene, med en Verden i sin Sjel: da udgaaer Vinket til hende fra Lusard. Dette er det Romantiske i de af Forfatteren ypperligt anlagte Forhold. Forelskelsens Magt er som hiin bevingede Gangers Flugt, det er den i sig selv. Men til daglig Brug! Saa kommer Forkundskaberne, og Omstændighederne og Hensyn og Slægt og Venner, Meublementet, og Gratulanterne — saa

forvandles Dumdriftighedens ſeierrige Bedrift til en borgerlig Expedition: en Fragtvogn med hine mange Paſſagerer, der alle raabe hyp, og Elſkoven er det taalige Dyr, der ſkal ſlæbe alt dette afſted. For Claudine anderledes. Blottet for Forkundſkaber, derved værdig til Indvielſen, drømmer hun om intet Henſyn; hos hende er Luſard den Elſkede, og ved ham er hun berørt af en Idee: dette er Indvielſens høieſte Pagt romantiſk forſtaaet.

Saaledes er Begyndelſen lagt an, men da gjelder det fremdeles om, at Omgivelſen og Forholdene atter begunſtige og pſychologiſk underſtøtte det Romantiſke. Naar de tvende haandfaſte Karle føre den fnyſende Ganger frem, der ſkal løbe: hvad have de ſaa at gjøre? De have at ſlippe — Ikke Andet, det er jo let nok. Nei, det er en Kunſt; de maae vide at ſlippe med Lidenſkab; den mindſte Uſikkerhed i deres Stilling og Forholdsvinkel, ſaa ſinkes Gangeren altid Noget; ved at ſlippe ſkal de netop vide at give Gangeren Fart. Naar man ſtøder en Baad fra Land, da gjelder det, at man, bøiet forover for at give Stødet Kraft, i ſamme Øieblik kaſter ſig bag over for at profitere af Stødet i Farten. I Forhold til al Lidenſkab gjelder det, at det Høieſte, Omgivelſen kan gjøre for En, er at ſlippe med Lidenſkab. Men ſaaledes ere Forholdene netop lagte til Rette for Claudine i W.'s Huus, og Forfatterens Sindrighed kan med Føie fordre, hvad der maaſkee er endnu ſjeldnere end en glad Giver og en glad Arbeider, en glad Critiker ɔ: en, der har Glæde af at ſee, hvad Forfatteren har gjort. Grosſerer W. er fordybet i Politik. Den ſtille grundende Madame W.'s noget hemmelighedsfulde Væſen er ſaa langt fra at beſvære Claudine med Nysgjerrighed og Deeltagelſe, at det ſnarere friſtende underſtøtter den unge Piges ſkjulte Forelſkelſe. Dalund er til daglig Brug fordybet i Studiet af det ſjælelige Udtryk i Madame W.'s Mine, (hans ſom Olding fortſatte Studium ved Beſkuelſen af hendes Billede), men intet mindre end tilbøielig til at ſpore efter Andres Forelſkelſe, han, ſom ſnarere ſynes at frygte Franſkmændene for ſit eget Forholds Skyld. Claudine er ene og frit-

ſtaaende uden den Deeltagelſe, der gratulerer, ligeſom man gratulerer En, der har fundet Noget ved at raabe: halvt, og ſom ofte nok gjør Forelſkelſe til noget Halvt. Ferdinand W., den eneſte der aner Forelſkelſen, er en begeiſtret Troubadour for Franſkmændene og Luſard.

Saaledes er Forelſkelſens Fremgang, Forfatteren har vidſt at lægge Forholdene an til at ſkaffe det Romantiſke Raadighed. Saa hører der endnu efter den ſtore Digters Ord til det Meget, der behøves forenet for at lokke Elſkoven frem: at de træffes kan alene. Og negtes der end Noget: „Maanen med ſin Straale ned i Vaaren gjennem Bøgens Grene," ſaa er jo Forfatteren af den Mening, at September Maaned egentligen burde kaldes Elſkovs-Maaneden. Og naar man ſtøder en Baad fra Land, da gjelder det, at man bøiet forover for at give Stødet Kraft, i ſamme Øieblik kaſter ſig bag over for at profitere af Stødet i Farten — og naar en hemmelig Forelſket, i ſtørre Livsfare end den Elſkede, allerede troer ham dræbt i Duellen, ſaa er denne Dødstankes Tilbageſtød Elſkovens ſtærkeſte Fart.

Den ſaarede Luſard bringes til Grosſerer W.s Landſted, og Leiligheden tilbydes for de Elſkende. Uden en eneſte Forudſætning, uden en eneſte Veiledning anden end Elſkovens og Tidsalderens Excentricitet, uden en eneſte Fortrolig anden end Elſkoven bliver hun et Offer for ſin Kjerlighed. De pſychologiſke Præmiſſer motivere fyldeſtgjørende hendes Feiltrin, ligeſom de igjen motivere hendes Udholdenhed, thi hendes Feil og hendes Dyd er væſentligen den ſamme Romantik.

Et andet Spørgsmaal er det, om hvorvidt ikke netop Tidsalderens Ideer maatte have gjort Claudine tydeligere over ſit Skridt, end hun ſenere findes at være. Hendes ſenere temmelig naive Uvidenhed om Følgen af Forholdet til Luſard, ſynes i Tegning at være laant fra en anden Art Romantik, den ſchäferidylliſke. Det Charakteriſtiſke i Forhold til Revolutionstiden vilde jo være, at Claudine ret blev ſig bevidſt, at hendes Forhold til Luſard var hvad man ellers kalder et Ægteſkab, kun at i det

Natur-Forholdet var emanciperet fra det ethisk Tvingende, der betragtedes som det Antiquerede ved Ægteskabet. Den smægtende Romantiks altfor uskyldige Uvidenhed passer mindst i Revolutionstiden, og staaer som noget Tilfældigt i Forhold til Gjengivelsen af Revolutionstidens Reflex. Lusard forstaaer Tingen rigtigere, og kalder hende derfor i en af sine Replikker: min lille Hustrue. Claudine derimod er mere en i Almindelighed ved sin Forelskelse vildledt Pige, end at der i hendes Vildledelse sees Tidsalderens Ideer som et Medvirkende. Thi at Ferdinand W. foredrager disse og underretter hende om Forholdet mellem Madame W. og Dalund høres jo nok, men derimod spores det ikke, hvad Virkning det har gjort paa Claudine, hvorledes hun har forstaaet sig selv deri, tvertimod befindes hun senere væsentligen ikke anderledes end hvad man saadan kalder en i romantisk Forelskelse feilende Pige.

Lusard er den fyrige, i enhver Stemning selv Veemodets let opblussende insinuante og dannede Franskmand, der i enhver Henseende netop er construeret for et saadant Forhold som det til Claudine; kun staaer hans Udholdenhed ikke i noget væsentligt Forhold til hans lette Bevægelighed, det vil sige, det er ikke umuligt, at en saadan Individualitet ogsaa kan handle som Lusard, men det er ogsaa forklarligt, om han handlede anderledes. Medens man er psychologisk berettiget til at forundre sig, hvis Claudine ikke blev sig selv tro, vilde endog hun have fundet det tilgiveligt af Lusard at blive hende utro, og dog vilde hun vedblevet at elske ham.

Madame Waller har fra ganske ung været Gjenstanden for Dalunds Kjerlighed; hun har misforstaaet hans Taushed, og giftet sig i hans Fraværelse. Hendes Ægteskab har ikke været til hendes Forædling; savnende den indre Tilfredshed „løb hun blot efter tomme Forlystelser, satte sin høieste Lyksalighed i at blive courtiseret*) og ansaae sin Pynt for det vigtigste Anliggende" (cfr. p. 37) — indtil endeligen Forholdet til Dalund

*) Man bliver ved denne Skildring næsten lidt raadvild om, i hvilken Tidsalder Scenen er.

forædler hende, hvilket Forhold D. mener at have Ret til at fordre som en skyldig Erstatning for saa mange Aars Troskab og for en Kjerlighed som hans. Dog kan Madame W. ikke ganske beseire en indre Stemme, der minder hende om, at hun gaaer paa forbudne Veie, en Stemme, der efter hendes eget Udsagn bliver stærkere netop fordi hendes Forædling lader et Lys opgaae for hende, som hendes forsømte Ungdom ikke havde viist hende*). Dalund kæmper imidlertid endog indtil Grændsen af Jalousie (f. Ex. mod Franskmændene) for Forholdet saavel ved den dannende og absolute Indskydelse, han udøver, der er hans mandlige og personlige Overmagt, som ved Tidsalderens Ideer.

Atter her bliver en Vanskelighed, thi Forholdet mellem Madame W. og D. udtrykker jo ikke saaledes Tidsalderens Idee, at det sees fremgaaet eller baaret af denne, men Dalund kæmper i Forholdet for Tidsalderens Idee, altsaa et allerede givet Forhold vil han ved at føre det ind under Tids-Ideens Samtykke give en ny Bestyrkelse. Forholdet selv synes reent personligt at være bragt istand og bestaae som den Maade, paa hvilken disse Tvende have løst en Livs-Collision. Vanskeligheden er altsaa, at der synes at mangle Noget i Forhold til den gjen-

*) Naar denne Collision kunde føres til sit Yderste vilde den ikke være uden psychologisk Interesse: ved et utilladeligt Forhold forædles hun, ved denne Forædling bliver hun istand til ret at indsee det Utilladelige i Forholdet: sæt nu at den Forædling havde seiret i den bedre Indsigts Triumph, saa hun af den Grund opgav Forholdet! At forøvrigt Madame W. er i en Selvmodsigelse, er klart nok, og det er jo netop Forfatterens psychologiske Skarpsindighed, der har vidst at fremhæve den. Man skal ei heller smile ad Selvmodsigelsen eller hurtigt mene den hævet, fordi den er indseet, endnu mindre overilet fordømme den. Ja naar en Mand forklarer os, at han selv kan indsee det Fordømmelige i sin Handling, og dog gjør det: saa lad det Ethiske dømme ham og det Æsthetiske finde ham comisk. Noget anderledes med en Qvinde, især i det Forhold, hvor hendes Styrke er kjendelig netop som Hengivelsens Svaghed. Ved Dalund kan hun indsee det Utilladelige i Forholdet, men hun kan ikke undvære Dalund og saa see det. Naar hun qvindeligt er betrygget ved Forholdet, der udfylder hendes hele Sjæl, kan hun indsee, at det er utilladeligt, men hæves Forholdet, vil Qvindelighedens Trang i hende erotisk fortvivlet lade hende glemme, at det var utilladeligt.

sidige Gjennemsigtighed, som den novellistiske Opgaves Dobbelthed kræver. Tidsalderens Bestemmelse kræver Individualitetens Mellembestemmelse, Individualitetens Bestemmelse kræver Tidsalderens Mellembestemmelse, i denne Gjennemsigtighed ligger den Opgave novellistisk at fremstille en Tidsalders Reflex i det huslige Liv. Eller vil man sige, at Forfatteren kun vil fremstille, hvorledes man i Revolutionstiden dømte om et saadant Forhold, saa maa dertil svares, at denne Opgave er af en egen Art, da Dommen jo netop bestod i, at man ignorerede det, dernæst, at Ferdinand W. er den eneste, der taler om det, og at man Intet erfarer betræffende, hvorvidt de Andre ere vidende derom, og endeligen, at Forholdet selv jo fremstilles. Mistigheden ligger vistnok her deri, at Forfatteren ved et Forord endnu har syntes at sætte sig en tredie Opgave: en Sammenligning mellem de tvende Tidsaldere. Men saa ypperligt som Novellens tvende Dele ere lagte til Rette for Sammenligningen: saa lidet burde vistnok Forfatteren have ymtet derom.

De øvrige Personer ere mindre betydelige og kunne ikke blive Gjenstand for særlig Omtale. Jeg skal heller ikke fordriste mig til at nævne eller anføre Exempler paa de mange i Fortællingens Fremgang indflettede fortræffelige Enkeltheder: at de ere der, forudsætter man udenvidere hos Hverdags-Historiens Forfatter; man glæder sig ved at læse, man gjør sig ikke critisk vigtig ved smaaligt at censurere en saadan Novelle som var den et Begynder-Arbeide, hvor der var Tale om, som det hedder, at anerkjende dog Noget.

Skulde jeg derimod i denne første Deel fremhæve et Enkelt, der idetmindste forekommer mig mindre heldigt, da vilde jeg nævne Baronen, og især hans Forsøg i det Dæmoniske, om der ogsaa, dette fraseet, kunde opkastes et andet Spørgsmaal, hvorvidt han ikke er saa almindelig holdt, at Tidsalderens Reflex ikke just er kjendelig. En fjantet og dertil halvfuld Baron, der i Qvinde-Arrigskab hitter paa at ville dræbe den lille Charles, vækker hverken Rædsel eller Interesse ɔ: den modstræbende Interesse, der netop er det Charakteristiske for det Dæmoniskes

Tvetydighed. Rædsel vækker han ikke; thi i Forhold til en fuld Mand tænker man strax paa, at det nok gaaer over, naar han faaer sovet ud, og Interesse vækker han ikke, deels fordi han er fuld og deels fordi hans Fjantethed er intet Mindre end mandig. Det maa da heller ikke faae Udseende af, som forførdede han Claudine, thi Sligt kan gjøre hende modbydelig og ækel, men forførdende er det ikke. Og hvorvidt er dog dette besynderlige Optrin egentligen psychologisk motiveret? Selv om man antager, at Baronen, da Muligheden af et Forhold til Claudine brister, vender tilbage til sit gamle Væsen, som kun hun havde havt Magt til at tvinge i Elskovens Lydighed: følger dog deraf, at han kan gebærde sig saaledes? Han var jo dog oprindeligen godmodig, han var i Besiddelse af ydre Dannelse, og Claudines Indflydelse paa ham maatte psychologisk, selv i et saadant Øieblik, udøve sin Magt. Situationen forekommer mig uskjøn, og væsentligen heller ikke sand.

2den Deel. Mariane. Stedmoderligen skrækket op længe før Tiden af Ungdommens Illusion og jaget ind i en pinagtig Virkeligheds travle Husgjerning, fortrødiget ved daglige Krænkelser, løser hun ydmygt den bittre Opgave: saa omtrent at tjene som Husjomfru i sine Forældres Huus. Al den fornemme Overseen og paa den anden Side den lapsede Ugenerethed, som et saadant Tjeneste-Menneske kan være udsat for, er hendes Liv ikke ukjendt med, og Bitterheden forøges ved, at hun ikke blot er værgeløs, men priisgiven — fordi hun er Datteren. Men paa den anden Side vænnes hun ogsaa tidligen til at indøve en stille Inderligheds uforkrænkelige Væsen, hun dannes fortrinsviis til at bevare en hemmelig Forstaaelse, da hele Virkelighedens Omgivelse kun er fortrødigende Meningsløshed, da hun endog med Faderen i Faderens eget Huus qua Datter kun vedligeholder en hemmelig Forstaaelse, der han kun i Entreen, eller i Forbigaaende, eller naar Ingen seer derpaa, tør tale faderligen til hende: saaledes lister jo et elskende Par sig til at see hinanden, naar de ikke have Forældrenes Samtykke, til at tale med hinanden i Entreen, naar Forældrene i Daglig-

ſtuen officielt ſætte ſig mod Forbindelſen. Derſom Mariane er forelſket, hun er da nødſaget til at gjøre en Hemmelighed deraf, ellers blev det vel Signalet til ny Mishandling: at Frøken Maren var elſket, at Nogen vilde have en „ſaadan lille Gravſo", ſom Stedmoderen kalder hende; hun var iſtand til at miſte ſin Condition hos Frue Commerceraadinden, for at man kunde blive det Kjæreſte-Commerce quit.

Og Mariane er forelſket. Vi ville nu forfølge Motiverne i de af Forfatteren ypperligt conſtruerede Forhold for pſychologiſk at forklare hende. Skadelige kunne Forholdene ikke kaldes i Henſeende til en ſnakſom Deeltagelſe, men begunſtigende ere de heller ikke; de ſlippe ikke med Lidenſkab, de ſinke ei heller ved misforſtaaet Velvillie og Deeltagelſe, men de holde fortrædigende igjen. Vel er det nu ſaa, at Inderligheden er Forelſkelſens Liv, og at Inderligheden ved ſig ſelv er hvad den er, at derfor f. Ex. Inderligheden kan være den ſamme, hvad enten En træder ud paa Altanen og ſkuer den ſtjerneklare Nat, eller det er en Livsfange, der gjennem en Sprække liſter ſig til at ſkue den enkelte Stjerne — den Sidſtes Inderlighed er maaſkee endog den ſtørſte; men dog gjelder det for Forelſkelſe ligeſom for et Menneſkes Fødſel, at Vilkaarets Forhold, at Omgivelſen med den pſychologiſke Diſpoſition har en ſtor Indflydelſe paa hvad der fødes. Mariane vilde med ſamme Inderlighed ſom Claudine blive ſig ſelv tro, og dog vilde hendes Forelſkelſe i al Evighed være væſentligen forſkjellig fra Claudines.

Forelſkelſe er Culminationen i et Menneſkes reent humane Exiſtents, der er en Dobbelt-Exiſtents, og netop derfor er Forelſkelſen paa eengang ligeſaa meget Inderlighed ſom den er Forholdet ud efter til Virkelighed. Forholdets Ligelighed er den lykkelige Elſkov. Mindre Inderlighed og overveiende Forhold til Virkelighed er mindre ſkjøn Elſkov; overveiende Inderlighed og mindre Forhold til Virkelighed er i Retning af ulykkelig Elſkov.

Saaledes Mariane; hun har lært for meget Virkelighedens Elendighed at kjende, og Omgivelſen indſkærper hende det fortrædigende Dag fra Dag. Iſtedenfor Forelſkelſens ſeier-

rige erobrende Mod, der tør, i Forhold til Forelskelsen, fordre Alt af Virkeligheden, i begeistret Uvidenhed fuldt forvisset om, at Virkeligheden er den Verden, hvor Elskoven har hjemme: i Stedet derfor har hun noget af Forelskelsens inderlige Veemod. Inderligheden kan ganske være den samme, som jo et Tilbagetog kan være ligesaa stor en Bedrift som den meest glimrende Seir; men Forskjellen er væsentlig. Istedenfor at fornemme Forelskelsen som et Kald fra en Verden, der vil føie den i Alt, er hun i Inderlighed vant til at føie sig i at gjøre Afkald, hendes Forelskelse er i samme Nu i hemmelig Forstaaelse med, at dog ogsaa den bliver en tilbagetrængt Inderlighed, et skjult Liv, som andre Mennesker ikke kjende, og som paa eengang er en høiere Sundhed og dog menneskelig talt en Sygelighed. Inderligheden kan ganske være den samme, som jo det at døe er ligesaa vanskelig en Opgave som det at leve. Inderligheden er den ægte Perle; den dannes, som bekjendt, i Muslingen ved at indsuge Duggen. Men ifølge en gammel Forfatter skal det gjøre en Forskjel, om det er Morgen- eller Aften-Duggen: saaledes gjør det ogsaa en Forskjel, om Forelskelsens ægte Individualitet dannedes ved Haabet eller ved Erindringen.

Som det gjelder om al Lidenskab, saa gjelder det om Elskov, at Den, der modtager Indvielsen, i Forelskelsens indviede Øieblik staaer frit, frit paa Illusionens dumdristige Høidepunkt, frit og uendeligt overskuende al Verden; der maa ingen pianket Deeltagelse være, men heller intet drillende Slæng, som besværer den Letbevæbnede fra at bestige den svimlende Høide, og som i Øieblikket forhindrer den Fritstaaende i at faae Synet. Det maa, hvis Alt skal blive saa saare godt, være forundt dette omfredede Øieblik, hvor Tilværelsens Alt fortryllet lyster hvert et Vink, hvor Intet, Intet mindsker Elskovens grændseløse Hengivelse i Illusion, hvilken skeer privatissime, og er noget Andet end alle de Elskendes Kjærtegn, da den er Forudsætningen, det Fremskyndende, Uendelighedens Forskud, hvoraf der skal leves de mange eller de faa Aar, som forene de Elskende. — Dette mangler Mariane.

Dette har Forfatteren ypperligt fremstillet, og det er af Vigtighed for Forholdet mellem Mariane og Bergland, idet det ogsaa fra hendes Side psychologisk motiverer Adskillelsens Mulighed i Forhold til en saadan Grund, som Frygt for Nærings-sorg. Mod Berglands Mismod har Mariane ikke Elskovens triumpherende Begeistring at sætte, hun har ikke Elskovens seierrige Mod til qvindeligt at sætte sig i Spidsen for Ægte-skabets hellige Expedition, naar den Elskede taber Fatningen. Det vilde psychologisk ikke være uden Interesse at tænke sig Forholdet saaledes, skjøndt det naturligviis vilde være i Novellen at forfeile Opgaven, der tillige har Tidsalderen i Sigte. Dette har Forfatteren ypperligt forstaaet. Mariane kan ikke danne nogen Modstand, hun er selv berørt af en bekymret Reflexion, i hendes Replikker lyder der med et veemodigt Kjendskab til Virkeligheden, en Resignation i Henseende til, at selv Elskov skulde være den algyldige Fordring. Men Inderligheden er der dog evig og livsvarig, som i den meest begeistrede For-elskelse, væsentligen den samme i Styrke, men væsentligen for-skjellig i Yttring. Om hun end vil opgive Bergland, vil hun dog ikke modtage sin Ring tilbage, fordi hun ikke vil opgive Forelskelsen. „Heller ikke giver jeg Dig Din tilbage. Skjult som min Kjærlighed har jeg baaret den i tre Aar, den skal ikke forlade mig i dem, jeg har tilbage." Her er hun paa sit Høieste, men Forelskelsen er ikke et Vink, men en Tilbagekaldelse i Inderlig-hed. Forelskelsens Inderlighed er den „ved de stille Dyder" udmærkede Piges, der indvier sig til Lidelsen. Meget havde hun lidt af Virkeligheden, men dette Stød synes at blive afgjørende. Saaledes holdt Cæsar sig opreist, da de Sammensvorne stødte deres Dolk i ham, men da han saae, at Brutus var med, ind-hyllede han sig i sin Kappe, viede sig til Døden med disse Ord: ogsaa Du, min Søn Brutus! Den høieste Modstand, hun, selv berørt af Reflexionen, kunde danne mod Berglands Liden-skabelighed i Utaalmodighedens lidenskabelige Spænding, er den midlertidige, „at hun vil taalmodig vente" (cfr. p. 269); men selv denne Modstand er i Pagt med Reflexionen.

Hvor er Alt her i sin Orden! Den psychologiske Tegning og Reflexen af Tidsalderen. I en høirøstet tusindkunstlet Overfladiskheds Velmagts-Dage maa det Gode leve fortrykt og lønligt i en ecclesia pressa, som Mariane gjør det. Men paa den anden Side, selv denne dybe Inderlighed maa i en reflekteret Tid ikke ganske være uberørt af Reflexion, endog i Forhold til sit Eneste, en Forelskelse. En umiddelbar begeistret Elskerinde vilde i Marianes Sted anse Bergland for gal, hun vilde, om det saa gjaldt hendes Liv, ikke kunne forstaae det Mindste af det om Næringssorgerne, men heller ikke af Marianes Resignation. Et saadant Forhold vilde kun kunne blive humoristisk, og Bergland væsentligen at fremstille komisk, da han repræsenterer en temmelig nøktern Anskuelse.

Ferdinand Bergland er et excentrisk Hoved, der er løben vild i Mulighedens dristige Forsætning til at leve, der i Planernes og Studiernes Mangfoldighed ogsaa har taget en Forelskelse ind med, og nu er ved at strande paa Efterssætningen. Et Ægteskab, der skulde være ham Bindetegnet, viser sig for ham i en forfærdende Skikkelse, og han bliver sky — en desperat Beslutnings Eengangsforalle maa træde istedenfor Handling og en væsentlig Lidenskabs Continuerlighed. Den tilsyneladende Kraft, der hører til at fatte Beslutningen, er egentligen kun Udtrykket for Afmagten, og Grunden, han angiver, derfor en væsentlig tilfældig. Han kunde lige saa godt have nævnet hvilkensomhelst anden, fordi Grunden egentligen er Misforholdet mellem Mulighed og Virkelighed, der nu kaster sig paa dette Enkelte, som var det Grunden. Hans desperate Beslutning og Handling i Kraft af den er derfor intetsigende, og en Beslutning samt en Handling, ved hvilken han, hvis det gik som han vilde, væsentligen maatte blive til Ingenting. At beslutte sig til ikke at ville gjøre Det og Det, hverken mere eller mindre end ikke at ville, er egentligen at beslutte sig til at blive til Ingenting. Dersom den Besluttende ikke, netop i det Øieblik, han beslutter ikke at ville, fæster sig i en høiere Idees Tjeneste, saa er hans Beslutning og Handling Tomhed. Det er Dette, der gjør Udslaget

i Livets Collisioner og afgjør, om Lidenskaben er berettiget eller ikke. Ferdinand er ved sin Beslutning ikke bleven sig selv væsentligen klarere end han var før, han har blot hovedkulds trukket sig tilbage i Dunkelhed over sig selv; referre pedem er blot det, han gjør, og der er i Tilbageskridtet intet Fremskridt i Forhold til hans egen Personligheds Idealitet. Det om Nærings sorger er i den Form ingen væsentlig Betragtning af Tilværelsen, og Den, der vil paatage sig at gribe styrende, idetmindste forstyrrende ind i et andet Menneskes Liv efter den Maalestok som Ferdinand, selv om hans Indgreb alligevel, ethisk seet, altid bliver et Misgreb, han maa idetmindste have forstaaet sig selv i en væsentligere Betragtning af Tilværelsen, i en Idee, som hans Liv kan tilhøre, netop naar han bryder med Mariane.

Hvor er nu her igjen Alt i sin Orden: den psychologiske Tegning, og Reflexen af Tidsalderen. I en anden Tidsalder vilde det dog maaskee have endt med, at Marianes Taalmodighed havde skaffet idetmindste et Interim tilveie — indtil Ferdinand fik Bekymringen forjaget. Men vor Tid er jo netop, trods alle Planer og Anticipationer og Bebudelser og Forsætninger, i Inderlighedens og i romantisk Forstand væsentligen lidenskabsløs. Netop derfor fremkommer igjen som Alternationen en pludselig Yttring af Fortvivlelse i en desperat Handling eller Beslutning, hvilket er den lovløse Lov for Extremerne i en saadan Existeren.

Fru Commerceraadinde Waller. Dersom man, som man gjør Forskjel mellem ægte og uægte Metal, og da igjen har Noget derimellem, som kaldes Plet, en Composition der kan skuffe; dersom man saaledes turde tale om Compositions-Mennesker: saa vilde Fruen passende betegnes som et saadant. Hun har en vis pletteret Virtuositet i at være hvilketsomhelst: indtagende et Øieblik og dog igjen næsten modbydelig, elskværdig og dog igjen byrdefuld ved sin travle Vigtighed, pyntet og dog igjen næsten prostitueret i sin guldindvirkede Paaklædning, dydig og coquet, dannet og dog igjen smerteligt berørende for

den væsentligen Dannede, klogtig paa Livet og dog næsten aandløs, leflende først og sidst. Hendes Charakteer-Opfattelse kan ikke blive anden end denne blandede Bekjendtgjørelse, fordi hun ingen Væsentlighed har, og hendes Udvorteshed derfor maa beskrives ved at optælle nogle Egenskaber. Den braverende Virtuositet fuldender sig selv og vender tilbage i sig selv i den Selvtilfredshedens Indbildning, at hun er som en Kone af Verden bør være, hvorfor hun stolt og rolig tør vove Noget i Tillid til sit Rygte. Og dog er hendes Væsen netop i dybere Forstand Tvetydighed, thi som en Apostel (Jacob) omtrent siger det: Hjertets Reenhed er at ville Eet. Selv Madame W. i første Deel er i en vis Forstand mindre tvetydig.

Beundringsværdigt er det Mesterskab, hvormed Forfatteren veed at haandtere en saadan glimrende og gøglende Skrøbelighed, saa man bestandigt faaer Indtrykket af en digterisk-virkelig Skikkelse; fremdeles den Lethed, med hvilken de combinerede Situationer ere opfundne, den Naturlighed, med hvilken Continuerlighedens Traad drager sig derigjennem*), bestandigt

*) Saaledes for blot at anføre et Exempel: Scenen i Commerceraadens Huus, da Lusard træt af at høre paa Fruens Bravour-Musik trækker sig tilbage i Cabinettet for at tale med Etatsraad Dalund. Den veemodige Hyggelighed, der nu hviler over de tvende Erindrende, der samtale om Fortiden — indtil Arnold, da Musikken er forbi, henimod Slutningen af Samtalen uden at ane Noget sætter sig bag den aabent staaende Dør og bliver Vidne til Samtalen, hvorpaa Fruen og Hofjunkeren komme til — og Nutidens Conversation begynder. Hvilken Virkelighedens Illusion, thi jeg troer ikke, at selv den vanskeligste Kritiker her skulde kunne finde en Vanskelighed, en Indvending, at der var Noget, der ikke saaledes foregik for Ens Øine, at det er som havde man selv seet det. Og dog hvilken Sindrighed i Planen: paa den Maade at bringe de tvende Tidsaldere sammen! I Cabinettets Fortrolighed lever Fortiden og gjenleves i Erindring; og uden om, i Salen, som er den omgivende Indfatning, er Nutiden høirøstet, ja endog ifærd med at offentliggjøre Cabinettets Hemmelighed i sin prostituerende Ugenerethed. Som det siges om den fuldendte Rytter, at han styrer den fnysende Ganger paa en Sytraad, saa det for Øiet seer skuffende ud som havde Hestens uhyre Kraft Overmagten, medens denne Tilsyneladelse ikke blot er en Tilsyneladelse men netop Udtrykket for, at Ryttereu absolut har Magten: saaledes

belysende Fruens Charakteerløshed i den forbigaaende Reflexions-Gjengivelse, i Flygtighed, thi der er jo Intet at dvæle ved, ja der maa ikke dvæles, saa bliver Frue Waller en Anden. Kunsten er, at selve Fremstillingen indeholder Gjentagelsen af den psychologiske Opfattelse, og som Lefleriet er den ustadige Indholdsløshed, saaledes er Fruen ogsaa hele Novellen igjennem i ustadig Travlhed, gjengiven i dette transitoriske Forhold til ældre og yngre Herrer, til sine egne Børn, til sin Mand, til Mariane, til Tjenestepigen. Især ere Proportionerne i de fem qvindelige Figurers Forhold ypperlige. Fruen Repræsentations-Moderlighed i Forhold til de tvende Glutter, der allerede ere øvede i „Persons-Anseelse", det Parodiske i at Colette copierer Moderen, hvilket maaskee har bidraget til at gjøre Moderen kjed af hende*), og endeligen den dybe Satire over Fruen, som Marianes stille Væsen indeholder.

Dersom man for at betegne et væsentligt Menneskes Væsen vil erindre om de bekjendte Ord af Plinius: omnia ad conscientiam, nil ad ostentationem, saa behøver man blot at vende Ordene om (omnia ad ostentationem, nil ad conscientiam), saa betegner man Fruens Væsen, der er at være Vrangen eller en Vrængen. Men for endnu engang at erindre derom, som det sømmer sig en Kritiker at være tro over Forfatterens Riigdom: der hører langt mere Kunst til at fremstille en saadan Skikkelse, end til at skildre et væsentligt Menneske. Maaskee vil endogsaa Een og Anden finde hvad jeg har sagt om denne Figur ret betegnende, ja det var i vor Tid ikke utænkeligt, at En kunde være daarlig nok til at finde min Fremstilling i sin Korthed mere udtømmende end Forfatterens. Ak, det er en stor Misforstaaelse, som man kun i vor docerende Tid har op-

---

styrer Forfatteren Situationens Fremadskriden saa naturligt, at det seer ud som var der ingen Plan, medens dog denne Tilsynelabelse netop er Udtrykket for den overalt tilstedeværende Hensigt, der kun aabenbarer sig ved at skjule sig.

*) Det Væsentlige og det Sande kan nemlig eies af flere paa eengang, men det Affecterede er altid herskesygt og misundeligt.

fundet, og hvormed man foruretter enhver Kunst-Præstation; thi fra denne Korthed er der et uendeligt Spring til det Kunststykke, at kunne fremstille en saadan Skikkelse. Det gaaer Kritiken i vor Tid, som det gaaer saa mange Mennesker, de lade sig bestandigt narre af den abstrakte Mulighed og det forkortede Perspektiv, der ere Intet mindre end skaberiske, af de store Planer og de summariske Oversigter, der ere Intet mindre end frugtbringende. Nei, hvilken Mening man end vil have om at repræsentere vor Tid ved en saadan qvindelig Figur: Et staaer fast, at Figuren er et Mesterstykke i Ubetydelighedens Tegning, et Mesterstykke lige indtil det Ubetydeligste ved den, ja indtil Spidsen af den rosenrøde Tunge, hun viser sin Mand, — et hurtigt og hemmeligt Svar paa en stum Tiltale. (p. 216.)

Etatsraad Dalund. En ærværdig Olding er i sig selv et glædeligt Syn, men Dalund har tillige den Interesse for Læseren, at man kjender ham fra Ungdommens Dage. Det forstaaer sig, den samme Virkning kan i en vis Forstand enhver Biographie frembringe, men det er da ogsaa kun i en vis Forstand, thi den frembringer ingen Illusion, som Novellen gjør det, der ikke ligefrem lader os blive samtidig med Dalund ung og gammel, men i tvende Tidsaldere lader os blive samtidig med ham. — Er han nu psychologisk consequent holdt? Upaatvivleligt. Men hvorfra kommer det Satiriske, som man dog egentligen ikke mærkede Noget til i hans Ungdom, og som Forfatteren heller ikke har ladet fremtræde? Han er i første Deel væsentligen den unge forstandige Mand med det kloge Anfigt, den talentfulde Advocat, der ikke vil lade sig henrive af Partier, og det uagtet en verdenshistorisk Begivenhed er den Adskillelsens Magt, der betydningsfuldt fjerner Menneskene fra hinanden i pathetisk Partie-Lidenskab. Han bevarer sin Ligevægt, væsentligen forstandig, og kun sværmerisk i sit Forhold til Madame Waller. Forstandighed, Neutralitet og Advocat-Skarpsindighed er nu væsentlige Momenter i en Satiriker, men deraf følger dog ikke, at overalt, hvor disse Momenter ere tilstede, er der en Satiriker. Men Tiden har forandret sig og har saa-

ledes ogsaa forandret ham lidet. Og ved denne Forandring maatte han psychologisk consequent blive satirisk. Neutralitet lader sig væsentligen kun tænke, naar Partierne ere væsentligen betydningsfulde, naar det i Sandhed er en Idee, der adskiller de Tvende. Bliver Tiden derimod ubetydelig, Partie-Differentsen et Slags dramatisk Spøg med virkelig at lege Revolution: saa vil Den, der i Katastrophernes Tid var neutral, blive Satiriker. Neutralitet ligger positivt i Anerkjendelsen af Partiernes respektive Gyldighed valore intrinseco, tages denne Neutralitets-Forholdets Forudsætning bort, saa er eo ipso Neutraliteten negativt bestemmet som Satire, thi at være neutral i Forhold til et chimairisk Enten-Eller, er enten at være en Nar, idet Neutraliteten bliver ligesaa naragtig som de Ubetydeligheder, fra hvilke den bestemmer sig negativt, hvad derfor ogsaa kun kan lykkes en Ubetydelig, eller er, ved selv væsentligen at være Noget, eo ipso at være satirisk. Manden er da væsentligen den samme, Forandringen er blot en Reflex af Tidens Forandring. — Dalund er tillige bleven mildere*). Ogsaa dette er saa ganske i sin Orden, ikke blot fordi det væsentligen bliver det dygtige Menneskes Løn i Alderdommen, medens kun det ubetydeligere Menneske bliver vranten som Olding. Men er det tillige en Reflex af Tidens Forandring? Han føler sig ene staaende, han, den bedagede Olding, men han har tilhørt en betydningsfuldere Tid, og tilhører den væsentligen, netop dette er det Formildende, det faste Hold i ham, som i Erindringens lønlige Communication med det Forgangne gjør ham blid. Som Olding tilhører han jo med Aarene to Tidsaldere; saaledes er han bifrontisk: mild naar han skuer tilbage, og lidt satirisk naar han vender sig mod Nutiden — til daglig Brug den elskelige Olding. Han er ikke sløvet, og maaskee ogsaa fordi han endnu har Noget at kæmpe for, thi Forelskelsen lever endnu i hans Sjel, kæmper endnu mod Fjenden — den ulovlige Besiddelses

*) Dette viser ogsaa, at det Satiriske hos ham ikke er at forveksle med nogen Alderdommens Bitterhed.

Uvished; strider endnu mod Tvivlen: om dog Troskaben er Skyldens Forsoning; uroliges endnu: om Troskaben skal kunne erobre ham Gjensynet efter Ønske, thi som Madame Wallers lovlige Ægteherre engang var Modstanden, saa kan Evigheden nu synes at være det.

Charles Lusard. Novellen er tvende Tidsaldere. De tvende Dele staae ude fra hinanden, og dog er der ogsaa et forbindende Led, en Overgangs-Formation, der paa en sindrig Maade slutter imellem dem. Denne Figur er Charles Lusard. Han tilhører ikke Fortiden, dertil er han for ung, han er heller ikke ganske uberørt af Nutidens Reflexion. Han er en Personlighed, der er bleven staaende, og atter heri er Eenheden af den psychologiske Opfattelse og Tidsalderens Refleks. Barndoms-Alderens Indtryk og senere den forunderlige Høitidelighed, der omsvævede Forældrenes huslige Liv, maatte naturligen vække et vist veemodigt Sværmeri i hans Sjel, som ganske consequent udtømte hvad Ungdommens Higen der kunde være i hans Sjel, i Udenlands-Reiser og en erkjendende Stræben, der ikke bragte ham i personligt Forhold til Nogen, netop fordi det Veemodige i ham var det Isolerende. Saaledes kløfter en sværmerisk Indesluttethed en Ynglings Sjel. Ungdommelighedens Trang til Fællesskab føles ikke, fordi han allerede er Erindrende, selv Elskovens Tid finder ikke sin Beleilighed, fordi han jo allerede er Trolovet i Inderlighed, men den Eensommes ungdommelige Stræben ud efter retter sig mod Foretagender ud efter, der kunne udfylde ham, uden væsentligen at indlade sig med Nogen, uden at savne Nogen, netop fordi han erindrende savner Nogen. Saaledes har han reist baade i den gamle og den nye Verden, er derpaa vendt tilbage til sit Gods. Altsaa han er en Individualitet, der er bleven staaende, men dette fordrer ogsaa et Moment af Reflexion og af Reflexion i sig, og paa den anden Side er det atter en Refleks af Tidsalderen, der selv uden Afgjørelser ikke har udøvet den Magt over ham at kunne rive ham hen. Væsentligen tilhører han derfor ingen af Tidsaldrene. Den Idee, han repræsenterer: efter at have

givet Afkald paa sit eget Liv, at gjøre et Par Mennesker lykkelige, tilhører væsentligen ingen af Tidsaldrene. Charles Lusard er saaledes Overgangen netop derved, at han er bleven staaende. I Revolutionstiden vilde en saadan Individualitet vel være bleven Partigænger, i Nutiden vilde han maaskee ikke have vundet den harmoniske absolut dannede Ligevægt, der udmærker hans ædle og fribaarne Holdning, om dog Sjelen tankefuld hænger lidt efter en Erindring. Af en ulykkelig Individualitet at være (og saaledes maa man dog kalde En, som ingen Samtid og intet Livsforhold forlænds udøver nogen afgjørende Magt over) er han lykkelig, men dog ingen lykkelig Individualitet.

Det Forunderlige ved Novellen er, at Alt slaaer saa nøie til paa Kategorien, medens det, naar man saadan læser det, seer saa beskedent ud, at den flygtige Læser af Novellen, hvis han tilfældigviis seer denne Anmeldelse, maaskee vil studse, vil mene, at jeg bringer Noget ud af den, som ikke er i den o. s. v. Ak, nei denne Læserens Høflighed kan jeg ikke acceptere, men maa transportere den til den rette Vedkommende: Forfatteren, der, selv om jeg havde forstaaet Alt, jo først er Opfinderen, dernæst Den, der ved sin Kunst har vidst at skjule det igjen, og endeligen maaskee med Novellen samvidende om Meget, som jeg ikke har været istand til at opdage.

Saa er der endnu i Novellens anden Deel en Figur: Johannes Milner, Godsinspecteur, en jovial Mand, der efter en fortvivlet Livs-Stillings Crise uden Levebrød og mistænkt som et uroligt Hoved hos Lusard fandt en Livsstilling, der gjorde ham til en lykkelig Mand. I Godsherrens Fraværelse har han forvaltet Godset med den viseste Omsorg, og er nu i sin trivelige Glæde over Tilværelsen beskjæftiget leilighedsviis med det Ønske, at see L. forsørget ved et Ægteskab. At nu Johannes Milner paa Godset har været en meget virksom Mand er aabenbart, i Novellen synes han derimod en temmelig ledig Person. Imidlertid er et saadant Venskabs-Forhold som det mellem Milner og Lusard ikke uden Betydning, for at belyse Lusard. Netop et saadant Venskabs-Forhold belyser Lusard

ſom eenſom Figur. Det er ikke tvende Ligeſindedes Samdrægtighed, ikke Hengivelſens Trang til Fortrolighed. Den perſonligt og hyggeligt og ægteſkabeligt i Tilværelſen ſaa beroligede og tilfredsſtillede Milner finder endog noget Uddød, noget Ruineret, Noget ſom man kunde blive melancholſk af at ſee paa i den lange Reiſe, Luſard „alene“ har gjort i de fjerne Lande. Dertil kommer, at Luſard er Milners Velgjører, og hvor omhyggeligt end den Ædle og Dannede veed at fortone enhver disharmoniſk Gjenlyd fra dette Forhold: ſaa er det der dog, og underſtøtter atter fjernende den Eenſommes Overlegenhed.

At anføre Exempler paa Enkeltheder i denne anden Deel kunde ikke falde mig ind, netop fordi Enkelthederne alle her ere af total Betydning. Kun en eneſte Replik af Luſard har ſtødt idetmindſte mig, fordi jeg ſynes den ikke paſſer i Luſards Mund, ſagt til en Dame. Udſagnet ſelv kan være aldeles ſandt, men Misligheden ligger i dens Forhold til den Talende og i den Talendes Forhold.

III.

Udbytte for Jagttagelſen af de tvende Tidsaldere.

Saa ſtaaer jeg da ved det ſidſte Afſnit og ved den Vanſkelighed, Forfatteren har lagt en Kritiker, idet han ſelv har gjort Mine til at levere en Kritik. Gid Forfatteren ikke havde gjort det. Jeg ſiger det visſeligen ikke for min Skyld, thi jeg ſtaaer mig i en anden Henſeende godt ved at tage mod de Vink, der bydes; jeg ſkal heller ikke afcopiere dem og give dem ud for min egen Kritik. Men jeg troer, Bogen har havt Skade af dette Forord, netop fordi det kan hjælpe hurtige Hoveder og let lø-

bende Tunger til strax at kunne sige: „er Det det Hele;“ „det Hele kan jo siges paa een Pagina.“ Nu er det vel saa, at det er aldeles ligegyldigt, hvad et snaksomt Menneske siger, eller et næsviist og uartigt Barn, men dog er der, naar Forholdet er til en Bog af et ved Ærværdighed og Ophøiethed distingueret Firma i Literaturen, aabenbart eet endnu Ønskeligere, som man, maaskee altfor vant til Ondt, næsten glemmer, at det snaksomme Menneske eller det uartige Barn reent havde tiet. Hvad der i Forhold til Andre viser sig som en Ubetydelighed, viser sig som et betydeligt Misforhold, naar det hænder den Ophøiede, og hvad der findes taaleligt, naar det angaaer En selv, kan berøre En smerteligt, naar det angaaer den Udmærkede. Naar en Mand selv har trukket Vadestøvlerne paa i Betragtning af det følede Føre, saa lader han trøstig staae til — men naar han i det Samme seer en ung Pige f. Ex., der har løst den vanskelige Opgave at gaae den ikke korte Vei fra sit Hjem uden et eneste Stænk, og derved saa lykkeligt beviist sin svævende Gangs Letheb — og der da kommer en Tølper, der i Forbigaaende overstænker hende, da berører det ham smerteligt, det er ham som en Uretfærdighed af Tilværelsen, at hobe det Ueensartede sammen i Samtidighed, han føler det Uhyggelige i, at Gaden skal være fælles for Alle, istedenfor at Alle skulle gaae af Veien for den unge Pige — og i dansk Literatur er der i dette Øieblik ingen Fortougsret, og slet intet Politie, der idetmindste kunde holde Sjouerne og Dragerne og Tølperne ude af Fortouget.

„Revolutions-Tiden.“

Spørgsmaalet er her ikke om en ethisk-philosophisk Vurdering af dens Berettigelse, men om Reflexions-Consequentserne af dens Bestemmethed, og Opgaven, at antyde dem kun i den Almindelighed, der svarer til Forfatterens novellistiske Frembringelses Enkeltheder.

Revolutions-Tiden er væsentlig lidenskabelig, derfor har den væsentligen Form. Selv den hæftigste Ytring af en væ-

sentlig Lidenskab har eo ipso Form, thi denne er Yttringen selv, og har derfor atter i sin Form en Undskyldning, et Forsonende. Kun for en aldeles udvortes og ligegyldig Dialektik er Formen ikke Indholdets eget Andet og derved Indholdet selv, men noget uvedkommende Tredie. Ethvert Brev f. Ex. der bærer Inderlighedens Præg i Udtrykket af en væsentlig Følelse, Lidenskab, har eo ipso Form. Om Brevet derimod er sammenlagt paa en uformelig Maade, vilde kun kunne beskæftige den aldeles udvortes Dialektik med Vigtighedens Skin af at være et Form-Spørgsmaal.

Revolutions-Tiden er væsentligen lidenskabelig, derfor har den væsentligen Dannelse. Inderlighedens Spændkraft er nemlig den væsentlige Dannelses Grad*). En væsentligen forelsket Tjeneste-Pige er væsentligen dannet; en i kraftig Beslutning væsentligen begeistret Almues-Mand er væsentligen dannet. Den udvortes stykkevise Dressur i Forhold til et tomt Indre, det kneisende Ukrudts Farve-Pragt i Modsætning til det velsignede Korns ydmyge Bøiethed, den tillærte Tællen af Takten i Forhold til den manglende Dandsens Festlighed, den omhyggelige Udpynten af Indbindingen i Forhold til Bogens Deficit er, som blot Form, Affectation. — Naar Novellen fremhæver det Dannede i den første Tidsalder, da virker den rigtignok ogsaa ved et tilfældigt Mere, forsaavidt Revolutions-Tiden i Kjøbenhavn repræsenteres af en udmærket lille Skare af udmærket dannede Franskmænd.

Revolutions-Tiden er væsentligen lidenskabelig, derfor maa den kunne være voldsom, tøilesløs, vild, hensynsløs mod alt

*) Hverdags-Historiens Forfatter har med sin ædle Humanitet ofte nok været opmærksom herpaa, og har atter i denne Novelle i Skipper-Enken Madam Lyng med faa Træk antydet en saadan Figur. „Hun havde gaaet meget igjennem i Livet, og var et af de aldrig noksom paaskjønnede Mennesker, hos hvem Hjertets Godhed og Blødhed træder istedenfor Opdragelse og Dannelse, og hvem Erindringen om de egne udstandne Lidelser og Forurettelser lærer Fiinhed i Omgang, tiltrods for enhver udvortes Stilling i Livet." (p. 87).

Andet end sin Idee, men Raahed vilde den mindre kunne sigtes for, netop fordi den dog har eet Hensyn. Den, der, hvor meget end hans Stræben er vendt ud efter, dog væsentligen er indadvendt, fordi han er i en væsentlig Lidenskab, der forholder sig til en Idee, han er aldrig raa. En Orkan, et Jordskjælv, Elementernes Rasen er ikke hvad man kalder raa Luft; skulde man definere denne, da maatte man vel sige: den er den uhyggelige Charakteerløshed. Saaledes ogsaa i Individernes Verden, tages den væsentlige Lidenskab bort, det ene Hensyn, og Alt bliver en ubetydelig Udvorteshed uden Charakteer, saa er Idealitetens rindende Væld standset, Samlivet bliver stillestaaende Vand, og dette er Raahed. Reent dialektisk ere Forholdene disse, og lad os dialektisk gjennemtænke dem uden Hensyn til nogen bestemt Tid. Naar Individerne (hver især) væsentligen i Lidenskab forholde sig til en Idee, og derpaa i Forening væsentligen forholde sig til den samme Idee: saa er Forholdet det fuldendte og normale. Forholdet er individuelt udsondrende (hver har sig selv for sig selv) og ideelt forenende. I den væsentlige Indadvendthed er den blufærdige Undseelse mellem Mand og Mand, der forhindrer raa Nærgaaenhed; i Samdrægtighedens Forhold til Ideen er den Ophøiethed, der atter glemmer de Enkeltes Tilfældighed over det Hele. Saaledes komme Individerne aldrig hinanden for nær i bestialsk Forstand, netop fordi de ere forenede paa ideel Fjernhed. Udsondringens Samdrægtighed er den vel instrumenterede fulde Musik. Derimod, skal Individerne blot en masse (altsaa uden den individuelle, indadvendte Udsondring) forholde sig til en Idee: saa faae vi Voldsomhed, Ustyrlighed, Toilesløshed; men er der ingen Idee for Individerne en masse, og heller ingen individuelt udsondrende væsentlig Indadvendthed: saa har vi Raahed. Den sphæriske Harmonie er Eenheden af, at hver Klode forholder sig til sig selv og til det Hele. Tages et af Forholdene bort, saa har vi Chaos. Men i Individernes Verden er Forholdet ikke alene det Constituerende, og derfor gives der to Former. Tages Forholdet til sig selv bort, saa har vi Massens

tumultuariſke Sig-Forholden til en Idee; men tages ogſaa dette Forhold bort, ſaa har vi Raahed. Saa trykke og ſkubbe og gnide Individerne ſig op ad hinanden i ørkesløs Udvorteshed; thi der er ingen Inderlighedens Blufærdighed, der ſømmeligt fjerner den Ene fra den Anden; ſaa er der Røre og Røre, der bliver til Ingenting. Ingen har hver for ſig Noget og i Forening eie de heller ikke Noget: ſaa blive de fortredne og ſkjendes. Da er det end ikke det glade Gjeſtebuds muntre Sange, der forener Vennerne; da er det ikke Oprørets dithyrambiſke Sange, der flokker Maſſerne; da er det ikke den religieuſe Begeiſtrings høie Rhythme, der under guddommeligt Opſyn til Revue for de himmelſke Hærſkarer mønſtrer Slægtens Utallige. Nei, da bliver Byſnak og Rygte og chimairiſk Bethdningsfuldhed og apathiſk Misundelſe et Surrogat baade for det Ene og det Andet. Individerne vende ſig ikke ind ad i Inderlighed fra hinanden, ikke ud ad i Samdrægtighed for en Idee, men indbyrdes mod hinanden i ſinkende og mistrøſtig nærgaaende nivellerende Gjenſidighed. Idee-Paſſagen er ſpærret, Individerne ere komne ſig ſelv og hinanden indbyrdes paa tværs, den ſelviſke og den gjenſidige Reflexions-Modſtand er ſom en Hængeſæk — og man ſidder nu i det. Iſtedenfor Glæde træder en vis tvinende Misfornøielſe, iſtedenfor Sorgen en vis ſeiglivet, tvær Udholdenhed, iſtedenfor Begeiſtring en ſnakſom Erfarings-Forſtandighed. Men eet er ſom i Tuſind og Een Nat at frelſe ſit Liv ved Fortællingens Tryllerie, et Andet at udelukke ſig ſelv fra Idee-Begeiſtringens Fortryllelſe og Lidenſkabens Gjenfødelſe — ved Snakſomhed. Sæt en ſaadan Tid opfandt de hurtigſte Befordrings- og Communications-Midler, utallige Udveie til at disponere over forenede Pengekræfter: hvor ironiſk, at Befordrings-Væſenets Hurtighed og Communicationens Haſtværk ſtaaer i omvendt Forhold til Raadvildhedens Seendrægtighed. Klogſkabens Fornemhed, der bryſter ſig af ikke at lade ſig rive hen, (hvilket dog ellers kan være ganſke godt, naar man ſidder i en Hængeſæk) er en temmelig plebeiiſk Opfindelſe.

Revolutions-Tiden er væſentligen lidenſkabelig, derfor har

den ogsaa et Begreb om Decorum. Det kan godt være, den har et feilt Begreb om Decorum, men den mangler ikke dette Begreb. Man skulde troe, at Decorum var en Forstands-Bestemmelse, og dog er det Intet mindre. Det er hermed som med Forskjellen mellem bunden og ubunden Stiil; man skulde troe, at Lyriken maatte da være ret ugeneret, og dog er det netop den, der er bunden Tale; og Verset selv er ikke en Opfindelse af en indknibende Forstand, men tvertimod Lyrikens egen lykkelige Opfindelse. Saaledes ogsaa med Decorum; det er Følelsens og Lidenskabens egen Opfindelse; og som Prosa er ubunden Tale, saa er Prosaisme Ugenerethed, der ikke kjender et Decorum, den er ikke Tvilesløshed, der afstedkommer det Forfærdelige, men uhyggelig Charakteerløshed. Den væsentlige Lidenskab er selv i sidste Grund Garantien for, at der er et Helligt, og dette afgiver Bestemmelsen: Decorum. Selv Afguderiet er, naar Lidenskaben væsentligen er tilstede i Hedningen, dog ikke uden Gudsfrygt; den har et Begreb, om at man skal frygte Gud, skjøndt den har et feilt Begreb. Men Prosaisme mangler Begrebet. Naar saaledes Revolutions-Tiden tolererer et Forhold til en gift Kone, saa har den, trods dette falske Begreb, dog et Begreb om Decorum. Forholdets Tilladelighed, reflekteret i dets Utilladelighed, udtrykkes derfor ved, at Decorum fordrer det skjult. Denne Skjulthed er igjen Tegnet paa, at Forholdet selv væsentligen i Lidenskab under Taushedens Segl tilfredsstiller de Tvende. Tag Lidenskaben bort, saa forsvinder ogsaa Decorum, saa kommer Forholdet formodentligen ikke istand, men saa snakker man derom. Om Revolutionstiden derfor end vilde hæve Ægteskabets Form, saa hævede den ikke Forelskelsens Gehalt, og netop fordi der saaledes er væsentlig Lidenskab, bliver der ogsaa et Decorum.

Revolutions-Tiden er væsentligen lidenskabelig, og har forsaavidt Umiddelbarhed, dog er dens Umiddelbarhed ingen første Umiddelbarhed, den er heller ingen i høieste Forstand sidste Umiddelbarhed, den er en Reactions-Umiddelbarhed og forsaavidt er den midlertidig. Dette er afgjørende med

Hensyn til Spørgsmaalet om denne Lidenskabs Udholdenhed. I Livet kan det godt være, at Mangfoldige blive sig selv troe i den indtil det Sidste; men i Ideen seet maa det ende med, at den Enkelte bliver sig selv utro, fordi det er en midlertidig Idee. Kun i den høieste Idee, som er den religieuse, kan et Menneske, i Ideen seet, finde definitiv Hvile, derimod kan det gjerne være, at Mange forblive hele deres Liv sig selv troe i det Midlertidige*). Revolutions-Tidens Umiddelbarhed er en Gjenindsættelse af Natur-Forholdene i Modsætning til en forstenet Formalisme, der ved at have tabt det Ethiskes Oprindelighed var bleven en vissen Brøstfældighed, en sneverhjertet Skik og Brug. Netop som Reaction kan en eneste Misviisning forvandle den til Usandhed, der paa en tilfældig Maade accentuerer det Polemiske, som hvis det kom saavidt, at Elskov kun var Elskov, naar den er Ægteskabsbrud.

Revolutions-Tidens reactionaire Umiddelbarhed er i Novellen opfattet i det huslige Livs Refleks. Den reflekterer sig i Forholdet mellem Madame Waller og Dalund, i Forholdet mellem Fader og Søn (Justitsraad W. og Ferdinand W.), den reflekterer sig i den politiske Anskuelse, som Samtalen og Conversationen gjenlyder af. I Forholdet mellem Fader og Søn vil den reactionairt have Pietetens Uforklarlige afskaffet, og Naturforholdet blot bestemmende Forholdet, saa Afhængigheden afskaffes med Modenhedens Aar, da Forældre og Børn skulle være Ligemænd og Venner. Ogsaa denne Idee, ja selv Friheds og Ligheds Ideen er ikke Formløshed, saa længe Ideen selv har den væsentligen begeistrende Sandhed i de Begeistrede; thi Inderligheden afskaffes ikke. Naar den religieuse Idee begeistrer en Brødre-Menighed, saa den udtrykker Ligheden ved det at være Brødre og Søstre: saa er dette slet ikke Formløshed, thi Eensformigheden er den væsentlige Form; den er

*) Lusard bliver sig selv tro i Ideen, men dog saaledes modificeret, at han er begeistret for Napoleon, vil endog kæmpe for ham. Ferdinand Waller modificeres personligt, og vedgaaer for Claudine, at hun i Grunden var den, der blev Ideen tro.

heller ingen tom Abſtraktion ſaalænge Inderligheden boer i den. Formløshed er kun Indholdsløshed. Derſom ſaaledes en Qvinde i et Anfald af Keedſomhed kunde faae det Indfald at pynte ſig og gjøre et pragtfuldt Toilet: ſaa vilde dette være Formløshed, netop fordi Ideen manglede. Den nøgne Archimedes er pyntet i Glæden over ſin Opdagelſe og derfor egentligen paaklædt. Dette maa man erindre netop i vor Tid, da f. Ex. en formel Færdighed er ifærd med at udvikle ſig til Formløshed, netop fordi Intet har væſentlig Betydning, Alt ſaadan lidt Betydning.

Revolutions-Tiden er væſentlig lidenſkabelig, derfor er den væſentlig Aabenbarelſe, Aabenbarelſe af en Energiens Yttring, der uomtviſtelig er noget Beſtemt og ikke ſvigefuldt undergaaer Forvandlinger ved Hjelp af en Conjectural-Critik om hvad det egentligen er Tiden vil.

Revolutions-Tiden er væſentligen lidenſkabelig, derfor har den ikke hævet Modſigelſens Grundſætning, og kan enten blive god eller ond, og hvilken Vei der end vælges, ſaa er Lidenſkabens impetus en ſaadan, at det maa blive kjendeligt, at Gjerningens Spor maa mærke dens Fremſkridt eller dens Afvei. Det maa komme til Afgjørelſe; men atter Dette er det Frelſende, thi Afgjørelſe er det lille Trylle-Ord, ſom Tilværelſen reſpekterer. Naar Individet derimod ikke vil handle, ſaa kan Tilværelſen ikke hjælpe. At være ſom hiin Kong Agrippa, ikke langt fra at troe, eller fra at handle, er det meeſt Udmattende, der lader ſig tænke, naar man længe bliver deri. Claudine farer vild, Lidenſkabens impetus mærker Afgjørelſen, men den underſtøtter hende igjen. Hendes πληροφορια εις παθος ſtyrter hende, men ſtyrker hende ogſaa. En Tidsalder, der er meget reflecteret, kan man derfor ikke uden videre og ligefrem ſigte for Kraftesløshed, thi der er maaſkee megen Kraft, men den gaaer til Spilde i Reflexionens Ufrugtbarhed. Underſtøttet af nogen Illuſion behøves der ikke nær ſaa ſtor Anſtrengelſe for at udrette dog Noget, ſom naar enhver Illuſion er tabt. Og ligeſom Skjørbug helbredes ved Grøn-Spiſe, ſaaledes behøver en i

Reflexion Udmattet maaskee ikke saa meget Styrke som lidt Illusion.

Det er ikke sjeldent, at man hører et Menneske, der er bleven raadvild om hvad han skal gjøre i et enkelt Tilfælde, klage over Tilfældets særlige Beskaffenhed og mene, at da kan man sagtens handle, naar det er saadant et Tilfælde ved en stor Begivenhed, hvor der kun er et Enten—Eller. Dette er en Misforstaaelse og et Forstandens Sandsebedrag. Et saadant Tilfælde existerer ikke. At det afgjørende Enten—Eller er der, ligger i Individets egen lidenskabelige Concupiscents i Retning af at handle afgjørende, i dets Dygtighed i sig selv; og en dygtig Mand eftertragter derfor i ethvert Tilfælde et Enten—Eller, fordi han ikke vil have Mere. Saasnart derimod Individet ikke har en væsentlig Begeistring i Lidenskab, men er forvænt ved at lade Forstanden komme paa tvært hver Gang han skal handle: saa kommer han aldrig i sit Liv til at opdage Disjunctionen. Og selv om hans Forstand i udgrundende Opfindsomhed kunde være fyldestgjørende for en heel Huusholdning, saa har han dog ikke forstaaet sit Liv forud eller i Handlingens Øieblik, og det lader sig heller ikke forstaae bag efter, fordi Handlingen væsentligen udeblev, og hans Livs Sammenhæng blev en snaksom Fortsættelse eller en fortsat Snaksomhed, en participiel eller infinitivisk Sætning, hvor Subjectet maa underforstaaes, eller rettere slet ikke er at finde, fordi det ingenlunde, som Grammatikerne sige, er tydeligt af Meningen, thi det er netop den, der mangler. Det Hele bliver et Flydende, dannet af lidt Beslutning og lidt Tilfælde, lidt Klogskab og lidt Mod, lidt Sandsynlighed og lidt Tro, lidt Handling og lidt Begivenhed. Enhver, der har gjort det bedrageriske Bytte at vinde abnorm Forstandighed ved at tabe Evne til at ville og Lidenskab til at handle, har derfor en stor Tilbøielighed til at stive sin Holdningsløshed af med diverse Betragtninger forud, der føle sig for, og adskillige Betragtninger bag efter, der omforklare det Skete. En Handling er noget kort Noget i Sammenligning hermed, og tilsyneladende noget fattigt Noget, dog er den i Sandhed noget

Bestemt. Det andet er Pragtfuldere, men en glimrende Elendighed. Naar en romersk Keiser sidder tilbords med Drabanter om sig: saa seer det jo pragtfuldt ud, men naar det er af Frygt: da blegner Herligheden. Og saaledes ogsaa naar Individet ikke ordknap tør staae ved sit Bud, ikke staae frit og freidigt paa den selvbevidste Handlings Postament, men er omgivet af en Skare Betragtninger for og bag, der gjør, at man slet ikke kan faae Øie paa Handlingen. Som den Bedagede understøttende lægger Haanden under sin Lænd og støtter sig ved en Stav, saaledes understøtter den abnorme Forstandighed sig ved Reflexion forud og kommer sig selv til Hjælp bag efter ved omforklarende Reflexion — og hvorfor? Netop fordi der ikke blev handlet. Istedenfor den tause ordknappe Afgjørelses Gudebarn føder Generationen en Forstandens Skifting, der kan sine Ting paa Fingrene.

„Nutiden."

Opgaven er atter her, efter hvad jeg har forstaaet, i en almindeligere Betragtning, der er i Novellens critiske Tjeneste, at avancere netop de Momenter, som Forfatteren med novellistisk Kunst har gjengivet.

Nutiden er væsentligen den forstandige, den reflecterende, den lidenskabsløse, den flygtigt i Begeistring opblussende og kløgtigt i Indolents udhvilende.

Dersom man, ligesom man har det i Forhold til Forbrugen af Brændevin o. s. v., havde Tabeller over Forbrugen af Forstand fra Generation til Generation: saa vilde man forbauses ved at see, hvilken uhyre Qvantitet der nuomstunder forbruges, hvilket Qvantum af Betænkninger og Overveielser og Hensyn selv en privatiserende lille Familie bruger, om den dog har sit rigelige Udkomme, hvilket Qvantum endog Børn og Ungdommen bruger, thi som Børne-Korstoget ligner Middelalderen, saa ligner Børne-Klogskaben Nutiden. Mon der er et Menneske mere, der blot eengang gjør en gevaltig Dummestreg? Neppe en Selvmorder nuomstunder gjør det af med sig selv i Despera-

tion, men han overveier dette Skridt saa længe og saa forstandigt, at han qvæles af Forstandighed, saa det endog kunde gjøres tvivlsomt, om han virkelig maatte kaldes en Selvmorder, forsaavidt det dog især var Overveielsen, der tog Livet af ham. En Selvmorder med Overlæg var han ikke, snarere en Selvmorder ved Overlæg. Det vilde derfor blive den vanskeligste af alle Opgaver, at skulle være Aktor mod en saadan Tid, thi hele Generationen er prokurator-dygtig, og dens Konst, dens Forstandighed, dens Virtuositet bestaaer i aldrig handlende at ville lade Sagen gaae til Doms og til Afgjørelse.

Maa man sige om Revolutions-Tiden, at den farer vild, saa maa man sige om Nutiden, at den farer ilde. Individet og Generationen kommer bestandigt sig selv og hinanden paa tvært; og derfor vilde det være umuligt for en Aktor at faae noget Faktum constateret, fordi der intet er. Af Indicier i Overflod maatte man slutte, at der enten var skeet eller snarest muligt vilde skee noget Overordentligt. Og dog vilde man netop slutte feil, thi Indicierne er just Nutidens eneste Forsøg i Kraft-Præstation, og dens Opfindsomhed og Virtuositet i at entreprenere fortryllende Blendværk, den opblussende Begeistrings Overilelse ved Hjælp af en projekteret Form-Forandrings skuffende Gjenvei er i Retning af Klogskab og negativ Anvendelse af Kraft lige saa høit at anslaae som Revolutionens Præstation i Retning af energisk og omskabende Lidenskab. Trættet af den chimairiske Anstrengelse udhviler saa Tidsalderen sig momentvis i fuldkommen Indolents. Dens Tilstand er som den henimod Morgenen Indslumredes: store Drømme, saa Dvaskhed, saa et vittigt eller klogtigt Indfald til Undskyldning for at man bliver liggende.

Det enkelte Individ (selv hvor velmenende Mange af disse kunne være, selv hvor megen Kraft de muligen kunne have, hvis de kunde komme til at bruge den) har ikke sluttet Lidenskab nok i sig selv til at rive sig ud af Reflexionens Garn og Reflexionens forføreriske Uvisse; og Omgivelsen, Samtiden har ikke Begivenhed eller forenet Lidenskab, men danner i negativ

Forening en Reflexions-Modstand, der først et Øieblik gøgler med skuffende Udsigt, og saa bedrager ved at styrke med glimrende Udflugt: at man dog har gjort det Klogeste ved at lade være at handle. Vis inertiæ er det Tilgrundliggende for Tidens Tergiversation, og enhver Lidenskabsløs gratulerer sig selv som første Opfinder — og bliver endnu klogtigere. Blev der i Revolutions-Tiden frit udleveret Vaaben, blev der i Korstogenes Tid offentlig uddeelt Bedriftens Insignie: saa beværtes der i Nutiden overalt frit med Klogskabsregler, Hensyns-Beregninger o. s. v. Dersom det kunde antages, at en heel Generation havde den diplomatiske Opgave at holde Tiden hen, saa det bestandigt blev forhindret at der skete Noget, og dog bestandigt saae ud som skete der Noget: saa kan man ikke frakjende vor Tid at den præsterer noget lige saa Vidunderligt som Revolutions-Tiden. Hvis En vilde anstille det Experiment med sig selv, at glemme Alt hvad han vidste om Tiden og om den ved Vanen opskruede faktiske Relativitet, og nu komme ligesom fra en ganske anden Verden, hvis han saa vilde læse en eller anden Bog, en Artikel i et Blad, eller vel endog blot tale med en Forbigaaende: han vilde faae det Indtryk: Død og Pine endnu i Aften maa der skee Noget — eller der maa være skeet Noget i forgaars Aftes.

I Modsætning til Revolutions-Tiden som handlende er Nutiden Avertissements-Tiden, de blandede Bekjendtgjørelsers Tid: der skeer ikke Noget, derimod skeer der straxt Bekjendtgjørelse. Et Oprør vilde i Nutiden være det Utænkeligste af Alt; en saadan Kraft-Yttring vilde forekomme Tidens beregnende Forstandighed latterlig. Derimod vilde maaskee en politisk Virtuos være istand til en ganske anderledes forbausende Konst-Præstation. Han vilde være istand til at skrive en Indbydelse, som foreslog en General-Forsamlings Afholdelse for at beslutte en Revolution, saa forsigtigt, at selv Censor maatte lade den passere; og derpaa vilde han om Aftenen være istand til at frembringe paa Forsamlingen et saa skuffende Indtryk, at det var den, som havde de gjort Oprør; hvorpaa de ganske roligen vilde skilles ad — efterat have passeret en høist behagelig

Aften. En enorm grundig Lærdoms Erhvervelse vilde næsten være utænkelig blandt Yngre i vor Tid, man vilde finde det latterligt. Derimod vilde en videnskabelig Virtuos være istand til at præstere et ganske anderledes Konststykke. Han vilde i en Subscriptions-Plan være istand til at henkaste nogle Lineamenter til et altomfattende System, og gjøre det saaledes, at det paa Læseren (af Subscriptions-Planen) frembragte det Indtryk, at han allerede havde læst Systemet. Thi Encyclopædisternes Tid er forbi, deres nemlig som med Jern-Flid skrev Folianter, nu er Touren kommen til de let bevæbnede Encyclopædister, der en passant gjør det af med hele Tilværelsen og alle Videnskaber. En dyb religieus Forsagelse af Verden og hvad Verdens er, fastholdt i daglig Fornegtelse, vilde være utænkelig blandt Yngre i vor Tid: derimod vilde hveranden theologisk Candidat have Virtuositet nok til at gjøre noget langt Vidunderligere. Han vilde være istand til at projektere et Selskabs Stiftelse, hvis Hensigt ikke var mindre end at frelse alle Fortabte. De store og gode Handlingers Tid er forbi, Nutiden er Anticipationernes. Ingen vil nøies med at gjøre noget Bestemt, Enhver vil smigres af Reflexionen med den Indbildning, at han idetmindste maa opdage en ny Verdens-Deel. Vor Tid er Anticipationens, selv Anerkjendelsen optages forud. Som et ungt Menneske, der beslutter sig til fra 1ste September af ret for Alvor at læse til sin Embedsexamen, for at styrke sig hertil beslutter midlertidigt at feriere i August Maaned: saaledes synes, hvad der dog er betydeligt vanskeligere at forstaae, den nuværende Generation at have fattet den alvorlige Beslutning, at den næste Generation skal for Alvor tage fat paa Arbeidet, og for at der slet ikke skal være noget Forstyrrende eller Sinkende for den, saa tager den nærværende sig — af Festmaaltiderne. Kun er Forskjellen den, at det unge Menneske ungdommeligt forstaaer sig selv i Letsindigheden, Nutiden bliver endog alvorlig — ved Festmaaltiderne.

Handling og Afgjørelse er der i Nutiden lige saa lidt, som der er Svømningens farefulde Lyst for dem, der svømme paa

Lavden. Men som den Voxne, der selv forlystes ved at tumle sig i Bølgerne, raaber til den Yngre: kom herud, spring kun rask til — saaledes ligger Afgjørelsen ligesom i Tilværelsen (skjøndt den naturligviis er i Individet) og tilraaber den Yngre, der endnu ikke er afmattet ved Reflexionens Formeget og overlæsset med Reflexionens Indbildninger: kom herud, spring freidigt til; selv om det endog var et letsindigt Spring, naar det blot er afgjørende — dersom Du er dygtig til at være Mand, saa skal Faren og Tilværelsens strenge Dom over Din Letsindighed hjælpe Dig til at blive det.

Dersom Klenodiet, som er Alles Lyst, laae langt ude paa den ganske tynde Isskorpe, saa Livsfaren altsaa holdt Vagt ved det, vaagende over, at det blev et livsfarligt Vovestykke at gaae saa langt ud, thi (lad os antage dette Besynderlige, som dog kun er besynderligt i Billedet) noget nærmere inde var Isen ganske sikker og bundfrossen: saa vilde i en lidenskabelig Tid Mængden tiljuble den Modige Bifald, naar han vovede sig derud; den vilde gyse for ham og med ham i Afgjørelsens Livsfare; den vilde sørge over ham i Undergangen; den vilde forgude ham hvis han vandt Klenodiet. I en lidenskabsløs reflekteret Tid vilde Sagen blive en ganske anden. Man vilde forstandigen i gjensidig Anerkjendelse af gjensidig Klogskab Alle blive enige om, at det nok ikke var Umagen værd at vove sig saa langt ud, ja at det vilde være uforstandigt og latterligt; og derpaa vilde man forvandle Begeistringens Vovestykke til en Konst-Præstation — for dog at gjøre Noget, „thi Noget maa der gjøres." Man vilde da tage derud, man vilde paa det Trygge med Kjendermine vurdere de kunstfærdige Skøiteløbere, der kunde løbe næstendeels lige til den yderste Grændse (o: saa langt at Isen endnu var sikker, og Faren endnu ikke begyndt) og saa svinge af. Blandt Skøiteløberne vilde der nu være en og anden særdeles Perfectioneret; han vilde endog kunne gjøre det Konststykke, lige ved Grændsens Yderste at tage endnu et skuffende farevarslende Tilløb, saa Tilskuerne raabte: „I Guder, han er gal, han sætter Livet til." Men see,

han var saa udmærket perfectioneret, at han ganske rigtigt kunde svinge af ved Grændsens Aller-Yderste o: hvor Isen endnu var ganske sikker og Livsfaren endnu ikke begyndt. Aldeles som i et Theater vilde Mængden raabe Bravo og hilse med Acclamation, drage hjem med den store Helte-Konstner i deres Midte, og hædre ham med et velsmagende Festmaaltid. Forstandigheden havde i den Grad taget Overhaand, at den havde forvandlet selve Opgaven til en uvirkelig Konst-Opgave, og Virkeligheden til et Theater. Ved Festmaaltidet om Aftenen vilde Beundringen lyde høit. Og medens ellers Beundringens sande Forhold ere disse, at den Beundrende opløftes ved Tanken om at være Menneske, ligesom den Udmærkede, ydmyges ved Forestillingen om ikke selv at have kunnet udføre det Store, ethisk opmuntres ved Forbilledet til efter Evne at følge den Udmærkedes Exempel: saa vilde Forstandigheden atter have forvandlet Beundringens Forhold. Den ved Festmaaltidet beundrende Klinkende vilde endog i Fanfarens og de 9 Hurras overstadige Øieblik have en Forstandighedens klogtige Forestilling om, at det dog nok egentligen ikke var synderligt bevendt med den Beundredes Bedrift, at det i Grunden var tilfældigt, at Selskabet gjordes for ham, da enhver af Deeltagerne ved nogen Øvelse i skuffende Vendinger omtrent vilde kunne præstere det Samme. Kort, istedenfor at hente Styrkelse i Skjønsomhed og Opmuntring til det Gode fra Beundringens Festlighed, vilde den Klinkende snarere gaae hjem med en yderligere Disposition til den farligste af alle Sygdomme, men ogsaa den fornemste, den paa Commerce ligesom at beundre hvad man selv anseer for ubetydeligt, fordi det Hele var bleven en dramatisk Spøg, og Beundringens stimulerede Kling-Klang i hemmelig Forstaaelse med, at man næstendeels lige saa godt kunde beundre sig selv.

Eller dersom en Mand endeligen stillede sig i Spidsen for et begeistret Foretagende, og der da, hvad let nok opnaaes, (thi opblussende Begeistring og klogtig Apathie svare altid til hinanden) løb en Deel Mennesker sammen om ham, dersom

han nu i Spidsen for denne Skare drog ud — under Seiers-Sange, indtil han nærmede sig Afgjørelsen og Faren — naar han da vendte sig om for at tale et begeistrende Ord til Skaren: da vilde hele Scenen være forandret. Deeltagerne havde klogtigt forvandlet sig selv til en Flok Tilskuere, der nu med Klogtighedens store Selvtilfredshed gave sig Mine af, at det var dem, der listigen og ironisk havde faaet ham narret ud til at være begeistret, og nu vare gaaet med for at see paa ham og lee ad ham. Og denne ualmindelige Klogtighed vilde i gjensidig Anerkjendelse tilfredsstille dem uendeligt i Sammenligning med nogen Bedrift; det var i Klogtighedens Forstand brillant derfra. Der vilde ikke høres et eneste Ord om Ustadighed, Feighed, nei man vilde bryste sig ved Klogtighedens glimrende Indbildning, og man vilde atter have gjort sig sin Helbredelse vanskeligere. Saa vilde Anføreren maaskee ogsaa tabe Modet, og det Hele blive saa fordærveligt derfra som muligt, fordi det blev en fingeret Bevægelse og et Incitament for feig Indbildskhed.

At en Mand staaer eller falder paa sin Gjerning, gaaer af Brug, derimod sidde Alle og slaae sig brillant igjennem ved Hjælp af nogen Reflexion, og saa ved Hjælp af: at de meget godt veed, hvad der skal gjøres. Men see, hvad To og To i Samtale, hvad de Enkelte som Læsere, som Demonstrerende paa en Generalforsamling ypperligt forstaae i Reflexionens og Betragtningens Form: det vilde de aldeles ikke kunne forstaae i Handlingens Form. Hvis En gik omkring og hørte hvad det var man sagde der skulde gjøres, og nu, i Ironiens Interesse, mir nichts und Dir nichts gjorde Noget deraf: saa vilde Alle studse, de vilde finde det overilet; og saasnart de betragtende samtalede, vilde de forstaae, at det var det, der skulde gjøres.

Nutiden, i dens opblussende Begeistring, og saa igjen i den apathiske Indolents, der i det Høieste gider spadse, ligger det Comiske meget nær; men Den, der forstaaer det Comiske, seer let, at det Comiske ligger paa et ganske andet Sted, end Nutiden indbilder sig, og at Satiren i vor Tid, hvis det skal være muligt at den kan gjøre lidt Gavn og den ikke skal afsted-

komme ubodelig Skade, maa have til Borgen en consequent og vel begrundet ethisk Livs-Anskuelse, en opoffrende Uegennyttighed, en høibaaren Fornemhed, der forsager Øieblikket; ellers bliver Medicinen uden Sammenligning uendeligt langt farligere end Sygdommen. Det Comiske ligger netop i, at en saadan Tid endnu vil være vittig og slaae stort paa i det Comiske; thi dette er ganske rigtigt den sidste og meest gøglende Udflugt. Hvad har vel en udreflekteret Tid at trodse paa i Henseende til det Comiske? Som lidenskabsløs har den intet Følelsens Valuta i det Erotiske, intet Begeistringens og Inderlighedens Valuta i det Politiske og Religieuse, intet Huslighedens, Pietetens, Beundringens Valuta i det Daglige og Omgangs-Livet. Men den Vittighed, der intet Valuta eier, den spotter Tilværelsen over, selv om Hoben leer skingrende. At ville være vittig, naar man ikke eier Inderlighedens Rigdom, er at ville ødsle paa Luxus og undvære Livs-Fornødenhederne, er, som Ordsproget siger, at sælge sine Buxer og kjøbe en Paryk. Men en lidenskabsløs Tid eier intet Valuta; Alt bliver en Omsætning i Repræsentativer. Det er saadan visse Talemaader og Betragtninger, tildeels sande og forstandige, men affjelede, der cursere mellem Folk; men ingen Helt, ingen Elsker, ingen Tænker, ingen Troens Ridder, ingen Høimodig, ingen Fortvivlet indestaaer ved primitivt at have oplevet det for Fuldgyldigheden. Og som man fra Seddel-Pengenes Hvisken i Omsætningen mellem Mand og Mand kan længes efter at høre Myntens Klangfuldhed: saaledes kan man i Nutiden længes efter lidt Primitivitet. Men hvad er mere primitivt end Vittighed, mere primitivt, idetmindste mere overraskende selv end Foraarets første Knop, og det første Grønts skøre Stengel. Ja selv om Foraaret kom efter Aftale, det vilde dog være Foraaret, men en Vittighed efter Aftale vilde være en Modbydelighed. Sæt saa, det til Afløsning fra en opblussende Begeistrings Febricitet kom saa vidt, at Vittighed, hiin guddommelige Accidentse — naar den kommer, hiin Tilgift paa Gudens Vink fra det Uforklariges gaadefulde Oprindelse, saa end ikke den Vit-

tigſte, der har levet, tør ſige: imorgen, men tilbedende ſiger: hvis det behager Guden — ſæt at Vittigheden blev forvandlet til ſin meeſt luvſlidte Modſætning, en triviel Livs-Fornødenhed, ſaa det blev en profitabel Marchandiſer-Næringsvei, at fabrikere og lave og omſye og opkjøbe gamle og nye Vittigheder: hvilket frygteligt Epigram over den vittige Tid!

Saa bliver Penge tilſidſt det Attraaede, det er jo ogſaa et Repræſentativ og en Abſtraktion. Selv en Yngling i Nutiden vilde neppe misunde En hans Evner, eller hans Konſt, eller den ſkjønne Piges Elſkov, eller hans Berømthed, nei, men hans Penge vilde han misunde ham. Giv mig dem, vil Ynglingen ſige, ſaa er jeg hjulpen. Og denne Yngling, han vil ikke fare vild i Letſindighed, han vil ikke forſkylde, hvad Angeren gjengjelder, han vil ikke have Noget at bebreide ſig, men han vil døe i den Indbildning, at havde han havt Penge, da ſkulde han have levet, da ſkulde han maaſkee ogſaa have drevet det til noget Stort. Lad os tænke paa Novellen. En forelſket ung Mand, Ferdinand Bergland, er forelſket, men hans Forſtand og hans Reflexion kommer ham paa tvært — og Afgjørelſen er negativ. End ikke Elſkovens Umiddelbarhed i Nutiden er forgløs ſom Markens Lilie, og i de Elſkendes Øine herligere end Salomons Pragt. En erotiſk Critik og en mismodig Forſtandighed bøier Sorgløsheden og forfalſker Værdien — og Religieuſitetens himmelſke Herlighed kan ikke komme til at hjælpe — til det Høieſte. En Elſker forlader den Forlovede af Frygt for Næringsſorger. Hvor anderledes i Revolutions-Tiden, hvor Luſard letſindigen næſten forgløs forlader den vanærede Pige, overladende hende alle Sorgerne; thi at Claudine realiſerer Opgaven, lever ſaa godt ſom af Intet, ikke tænker paa Næringsſorgerne, men kun paa Luſard: det bliver jo hendes Fortjeneſte. Men Afgjørelſe kom det dog til; og Afgjørelſens Trang er det netop Reflexionen fordriver eller vil fordrive, og under Følgerne deraf lider Individet i den dyspeptiſke abnorme Forſtandighed. Forgjeves fanger Afgjørelſen i Livet efter Individet, forgjeves venter Velſignelſen paa Afgjørelſens

Øieblik: man veed klogt og dog bedragen at unddrage sig; og varer dette længe ved, og de da endeligen fanges, da ere de ligesom Piger, der for længe have været forlovede, hvilke sjeldent ere ret skikkede til Ægteskabet.

Efter disse paapegende Bemærkninger er det vel i sin Orden, som det er i Novellens interessløse Tjeneste, fra Sammenligningen med Revolutions-Tiden at føre Nutiden tilbage paa dialektiske Kategorie-Bestemmelser og paa disses Consequentser, disse være nu netop i det givne Øieblik ganske faktiske eller ikke. Forøvrigt er der, saa lidet som i den digterisk frembringende, og at jeg saa skal sige foreskrivende Novelle, ligesaa lidet i den efterskrivende og som Tjenende sig underordnende Critik Spørgsmaal eller Tale om, hvilken Tidsalder der er den bedste, den betydningsfuldeste. Der er kun Spørgsmaal om Tidsalderens Hvorledes, og dette Hvorledes vindes ved en universellere Anskuelse, hvis Slutnings-Consequentser naaes ved en Slutning ab posse ad esse, og verificeres ved en iagttagende Erfarings ab esse ad posse. Hvad Betydningsfuldheden angaaer, da er det jo muligt, at den Nutiden foresatte Reflexions-Opgave vil forklare sig i en høiere Existents-Form; og hvad Godheden angaaer, da er det jo vist, at den i Reflexionen Hildede kan være lige saa velmenende, som den lidenskabeligt Snarraadige, ligesom omvendt, at der kan være lige saa Meget, der taler til Undskyldning for Den, der i Lidenskaben farer vild, som for Den, der selv har en underfundig Viden om, at han lader sig bedrage af sin Reflexion, medens hans Feil aldrig bliver vitterlig. Ogsaa dette er Reflexionens farefulde Mislighed, at man ikke kan see, om det er en gjennem Overveielse vunden Beslutning, der frelser fra det Onde, eller det er Overveielsens Udmattelse, der svækkende forhindrer fra det Onde. Men vist er det, at som al forøget Kundskab forøger Grænmelsen, saa forøger Reflexionen den ogsaa; og fremfor Alt er det vist, at som for det enkelte Individ saa for en heel Generation, er

ingen Opgave og Anstrængelse vanskeligere, end at arbeide sig ud af Reflexionens Fristelser, netop fordi disse ere saa dialektiske, fordi en eneste klogtig Opfindelse er istand til pludseligen at give Sagen en ny Vending, fordi Reflexionen er istand til hvert Øieblik at omforklare og lade En slippe nogenlunde, fordi det selv i den sidste Reflexions-Afgjørelses Øieblik er muligt at gjøre Alt om — efter at man altsaa har udholdt langt flere Anstrængelser end nogen Snarraadig behøver til at være midt i det. Men alt dette er dog kun igjen Reflexions-Undskyldning, og Stillingen i Reflexionen uforandret, fordi den kun er forandret i Reflexion. Selv det, at Nutiden ved at sammenstilles med en afsluttet Tidsalder paa en Maade skeer Uret, forsaavidt Nutiden jo netop ligger i Vordens Vanskelighed, er dog kun en Reflexions-Bestemmelse, thi derfor har den jo ogsaa Haabets Uvisse.

En lidenskabelig tumultuarisk Tid vil kaste Alt overende, omstøde Alt; en revolutionair men lidenskabsløs og reflekterende forvandler Kraftyttringen til et dialektisk Konststykke: at lade Alt bestaae, men underfundigt fraliste det Betydning; istedenfor i et Oprør culminerer den i at afmatte Forholdenes inderlige Virkelighed i en Reflexions-Spænding, der dog lader Alt bestaae og har forvandlet hele Tilværelsen til en Tvetydighed, der i sin Facticitet er, medens dialektisk Sviig privatissime understyder en hemmelig Læsemaade — at den ikke er.

Sædelighed er Charakteer, Charakteer er det Indgravede (*χαρασσω*), men Havet har ingen Charakteer og Sandet heller ikke og abstrakt Forstandighed heller ikke, thi Charakteren er netop Inderligheden. Usædelighed er som Energie ogsaa Charakteer. Tvetydighed er det derimod, naar man hverken er det Ene eller det Andet; og Tvetydighed i Tilværelsen er det, naar Qvaliteternes qvalitative Disjunktion svækkes ved en gnavende Reflexion. Lidenskabens Oprør er elementarisk, Tvetydighedens Opløsning er en stilfærdig men Dag og Nat travl Sorites. Ad-

skillelsen mellem Godt og Ondt enerveres ved et letfærdigt, fornemt, theoretisk Kjendskab til det Onde, ved en hoffærdig Klogskab, der veed, at det Gode ikke paaskjønnes eller lønner sig i Verden — saa det næsten bliver Dumhed. Ingen henrives af det Gode i stor Bedrift, Ingen overiles af det Onde i himmelraabende Synd, den Ene skal forsaavidt ikke lade den Anden høre Noget, og dog bliver der af den Grund netop desto mere at snakke om, thi Tvetydigheden er et pirrende Incitament, og ganske anderledes ordrig end Glæden over det Gode og Afskyen for det Onde.

Livs-Forholdenes Springfjædre, der kun i den qvalitativt adskillende Lidenskab ere hvad de ere, taber Elasticiteten; det Forskjelliges Fjernhed fra sit Forskjellige i Qvalitets-Udtrykket er ikke Loven for Inderlighedens Forhold til hinanden i Forholdet. Inderligheden mangler, og Forholdet er forsaavidt ikke til, eller Forholdet er en dvask Cohæsion. Den negative Lov er nemlig: ikke at kunne undvære hinanden og ikke at kunne holde sammen, den positive: at kunne undvære hinanden og at kunne holde sammen, eller dog positivt: ikke at kunne undvære hinanden paa Grund af Sammenholdet. Istedenfor Inderlighedens Forhold indtræder et andet Forhold: det Forskjellige forholder sig ikke til sit Forskjellige, men de staae ligesom og passe paa hinanden med Øinene, og denne Spænding er egentligen Forholdets Ophøren. Det er ikke Beundringen, der glad og freidig, prompt i Paaskjønnelsens Udtryk tager Hatten af for Udmærkelsen, og nu oprøres ved dennes Stolthed og Anmasselse, ei heller er Forholdet det omvendte, ingenlunde, Beundring og Udmærkelse blive næstendeels et Par galante Ligemænd, der passe paa hinanden med Øinene. Det er ikke Borgeren, der med undersaatlig Hylding frimodigt ærer Kongen og nu forbittres over hans Herskesyge, ingenlunde, det at være Borger bliver noget Andet, bliver det at være Trediemand; Borgeren forholder sig ikke i Forholdet, men han er Tilskuer ved Udregningen af den Opgave: Forholdet mellem en Konge og Undersaat; thi det gaaer en Tidlang med

at nedsætte Comiteer og Comiteer, saa længe der dog endnu bestandigt er en Mængde, der med fuld Lidenskab vil, hver især, være dette Bestemte, han skal være; men tilsidst ender det med, at hele Tidsalderen bliver en Comitee. Det er ikke Faderen, der i Harme samler sin faderlige Myndighed i en eneste Forbandelse, ikke Sønnen, der trodser, en Adskillelse der dog maaskee kunde ende i Forsoningens Inderlighed, nei Forholdet er saadan upaaklageligt, thi det er snarere ifærd med at ophøre, fordi de ikke væsentligen forholde sig til hinanden i Forholdet, men Forholdet er blevet et Problem, hvor Parterne ligesom i et Spil passe paa hinanden, istedenfor at forholde sig til hinanden, tæller, som man siger, hinanden Forholds-Yttringen i Munden, istedenfor Forholdets resolute Hengivelse; thi det gaaer en Tidlang med at Flere og Flere maae renoncere paa det stillere Livs beskedne, men dog saa fyldige og gudvelbehagelige Opgaver, for at realisere noget Høiere, for i et høiere Forhold at tænke over Forholdene, men tilsidst bliver hele Generationen en Repræsentation — der repræsenterer ... ja det er ikke godt at sige hvem; der tænker over Forholdene ... ja det er ikke godt at sige for hvis Skyld. Det er ikke en opsætsig Ungdom, der dog skjelver og bæver for Skolemesteren, nei snarere er Forholdet en vis Ligelighed i gjensidig Udvexling mellem Lærer og Discipel om, hvorledes en god Skole bør indrettes. Det at gaae i Skole betyder ikke at skjælve og bæve, betyder ei heller ene og alene at lære, men betyder tillige næstendeels at være interesseret i det Problem om Skole-Undervisningen. Adskillelsens Forhold mellem Mand og Qvinde brydes ikke i formastelig Tøieløshed, ingenlunde, Sømmeligheden iagttages saaledes, at der bestandigt om den leflende „uskyldige" Grændsestrids enkelte Ytring maa siges, at den er en Ubetydelighed. Hvad maatte man nu kalde et saadant Forhold? Jeg tænker en Spænding, men vel at mærke ikke en Spænding, der strammer Kraften til en Katastrophe, men en Spænding, hvori Tilværelsen afmattes, Fyrigheden, Begeistringen, Inderligheden tabes, der gjør Afhængighedens Lænke og Herredømmets

Krone let, der gjør Barnets Lydighed og Faderens Myndighed glad, der gjør Beundringens Underkastelse og Udmærkelsens Ophøiethed frimodig, der giver Læreren enegyldig Betydning og Disciplen saaledes Leilighed til at lære, der ener Qvindens Svaghed og Mandens Kraft i Hengivenhedens lige Styrke. Forholdet bestaaer vel, men det mangler Spændkraft til at samle sig i Inderlighed for at forenes i Samdrægtighed. Forholdene yttre sig vel som tilværende, og dog som fraværende, ikke fyldigt, snarere i en vis slæbende halvvaagen Uafbrudthed. Man tillade mig med et ganske simpelt Billede at oplyse hvad jeg mener. Jeg kom engang i en Familie, der havde et Stueuhr, hvis Værk paa en eller anden Maade var kommen i Uorden. Men Uordenen yttrede sig ikke ved, at Spiralen paa eengang snurrede ud, og Kjeden sprang, ei heller ved at det ophørte at slaae; tvertimod det vedblev at slaae, men paa en besynderlig abstrakt-normal og dog forvirrende Maade. Det slog ikke tolv Slag naar Kl. var 12, og saa eet Slag, naar Kl. var 1, men det slog eet Slag ad Gangen med et bestemt Mellemrum. Paa den Maade slog det hele Dagen igjennem, og angav dog aldrig Klokkeslettet. Og saaledes er det i en afmattende Spænding: Forholdene bestaae; med en abstrakt Uafbrudthed, som forhindrer Bruddet, yttrer der sig Noget, som man maa kalde Forholdets Yttringer, og dog angives Forholdene ikke blot ikke præcise men næsten meningsløse. Det Dysiende er Forholdenes Bestaaen, deres Facticitet; det Farlige er, at netop dette begunstiger Reflexionens underfundige Gnaven. Thi mod Oprør kan man bruge Magt, for vitterligt Falskmaal er Straffen i Vente, men dialektisk Hemmelighedsfuldhed er vanskelig at udrydde; der skal allerede et forholdsvis finere Øre til for at spore Reflexionens lydløse Listen ad Tvetydighedens Snigveie.

Det Bestaaende bestaaer, men Reflexionens Lidenskabsløshed finder sin Beroligelse i, at det er en Tvetydighed. Man vil ikke have Konge-Magten afskaffet, ingenlunde, men hvis man lidt efter lidt kunde faae den forvandlet til en Indbildning, saa vilde man med Fornøielse raabe Hurra for Kongen.

Man vil ikke have Udmærkelsen ſtyrtet, ingenlunde, men hvis man paa ſamme Tid kunde avancere en Viden om, at den er en Indbildning — ſaa vilde man beundre. Man vil lade hele den chriſtelige Terminologie beſtaae, men underhaanden være vidende om, at der ikke ſkal tænkes noget Afgjørende derved. Og man vil være angerløs, thi man nedriver jo Intet. Man vilde ligeſaa lidet have en vældig Konge ſom en energiſk Friheds-Helt, eller en religieus Befuldmægtiget, nei man vil aldeles uſkyldigt lade det Beſtaaende beſtaae, men i en reflekteret Viden være mere eller mindre vidende om dets Ikke-Beſtaaen. Og ſaa vilde man være ſtolt i den Indbildning, at dette er Ironie, ret ſom var den ſande Ironiker ikke netop den ſkjult Begeiſtrede i en negativ Tid (ligeſom Helten er den aabenbart Begeiſtrede i en poſitiv Tid), ret ſom var den ſande Ironiker ikke Offrende, da jo dog hiin Stormeſteren endte med at blive ſtraffet paa Livet.

Reflexions-Spændingen conſtituerer ſig tilſidſt til Princip, og ſom i en lidenſkabelig Tid *Begeiſtring* er det *enende Princip*, ſaaledes bliver i en lidenſkabsløs og meget reflekterende Tid *Misundelſe* det *negativt-enende Princip*. Dette maa dog ikke ſtrax forſtaaes i ethiſk Betydning ſom en Sigtelſe, nei, Reflexionens Idee, hvis man kan tale ſaa, er Misundelſe, og Misundelſen er derfor en dobbelt, er den ſelviſke i Individet og da atter Omgivelſens mod ham. Reflexionens Misundelſe i Individet forhindrer den pathetiſke Afgjørelſe i ham; og er det da næſten ſom vilde det lykkes ham, ſaa ſtandſer Omgivelſens Reflexions-Modſtand ham. Reflexionens Misundelſe holder Villien og Kraften ligeſom i Fangenſkab. Forſt maa da Individet gjennembryde Fængſlet, hvori den egne Reflexion holder ham, og naar ſaa det er lykkedes, ſtaaer han endnu ikke i det Frie, men i den ſtore Fængſels-Bygning, ſom Omgivelſens Reflexion danner, og har ved Reflexions-Forholdet i ſig atter et Forhold til denne, ſom kun religieus Inderlighed kan frigjøre ham fra, ſelv hvormeget han end gjennemſkuer Forholdets Uſandhed. Men at det er et Fængſel, hvori Re-

flexionen holder Individet og Tiden, at det er Reflexionen, der gjør det, og ikke Tyranner og hemmeligt Politie, ikke Præster og Aristokrater, denne Forstaaelse forhindrer Reflexionen af al Magt og vedligeholder den smigrende Indbildning, at Reflexions-Muligheden er noget ganske anderledes Stort end den fattige Afgjørelse. Den selviske Misundelse fordrer i Ønskets Form for meget af Individet selv, og forhindrer ham derved, den forkjeler ham ligesom en svag Moders Forkjærlighed, thi Misundelsen paa sig selv forhindrer Individet i at give sig hen. Omgivelsens Misundelse, hvori jo Individet atter selv deeltager mod Andre, er i negativ-critisk Forstand misundelig.

Men jo længere dette gaaer hen, desto mere vil Reflexionens Misundelse constituere sig til ethisk Misundelse. Indespærret Luft udvikler altid Gift, og saaledes udvikler Reflexions-Indespærretheden, naar ingen Handling, ingen Begivenhed lufter ud, den fordømmelige Misundelse. Medens de bedre Kræfter holde hinanden Stangen i en Reflexions-Spænding, kommer Usselheden op, dens Frækhed imponerer som en Slags Ytring af Kraft, og dens Foragtelighed vil blive dens beskyttende Privilegium, netop fordi den derved unddrager sig Misundelsens Opmærksomhed.

Forøvrigt ligger det dybt grundet i den menneskelige Natur, at den ikke i eet væk kan holde sig paa Høiden og vedblive at beundre, den fordrer en Afvexling. Selv den meest begeistrede Tid fordrer derfor en Misundelsens Spøg med det Udmærkede. Dette er aldeles i sin Orden, og kan skee i sin Orden, naar den, der efter Fastelavnslørerne med det Udmærkede, idet han atter fæster Beundringens Blik derpaa, er istand til at finde det uforandret; thi ellers har han ved Spøgen tabt meget Mere, end Spøgen var værd. Saaledes kan Misundelsen finde sit Raaderum selv i en begeistret Tid. Ja om end Tiden er mindre begeistret, naar den dog endnu har Kraft til at give Misundelsen Charakteer, og er enig med sig selv om, hvad dens Udtryk betyder, kan den have sin, om end farefulde Betydning. Saaledes var f. Ex. Ostracismen i Grækenland et Udtryk for Misundelsen,

et Slags Ligevægtens Nødværge mod det Udmærkede. Man udøvede den da, men man var enig med sig selv om, hvad der da dialektisk ligger i Forholdet, at Ostracismen var en Udmærkelse. Det kunde derfor i Forhold til Gjengivelsen af en noget tidligere Tid i Grækenland være ironisk i Aristophanes's Aand, at lade en aldeles ubetydelig Mand blive viist i Landflygtighed ved Ostracismen. Dette Ironiske vilde være en endnu høiere Comik end den, der f. Ex. lader en saadan Ubetydelig ironisk blive Hersker, netop fordi Landflygtighed ved Ostracisme allerede er det negative Udtryk for Udmærkelsen; hvorfor det igjen vilde blive en høiere ironisk Comik, at lade det ende med, at Folket kaldte den Forviste tilbage, fordi det ikke kunde undvære ham, der da maatte blive en reen Gaade for de Mennesker, mellem hvilke han levede i sit Exil, da de naturligviis slet intet Udmærket kunde opdage hos ham. I „Ridderne" gjengiver Aristophanes den fuldkomne Forraadnelses-Tilstand, hvor Pøbelagtigheden ender med, ligesom man dyrker Dalai Lamas Excrementer, at tilbede eller tilbedende at anskue sig selv i den første den bedste af Udskuddet, et Forhold, der i Opløsthed svarer indenfor Folkeregjeringens Bestemmelse til det, at sætte Keiserværdigheden til Auction. Men naar Misundelsen endnu har Charakteer, er Ostracismen en negativ Udmærkelse. Den Mand, der sagde til Aristides, at han stemmede for hans Landflygtighed, „fordi han ikke kunde lide, at Aristides kaldtes den eneste Retfærdige," han negtede egentligen ikke Aristides Udmærkelsen, men han tilstod Noget om sig selv, at han istedenfor i Beundringens lykkelige, i Misundelsens ulykkelige Forelskelse forholdt sig til det Udmærkede, men han forkleinede det ikke.

Jo mere derimod Reflexionen faaer Overhaand til at udvikle Indolents, desto farligere bliver Misundelsen, fordi den ikke har Charakteer til at blive sig selv sin egen Betydning bevidst, men charakteerløst i Ustadighedens og Feighedens luskende Forhold til Omstændighederne omforklarer den samme Ytring paa den forskjelligste Maade, vil at den skal være Spøg, og hvis

den seer det mislykket, at den skal være Fornærmelse, og hvis det mislykkes, at den skal være Ingenting, vil at den skal være Vittighed, og hvis det ikke slaaer til, forklarer, at den heller ikke var saaledes meent, at den var ethisk Satire, som man jo skal bryde sig om, og hvis dette mislykkes, forklarer, at den var Ingenting, som Ingen skal bryde sig om. Misundelsen constituerer sig som Charakteerløshedens Princip, der fra Usselhed vil snige sig op til at være Noget, bestandigt dækkende sig ved den Concession, at den er Ingenting. Charakteerløshedens Misundelse forstaaer ikke, at det Udmærkede er det Udmærkede, den forstaaer sig ikke i, selv negativt at anerkjende det, men den vil have det ned, have det Udmærkede forkleinet, saa det virkeligen ikke mere er det Udmærkede; og Misundelsen retter sig mod det Udmærkede, som er, og mod det, som vil komme.

Den sig etablerende Misundelse er Nivelleringen, og medens en lidenskabelig Tid fremskynder, hæver og styrter, ophøier og nedtrykker, gjør en reflekteret lidenskabsløs Tid det Modsatte, den qvæler og forhindrer, den nivellerer. At nivellere er en stille mathematisk abstrakt Beskjæftigelse, der undgaaer al Ophævelse. Medens den opblussende flygtige Begeistring mismodigt kunde ønske om det saa var en Ulykke, blot for at fornemme Tilværelsens Kræfter, er dens Afløsning Apathien ikke tjent med nogen Forstyrrelse, saa lidet som den nivellerende Ingenieur er det. Er et Oprør i sit Maximum som en Vulkans Udbrud, saa man ikke kan høre Ørenlyd: saa er Nivellementet i sit Maximum som en Døds-Stilhed, hvor man kan høre sit eget Aandedrag, en Døds-Stilhed, hvorover Intet kan hæve sig, men Alt synker afmægtigt ned i den.

I Spidsen for et Oprør kan der staae en enkelt Mand, men i Spidsen for Nivelleringen kan ingen enkelt Mand staae, thi saa vilde han jo blive Herskeren og være undgaaet Nivelleringen. Det enkelte Individ kan i sin lille Kreds være medvirksomt i Nivelleringen, men denne er en abstrakt Magt, og Nivelleringen er Abstraktionens Seier over Individerne. Nivelleringen er i den moderne Tid Reflexionens Tilsvarende til Skjebnen i

Oldtiden. Oldtiden er dialektisk i Retning af Fremragenhed (den enkelte Store — og saa Mængden, een Fri — og saa Trælle); Christendommen er indtil videre dialektisk i Retning af Repræsentation (Fleertallet anskuer sig selv i den Repræsenterende, frigjøres ved Bevidstheden om at det er dem, han repræsenterer, i en Art Selvbevidsthed); Nutiden er dialektisk i Retning af Ligeligheden, og dennes, i Forfeilethed meest consequente Gjennemførelse er Nivellementet, som den negative Eenhed af Individernes negative Gjensidighed.

Enhver vil let see, at Nivelleringen har sin dybe Betydning i Generationskategoriens Overmagt over Individualitetskategorien. Medens i Oldtiden Individernes Mængde ligesom var til for at bestemme Prisen paa, hvor meget det udmærkede Individ var værd, saa er Myntfoden nu saaledes forandret, at der ligeligt gaaer omtrent saa og saa mange Mennesker paa eet Individ, saa det blot gjelder om at sikkre sig det behørige Antal — saa har man Betydning. Den Enkelte i Mængden betydede i Oldtiden slet Intet, den Udmærkede betydede alle disse; Nutiden tenderer til den mathematiske Ligelighed, at der saa omtrent ligeligt gjennem alle Stænder gaaer saa og saa Mange paa eet Individ. Den Udmærkede turde tillade sig Alt, de Enkelte i Mængden slet Intet; nu forstaaer man, at der gaaer saa og saa mange paa eet Individ, og ganske consequent tæller man sig sammen (man kalder det jo rigtignok at forene sig, men det er et Galanteri) i Forhold til det Ubetydeligste. Blot om at realisere et Indfald tæller man sig nogle Stykker sammen, og saa gjør man det o: saa tør man gjøre det. Deraf kommer det tilsidst, at selv en fortrinligere Begavet dog ikke kan frigjøre sig fra Reflexionen, fordi han snart i det Ubetydeligste bliver sig bevidst som en Brøks-Deel, og gaaer Glip af Religieusitetens uendelige Frigjørelse. Selv om en Forening af Flere havde Mod til at gaae Døden imøde: det vilde i vor Tid derfor ikke være sagt, at hver Enkelt havde Mod dertil, thi Det, den Enkelte frygtede mere end Døden, var Reflexionens Dom over ham, Reflexionens Indsigelse mod ham, at han som Enkelt

vilde vove Noget. Den Enkelte tilhører ikke Gud, ikke sig selv, ikke den Elskede, ikke sin Kunst, ikke sin Videnskab, nei, som en Vorned tilhører et Gods, saaledes bliver den Enkelte sig bevidst i eet og alt at tilhøre en Abstraktion, som Reflexionen ordner ham ind under. Om en Forening af Flere i vor Tid kunde beslutte sig til, hver især, at give hele sin Formue til et eller andet velgjørende Øiemed: deraf fulgte ikke, at den Enkelte kunde beslutte sig dertil, og atter ikke fordi han var tvivlraadig med Hensyn til Afkaldet paa sin Formue, men fordi han frygtede Reflexions-Dommen meget mere end Armoden. Om Ti kunde blive enige om at vedstaae Elskovs fulde ubeskaarne Gyldighed, eller Begeistringens ved ingen lammende Hensyn uindskrænkede Berettigelse, deraf fulgte ikke, at hver af de Ti var istand dertil, thi høiere endnu end Elskovens Salighed og end Begeistringens Vidnen med deres Aand vilde de dog tvetydigt elske Reflexions-Dommen — derfor maatte de være Ti om det, som det er en Modsigelse at være mere end Een om. Socialitetens forgudede positive Princip i vor Tid er netop det Fortærende, det Demoraliserende, der i en Reflexions Trældom gjør selv Dyderne til vitia splendida. Og hvoraf kan dette komme, uden deraf, at den religieuse Individualitets Udsondring for Gud i Evighedens Ansvar forbigaaes. Naar Forfærdelsen her begynder, søger man Trøst i Compagnie, og saa fanger Reflexionen Individet for hele Livet. Og De, der end ikke fornam Begyndelsen af denne Crise, de gaae uden videre ind under Reflexions-Forholdet.

Nivellementet er ikke en Enkelts Handling, men et Reflexions-Spil i en abstrakt Magts Haand. Ligesom man beregner Diagonalen i Kræfternes Parallellogram, saaledes kan man beregne Loven for Nivellementet. Thi den Enkelte, der nivellerer Nogle, tages selv igjen med, og saa fremdeles. Medens derfor den Enkelte egoistisk synes at vide, hvad han gjør, maa man sige om dem Alle, de vide ikke hvad de gjøre, thi ligesom der i Begeistringens Samdrægtighed kommer et Mere ud, som ikke er de Enkeltes, saa kommer ogsaa her et Mere ud. Man maner

en Dæmon op, som ingen Enkelt kan magte; og medens den Enkelte i Nivellerings-Lystens korte Øieblik selvisk nyder Abstraktionen, saa underskriver han tillige sin egen Undergang. Den Begeistredes Fremtrængen kan ende med Undergang, men den Nivellerendes Seier er eo ipso hans Undergang. Nivelleringens Skepsis kan ingen Tid standse, Tiden, Nutiden altsaa heller ikke, thi i det Øieblik, den vil standse den, vil den atter udvikle Loven. Den kan kun standses ved, at Individet i individuel Udsondring vinder Religieusitetens Uforfærdethed. Jeg saae engang et Slagsmaal, hvor tre Mennesker paa en skammelig Maade mishandlede en fjerde. Hoben stod og betragtede det med Harme; Uvilliens mumlende Udtryk begynder at give Fart til Handling: da samler et Par Stykker af Mængden sig, tager fat paa den ene af Angriberne, og kaster ham til Jorden o. s. v. Altsaa Hævnerne udviklede den samme Lov som Angriberne. Hvis det tør tillades mig at anbringe min ringe Person med, saa skal jeg fortælle Historien ud. Jeg traadte til og søgte dialektisk at forklare en af Hævnerne det Inconsequente i deres Adfærd, men det lod til at være ham aldeles umuligt at indlade sig paa Sligt, han sagde blot gjentagende: „Det har han ærligt fortjent, at en saadan Slyngel skal være Tre om Een.“ Det Comiske ligger nær nok især for Den, der ikke havde seet Begyndelsen og altsaa hørte en Mand sige om en anden: at han (den eenlige) var Tre om Een, og hørte det netop i det Øieblik da det Modsatte var Tilfældet: at de vare Tre om ham. Det Første vilde være comisk ved Modsigelsen i samme Forstand som „da Vægteren sagde til en eenlig Person: vil De være saa god at gaae fra hinanden;“ det Andet vilde være comisk ved Selvmodsigelsen. Hvad jeg derimod forstod var, at det nok var bedst at opgive Haabet om at ende denne Skepsis, at den ikke skulde fortsættes mod mig.

Ingen enkelt Mand (den Udmærkede i Retning af Fremragenhed og Skjebnens Dialektik) vil kunne standse Nivelleringens Abstraktion, thi den er et negativt Høiere, og Heltenes Tid er forbi. Ingen Congregation vilde være istand til at standse

Nivelleringens Abstraktion, fordi Congregationen selv er gjennem Reflexionens Sammenhæng i Nivelleringens Tjeneste. End ikke Nationaliteternes Individualitet vil kunne standse den, thi Nivelleringens Abstraktion reflekterer paa en høiere Negativitet: den rene Menneskehed. Nivelleringens Abstraktion, denne Menneske-Slægtens Selvantændelse, foranlediget ved den Friktion, der opstaaer, naar den individuelle Inderlighed's Udsondring i Religieusitet udebliver, vil blive staaende som man siger det om en Passat, som fortærer Alt, men ved hvilken Individerne, hver især, igjen kan opdrages religieust, i høieste Forstand kan hjælpes til, i Nivelleringens examen rigorosum at vinde Religieusitetens Væsentlighed i sig selv. For den Yngre, der, hvor fast han end for sit Vedkommende hænger ved hvad han beundrer som Udmærket, fra Begyndelsen fatter, at Nivelleringen er hvad den selviske Enkelte og den selviske Slægt tænkte til det Onde, men ogsaa hvad for den Enkelte, hver især, hvis han saa vil det i Oprigtighed med Gud, kan blive Udgangspunktet for det høieste Liv — for ham vil det være i Sandhed dannende at leve i Nivelleringens Tid. Samtidigheden vil for ham være i høieste Forstand religieust udviklende og tillige æsthetisk og intellectuelt uddannende, idet det Comiske vil gjøre sig absolut gjeldende. Thi det høieste Comiske er netop, at det enkelte Individ skal uden nogen Mellembestemmelse henføres under den uendelige Abstraktion af den rene Menneskehed, idet alle Organisationens Individualitets-Concretioner, der ved Relativiteten temperere det Comiske og styrke ved relativ Pathos, ere fortærede. Men dette er atter Udtrykket for, at Frelsen kun er ved Religieusitetens Væsentlighed i det enkelte Individ. Og begeistrende for ham vil det være, at fatte, at netop Vildfarelsen aabner den Enkelte, hver især, hvis han høimodigt vil det, Adgang til det Høieste. Men Nivelleringen maa blive staaende, den maa til, ligesom Forargelsen maa indkomme i Verden, men vee den, ved hvem den kommer ind.

Det er ofte nok sagt, at en Reformation skal begynde med,

at Enhver reformerer sig selv; men det er ikke saaledes skeet, thi Reformationens Idee har affødt en Helt, der maaskee dyrt nok af Guden har kjøbt sin Bestalling som Helt. Ved da ligefremt at slutte sig til ham faae Individerne for bedre, ja for godt Kjøb det Dyrekjøbte, men de faae heller ikke det Høieste. Nivelleringens Abstraktion derimod er et Princip, ligesom Østens skarpe Vind, der ikke indlader sig med det enkelte Individ i noget intimere Forhold, men kun i Abstraktions-Forholdet, der er ligeligt for Alle. Ingen Helt lider da for Andre og hjælper Andre, Nivelleringen bliver selv den skarpe Tugtemester, der tager sig af Opdragelsen. Og Den, der lærer Maximum af Opdragelsen og bliver Maximum, han bliver ikke den Udmærkede, Helt, den Fremragende, dette forhindrer Nivelleringen, der er consequent indtil sit Yderste, og han forhindrer det selv, fordi han har fattet Nivelleringens Betydning, nei han bliver kun et væsentligt Menneske i den fyldige Ligeligheds Forstand. Dette er Religieusitetens Idee. Men Opdragelsen er stræng, og Udbyttet tilsyneladende meget lille; tilsyneladende, thi dersom Individet ikke vil lære i Religieusitetens Væsentlighed for Gud at nøies med sig selv, nøies med, istedenfor at herske over Verden, at herske over sig selv, nøies med som Præst at være sin egen Tilhører, som Forfatter sin egen Læser o. s. v., dersom han ikke vil lære at begeistres ved dette som det Høieste, fordi det udtrykker Ligheden for Gud og Ligheden med Alle: saa slipper han ikke ud af Reflexionen, saa oplever han maaskee, i Forhold til sin Begavethed, et skuffende Øieblik, hvor han troer det er ham, der nivellerer, indtil han selv segner under Nivelleringen. Det hjælper ikke at bebude og varsle en Holger Danske eller en Morten Luther, deres Tid er forbi, og det er dog i Grunden Individernes Magelighed, der ønsker en saadan, Endelighedens Utaalmodighed, der vil have billigt paa anden Haand istedenfor det Høieste, der kjøbes dyrt paa første Haand. Det hjælper ikke at stifte Selskab paa Selskab, thi negativt er der sat noget Høiere ind, om den kortsynede Selskabsmand end ikke kan see det. Individualitets-Princippet i sin umiddelbare og

ſkjønne Formation præfigurerer Generationen ved den Udmærkede, den Fremragende, og lader de underordnede Individualiteter ſlutte ſig grupperende om Repræſentanten. Individualitets-Princippet i ſin evige Sandhed bruger Generationens Abſtraktion og Ligelighed ſom Nivellerende og udvikler derved Individet i dets egen Medvirken religieuſt til et væſentligt Menneſke. Thi ſaa afmægtig ſom Nivelleringen er mod det Evige, ſaa overmægtig er den mod enhver Midlertidighed. Reflexionen er en Slynge, hvori man fanges, men ved Religieuſitetens begeiſtrede Spring bliver Forholdet et andet, ſaa bliver den Slyngen, ſom kaſter En i det Eviges Favn. Og Reflexionen er og bliver den meeſt haardnakkede Creditor i Tilværelſen; liſtigen har den hidtil kjøbt alle mulige Livs-Anſkuelſer op, men den væſentlige Religieuſitets evige Livs-Anſkuelſe kan den ikke kjøbe, derimod kan den friſte med glimrende Blendværk fra alt det Andet, mistrøſte med Reminiſcentſer fra alt det Andet. Men ved Springet paa Dybet lærer man at hjælpe ſig ſelv, lærer at elſke alle Andre lige ſaa høit ſom ſig ſelv, hvad enten man ſaa anklages for Anmaſſelſe og Stolthed — at man ikke vil lade ſig hjælpe, eller for Selviſkhed — at man ikke underfundigen vil bedrage Andre ved at hjælpe dem, o: ved at hjælpe dem til at gaae Glip af det Høieſte. — Vil Nogen ſige, at hvad jeg her har fremſat, veed Enhver og kan Enhver ſige, da er dette mit Svar: ſaa meget deſto bedre, jeg ønſker ingen Fremragenhed, jeg har Intet mod, at Enhver veed det, med mindre det, at Enhver veed det og Enhver kan ſige det, ſkulde betyde, at det ſkal fratages mig og deponeres i det negative Fællesſkab. Faaer jeg blot Lov at beholde det, ſaa taber det for mig ikke i Værd derved, at Enhver veed det.

I Grunden har den moderne Tid længe tenderet til Nivelleringen gjennem mange Omvæltninger, hvilke dog alle ikke vare Nivelleringen, fordi de alle ikke vare abſtrakte nok, men havde en Virkelighedens Concretion. Tilnærmelſesviis kan der nivelleres ved, at det Fremragende ſtyrer mod det Fremragende, ſaa begge ſvækkes; tilnærmelſesviis kan der nivelleres

derved, at et Fremragende holdes neutraliseret af et andet Fremragende; ved, at Foreningen af det i sig Svagere bliver stærkere end det enkelte Fremragende; tilnærmelsesviis kan der nivelleres ved en enkelt Stand, f. Ex. Geistlighed, Borgerstand, Bondestand, ved Folket selv: men alt dette er dog kun Abstraktionens Rørelser indenfor Individualitets-Concretioner.

For at Nivelleringen egentligen skal komme istand, maa der først bringes et Phantom tilveie, dens Aand, en uhyre Abstraktion, et altomfattende Noget som er Intet, et Luftsyn — dette Phantom er Publikum. Kun i en lidenskabsløs, men reflekteret Tid kan dette Phantom udvikle sig ved Hjælp af Pressen, naar denne selv bliver en Abstraktion. I begeistrede Tider, i lidenskabelige tumultuariske Tider, selv naar et Folk vil realisere den ufrugtbare Ørkens Idee at ødelægge og sløjfe Alt: der er dog intet Publikum. Der er Partier og der er Concretion. Pressen vil i saadanne Tider antage Concretionens Charakteer i Forhold til Adsplittelsen. Men som stillesiddende Professionister især ere udsatte for at udvikle phantastiske Sandsebedrag, saaledes vil en lidenskabsløs, stillesiddende, reflekteret Tid, naar Pressen skal være det eneste, der selv svagt skal holde et Slags Liv i denne Døsighed, udvikle dette Phantom. Publikum er den egentlige Nivellerings-Mester, thi naar der nivelleres tilnærmelsesviis, nivelleres der ved Noget, men Publikum er et uhyre Intet.

Publikum er et Begreb, som slet ikke kan forekomme i Oldtiden, fordi Folket selv en masse in corpore maatte træde op i Handlingens Situation, maatte bære Ansvaret for hvad den Enkelte af deres Midte afstedkom, medens igjen den Enkelte personligen som denne Bestemte maatte være tilstede, maatte underkaste sig Øieblikkets Standret i Bifald eller Misbilligelse. Først naar intet kraftigt Samliv giver Concretionen Fylde, vil Pressen danne dette Abstraktum Publikum, der bestaaer af uvirkelige Enkelte, som aldrig forenes eller kunne forenes i nogen Situationens eller Organisationens Samtidighed, og som dog fastholdes som et Hele. Publikum er et Corps, talrigere end

alle Folk tilsammen, men dette Corps kan aldrig blive mønstret, ja det kan end ikke saa meget som have en eneste Repræsentant, fordi det selv er en Abstraktion. Og desuagtet bliver Publikum, naar Tiden er lidenskabsløs og reflekteret og udviskende Alt det Concrete, det Hele, som skal omfatte Alle. Men dette Forhold er atter netop Udtrykket for, at den Enkelte er anviist sig selv.

I det virkelige Øieblik og den virkelige Situations Samtidighed med de Virkelige, der hver ere Noget, er der for den Enkelte det Understøttende. Men Publikums Tilværelse danner ingen Situation og ingen Forsamling. Den Enkelte, der læser, er jo ikke Publikum, og saa læser lidt efter lidt mange Enkelte, maaskee alle Enkelte, men der er ingen Samtidighed. Publikum kan bruge Aar og Dag for ligesom at blive samlet, og naar det saa er samlet, er det dog ikke til. Abstraktionen, som Individerne paralogistisk danne, støder ganske rigtigt Individerne fra sig istedenfor at hjælpe dem. Den, der i det virkelige Øieblik og den virkelige Situations Samtidighed med de Virkelige, selv ingen Mening har, antager samme Mening som Majoriteten, eller er han mere stridbar, som Minoriteten. Men Majoriteten og Minoriteten er vel at mærke virkelige Mennesker, og deri ligger det Understøttende i Tilholdet til disse. Publikum derimod er en Abstraktion. At antage samme Mening som disse og disse bestemte Mennesker betyder, at man veed, at disse ville være underkastede samme Farer som En selv, at de ville fare vild med En, hvis Meningen er vildfarende o. s. v. Men at antage samme Mening som Publikum er en svigefuld Trøst, thi Publikum er kun til in abstracto. Medens derfor ingen Majoritet nogensinde har været saa sikker paa at beholde Retten og Seiren som Publikum er det, saa er dette kun lidet trøsteligt for den Enkelte, thi Publikum er et Phantom, som ikke tillader nogen personlig Tilnærmelse. Dersom En idag antager Publikums Mening og imorgen bliver udpeben, saa bliver han udpeben af Publikum. En Generation, et Folk, en Folkeforsamling, et Samfund, en Mand har dog et Ansvar ved at være Noget, kan

ſkamme ſig ved Uſtadighed og Troloshed, men Publikum bliver Publikum. Et Folk, en Forſamling, et Menneſke kan forandre ſig ſaaledes, at man maa ſige: han er ikke mere den Samme; men Publikum kan blive lige det Modſatte og er dog det Samme — er Publikum. Men netop ved denne Abſtraktion og denne abſtrakte Optugtelſe dannes Individet (forſaavidt det ikke allerede ved ſin egen Inderlighed er dannet) derſom det ikke gaaer under, til i Religieuſitetens høieſte Forſtand at nøies med ſig ſelv og ſit Guds-Forhold, til iſtedenfor Enigheden med Publikum, der fortærer alle de relative Individualitets-Concretioner, at ſubſtituere det at være enig med ſig ſelv, til iſtedenfor at tælle og tælle, at finde Hvilen i ſig ſelv for Gud. Og Dette vil være det Modernes abſolute Forſkjel fra Oldtiden: at det Totale ikke er Concretionen, der underſtøtter, der danner den Enkelte, uden dog at udvikle ham abſolut, men er en Abſtraktion, der i ſin abſtrakte Ligelighed fraſtødende hjælper ham til at dannes abſolut — hvis han ikke omkommer. Det Troſtesloſe i Oldtiden var, at den Udmærkede var, hvad de Andre ikke kunde være, det Begeiſtrende vil blive, at Den, der religieuſt vandt ſig ſelv, kun er hvad Alle kunne være.

Publikum er ikke et Folk, ikke en Generation, ikke en Samtid, ikke en Menighed, ikke et Selſkab, ikke diſſe beſtemte Mennesker, thi alt Sligt er kun ved Concretionen det ſom det er; ja ikke en eneſte af dem, der høre til Publikum, har noget væſentligt Engagement; i nogle Timer af Dagen hører han maaſkee med til Publikum, nemlig i de Timer, i hvilke han Ingenting er, thi i de Timer, i hvilke han er det Beſtemte han er, hører han ikke til Publikum. Dannet af ſaadanne Enere, af de Enkelte i de Øieblikke, hvor de Ingenting ere, er Publikum noget uhyre Noget, det abſtrakte Øde og Tomme, ſom er Alle og Ingen. Men af den ſamme Grund kan Enhver anmaſſe ſig at have et Publikum, og ligeſom den romerſke Kirke chimairiſt udvidede ſig ved at udnævne Biſkopper in partibus infidelium: ſaaledes er Publikum Noget, ſom Enhver, ſelv en fuld Matros, der forevijer „en Perſpektivkaſſe“, kan tilegne ſig, og den fulde Matros

har dialektisk consequent absolut samme Ret dertil som den meest Udmærkede, absolut Ret til at sætte alle disse mange, mange Nuller foran sit Ettal. Publikum er Alt og Intet, er den farligste af alle Magter og den meest intetsigende; man kan tale til en heel Nation i Publikums Navn, og dog er Publikum mindre end et eneste nok saa ringe virkeligt Menneske. Bestemmelsen Publikum er det Reflexionens Blendværk, der gøglende har gjort Individerne indbildske, fordi Enhver kan anmasse sig dette Uhyre, i Sammenligning med hvilket Virkelighedens Concretioner synes fattige, Publikum er Forstands-Tidens Eventyr, der gjør de Enkelte phantastisk*) til mere end at være Konge over et Folk; men Publikum er atter den grusomme Abstraktion, ved hvilken Individerne skal religieust opdrages — eller gaae under.

Pressens Abstraktion (thi et Blad, en Avis er ingen statsborgerlig Concretion og kun i abstrakt Forstand et Individuum) i Forening med Tidens Lidenskabsløshed og Reflekterethed afføder Abstraktionens Phantom: Publikum, der er den egentlige Nivellerende. Ogsaa dette kan, fraseet dets negative Betydning for Religieusiteten, have sin Betydning. Men jo mindre Idee der er i en Tid, jo mere den afmattet ved en opblussende Begeistring udhviler sig i Indolents, hvis vi endog vilde tænke os, at Pressen blev svagere og svagere, fordi ingen Begivenhed, ingen Idee griber Tiden: desto lettere vil Nivelleringen blive en fordærvelig Lyst, en Sandsepirring, som et Øieblik kildrer og kun gjør det Onde værre, og Frelsens Vilkaar tungere og Undergangens Sandsynlighed større. Og har man ofte skildret Eneherredømmets Demoralisation, revolutionaire Tiders Forfald, saa er en lidenskabsløs Tidsalders Forfald noget ligesaa fordærveligt, om end formedelst Tvetydigheden mindre paafaldende. Og at tænke det, kan derfor vel have sin Interesse

*) Heldigvis har jeg som Forfatter aldrig søgt eller havt noget Publikum, men glad været nøiet med „hiin Enkelte", hvorfor jeg paa Grund af denne Indskrænkethed næsten er bleven til et Ordsprog.

og sin Betydning. Flere og flere Enkelte ville da i Indolentsens Blødagtighed aspirere til at blive Ingenting — for at blive Publikum, dette abstrakte Hele, der er dannet paa den latterlige Maade, at Participanten er Trediemand. Denne dvaske Mængde, som Intet selv forstaaer og Intet selv vil gjøre, dette Gallerie-Publikum søger nu Tidsfordriv, og hengiver sig da til den Indbildning, at Alt hvad Nogen gjør, skeer, for at det kan faae Noget at snakke om. Dvaskheden sidder fornemt med Benene overkors, og Enhver, der vil arbeide, Kongen og Embedsmanden og Folkets Lærer og den dygtigere Journalist og Digteren og Kunstneren, Alle blive ligesom spændte for, for at slæbe denne Dvaskhed frem, der fornemt troer, at de andre ere Hestene. Vilde jeg tænke mig dette Publikum som en Person (thi om end og enkelte Bedre momentviis høre til Publikum, de have dog i sig selv en organiserende Concretion, der holder dem fast, selv om de ikke vinde Religieusitetens Høieste) saa vilde jeg nærmest tænke paa en eller anden romersk Keiser, en stor velnæret Figur, der lider af Keedsomhed, og derfor blot ønsker Latterens Sandsepirring, thi Vittighedens guddommelige Gave er ikke jordisk nok. Saa slendrer da til Afvexling denne Person omkring, mere dvask end ond, men negativ herskesyg. Enhver, der har læst Oldtidens Forfattere, veed, hvor mange Ting en Keiser kunde hitte paa, for at forkorte Tiden. Saa holder da Publikum sig en Hund for Morskabs Skyld. Denne Hund er den literaire Foragtelighed. Viser der sig nu en Bedre, maaskee endog en Udmærket, saa hidses Hunden paa, og Morskaben begynder. Den bidske Hund river ham i Kjoleskjøderne, tillader sig alle uvorne Kaadheder — indtil Publikum bliver keed deraf og siger: nu kan det være nok. Da har Publikum nivelleret. Den Bedre, den Stærkere er mishandlet, — og Hunden, ja den bliver ved at være en Hund, som Publikum selv foragter. Der nivelleredes altsaa ved et Tredie, Intethedens Publikum nivellerede ved et Tredie, som ved sin Foragtelighed allerede var mere end nivelleret og mindre end Intet. Og Publikum er angerløst, thi det er jo ikke Publikum — det var

jo Hunden; ligesom man siger til Børn: det var Katten. Og Publikum er angerløst, thi det var jo ingen væsentlig Forklei-nelse — det var blot lidt Moerskab. Dersom nemlig Nivelle-ringens Redskab havde været en udmærket Dygtighed, saa havde det indolente Publikum været narret, thi saa var jo Redskabet igjen blevet et Forstyrrende, men naar man holder det Bedre nede ved Foragteligheden og Foragteligheden nede ved den selv: saa er dette Intethedens Quit. Og Publikum vil være angerløst, thi det er jo egentligen ikke dem, som holde Hunden, de subskribere blot; de hidse den heller ikke directe paa, de fløite heller ikke ligefrem af den; i Tilfælde af Søgsmaal vilde Publi-kun sige: Hunden er ikke min, det er en herreløs Hund; og i Tilfælde af, at Hunden blev optagen og sendt ud paa Veterinair-skolen for at slaaes ihjel, kunde Publikum endnu sige: det var virkeligen godt, at den slemme Hund blev dræbt, det har vi alle ønsket — endogsaa Subskribenterne.

Maaskee er Nogen, som tænkende sætter sig ind i et saa-dant Forhold, tilbøielig til at fæste sin Opmærksomhed paa den Bedre, der leed Mishandlingen, og mene, at der vederfores ham en stor Ulykke. Denne Betragtning kan jeg aldeles ikke billige, thi den, der vil hjælpes til det Høieste, han har netop godt af at gjennemgaae Sligt og maatte snarere ønske det, om man end paa hans Vegne kan oprøres. Nei det Forfærdelige er noget Andet, det er Tanken om de mange Menneskeliv, der gaae spildte, eller let gjøre det. Jeg vil end ikke tale om de For-tabte, eller dog indtil Fortabelse Vildledte, der for Penge spille Hundens Rolle, men de mange Ubefæstede, Letsindige, Sandse-lige, der i fornem Indolents ikke faae noget dybere Indtryk af Tilværelsen end dette meningsløst grinende, alle de Daarlige, der føres i ny Fristelse, idet de i deres Indskrænkethed endog blive sig selv vigtige ved at have Medlidenhed med de Angrebne, uden at fatte, at ved et saadant Forhold ere de Angrebne altid de Stærkeste, uden at fatte, at her gjelder det med et forfærde-ligt og dog ironisk Eftertryk: græder ikke over ham, men græder over Eder selv.

Dette Forhold er Nivelleringens laveste, thi den svarer altid til, hvad Divisor er, for hvem alle gjøres lige: saaledes er det evige Liv ogsaa en Art Nivellering, og dog er det ikke saa, fordi Divisor er det: at være et i religieus Forstand væsentligt Menneske.

Fra disse dialektiske Kategorie-Bestemmelser og sammes Consequentser, disse være nu i det givne Øieblik faktiske eller ikke, fra det dialektiske Sigte paa Nutiden gaaer jeg nu over til dialektisk at naae de concretere Prædikater, i hvilke den novellistiske Gjengivelse af Nutiden viser sig i sin Reflex i det Huslige og Omgangs-Livet. Det er Skyggesiden, her kommer til at vise sig, og om end dennes Facticitet ikke lader sig negte, saa er det dog ogsaa vist, at saalidet som Reflexionen selv er det Onde, saa vist maa ogsaa en meget reflekteret Tid have sin Lys-Side, netop fordi megen Reflekteretheed betinger en høiere Betydningsfuldhed end umiddelbar Lidenskab; betinger den — naar Begeistringen træder til og fører Reflexions-Kræfterne ind i Afgjørelsen; og fordi megen Reflekteretheed giver en større Gjennemsnits-Dygtighed i Forudsætningerne til at handle — naar Religieusiteten træder til i Individet og overtager Forudsætningerne. Reflexionen er ikke det Onde, men Tilstanden i Reflexionen og Stilstanden i Reflexionen er Misligheden og Fordærvelsen, der ved at forvandle Forudsætningerne til Udflugter foranlediger Tilbagegang.

Nutiden er væsentligen den forstandige, den lidenskabsløse, derfor har den hævet Modsigelsens-Grundsætning. Af denne Betragtning lader den Mangfoldighed af Træk sig deducere, som Novellens Forfatter med sin fine Kunst, med sin ophøiede Ligevægt saa interesseløst har gjengivet. Thi Forfatterens Mening erfarer man naturligviis intetsteds, han gjengiver blot Reflexen. Overhovedet kan man om en lidenskabsløs men reflekteret Tid i Sammenligning med en lidenskabelig sige: den vinder i Extensitet, hvad den taber i Intensitet. Men denne Extensitet kan atter blive Betingelsen for en høiere

Form, naar en tilsvarende Intensitet igjen indtager, hvad der extensivt er disponeret over.

At hæve Modsigelsens Grundsætning, er i Existents Udtrykket for at være i Modsigelse med sig selv. Det skaberiske Almægtige, der ligger i den absolute Disjunktions-Lidenskab, som bringer Individet i den sluttede Enighed med sig selv, forvandles til Forstands-Reflexionens Extensitet: ved at vide og være alt Muligt, at være i Modsigelse med sig selv o: slet Intet at være. Modsigelsens Grundsætning styrker Individet i Troskab med sig selv, saa han, ligesom hiint standhaftige Tretal, Socrates saa skjønt taler om, hellere vil udholde Alt end blive til et Fiirtal eller vel endog til et meget stort rundt Tal, saa han hellere vil være Lidet i Troskab med sig selv end Allehaande i Modsigelse med sig selv.

Hvad er det at snakke? Det er Ophævelsen af den lidenskabelige Disjunktion mellem at tie og tale. Kun Den, der væsentligen kan tie, kan væsentligen tale, kun Den, der væsentligen kan tie, kan væsentligen handle. Tausheden er Inderligheden. Snakken anticiperer den væsentlige Talen, og Reflexionens Ytring svækker ved Forprang Handlingen. Men Den, der væsentligen kan tale, fordi han kan tie, han vil ikke have det Mangfoldige at tale om, men det Ene, og han vil finde Tid til at tale og til at tie. Snaksomheden vinder extensivt: den faaer alt Muligt at snakke om, og bliver ved i eet væk. Naar i en Tid Individerne ikke i stille Nøisomhed, i gemytlig Tilfredshed, i religieus Inderlighed ere vendte ind ad, men i Reflexions-Forholdet søge ud efter og søge hinanden; naar ingen stor Begivenhed knytter Traad-Enderne i en Katastrophes Samdrægtighed: saa indtræder Snakken. Den store Begivenhed giver den lidenskabelige Tid (thi det Ene svarer da til det Andet) Noget at tale om; alle ville tale om det samme Ene, Digterne kun synge derom, Samtalerne kun gjenlyde deraf, de Forbigaaendes Hilsener indeholde Hentydninger til dette Ene. Det er Eet og det Samme. Snakken derimod har ganske anderledes Meget at snakke om. Og naar saa den store Begivenhed

var forbi, naar Tausheden indtraadte, saa var der dog Noget at erindre, Noget at tænke paa, medens man tier, medens en ny Slægt taler om ganske andre Ting. Men Snakken gruer for Taushedens Øieblik, der vilde gjøre Tomheden aabenbar.

Hvad der viser sig som Loven i Forhold til digterisk Frembringelse, det Samme er ogsaa, i det mindre Forhold, Loven for ethvert Menneskes Liv i Omgang og Dannelse. Enhver, der primitivt oplever Noget, oplever tillige ved Idealiteten Mulighederne af det Samme og Muligheden af det Modsatte. Disse Muligheder er hans digteriske lovlige Eiendom. Hans egen private personlige Virkelighed derimod ikke. Hans Tale, hans Produceren er saaledes netop baaren af Tausheden. Hans Tales, hans Producerens ideale Fuldendthed vil correspondere med Tausheden, og Taushedens absolute Udtryk vil være, at Idealiteten indeholder den qualitative modsatte Mulighed. Saasnart den Producerende maa priisgive sin egen Virkelighed, dens Facticitet, saa er han ikke væsentligen productiv; hans Begyndelse vil være hans Ende, og det første Ord allerede være en Forsyndelse mod Idealitetens hellige Undseelse. En saadan digterisk Frembringelse er derfor ogsaa, æsthetisk vurderet, en Art privat Snakkesomhed, og er let kjendelig paa, at den ikke har sin Modsætning hos sig i Ligelighed. Thi Idealiteten er Ligelighed mod det Modsatte. Den, der f. Ex. ved at blive ulykkelig blev productiv, hvis han virkelig indviedes ved Idealiteten, han vil med samme Forkjerlighed producere det Lykkelige som det Ulykkelige. Men Tausheden, hvormed han slutter af mod sin egen personlige Virkelighed, er netop Betingelsen for at vinde Idealiteten, ellers vil han, trods alle Forsigtigheds-Midler med at forlægge Scenen til Africa o. s. v., dog være privat kjendelig i sin eensidige Forkjerlighed. Thi en Forfatter maa jo have sin private Personlighed som enhver Anden, men denne skal være hans *ἄδυτον*; og som man spærrer Indgangen i et Huus ved at stille to Soldater med korslagte Geværer: saaledes danner Idealitetens Ligelighed ved de qualitative Modsætningers dialektiske Kors den Spærring, der gjør enhver Adgang umulig.

Men hvad der saaledes gjelder i de store Forhold, og der vel viser sig tydeligst, hvorfor det blev fremdraget: det Samme gjelder efter den mindre Maalestok i det Mindre, Taushed er atter her Betingelsen for den dannede Omgang i Samtalen mellem Mand og Mand. Jo mere et Menneske i Taushedens har Idealitet og Idee, desto mere vil han selv i daglig Omgang være istand til at gjenføde det daglige Liv og de daglige Menneskers Liv saaledes, at det er, som talede han kun paa Afstand selv om dette og dette bestemte Faktum. Jo mindre Idealitet, jo mere Udvorteshed, desto mere vil Samtalen blive en ubetydelig Opramsen og Refereren af Navne paa Personer, af „ganske tilforladelige" Privat-Efterretninger om hvad Den og Den med Navns Nævnelse har sagt o. s. v., en snaksom Fortrolighed betræffende hvad man selv vil og ikke vil, hvad man nu agter at præstere, hvad man vilde have sagt ved hiin Leilighed, hvilken Pige man gjør Cour til, hvorfor man dog ikke vil gifte sig o. s. v. Taushedens Indadvendthed er Betingelsen for den dannede Tale i Omgang, Inderlighedens vrængende Udadvendthed er at snakke, er Udannethed. I Novellen vil man finde ypperlige Exempler paa en saadan Snakken; det er trivielle Ubetydeligheder, men det er altid om bestemte navngivne Personer, hvis trivielle Livsforhold interessere det Lige paa Grund af Navnet. Ligesom Klokker Link troer, han har talet med Sophie, skjøndt hun ikke har sagt Andet end Nei: saaledes høres der mangen lang Samtale, der seer ud som blev der sagt Noget, ja Meget, fordi der nævnes Navne. Den, der snakker, snakker vel om Noget, som jo Ønsket er at faae Noget at snakke om, men dette Noget er ikke i Idealitetens Forstand, thi saa taler man, det er i Trivialitetens faktiske Forstand et Noget, at Hr. Madsen er bleven forlovet og har foræret sin Kjæreste et persisk Schawl, at Digteren Petersen vil skrive en ny Digtsamling, at Skuespiller Marcussen kom til at udtale et Ord forkeert igaaraftes. Sæt Loven kunde overholdes, vi kan jo antage det, sæt altsaa, der kom en Lov ud, som ikke forbød Menneskene at tale, men blot befalede, at Alt hvad der taltes om,

skulde der tales om, som var det skeet for 50 Aar siden: saa var det ude med alle Snakkerne, de vilde fortvivle; og derimod vilde det ikke væsentligen kunne forstyrre dem, der væsentligen kunne tale. At en Skuespiller har udtalt et Ord feil, kan væsentligen kun interessere, hvis der i Fortalelsen selv er noget mærkeligt, og saa er det ligegyldigt om det er 50 Aar siden — men Frøken Gusta f. Ex. vilde fortvivle, hun som netop selv den Aften var i Theatret, i Loge med Kommerceraadinde Waller, og det var netop hende, der laae Mærke til det, og til at endog en af Chor-Personalet kom til at lee deraf o. s. v. Det vilde jo rigtignok være Synd og en Grusomhed mod alle disse snaksomme Mennesker, der jo dog ogsaa skal leve, men derfor er Loven jo kun et Posito.

Ved denne Snakken hæves nu Distinktionen mellem det Private og Offentlige i en privat-offentlig Snaksomhed, der omtrent svarer til hvad Publikum er. Thi Publikum er det Offentlige, der interesserer sig for det allermeest Private. Hvad Ingen vilde vove at foredrage en Forsamling, hvad Ingen kunde tale om, hvad neppe de Snakkende ret ville vedgaae, at de have snakket om, det kan godt skrives for Publikum og vides i Qvalitet af Publikum.

Hvad er Formløshed? Det er den ophævede lidenskabelige Distinktion mellem Form og Indhold, der derfor vel, til Forskjel fra Galskab og Dumhed, kan have Sandhed til Indhold, men det Sande, den indeholder, kan aldrig være væsentligt sandt. Extensivt vil den kunne udbrede sig altomfattende eller altantastende, i Modsætning til det væsentlige Indhold, der intensivt i Selvforbydelsen har sin Bestemmethedens, om man saa vil, fattige Begrændsning.

Formløshedens Almindelighed i en lidenskabsløs men reflekteret Tid udtrykker sig forøvrigt, foruden ved den leflende Omgang mellem det Forskjelligste med det Forskjelligste, ved sin Modsætning: en overveiende Hang og Lyst til at handle „for Principets Skyld.“ Principium er, som Ordet siger, det Første o: det Substantielle, Ideen i Følelsens, Begeistringens

uaabnede Form, der ved sin indre Drift fremskynder Individet. Dette mangler den Lidenskabsløse; for ham bliver Princip et Udvortes, for hvis Skyld han gjør baade det Ene og det Andet og det Modsatte. Den Lidenskabsløses Liv er ikke et sig aabenbarende og udfoldende Princip, tvertimod er hans indre Liv et gesvindt Noget, der ideligen er paa Farten og jager efter at gjøre Noget „for Principets Skyld". Princip i denne Forstand bliver et uhyre Noget, et Abstraktum ligesom Publikum. Og medens Publikum er saadan noget uhyre Noget, at selv alle Nationer opstillede paa eengang og selv alle Sjele i Evigheden ikke ere saa talrige som Publikum, og dog enhver selv den fulde Matros har Publikum, saa er det ogsaa saaledes med Principet. Det er noget uhyre Noget, som selv det ubetydeligste Menneske øger til den ubetydeligste Handling, og bliver sig selv uendelig vigtig. Et skikkeligt, ubetydeligt Menneske bliver pludseligen en Heros „for Principets Skyld", og Forholdet frembringer i Grunden en lige saa latterlig Virkning, som hvis en Mand, eller hvis det blev Mode, Enhver gik med en Kaskjet, hvis Skygge var 30 Alen lang. Dersom en Mand „for Principets Skyld" vilde lade sye en lille Knap for Brystlommen i sin Frakke: saa vilde denne ubetydelige og ret hensigtsmæssige Forsigtighedsregel pludseligen faae en uhyre Betydning — det var ikke usandsynligt, at der blev stiftet et Selskab i den Anledning.

Netop Dette: „for Principets Skyld" hæver igjen et Decorums lidenskabelige Disjunktion; thi Decorum ligger, som viist blev, i Umiddelbarheden (den første eller den vundne), i Følelsen, i Begeistringens indre Drift og indre Consequents med sig selv. For Principets Skyld kan man gjøre Alt og det bliver i Grunden ligegyldigt, ligesom Ens Existents bliver ubetydelig, selv om man for Principets Skyld understøtter Alt, hvad der kaldes Tidens Fordring, selv om man derved, ved at være Statist, bliver lige saa bekjendt i denne Qvalitet af Träger der öffentlichen Meinung, som hine Personer i Lirekassen, der komme frem og bukke med Tallerkenen. For Principets Skyld

kan man gjøre Alt, deeltage i Alt og selv være et umenneskeligt Ubestemt. En Mand kan for Principets Skyld interessere sig i, at et Bordel anlægges (der er jo anstillet mange statsborgerlige Betragtninger af Sundheds-Politiet desangaaende); og den samme Mand kan for Principets Skyld interessere sig for en ny Psalmebog, der skal være Tidens Fordring. Og saa uretfærdigt som det vilde være af det Første at slutte, at Manden var udsvævende, saa overilet vilde det maaskee være af det Sidste at slutte, at han vilde læse eller synge i Psalmebogen. Paa den Maade bliver Alt tilladeligt for Principets Skyld, og ligesom Politiet „paa Embeds-Vegne" kommer mange Steder, hvor ingen Anden kommer, og ligesom man med Hensyn til Politi-Embedsmændenes Person Intet er berettiget til at slutte af deres Tilstedeværelse, saaledes kan man gjøre Alt for Principets Skyld, og undgaae ethvert personligt Ansvar. Man nedriver det, man selv beundrer, „for Principets Skyld"*), hvilket er Nonsens; thi det Fødende, det Skabende er altid latent polemisk, fordi det skal have Plads, men det Nedrivende er jo Intet, og et Nedrivnings-Princip er Tomhed, hvad skal det saa med Plads? Undseelsen eller Fortrydelsen eller Ansvaret kan imidlertid vanskeligere faae fat paa en saadan Adfærd; thi det var jo for Principets Skyld.

Hvad er Overfladiskhed, og denne Lyst: „Repræsentations-Lysten"? Overfladiskhed er den ophævede lidenskabelige Distinktion mellem Skjulthed og Aabenbarelse, den er en Aabenbarelse af Tomhed, der dog extensivt vinder Øgleriets skuffende Fordeel over den væsentlige Aabenbarelse, der har Fordybelsens eensartede Væsentlighed, medens Overfladiskhed har det mangehaande eller allehaande Skin. Og Repræsentations-Lysten er Reflexions-Indbildningens Selvforgabelse. Inderlighedens Skjulthed faaer ikke Tid til at sætte et Væsentligt af, der kan vorde en Aabenbarelse, men plumres længe før Tiden,

*) Dette Exempel omtales netop i Novellen, hvor den ene af de Samtalende kalder en saadan Adfærd: Falsk i Mit og Dit.

og til Vederlag trækker den selviske Reflexion Alles Øine om muligt hen paa dette mangfoldige Skin, som Frue Commerceraadinde Waller gjør det.

Hvad er Leflerie? Det er den ophævede lidenskabelige Distinktion mellem væsentligen at elske, og væsentligen at være udsvævende. Hverken den væsentlige Elsker eller den væsentlige Udsvævende forskylder Lefleriet, der gantes med Muligheden. Lefleriet er derfor en Indulgents i at turde tangere det Onde, og et Aflad fra at realisere det Gode. Det at handle for Principets Skyld er saaledes ogsaa Leflerie, fordi det forvanske den sædelige Handlen til en Abstraktion. Men extensivt har Lefleriet Fordelen, thi der kan lefles med alt Muligt, og væsentligen tan kun een Pige elskes, og erotisk rigtigt forstaaet (selv om Lysten i Forvildelsens Tid forblinder den Flygtige) er al Adderen en Subtraheren, jo Flere En føier til jo mere trækker han fra.

Hvad er det at raisonere? Det er den ophævede lidenskabelige Disjunktion mellem Subjektivitet og Objektivitet. Som abstrakt Tænkning er Raisonnementet ikke dialektisk dybt nok, som Mening og Overbeviisning er det uden Individualitets-Fuldblodighed. Men extensivt gaaer den Raisonnerende af med Skin-Fordelen; thi en Tænker kan omfatte sin Videnskab, en Mand kan have en Mening om hvad der hører til et bestemt Fag, kan have en Overbeviisning i Kraft af en bestemt Livs-Anskuelse, men den Raisonnerende raisonnerer om alt Muligt.

Anonymitet har i vor Tid en langt prægnantere Betydning end man maaskee tænker paa, den har næsten epigrammatisk Betydning. Man ikke blot skriver anonymt, men man skriver anonymt med Navn under, ja man taler anonymt. Som en Forfatter concentrerer hele sin Sjel i Stilen, saaledes concentrerer et Menneske væsentligen sin Personlighed i Talen, dog maa dette forstaaes med den indskrænkende Undtagelse, som Claudius i et lignende Forhold minder om, idet han siger, at naar man besværger en Bog, saa kommer Aanden ud — med mindre der ingen Aand er. Nuomstunder kan man virkeligen tale med Mennesker, og man maa sige, at deres Yttringer ere

overmaade forſtandige, medens Samtalen dog gjør det Indtryk, ſom talte man med en Anonym. Det ſamme Menneſke kan ſige det meeſt Modſatte, kan roligt yttre, hvad der i hans Mund er den bitteſte Satire over hans egen Exiſtents, Yttringen ſelv er meget forſtandig, lod ſig godt høre paa en Generalforſamling, for at komme med i en Discuſſion, ved hvilken der fabrikeres Noget, ligeſom der paa Fabrikken bliver Papiir af Klude. Men alle diſſe mange Yttringer udgjøre dog ikke tilſammen en perſonlig-menneſkelig Tale, ſaaledes ſom denne kan føres ſelv af den Eenfoldigſte, der kun kan tale om meget Lidt, men dog taler. Frue Commerceraadinde Wallers Yttring om det Dæmoniſke er meget ſand, og dog gjør hun i Yttringens Øieblik netop det Indtryk paa En, ſom var hun en Anonym, et Poſitiv, en Spilledaaſe. Yttringerne blive ſaa objektive, Yttringernes Omfang ſaa Alt omfattende, at det tilſidſt bliver aldeles tilfældigt, hvem der ſiger det, et Forhold, der i Henſeende til det at tale menneſkeligt aldeles ſvarer til at handle for Principets Skyld. Og ligeſom Publikum er en reen Abſtraktion, ſaa bliver tilſidſt den menneſkelige Tale det ogſaa, der bliver Ingen mere ſom taler, men en objektiv Reflexion afſætter efterhaanden et atmoſphæriſk Noget, en Abſtraktions-Lyden, der vil gjøre den menneſkelige Tale overflødig, ligeſom Maſkinerne gjøre Arbeiderne overflødige. I Tydſkland har man endog Haandbøger for Elſkende, ſaa ender det vel med, at et elſkende Par kan ſidde og tale anonymt med hinanden. I Alt har man Haandbøger, og Dannelſen i Almindelighed beſtaaer ſnart i at være perfectioneret i et ſtørre eller mindre Indbegreb af ſaadanne Haandbøgers Betragtninger, og man excellerer i Forhold til ſin Færdighed i at tage det Enkelte frem, ligeſom Sætteren tager Lettere frem.

Saaledes er Nutiden væſentlig forſtandig, den er maaſkee i Gjennemſnit vidende ſom ingen Generation før har været det, men den er lidenſkabsløs*). Enhver veed Meget, vi vide

*) Selv Arnold f. Ex. er ſaaledes langt fra at være indſkrænket: han er tvertimod forſtandig, men ſom en Ørkeslös kan være det, der Intet har, ſom

Alle, hvilken Vei der skal gaaes og de mange Veie der kan gaaes, men Ingen vil gaae. Overvandt endeligen En Reflexionen i sig selv og kom til at handle, saa vilde i samme Øieblik tusinde Reflexioner udenfra danne ham en Modstand, thi kun Forslag til yderligere Overveielse modtages med opblussende Begeistring, Handling med Indolents. Nogle vilde i fornem Selvtilfredshed finde de Handlendes Begeistring latterlig, Andre vilde blive misundelige, fordi det var ham, der gjorde Begyndelsen, da de jo dog lige saa godt som han vidste, hvad der skulde gjøres — men dog ikke havde gjort det. Andre vilde benytte den Omstændighed, at der dog var En, der havde handlet, til at faae affat en Mængde critiske Betragtninger, afhændet et Lager af Raisonnements om, hvor langt forstandigere der kunde være handlet; Andre vilde saae travlt med at gjette Udfaldet, og med om muligt at influere lidt paa Foretagendet i Retning af deres Hypothese. Man fortæller om to engelske Lords, der kom ridende, at de mødte en forulykket Rytter, som var ifærd med at falde af Hesten, der styrtede affted i Spring, medens Rytteren skreeg om Hjælp. Den ene Lord kastede et Blik til den anden og sagde: „Hundrede Guineer, han falder af;" „antaget," svarede den anden. Derpaa satte de deres Væddeløbere i Carriere og ilede forud for at faae Bommene oplukkede og alle Hindringer ryddede af Veien. Saaledes vilde Nutidens Forstandighed kun med mindre Millionair-Spleen-Heroisme være en Personifikation, der nysgjerrig, critisk og verdensklog i Maximum vilde have Lidenskab til at indgaae et Væddemaal. Livets existentielle Opgaver have tabt Virkelighedens Interesse, ingen Illusion omfreder Inderlighedens guddommelige Vært, der modner til Afgjørelser; den Ene er nysgjerrig efter den Anden, alle vente ubesluttede og forfarne i Udflugter paa, at der skal komme En, der vil Noget — for saa at parere paa hans Haand.

---

beskæftiger ham absolut, og derfor af Kedsomhed vittig, og uforskammet i Fortvivlelse over ikke at kunne være vittig, og selvtilfreds i Fortvivlelse over ikke at kunne imponere ved Uforskammethed.

Og da der nu i vor Tid, hvor der gjøres saa lidt, gjøres saa overordentligt Meget i Propheter, Apokalypser, Fingerpeeg, Indblik i Fremtiden: saa gaaer det vel ikke an Andet end at være med, om jeg dog har den Ugenerethedens Fordeel fremfor de Manges byrdefulde Ansvar med at prophetere og varsle, at jeg kan være sikker paa, at Ingen faaer det Indfald at troe det. Min Fordring er det derfor heller ikke, at Nogen skulde endog blot sætte et Kryds i Almanaken, eller uleilige sig med at lægge Mærke til, om det gaaer i Opfyldelse; thi gaaer det i Opfyldelse, saa vil han faae Andet at tænke paa end min Tilfældighed, og skeer det ikke, nu ja, saa bliver jeg dog en Prophet i moderne Forstand, thi en Prophet i moderne Forstand er En, der forudsiger Noget, videre ikke. Og det forstaaer sig, mere kan en Prophet i en vis Forstand heller ikke gjøre. Styrelsen var det jo, der føiede Opfyldelsen til de ældre Propheters Udsagn, vi moderne Propheter kunde maaskee i Mangel af Styrelsens Tilføiende med Thales tilføie: hvad vi forudsige, det vil enten skee eller det vil ikke skee, thi ogsaa os har Guden forundt Prophetiens Gave.

Det er da saa langt som muligt fra, at Socialitetens, Menighedens Idee vil blive Tidens Frelse, at den tvertimod er den Skepsis, der maa til, for at Individualitets-Udviklingen ret kan gaae for sig, idet hvert Individ enten fortabes eller, optugtet ved Abstraktionen, religieust vinder sig selv. Associations-Princippet (der i det Høieste kan have sin Gyldighed i Forhold til de materielle Interesser) er i vor Tid ikke affirmativt men negativt, er en Udflugt, en Adspredelse, et Sandsebedrag, hvis Dialektik er: idet det styrker Individerne enerverer det dem, det styrker ved det Numeriske ved Sammenholdet, men dette er, ethisk, en Svækkelse. Først naar det enkelte Individ i sig selv har vundet ethisk Holdning trods hele Verden, først da kan der være Tale om i Sandhed at forene sig, ellers bliver Foreningen af de, hver i sig, Svage noget lige saa uskjønt og fordærveligt, som at Børn gifte sig. Fordum havde Herskeren, den Udmærkede, de Fremragende hver en Mening, de Andre

havde den Sluttethed og Afgjorthed, at de ikke turde eller ikke kunde have en Mening; nu kan Enhver have en Mening, men de maae slaae sig numerisk sammen om at have den. 25 Underskrifter paa det Taabeligste er en Mening; det eminenteste Hoveds grundigst gjennemtænkte Mening er et Paradox. Den offentlige Mening er et uorganisk Noget, en Abstraktion. Men naar Contexten er bleven meningsløs, saa hjælper det ikke med store Overskuelser, saa gjør man bedst i at tage Talens enkelte Dele frem; naar Munden slaaer Sladder, saa hjælper det ikke at ville holde et sammenhængende Foredrag, men man gjør bedst i at tage hvert Ord for sig — og saaledes ogsaa med Individernes Forhold.

Omforandringen vil da ogsaa være denne. Medens i de ældre Formationer (af Forholdet mellem Generation og Individ) Underofficiererne, Officiererne, Compagnicheferne, Generalerne, Helten (o: de Udmærkede, de Fremragende efter deres forskjellige Grad, Lederne) vare kjendelige, og hver (i Forhold til sin Myndighed) med sit lille Detachement malerisk og organisk ordnede sig ind under det Hele, selv understøttet af og understøttende det Hele: saa vil nu de Udmærkede, Lederne (efter deres respective Grad) være uden Myndighed, netop fordi de guddommeligen have forstaaet Nivelleringens diaboliske Princip, de ville være ukjendelige, som Politiet er civilt, og bære deres respektive Distinktion skjult, og kun understøtte negativt o: fraståendende, medens Abstraktionens uendelige Ligelighed dømmer hvert Individ, examinerer det i dets Isolation. Denne Formation er lige den dialektiske Modsætning til Propheter og Dommere; og som disses Fare var, ikke at blive respekteret i Forhold til deres respektive Myndighed, saa er de Ukjendeliges Fare, at blive kjendte, at blive forlokkede til at faae Anseelse og Betydning som Auctoritet, hvorved de vilde standse den høieste Udvikling. De ere nemlig ukjendelige, eller ligesom geheime Agenter ikke i Følge af en privat Instrux fra Guddommen, thi dette er jo netop Propheternes, Dommernes Forhold, men de ere ukjendelige (uden Myndighed) i Følge af selv at

have fattet det Almene i Ligeligheden for Gud, og i Følge af at de hvert Øieblik fatte dette i Ansvaret, hvilket forhindrer dem fra i Distraction at forskylde Form-Realisationens Inconsequents i Forhold til Anskuelsens Consequents. Denne Formation er den dialektiske Modsætning til den organiserende, der gjør Generationen, præformeret i de Udmærkede, til Understøttende for Individerne, da den nu som en Abstraktion, understøttet negativt af de Ukjendelige, vender sig polemisk mod Individerne — for at frelse Hver især religieust.

Og naar saa Generationen, der jo selv har villet nivellere, har villet emancipere, og revoltere, har villet sløife Myndigheden og derved selv, i Associationens Skepsis, har afstedkommet Abstraktionens trøstesløse Skovbrand, naar Generationen ved Nivelleringen gjennem Associationens Skepsis har faaet Individualiteterne bort og alle de organiske Concretioner, faaet Menneskeheden isteden og Talforholdenes Ligelighed mellem Mand og Mand; naar Generationen saa et Øieblik har forlystet sig ved den abstrakte Uendeligheds vide Udsigt, som ingen Fremragenhed, end ikke den mindste, begrændsende forstyrrer, men der kun er „idel Luft og Hav": saa begynder Arbeidet, da Individerne skulle hjælpe sig selv, hver især. Thi det skal ikke være som fordum, at Individerne, naar det begyndte at svimle lidt for deres Øine, saae hen til den nærmest staaende Udmærkede, for at orientere sig. Det er nu forbi; de skulle enten fortabes i den abstrakte Uendeligheds Svimmel, eller frelses uendeligt i Religieusitetens Væsentlighed. Mange Mange ville maaskee skrige i Fortvivlelsen, men det skal ikke hjælpe, nu er det for sildig. Er Myndigheden og Magten fordum bleven misbrugt i Verden, og har den bragt en Revolutions-Nemesis over sig, saa var det jo Afmagten og Svagheden, der selv vilde staae paa egne Been, og derfor nu bragte denne Nemesis over sig. Og ingen af de Ukjendelige tør understaae sig at hjælpe ligefrem, at yttre sig ligefrem, at lære ligefrem, i Spidsen for Mængden at gaae i Afgjørelsen (istedenfor negativt understøttende at hjælpe Individet ud i Afgjørelsen, hvor han

ſelv er); dette vilde være hans Afſkeed, fordi han vilde ſuſke i menneſkelig Medlidenheds kortſynede Opfindſomhed iſtedenfor at lyſtre Guddommens Ordre, den vrede, men dog ſaa naaderige Guddom, thi Udviklingen er dog et Fremſkridt, fordi alle de Individer, ſom frelſes, vinde Religieuſitetens ſpecifike Vægtfylde, vinde dens Væſentlighed paa førſte Haand fra Gud. Da vil det hedde: „ſee Alt er beredt, ſee Abſtraktionens Gruſomhed gjør Endeligheden aabenbar i ſin Skuffelſe ſom ſaadan, ſee det Uendeliges Afgrund aabner ſig, ſee Nivelleringens ſkarpe Lee lader Alle, hver iſær, ſpringe over Klingen — ſee Guden venter! Saa ſpring da til i Guddommens Favn.“ Men om det var den meeſt Betroede af de Ukjendelige og om det var den Qvinde, der havde baaret ham under ſit Hjerte, og om det var den Pige, han glad offrede Livet for, han ſkal ikke turde og ikke kunne hjælpe dem, de maae ſelv gjøre Springet, og Guddommens uendelige Kjerlighed ſkal ikke blive dem et Forhold paa anden Haand. Og dog ſkulle de Ukjendelige (i Forhold til deres reſpektive Grad) have dobbelt Arbeide i Sammenligning med de Udmærkede (af ſamme Grad) i en ældre Formation; thi de Ukjendelige maae beſtandigt arbeide — og tillige arbeide for at ſkjule det.

Men Nivelleringens trøſtesløſe Abſtraktion vil beſtandigt fortſættes ved ſine Tjenere, for at forhindre, at det dog ikke ſkal ende med, at en ældre Formation kommer frem igjen. Disſe Nivelleringens Tjenere ere den onde Magts Tjenere, thi Nivelleringen ſelv er ikke af Guddommen, og ethvert godt Menneſke vil have Øieblikke, hvor han kunde græde over dens Trøſteſløshed, men Guddommen tillader det, og vil med Individerne o: med Hver iſær bringe det Høieſte ud. Nivelleringens Tjenere ere kjendte af de Ukjendelige, men Magt eller Myndighed mod dem tør de Ukjendelige ikke bruge, thi da gaaer Udviklingen tilbage, fordi det i ſamme Øieblik vilde være aabenbart for en Trediemand, at den Ukjendelige var en Auctoritet, og ſaa var jo denne Trediemand forhindret i det Høieſte. Kun ved en *lidende* Handling vil den Ukjendelige turde fremhjælpe

Nivelleringen, og ved den samme lidende Handling dømme Redskabet. Han tør ikke overvinde Nivelleringen ligefrem, dette vilde være hans Afskeed, da det var at handle i Retning af Auctoritet, men han vil overvinde den lidende, og derved atter udtrykke Loven for sin Existents, som ikke er at herske, styre, lede, men lidende at tjene, at hjælpe indirecte. De, der ikke have gjort Springet, ville forstaae den Ukjendeliges lidende Handling som hans Nederlag, og de, der have gjort Springet, ville have en Forestilling om, at det var hans Seier, men de ville ingen Visshed have, thi Visheden kunde de kun faae ved ham, og giver han et eneste Menneske den ligefrem: saa betyder det hans Afskeed, fordi han blev Guddommen utro og vilde spille Auctoritet, fordi han ikke lystrende Guddommen lærte at elske Menneskene uendeligt ved at tvinge sig selv, ikke svigefuldt ved herskende at tvinge dem, selv om de bade derom.

Dog jeg afbryder. Dette kan naturligviis kun interessere som en Narrestreg, thi er det saa, at ethvert Menneske skal arbeide paa sin egen Frelse: saa vil det at prophetere om Verdens Fremtid i det Høieste være taaleligt og tilladeligt som et Recreations-Middel, en Spøg, ligesom det at spille Kegler, eller at slaae Katten af Tønden.

Min Tanke, som intet Øieblik har glemt Novellen, vender slutteligen med Tak tilbage til den. Den leverede Kritik er hvad jeg har lært af Forfatterens Novelle, saaledes forstaaet, at hvis der i min Fremstilling er noget Umodent og Usandt, Daarligt, da er dette min egen Opfindelse. Enhver derfor, der finder det Usande, han holde sig til mig, men Enhver, der finder Sandhed i det Fremsatte, finder sin Anskuelse bestyrket eller berigtiget derved, han henvises til Læreren — Forfatteren af Novellen.

Der har saa lidet i Kritiken som i Novellen været Tale om at dømme eller bedømme Tidsalderne, men kun om at gjengive. Forordet til Novellen minder udtrykkeligt om, at begge kunne

være lige berettigede, og Novellen ender jo med Haabet for Nutiden udtalt af Nutiden, der, som sagt, vistnok i Gjennemsnit er langt mere forstandig og vidende og reflexionsudviklet end Revolutions-Tiden, og som, naar Kraften kommer, ogsaa vil handle langt intensivere i Forhold til den disponible Extensitet. Thi extensivt vil vel Nutiden have Fortrinnet, men ikke intensivt, hvorfor det jo ogsaa i Nutiden forholder sig som i Novellen, at de udmærkede Mænd, vi have, tilhøre en ældre Slægt*), medens der blandt de Yngre viser sig en almindeligere Dygtighed, men ingen Fremragenhed. Naar Kraften og Begeistringen bemægtiger sig Individerne, vil det maaskee ogsaa vise sig, at Nutiden egentligen staaer eller har staaet sig selv i Lyset. Ligesom nemlig en Qvinde ved at tage altfor megen Stads paa, ikke opnaaer at være pyntet, da dertil fordres den smagfulde Proportion: saaledes synes Nutiden at have ligesom maiet sig for meget ud med Reflexionens Mangfoldige, til at den harmoniske Ligevægt kan indtræde. Men bestandigt maa det dog erindres, at Reflexionen ikke selv eller i sig selv er noget Fordærveligt, at tvertimod dens Gjennemarbeidelse er Betingelsen for at handle intensivere. Den begeistrede Handlings Forhold ere jo disse: først kommer den umiddelbare Begeistring, saa følger Klogskabens Tid, der, fordi den umiddelbare Begeistring Intet beregner, ved Beregningens Sindrighed antager Skin af at være et Høiere; og saa følger endeligen den høieste og den intensiveste Begeistring, der er efter Klogskaben, og som derfor indseer hvad det Klogeste er, men foragter at gjøre det og netop derved vinder Intensiteten i Uendelighedens Begeistring. Denne intensiveste Begeistring vil indtil videre blive aldeles misforstaaet, og Spørgsmaalet er, om den nogensinde kan blive populair o: om Klogskaben i den Grad vil være at forudsætte blandt Gjennemsnittet af Mennesker, at den i

*) Maaskee tillades det mig i en Note at hentyde til en tidligere Yttring om den ældre Generation: „at den endnu staaer umiskjendelig betegnet i en Samling af ikke faa betydningsfulde høiærværdige Individualiteter" cfr. „af en endnu Levendes Papirer". S. 12.

disses Øine har tabt Forførelsens Tryllerie, saa de altsaa ikke blot kunde magte den, men i den høieste Begeistring ligesom ødsle med den, nøiet med den uendelige Begeistrings Tilfredsstillelse, thi netop fordi det er mod Klogskab, vil en saadan Begeistrings Handling aldrig blive øinefaldende. Socrates var saaledes ingen umiddelbar begeistret, han var tvertimod klog nok til at indsee, hvad han skulde gjøre for at blive frifunden, men han forsmaaede at handle derefter, ligesom han forsmaaede den tilbudne Tale. Netop derfor har hans Heltedød intet øinefaldende, selv i Døden fortsætter han sin Ironie ved at stille den Opgave for alle Kløgtige: om han dog virkeligen skulde have havt den Klogskab, siden han gjorde det Modsatte. Det er paa dette Punkt, Klogskaben bliver hængende i den egne og en Omverdens Reflexions-Dom, den frygter, at Handlingen mod Klogskab skal forvexles med Handlingen uden Klogskab. Den umiddelbare Begeistring kjender ikke denne Fare, derfor maa der den høieste Begeistrings impetus til for at trænge igjennem. Og denne høieste Begeistring er ikke rhetorisk Snik Snak om en høiere og endnu høiere og een allerhøieste, den er kjendelig paa sin Kategorie: at den handler mod Forstanden. Den umiddelbare Godmodighed kjender saaledes heller ikke til den Reflexionens Fare, at Godmodighed kunde forvexles med Svaghed, netop derfor maa der, efter Reflexionen, en religieus impetus til for at gjøre Godmodigheden flot.

Da jeg første Gang læste Novellen igjennem var jeg af den Formening, at det dog maaskee havde været rigtigere af Forfatteren at give den en anden Titel mere i Hverdagshistoriens Aand, fordi Tidsalderens Reflex i Fremstillingen ikke ret vilde blive mig tydelig. Senere har jeg forvisset mig om det Modsatte, og havt en baade rigelig og mig saa kjær Leilighed til at beundre Forfatterens Sindrighed. Min Stilling kan da ikke blive en travl Critikers, der efter i en Hast at have bladet lidt i en Bog i et Anfald af Godmodighed griber Pennen for at henlede Andres Opmærksomhed paa Bogen. Jeg har tvertimod oftere selv læst den igjennem, og ønsker, at den ærede ube-

kjendte Forfatter vilde betragte denne maaskee uforholdsmæssige Anmeldelse som et Tegn paa min Erkjendtlighed for Nydelsen, jeg har havt ved at læse, og fundet i Overeensstemmelse med Mindet om saa mangen tidligere Nydelse, jeg skylder dette Firma. For mig idetmindste, og jeg troer dog virkeligen, at det maa være saa for Enhver, der har lært at betragte Tilværelsen menneskeligt, er Firmaets 20 Aar ikke Noget, der forstyrrer eller lønligen pirrer den nysgjerrige Utaalmodighed efter Nyt og Nyt, men Noget, der forøger Glæden. I tyve Aar fordobler som bekjendt en Capital sig, og skulde da den menneskelige Skjønsomhed ikke være ligesaa redelig en Fordbund; saa burde jo nu Glæden over Hverdags-Historien og Skjønsomheden mod dens Forfatter have fordobblet sig. Og saaledes vil det ogsaa være med et Menneskes Skjønsomhed, fordi han ikke umenneskeligt forvexler sig selv med noget abstrakt Noget, med Tiden, vor Tid o. s. v., men ved selv ret at fatte hvad det dog er at være et Menneske, finder Glæden over det Udmærkede forøget med hvert Aar det bestaaer, og derved selv igjen finder Opbyggelsen til at leve ved Skjønsomheden mod de Ældre.

At henlede Nogens Opmærksomhed paa Novellen er ikke min Sag, vilde forekomme mig selv som en usømmelig Vigtighed; spurgte derimod Nogen mig om mit Raad, da vilde jeg raade ham at læse den, og har han læst den, at læse den om igjen.

Opbyggelige Taler
i forſkjellig Aand.

(1847.)

Udgivet af

H. O. Lange.

Til Grund er lagt Originaludgaven 1847, der er sammenlignet med S. K.'s Manuskript paa Universitetsbiblioteket (S. K.'s Papirer, Pakke 24).

Opbyggelige Taler

i

forſkjellig Aand.

Af

S. Kierkegaard.

Kjobenhavn.

Hos Univerſitetsboghandler C. A. Reitzel.

Trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri.

1847.

Indhold.

Første Afdeling. En Leilighedstale.

Anden Afdeling. Hvad man lærer af Lilierne paa Marken og af Himmelens Fugle. Tre Taler.

Tredie Afdeling. Lidelsernes Evangelium. Christelige Taler.

Første Afdeling.

En Leilighedes-Tale

af

S. Kierkegaard.

Kjobenhavn.

Hos Universitetsboghandler C. A. Reitzel.

Trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri.

1847.

„Hiin Enkelte"

helliges

dette lille Skrift.

Forord.

Skjøndt denne lille Bog (Leilighedstale kan den kaldes, uden dog at have Leiligheden, som gjør Taleren og gjør ham myndig, eller Leiligheden, der gjør Læseren og gjør ham lærende) i Virkelighedens Forhold er som en Indbildning og lig en Drøm om Dagen: er den dog ikke uden Tillid og ikke uden Haab om Opfyldelsen. Den søger hiin Enkelte, til hvem den ganske giver sig hen, af hvem den ønsker at modtages som var den opkommen i hans eget Hjerte; hiin Enkelte, hvem jeg med Glæde og Taknemlighed kalder min Læser; hiin Enkelte, der i Villighed læser langsomt, læser gjentagent, og som læser høit — for sin egen Skyld. Finder den ham, da er Forstaaelsen fuldkommen i Adskillelsens Fjernhed, naar han beholder den og Forstaaelsen for sig selv i Tilegnelsens Inderlighed.

Naar en Qvinde forarbeider et Klæde til helligt Brug, da virker hun hver en Blomst, om muligt, skjøn som Markens Deilige, hver en Stjerne, om muligt, funklende som Nattens Blink; da sparer hun Intet, men anbringer det Kostbareste, hun eier; da sælger hun hver en anden Fordring til Livet for at kunne kjøbe den uafbrudte Dagens og Nattens beleilige Tid til sit eneste, sit elskede Arbeide. Men naar da Klædet er færdigt og anbragt efter sin hellige Bestemmelse: da bedrøves hun inderligen, om Nogen saae feil og saae paa hendes Kunst istedenfor paa Klædets Betydning, eller saae feil og saae en Mangel istedenfor at see paa Klædets Betydning. Thi den hellige Betydning kunde hun ikke virke ind med i Klædet, hun kunde og ikke sye den paa som en Prydelse mere. Denne Betydning ligger nemlig i Betragteren og i Betragterens Forstaaelse, naar han, i Adskillelsens uendelige Fjernhed, over sig selv og over sit eget Selv har uendeligt glemt Syerſken og hvad hendes er. Det var tilladeligt, det var sømmeligt, det var Pligt, det var en kjær Pligt, det var Glædens Høieste for Syerſken at gjøre Alt for at gjøre Sit; men det var en Brøde mod Gud, en krænkende Misforstaaelse mod den stakkels Syerſke, om Nogen saae feil og saae hvad der kun kan være med for at overſees, hvad der kun kan være med — ikke for at tildrage sig Opmærksomheden, men tvertimod for at Savnet deraf ikke skal forstyrrende tildrage sig Opmærksomheden.

S. K.

Ved Anledningen af et Skriftemaal.

Fader i Himlene! Hvad er dog et Menneſke uden Dig! Hvor er Alt hvad han veed, var det end det Mangfoldiges Mængde, kun et afbrudt Stykke, hvis han ikke kjender Dig; hvor er al hans Stræben, var den end omfattende en Verden, kun et halvgjort Arbeide, hvis han ikke kjender Dig, Du den Ene, ſom er Eet og ſom er Alt! Saa give Du i Forſtanden Viisdom til at fatte det Ene, i Hjertet Oprigtighed til at annamme Forſtaaelſen, i Villien Reenhed ved kun at ville Eet; ſaa give Du i gode Dage Vedholdenhed til at ville Eet, i Adſpredelſer Samling til at ville Eet, i Lidelſer Taalmod til at ville Eet. O, Du ſom giver baade at begynde og at fuldkomme, Du give aarle, naar Dagen gryer, den Unge Beſlutningen at ville Eet; naar Dagen helder give Du Oldingen en fornyet Ihukommelſe af ſin første Beſlutning, at det Sidſte maatte være ſom det Første, det Første ſom det Sidſte, være Dens Liv, der kun har villet Eet. Ak, men det er jo ikke ſaaledes; der kom jo Noget derimellem, der ligger jo en Syndens Skilsmisſe derimellem: der lægger ſig jo daglig og Dag fra Dag Noget derimellem: Forſinkelſen, Standsningen, Afbrydelſen, Vildfarelſen, Fortabelſen. Saa give Du i Angeren Frimodighed til atter at ville Eet. Vel er det en Afbrydelſe fra den ſædvanlige Gjerning, vel er det en Standsning fra Arbeidet, ſom var det en Hviledag, naar den Angrende og kun i Angeren beſværet Arbeidende er ſtille i Syndens Bekjendelſe, er ene for Dig i Selvanklagen, o, men det er jo en Afbrydelſe, ſom ſøger tilbage til ſin Begyndelſe, at den maatte paa ny binde mellem det

Adskilte, at den i sin Sorg maatte indhente det Forsømte, at den i sin Bekymring maatte fuldkomme hvad der ligger foran. O, Du som giver baade at begynde og at fuldkomme, Du give Seier paa Nødens Dag, at hvad der ikke lykkedes den i Ønsket Brændende, ikke den i Forsættet Besluttede, at det dog maatte lykkes den i Angeren Bedrøvede: kun at ville Det.

Alt har sin Tid, siger Salomo; og saaledes taler Erfaringen om det Forbigangne og Tilbagelagte, naar Oldingen gjenlevende Livet kun lever i en betragtende Erindring, naar Viisdommen i Oldingen er voxet fra Livets Indtryk, der jo som nærværende, i Skyndingen, ere noget Andet end hvad de som forbigangne ere for den beroligede Erindring. Arbeidets og Anstrængelsens Tid er forbi, Lystens og Dandsens; Livet gjør ingen Fordring mere til Oldingen, og han gjør ingen Fordring mere til det; det Ene kommer ham ikke nærmere end det Andet ved at være Nærværende, forandrer ikke hans Dom i Forventningen, forandrer den ikke i Afgjørelsen, forandrer den ikke i Fortrydelsen; det er Alt blevet ligeligt ved Forbigangenheden, der fuldkommen forbigangen intet Nærværende har at forholde sig til. O, Alderdommens Trøstesløshed, hvis det var saaledes at være Olding, hvis det var saa, at Livet nogensinde i noget Øieblik kan betragtes saaledes af en Levende, at det er, som var han selv ikke til, som var Livet blot en forbigangen Begivenhed, men det havde slet ingen nærværende Opgave for den Levende; som var den Levende og Livet saaledes adskilte i Livet, at dette var forbi og forbigangent, han bleven en Fraværende. O sørgelige Viisdom, dersom det var om alt Menneskeligt, Salomo talede, og dersom Talen derom maatte ende paa samme Maade som den om, at Alt har sin Tid, i de bekjendte Ord: „hvad Fordeel haver Den, der anstrænger sig, af al sin Stræben“ (Prædikeren 3, 9.)! Maaskee blev

Meningen derfor tydeligere, hvis Salomo havde sagt: der var Tid til Alt, Alt havde sin Tid, for at vise, at han som Olding taler om det Forbigangne, og at han egentligen ikke taler til Nogen, men med sig selv. Thi Den, der taler om det Menneskelige, der forandres i Aarene, han maa jo nøie agte paa og angive, i hvilken Alder han selv er, til hvem han taler; og den Viisdom, der angaaer det Foranderlige og Timelige i et Menneske, maa man jo som alt Skrøbeligt omgaaes i Forsigtighed, at den ikke gjør Skade. Kun det Evige passer altid og er altid, er altid sandt, angaaer ethvert Menneske, i hvilken Alder han er; det Foranderlige er, og er forandret, naar det har været, og derfor er Talen derom underlagt Foranderlighed. Hvad der sagt af Oldingen om det Forbigangne kan være Viisdom, det vilde vel i Ynglingens eller i Mandens Mund, sagt om det Nærværende, være Daarskab: Ynglingen skulde ikke kunne forstaae det, og Manden skulde ikke ville forstaae det. Allerede den lidet Ældre kan være ganske enig med Salomo i at sige: der er Tid til at dandse af Glæde, og hvorfor kan han være enig med ham? Fordi Dandsens Tid for ham er forbi, og han altsaa taler om den som om noget Forbigangent. Og hvad enten han i hine Dage, da Ungdommen var der og Dandsens Lyst, græmmede sig, at det blev ham negtet, eller han glad gik til Dandsens Indbydelse: den lidet Ældre vil dog sige med Rolighed: der er Tid til at dandse. Men for Ungdommen er det at turde ile til Dandsen og det at skulle sidde fangen hjemme to saa forskjellige Ting, at det ikke falder Ungdommen ind at sætte dem sammen i Ligelighed og sige: der er Tid til det Ene og Tid til det Andet. Et Menneske forandres i Aarene, og hver Gang noget Afsnit er tilbagelagt, da taler han ligeligt om dettes forskjellige Indhold, men deraf følger ikke, at han er bleven visere; thi dermed er kun sagt, at han er forandret. Maaskee er der nu Noget, der uroliger ham paa samme Maade som Dandsen urolige Ynglingen, der beskæftiger ham paa samme Maade som Legetøiet beskæftiger Barnet. Saaledes forandres et Menneske i Aarene, Oldingen er den

sidste Forandring, han taler ligeligt om det Alt, alt det Forandrelige som nu er forbigangent.

Men er Fortællingen her ude; er nu Alt hørt, hvad der lader sig sige om det at være Menneske og om Menneskets Liv i Tiden? Det Vigtigste og det Afgjørende er jo dog vel udeladt; thi Talen om det menneskelige Livs naturlige Forandring i Aarene, samt om hvad der hænder det udvortes, er ikke væsentligen forskjellig fra Talen om Plantens eller Dyrets Liv. Ogsaa Dyret forandres i Aarene, har som ældre andre Begjeringer end i den tidligere Alder, har ogsaa til visse Tider sin Glæde ved Livet, og maa da igjen døie Ondt. Ja Blomsten, den kan naar det bliver silde paa Efteraaret tale Aarenes Viisdom og sige med Sandhed: Alt har sin Tid, „der er Tid til at fødes og Tid til at døe"; der er Tid til at spøge letsindigt med Foraarets Vind, og Tid til at knækkes af Efteraarets Storm; der er Tid til at blomstre frodigt ved det rindende Vand, elsket af Kilden, og Tid til at være visnet og glemt; Tid til at være søgt for sin Deilighed og Tid til at være ukjendelig i sin Usselhed; der er Tid til at blive pleiet med Omhu og Tid til at blive udkastet med Foragt; der er Tid til at fryde sig i Morgensolens Varme og Tid til at forkomme i Nattens Kulde: Alt har sin Tid; hvad Fordeel har Den, der anstrænger sig, af al sin Stræben? Ja Dyret, det kan, naar det er udlevet, tale Aarenes Viisdom og med Sandhed sige: Alt har sin Tid; der er Tid til at springe af Glæde, og Tid til at slæbe sig hen ad Jorden; der er Tid til at vaagne tidlig og Tid til at sove længe; der er Tid til at løbe med i Flokken og Tid til at gaae affides for at døe; der er Tid til at bygge Rede med sin Elskede og der er Tid til at sidde eensom paa Taget; der er Tid til at flagre frit mod Skyen og Tid til at synke betynget til Jorden: Alt har sin Tid; hvad Fordeel har Den, der anstrænger sig, af al sin Stræben? Og dersom Du vilde sige til Blomsten: „er der saa slet intet Mere at fortælle?" da vilde den svare: „„nei, naar Blomsten er død, saa er Fortællingen ude,"" — ellers maatte jo ogsaa Fortællingen fra Begyndelsen og i Fremgangen være bleven

en anden, ikke blot blive det ved Slutningen. Thi lader os antage, at Blomsten endte sin Tale paa en anden Maade og føiede til: „Fortællingen er ikke ude, thi naar jeg saa er død, bliver jeg udødelig“: vilde dette ikke være en besynderlig Tale? Dersom Blomsten nemlig var udødelig, da maatte Udødeligheden jo netop være Det, der forhindrede den i at døe, og da maatte Udødeligheden have været tilstede i ethvert Øieblik af dens Liv. Og Talen om dens Liv maatte saa igjen have været en ganske anden, for bestandigt at udtrykke Udødelighedens Forskjel fra alt det Foranderlige og det Forkrænkeliges Forskjellighed. Udødeligheden kunde ikke være en sidste Forandring, der indtraadte, hvis man saa vil tale, i Døden som den sidste Alder; den er jo tvertimod en Uforanderlighed, der ikke forandres i Aarenes Forandring. Til hvad Oldingen sagde om, at Alt har sin Tid, føier derfor den vise Salomo: „Gud gjorde Alting smukt i sin Tid; ogsaa Evigheden lagde han i Menneskenes Hjerte.“ (Prædik. 3, 11). Saaledes den Vise; thi Talen om Forandringen og den forandrede Tale om Forandringen er jo forvirrende, selv Oldingens, kun det Evige er opbyggende; Aarenes Viisdom er forvirrende, kun Evighedens Viisdom er opbyggende.

Er der da noget Evigt i et Menneske, saa maa dette kunne være og kunne fordres under enhver Forandring; saa kan det heller ikke være Viisdom at tale ligeligt derom: at det har sin Tid ligesom det Forkrænkelige; at det har sine Omgange ligesom Vinden, der dog aldrig kommer videre; at det har sit Løb ligesom Floden, der dog aldrig fylder Havet. Det kan heller ikke være Viisdom, at tale ligeligt derom som man taler om det Forbigangne, naar det er forbi og saaledes forbi, at det slet ikke, end ikke i Fortrydelse, forholder sig til en Nærværende, men kun til en Fraværende; thi Fortrydelse er jo Forholdet mellem et Forbigangent og En, der har sit Liv i den nærværende Tid. Det var uviist af Ynglingen at ville tale ligeligen om Dandsens Lyst og dens Modsætning, fordi denne vise Daarskab forraadte, at den Unge i Ungdommen vilde være voxen

fra Ungdommen. Men i Forhold til det Evige kommer der dog vel ingen Tid, da et Menneske er voxet fra det, eller er blevet ældre — end det Evige! Er der da noget Evigt i et Menneske, saa maa Talen derom lyde anderledes; der maa siges, at der er Noget, som altid skal have sin Tid, Noget, et Menneske altid skal gjøre, som en Apostel jo siger, at vi altid skal takke Gud. Thi hvad der har sin Tid, det maa tilbørligen betragtes som Omgangsven og Ligemand med andet Timeligt, der ligeligen ogsaa skal have sin Tid efter Omgang; men det Evige er det Herskende, som ikke vil have sin Tid, men vil gjøre Tiden til sin, og da give sit Minde til, at det Timelige ogsaa faaer sin Tid. Saaledes siger Skriften: det Ene skal gjøres, det Andet ikke forsømmes, men det, der ikke maa forsømmes, er jo Det, der først kan komme i Betragtning, naar det er gjort, der skal gjøres. Paa en lignende Maade med det Evige. Hvis da nogensinde Leve-Viisdom vil forandre Det, der skal angaae det Evige i et Menneske, til ogsaa at være noget Timeligt; da skal dette være Daarskab, hvad enten det er en Olding der taler, eller en Yngling; thi i Forhold til det Evige er Aarene ingen Berettigelse — til at tale daarligen, og Ungdommen ingen Udelukkelse fra at kunne fatte det Rette. Vilde Nogen forklare, at Gudsfrygt i Timelighedens Forstand skulde tilhøre Barndommen og derfor svinde med Aarene, som Barndommen gjør det, skulde være et lykkeligt Sind, som ikke kan bevares, men kun erindres; vilde nogen forklare, at Angeren kommer som en Alderdommens Svaghed med Kræfternes Aftagen, naar Sandsen sløves, naar Søvnen ikke styrker mere, men forøger Matheden: da skal dette være Ugudelighed og Daarskab. Ja vist er det saa, at der var Den, som i Aarene glemte Barndommens Gudsfrygt, bedragen for det Bedste og bedragen ved det Formasteligste; ja vist er det saa, at der var Den, hvem Angeren først indhentede i Alderdommens Piinagtighed, da han end ikke havde Kraft til at synde, saa Angeren ikke blot blev sildig, men den sildige Angers Fortvivlelse blev det Sidste: men dette er ingen Fortælling om en Begivenhed, der sindrigt

skal forklares eller vel endog selv forklare Livet — det er en Nødsel. Og om et Menneske end blev tusinde Aar gammel, han skal dog ikke være bleven saa gammel, at han tør tale anderledes derom end den Unge: med Frygt og Bæven. Thi i Forhold til det Evige bliver et Menneske ikke i timelig Forstand ældre end det, altsaa heller ei i Forbigangenhedens Forstand. Nei, som Ældre at være voxen fra det Barnagtige og det Ungdommelige, kalder det menneskelige Sprog Modenhed og Vinding; men nogensinde at ville være voxen fra det Evige, kalder Sproget Affald fra Gud og Fortabelse; og kun den Ugudeliges Liv „skal være som Sneglen, der smelter, idet den gaaer." (Psalme 58, 9.)

Der er altsaa Noget, som altid skal gjøres, Noget, som ikke i Timelighedens Forstand skal have sin Tid — ak, og naar det ikke er gjort, naar det er efterladt, eller vel endog det Modsatte er gjort: da er der atter Noget, (eller rettere det er det Samme, der kommer igjen, vel forandret, men ikke forandret i Væsen), som altid skal gjøres, Noget som ikke i Timelighedens Forstand skal have sin Tid: der skal angres og fortrydes. Man tør ikke sige om Angeren og Fortrydelsen, at den har sin Tid, at der er Tid til at være sorgløs og Tid til at være sønderknuset i Anger; en saadan Tale vilde være utilgivelig langsom i Forhold til Angerens bekymrede Hurtighed; den vilde være ugudelig i Forhold til Bedrøvelsen efter Gud; meningsløst sinkende i Forhold til hvad der skal gjøres endnu idag, i dette Øieblik, — i Farens Øieblik. Thi der er jo Fare; der er en Fare, som hedder Vildfarelse, den standser ikke ved sig selv, men vedbliver at fare fort: saa hedder den Fortabelse. Men der er en bekymret Veileder, en Kyndig, der gjør opmærksom, der tilraaber Vandreren, at han vogter sig; denne Veileder er Fortrydelsen; han er ikke saaledes hurtig tilfods som Indbildningens Føielighed, der tjener hos Ønsket, han er ikke saaledes stærk bygget, som det seierrige Forsæt — han kommer langsomt bag efter, grædmet, men han er en fuldtro og oprigtig Ven. Høres aldrig denne Veileders Stemme, da er det netop fordi der vandres

ad Fortabelsens Vei; thi naar den Syge, som svinder i Tæring, troer sig sundest, er Sygdommen forfærdeligst. Dersom der var Nogen, som tidligen hærdede sit Sind til Intet at ville fortryde og som Intet fortrød: o, det kommer jo igjen — dersom dette ellers lader sig fortryde. Saa underlig en Magt er Fortrydelsen, saa oprigtigt er dens Venskab, at det netop er det Forfærdeligste af Alt ganske at have undflyet den. Meget kan et Menneske maaskee ønske at liste sig fra i Livet, og muligen lykkes det ham, saa den Forkjelede i sidste Øieblik kan sige: jeg slap dog fra al den Møisommelighed, i hvilken andre Mennesker trælle. Men om Nogen vil storme sig, trodse sig, liste sig fra Fortrydelsen: ak, hvilket er vel det forfærdeligste at sige: det lykkedes ham ikke, eller — det lykkedes ham!

Over ethvert Menneskes Vandring gjennem Livet vaager der et Forsyn, som giver Enhver tvende Veiledere med: den ene kalder fremad, den anden kalder tilbage. Dog ere de ikke i Modsigelse med hinanden, de tvende Veiledere, de lade ei heller Vandreren staae der i Tvivlraadighed, forvirret ved det dobbelte Kald, tvertimod de Tvende ere i evig Forstaaelse med hinanden, thi den Ene kalder fremad til det Gode, den anden kalder tilbage fra det Onde. De ere ei heller blinde Veiledere, derfor ere de jo netop To; thi for at betrygge Vandringen maa der baade sees frem og sees tilbage. Ak, der var maaskee Mangen, som foer vild, ved misforstaaet at fortsætte en god Begyndelse, da Fortsættelsen var paa Afveien, ved ustandseligt at trænge frem, saa Fortrydelsen ikke kunde lede ham tilbage paa den gamle Vei; der var maaskee Den, som foer vild i Angerens Udmattelse, hvilken ikke kommer af Stedet, saa Veilederen ikke kunde hjælpe ham til at finde Veien fremad: naar det store Tog skal sætte sig i Bevægelse, saa høres først et Kald fra Den, der er i Spidsen, men der ventes, indtil den Sidste har svaret. De tvende Veiledere kalde paa et Menneske aarle og silde, og naar han agter paa deres Kald, da finder han Veien, da kan han vide, hvor han er paa Veien, fordi disse tvende Kald bestemme Stedet og betegne Veien, Fortrydelsens maaskee bedst, thi den flygtigt

Reisende, der farer let hen ad Veien, lærer denne ikke saaledes at kjende, som Vandringsmanden med sin Byrde — den blot Stræbende lærer ikke Veien saa godt at kjende som den Fortrydende; den Første iler fremad til Nyt, til Nyt, vel ogsaa bort — fra Erfaringen, men den Fortrydende, som kommer bag efter, samler Erfaringen møisommelig op.

De tvende Veiledere kalde aarle og silde paa et Menneske, og dog nei, thi naar Fortrydelsen kalder paa et Menneske er det altid silde. Kaldet til at finde Veien igjen, ved at søge Gud i Syndernes Bekjendelse, er altid ved den ellevte Time; hvad enten Du er ung eller gammel, hvad enten Du har forbrudt Meget eller Lidet, hvad enten Du har forskyldt Meget eller efterladt Meget: Skylden gjør, at dette Kald er ved den ellevte Time, Inderlighedens Bekymring fatter, hvad Fortrydelsen indskærper, at det er ved den ellevte Time. Thi i timelig Forstand er Oldingens Alder den ellevte Time, og Dødens Øieblik det sidste i den ellevte Time; den dorske Yngling taler om et langt Liv, der skal ligge for ham, den dorske Olding haaber, at der endnu er lang Tid til hans Død — men Angeren og Fortrydelsen tilhører det Evige i et Menneske, og saaledes forstaaer Angeren hver Gang den forstaaer Skylden, at det er ved den ellevte Time, hiin Time som den menneskelige Dorskhed meget godt veed er til og vil komme, naar der tales om den i Almindelighed, men ikke naar det angaaer den Dorske selv, thi endog Oldingen mener, at der er nogen Tid tilbage, og den dorske Yngling bedrager sig selv, hvis han mener, at Forskjellen i Alder er den væsentlige med Hensyn til den ellevte Times Nærhed. See derfor er det saa godt og saa nødvendigt, at der er tvende Veiledere; thi hvad enten det er det let bevæbnede Ungdommens Ønske, der formeentligen vil trænge seierrig frem, eller det er den mandskraftige Beslutning, der vil stride sig gjennem Livet: de raade begge i Foreskillingen over en lang Tid, de udvise en Leve-Alder eller dog adskillige Aar i Planen for deres Stræben — og derfor spildes der saa let megen Tid, og derfor ender det Hele saa let i Vildfarelse. Men Angeren og Fortrydelsen veed

at omgaaes Tiden i Frygt og Bæven. Naar Fortrydelsen vaagner bekymret, det være i Ynglingen, det være i Oldingen, den vaagner altid ved den ellevte Time. Den raader ikke over megen Tid, thi det er jo ved den ellevte Time; den bedrager ikke ved en falsk Foreſtilling om et langt Liv, thi det er jo ved den ellevte Time. Og i den ellevte Time forſtaaer man Livet ganſke anderledes end i Ungdommens Dage, eller i Manddommens travle Tid, eller i Oldingens ſidſte Øieblik. Den, der angrer ved nogen anden Time paa Dagen, han angrer timeligt, han ſtyrker ſig ved en falsk og haſtende Foreſtilling om Skyldens Ubetydelighed, han ſtyrker ſig ved en bedragerſk og travl Foreſtilling om Livets Længde: hans Fortrydelſe er ikke i ſand Inderlighed. O, ellevte Time, hvor er, naar Du er, Alt ſaa forandret; hvor er Alt ſaa ſtille ſom var det ved Midnattens Time, hvor er Alt ſaa alvorligt ſom var det i Dødens Stund, hvor er det ſaa eenſomt ſom var det mellem Gravene, hvor er det ſaa høitideligt ſom var det i Evigheden! O, ſvære Arbeidstime (ſkjøndt Gjerningen hviler), naar Regnſkabet gjøres op, dog der ingen Anklager er; naar Alt nævnes med ſit rette Navn, dog der Ingen er ſom taler; naar hvert utilbørligt Ord maa gjentages i Evighedens Forandring! O, dyre Kjøb, naar Fortrydelſen dyrt maa betale, hvad der ſyntes Letſindigheden og Travlheden og den ſtolte Stræben og den utaalmodige Lidenſkab og Verdens Dom for Intet at regne! O, ellevte Time, forfærdeligt hvis Du ſkulde vedblive, forfærdeligere end om Døden ſkulde vedblive et heelt Liv.

Saa maa da Angeren have ſin Tid, derſom ikke Alt ſkal forvirres; thi der er jo tvende Veiledere, den ene vinker fremad, den anden tilbage. Men den ſkal ikke have ſin Tid i timelig Forſtand, ikke tilhøre et viſt Afſnit af Livet, ſom Spøg og Leeg tilhører Barndommen, ſom Elſkovens Ophidſelſe tilhører Ungdommen; den ſkal ikke komme og ſvinde ſom et Indfald og ſom en Overraſkelſe. Nei, Fortrydelſen ſkal være en Handling med ſamlet Sind, ſaa der maa kunne tales om den til Opbyggelſe, ſaa den maa føde nyt Liv af ſig, at den ikke bliver en Begivenhed, hvis ſørgende Efterladte er en vemodig Stemning: i Frihedens

Forſtand med Evighedens Eftertryk ſkal Angeren have ſin Tid, ja endog ſin Tid til Forberedelſen. Thi Samlingens og Forberedelſens Tid er ingen Langſomhed i Forhold til hvad der ſkal gjøres, den er tvertimod en Ærbødighed, en hellig Frygt, en Ydmyghed, at det ikke maatte blive forfængeligt og overilet, hvad der ſkal gjøres i ſand Oprigtighed; det er ingen dorſk Udſættelſe, at man vil forberede ſig, det er tvertimod en Inderlighedens Bekymring, der allerede er i Pagt med hvad der ſkal gjøres. Evigt forſtaaet ſkal der angres ſtrax, ja der er end ikke Tid til at ſige det; men Menneſket er jo i Timeligheden, ſom drager ſig hen i Tiden: ſaa ſøger det Evige og det Timelige at gjøre ſig forſtaaelige for hinanden, idet Timeligheden ikke begjerer Udſættellſen for at unddrage ſig, men i Bevidſthed af ſin Svaghed beder om Tid til at forberede ſig; idet Evigheden giver efter, ikke for at opgive Fordringen, men for i varlig Omgang at give Skrøbeligheden lidt Tid. Det Evige maa ikke med ſit „ſtrax" blive det Pludſelige, der blot forvirrer Timeligheden, det ſkal jo tvertimod være Timeligheden behjælpelig gjennem Livet. Som den Overlegne i Forhold til den Indſkrænkede, ſom den Ældre i Forhold til Barnet kan tvinge Fordringen til et ſaadant Yderſte, at det ender med, at den Indſkrænkede og Barnet næſten ſvækkes paa Forſtanden: ſaaledes kan ogſaa det Evige i et ophidſet Menneſkes Indbildning forſøge at ville gjøre Timeligheden affindig. Men Angerens Sorg efter Gud og Inderlighedens Bekymring maa for Alt ikke forvexles med Utaalmodighed. Erfaringen lærer, at det end ikke altid er det rette Øieblik til at angre at angre ſtrax, netop fordi Angeren i dette Skyndingens Øieblik, naar endnu de arbeidende Tanker og de forſkjellige Lidenſkaber ere i travl Bevægelſe eller dog ſpændte ved Afſpændtheden, ſaa ſaare let kan ſee feil af, hvad det egentligen er der ſkal angres, ſaa ſaare let kan forvexle ſig med det Modſatte med Sønderknuſelſe i Øieblikket det er med Utaalmodighed, med en piinagtig qvalfuld Sorg efter Verden det er med Utaalmodighed, med en fortvivlet Sønderrevethed i ſig ſelv det er med Utaalmodighed. Men Utaalmodighed, hvor længe den

end vedbliver at raſe, bliver aldrig Anger, hvor formørket end Sindet bliver; dens Graad, hvor hulkende den end er, bliver aldrig Angerens; dens Taarer ere uden velſignende Frugtbarhed, ſom de vandtomme Skyer, ſom Jlingens Krampetrækning. Derimod, derſom et Menneſke paadrog nogen ſværere Skyld, men ogſaa forbedrede ſig, og ſtadig fra Aar til Aar gik frem i det Gode: det er viſt, at han fra Aar til Aar med ſtørre Inderlighed, alt ſom han gaaer frem i det Gode, vil angre hiin Skyld, fra hvilken han dog Aar efter Aar i timelig Forſtand fjerner ſig mere og mere. Thi vel er det ſaa, at Skylden maa ſtaae levende for et Menneſke, hvis han i Sandhed ſkal angre; men netop derfor er den øieblikkelige Anger ſaa mislig og ingenlunde at haabe paa, fordi det maaſkee ikke er Bekymringens Inderlighed, der ſtiller Skylden ſaa levende frem, men kun den øieblikkelige Fornemmelſe. Fortrydelſen er da ſelviſk, ſandſelig, ſandſelig-ſtærk i Øieblikket, ophidſet i Udtrykket, utaalmodig i de meeſt modſatte Overdrivelſer — og er netop derfor ikke Anger. Den pludſelige Anger vil ſamle al Sorgens Bitterhed i eet Drag — og ſaa afſted; den vil bort fra Skylden, bort fra hvert et Minde om den, ſtyrkende ſig ved den Indbildning, at det er for ikke at ſinkes i det Gode; den vil, at naar nogen Tid er gaaet, Skylden da ganſke ſkal være glemt — og atter dette er Utaalmodighed. En ſildig pludſelig Anger vil da maaſkee gjøre det aabenbare, at den førſte pludſelige Anger ikke havde havt ſand Inderlighed. Det ſkal jo være hændt, at et Menneſke, der ved ſin Misgjerning hjemfaldt til Lovenes Straf, at han, efterat have lidt denne, forbedret vendte tilbage til det borgerlige Samfund; han gik da til et fremmed Land, hvor han ikke var kjendt, hvor han blev kjendt for ſin retſkafne Vandel. Alt var glemt; da kom der en Flygtning, der kjendte den Anſeete ſom ſin Ligemand fra hine elendige Dage. Det var en forfærdelig Erindring at møde, en Dødſens-Angſt, at gyſe ved den i Forbigaaende, endog taus raabte den med høi Røſt, indtil den ved hiin nedrige Flygtnings Stemme kom til Orde: da greb Fortvivlelſen pludſeligen Den, ſom dog ſyntes frelſt, og den greb ham netop fordi Angeren var

glemt, fordi den borgerligt Forbedrede dog ikke var saaledes Gud hengiven, at han i Angerens Ydmyghed mindedes, hvorledes han havde været. Thi i timelig og sandselig og borgerlig Forstand er dog ogsaa Angeren Noget, som kommer og gaaer i Aarene, men i evig Forstand er den en stille daglig Bekymring. Det er evigt usandt, at Skylden bliver en anden, selv om der hengik et Aarhundrede; at sige noget Saadant er at forvexle det Evige med hvad det Evige mindst ligner, med menneskelig Glemsomhed. Vil Nogen frækt og formasteligt af den Grund forkynde Afslag fra det Gode, fordi jo Alt engang er forspildt; da er dette Ugudelighed, der vil forøge Skylden ved ny og ny Skyld. Thi lader os vel betænke dette: Skylden forøges dog vel ikke derved, at den forekommer den Forbedrede sørgeligere og sørgeligere. Det er ei heller Vinding, at Skylden ganske er glemt, det er tvertimod Tab og Fortabelse; men det er Vinding, at vinde Inderlighed til inderligere og inderligere at fortryde Skylden. Det er ikke Vinding: at mærke paa sin Glemsomhed, at man bliver ældre; men vel er det Vinding, om Nogen ved Fortrydelsens Forandring fra Inderlighed til Inderlighed mærkede, at han blev Ældre. Man skal kunne tælle et Træes Aar ved at see paa Barken: sandelig man kan ogsaa paa Angerens Inderlighed kjende et Menneskes Alder i det Gode. Der er en Fortvivlelsens Kamp, den strider — med Følgerne; Fjenden angriber bestandigt bagfra og dog skal den Stridende gaae fremad: naar saa er, er Angeren endnu ung og svag. Der er en Angerens Lidelse, den bærer Straffen vel ikke utaalmodig, men dog hvert Øieblik krympende sig under den: naar saa er, er Angeren endnu ung og svag. Der er en stille søvnløs Sorg ved Forestillingen om det Forspildte; den fortvivler ikke, men i daglig Grædmelse hviler den sig aldrig: naar saa er, er Angeren endnu ung og svag. Der er en møisommelig Fremgang i det Gode, den er som Dens Gang, hvis Fødder ere hudløse; den er villig nok, den vilde gjerne gaae hurtigt, men den har lidt Skade paa Frimodigheden, Smerterne gjøre dens Gang usikker og piinlig: naar saa er, er Angeren endnu ung og svag. Men naar der dog gjøres sikkrere

Trin paa Veien, naar Straffen selv blev til en Velsignelse, naar Følgerne endog bleve frelsende, naar Fremgangen i det Gode er synlig: da er der en formildet men dyb Sorg, som erindrer Skylden; den har fjernet og overvundet hvad der kunde skuffe og forvirre Synet; derfor seer den ikke fejl, men seer kun det ene Sørgelige: dette er den ældre, den stærke, den kraftfulde Anger. Om det Sandselige gjelder det, at det forringes i Aarene og aftager med Aarene, om en Dandserinde maa man sige, at hendes Tid er forbi med Ungdommens; men med en Angrende anderledes, og om Angeren maa der siges, at dersom den glemmes, da var dens Styrke kun en Umodenhed, men jo længere og jo dybere den gjemmes, desto bedre bliver den. Thi Skylden tager sig forfærdeligst ud jo nærmere ved man seer den, men Angeren er Gud velbehageligst jo længere borte fra, paa det Gudes Vei, den øiner Skylden.

Saa skal da Angeren ikke blot have sin Tid, men endog sin Forberedelses-Tid; skal den end være en stille daglig Bekymring, skal den dog ogsaa kunne samle sig velforberedt til den høitidelige Leilighed. En saadan er *Skriftemaalet*, den hellige Handling, forud for hvilken der bør gaae en Forberedelse. Ligesom da en Mand klæder sig om til en Fest: saaledes forandres Den inderligt, der forbereder sig til Skriftemaalets hellige Handling. Det er jo ogsaa som en Omklædning at afføre sig Mangfoldigheden for ret at blive enig med sig selv om Eet, at afbryde den travle Virksomheds Fart, for at iføre sig Betragtningens Hvile i Enighed med sig selv. Og denne Enighed med sig selv er Festens simple Høitidsdragt, der betinger Adgangen. Det Mangfoldige kan man see med adspredt Sind, see Noget deraf, see det i Forbigaaende, see det med halvt Øie, med deelt Sind, see det og dog ikke see det; i den travle Virksomhed kan man bekymre sig om mange Ting, begynde paa mange Ting, gjøre mange Ting paa eengang og gjøre dem halvt alle: men *skrifte* kan man ikke uden denne Enighed med sig selv. Den, der ikke i Sandhed er enig med sig selv, han er i Skriftemaalets Time dog kun adspredt, dersom han tier, ikke samlet; han er dog kun snaksom, dersom han taler, ikke skriftende.

Men Den, der i Sandhed blev enig med sig selv, han er i Stilhed. Og ogsaa dette er jo som en Omklædning, at afføre sig alt hvad der er Larmende da det er tomt, for skjult i Stilheden at blive aabenbar. Denne Stilhed er den hellige Handlings simple Festlighed. Thi verdsligt gjælder det, ved Dandsen og ved Gjestebudet, jo flere Musikanter jo bedre; men gudeligt gjælder det: jo dybere Stilhed, jo bedre. — Naar Vandringsmanden fra den alfare, larmende Vei kommer til de stille Steder, da er det ham (thi Stilheden er Gribende!) som maatte han tale med sig selv, som maatte han sige hvad der ligger skjult i Sjelens Dyb; det er ham, efter Digterens Forklaring, som vilde noget Unævneligt trænge sig frem af hans Inderste, hiint Uudsigelige, for hvilket Sproget dog intet Udtryk har, thi endog Længsel er jo ikke det Uudsigelige selv, den er kun ilende efter det. Men hvad Stilheden betyder, hvad Omgivelsen vil sige med denne Stilhed: det er netop det Uudsigelige. Thi Træernes Forundring, dersom det er saa, at det er Træerne, der undrende betragte Vandringsmanden, den forklarer Intet. Og Skovens Gjenlyd forklarer jo, at Stemmen ad den Vei ikke trænger igjennem til en Forklaring; nei, som en uindtagelig Fæstning kaster Fjendens Angreb tilbage, saaledes kaster Gjenlyden Stemmen tilbage, hvor høit end Vandringsmanden raaber. Og Skyerne hænge kun efter deres egne Tanker, drømme kun om sig selv, hvad enten de tankefuldt synes at hvile sig, eller de nyde den vellystige, sagte Bevægelse; hvad enten de gjennemsigtige hurtigt ile hen drevne af Vinden, eller de formørkede samle sig til Strid mod Vinden: Vandringsmanden bekymre de sig ikke om. Og Havet er som den Vise sig selv nok, hvad enten det ligger, ja som et Barn og morer sig med sig selv, i sagte Krusning, liig Barnet, der spiller paa sin Mund, eller det i Middagsstunden, som en halvslumrende nydende Tænker, ligger og seer sig om efter Alt, eller det i Natten dybt grunder over sit eget Væsen; hvad enten det i dyb Underfundighed gjør sig til Intet, for at iagttage, eller det raser i egen Lidenskab: Havet har den dybe Grund, det veed nok hvad det veed, det veed altid Den, der har den dybe Grund,

men det har ingen Medviden. Og Stjernehæren er vel en gaadefuld Sammenskrift, det seer ud som en Aftale mellem dem, at de ordne sig saaledes: men Stjernerne ere saa langt borte, at de ikke kunne see Vandringsmanden, det er kun Vandringsmanden, der kan see Stjernerne: saa bliver der dog ingen Aftale mellem ham og Stjernerne. Dette er Digter-Længselens Veemod grundet i den dybe Misforstaaelse, fordi den Eensomme i Naturen overalt er omgiven af et Alt, der ikke forstaaer ham, om det dog bestandigt er som maatte det komme til en Forstaaelse. Saaledes er jo det Uudsigelige, det er som Bækkens Rislen: dersom Du gaaer i dine egne Tanker, dersom Du har travlt, da bemærker Du den slet ikke i Forbigaaende, Du faaer ikke at vide, at den er til, denne Rislen. Men dersom Du standser, da opdager Du den; og naar Du har opdaget den, da maa Du staae stille; og naar Du staaer stille, da overtaler den Dig; og naar den har overtalet Dig, da maa Du bøie Dig lyttende efter den; og naar Du bøiet lytter efter den, da fængsler den Dig; og naar den har fængslet Dig, da kan Du ikke løsrive Dig fra den; og naar Du ikke kan løsrive Dig fra den, da er Du overvældet — bedaaret synker Du ned ved dens Side, det er i ethvert Øieblik som maatte det i næste Øieblik komme til Forklaringen; men Bækken bliver ved at risle og kun Vandringsmanden ældes ved dens Side.

Anderledes med den Skriftende; ogsaa ham griber Stilheden, dog ikke i Misforstaaelsens veemodige Stemning, men med Evighedens Alvor; han er ei heller, som Vandringsmanden, uden ret at vide hvorledes, ført hen paa de stille Steder; han er ikke som Digteren, der ønskende søger Eensomheden og dens Stemning: nei at skrifte er en hellig Handling, hvortil Sindet er samlet i Forberedelse. Saa veed og Omgivelsen ret vel, hvad den vil sige med Stilheden: at den byder Alvor; den veed, at det er dens Villie at blive forstaaet; den veed, at det er ny Skyld, om den misforstaaes. Og den, der er tilstede, er en Alvidende, som veed Alt, som husker Alt: hvad dette Menneske nogensinde betroede ham, og hvad dette Menneske nogensinde unddrog hans

Fortrolighed; en Alvidende, som igjen i dette Menneskes sidste Øieblik vil huske denne Time: hvad dette Menneske betroede ham og hvad dette Menneske unddrog hans Fortrolighed; en Alvidende, som kjender hver en Tanke, langtfra, hver dens Vei grant, selv naar den sneg sig forbi Menneskets egen Bevidsthed; en Alvidende, for hvem et Menneske er aabenbar i Lødom, med hvem der tales i Tausheden, at Ingen skulde vove at ville bedrage ham — ved Talen eller ved Tausheden, saaledes som eet Menneske kan skjule Meget for det andet ved at tie, stundom endnu mere ved at tale. Den Skriftende selv er ikke som en Tjener, der gjør sin Herre Regnskab for Forvaltningen, hvilken betroedes ham, da Herren ikke kunde overkomme Alt eller overalt være tilstede: den Alvidende var tilstede i ethvert Øieblik, for hvilket der i Regnskabet skal gjøres Regnskab, — Regnskabet gjøres ikke for Herrens Skyld betræffende hvad der er gjort, men for Tjenerens Skyld, der atter skal gjøre Regnskab for, hvorledes han benyttede Regnskabets Øieblik. Den Skriftende er og ikke som Den, der betroer sig til en Ven, hvem han, forud eller bag efter, indvier i hvad denne ikke vidste før: den Alvidende faaer ikke Noget at vide om den Skriftende, derimod faaer den Skriftende Noget at vide om sig selv. Indvender derfor ikke mod Skriftemaalet, at det Intet gavner, at betroe en Alvidende hvad han dog veed; besvarer først det Spørgsmaal, om det da ikke gavner, at et Menneske faaer Noget at vide om sig selv, som han ikke vidste! En hastig Forklaring kan mene, at det at bede er en ørkesløs Gjerning, fordi et Menneskes Bøn dog ikke forandrer den Uforanderlige; men var dette da i Længden ønskeligt, kunde det foranderlige Menneske ikke let komme til at fortryde, at han havde faaet Gud forandret! Den sande Forklaring er derfor ogsaa det ene Ønskelige: Bønnen forandrer ikke Gud, men den forandrer den Bedende. Saaledes ogsaa med hvad der er denne Tales Gjenstand: Gud faaer ikke Noget at vide ved at Du skrifter, men Du, den Skriftende. Meget som Du kunde holde hen i Dunkelhed, faaer Du først at vide ved at lade en Alvidende blive vidende derom. Selv himmelraabende Misgjerning er begaaet,

ſelv Blod er udgydt, og mange Gange, ſaaledes, at der maatte ſiges i Sandhed om den Skyldige: han vidſte ikke, hvad han gjorde — maaſkee døde han, uden angrende nogenſinde ret at faae at vide hvad det var han gjorde. Og veed vel Lidenſkab nogenſinde ret hvad den gjør, er dette ikke dens indſmigrende Friſtelſe og dens tilſyneladende Undſkyldning denne ſkuffende Uvidenhed over ſig ſelv, fordi den i Øieblikket har glemt det Evige; fordi den fortſat i et Menneſke forvandler hans Liv til lutter Øieblikke, fordi den lumſk tjener ſin forblindede Herre, medens den tjener ſig op til at lade ham tjene ſom en forblindet Træl! Thi Had og Vrede og Hævn og Mismod og Tungſind og Fortvivlelſe og Frygt for Fremtiden og Fortrøſtning til Verden og Troen paa ſig ſelv, og Stolthed ſom blander ſig endog i Deeltagelſen, og Misundelſe ſom blander ſig endog i Venſkabet, og den forandrede men ikke forbedrede Tilbøielighed: naar dette var i et Menneſke — naar var det uden Uvidenhedens ſkuffende Undſkyldning? Og naar et Menneſke forblev uvidende derom, var det ikke netop fordi han tillige forblev uvidende om, at der er en Alvidende? Ja der er en Uvidenhed, ſom ikke ſkal bekymre noget Menneſke, hvis Leiligheden eller Evnen var ham negtet til at lære: men der er en Uvidenhed om ſig ſelv, lige ſørgelig for den Lærde og den Eenfoldige, ſom begge ere bundne i det ſamme Anſvar: denne Uvidenhed kaldes Selvbedraget. Der er en Uvidenhed, ſom lidt efter lidt, alt ſom der læres ſtykkeviis Mere og Mere, forvandles til Kundſkab; men hiin Uvidenhed, Selvbedraget er der kun Eet, ſom kan hæve — at være uvidende om, at det er Eet, kun Eet, at kun Eet er fornødent, er endnu at være i Selvbedraget. Den Uvidende kan have været uvidende om Meget, kan faae Meget at vide, og dog endnu have Meget tilbage han ikke veed; men den Selvbedragne, hvis han taler om det Meget og det Mangfoldige, da er han endnu i Selvbedraget, meget hildet og meget beſtyrket ved det Mangfoldige. Den Uvidende kan efterhaanden erhverve Viisdom og Kundſkab, men den Selvbedragne, hvis han vandt det ene Fornødne, da vandt han Hjertets Reenhed.

Saa lad os da ved Anledningen af et Skriftemaal tale over denne Sætning:

Hjertets Reenhed er at ville Eet,

idet vi til Grund for Betragtningen lægge Apoſtelen Jakobs Ord, i hans Brev 4de Capitel, Vers 8:

> Holder Eder nær til Gud, saa skal han holde sig nær til Eder! Renser Hænderne, I Syndere, og luttrer Hjerterne I Tvesindede;

thi kun de Rene af Hjerte kunne see Gud og altsaa holde sig nær til ham, og bevare Reenheden ved at han holder sig nær til dem; og Den, der i Sandhed kun vil Eet, han kan kun ville det Gode, og Den der kun vil Eet, naar han vil det Gode, han kan kun ville det Gode i Sandhed.

* * *

Lad os tale derom, men lad os først glemme Anledningen for at enes i Forstaaelsen af Sætningen, og i hvad det apostoliske formanende Ord („luttrer Hjerterne I Tvesindede") modsætter sig: Tvesindetheden; da ville vi til Slutning nærmere benytte Anledningen.

* * *

I. Skal det være muligt, at et Menneske kan ville Eet, da maa han ville det Gode.

Kun at ville Eet — men maa dette nu ikke blive en vidtløftig Tale; hvis Nogen ret vil betænke denne Sag, maa han da ikke først Stykke for Stykke gjennemgaae ethvert Maal, som et Menneske kan sætte sig i Livet, nævne alt det Meget enkeltviis, som et Menneske kan ville? Og ikke nok hermed, maa han ikke dernæst, da dog enhver saadan Betragtning let bliver af for almindelig Art, maa han ikke forsøge sig i at ville det Ene efter det Andet, for at udfinde, hvilket det Ene er, han kan ville, naar

det gjelder kun at ville Eet? Ja, hvis Nogen saaledes vilde begynde, da skulde han vel aldrig blive færdig, eller rettere, hvor var det muligt, at han kunde blive færdig, da han netop begyndte med at gaae feil af Veien, og dog blev ved at gaae frem og gaae frem ad Vildfarelsens Vei, der jo kun paa en sørgelig Maade fører til det Gode — naar Vandreren nemlig vender sig om og gaaer tilbage; thi som det Gode kun er Eet, saa føre og alle Veie til det Gode, selv Vildfarelsens — naar den Omvendte gaaer samme Vei tilbage. O, Du det Gudes uudgrundelige Tilforladelighed; hvor et Menneske end er i Verden, paa hvilken Vei han end færdes, naar han vil Eet, er der en Vei, der fører ham til Dig! Vidtløftigheden var da her af det Onde; istedenfor at spilde Talens mange Øieblikke paa at nævne det Mangfoldige, eller vel endog Livets kostbare Aar paa at forsøge sig i det Mangfoldige, kan Talen, som Livet bør det, i ønskelig Korthed være ved sin Gjenstand; ja om intet Andet kan der i en vis Forstand tales saa kort, naar der dog tales godt, som om det Gode, fordi det uden Betingelse og uden Omsvøb, uden Forord og uden Overeenskomst ubetinget er det Eneste, et Menneske tør og skal ville, og er kun Eet. O, velsignede Korthed, salig den Eenfoldighed, som hurtigt griber, hvad Klogskaben, trættet i Forfængelighedens Tjeneste, langsomt begriber! Hvad den Eenfoldige i det fromme Hjertes glade Tilskyndelse ikke føler Trang til vidtløftigt at forstaae, fordi han eenfoldigt strax kun forstaaer det Gode; det behøver den Kloge megen Tid og megen Græmmelse for at forstaae. Det er nemlig ikke saaledes med det at ville Eet: Een vil Eet, men det han vil er ikke det Gode; en Anden vil Eet, men det han vil, er ei heller det Gode; en Tredie, han vil Eet, og det han vil er det Gode. Nei saaledes er det ikke. Den, der vil Eet, som ikke er det Gode, han vil egentligen ikke Eet; det er en Skuffelse, en Tilsyneladelse, et Bedrag, et Selvbedrag, at han kun vil Eet: thi i sit Inderste er han, maa han være Tvesindet. Derfor siger Apostelen: „renser Hjerterne I Tvesindede", det er, renser Hjerterne fra Tvesindethed; det er, lad i Sandhed Dit Hjerte kun ville Eet, thi deri er Hjertets Reenhed. Og det er om

den samme Hjertets Reenhed, at Apostelen atter taler naar han siger: „dersom Nogen fattes Viisdom, da bede han ... men i Troen, ikke som en tvesindet Mand (1, 5. 6. 8);“ thi Hjertets Reenhed er netop den Viisdom, der erhverves ved at bede; en Bedende granser ikke i lærde Bøger, men han er den Vise, „hvis Øine oplades — naar han knæler ned.“ (4de Mosеb. 24, 16.).

Korteligen siges der da til Den, hvis Sind fromt forblev uvidende om det Mangfoldige: det Gode er Eet; den vanskeligere Tale henvender sig til Den, hvis Sind i Tvesindethed stiftede det mislige Bekjendtskab med det Mangfoldige og med Kundskaben: dersom det er vist, at et Menneske i Sandhed vil Eet, da vil han det Gode, thi kun dette lader sig saaledes ville. Men begge Udsagn sige aldeles Eet og det Samme, ellers talte de jo ogsaa om forskjellige Ting. Det ene Udsagn nævner ligefrem det Godes Navn, bestemmer det at være Eet; det andet fortier underfundigt dette Navn, det seer næsten ud som taltes der om noget ganske Andet; men netop derfor trænger det forskende ind i et Menneskes Indre; og hvor meget han end vil forsikkre, trodse paa, rose sig af, at han kun vil Eet, det trænger prøvende igjennem for at vise Tvesindetheden i ham, dersom det Eet han vil ikke er det Gode.

Thi vel var der Den i Verden, som syntes kun at ville Eet; han behøvede ei heller at forsikkre det, havde han end fortiet det; der var talende Vidnesbyrd nok mod ham, hvorledes han umenneskeligt hærdede sit Sind, hvorledes Intet rørte ham, ikke Ømheden, ikke Uskyldigheden, ikke Elendigheden; hvorledes hans forblindede Sjel Intet havde Øie for, og Sandsen i ham kun Øie for det Ene, han vilde. Og dog var det et Bedrag, et rædsomt Bedrag, at han vilde Eet; thi Lyst og Ære og Riigdom og Magt og Alt hvad Verdens er, er kun tilsyneladende Eet; det er ikke Eet og bliver Eet medens Alt forandres — og medens han forandres; det er ikke det Samme i alle Forandringer, tvertimod er det det ideligen Forandrede. Om han da end kun nævnede Eet, det være Lysten, eller Æren, eller Riigdom, i Sandhed vilde han dog ikke Eet. Eller kan han siges at ville Eet, naar det Ene,

han vil, i sig selv ikke er Eet, i sig selv er et Mangfoldigt, en Adsplittelse, Foranderlighedens Bold og Forkrænkelighedens Bytte! See, i Lystens Tid, hvorledes higede han ikke fra een Nydelse til en anden, Afvexling var jo hans Løsen — er Afvexling da at ville Eet, som bliver det Samme, det er jo tvertimod at ville Eet, som aldrig maa være det Samme, men det er netop at ville det Mangfoldige, og en saadan Villende er ikke blot tvesindet men splidagtig i sig selv, saa han vil Eet og strax igjen det Modsatte, fordi Lystens Eenhed er en Skuffelse og et Bedrag, Lysternes Forskjellighed det, han vil. Og da han havde nydt indtil Væmmelse, da han var bleven træt og mæt, om han dog endnu vilde Eet, hvad var det han vilde? Han vilde ny Nydelse, hans udmarvede Sjel rasede, at ingen Opfindsomhed strakte til at opdage noget Nyt — noget Nyt! Forandring var det, han raabte paa, da Lysten tjente ham, Forandring, Forandring; og Forandring var det, han raabte paa, da han var kommen til Lystens Grændse, da Tjenerskabet var udmattet, Forandring, Forandring! Nu det forstaaer sig, der er jo ogsaa Forandringer i Livet, som kan lade et Menneske erfare, om han vil Eet. Der er Forgængelighedens Forandring, naar Vellystningen maa træde af, naar Dandsen er forbi og Sandseforvirringens Støi, naar Alt bliver stille i Alvor. Der er Dødens Forandring — hvis Forgængeligheden skulde synes engang at glemme sig selv, saa den ikke kom; hvis det skulde synes som lykkedes det den Vellystige at slippe igjennem: Døden glemmer ikke sig selv, Døden slipper han ikke forbi, den har Magt over hvad denne Verdens er, og forandrer hiint Ene, den Vellystige kun vilde, til Intet. Endeligen er der Evighedens Forandring, den forandrer Alt — saa ene det Gode bliver og bliver Dens salige Besiddelse, der kun har villet Eet. Men hiin rige Mand, hvem ingen Elendighed kunde røre, hiin rige Mand, der endnu i Evigheden til egen Forbandelse maa vedblive at ville Eet: spørg ham nu, om han dog virkeligen vil Eet! — Saaledes ogsaa med Ære og Rigdom og Magt; thi i Kraftens Tid, da han higede efter Æren, fandt han vel nogen Grændse, eller var dette ikke den Stræbendes

urolige Jid at ſtige høiere og høiere; fandt han nogen Hvile i ſin Søvnløshed for at fange efter den og for at holde den faſt; fandt han nogen Vederqvægelſe ved ſin Lidenſkabs kolde Brand! Og hvis han virkeligen vandt Ærens Høieſte, er da jordiſk Ære i ſig ſelv Eet? Eller er den i ſin Mangfoldighed, naar de Tuſinde og Tuſinde flette Krandſen, dog ſom Markens pragtfulde Teppe dannet af een Haand? Nei Verdens Ære er ſom dens Foragt en Hvirvel, et Spil af forvirrede Kræfter, et ſkuffende Øieblik i det Splidagtige, et Sandſebedrag, ſom naar Sværmen af Smaadyr paa Afſtand ſynes for Øiet ſom eet Legeme, et Sandſebedrag, ſom naar Larmen af de Mange paa Afſtand ſynes for Øret ſom een Stemme. Var Æren end eenſtemmig, den er dog meningsløs, og deſto mere jo flere Tuſinder, der danne Eenſtemmigheden, og deſto hurtigere vil det viſe ſig jo flere Tuſinder der dannede Eenſtemmigheden. Og dog var det jo denne de Tuſindes Eenſtemmighed han vilde: det var ikke de Gudes Bifald — de ere ſnart talte — nei de Tuſindes. Er da det at ville tælle er det at ville Eet; at tælle og tælle ſaa det ſlaaer til, at tælle og tælle ſaa det ſlaaer feil: er det at ville Eet? Hvo ſom derfor vil denne Ære eller frygter denne Foragt, om han end ſiges at ville Eet, han er dog i ſit Inderſte ikke blot tveſindet men tuſindſindet og ſplidagtig, ſom hans Liv er det, naar han maa krybe — for at naae Æren, naar han maa ſmigre ſin Fjende — for at naae Æren, naar han maa beile til Dens Gunſt han foragter — for at naae Æren, naar han maa lade Den forraadt han agter — for at naae Æren, for at naae Æren, det er for paa Ærens Tinde at foragte ſig ſelv — og dog ſkjelve for Forandringen. Forandringen; ja, hvor raſer Forandringen tøileſløſt ſom her, hvilken Overgang er hurtigere og pludſeligere ſom en Feiltagelſe i Narreſtregen, ſom et Træf af en Blind, naar Han end ikke faaer Tid til at afføre ſig Ærens Dragt, men Forhaanelſen griber ham i den! Forandringen, den ſidſte Forandring, det Visſeſte i det Uvisſeſte: hvor høit end Ærens Torden lød over hans Grav, kunde den end høres over den ganſke Verden, der er dog Een, ſom ikke kan høre den, han den Døde, han ſom

døde med Æren, det Eneste han havde villet, men ogsaa fra Æren, thi den bliver udenfor, den drager hjem igjen, den hendøer som Gjenlyden. Forandringen, den sande Forandring, naar Evigheden er: Han, den meget Ærede, mon Ærens Krone rækkes ham der! Og dog er Evigheden retfærdigere end Jorden og Verden, i Evigheden er der henlagt en Ærens Krone for hver Den, der i Sandhed kun har villet Eet. — — Saaledes ogsaa med Riigdom og Magt og alt Det, som forgaaer naar Verden forgaaer og dens Lyst. Den, som har villet det, hvis han end kun vilde Eet, han maa til egen Qval vedblive at ville det, naar det er forgaaet, og ved Modsigelsens Qval lære, at det ikke er Eet. Men Den, som i Sandhed vilde Eet og altsaa vilde det Gode, om han end offredes derfor: hvorfor skulde han ikke i Evigheden ville det Samme, som han vilde døe for, hvorfor skulde han ikke ville det Samme, naar det har seiret i Evigheden!

At ville Eet kan da ikke betyde at ville Det, som kun tilsyneladende er Eet. Det Verdslige er nemlig i sit Væsen ikke Eet, da det er det Uvæsentlige; dets saakaldede Eenhed er ingen væsentlig men en Tomhed, over hvilken det Mangfoldige skjuler. Det Verdslige er derfor i Skuffelsens stakkede Øieblik det Mangfoldige og saaledes ikke Eet; derpaa forvandler det sig til sit Modsatte — saa langt er det fra at være og blive Eet. Eller hvad er Lysten i sit grændseløse Yderste vel Andet end Væmmelse? Hvad er jordisk Ære i sit svimlende Høieste vel Andet end Foragt for Tilværelsen? Hvad er Riigdommens høieste Overmaal Andet end Armod, thi fylder vel al Verdens Guld gjemt i Pengebegjerlighed saa meget, eller ikke uendelig meget mindre end den ringeste Skjærv gjemt i den Fattiges Nøisomhed! Hvad er verdslig Almagt Andet end Afhængighed; hvilken Slave i Lænker var saa ufri som en Tyran! Nei, det Verdslige er ikke Eet; mangfoldigt som det er, forvandles det i Livet til sit Modsatte, i Døden til Intet, i Evigheden til Forbandelse for Den, som har villet dette Ene. Kun det Gode er Eet i sit Væsen og det Samme i hver sin Yttring. Lad Kjærlighed oplyse det. Den, der i Sandhed elsker, han elsker ikke engang for alle, ei heller bruger han en Deel

af sin Kjærlighed og faa igjen en Deel; thi at bytte den er at forbytte den. Nei han elsker med hele sin Kjærlighed, den er heel tilstede i enhver Yttring, han giver den bestandigt heel ud, og dog beholder han den bestandig heel i sit Hjerte. Forunderlige Riigdom! Naar den Gjerrige har samlet al Verdens Guld — i Smudsighed, da er han bleven fattig: naar den Elskende giver sin hele Kjærlighed ud beholder han den heel — i Hjertets Reenhed. — Skal et Menneske i Sandhed ville Eet, da maa jo det Ene, han vil, være et Saadant, at det bliver uforandret i alle Forandringer, saa han ved at ville det, kan vinde Uforanderlighed; forandres det ideligen, da vorder han selv foranderlig, tvesindet og ustadig. Men denne idelige Foranderlighed er jo netop Ureenheden.

Men det at ville Eet er ei heller hiin den formastelige, ugudelige Begeistrings kraftige Vildfarelse: at ville det Store, ligegyldigt enten det er godt eller ondt. Ogsaa en saadan Villende, om han end er nok saa fortvivlet, er dog tvesindet; eller er Fortvivlelse ikke netop Tvesindethed; eller hvad er det at fortvivle Andet end at have to Villier! Thi hvad enten han, den Svage, fortvivler over, at han ikke kan løsrive sig fra det Onde; eller han, den Formastelige, fortvivler over, at han ikke ganske kan løsrive sig fra det Gode: de ere begge Tvesindede, de have begge to Villier, Ingen af dem vil i Sandhed Eet, hvor fortvivlet de end synes at ville det. Hvad enten det var en Qvinde, hvem Ønsket bragte til Fortvivlelse, eller det var en Mand, der fortvivlede i Trods; hvad enten et Menneske fortvivlede — fordi han fik sin Villie, eller han fortvivlede fordi han ikke fik sin Villie: enhver Fortvivlet har to Villier, een som han forgjeves vil følge ganske, og een som han forgjeves ganske vil være qvit. Saaledes har Gud, bedre end nogen Konge, sikret sig mod ethvert Oprør. Thi det er vel skeet, at en Konge ved et Oprør er bleven stødt fra Thronen: men enhver Oprører mod Gud bringer det i det Høieste til selv at fortvivle. Fortvivlelsen er Grændsen — hertil og ikke videre! Fortvivlelsen er Grændsen, her mødes den feige frygtagtige Selvkjærligheds Arrigskab, og

det stolte trodsige Sinds Formaastelighed, her mødes de i lige Afmagt.

Kun altfor snart lærer den egne Erfaring og Erfaringen paa Andre, hvor langt dog de fleste Menneskers Liv er fra at være hvad et Menneskeliv burde være. Alle have de store Øieblikke, de see sig selv i Mulighedens Tryllespeil, som Haabet holder for dem medens Ønsket smigrer; men hurtigt glemme de Synet i det Dagligdagse. Eller de tale maaskee begeistrede Ord, „thi Tungen er et lidet Lem, dog den pukker storligen" — men Talen tager jo netop Begeistringen forsængelig ved høirøstet at forkynde hvad der i Taushed skal udøves, og hurtigt glemmes de begeistrede Ord i Livets Ubetydelighed; det glemmes, at det var om dette Menneske Sligt sagdes, det glemmes, at det var ham selv der sagde det. Saa vaagner maaskee engang Erindringen med Forfærdelse, og Fortrydelsen synes at ville give ny Kraft: ak, dette blev ogsaa kun et stort Øieblik. De have Alle Forsætter, Planer, Beslutninger for Livet, ja for Evigheden; men Forsættet taber hurtigt Ungdommens Kraft og bliver affældigt; og Beslutningen staaer ikke fast og staaer ikke imod, den vakler og forandres med Omstændighederne; og Hukommelsen slaaer feil — indtil de ved Vane og Omgang lære, som man siger, at trøste sig med hinanden, indtil de endog, istedetfor at finde det forrædersk, finde det opbyggeligt, om Nogen forkynder Undskyldningernes matte Trøstegrunde, der opmuntrende styrke til Dorskhed. Thi der gives Mennesker, som finde det opbyggeligt, at Fordringen gjøres gjeldende i al sin Ophøiethed, i al sin Strenghed, saa den fordrende trænger ind i Sjelens Inderste; Andre finde det opbyggeligt, at der træffes en Overeenskomst i Jammerlighed med Gud og Fordringen — og Sproget. Der gives Mennesker, som finde det opbyggeligt, om dog Nogen vil kalde paa dem; men der ere ogsaa søvnige Sjele, som kalde det, ikke behageligt, men endog opbyggeligt, at der lulles for dem.

Vel er dette nu sørgeligt; men da er der en Viisdom, som ikke er herovenfra, den er jordisk og kjødelig og djævelsk. Den har opdaget denne almindelige menneskelige Svaghed og Dorsk-

hed; den vil hjælpe. Den seer, at det er Villien, det kommer an paa, og forkynder nu høit: „uden at ville Eet bliver dog et Menneskes Liv jammerlig Middelmaadighed, ussel Elendighed; Eet maa han ville, ligegyldigt enten det er godt eller ondt; Eet maa han ville, deri ligger et Menneskes Storhed.“ Dog er det ikke vanskeligt at gjennemskue denne kraftige Vildfarelse. Den hellige Skrift lærer til Saliggjørelse, at Synden er Menneskets Fordærvelse, og Frelsen derfor kun i Reenhed ved at ville det Gode. Hiin jordiske og djævelske Kløgt forvender dette til fristende Fortabelse: Svagheden er et Menneskes Ulykke, Kraften det eneste Frelsende. „Naar den urene Aand farer ud af et Menneske, vandrer den gjennem øde og tomme Steder, men finder ikke Hvile; da vender den igjen tilbage, og har i Selskab med sig“ hiin urene Kløgt, Ørkenens og de tomme Steders Viisdom, hiin urene Kløgt, der nu udjager Dorskhedens og Middelmaadighedens Aand — „saa det Sidste bliver værre end det Første“. Hvorledes skal man beskrive et saadant Menneskes Væsen? Der siges om Sangeren, at han kan sprenge sin Stemme ved at overskrige sig selv: saaledes er et saadant Menneskes Væsen sprengt ved at overskrige sig selv og Samvittighedens Stemme. Der siges om Den, som svimlende staaer paa et høit Sted, at Alt løber ud i Eet for hans Øie: saaledes har et saadant Menneske svimlet sig ud i det Uendelige, hvor Det løber i Eet, hvad der for evig er adskilt, saa kun det Store bliver, det er det Øde og Tomme, der jo altid føder Svimmelhed. Men tvesindet er dog et saadant Menneske, hvor fortvivlet han end synes at ville Eet. Naar han, den Selvraadige, maatte raade, da skulde der kun være Eet, han være den Eneste, der ikke var tvesindet, han den Eneste, der havde afkastet enhver Lænke, han den eneste Fri. Men Fri er — Syndens Træl dog ikke; afkastet har han heller ikke Lænken, „fordi han spotter den“; i Tvang er han og derfor tvesindet; og raade maa han nu engang ikke. Der er en Magt, som tvinger ham; løsrive sig fra den kan han ikke, ja han kan end ikke ganske ville det, ogsaa denne Magt er ham negtet. Dersom Du, m. T., saae et saadant Menneske, det er

vel sjeldnere, som jo Svaghed og Middelmaadighed unegteligt er det Almindeligere; dersom Du traf ham i hvad han selv vilde kalde et svagt Øieblik, ak, hvad Du maatte kalde et bedre Øieblik — naar han ingen Hvile havde fundet i det Øde, naar Svimlen et Øieblik gik over, og han fornam en qvalfuld Længsel efter det Gode; naar han rystet i sit Inderste ikke uden Veemod tænkte paa den Eenfoldige, der om end i Skrøbelighed dog vil det Gode: da opdagede Du, at han havde to Villier, og hans qvalfulde Tvesindethed. Fortvivlet, som han var, meente han: fortabt er fortabt, men han kunde ikke lade være end eengang at vende sig om i Længsel efter det Gode, hvor rædsomt han end selv havde forbittret sig denne Længsel, en Længsel, der beviser, at, som et Menneske dog i al sin Trods ikke har Magt til ganske at løsrive sig fra det Gode, fordi det er det Stærkere, saa har han end ikke Magt til ganske at ville det. Maaskee hørte Du endog hiin Fortvivlede sige: „der gaaer dog noget Godt under i mig". Naar et Menneske finder sin Død i Bølgerne, da synker han, uden dog endnu at være død, han stiger atter op igjen, tilsidst gaaer der en Boble ud af hans Mund: naar dette er skeet, da synker han i Døden. Hiin Boble var det sidste Aandedrag, det sidste Forraad af Luft, der kunde gjøre ham lettere end Havet: saaledes med hiint Ord; i hiint Ord udaandede det sidste Haab om Frelse, i hiint Ord opgav han sig selv; fortiet, var der endnu i denne Tanke et Haab om Frelse, gjemt i Sjelen var der endnu i denne Tanke et muligt Forhold til Frelsen; naar Ordet er udtalt, i Fortrolighed til et andet Menneske, (o, rædsomme Misbrug af Fortroligheden, om dog den Fortvivlede kun misbruger den mod sig selv!) naar dette Ord er hørt, da synker han for stedse. Ak, det er forfærdeligt at see et Menneske storme frem mod sin egen Undergang, det er forfærdeligt at see ham dandse paa Afgrundens Rand uden at ane det; men denne Klarhed over sig selv og over sin egen Undergang er dog endnu forfærdeligere. Det er forfærdeligt at see et Menneske søge Trøst ved at styrte sig i Fortvivlelsens Hvirvel, men denne Besindighed er dog endnu forfærde-

ligere; at et Menneske ikke i Skrig om Hjælp i Dødsens Angest raaber: jeg gaaer under, frels mig, men at han roligt vil være Vidne til sin egen Fortabelse. O, yderste Forsængelighed, ikke at ville drage Menneskenes Øine paa sig ved sin Skjønhed, ved Riigdom, ved Evner, ved Magt, ved Æren, men at ville tiltrygle sig deres Opmærksomhed ved sin Fortabelse, ved at ville sige om sig selv, hvad i det Høieste Medlidenheden veemodig turde sige om en Saadan ved hans Grav: der gik dog noget Godt under i ham! O rædsomme Tvesindethed, i Fortabelsen at ville drage en Slags Fordeel af, at det Gode er til, det Eneste, man ikke har villet! Thi nu viste den sig jo, den anden Villie, om den end var saa svag, at den blev et Lesleri i Fortabelsen, et Forsøg paa at blive mærkværdig — ved Fortabelse.

At ville Eet kan da ikke betyde at ville, hvad der i sit Væsen ikke er Eet, men kun ved en rædsom Usandhed synes det, hvad der ved Løgnen er Eet, som Den, der kun vil dette ene, er en Løgner, som Den, der fremkogler dette Eet, er Løgnens Fader. Det Øde og Tomme er ikke Eet i Sandhed, men er i Sandhed Intet, og er Fortabelsen i Den, som kun vil dette Ene. Skal derimod et Menneske i Sandhed kun ville Eet, da maa dette Ene i sit inderste Væsens Sandhed være Eet; det maa ved en evig Adskillelse fjerne det Ueensartede fra sig, at det i Sandhed kan vedblive at være Eet og være det Samme, og derved danne Den til Lighed med sig, som kun vil dette Ene.

I Sandhed at ville Eet kan saaledes kun betyde at ville det Gode, fordi ethvert andet Eet ikke er et Eet, og den Villende, der kun vil det, derfor maa blive tvesindet; thi, som det Attraaede er, saaledes bliver den Attraaende. Eller var det muligt, at et Menneske ved at ville det Onde, kunde ville Eet, selv om det var muligt, at et Menneske kunde forhærde sig til kun at ville det Onde? Er ikke det Onde, ligesom de Onde, uenigt med sig selv, splidagtigt i sig selv? Tag et saadant Menneske, fjern ham fra det borgerlige Samfund, indespær ham i eensomt Aflukke: er han ikke der splidagtig med sig selv, som det slette Sammenhold mellem saadanne Ligesindede er en splid-

agtig Forening. Men selv om den Gode levede i en Afkrog af Verden og aldrig saae noget Menneske, han er dog enig med sig selv og enig med Alle, fordi han vil Eet, og fordi det Gode er Eet. Til at ville det Gode maa da Enhver den føres, der i Sandhed skal ville Eet, om det end stundom kan være saa, at et Menneske begynder med at ville Eet, der dog ikke i dybeste Forstand er det Gode, men vel noget Uskyldigt, og nu lidt efter lidt omdannes til ret i Sandhed at ville Eet ved at ville det Gode. Saaledes har vel stundom Elskov hjulpet et Menneske paa den rette Vei. Trofast vilde han kun Eet, sin Forelskelse; for den vilde han leve og døe, for den offre Alt, i den ene have sin Salighed. Dog en Forelskelse er endnu ikke i dybeste Forstand det Gode, men muligt blev den ham en dannende Opdrager, som tilsidst førte ham, ved Besidelsen af den Elskede eller maaskee ved Tabet, til i Sandhed at ville Eet og ville det Gode. Saaledes opdrages et Menneske paa mange Maader; ogsaa oprigtig Elskov er en Opdragelse til det Gode. — Maaskee var der Den, hvem Begeistringen greb for en bestemt Stræben. Begeistret vilde han kun Eet, han vilde leve og døe for denne Stræben, han vilde offre Alt for den, i den ene vilde han have sin Salighed; thi Elskov og Begeistring tage ikke til Takke med et deelt Hjerte. Dog hans Stræben var maaskee endnu ikke i dybeste Forstand det Gode: saa blev Begeistringen ham Læremesteren, hvilken han vel voxede fra, men hvem han dog ogsaa skyldte meget. Thi, som sagt, alle Veie føre til det Gode, naar et Menneske i Sandhed kun vil Eet; og naar der dog er nogen Sandhed i, at han vil Eet, saa tjener dette ham ogsaa til Gode. Men Faren er der, at den Forelskede og den Begeistrede svinger urigtigt af, saa han svinger hen til det Store, istedenfor at føres til det Gode. Vel er nemlig det Gode i Sandhed det Store, men det Store er ikke altid det Gode; og man kan beile til en Qvindes Gunst ved at ville Noget, naar det blot er stort; det kan smigre Pigens Stolthed og hun kan lønne med sin Tilbedelse: men Gud i Himlene er ikke som en ung Piges Daarlighed, han lønner ikke det Store med Beundring, men den Godes Løn er at turde tilbede i Sandhed.

II. Skal et Menneſke virkeligen i Sandhed ville Eet, da maa han ville det Gode i Sandhed.

A. Skal et Menneſke ville det Gode i Sandhed, da maa han forſtaae ſig ſelv i at ville forſage al Tveſindethed.

Altſaa, ſkal det være muligt, at et Menneſke kan ville Eet, da maa han ville det Gode, thi kun det Gode er denne Eenhed; men ſkal det vorde virkeligt, at han kun vil Eet, maa han ville det Gode i Sandhed.

Hvo der her kunde tale retteligen, thi her er Talen jo om de fleſte Menneſkers Liv: de ville det Gode, og dog er der endnu ſaa megen Tveſindethed i Verden. Her har jo ogſaa den Talende ſit Liv, har vel ogſaa ſin Brøſt, ſin Deel af Tveſindetheden. At Talen da ikke maatte ſynes at ville dømme eller anklage Andre, thi ogſaa dette var jo Tveſindethed: at ville dømme Andre iſtedetfor ſig ſelv! At Talen ikke maatte ſynes at gjøre Fordringen gjeldende, forpligtende for Andre, men fritagende den Talende, ſom havde han kun den Opgave, at tale; thi ogſaa dette er jo Tveſindethed ligeſom Det at ville forkynde Andre Trøſt, men ikke ſelv ville lade ſig trøſte, hvilket er ſkjult Stolthed; hvor underfundigt han end veed i Veemod og Velvillie deeltagende at trøſte Andre, naar han tillige mener, at for ham ſelv er der ingen Trøſt, da er det ſkjult Stolthed og ſaaledes Tveſindethed. O, at Talen da Ingen maatte ſaare uden til hans Helbredelſe; at den Ingen maatte forbittre og dog være Sandheden; at den med Sandheden maatte være indtrængende til at gjøre det Skjulte aabenbar; at den maatte tilintetgjøre Tveſindetheden og vinde Hjerterne for det Gode, ikke ved Overtalelſe, thi ogſaa dette er let Tveſind: at ville nyde Overtalelſens Lyſt, at ville længes efter den, at ville berolige ſig ved den — og derover glemme Gjerningen; nei, at Talen maatte ſtøde Alle fra og kun gjøre dem det Gode tiltrækkende!

1) Førſt maa der nu ſiges, hvad der da er let at indſee, at Den, der vil det Gode for Lønnens Skyld, han vil ikke Eet, men er tveſindet.

Det Gode er Eet, Lønnen er et Andet, den kan jo komme og den kan udeblive, indtil videre, og indtil det Sidste. Naar han da vil det Gode for Lønnens Skyld, saa vil han ikke Eet, men et Dobbelt. Det er nu vist, at paa den Maade kommer han ikke langt frem ad det Godes Vei, thi i Grunden er det som hvis et Menneske, istedenfor det Naturlige, at bruge begge Øinene til at see Eet, vilde bruge det ene Øie for at see til den ene Side, det andet Øie for at see til den anden Side: det lykkes ikke, det forvirrer kun Synet. Dog derom tale vi her ikke, men kun om, at det er Tvesindethed. Ogsaa i Oldtiden var denne Sag ofte Gjenstand for Overveielse. Der var Frækhedens frække Lærere, som meente, at det Retfærdige var at gjøre Uret i det Store, og saa at kunne give det Udseende af, at man dog vilde det Gode: saa havde man dobbelt Fordeel, meente de, den usle Fordeel, at kunne gjøre Uret, at kunne faae sin Villie, lade sine Lidenskaber rase; og den hykkelske Fordeel, at synes god. Men da var der og i Oldtiden en eenfoldig Viis, hvis Eenfoldighed blev en Snare for de Frækkes Spidsfindighed, han lærte, at man, for ret at være sikker paa, at det var det Gode man vilde, endog burde undgaae at synes god, formodentligen for at Lønnen ikke skulde blive fristende. Thi saa forskjelligt er jo det Gode og Lønnen, naar Lønnen adskilt eftertragtes, at det Gode er det Forædlende og Helliggjørende; Lønnen det Fristende, men det Fristende er aldrig af det Gode. Den Løn, vi her tale om, er Verdens Løn, thi den Løn, som Gud for evigt har sammenføiet med det Gode, den har ingen Misligheder, den er ogsaa sikker nok; den kan hverken det Nærværende eller det Tilkommende, hverken det Høie eller det Lave, den kan Englene ikke ville og alle Djævle ikke formaae at adskille fra det Gode. Men dersom Verden selv ikke er i sit Inderste god, dersom den endog, som Skriften siger, ligger i det Onde, eller dersom det dog er langtfra at være saaledes, at Den er den sjeldne Undtagelse, Den, der ikke vil det Gode: saa er Verdens Løn jo mislig, saa er det sandsynligere, at den

vil lønne hvad den anseer for det Gode, hvad der saadan til en vis Grad seer ud som det Gode, hvad der, som hine Frække lærte, har det Godes Skin — og hine Frække manglede ikke Kjendskab til Verden. Men saa er Lønnen jo det Fristende.

Sagen er ikke vanskelig. Dersom en Mand vil elske en Pige for Pengenes Skyld, hvo vilde da kalde ham en Elskende; han elsker jo ikke Pigen, men Pengene, han er ingen Elsker men en Pengebegjerlig. Men dersom En sagde: „det er Pigen jeg elsker og hun har Pengene," og han da vilde spørge os om vor Dom, thi vi have intet Kald til at dømme, da vilde vel Svaret være: „det er en vanskelig Sag med disse Penge; Penge skal have stor Indflydelse, man kan let see feil, og det er saare vanskeligt at kjende sig selv." Dersom da denne Sag laae ham meget stærkt paa Sinde, kunde han vel ønske Pengene borte, blot for at prøve sin Elskov. Thi en ret Elsker vilde vel sige: „Pigen har kun een Feil, at hun har Pengene." Og hvad maa nu Pigen sige? Dersom hun sagde: „den Fordeel ønsker jeg at have, at det er mig, der har gjort ham riig": mon hun da kunde kaldes en ret Elskende, hun elskede jo ikke ham, men Pengene. Hvis derimod de Tvende i Elskov enedes om at gjøre en god Gjerning med disse Penge, der vare dem til Hinder, da var det gjort dem muligt, ene at ville Forelskelsen. At nu dog Ingen her kunde faae travlt for at forstyrre den skjønne Tankes uskyldige Indbildning ved at fortælle os om: „hvad Livet nok vil lære de Tvende". Ak, der er en kummerlig Viden, et lurvet Kjendskab til Virkeligheden, som ikke blot er kummerligt og lurvet, men tillige ved alle Leiligheder antager en vigtig Mine, som var denne Viden Andet end Vanære over hver Den, som feigt og forrædersk og misundeligt og tomt opblæst vover at forebrage den; som var dette Kjendskab andet end foragtelig Tvesindethed, der vil og vil ikke, og derfor kun vil lyve, vil lyve det Gode og den Gode paa! Ja, om denne Viden gjelder, hvad der engang blev sagt om Hukommelsen, at man hellere maatte ønske, at lære den Kunst at glemme; det gjelder, at hiin Viden kan man

let nok faae lært, og let nok faae den at lære af alle de Usle, at man hellere maatte ønske og bede, at der var en Kunst, der kunde lære En at ville være uvidende om den.

Altsaa at ville Pigen uden Pengene; lader os tænke paa det Gode, hvor Alt er fuldkomnere, hvor den skjønne Tankes uskyldige Indbildning er Alvor og Sandhed. At ville det Gode for Lønnens Skyld er Tvesindethed; at ville Eet er altsaa at ville det Gode uden Hensyn til Lønnen; i Sandhed at ville Eet er at ville det Gode, men ikke ville Lønnen derfor i Verden. Lønnen kan jo rigtignok komme uden at et Menneske vil den, den kan komme fra Gud ogsaa i det Udvortes, men naar han betænker, at al Løn i det Udvortes kan blive hvad Verdens Belønning altid er, en Fristelse for ham, da maa han jo, netop for ret at kunne ville det Gode, værge sig mod Lønnen, om han dog ikke maa glemme, at det, saaledes at ville værge sig, atter kan være en Fristelse til Stolthed. Men er det nu saaledes med Lønnen for det Gode i Verden, at Verdens Belønning er saa farefuld, da er det næsten en opbyggelig Egenskab det Gode har i denne Verden, (om dette Opbyggelige end er ligesom formildet i Evighedens salige Smiil) at Den, der i Sandhed vil det, ved at ville Eet, at han sjældnere føres i den Vanskelighed, at fristes ved Lønnen. Thi at det Gode har sin Løn i sig selv, ja det er evig vist, der er Intet saa vist, det er ikke visfere, at der er en Gud til, thi dette er Eet og det Samme; men her i Verden lønnes det Gode ofte foreløbigen med Utaknemlighed, med Misfjendelse, med Armod, med Foragt, med mange Lidelser, stundom med Døden. Det er ikke den Løn, om hvilken vi tale, naar vi sige, at det Gode har sin Løn, men det er den Løn, som kommer i det Udvortes og som kommer først; og det er netop Dette Den frygter, som vil det Gode for Lønnens Skyld, thi han har ingen Tid at vente, ingen Tid, ingen Aar, intet Liv at give bort — for en Evighed. Det er derfor saa langt fra at være det Ønskelige, at Lønnen kommer i det Udvortes, at det tvertimod baade er gavnligt og opmuntrende, at den ikke kommer i det Udvortes, paa det at Tvesin-

betheden i det Indvortes maatte omkomme, og paa det at Lønnen i Himlen maatte vorde desto større.

At ville det Gode for Lønnens Skyld er ligesom et Sindbillede paa Tvesindethed; og en tvesindet Mand er, efter Apostelen Jacobs Ord, ustadig i alle sine Veie; han naaer ei heller Noget, thi en tvesindet Mand, siger den samme Apostel, maa ikke vente at faae det, hvorom han beder. Om derfor end en saadan Tvesindet, der vil det Gode for Lønnens Skyld, bryster sig af, trodser paa, — og indbilder sig, at han vandt det Eftertragtede; om mangen Forblindet daarligen mener det Samme: saa lader os dog ikke bedrage hinanden, m. T., eller tillade et Sandsebedrag at gjøre det! Vel muligt nemlig, at han vinder de gode Ting, som kaldes Lønnen: som Løn faaer han dem dog ikke, idetmindste ikke i Sandhed, dersom ellers det, at ville det Gode i Sandhed, er kjendeligt paa at ville det uden Løn. O, Du det Godes vidunderlige Overeensstemmelse med Dig selv; at Du ikke lader Dig bedrage! Naar en Tvesindet paa Skrømt vil det Gode, for Lønnens Skyld, og han synes at faae Lønnen, faaer han den dog ikke, thi det, han faaer, faaer han ikke som Løn — for det Gode, ja saa langt fra er det, at han i Sandhed faaer det som Løn, at han, netop naar han faaer Det, i Sandhed har Lønnen borte! See, Pigen, der har Pengene, kan maaskee en svigefuld Elsker bedrage, saa det seer ud som elskede han hende, medens han dog egentligen elsker Pengene, saa hun glad, muligen endog taknemlig lever hen i den Indbildning, at hun er elsket: men det Gode kan Ingen bedrage, nei i al Evighed ikke! I al Evighed ikke; ja der er det netop man mindst kan bedrage det. Her i Verden kan det maaskee lykkes, ikke at bedrage det Gode, men at bedrage Menneskene ved det Godes Skin. Sligt undgaaer ikke det Godes Opmærksomhed; stundom samler det Brede over et saadant Menneske og gjør hans Bedrag aabenbar; men ofte lader det Gode Bedrageren gaae hen, fordi det veed med sig selv, at det er det Stærkeste. Kun et svagt og qvindagtigt Menneske vil strax have Ret, vil strax seire i det Udvortes, netop fordi han er svag, og derfor

maa have et udvortes Beviis for — at han er stærkest; Den der i Sandhed har Magten og i Sandhed er den Stærkeste, han indrømmer roligt den Afmægtige et Raaderum, han ligesom indrømmer ham at give sig Skin af at være den Stærkere. Saaledes med det Gode; naar det taaler en saadan Bedrager, da er det som sagde det hemmeligen til ham: „ja, gjør Du Dig kun lystig ved Bedragets Skin, men husk paa, vi To, vi tales ved igjen."

Den Tvesindede staaer ved Veiskillet; der vise sig tvende Syn: det Gode og Lønnen. Det staaer ikke i hans Magt at bringe dem i Overeensstemmelse, thi de ere ueensartede; kun den Løn, som Gud i det Indvortes for evigt føier til det Gode, kun den er i Sandhed eensartet med det Gode. Saa staaer han da grublende og overveier. Hengiver han sig ganske til denne Grublen, da bliver han staaende — et Sindbillede paa Tvesindethed. Men saa river han sig vel løs fra Overveielsen og gaaer nu fremad. Ad hvilken af Veiene? Ja, spørg ham ikke derom; maaskee var han istand til at besvare lærde Spørgsmaal og forraade udbredte Kundskaber, men Eet kan han dog ikke, nemlig det Eneste han ikke kan, han kan ikke svare paa Spørgsmaalet om, hvilken af de to Veie han gaaer. Ved grublende i Overveielsen atter og atter at see det Ueensartede sammen, har han noget forvirret sit Syn; han troer at have opdaget, at der er en tredie Vei — og det er ad den han gaaer. Denne tredie Vei har intet Navn, da den slet ikke er til, og saaledes er det forklarligt, at han, netop naar han skal være oprigtig, ikke kan sige, hvilken Vei han gaaer. Naar han skal være oprigtig, thi ellers vilde han vel sige, at han gaaer ad det Godes Vei, det maa jo være ham magtpaaliggende at overbevise Menneskene derom — at de kunde ære ham, hvilket hører med til Lønnen, som han eftertragter. Den tredie Vei er den Hemmelighed, han har for sig selv. Og hvorledes gaaer han nu ad denne tredie Vei, der er smalere end nogen Dandsers Linie, da den slet ikke er til; gaaer han jævnt og fast som Den, der har et bestemt Maal for Øie, som Den, der derfor ikke seer sig meget

om, at han ikke skal forstyrres, som Den, der kun seer efter det Ene, efter Maalet? Nei, saaledes gaaer man kun paa det Gudes Vei — med det Gode ene for Øie. Eller gaaer han som Den, der ad Lystens brede Vei jager efter enhver Nydelse? Nei, saaledes gaaer han heller ikke. Gaaer han da som den sorgløse Yngling, der freidigt seer sig om efter Alt? Ak, nei dertil er han for gammel. Hvorledes gaaer han da? Han gaaer saa smaat, efter Omstændighederne, paa Grund af Veiens Vanskelighed. Han føler sig for med Foden, og sætter han endelig Foden til og gjør Skridtet, da seer han sig strax om efter Skyerne, fra hvilken Kant Vinden kommer, og om Røgen staaer lige op af Skorstenen. — Det er nemlig Lønnen, Verdens Løn, han seer efter, og den er som Skyerne, og som Vinden, og som Røgen af Skorstenen. Og saa spørger han sig bestandig for, han agter nøie paa de Forbigaaendes Ansigt for at faae at vide, hvordan det staaer sig med Lønnen, hvilke Priserne ere, hvad der er Tidens og Menneskenes Fordring til det Gode, naar de skulle lønne det. Hvad vil han da egentligen? Ja, spørg ham ikke derom; maaskee skulde han kunne besvare ethvert andet Spørgsmaal, med Undtagelse dog af det om Veien, men dette kan han ikke med Bestemthed besvare, naar han skal svare oprigtigt, thi ellers er naturligviis Svaret strax ved Haanden, at han vil det Gode og afskyer Lasten — naar den synes afskyelig; at han vil de Gudes Bifald — naar de ere de Fleste og have Magten; at han vil gavne den gode Sag — naar den er saa god at gavne ham. Men i Oprigtighed tør han ikke sige bestemt, hvad han vil, han tør end ikke sige det høit og afgjørende med Overbeviisningens fulde Stemme, at han vil det Gode; han siger det med Tvesindethedens klangløse Forsigtighed. Thi han veed jo nok, at det Gode og Lønnen ere ueensartede; sæt nu, at der ved en saadan uforsigtig Yttring kom disse Tvende noget imellem, sæt han blev anseet for i den Grad at ville det Gode — at Lønnen udeblev, hvilket skal være hændt før i Verden. Hvad vil han da? Vil han det Gode og endog undgaae Skinnet deraf? Nei, bestemt ikke. Vil han da Lønnen? Ja, men det vil han ikke

ſige ligefrem. Vil han da det Gode? Ja, engang imellem, maaſkee for en Skams Skyld, ſom man ſiger. Skrømtet vil han altſaa det Gode — for Ærens og for Lønnens Skyld; uſkrømtet vil han engang imellem det Gode — for en Skams Skyld.

Saaledes med den Lønſyge; ſaa tveſindet er han, at man ganſke rigtigt ikke veed, om man ſkal lee eller græde over ham, hvis man da ikke veed, at al Tveſindethed dog er Fortabelſe, thi ſaa veed man vel, hvad man ſkal gjøre, iſær naar man har ſin Deel deraf. Thi det kan jo ogſaa være noget anderledes med at ville det Gode for Lønnens Skyld. Der var maaſkee Den, ſom i Sandhed vilde det Gode i Oprigtighed; ydmyg for Gud, fremſkyndet i ſin Begeiſtring forſtod han glad, naar Verden og Menneſkene arbeidede ham imod, han forſtod glad, at dette var Lønnen, og at derom var Intet videre at ſige; ſtærk ved Gud, ſtyrkende ſig kun ved hans Fortrolighed ønſkede han næſten aldrig at lønnes anderledes af Verden. Men da blev han træt, han greb efter Lønnen, nærmere forſtaaet, og efter Lønnens lettere Forſtaaelſe, thi jo nærmere Forſtaaelſe ligger ved Misforſtaaelſe, deſto lettere bliver den i Almindelighed. Han kunde ikke holde ud med det Evige, han kunde ikke udholde Verdens og Menneſkenes Modſtand, ſaa fordrede han først Lønnen i den Forſtaaelſe, at der dog ſkulde være en Overeenskomſt mellem det Gode og Verden; tilſidſt fordrede han Lønnen alene: ſaaledes gik det tilbage med ham. O, ſørgelige Ende paa en god Begyndelſe, o, Du det Godes ſtrenge Nidkjærhed paa Dig ſelv, at Du maaſkee lod ham faae Lønnen i Verden, netop naar Du har forkaſtet ham, lader ham faae Verdens Belønning, da han utaknemligt forglemte, hvilken Salighed det er, at have Din Løn, medens Verden negter ſin! — Eller han begyndte ikke ſaaledes høit, men dog med at ville det Gode i Sandhed; uden Kjendſkab til Verden, uden i Inderlighed at være dannet ved Mulighedens Foreſtilling om, hvad der kan hænde et Menneſke, haabede han fromt paa, at det Gode ikke vilde mangle ſin Løn, hvad der evigt forſtaaet

er evigt sandt og hellig Sandhed, men i Timelighedens Forstand er det Uvisse og forfængelig Kløgt. Saaledes gik han ud i Erfaringens Skole, thi vi gaae jo alle i Skole, saa længe vi leve; Livets Skole er for de Voxne og derfor gaaer det noget strængere til end der, hvor Børnene gaae i Skole, hvor den Opmærksomme og Flittige nok kommer høit op mellem sine Jevnaldrende. Saa tog Livet ham da strængt i Skole; dog holdt han igjen, han formindskede Fordringerne, han vilde ikke svige det Gode. Ak, det var som vilde heller ikke dette hjælpe; han troede i det Gode at have en Fordring til Livet, nu blev det ham som var det det Gode, der kun havde Fordringer til ham. Saa sygnede hans Frimodighed, han saae omkring sig, hvorledes saa mange Andre reve Lønnen til sig, Fristeren begyndte at ængste ham i Kleinmodighed, hvorfor han ikke vilde være som de Andre, hvorfor han vilde jage efter Indbildningens Uvisse istedetfor at gribe det Visse. Da omskiftedes hans Sind, det gik ham i Livet, som det vel vilde gaae den bedre Discipel i Skolen, hvis der ingen Lærer var: de middelmaadige vilde faae Overmagten, og faae Magt til at fordærve de bedre, fordi den gode Discipel ingen Lærer havde at søge Tilhold hos. Og i Livet er der ingen Lærer synlig, som opmuntrer den gode Discipel, thi vi ere jo Alle Disciple; skal den gode Discipel holde ud, da maa han finde Opmuntringen i sig selv. Den fandt han ikke, hans Mod var brudt; maaskee fandt han heller ikke hvad han nu søgte i Verden, og saaledes bukkede han under, han den Bedragne, hvem Verden bedrog for Lønnen, da han vilde det Gode, og hvem dog Verden bedrog forfærdeligst, da den fik ham til at opgive det Gode.

2) Dernæst maa der siges, at Den, der kun vil det Gode af Frygt for Straf, han vil ikke Eet, han er tvesindet.

Kun af Frygt for Straf at ville det Gode er Lønsygens anden Side, i Væsen derfor det Samme, som at ville det Gode for Lønnens Skyld, forsaavidt det, at undgaae et Onde, er en Vinding af samme Art, som den, at opnaae en Fordeel.

Det Gode er Eet, Straffen noget Andet; altsaa vil den Tvesindede ikke Eet, naar han vil det Gode under den Betingelse, derved at undgaae Straffen. Betingelsen angiver netop Tvesindetheden; var denne der ikke, vilde han heller ei blot frygte Straffen, thi Straffen er dog vel ikke det et Menneske skal frygte. Han skal frygte at handle ilde; men har han handlet ilde, da maa han, hvis han virkeligen vil Eet og vil det Gode i Sandhed, endog ønske at vorde straffet, at Straffen kan helbrede ham, ligesom Lægemidlet helbreder den Syge. Frygter den Syge Lægemidlets Bitterhed, frygter han „at lade sig skære og brænde af Lægen," da frygter han egentligen — at blive sund, om han end i Vildelsen høit og dyrt forsikrer, at dette ingenlunde er saa, at han tvertimod kun altfor gjerne ønsker sin Sundhed. Forsikringen, og jo ivrigere den er, gjør, og kun desto tydeligere, hans Tvesindethed aabenbar: at han ønsker sin Sundhed, og dog ikke vil den, uagtet han har det i sin Magt. At ønske, hvad man ikke formaaer, er ikke saaledes Tvesindethed, fordi det Forhindrende ikke er i den Ønskendes Magt; men naar den Ønskende selv er den Forhindrende, der forhindrer sig i at faae sit Ønske, ikke ved at opgive det, thi da er han i Enighed med sig selv, men ved ikke at ville og dog ville vedblive at ønske: saa er Tvesindetheden klar — som den kan blive det, eller saa er det klart, at det er Tvesindethed. Frygter et Menneske Skammen ved at gribes i en Vildfarelse, ikke Vildfarelsen: da er han saa langtfra ved denne Frygt at hjælpes ud af Vildfarelsen, at han netop ledes ind i den fordærveligere — selv om han ellers ikke var i Vildfarelse.

Saaledes ogsaa, naar En vil gjøre det Gode af Frygt for Straf, hvis det ellers lader sig gjøre paa denne Maade, hvis det ikke bliver, som naar den Frygtagtige forvandler hele sit Liv til idel Sygelighed, af Frygt for at blive syg: Frygten er saa langtfra at hjælpe ham til at gjøre det Gode i Sandhed, at den fordærver ham, netop fordi Straffen er Lægemidlet. Men det veed da Enhver, endog et Barn, at Intet er saa farligt som et Lægemiddel, naar det vel er brugt — men paa den urig-

tige Maade: selv om det ikke ender med Døden; det at Sygdommen slaaer ind, er livsfarligt. Og aandeligt forstaaet er der en fordærvelig Sygdom, den: ikke at frygte hvad et Menneske skal frygte, Undseelsens Helligheds, Gud i Himlene, Pligtens Befaling, Samvittighedens Stemme, Evighedens Ansvar. For at sikkres mod eller frelses fra denne Sygdom er det et Menneske gavnligt, at han straffer sig selv, „at han slaaer sig for sit Bryst og straffer sit Hjerte;" endnu gavnligere, at han straffes, at Straffen holder ham vaagen og ædru, hvorledes denne nu end nærmere forstaaet, vorder ham til Deel og til Gode; ja, sandeligen til Gode, dersom han lader sig straffe. Men da er der, aandeligt forstaaet, en anden Sygdom, en endnu fordærveligere: at frygte, hvad et Menneske ikke skal og ikke bør frygte. Den første Sygdom er Trods og Gjenstridighed og Selvraadighed, den anden er Feighed og Trælleſind og Hykleri; og denne sidste er forfærdelig netop som Sygdommen er det, naar Lægen til sin Forskrækkelse seer, at den Syge har brugt Lægemidlet — paa den urigtige Maade. Vel kunde det synes, at den, der vil det Gode af Frygt for Straf, endnu ikke kan kaldes syg, thi han vil jo det Gode. Men Straffen er dog vel ikke Sygdommen? Saa er han jo alligevel syg, og hans Sygdom netop den: at forvexle Sygdom og Lægemiddel. Det kunde synes, at Den, der vil det Gode af Frygt for Straf, ikke kan siges at have brugt Lægemidlet og altsaa heller ikke at have brugt det urigtigt, thi han vil jo det Gode, vil være sund, af Frygt for at komme til at bruge Lægemidlet. Men aandeligt forstaaet, hvor Sygdommen ikke er i det Sandselige, som Feberen i Blodet, og Lægemidlet ikke noget udvortes, som Draaber i en Flaske, der betyder Frygten: at bruge og at have brugt, at have indtaget Lægemidlet — paa den urigtige Maade. Dette viser sig tydeligt i hiin anden Sygdoms fordærveligste og uhelbredeligste Yttringer. Det er seet, at Frygt for Armod pludseligen gjorde den Ødsle karrig; men det sees aldrig, at den gjorde ham sparsommelig, og hvorfor ikke? Fordi Frygten for Lægemidlet var: at indtage det paa den urigtige Maade. Vel har

Frygt for Legemets Svækkelse lært den Vellystige — at holde Maade i Udsvævelse (fordi Frygten var at indtage Lægemidlet paa den urigtige Maade), men den har aldrig gjort ham kydsk; den lærte ham altsaa, istedenfor at glemme Gud i Lastens Hvirvel (sørgelige Aldspredthed!), dagligt at bespotte Gud ved Maadehold — i Udsvævelse (afskyelige Besindighed!). Og vel har Frygt for Straf gjort Synderen til en Skinhellig, der i Hykleriets vemmelige Tvesind paa Skrømt elskede Gud (thi Frygten var: at indtage Lægemidlet paa den urigtige Maade), men den har aldrig gjort ham reen af Hjerte. Dette staaer fast, at Straffen ikke er Sygdommen, men Lægemidlet. Saaledes kan det for den Letsindige være en Straf at bindes til Sygeleiet, men dersom han i Sandhed forstaaer det som Straf, da er Sygdommen, Feberen, eller hvilken Sygdom det nu ellers er, den er Lægemidlet. Derimod er al Tvesindethed, som vil det Gode kun af Frygt for Straf, tilsidst kjendelig paa, at den anseer Straffen for en Sygdom. Er Tvesindetheden end, hvad man kan have inderlig Deeltagelse med, en overspændt Bekymring, ligesom naar den Syges forskrækkede Indbildning forandrer Lægemidlets Virkning: Kjendet er der, at Straffen forvexles med Sygdommen, at den Lidende dog ikke vil i Sandhed være fri fra Sygdommen, men i Usandhed være fri for Lægemidlet.

Dog hvilken er nu Straffen, som frygtes; hvad forstaaes der nærmere ved den? Naar vi overveie dette, bliver Tvesindetheden nærmere aabenbar, fordi den een og samme Sygdoms Forskjellighed og forskjellige Farlighed er i Forhold til den forskjellige urigtige Forestilling om Straffen. Maaskee tænker Nogen ved Straffen paa, hvad der nu sjeldnere høres Tale om, paa Evighedens Straf, og det kunde synes, at Den ikke var tvesindet, der vil det Gode af Frygt for denne Straf, da han henfører Straffen til Evigheden, altsaa sammestedshen, hvor det Gode har hjemme. Og dog, han vil jo ikke det Gode, han vil det kun af Frygt for Straf. Altsaa — hvis der ingen Straf var! I dette „Hvis" lurer Tvesindetheden.

Hvis der ingen Straf var!! I dette „Hvis" hvisler Tvesindetheden. Hvis der ingen Straf var, eller hvis der dog var et Menneske, som kunde overbevise ham om, at det var en Indbildning med Evighedens Straf; eller hvis det blev Skik og Brug at tænke saaledes; eller hvis han kunde reise til et fremmed Land, hvor det var Skik og Brug; eller hvis feig og hykkelsk Overtro kunde opfinde et billigt Sone-Middel!!! See Tvesindetheden! See, den kan lige saa godt søge sin Trøst hos Vantro som hos Overtro; og er det end ikke Tvesindetheden, der søger dem, saa er det dem, der fange efter Tvesindetheden, indtil den bliver aabenbar. Skulde Tvesindetheden betegnes kort med et eneste træffende Ord, hvilket var da bedre betegnende end dette: „hvis", „dersom"! Thi naar Villien i et Menneske faaer Raadighed ved at han vil det Gode og i Sandhed kun Eet: da er der intet „dersom"; men Tvesindetheden standser sig bestandigt selv i sit „dersom". Den har ikke Evighedens Fart i sig, og det Uendeliges Fremkommelighed for sig, den kommer sig selv foran, møder sig selv standsende. Der siges, at man ved Korsets hellige Tegn kan standse den onde Aand, saa den ikke kan komme af Stedet: saaledes standser Tvesindetheden sig selv ved sit sørgelige Tegn, ved sit „dersom". Det synes maaskee et Øieblik som var Tvesindetheden ikke til; den Tvesindede kan maaskee tale saaledes, at det skuffer: men naar et Menneske skal til at handle, og der er Tvesindethed i ham, da er den der straxt i sit standsende „dersom"; og Timeligheden kan jo rigtignok et Menneske udfylde med sin Talen, men Evigheden gjør hans Handlens Væsen aabenbar. Kun for Den, der vil det Gode i Sandhed, kun for ham kan det være evigt sandt, hvad der læres om Evighedens Straffe; Den der blot frygter dem, for ham kan det ikke staae evigt fast, thi der er intet Evigt i ham, da det Evige kun kan være i ham, hvis han vil det Gode i Sandhed. Der er kun eet Bevis for, at det Evige er til: Troen paa det; Frygten er et vaklende Bevis, der beviser, at den Frygtende ikke troer, som naar Djævelen troer, men skjælver — fordi han ikke troer. Kun Eet kan hjælpe et Menneske til at ville det Gode i Sandhed:

det Gode; Frygten er en ſvigefuld Hjælp, den kan forbittre En Lyſten, gjøre Livet moiſomt og kummerligt, gjøre En gammel og udlevet; men den kan ikke hjælpe En til det Gode, da Frygten ſelv har en feilagtig Foreſtilling om det Gode — og det Gode lader ſig ikke bedrage. Eller hører dette ikke ogſaa med til det Godes ſande Væſen, denne Nidkjærhed paa ſig ſelv, at det ikke vil taale nogen anden, nogen fremmed Hjælper, ikke nogen Splidagtigs Indblanding, der ſkulde afſtedkomme Forvirringen: at, naar det Gode indtog ſin Plads ved Maalet, hvor Lønnen vinker, eller hvor det ſelv vinker ad Menneſket, at det da med Uvillie ſkulde maatte ſee og finde ſig i, at der var tvende Veie, tvende Stræbende, een fordi han vilde det Gode i Sandhed og ydmygt men glad fulgte Vinket, en anden, fordi Frygten gjennede ham derhen! Skulde tvende ſaa Forſkjellige kunne komme ſammeſteds hen, aandeligt forſtaaet! Thi aandeligt forſtaaet er Stedet ikke noget Udvortes, hvorhen ogſaa Trællen kommer mod ſin Villie, naar Fogden bruger Svøben; og Veien er ikke noget Ligegyldigt, hvad enten man kjører forlænds eller baglænds; men Stedet og Veien er inden i et Menneſke, da Stedet er den ſtræbende Aands ſalige Tilſtand, Veien den ſtræbende Aands ſtadige Forvandling. Nei, ſom det Gode kun er Eet, ſaa vil det ogſaa være ene om at hjælpe et Menneſke. Det Gode dier og ammer den Spæde, opfoſtrer og nærer den Unge, ſtyrker den Ældre, bevarer den Gamle; det Gode lærer den Stræbende, hjælper ham, men dog kun ſom naar den kjærlige Moder lærer Barnet at gaae alene: Moderen er paa Afſtand ſaa langt foran Barnet, at hun virkeligen ikke kan holde paa Barnet, men hun breder ſine Arme ud, hun eftergjør Barnets Bevægelſer, blot det vakler, da er hun hurtig bøiet ligeſom greb hun det — ſaa troer Barnet, at det ikke gaaer alene. Mere kan den kjærligſte Moder ikke gjøre, derſom det dog ſkal være Sandhed med, at Barnet gaaer alene. Og dog gjør hun mere, thi hendes Aaſyn, hendes Aaſyn, ja det er vinkende ſom det Godes Løn og ſom Saligheds Opmuntring. Saa gaaer Barnet alene: med Øiet fæſtet paa Moderens Aaſyn ikke paa Veiens

Vanskelighed, støttende sig ved de Arme, som dog ikke holde paa det, stræbende efter Tilflugten i Moderens Favn, neppe anende, at det i samme Øieblik viser, at det kan undvære den — thi nu gaaer Barnet alene. Frygten derimod er en Goldamme for Barnet: den har ingen Mælk; en blodløs Tugtemester for den Unge: den har ingen vinkende Opmuntring; en misundelig Sygdom for den Ældre: den har ingen Velsignelse; en Rædsel for den Gamle: naar det viser sig, at Udgangen af den piinlige lange Skoletid dog ikke var til Saligheden. Frygten vil ogsaa hjælpe et Menneske, den vil lære ham at gaae alene, men ikke som den kjærlige Moder; thi det er Frygten selv, der bestandigt støder Barnet omkuld. Den vil hjælpe ham fremad, men ikke som den kjærlige Moders Vinken; thi det er Frygten selv, der tynger paa ham, saa han ikke kan komme af Stedet. Den vil føre ham til Maalet, og dog er det Frygten selv, der gjør ham Maalet frygteligt. Den vil hjælpe ham til det Gode, og dog vinder en saadan Lærende aldrig det Godes Yndest, han bliver ei heller nogensinde Guds Ven, thi, som Skriften lærer, ikke blot Tyve og Røvere, men ogsaa den Frygtagtige kan ikke indkomme i Himmerigets Rige — han vil det jo ikke selv, han vil jo kun af Frygt for Straf. Er han da ikke tvesindet selv om han ikke var en Saadan, at han vilde vise sig som en ganske Anden, hvis Du saae ham i hans Drømme, naar han i Søvne har afkastet Frygtens Tvang, naar Alt er som han dog egentligen vilde det skulde være, og han er, som han dog egentligen er, og som han vaagen vilde være, hvis Frygten ikke var; thi dette siges jo fra gamle Dage, at man lærer et Menneskes Sjel at kjende af hans Drømme.

Naar der ved Straffen tænkes paa Evighedens Straf, saae det skuffende ud, som var det da ikke Tvesindethed at ville det Gode kun af Frygt for Straf. Men dog er det Tvesindethed; selv om det var et bedre Menneske, der i Frygtens Piinlighed bevarede en vis trælsom Ustraffelighed af Frygt for Straffen: han er dog tvesindet. Han gjør bestandigt, hvad han egentligen ikke vil, eller hvad han dog ingen Glæde har af at gjøre, thi den Glæde er jo kun den lave sandselige, og af de sandse-

lige Glæder den laveste, den, hvis kummerlige Herlighed alene bestaaer i at undgaae Noget, saa Glæden altsaa ikke er i sig selv, men kun ved en Modsætning. Han henfører heller ei Straffen til Gud og til det Gode; tvertimod er i hans Forestilling det Gode Eet, Straffen noget ganske Andet. Men saa er jo det Gode ikke Eet, saa frembringer han ved sin Tvesindethed et spændt Forhold mellem det Gode og Straffen: han ønsker, at Straffen ikke var til, og dermed ønsker han egentligen ogsaa, at det Gode ikke var til, da han jo ellers maa have et andet Forhold til det Gode, end det gjennem Straffen; nu er Straffen til, saa gjør han det Gode, af Frygt for Straffen. Men Den, der vil det Gode i Sandhed, han forstaaer, at Straffen kun er til for Overtrædelsernes Skyld, han forstaaer det fromt, at Straffen er lig alt Andet, hvad der vederfares Den, som elsker Gud: en Haandsrækning. Den Tvesindede skyer Straffen som en Lidelse, en Ulykke, et Onde, og løsriver derved sig og sin Forstaaelse af Straffen og Straffen ganske fra det Gode. Denne Egensindighed er ligesom Barnets barnagtige Forestilling, der i sin Uforstand endog sætter Splid i Faderens Væsen; thi Barnet indbilder sig, at Faderen er den Kjærlige, at Straffen derimod er Noget, som en slem Mand har opfundet, men at den kjærlige Fader selv skulde have opfundet Straffen af Kjærlighed til Barnet, vil ikke blive det tydeligt. Saaledes ogsaa med Forholdet mellem det Gode og Straffen: at det er det Gode, der af Kjærlighed til den Lærende har opfundet Straffen — og vi gaae jo Alle i Skole, kun at Livets Skole er for de Voxne, derfor er Straffen af alvorligere Art end der, hvor Børnene gaae i Skole: den er mindre haandgribelig og derfor desto alvorligere; mindre øieblikkelig og derfor desto alvorligere, mindre udvortes og derfor desto alvorligere; den følger ikke saa hurtig Slag i Slag paa Forseelsen og derfor desto alvorligere; man er ikke sluppen, fordi det synes som blev Straffen glemt, netop derfor er den desto alvorligere, men dog ved sin Alvorlighed til det Gode i Sandhed, hvis et Menneske vil det. Tvesindetheden vil det ikke, den vedbliver at have en blødagtig, sandselig Fore-

ſtilling om Straffen, og en afmægtig Villie til det Gode. Det hænder derfor ofte en ſaadan Tveſindet, at hans Liv, jo ældre han bliver, bliver deſto ringere, naar Ungdommeligheden, hvori der dog var noget Bedre end Frygt, er tabt, og naar da Frygtagtighed med Klogſkaben ſammenſværge ſig om at gjøre ham til en Træl, hvis man ſaa vil, — af det Gode. Saa forſkjelligt er det: Den, der vil det Gode i Sandhed, han er den eneſte Fri, fri ved det Gode; men altſaa vil Den ikke det Gode i Sandhed, der kun vil det af Frygt for Straf, og derfor gjør det Gode ham kun til Træl.

Dog Evighedens Straf tænker Tveſindetheden maaſkee ſjeldnere paa, oftere forſtaaes den frygtede Straf i jordiſk og timelig Forſtand. Hvo ſom kun vil det Gode af Frygt for denne Straf, ham maa det med ſærligt Eftertryk ſiges om, at han frygter, hvad et Menneſke ikke ſkal og ikke bør frygte: Penge-Tab, Anſeelſes-Tab, Miskjendelſe, Tilſideſættelſe, Verdens Dom, Daarers Spot, Letſindighedens Latter, Henſynets feige Klynken, Øieblikkets opblæſte Ubetydelighed, Dunſtens gøglende Taagebilleder; ja, ligeſom hiin Tveſindede, der vilde det Gode for Lønnens Skyld, var uſtadig i alle ſine Veie, ſaaledes bliver denne Tveſindede det ogſaa, fordi han beſtandigt ſpeider efter det Uſtadige, det ideligen Forandrede, og beſtandigt frygter, hvad et Menneſke ikke ſkal frygte, frygter, hvad der har Magt til at ſaare, mishandle, fordærve, ihjelſlaae Legemet, men hvad der ingen Magt har over Sjelen, hvis det ikke faaer den ved Frygten. Skal et Menneſke ikke elſke Verden, ikke Øiets Lyſt, ikke Kjødets Lyſt, ikke et hoffærdigt Levnet, ſkal han ikke attraae, hvad Verdens er, Penge mellem Hænderne og Anſeelſe mellem Menneſkene: da ſkal han heller ei frygte, hvad Verdens er, hverken Verden eller Menneſkene, hverken Armodens eller Forfølgelſens Udelukkelſe. Gjør han dette, da er han Tveſindethedens Bytte, ſom han i Tveſindetheden er Menneſkenes Træl.

Ja, der er en Undſeelſe, ſom er til det Gode, vee det Menneſke, ſom afkaſter den; den er en frelſende Ledſager gjennem

Livet, vee det Menneske, som bryder med den; den er i Helliggjørelsens og den sande Friheds Tjeneste, vee det Menneske, der forarges paa den som var den en Tvang! Om et Menneske gik ene gjennem Livet, hvilket efter Skriftens Ord ikke skal være godt, dersom han dog gik ledsaget af denne Undseelse: o, det skal vel blive Godt og blive Eet! Og hvis den Eensomme snublede, dersom dog hiin Undseelse ledsagede ham, da ville vi ikke som Prædikeren raabe Vee over den Eensomme, ikke med Prædikeren sige: vee den Eensomme, hvis han falder, hvo skal da reise ham op; thi bedre end den bedste Ven mener hiin Undseelse det med ham, bedre skal den hjælpe ham end alle Menneskers Deeltagelse, hvilken let fører til Tvesindethed — ikke til at ville Eet. Det er vist, at i Almindelighed et Menneske, naar Andre see paa ham, handler forstandigere, viser mere Kraft, tilsyneladende mere Selvbeherskelse, end naar han troer sig ubemærket; men Spørgsmaalet er, om denne Forstandighed, denne Kraft, denne Selvbeherskelse er i Sandhed, eller om den ikke let i Tilsyneladelsens Usandhed ved Hensynets Idelighed antænder Tvesindethedens ustadige Blussen i hans Sjel. Hver Den, som ikke undseer sig mere for sig end for alle Andre, han vil dog, hvis han bliver vanskelig stillet og meget prøvet i Livet, paa een eller anden Maade ende med at blive Menneskers Træl. Thi at undsee sig mere for Andre end for sig selv, hvad er det Andet end at undsee sig mere for at synes end for at være? Og et Menneske skal jo omvendt undsee sig mere for at være end for at synes, ellers kan han ikke ville Eet i Sandhed, da han ved Tilsyneladelsens beilende Hensyn kun eftertragter det vexlende Skin og dettes Gjenskin i Menneskenes Gunst. Den Kloge, der frygter Andres Dom og undseer sig for Andre — hvis han ikke undseer sig meest for sig selv, ak, maaskee skulde det lykkes hans List at blive, eller lykkes ham at indbilde sig, at hans List var uigjennemtrængelig: og saa, hvad saa? Den, der ikke misbruger sin Magt fordi han frygter Menneskenes Dom og undseer sig for Mennesker — hvis han ikke undseer sig meest for sig selv, ak maaskee skulde det lykkes ham selv, eller

en Dientjener at indbilde ham, at det lod ſig gjøre ſaa underfundigt, at end ikke Gud kunde gjennemſkue det: og ſaa, hvad ſaa? Dog Talen behøver jo ikke at vente paa, hvad der vil ſkee, det er paa Yttringen af hans Tveſindethed, thi Talen er kun om hans Tveſindethed, og den er allerede aabenbar. Hvad enten den bliver aabenbar for Menneſkene eller ikke, Tveſindetheden er der alligevel, og den Tveſindede elendig; thi lader os ikke glemme, at det Sande har Ret til at ſige om Enhver, der er i Uſandheden, ogſaa da, naar han ſelv og alle Mennesker priſe ham lykkelig, at han dog er elendig, fordi det i Sandhedens Forſtand ikke hjælper et Menneſke, at han ikke veed af, at han er elendig, da dette kun er en Elendighed mere. Men Den, ſom undſeer ſig meeſt for ſig ſelv, han beſtyrkes derved i at ville Eet. Hvor underfundig Liſten end var, Opfinderen kan jo dog ſelv gjennemſkue den; lod den ſig end ſkjule for alle Menneſker, hvorledes ſkulde dens Skjulthed kunne friſte ham, da han dog ikke kan ſkjule den for den Medvider, ſom han undſeer ſig meeſt for!

Vi ſige dette ikke, ſom var det vor Mening, at der nogenſinde har levet noget Menneſke, ſelv i den meeſt fordærvede Tid, ſaaledes, at der Ingen var, for hvis Dom han til ſit eget Bedſte turde og kunde frygte i gavnlig Undſeelſe, hvis Dom kunde være ham veiledende til at ville det Gode i Sandhed. Men ſkal denne Undſeelſe, for den Ærværdige, i Sandhed vorde den Beſkedne til Gavn, da er det dog en uomgaaelig Betingelſe, at han meeſt undſeer ſig for ſig ſelv. Derfor kunde man ſige med Rette, at det er et Menneſke i Sandhed gavnligſt at have Undſeelſe for en Afdød, og hvis han har den for en Levende da at have den for ham ſom for en Afdød, eller hvis det ſynes Dig mere indbydende, m. T., vil jeg bruge et andet Udtryk, der dog betegner det Samme, om det end tillige ſkjønt indeholder Forklaringen, altſaa: at have Undſeelſe for ham ſom for en Forklaret. En Afdød er jo en Forklaret. Den Levende kan dog feile, kan dog forandres, kan dog overiles i et Øieblik og af et Øieblik — derſom han i Sandhed er den Ærværdige, vil han

vel selv formanende paaminde Dig derom, at Du ikke ved Forholdet til ham ledes ind i den Tvesindethed, hvilken er at være et andet Menneskes Tilhænger; den Levende kan maaskee være Dig for gunstig, maaskee ogsaa for ugunstig; hvis Du omgaaes ham dagligen, skal Din Undseelse maaskee tabe noget i sin Høitidelighed, eller maaskee paadrage sig en hidsig Sygdom, saa Du kunde ønske Dig et Tryllemiddel for at bedaare den Ærværdige, saa Du kunde ville liste Dig ind i hans Gunst eller dog paa enhver Maade tjene Dig op i hans Yndest, fordi hans Dom var bleven Dig det Vigtigste. Hvor megen Fare og Fristelse til Tvesind! Den svinder først, naar Du omgaaes ham som en Afdød: fjerner Dig fra ham — men aldrig glemmer ham; den svinder først, naar Du er skilt fra ham som ved Døden, naar Du ikke jordisk og timelig kommer ham for nær, men kun evigt erindrer, hvad han selv vilde kalde det Bedste i sit Væsen! En Forklaret kan man ikke overtale; Gunst og Overtalelse og Overilelse tilhører Jordlivets Øieblikke, den Afdøde fornemmer ikke disse Tilskyndelser, den Forklarede kan ikke forstaae dem, vil ikke forstaae dem; vil Du ikke opgive dem, da maa Du opgive ham, da maa Du, hvis Du tør det, trænke den Forklarede, bryde med ham, ja tilintetgjøre ham, thi naar han ikke er den Forklarede, er han jo slet ikke til. Den Levende kan man tale med paa en anden Maade, fordi han ogsaa i jordisk Forstand er til, og hvis Du fik ham lidt forandret (ak, til Din egen Fordærvelse og til hans Forkleinelse!) Du havde ham dog ligesom endnu at holde Dig til, Du havde hans Ord, hans lydelige Bifald, og i Sammenholdet skulde det maaskee undgaae Eder begge, at der var en Forandring foregaaet. Men den Forklarede er kun til som Forklaret, ikke synlig for det jordiske Øie, ikke hørlig for det jordiske Øre, kun i Undseelsens hellig-stille Taushed; forandres kan han ikke, ikke det Mindste, uden at det strax mærkes, og uden at Alt er tabt, og han forsvunden. Den Forklarede er kun til som Forklaret; forandres kan han ikke til noget Bedre — han er jo den Forklarede; forandres kan han ikke — han er jo en Afdød: han bliver sig selv tro, den Ene og Samme, den Forklarede!

Hvor skulde da Den blive tvesindet, der ved Undseelse for ham bestyrkes i at ville det Gode! Saa kan jo rigtignok selv det redelige Menneske alligevel overraskes af mangen Skrøbelighed, ogsaa stundom komme paa en Afvei; men da har han eet Haab, at der er en Gud til, en retfærdig Styrelse, der vel ved Straffen vil vække ham og føre ham tilbage. Saa forskjelligt er det: Den, der vil det Gode i Sandhed, han haaber endogsaa paa Straffen; men altsaa er Den i sin Tvesindethed langtfra at ville det Gode i Sandhed, der kun vil det af Frygt for Straffen.

Den Tvesindede staaer paa Veiskillet, da viser der sig tvende Syn: det Gode og Straffens frygtede Skikkelse. Eensartede ere de ikke for ham, thi at den Straf, som Gud i sin Viisdom har knyttet til enhver Overtrædelse, er et Gode, negtes ikke, men den er det dog kun, naar den annammes med Taksigelse, ikke, naar den blot frygtes som et Onde. Og denne Straf har den Tvesindede mindre for Øie, han tænker nærmere paa Verdens Straf; men det Gode og Verdens Straf ere ikke Eensartede. Eller mon nu virkeligen Verden var bleven saa fuldkommen og saa hellig, at den er ligesom Gud, at hvad den belønner er det Gode, hvad den straffer, det Slette? Mon virkeligen Nogen, der fortrøster sig for Gud at have en Anskuelse af Livet, hvorefter han vil indrette sit Liv, kunde falde paa, saaledes at forgude Verden? Der høres jo rigtignok især paa de Steder, hvor Menneskene komme festligen sammen for at bedrage hinanden ved mange Taler, der høres jo rigtignok herlige Ord om, hvorledes Verden gaaer frem, og om vor Tid og om vort Aarhundrede; men, m. T., turde Du som Fader (og jeg er forvisset om, at Du har en ophøiet Foreſtilling om dette Navns Betydning, en bekymret Foreſtilling om det Ansvar, hvortil det forpligter!) turde Du som Fader sige til dit Barn, idet Du sendte ham ud i Verden: „gaae Du kun trygt mit Barn, agt paa hvad Mængden bifalder, og Verden belønner, det er det Gode; men hvad den straffer er det Slette. Nu er det ikke mere som fordum; at Mængdens Dom er lig Skum paa Vand, meningsløs skjøndt høi-

røstet, iblinde skjøndt afgjørende, umulig at følge, fordi den vexler hurtigere end en Qvinde skifter Farve; nu er Udfaldet ikke mere tvivlsomt, det Gode seirer strax; nu kræves der intet Offer, ingen Selvfornegtelse, thi Verden vil det Gode; nu er Mængdens Dom de Vises, de Enkelte ere Daarerne; nu er Jorden Guds-Rige, det i Himlen kun en Afglands; nu er Verden den høieste Tilforladelighed, det Eneste man kan bygge paa, det Eneste man kan sværge ved." Dog Dig behøver Talen ikke at spørge, m. T., den er forud forvisset om Dit Svar; men jeg vilde spørge selv den Ivrigste ved hine Festligheder: turde Du, hvis Du som Fader skulde tale til Dit eget Barn, turde Du sige noget Saadant? Eller dersom det var den Unge, der med hele sin oprigtige Sjels Hengivenhed fæstede sit tillidsfulde Blik paa Dig, forvisset om, at som Du sagde det, saa maatte det være, ved helligt Løfte i Taknemlighed forpligtende sig til at følge Din Lærdoms Veiledning gjennem Livet: turde Du til ham sige noget Saadant? Eller dersom Du var Vidne til den elskelige Ynglings skjønne Begeistring, naar han læste og hørte om de store Mænd, der strede med tunge Skjebner og lede ondt i Verden, de Herlige hvem Verden forskød, fordi den ikke var dem værd, turde Du da, naar ingen Larmen foranledigede Dig til at tale i Vildelse, men kun Fortroligheds Stilhed, den Elskeliges Tillid, Ynglingens Uerfarenhed forpligtede Dig til at tale Sandhed, turde Du da lægge Haanden paa Hjertet og sige: „Sligt skeer ikke mere, nu er Verden bleven oplyst og fuldkommen, nu er det, at tragte først efter Verden og dens Skikke, det Samme, som hvad det i gamle Dage var at tragte først efter Guds Rige og hans Retfærdighed." Ak, efterhaanden som et Menneske bliver ældre, vænner han sig til Meget i Livet; man vænner sig blandt Andet ogsaa til at sige Meget, som man dog ikke ret tænker Noget ved, man vænner sig til med de Jævnaldrende at tale indenfor saa mange Forudsætninger, at det Simple og Ophøiede næsten gaaer en i Glemme. Stundom henkaster man et Ord, der udtrykker en jævn og stadig, mangeaarig Forbittrelse: „man veed nok hvordan Verden er"; og

til andre Tider lovpriſer man Verden indtil Forgudelſe, uden at dog noget af Udſagnene gjør dybere Indtryk paa den Talende; thi det første vækker ham ikke, ſkrækker ham ikke op til i Frygt og Bæven dog at ville frelſe ſig ſelv, ſiden Verden er ſaa ſlet; og det andet ſtyrker ikke den Talende til begeiſtret at ville det Gode i Tillid til Verdens Fuldkommenhed — ak, man vænner ſig i Livet, i Vanens dvaſke Omgang med Andre ſaa let til noget nær at opgive ſig ſelv, medens man leger med Talemaader. Men ſelv den ſaaledes ſørgeligſt Forvænte, naar han med Anſvar taler formanende til et Barn, en Yngling, den unge Pige: han taler med Undſeelſe. Der er her et ſkjønt Lige for Lige: med Undſeelſe nærmer Ynglingen ſig den Ældre, og den Ældre taler altid med Undſeelſe, naar han taler formanende til en Yngling. Give Gud, at Enhver, der har Leilighed til at tale formanende til den Unge, ogſaa ſelv vilde have nogen Gavn af Formaningens Undſeelſe!

Formanende, thi herpaa ligger Eftertrykket, vil den Ældre ikke fremſtille et Skrækkebillede af Verden for den Unge, ingenlunde; Sligt er jo heller ei Alvor, er kun ſygelig Indbildning; men formanende vil han gyſe for den Tanke, ligefrem at lede den Unge i Tveſindethedens Fare ved ſvigefuldt at fæſte hans Opmærkſomhed paa Verdens Straf; ved iſtedetfor at indprænte ham hellig Frygt og Undſeelſe for det Gode, at beſmitte den Rene ved at lære ham Frygt for Penge-Tab, Anſeelſes-Tab, Miskjendelſe, Tilſideſættelſe, Verdens Dom, Daarers Spot, Letſindighedens Latter, Henſynets feige Klynken, Øieblikkets opblæſte Ubetydelighed, Dunſtens gøglende Taagebilleder. Ak, ja for mange Mennesker ere diſſe høimodige Tanker kun altfor meget ſom en Forgyldning, der gaaer af i Livets Tveſindethed, ſom gnaver og gnaver; men ſelv den ſaaledes meeſt Luvſlidte, naar han taler formanende til en Yngling, han mindes det, han tør ikke ſige Andet — af Undſeelſe. Formanende vil ſelv han ſige (thi det er ingen ſjelden Taler, ſom her indføres talende, og derfor er netop det Godes Priis deſto herligere, fordi det ikke behøver Veltalenhedens Biſtand, fordi

det er den i Livet sørgeligst Forvænte, der taler vel at mærke formanende til en Yngling), selv han vil sige: „Frygt ikke, vær langsom til at dømme Andre, men agt paa Dig selv; hold fast ved at ville Eet, ved at ville det Gode i Sandhed, og lad saa dette føre Dig hvorhen det nu indtil videre skal føre Dig — thi evigt fører det Dig til Seier, lad det timeligt føre Dig til Velstand eller til Savn, til Ære eller til Forhaanelse, til Liv eller til Død; slip blot ikke dette Ene, ved dets Haand gaaer Du tryg selv i Fare, selv i Livsfare gaaer Du tryg, som Barnet ved Moderens Haand, ja tryggere, thi Barnet kjender end ikke Faren." Formanende vilde han altsaa advare mod Frygt for Verdens Straf, hvilken er Tvesindethed.

Der tales stundom om, „at lide Straf, naar man gjør det Gode", hvorledes er dog dette muligt, fra hvem skulde denne Straf komme? Fra Gud dog vel ikke! Altsaa fra Verden — naar denne i sin Viisdom tager feil, belønner det Slette og straffer det Gode. Og dog nei, det er ikke som Ordet siger det, Ordet mener det ikke som det siger, det er uegentligen talt. Thi det larmer jo rigtignok stort og forfærdeligt det Ord: Verden; og dog maa den lystre samme Lov som det ringeste og usleste Menneske. Men om Verden end samlede al sin Magt, der er Eet, den ikke formaaer, den formaaer ikke at straffe — en Uskyldig, saa lidet som den kan dræbe en Død. Ja vist har Verden Magt, kan gjøre den Levende mangt et Bryderie, kan gjøre ham hans Liv surt og møisomt, den kan berøve ham Livet, men den kan ikke straffe en Uskyldig. Forunderligt, her er en Grændse, en Grændse, den er usynlig som en Linie, den er sandseligen let til at overse, men den har Evighedens Kræfter til at holde igjen med! Det undgaaer maaskee Verden, hvis Opmærksomhed er henvendt paa det Store — og Grændsen er en ringe, er, indtil videre, en stilfærdig Ubetydelighed; men dog er den der. Maaskee er den ganske skjult for Verdens Øine, thi ogsaa Dette kan høre med til den Uskyldiges Lidelse, at Verdens Uret faaer Udseende af Straf — i Verdens Øine; men Grændsen er der alligevel, alligevel den Stærkeste. Og om

al Verden raſede i Oprør, og om Alt forvirredes: Grændſen er der alligevel, og paa den ene Side af den hos den Uſkyldige: Retten; og paa den anden Side for Verden: en evig Umulighed af at ſtraffe en Uſkyldig. Selv naar Verden vil udrydde ham og ſkaffe ham af Veien, Grændſen kan den ikke ſkaffe af Veien, ſkjøndt den er uſynlig — maaſkee er det derfor; ſelv i hans offrende Døds Øieblik er Grændſen der: da ſtrammer den ſig med Evighedens Kraft, da kløfter den ſig med Evighedens ſvælgende Dyb! Grændſen er der, og paa den ene Side hos den Uſkyldige: Retten, og paa den anden Side for Verden: en evig Umulighed af at ſtraffe en Uſkyldig. — Den Gode, han er ſtærk, ſtærkere end hele Verden, naar han i Sandhed ſtaaer paa den anden Side af Grændſen indenfor Evighedens Befæſtning, han er ſtærkeſt, naar han ſynes at ligge under. Men den afmægtige Tveſindede har flyttet Grændſeſkjellet, fordi han kun vil det Gode af Frygt for Verdens Straf; derſom Verden virkeligen ikke er Fuldkommenhedens Land, da har han ved ſin Tveſindethed givet ſig i Middelmaadighedens Vold, eller forſkrevet ſig til det Onde.

3) Fremdeles maa der ſiges, at Den, der i Selvraadighed vil det Gode, vil dets Seier, han vil ikke Eet, han er tveſindet.

Derſom et Menneſke blot vil det Gode, for at han kan ſeire, da vil han det Gode for Lønnens Skyld, og hans Tveſindethed er aabenbar, ſom Talen i det Foregaaende ſøgte at gjøre den; han vil nemlig ikke tjene det Gode, men have Fordeel af det, betragte det ſom en Vinding. Naar derimod et Menneſke vil, det Gode ſkal ſeire, naar han ikke vil kalde Stridens Udgang Seier, hvis han ſeirer, men kun naar det Gode ſeirer: hvorledes kan han da kaldes og være tveſindet? Ja, er han tveſindet (thi Grændſe-Afgjørelſen mellem den Rene og den Tveſindede er her af en egen Vanſkelighed), da er hans Tveſindethed mere underfundig og ſkjult, formaſteligere end hiin aabenbare og aabenbart verdslige, den er en kraftig Skuffelſe, ſom ſynes at komme nærmeſt til Hjertets Reenhed, der vil det Gode i

Sandhed, om den dog er fjerneſt, ſom det høie Sted fra det dybe Fald, ſom den himmelſtormende Stolthed fra Ydmygheds Bolig i det Lave, ſom Tilnærmelſens anmaſſende Lighed, naar den er vundet ved at forfalſke en evig væſentlig Adſkillelſe. Han vil ikke det Gode for Lønnens Skyld, han vil, at det Gode ſkal ſeire, men han vil, at det ſkal ſeire ved ham, at han ſkal være Redſkabet, han den Udvalgte. Han vil ikke lønnes af Verden, ſom han foragter, ikke af Menneſkene, ſom han ſeer ned paa, og dog vil han ikke være en unyttig Tjener: en hovmodig Bevidſthed er Lønnen, han fordrer, og i denne Fordring er hans voldſomme Tveſindethed, ja voldſomme, thi hvad er det Andet han vil, end at tage det Gode med Vold, og med Vold at paatrænge det Gode ſig ſelv og ſin Tjeneſte! Og om han end ikke forſkyldte denne ſidſte Formaſteligheb, naar han dog paa nogen Maade ikke vil ſom det Gode vil, ikke vil det Godes Seier ſom det Gode vil den: ſaa er han tveſindet, om han end veed at ſkjule det for Menneſkene, om han end vil ſkjule det for ſig ſelv, om end Sprogets ſande Udtryk et Øieblik ſynes at ſkjule derover ved at kalde hans Sindstilſtand Selvraadighed, Egenraadighed, thi ſynes den vel, iſær naar den er ſtærk nok til at vove det Yderſte, ſynes den vel Tveſindethed? Nei den ſynes ikke Tveſindethed, men den er det.

For denne Tveſindede er da det Gode Eet, dets Seier noget Andet, eller vel endog dets Seier ved ham noget Andet. Nu er det vel ſaa, at evigt har det Gode altid ſeiret, men i Tiden er det anderledes; i Tiden bruger det lang Tid, Seiren er langſom, dens Uvished et langſomt Længdemaal, mange, mange Gange gik den tro Tjeners Liv hen, og det var ved Udgangen, ſom havde han Intet udrettet for det Gode. Og dog var han den tro Tjener, der vilde det Gode i Sandhed, og han var ogſaa elſket af det Gode, der har Lydighed kjærere end Vædderens Fedme. „Ak, hvorfor blev Tiden til; derſom det Gode evigt altid har ſeiret, hvorfor ſkal det da ſlæbe ſig langſomt frem gjennem Tidens Længde eller næſten omkomme i Tidens Langſomhed, hvorfor ſkal det møiſomt ſtride ſig gjennem hvad der

gjør Tiden længſt, gjennem Uvished! Hvorfor ſkulle de Enkelte, ſom i Sandhed ville det Gode, være ſaa adſplittede, ſaa adſkilte, at de neppe kunne raabe til hinanden, neppe øine hinanden; hvorfor ſkal Tiden hvile ſom en Tyngde paa dem, hvorfor ſkal Adſkillelſen lægge Sinkelſe imellem dem, naar det er ſaa hurtigt gjort i Evigheden; hvorfor blev en udødelig Aand ſat i Verden og Tiden, ligeſom naar Fiſken drages op af Vandet og henkaſtes paa Strandbredden?" Hvo ſom ſpørgende taler ſaaledes (og ſelv om han ſukker ſaaledes, Yttringen bliver den ſamme), han vogte paa ſig ſelv, thi han veed neppe, af hvilken Aand han taler. Ak, Menneſkene forvexle ofte nok Utaalmodighed med den ydmyge lydige Begeiſtring; den Utaalmodige ſelv er kun altfor tilbøielig til denne Forvexling. Naar et Menneſke aarle og ſilde er paafærde „for det Gudes Skyld", ſtøier og larmer, er idel Uro, kaſter ſig i Tiden, ligeſom den Syge paa Leiet, kaſter alle Henſyn af ſig ſom den Syge Klæderne, foragter Verdens Løn, gjør Plads mellem Menneſkene: da mene Mange, hvad han ſelv indbilder ſig, at han er begeiſtret. Og dog er han Intet mindre, da han er tveſindet, og Tveſindethed ligner ikke mere Begeiſtring end Hvirvelen ligner den ſtaaende Vinds Stadighed. Saaledes er jo al Utaalmodighed, den er en Art Arrigſkab; allerede i Barnet er dens Grund, at Barnet ikke vil give ſig Tid; hos hiin Tveſindede fremkommer den derved, at Timeligheden og Evigheden ikke kan fordrages i det ſamme Menneſke. Han kan, han vil ikke forſtaae det Gudes Langſomhed, at den i Barmhjertighed er Langmod, at den i Kjærlighed til de Frie ikke vil bruge Magt, at den i Viisdom mod de Skrøbelige ſkyer ethvert Bedrag; han kan, han vil ikke ydmygt forſtaae, at det Gode kan undvære ham. Tveſindet er han, han der med ſin Begeiſtring ſynes at kunne blive en Apoſtel, men ogſaa kan blive en Judas, ſom forrædersk vil fremſkynde det Gudes Seier. Forarget er han, han der ved ſin Begeiſtring ſynes at elſke det Gode ſaa høit, han er forarget paa dets Ringhed, naar det er iklædt Tidens Langſomhed. Hengiven er han ikke det Gode i unyttig Tjeneſte, han bruſer kun; og Den, der bruſer,

han elsker Øieblikket, og Den, der elsker Øieblikket, han frygter Tiden, han frygter, at Tidens Længde skal gjøre hans Tvesindethed aabenbar; og han forfalsker Evigheden, thi ellers maatte jo Evigheden endnu bedre gjøre den aabenbar. En Falsker er han, for ham er Evigheden Synskredsens skuffende Sandsebedrag, for ham er Evigheden Timelighedens blaanende Grændse, for ham er Evigheden Øieblikkets blændende Øglespil.

En saadan Tvesindet er maaskee vanskeligere at kjende i Verden, fordi hans Tvesindethed ikke er aabenbar indenfor Verden, ingen Angiver og ingen Medvider har i Verdens Løn og Straf, da han har overvundet Verden, om end ved et høiere Bedrag, da hans Tvesindethed først er kjendelig paa Grændsen, hvor Timelighed og Evighed berøre hinanden, kjendelig der og altid kjendt af den Alvidende. Han vil ikke nøies med den salige Forvisning, der trøster over al Maade: at evigt har det Gode altid seiret, den salige Forvisning, der er en Eiendomssikkerhed over al Forstand, den salige Forvisning, som den unyttige Tjener kan have hos sig i ethvert Øieblik, selv naar Tiden er længst og han synes at udrette mindst, den salige Forvisning, som giver den unyttige Tjener Frimodighed til at tale stoltere end hiint kongelige Ord: Alt er tabt uden Æren, naar han ogsaa tabte Æren men siger: der er Intet tabt, men Alt er vundet. Men kjendelig bliver denne Tvesindede ikke saa let i Verden; thi det er ikke for Lønnens Skyld han vil det Gode, saa han blev aabenbar i sin Higen eller i sin Fortvivlelse; det er ikke af Frygt for Straf han vil det Gode, saa han blev aabenbar i sin Feighed for at undgaae den eller i sin Fortvivlelse, naar han dog ikke undgik den; nei, han vil offre Alt, han frygter Intet, kun vil han ikke offre sig selv i daglig Selvfornegtelse — dette frygter han.

Den Tvesindede staaer paa Veiskillet, da viser der sig tvende Syn: det Gode, og det Gode i dets Seiren eller endog i dets Seiren ved ham. Det sidste er Formaftelighed, men selv de tvende første Syn ere ikke ganske det Samme. I Evigheden ere de det, men ikke i Tiden. Og de maae skilles ad, saa vil det Gode;

det Gode iforer ſig Tidens Langſomhed ſom en ringe Klædning, og han maa i Forhold til denne Omklædning klædes i den unyttige Tjeners ringe Skikkelſe. Med ſit ſandſelige Øie maa han ikke faae det Gode at ſee i Seiren, kun med Troens Øie kan han eftertragte dets evige Seier. Deri hans Tveſindethed, thi ſom der er en Tveſindethed, der adſkiller i det Godes Væſen, hvad det ſelv for evigt har forenet; ſaa er hans Tveſindethed den, der forener, hvad det Gode i Tiden har adſkilt. Den ene Tveſindede glemmer det Evige og tager derved Tiden forfængelig, den anden tager Evigheden forfængeligt.

4) Endeligen ſkulde Talen, inden den ſlipper Tveſindetheden for ligeſom at vende Reenheden ud, minde om den mangfoldige Tveſindethed, om Svaghedens Tveſindethed, ſom den er i det virkelige Livs Daglighed, eller om, at Den, der kun vil det Gode til en vis Grad, at han er tveſindet.

I Grunden er dette Udtrykket for al Tveſindethed i Forhold til det Gode, at den kun vil det til en vis Grad; men hvad der blev udviklet i det Foregaaende, hvad der maaſkee kunde kaldes Tveſindethedens falſke Omſætninger i det Store, det havde dog et viſt Skin af Eenhed og Enighed med ſig ſelv, forſaavidt det var et Enkelt, der forfulgtes i Eenſidighed, medens Eenſidigheden, hvor underligt dette end ſynes, netop var Tveſindetheden i den Eenſidige. Det daglige Livs Omſætninger derimod ere ikke i det Store; i det daglige Liv er det allerede ſjeldnere, blot at ſee En, der vil noget Forkeert med en vis Overeensſtemmelſe og Anſtrængelſe; i det daglige Liv gjøres Omſætningerne i det Mindre, hvorved Tveſindetheden bliver mangfoldigere ſammenſat i den Enkelte: ſom en Kjøbmand, der kun handler med een Vare, er et ſjeldnere Syn, ſaaledes ogſaa den Tveſindethed, der har en vis ægte Eenhed; ſom derimod almindeligviis en Kjøbmand handler med forſkjellige Varer, ſaaledes er Tveſindetheden, almindeligviis, den mangfoldige. Afveien bliver derfor mindre kjendelig ſom denne beſtemte, nei Afveiene krydſe ſig — og den rette Vei paa de forſkjelligſte

Maader, og paa den forskjelligste Maade er den Enkelte i denne Krydsen, hans Liv vel bestemmeligt som Tvesindethed, men ikke let nærmere at bestemme, fordi han end ikke indenfor Tvesindetheden er i Overeensstemmelse med sig selv i noget Bestemt, men i Ubestemmelighed omtumlet af enhver Luftning; fordi han lærer og lærer, og dog aldrig kommer til Sandhedens Erkjendelse, eller kommer den nærmere, da han snarere kommer længere og længere bort, jo mere han lærer af denne forvirrede og forvirrende Underviisning. Fremfor den tidligere Tvesindethed har denne det Gode ved sig, at den dog svagt vil det Gode, at den ikke har hiin tidligeres Haardnakkethed, men Svagheden er maaskee stundom lige saa uheldbredelig.

Denne Tvesindethed er vanskelig at tale om, da den ligner baade det Ene og det Andet, og da den idelig vexler i Omskiftelse — saa hurtigt, at den kan have forandret sig flere Gange, medens Talen neppe er færdig med at beskrive een Yttring. Broget spiller den ikke blot i alle mulige Farver, men der er end ikke nogen Lov for dette Farvespil, som blander Farverne og Farveforholdene i ny og ny Forvirring: saa der er idel Nyt under Solen — og dog bestandigt den gamle Tvesindethed. Ja, hvad der gjør den endnu vanskeligere at tale om, er, at den i det daglige Liv, hvor den ret hører hjemme, indenfor Bestemmelsen Tvesindethed omgaaes sammenlignelsesviis med sig selv, saa den ene Tvesindede ved at være lidt mindre tvesindet end den anden gjør Fordring paa Udmærkelse, uagtet hans Grad-Forskjel er indenfor den væsentlige Lighed, hvorved det tilsidst synes som var hiin sande evige Fordring, der kræver Hjertets Reenhed ved at ville Eet, som var den afskaffet, fjernet fra Regjeringen, sat i Afskedens Bero paa en saadan Afstand fra det daglige Liv, at der slet ikke kunde være Tale om den. Thi i den brogede, bølgende Folkemængde, i Verdens Larm fra Dag til Dag og fra Aar til Aar tages det ikke saa nøie med, om En ganske vil det Gode, naar han blot har Indflydelse og Magt, sidder i en stor Bedrift, er Noget for sig og Andre: „hvilken frygtagtig og kummerlig Smaalighed, tænker man, at tage det saa nøie";

man mener end ikke, at det er noget Formaſteligt man ſiger, nei man henkaſter den kløgtige Bemærkning i Forbigaaende og iler videre, medens Bemærkningen ogſaa iler videre fra Mund til Mund i den brogede, bølgende Folkemængde. Og i det travle Liv, i Handel og Vandel fra Morgen til Aften, gaaer det ikke ſaa nøie til med, om En ganſke vil det Gode; naar han kun er om ſig, for ikke at ſige Tyv, i ſin Næringsvei, naar han ſparer og ſamler, naar han blot har et godt Rygte og tilfældigviis undgaaer Bagvaſkelſe (thi om han virkelig er Skyldig eller ikke, er det mindre vigtige, hvad hverken han eller Verden har Tid til at efterforſke, Bagvaſkelſen er blot det Farlige ſom en Standsning for hans Virkſomhed): „hvortil da et ſaadant Sinkerie midt i Travlheden!“ Og i Verden er der altid travlt. Ja, det er ganſke ſandt, ſaaledes ſeer det ud i Verden, ſaaledes ſynes det i Verden, ſaaledes maa det ſynes indenfor Timelighedens ſkuffende Synskreds; men i Evigheden ſkal det gjøre en uhyre Forſkjel, om En var nøieregnende eller ikke. Og dog er Evigheden jo ikke ſom en ny Verden, ſaa Den, der havde levet i Tiden paa Tidens og Travlhedens Viis, naar han lykkelig og vel var ankommen i Evigheden, nu kunde forſøge ſin Lykke i at antage Evighedens Skik og Brug. Ak, Tiden og Travlheden troer, at Evigheden er ſaa langt borte; og dog har aldrig nogenſinde i Skuespillet den Kunſtforſtandige havt ſaaledes Alt i Beredſkab til Skuepladſens og de Spillendes Forvandling, ſom Evigheden i Forhold til Tiden har Alt i Beredſkab, Alt — indtil det Mindſte, indtil det overflødige Ord, der er talet; har Alt i Beredſkab i ethvert Øieblik — ſkjønt den tøver.

O, at da Talen, langtfra at ſinke Nogen, ſom vil det Gode i Sandhed, eller at kalde Nogen fra gavnlig Virkſomhed, dog maatte ſtandſe en Travl; thi denne Travlhed er jo ſom en Fortryllelſe, og ſørgeligt er det at bemærke, hvorledes dens Magt voxer med den ſtigende Summen, hvorledes Fortryllelſen griber om ſig, hvorledes den fanger efter det tidligere Bytte, ſaa neppe Barndommen eller Ungdommen undes den Stilhed, den Fjernhed, hvori det Evige voxer en guddommelig Vext.

Og gjør end Travlheden i Hast en Indrømmelse, mener selv dens flygtige Viisdom at indsee det Gavnlige i, at der ogsaa er en travl Mand med som engang imellem i Hast forkynder hiin høiere Betragtning af Livet om at ville det Gode i Sandhed: ak, er dette dog det rette Forhold, at hvad Alle, hver især, skulde gjøre, det fritages noget nær Alle mere eller mindre for, men da faaer, for en Fuldstændigheds Skyld, En i Travlhed den Opgave, at forkynde hiin høiere Fordring, hiin høiere Fordring, der hvis den blot paa nogen Maade skulde tilfredsstilles, om end i Skrøbelighed og Ufuldkommenhed, vilde kræve ethvert Menneskes samlede Sind, hans stadige Flid, hans bedste Kræfter!

Altsaa i Travlheden er Tvesindetheden; som Gjenlyden boer i Skoven, som Stilheden boer i Ørkenen, saaledes boer Tvesindetheden i Travlheden. Thi at Den, der vil det Gode kun til en vis Grad, at han er tvesindet, at han har et adspredt Sind, et deelt Hjerte, behøver neppe at forklares; men Grunden kan vel behøve at forklares og udvikles: at der i Travlheden hverken er Tid eller Ro til at vinde den Gjennemsigtighed, som er fornøden for at forstaae sig selv i at ville Eet, eller blot for foreløbigt at forstaae sig selv i sin Uklarhed. Nei, Travlheden, hvori man bestandigt gaaer videre og videre, og Larmen, hvori det Sande bestandig gaaer mere og mere i Glemme, og Forholdenes Mængde, Tilskyndelsernes og Forhindringernes, gjør det bestandigt umuligere for En at vinde noget dybere Kjendskab til sig selv. Det er Sandhed, at et Speil har den Egenskab, at man i det kan see sit Billede; men saa maa man staae stille. Iler man hastigt forbi, da faaer man Intet at see; gaaer man maaskee med et Speil hos sig, som man ikke fremtager: hvorledes skulde man da faae sig selv at see? Saaledes iler den Travle fremad med Muligheden af at forstaae sig selv hos sig; men den Travle bliver ved at løbe, og det kommer aldrig til Forstaaelsen, ja det gaaer ham vel snarere mere og mere i Glemme, at han har Muligheden hos sig. Og dog tør man neppe sige det til den Travle, thi hvor knap Tid han end ellers har, har han dog stundom god Tid til en Mang-

foldighed af Undskyldninger, ved hvis Brug det Sidste bliver værre end det Første, Undskyldninger, hvis Viisdom omtrent er den samme, som naar den Seilende troer, at det er Havet, ikke Skibet, der bevæger sig. Man tør neppe sige det til ham, thi hvor knap Tid han end ellers har, har han dog stundom god Tid til med Ligesindede „at afrive det Latterliges umodne Frugt af deres Viisdom", for at bespotte den Talende som et udueligt Menneske i Livet, som et Menneske, den Travle i sin Klogt overseer — fra Undskyldningernes ophøiede Synspunkt. Den Travle har jo ogsaa overalt Medhold imod ham, overalt i den mangfoldige Travlheds stigende Summen, og i Undskyldningernes myldrende Mængde. Thi ligesom en giftig Aande over Markerne, som Græshoppernes Mængde over Ægypten: saaledes er Undskyldningerne og deres Mængde en Landeplage, der afæder det Eviges Spire, en fordærvelig Smitte blandt Menneskene — med hver Een, der angribes, bliver der bestandig een Undskyldning mere til for den Næste. Og medens det ellers ikke kan undgaae Nogen, at en Sygdom bliver farligere og farligere, mere og mere ondartet, jo mere den griber om sig: saa er det med Undskyldningerne omvendt, Sygdommen synes at blive mildere og mildere, Tilstanden bliver behageligere og behageligere, jo Flere der angribes. Og naar vi saa Alle blive enige om, at dette Undskyldningernes — kummerlige, forkrøblede Velbefindende, at det er det Høieste: saa er der jo Ingen der siger Andet. Var der da en Enkelt, som ikke kunde bequemme sig at give efter, gjorde han end mangen Undskyldning kraftig Modstand; ak, Enden er der ikke endda, der er bestandigt een Undskyldning tilbage, den ligger ved hans Dør og begjerer efter ham: „hvad det kan hjælpe som enkelt Menneske at ville stride imod". Det er altsaa atter med Undskyldningerne endnu værre end med en giftig Sygdom, thi af den døer dog Ingen fordi de Andre ere døde af den.

Saa har da den Tvesindede maaskee en Følelse for det Gode, en levende Følelse; naar Nogen vil tale om det Gode, især paa Digterviis, da er han hurtig bevæget, let tilskyndet til

at henſmelte i Rørelſe. Derſom Verden gaaer ham lidt imod, og da Nogen vil tale til ham om, at Gud er Kjærlighed, at hans Kjærlighed overgaaer al Forſtand, omfatter i ſit Forſyn ſelv Spurven, ſom ikke falder til Jorden uden hans Villie; vilde Nogen tale derom, iſær paa Digterviis: da er han greben, han griber efter Troen ſom efter et Ønſke, og med Troen griber han efter den ønſkede Hjælp. Han har da i Ønſkets Tro en Følelſe for det Gode. Men maaſkee tøver Hjælpen; iſtedenfor den kommer der en Lidende til ham, ſom han kan hjælpe. Men denne Lidende finder ham utaalmodig, fraſtødende, denne Lidende maa nøies med den Undſkyldning: „at han nu ikke er oplagt eller ſtemt til at bekymre ſig om Andres Lidelſer, da han ſelv har Gjenvordighed". Og dog mener han, at have Troen, Troen paa, at der er et kjærligt Forſyn til, ſom hjælper den Lidende, et Forſyn, ſom ogſaa bruger Mennesker til ſine Redſkaber. — Muligen kommer nu den ønſkede Hjælp, han er atter hurtigt opblusſende i Taknemlighed, ſmægtende i en blødagtig Foreſtilling om det kjærlige Forſyns Godhed; nu, mener han, har han ret grebet Troen, nu har den i ham ſeiret over enhver Tvivl og enhver Indvending: ak, og hiin anden Lidende er reent gaaet ham i Glemme. Hvad er denne Tilſtand Andet end Tveſindethed! Thi derſom der overhovedet ſkal være Tale om Indvendinger mod Troen, om Begivenheder og Tildragelſer, der ligeſom ſynes at gjøre Indſigelſe mod den og mod det kjærlige Forſyns Omſorg: da er hiin anden Lidende, ſom ikke blev hjulpen, ſom endog af Den, der kunde hjælpe, blev fraſtødende afviiſt med den Undſkyldning, at han tilfældigviis ikke var oplagt, hiin anden Lidende er jo den kraftigere Indvending. Men dette undgaaer reent den Tveſindede, at han i det Øieblik, han mener, at Troen har ſeiret i ham, at han da netop handlende modbeviſer denne Overbeviisning. Eller er dette ikke Tveſindethed, at mene at have en Overbeviisning, ſom man ſelv handlende modbeviſer? Er dette ikke i Sandhed det eneſte Beviis for, at man har en Overbeviisning, at Ens eget Liv handlende udtrykker den? Er det ikke den eneſte Sikkerhed for, at Ens ſaakaldte Over-

beviisning ikke forandres alle Øieblikke i Forhold til det Forskjellige, der hænder En selv, som øieblikkeligt forandrer En og forandrer En Alt, saa man idag har Troen, og imorgen har tabt den, og faaer den igjen iovermorgen, indtil der hænder noget ganske usædvanligt, saa man næstendeels ganske taber den, formenende, at man har havt den! — Sæt der var tvende Mennesker; en Tvesindet, som meente at have erhvervet Troen paa det kjærlige Forsyn, fordi han selv havde oplevet at være bleven hjulpen, om han dog urørt havde afviist en Lidende, hvem han kunde hjælpe; og et andet Menneske, hvis Liv ved opoffrende Kjerlighed var et Redskab i Forsynets Haand, saa han hjalp mange Lidende, medens den Hjælp, han selv havde ønsket, blev ham negtet fra Aar til Aar: hvilken af disse Tvende var i Sandhed overbeviist om, at der er et kjærligt Forsyn, som antager sig de Lidende? Er det ikke en skjøn og en overbevisende Slutning: skulde Den, der plantede Øret ikke høre; men er den omvendte Slutning ikke ligeledes skjøn og overbevisende: skulde Den, hvis Liv er opoffrende Kjærlighed, skulde han ikke troe, at Gud er Kjærlighed? Dog i Travlheden er der hverken Tid eller Ro til den stille Gjennemsigtighed, som lærer Ligelighed, som lærer, at ville drage i lige Aag med andre Mennesker, den ædle Eenfoldighed, som er i inderlig Forstaaelse med ethvert Menneske; der er hverken Tid eller Ro til at vinde en Overbeviisning. Derfor bliver selv Tro og Haab og Kjærlighed, og det at ville det Gode, i Travlheden kun løse Ord og Tvesindethed; eller er det ikke Tvesindethed at leve uden en Overbeviisning, eller rettere at leve i den idelig og idelig vexlende Indbildning, at man har og man ikke har en Overbeviisning!

Saaledes bedrager Følelsen den Travle i Tvesindethed. Maaskee havde han efter en opblussende Angers Sønderknuselse, naar denne aflader i Mathed, en Overbeviisning, som han meente det, om, at der er en Barmhjertighed, der tilgiver Synder; men selv negtede han strængt Den Tilgivelse, der var ham Noget skyldig. Han havde altsaa, som han meente det, troende en Overbeviisning om, at der er en saadan Barmhjertighed til,

og handlende negtede han, at den er til; handlende gjorde han Sit for at bevise, at den ikke er til. Sæt der var tvende Mennesker; hiin Tvesindede, og da et andet Menneske, som hellere end gjerne vilde tilgive sin Skyldner, naar han blot selv maatte finde Barmhjertighed: hvilken af disse Tvende var i Sandhed overbeviist om, at der er en saadan Barmhjertighed til? Den Sidste havde dog det Bevis for, at den er til, at han selv øver den; den Første har slet intet Bevis for sig, og kun mod sig det Modbevis han selv fører. — Eller den Tvesindede havde maaskee en Følelse for Ret og Uret; den blussede stærkt i ham, især hvis Nogen paa Digtervis vilde skildre de nidkjære Mænd, der i Sandhedens Tjeneste med Selvopoffrelse hævdede Ret og Retfærdighed. Vederfores der ham da selv nogen Uret, da var det ham, som maatte der skee Tegn i Himlen og paa Jorden, som kunde Verdens-Ordenen, ligesaa lidt som han, sove før dette var gjort godt igjen; og det var ikke Selvkjærlighed, der hidsede ham, men det var Følelsen for Retfærdighed — saa meente han. Og naar han da fik sin Ret, hvor megen Uret den end havde kostet mod Den og Den: da prisede han atter Verdens Fuldkommenhed. Følelsen havde vel henrevet ham, men ogsaa revet ham hen, saa han havde glemt det Vigtigste: i Sandhedens Tjeneste med Selvopoffrelse at hævde Ret og Retfærdighed. Thi hvo af disse Tvende er vel i Sandhed overbeviist om, at der er Retfærdighed til i Verden: Den, der lider Uret for at gjøre Ret; eller Den, der gjør Uret for at faae sin Ret.

Den umiddelbare Følelse er vel det Første, er Livskraften, i den er Livet, som det jo er sagt, at fra Hjertet udgaaer Livet; men da maa denne Følelse „bevares", saaledes forstaaet, som naar det siges: „bevar Dit Hjerte, thi fra det udgaaer Livet", den maa renses fra det Selviske, bevares fra det Selviske, den maa ikke overlades til sig selv, tvertimod maa jo altid det, der skal bevares, betroes i en Høieres Vold, som bevarer det, — saaledes beder endog den kjærlige Moder Gud at bevare hendes Barn. I den umiddelbare Følelse forstaaer det ene Menneske aldrig det andet. Saasnart Noget hænder ham selv, forstaaer

han Alt anderledes. Naar han selv lider, forstaaer han ikke en Andens Lidelse, og naar han selv er lykkelig forstaaer han den heller ikke. Selvisk forstaaer den umiddelbare Følelse Alt om sig selv, og er derfor i Tvesindethedens Splid med alle Andre, thi kun i Oprigtighedens vel forstaaede Ligelighed kan der være Eenhed; og i selvisk Kortsynethed forandres hans Overbeviisning bestandigt, eller det er et Tilfælde, at den ikke forandres, da dette har sin Grund i, at hans Liv tilfældigviis ikke berøres af nogen Forandring. Men en saadan Overbeviisningens Fasthed er en Indbildning i den Forkjælede, thi ikke da er en Overbeviisning fast, naar Alt ligesom paatvinger En den og fæstner den, men dens Fasthed viser sig i Alts Omskiftelse. Dog undgaaer vel sjeldent et Menneskes Liv alle Forandringer; og i Forandringerne er den umiddelbare Følelses Overbeviisning en Indbildning, det øieblikkelige Indtryk oppustes kun til en Betragtning af hele Livet.

Saa havde den Tvesindede maaskee en Erkjendelse af det Gode; det stod i Betragtningens Øieblik saa tydeligt for ham, saa klart, at det Gode dog i Sandhed har alle Fordele paa sin Side, at det i Sandhed er Vinding baade for dette Liv og for det kommende; ja, det var ham om Hjertet, som maatte han kunne overbevise hele Verden derom. Maaskee fordredes dette dog ikke af ham, at han saaledes skulde gaae ud med sin vundne Overbeviisning for at overbevise Andre; men Prøvelsen udeblev derimod ikke, der skulde forsøge hans — vundne Overbeviisning. Ak, Betragtning og Betragtningens Øieblik skjuler trods al sin Klarhed let over en Skuffelse, fordi dens Øieblik har Noget tilfælles med den forfalskede Evighed. Der er en Forkortning, som er nødvendig for at Betragtningen kan komme istand, den maa forkorte Tiden meget, ja den maa egentligen kalde Sindet og Tanken bort fra Tiden for at fuldende sig selv i en forfalsket evig Afrundethed. Det er hermed ligesom naar Kunstneren tegner et Land; Tegningen kan jo ikke blive saa stor som Landet, den bliver uendeligt mindre, men desto lettere bliver det ogsaa for Betragteren at overskue hiint Lands Om-

rids. Og dog vil det vel hænde Betragteren, naar han pludseligen blev hensat i hiint Lands Virkelighed, hvor det har hele sin Gyldighed med de mange, mange Mile, at han da slet ikke kan kjende Landet igjen, eller faae noget Syn af det, eller som Reisende hjælpe sig til Rette i det. Saaledes vil det ogsaa gaae den Tvesindede. Hans Erkjendelse har dog været et Sandsebedrag; hvad der ligesom lufttæt var presset sammen i Betragtningens Fuldendthed, det skal nu trækkes ud i hele sin Længde, det er nu ikke mere en Afrundethed, men er i Bevægelse. Thi Livet er som en Digter og saaledes forskjellig fra Betragteren, der altid slutter af: Digteren river os midt ind i det. Nu staaer den Tvesindede der med Betragtningens Tegning; Tiden, som var udeladt i Betragtningen, begynder at gjøre sin Ret gjeldende. Og det forstaaer sig, den Ret har Tiden i al Evighed ikke, at negte, at det Gode jo har alle Fordele paa sin Side, men den har Tilladelse til at trække Tiden ud, og derved at gjøre den i Betragtningen tilsyneladende saa ligefremme Forstaaelse noget vanskeligere, saa Forstaaelsen just ikke saaledes bliver mindre ligefrem, at den blev krum og skjæv, men vel saaledes, at den bliver mindre ligefrem — at løbe til. Istedenfor nu at holde Betragtningen hos sig og holde sig til Betragtningen, for da med den, ligefrem, men Skridt for Skridt, at gjennemtrænge Tiden, lader den Tvesindede Tiden skille ham fra Betragtningen. Er dette ikke Tvesindethed: at være i Tiden uden nogen Betragtning, uden nogen bestemt Tanke, eller rettere at være i Tiden idelig og idelig skuffet ved at have eller have havt en Betragtning! Betragtningens Øieblik havde han letsindig misforstaaet som Alvor, og da saa Alvoren kom, da kastede han Betragtningen fra sig, og misforstod Betragtningens Øieblik som et Bedrag, indtil han atter blev alvorlig i et Betragtningens Øieblik. — Eller den Tvesindede tilstod maaskee sig selv, at han havde gjort Uret, havde handlet ilde, var kommen paa en Afvei; men da blev det ham i Overveielsen saa indlysende, saa tiltalende, at det dog er saaledes, at Straffen er som Lægemidlet, ja aldrig, syntes det ham, havde nogen Læge saaledes gjort

Lægemidlet tækkeligt, som denne Overveielse ligesom indhyndede Straffen. Men naar saa Straffen kom, og den, hvad jo ogsaa Lægen veed, et Øieblik gjorde Tilstanden værre for ret at trænge helbredende ind: da blev han utaalmodig. Han havde i Overveielsen tænkt sig helbredet, tænkt, hvor godt det var, naar det var overstaaet — naar det var overstaaet. Saaledes har altid den Dovne en uforholdsmæssig Indbildningskraft, han tænker strax, hvordan han saa vil indrette sig, og hvor godt han saa skal have det, naar først Det og Det er gjort: han tænker mindre paa, at det er Det og Det han skal gjøre. Og i Overveielsen seer dette jo meget indbydende ud; men naar han skal tiltræde Veien (thi Overveielsen, den er ude over Veien), saa forandres Alt. Istedenfor nu at beholde Overveielsen og Overslaget hos sig, og holde sig den efterrettelig, kaster han Overveielsen fra sig. Letsindigt har han taget Overveielsen forfængeligt, som var den Helbredelsen ved Lægemidlet; og da Helbredelsen skal begynde, misforstaaer han Overveielsen letsindigt som et Bedrag. Er dette ikke Tvesindethed: at være syg, at give sig under Lægens Behandling, og saa ikke ville troe Lægen, men vilkaarligt afbryde! Er dette ikke Tvesindethed, naar den Syge maaskee er gaaet ind i Badet, hvor Heden voxer, men nu pludselig finder det for varmt, løber ud — udsat for alle Farer; er det ikke Tvesindethed, naar han dog endnu har en Levning af Overveielsen tilbage og derved en Forestilling om, at han egentligen er syg, og derfor snart igjen begynder sin Helbredelse paa samme Maade!

I den Erkjendelse, der, som Betragtning og Overveielse, er paa Evighedens Afstand fra Tid og Virkelighed, er der vel Sandhed, den Erkjendende kan forstaae Sandheden deri, men han kan ikke forstaae sig selv. Det er vist, at uden denne Erkjendelse er et Menneskes Liv mere eller mindre tankeløst; men det er ogsaa vist, at denne Erkjendelse, fordi den er i en forfalsket Evighed for Indbildningen, udvikler Tvesindetheden, dersom den ikke redeligen erhverves langsomt ved Villiens Reenhed.

Saa havde den Tvesindede maaskee en Villie til det

Gode; thi vel har ogsaa Den, der bedrages til Tvesindethed ved Følelsen, eller ved hiin fjerne Erkjenden, en Villie, men denne fik ingen Magt, og Spiren til Tvesindetheden laae i det indre sjælelige Misforhold. Altsaa, han har en Villie til det Gode, han er ikke uden Forsæt eller Forsætter, og Beslutninger og Planer for sig selv, og ikke uden Deeltagelsens Planer for Andre. Men dog er der undgaaet ham Noget, han mener nemlig ikke, at Villien i sig selv er eller dog skal være det Fasteste af Alt, at den skal være haard som det Sværd, der kunde hugge Stene, og som dog var saa blødt, at det kunde vikles om Livet; han mener ikke, at det er Villien et Menneske skal støtte sig ved, ja, at naar Alt brister, at det da er Villien et Menneske maa holde sig til; han mener ikke, at Villien er det Bevægende, men at den skal selv bevæges, at den i sig selv er vaklende og derfor skal understøttes, at den skal bevæges og understøttes ved Grunde, Hensyn, Andres Raad, Erfaringer, Leveregler. Hvis vi, hvad der jo er rigtigt, ville sammenligne Villien med Skibets Fart, Villien i Mennesket med Skibets Fart, i hvilken det (Mennesket) føres frem: da mener han derimod, at Villien, istedetfor at drive Alt, selv er Noget, der skal slæbes fremad, at det er Grunde, Hensyn, Andres Raad, Erfaringer, Leveregler, der ligesom gaae ved Siden af, og trække eller slæbe Villien fremad, saa Villien sammenlignes med Skibet, ja med et Fragtskib. Men i samme Øieblik er Villien netop gjort afmægtig, nedsat „til en vis Grad", i Forhold til som der er Grunde og Hensyn og Raad, og i Forhold til, som disse forholde sig til hinanden indbyrdes. Han har vendt Alt om; hvad der i Livet er det Sinkende — for hver Den, der med Evighedens Fart styrer mod en bedre Verden, mener han er det Fremadskyndende, og hvad der skal være det Fremadskyndende gjør han til det Sinkende eller dog til det i sig selv Ubevægelige. En Saadan maa jo blive i Tvesindetheden, paa Tvesindethedens Indsø travl i Smaa-Erinder, naar han istedenfor ved Villien til det Gode at faae Farten ud af alt det Sinkende, kun seiler med det Sinkendes Hurtighed.

Et Menneske tiltræder sit Liv; haabende alt Godt for sig

med gode Ønsker for Andre træder han ud i Verdens Mangfoldighed, som Den, der fra Landet kommer til den larmende store Stad, i Mangfoldigheden, der, hvor De travlt og hastende ile hinanden forbi, hvor Hver passer Sit i den uhyre Krydsen, hvor Alt er i Forbigaaende, hvor det er som saae man hvert Øieblik bekræftet, hvad man har lært, og i samme Øieblik modbeviist, dog uden nogen Standsning i Værkets Uro; i Mangfoldigheden, den altfor store Skole for Erfaringen, thi her kan man erfare alt Muligt, eller at Alt er muligt, selv hvad den Uerfarne mindst vilde troe, at det Gode sidder øverst tilbords og Forbrydelsen næst øverst, eller Forbrydelsen øverst og det Gode næst øverst — i godt Selskab med hinanden: saa staaer han der. I sig selv har han en Modtagelighed for Tvesindethedens Sygdom, hans Følelse er reent umiddelbar, hans Erkjendelse kun styrket ved Betragtning, hans Villie ikke modnet: hurtigt, ak hurtigt er han da smittet — eet Offer mere. Det er ikke noget Nyt, men en gammel Fortælling; som det gik ham, saa er det gaaet Tusinder før ham — det siger han nu selv i Forbigaaende til sin Undskyldning, thi han har modtaget Undskyldningernes Indvielse.

Maaskee vilde her en Taler — der var ligesaa tvesindet som hiin Tvesindede, og derfor egentligen kun vil bedrage, vil skildre os det at ville det Gode lokkende, lokkende med den Udsigt at blive til Noget i Verden, maaskee vilde han ende Skildringen med, at hiin Tvesindede blev til Intet i Verden — for at forfærde os. Men vi ville ikke bedrage, vi ville endnu mindre gjøre det Forfærdelige, at forfærde ved et Bedrag, hvilket er ligesom at anbefale Usandheden, vi ville kun sige, at, evig forstaaet, blev hiin Tvesindede til Intet. I Timeligheden derimod blev han formodentlig i Forhold til sine Evner og sin utrættelige Travlhed en velhavende Mand, eller til en vis Grad en velhavende Mand, en anseet Mand, eller til en vis Grad en anseet Mand, eller hvad han saadan kunde blive indenfor det Omfang: til en vis Grad, hvormed end ikke er negtet, at han jo gjerne kunde blive den rigeste Mand i Verden, thi ogsaa det at

være den Rigeste er kun et Noget til en vis Grad, medens ene Evighedens Bestemmelser ere over en vis Grad. Timeligheden med Alt hvad som den tilhører er ligesom dens Sandheder, til en vis Grad, kun Evigheden og dens Sandhed er evig. Derfor lader os ikke bedrage og sige, at man, jordisk forstaaet, i Timeligheden kommer videst ved at ville det Gode i Sandhed; lad Talen ikke være lige saa tvesindet som Verden er. Nei, i Timeligheden kommer man, jordisk forstaaet, videst ved Tvesindethed og fornemlig, det maa indrømmes, ved den Tvesindethed, der har en ægte Glands af Enhed og Enighed med sig selv. See, Ærlighed varer længst, den varer nemlig ogsaa da, naar den rige Mand blev fattig ved sin Ærlighed, den varer ogsaa da, naar den engang rige, senere fattige, Mand er død og borte; og naar Verden er gaaet under og glemt, naar der hverken er Fattigdom eller Rigdom eller Penge mere, naar den engang rige, senere fattige, Mand længst har glemt Fattigdommens Lidelser, da varer endnu hans Ærlighed. Og dog skulde man troe, at Ærlighed kun forholdt sig til Penge og Penges Værd, at det gik den ligesom Uærligheden, at den ophørte med Penge-Verdenens Ophør. Ja vist forholder Ærlighed sig til Rigdom og Fattigdom og Penge, men den forholder sig ogsaa til det Evige, og den forholder sig ikke tvesindet: til Penge og til det Evige, den forholder sig i Penge-Forholdet — til det Evige. Derfor varer den, den varer ikke længst til en vis Grad, den varer. Hiint Udsagn er derfor intet Ordsprog, det er en evig Sandhed, det er Evighedens Opfindelse. Derimod er der et Ordsprog, som siger: at der skal lidt mere til end Ærlighed for at komme gjennem Verden. Men Spørgsmaalene, paa hvilke Udsagnene svare, ere ogsaa yderst forskjellige: det som spørger, om hvad der varer; og det som spørger: hvorledes kommer jeg igjennem. Den, der kun spørger om, hvorledes han kommer igjennem, han vil jo ikke videre; men den, der spørger om, hvad der varer, han er allerede kommen igjennem, han er allerede gaaet over fra Timeligheden til Evigheden, skjønt han endnu lever. Den Ene erkyndiger sig kun til en vis Grad,

den Anden spørger evigt, og hvis han i Fristelsens Stund, da hans Ærlighed forsøgtes, spurgte rigtigt, saa faaer han strax og hisset faaer han igjen Evighedens Svar: ja den varer! — O, det er dog bedre, at gaae til Sorrigs Huus end til Gjæstebudshuus, og selv der kan man jo lære, at „om hundrede Aar er Alting glemt". Ja, visseligen længe før er Gjæstebuddet glemt, og de gjæve Brødre, men sandeligen det Evige ikke, ikke om tusind Aar.

B. Skal et Menneske ville det Gode i Sandhed, da maa han ville gjøre Alt for det Gode, eller ville lide Alt for det Gode.

M. T., synes det Dig nu saaledes, saa ville vi, inden der gaaes videre, minde om Talens Gang hidtil; thi Talen har jo ogsaa sin udviklende Gjerning, og først naar denne er fuldkommet i den fornødne Langsomhed, at vi ere i Forstaaelse med hinanden om hvad Talen forudsætter, først da kan Talen, betrygget, bruge den tiltalende Hurtighed, der egentlig er Talens Liv. — Altsaa, Hjertets Reenhed er at ville Eet; men at ville Eet kunde ikke betyde at ville Verdens Lyst og hvad dertil hører, selv om man kun nævnte Eet som sit Valg, da dette Ene dog ved et Bedrag var Eet; at ville Eet kunde heller ikke betyde, at ville det i Forfængelighedens Forstand Store, som blot svimlende synes Eet. For **i Sandhed at ville Eet maatte man ville det Gode.** Dette var det Første, Muligheden af at kunne ville Eet; men for da **virkeligen i Sandhed at ville Eet, maatte man ville det Gode i Sandhed.** Om enhver Villen af det Gode derimod, som ikke vil det i Sandhed, maa der siges, at den er Tvesindethed. Saa var der en Tvesindethed, som mere kraftig og handlende i en Slags Overeensstemmelse med sig selv syntes at ville det Gode, men bedragersk vilde noget Andet, den vilde det Gode: for Lønnens Skyld, af Frygt for Straf, eller i Selvraadighed. Men der var en anden Tvesindethed, Svaghedens,

den er almindeligst blandt Menneskene, den mangfoldige Tvesindethed, som vil det Gode i en Slags Oprigtighed, men kun til en vis Grad.

Nu gaaer Talen videre. Skal da et Menneske ville det Gode i Sandhed, da maa **han ville gjøre Alt for det,** eller **han maa ville lide Alt for det.** Dette forstaae vi igjen saaledes, at denne Inddeling deler Menneskene, eller minder om den Deling, som er i Virkeligheden, i: de Handlende og de Lidende, saaledes at vi, hvor Talen er om at ville gjøre Alt, tillige tænke paa den Lidelse, som kan være forbunden dermed, uden dog at kalde et saadant Menneske en Lidende, da han væsentligen er Handlende. Men ved de Lidende tænke vi paa dem, som Livet selv synes at have anviist de stille, og om man saa vil, de unyttige Lidelser, unyttige, fordi Lidelserne ikke gavne Andre, ikke gavne nogen Sag, snarere ere Andre og de Lidende selv til Byrde.

1) Skal et Menneske ville det Gode i Sandhed, da maa han ville gjøre Alt for det Gode.

Først tale vi da om: at ville gjøre Alt for det Gode. Alt — dog bliver denne Tale ikke let af ubegrændseligt Omfang, naar Alt skal nævnes; bliver det ikke en Umulighed at beherske Forskjellighederne og Talen derved ubestemmelig, da jo det Gode kan fordre det Forskjelligste af de Forskjellige: kan stundom fordre, at et Menneske skal forlade sin ansete Stilling og iføre sig Ringhed, skal bortgive al sin Eiendom til de Fattige, skal end ikke turde begrave sin Fader; og da igjen kan fordre af Andre, at de skulle overtage Magten og Værdigheden som bydes, at de skulle overtage Rigdommens Virkekraft, at de skulle begrave Faderen, og maaskee en stor Deel af deres Liv være helliget til den Troskab, der forsaavidt er tro over Lidet, som det egne Liv ingen egne Fordringer har, men kun er tro over en Afdøds Minde! Nu saa lader os derfor, istedenfor til Forvirring og Adspredelse at mangfoldiggjøre Enkelthederne, hvorved desuden saa let mindes om Smaalighedens Rangstrid,

naar den Ene ved at gjøre det Ene troer at gjøre mere for det Gode end den Anden, der gjør noget Andet, om de dog, hvis de Begge i Forhold til Fordringen gjøre Alt, gjøre lige meget, og hvis Ingen af dem gjør Alt, gjøre lige lidt; lader os istedenfor at mangfoldiggjøre Enkelthederne, eenfoldiggjøre dette Alt i sin væsentlige Eenhed og Ligelighed, idet vi sige, at ville gjøre Alt er: at ville være og forblive med det Gode i Afgjørelsen; thi Afgjørelsen er netop det afgjørende Alt, som den ogsaa er det væsentlige Eet. Saa bliver der ingen fristende Anledning til Smaalighedens misforstaaede Rangstrid; saa kan Talen fatte sig kortere, den behøver ikke at nævne det Mangfoldiges mange Navne, og er dog netop i Sandheden, idet denne væsentlige Korthed svarer til den fyldige Korthed, som det i Livet er, at ville være og forblive med det Gode i Afgjørelsen. Ingen troe nemlig, at dette er en vidtløftig Sag, tvertimod er det dette, som i Evighedens Forstand, hvis jeg saa tør sige, forkorter alle Livets Brøker, (thi Evighedens Længde er den sande Forkortning) løser op for alle dets Vanskeligheder, og det er, ved at ville være og forblive med det Gode i Afgjørelsen, at der vindes saa megen Tid; thi hvad der tager Menneskenes Tid, naar de klage over Mangel paa Tid, er Raadvildhed, Adspredthed, halve Tanker, halve Beslutninger, Uafgjorthed, store Øieblikke — store Øieblikke, derfor var det vi sagde, at være og forblive, at Afgjørelse ikke forvexles med et høimodigt Øieblikks Overspændthed. Den, der vil være og forblive med det Gode i Afgjørelsen, han kan faae Tid — til alt Muligt, nei, det kan han ikke, men det behøves jo heller ikke, thi han vil kun Eet, og derfor vil han netop ikke have med alt Muligt at gjøre, og netop derfor faaer han god Tid til det Gode.

At ville være og forblive med det Gode i Afgjørelsen er Sandhedens korte Udtryk for det, at ville gjøre Alt, og i dette Udtryk er der iagttaget den Ligelighed, der ingen Forskjel kjender i Forhold til hiin Livets eller det menneskelige Vilkaars væsentligere Forskjellighed: at være Handlende eller at være Lidende, thi ogsaa den Lidende kan være med det Gode i Afgjørelsen.

Dette er Tanken og Talen af Vigtighed, at der ikke er eller foranlediges Splidagtighed, at Talen ikke foranlediger den Handlende, som kan gjøre saa meget i den udvortes Verden, til opblæst at sammenligne sig med den Lidende; eller foranlediger den Lidende, der ligesom byrdefuldt spilder sin Tid i unyttige Lidelser, til mismodigt at sammenligne sin Unyttighed, sin Elendighed, sin ikke blot overflødige, men for Andre byrdefulde Tilværelse, med de Handlendes store Bedrifter. Ak, ofte nok maa en saadan Ulykkelig, foruden sin tunge, uskyldige Lidelse, endnu bære Overmodets og Travlhedens og Dumhedens strænge Dom, der vel kan iretteſætte ham, vel kan krænke ham, men ikke kan forstaae ham.

Dog nu tale vi om, at gjøre Alt, og tale om de Mennesker, hvem paa een eller anden Maade den udvortes Verden er anviist som Skueplads. Hvor stor eller lille Opgaven er, gjør aldeles ingen Forskjel, Gud være lovet, det gjør aldeles Intet i Forhold til det Høieste, i Forhold til at ville gjøre Alt. O, hvor er dog det Evige saa barmhjertigt mod os Mennesker! Al den fordærvelige Strid og Sammenligning, der hovmoder og krænker, der sukker og misunder, kjender det Evige ikke; ligelig er dets Fordring til Enhver, den Største, der har levet, og den Ringeste; ja, ikke smiler Solens Straale mere ligeligt til Bondens Hytte og til Herskerens Palads, end det Evige seer ligeligt ned til den Høieste og til den Ringeste, ligeligt, nei ikke ligeligt, thi hvis den Høieste ikke vil gjøre Alt, da seer Evigheden i Vrede til ham. Og skulde det nogensinde, ved menneskelig Opfindsomhed, tilsidst lykkes den Rige at kunne narre Solen til at skinne mere indbydende over hans Palads end over Armodens Hytte: det Gode og Evigheden skal man aldrig saaledes kunne narre. Fordringen er ligeligt den samme til Enhver: at ville gjøre Alt; opfyldes den, saa lyser det Gode sin Velsignelse ligeligt over Enhver som er og forbliver i Afgjørelsen.

Skulle vi nu, paa jordisk og timelig Viis, anbefale Afgjørelsen; skulle vi sige: „lige saa godt at springe i det som at krybe

i det, vov det derfor lige saa godt først som sidst, thi det kan vel lykkes en Tidlang at dandse paa Roser, men Besværlighedernes vanskelige Tid kommer nok, og saa er det altid godt at være forberedt." O, lader os aldrig ville sælge det Hellige, eller rettere, lader os aldrig glemme, at i den Forstand er Evigheden ikke tilfals, at den holder sig for god til at sælges naar den skal kjøbes af en Tingende, en Formastelig. Ja, dersom en Tempelrøver blandt Forbrydere er en af de afskyeligste, da er denne sminkede Kløgt det ogsaa, der kløgtig vil det Høieste, uden at ville det i Sandhed. Men lykkes det end Tempelrøveren at rane de hellige Skatte, virkelig at sætte sig i Besiddelse af dem, fordi de ere noget Udvortes: hiin Kløgtige lykkes det aldrig at stjæle Afgjørelsen eller at stjæle sig til Afgjørelsen. Den udøvende Retfærdighed, der evigt udøver Retfærdighed, er saa aarvaagen, at enhver Forbrydelse ikke blot ikke bliver farlig for det Evige, men end ikke, i Ufuldkommenhedens Forstand, virkeligen bliver til, da den bliver en Selvangivelse. I Forhold til det Evige er Forbrydelsens Høieste ligesom hvis Tempelrøveren, istedenfor at stjæle de hellige Kar, gik hen til Øvrigheden og sagde: jeg vilde stjæle de hellige Kar, saaledes: det lykkes ikke med at stjæle Afgjørelsen, men den Skyldige melder sig blot selv hos det Evige og siger: jeg vilde stjæle Afgjørelsen. Thi evigt er der intet Sandsebedrag, og saaledes heller ikke, hvad der sædeligt er det Samme, ingen virkelig Besiddelse — af stjaalent Gods. Lader os derfor ikke bedragersk og ikke daarligen anbefale Afgjørelsen. Ønsker Nogen at liste sig gjennem Livet, saa lad ham det, eller, gid dog Sandheden engang maatte gribe ham, saa han vil Afgjørelsen for det Godes Skyld, men lad os ikke indbilde ham, at han ved en List kunde listigen tage Afgjørelsen med sig paa sin listende Vei gjennem Livet.

Afgjørelsen er, at ville gjøre Alt for det Gode, er ikke, kløgtigen at ville have Fordeel af det Gode. Ak, men der er i ethvert Menneske en Magt, en farlig og ogsaa en stor Magt. Denne Magt er Klogskaben. Klogskaben attraaer bestandigt mod Afgjørelsen, den kæmper for sit Liv og sin Ære, thi seirer

Afgjørelsen, da er Klogskaben som aflivet, nedsat til at være en Tjener i Foragtelighed, hvis Tale man nøie agter paa, men hvis Raad man foragter at følge.

Indvortes bruger nu Menneskет Klogskaben paa en fordærvelig Maade, til at forhindre sig selv fra at komme ud i Afgjørelsen. Paa utallige Maader kan den misbruges saaledes; men for atter ikke at mangfoldiggjøre det Ligegyldige og derved drage Opmærksomheden fra det Vigtige, ville vi igjen betegne denne Misbrug med eet bestemt Udtryk: at søge Udflugt. — At forlade sin Post, at flygte i Slaget, er altid vanærende, men da har Klogskaben opfundet en sindrig Vending, der forekommende forhindrer Flugten: det er Udflugten. Ved Hjælp af Udflugten kommer man nemlig ikke i Faren, og man taber altsaa heller ikke sin Ære ved at flygte i Faren; tvertimod, man kommer ikke i Faren — det er een Fordeel; og man vinder stor Ære som meget klog — det er to Fordele. Kun Evigheden, det Gode, og saaledes ogsaa den hellige Skrift er af en anden Mening om Udflugterne, og de meget ærede Klogtige; thi om dem er det jo der tales, naar der siges: „Nogle unddrage sig til deres egen Fordærvelse" (Hebr. 10.39.) Forunderligt, man kan altsaa unddrage sig en Fare, og naar man troer sig sikker og frelst (hvilket man jo ogsaa skulde troe, siden man undgik Faren), da er man netop sjunken i Fordærvelsen.

Saa siger da en Klog: „bag efter er for sildig, naar jeg først har vovet mig for langt ud og er knuset, hvo skal da hjælpe mig; saa skal jeg være en Værkbruden for hele mit øvrige Liv, en Spot og et Ordsprog blandt Menneskene, hvo skal saa hjælpe mig?" Hvo der skal hjælpe ham? Hvo Anden vel end den Magt, i Tillid til hvilken han vovede sig saa langt ud — dog vel ikke som Den, der er stærkere og hjælper en Svag, men som, naar den unyttige Tjener gjør Alt for at gjøre sin Herres Villie. Men nu taler den Kloge ved Hjælp af Udflugterne, som var det Gode selv ingen Magt, eller som var dets Magt for Intet at regne, saa det altsaa var den Kloge, der (hvis han vilde vove det) ved at gjøre Alt, skulde hjælpe paa det Gode. Er dette

saa, da er det jo rigtignok sandt, at der Ingen er til at hjælpe ham — dersom han virkeligen vovede saaledes, og Det da virkeligen indtraf, hvad en klogtigt opfindsom Indbildning udfinder, for at Udflugtens kummerlige Baggrund kan glemmes over den Skræk indjagende Forgrund. Saa grundløs er Udflugten. Og selv om det Forfærdelige nu skete, at den tillidsfuldt Vovende kom til Skade: pleier dog endog en jordisk Regjering at sørge for sine troe Tjenere, der i Troskab mod Staten gaae den farefulde Gang, skulde da Gud og det Gode ikke ogsaa sørge for sine troe Tjenere, naar de blot ere oprigtige! Og selv om det Forfærdelige skete, naar den Oprigtige havde vovet Alt, at det da var, som sagde Styrelsen til ham: min Ven, Dig kan jeg ikke bruge: o, det er dog vist, at det ringeste Naadebrød i det Gudes Tjeneste er uendeligt saligere end at være den Mægtigste udenfor. Sandeligen, Sandeligen, det er dog sandt, det er med Bøven sandt, i Forhold til den Ugudelige, men det er ogsaa i Naade glædeligt sandt for den Oprigtige: Gud narres ikke med et Menneske! Selv om den Oprigtige kom til Skade, maaskee var det dog netop dette Styrelsen skulde bruge! Er det ikke oftere seet, at Brønden først blev tilkastet, da Barnet var faldet i, medens den forstandigste Tale og Formaning Intet havde bevirket: nu vel, hvis den Oprigtige er villig til at være Barnet, der falder i, har saa hans Voven været frugtesløs? — Saa siger en Anden: „jeg har ikke Kræfter til saaledes at vove Alt". Atter Udflugt, en Udflugt ved Hjælp af det Ord: „Alt", thi det Gode kan jo ogsaa regne og beregne Fordringen i Forhold til de Kræfter han har. Og dernæst, hvis han i Oprigtighed vil vove, da faaer han vel nok Kræfterne i Afgjørelsen. Men den Kloge vil ved Hjælp af Udflugterne have Kræfterne forud, han vil tage dem forfængeligt, som naar Krigeren, for at være sikker paa at blive udmærket i Slaget, forlanger Udmærkelsen forud. Og dog er dette Billede usandt, thi det er tvivlsomt, hvorvidt Slaget giver Kræfter, men det er vist, at Tilliden, hvormed der vove, giver overmenneskelige Kræfter, men det er ogsaa vist (o, forunderlige Nøiagtighed!) at Den, der ikke har Tilliden,

han fatter det heller ikke. See, det store Krigsskib faaer først sin Bestemmelse at vide paa Dybet, Skuden veed Alt forud. Og aandeligt forstaaet er kun Den paa Dybet, der vil gjøre Alt, ligegyldigt enten han er den Høieste eller den Ringeste; Skuden er den Kloge, ligegyldigt enten han er den Høieste eller den Ringeste. — Saa siger Een: „den Smule jeg kan gjøre er for Intet at regne". Den Kloge er høflig, han underbyder, han siger: „hav mig undskyldt", han lader som var det Gode en fornem Mand, og det at ville det Gode en fornem Sag. Men det er en Misforstaaelse, dog nei, her er det en Udflugt. Det Gode er ikke fornemt, det forlanger hverken Mere eller Mindre end Alt; om dette er en Smule eller ikke, gjør hverken fra eller til. O, Enkens Skjærv, men den var Alt hvad hun eiede, var for Gud ligesaa stor en Sum som al Verdens Guld i een Dynge, og om En, der eiede al Verdens Guld, gav Alt, han gav ikke mere. Ja, naar der borgerligt indsamles Pengebidrag, saa var det muligt, at Indsamleren baade velvilligt og fornemt havde sagt til Enken: „nei, Moder, behold hun kun den Skjærv". Men det Gode, hvorledes skulle vi sige det, dets Godhed er saa stor, at det ingen Forskjel kjender. — Saa siger Een: „jeg kan ikke forsvare det for Kone og Børns Skyld". Ak, selv den borgerlige Regjering pleier jo .... dog dette passer ikke; men mon han, Manden og Faderen, da virkeligen kunde gjøre noget Bedre for Kone og Børn, end at indprente dem denne Tro paa Forsynet. Det er da ikke her som i det borgerlige Liv, at Den, der vover, tør haabe paa, at Staten vil sørge for Kone og Børn: nei, aandeligt forstaaet, har han netop selv sørget allerbedst for dem, idet han vover; thi derved har han viist dem, at han idetmindste har Troen paa Forsynet. Det er da ikke her som i det borgerlige Liv, at Den, der lader være at vove, kan gjøre det af Omsorg for Kone og Børn, thi, aandelig forstaaet, viser den Frygtagtige, at han ikke har Omsorg for Kone og Børns sande Vel. — Saa siger Een: „Erfaringen lærer, at det Rigtigste er, at dele sine Kræfter, at man kan vinde paa det Ene, naar man taber ved det Andet; jeg skylder mig

selv, og Hensynet til min Fremtid, ikke saaledes at sætte Alt ind paa Eet." Ja, Gud give han ikke blot vil tage et Hensyn til sin Fremtid, thi det er for Lidet, men sætte sig den ene for Øie, og huske paa, at hans Fremtid er — en Evighed.

Dog hvor skulde man vel blive færdig med at tale om alle Udflugter, hvo vilde paatage sig dette frugtesløse Arbeide, denne Fægten i Luften! Og selv om Nogen vilde, selv om det lykkedes ham at tælle dem alle, og et Øieblik at holde dem sammen, at de ikke som rette Overløbere smuttede bort, antoge et andet Snit, men bleve i Væsen det Samme: der bliver dog altid een Udflugt tilbage, om der dog ikke skulde være een endnu, om en priselig Klogskab ikke skulde lade En ved et gjentagent Eftersyn opdage, at der var een Grund overseet og altsaa een Udflugt endnu mulig.

Saa gav da den Tvesindede, forledt af Klogskaben, efter for Udflugterne. „Men saa blev han ikke til Noget." O, lader os ikke bedrage Ynglinge, lader os ikke sidde og hjøbslaae i Forgaarden til det Hellige, ikke danne en vanhellig Indledning til det Hellige, som skulde man ville det Gode i Sandhed for at blive til Noget i Verden. Jo vist blev den Kloge til Noget, endog til noget Stort i Verden. Men der er en Magt, som hedder Erindringen; den skal være alle Gode som alle Elskende kjær, ja Elskende skal den endog være saaledes kjær, at de næsten, fremfor Synet af hinanden, foretrække denne Erindringens Hvisken, naar de sige: husker Du dengang, og husker Du dengang! See, Erindringen besøger ogsaa den Tvesindede. Da siger den til ham: husker Du dengang, ... Du vidste godt med Dig selv og *med mig*, hvad der fordredes af Dig, men Du unddrog Dig (til Din egen Fordærvelse), erindrer Du det; det var derved Du vandt en stor Deel af Din Formue (til Din egen Fordærvelse), erindrer Du det! Husker Du dengang?... Du vidste med Dig selv og *med mig*, hvad Du skulde vove, Du vidste og, hvad Fare dermed var forbunden, erindrer Du, Du unddrog Dig (til Din egen Fordærvelse), erindrer Du ... dog det gjør Du vel, thi Hæderstegnet paa Dit Bryst bærer

Du jo til Erindring derom, om at Du unddrog Dig til Din egen Fordærvelſe! Huſker Du dengang .... Du vidſte meget godt med Dig ſelv og med min eenlige Stemme i Dit Indre, hvad Du ſkulde vælge, men Du unddrog Dig (til Din egen Fordærvelſe), huſker Du det, det var dengang, da Folke-Gunſten og Mængdens Jubel hilſede Dig ſom den Retfærdige, huſker Du det, ja det bliver jo Din Sag at huſke Jubelen og Folke-Gunſten, thi i Evigheden vides Sligt ikke, men i Evigheden er det ikke glemt, at Du unddrog Dig! — O, hvad hjalp det dog et Menneſke, om han vandt den ganſke Verden, men tabte ſig ſelv; hvad hjalp det ham, om han vandt Tiden og hvad Tidens er, naar han brød med det Evige; hvad hjalp det ham, om han for fulde Seil med Jubelens og Beundringens Medbør kom gjennem Verden, naar han ſtrander paa Evigheden; hvad hjælper det, at den Syge indbilder ſig, hvad alle Mennesker troe, at han er ſund, naar dog Lægen ſiger: han er ſyg!

Udvortes bruges ogſaa Klogſkaben paa en fordærvelig Maade i Forhold til Afgjørelſen, den misbruges ud efter. Og vi tale jo om de Handlende, og om at ville gjøre Alt for det Gode. Paa mangfoldig Maade kan Klogſkaben her misbruges, men lader os atter ikke mangfoldiggjøre det Adſpredende, men eenfoldiggjøre det Betegnende, og nævne alle denne Art Misbrug med eet Navn: Bedraget. Saa veed den Kloge, hvorledes det Gode ſkal forandres en lille Smule for at vinde Velbehagelighed i Verdens Øine; han veed, hvor meget der ſkal ſættes til og hvor meget der ſkal tages fra; han veed, hvad der indſmigrende ſkal hviſkes Menneſkene i Ørene, hvad der ſkal betroes dem under Haanden, og hvorledes Haanden ſkal trykkes, hvor der ſkal ſvinges af fra Sandhedens Afgjørelſe, hvorledes Vendingen ſkal gjøres, og hvorledes han ſelv i Smidighed ſkal vende og dreie ſig — „at han kan virke deſto mere for det Gode". Men Bedragets Hemmelighed, hvortil alle Yttringer deraf paa een eller anden Maade kan henføres, er denne: at det dog ikke er Menneſkene, der trænge til det Gode, men det Gode, der trænger til Menneſkene — derfor maa de

jo vindes, thi det Gode er en ſtakkels Tigger, ſom er i Forlegenhed; iſtedenfor, at det er Menneſkene, der trænge til det Gode, og trænge ſaaledes til det, at det er det ene Fornødne, at det maa kjøbes til enhver Priis, at ubetinget Alt maa opgives og ſælges for at kjøbe det, men at ogſaa Den, ſom eier det, eier Alt. Ved Bedraget bliver derimod ſom naturligt er Alle narrede: det Gode gjør man et Forſøg paa at narre, ſom i al Evighed mislykkes, thi at det ſynes at lykkes i fjorten Dage eller i en Levealder er kun Spøg; den Kloge derimod vinder ſtor Anſeelſe i Verden — og er narret; Mængden forlyſter ſig ved den ſmigrende Indbildnings Slikkeri — og er narret! Dette var Bedragets Hemmelighed, at det er det Gode, ſom trænger til Menneſkene; den Kloges Hemmelighed er, at han dog ikke ganſke kan nøies med det Godes fattige Løn, men maa ſee at tjene lidt udenom — ved at gaae lidt udenom.

Den Tveſindede gav efter, forledt af Klogſkaben; „men ſaa udrettede han ikke Noget i Verden". Nei, lader os ikke bedrage; han udrettede Meget; en talrig Mængde af det Godes Venner, eller af gode Venner, ſluttede ſig beundrende om ham; ja det er viſt, de troede rigtignok derved igjen at ſlutte ſig om det Gode, men det maa dog vel være en Skuffelſe, da den Kloge ſelv gik uden om. De vare Mange forenede, thi denne Foreſtilling havde de, at det Gode er noget Overordentligt, og Ære være dem og Ære være denne ſande Foreſtilling, men de havde da tillige den Foreſtilling, at det Gode er noget ſaa overordentligt Stort, at man maa være Mange i Forening om at kjøbe det. Dog denne Foreſtilling er ikke Ære værd, ſelv om den ſvigefuldt kaldes Beſkedenhed, den er en Fornærmelſe mod det Gode, ſom i ſin uendelige Godhed ikke forſmaaer den Ringeſte, men tillader ogſaa ham at byde og at kjøbe — hvis han vil gjøre Alt, og ſaaledes i Sandhed ære det Gode. Derimod forſmaaer det Gode al taabelig Ære og Anſeelſe, naar dets Storhed ſkal ſammenlignes med et Fordegods, ſom den Enkelte ikke har Penge nok til at kjøbe, hvorfor et Sammenſkud bliver nødvendigt. Ved Mængdens Biſtand opførte nu den Kloge en

uhyre Bygning, den var rigtignok Bindings-Værk (de vare jo ogsaa Mange), men den tog sig godt ud saa længe den stod. Men Erindringen, Erindringen, der i høieste og alvorligste Forstand, forædlende selv det grovere Udtryk, er hvad man i den lave, daglige Tale kalder en Rykker, Erindringen besøger ogsaa engang den Beundrede. Da siger den sagte til ham: „kan Du huske den svigefulde Vending, Du gav Sagen, det var derved Du vandt den forblindede Mængde, og derved, at Du kunde opføre Taarnet saa høit?" Men den Beundrede siger: „tie blot stille, lad aldrig Nogen faae det at vide." „Nu vel", svarer Erindringen, „Du veed jeg er ingen Smaahedskræmmer, der er i Forlegenhed for mit Tilgodehavende; lad saa være, Ingen skal faae det at vide, saa længe Du lever, maaskee heller ikke, naar Du er død og glemt, men evigt, evigt bliver det erindret." — O, hvad havde det dog hjulpet den utro Tjener, hvis Herre reiste bort, om Herren var reist saa langt bort, at han aldrig mere fik ham at see i Tiden, hvad havde det hjulpet ham, dersom dog den Herre, der reiste bort, var Erindringen, med hvilken han skal samles i Evigheden! Hvad hjælper det vel den Domfældte, at Straffens Dag udsættes hele hans Liv igjennem, hvad hjælper det ham, dersom dog Dommen, som overgik ham, er Evighedens og skal udøves i Evigheden!

Den Kloge udrettede altsaa Meget. Lad os engang gjennemtænke denne Tanke: at udrette Noget i Verden; der høres saa megen baade utaalmodig og vildledende Tale derom. Det er jo godt, at Alle ville udrette Noget, det er jo Alvor at ville det, men skulde det dog ikke ogsaa være Alvor: bestemt at forstaae sig selv og Livet i hvad det vil sige, at man udretter saa overordentlig meget, eller at man synes slet Intet at udrette. Dersom Timeligheden, ikke saaledes forstaaet, som den lader sig tænke, men som den kjendelig er i Virkeligheden en Kjendsgjerning, dersom Timeligheden var det Eviges eensartede Gjennemsigtighed, saa vilde enhver evig Villen i et Menneske og enhver Villen af det Evige ligefrem blive kjendelig i Timelighedens, efter Antagelsen, eensartede Forstand: at den

Villende selv blev til Noget i Timeligheden, og viste sig at være Noget for Mange; den evige Villen i Mennesket vilde være kjendelig ligefrem, som Skrigets Størrelse er kjendelig paa Lydens Størrelse i Rummet, som Stenens Størrelse, naar den kastes i Vandet, er kjendelig paa Kredsens Størrelse, der dannes. Forholdt det sig saaledes med Timeligheden og det Evige, at de svare til hinanden som Gjenlyden til Lyden, da vilde det, at udrette, være den tilforladelige Gjengivelse af den evige Villen i Mennesket; man kunde paa hvad et Menneske udrettede strax see, hvor megen Villen af det Evige der var i ham. Men i saa Fald vilde det da aldrig kunne være hændt i Timeligheden (for at nævne det Høieste og det Forfærdeligste, men ogsaa det forbilledligt Alt Forklarende), at Guds Søn, da han aabenbaredes i menneskelig Skikkelse, blev korsfæstet, forskudt af Timeligheden, thi han vilde dog vel i evig Forstand det Evige, og dog blev han i Timeligheden kjendelig paa, at han blev forskudt og saaledes kun udrettede lidet. Som det gik ham, saaledes gik det Apostlene, efter deres egen Forventning, og saaledes er det gaaet saa mange det Godes og det Sandes Vidner, i hvem netop den evige Villen flammede stærkt. Timeligheden, som den kjendelig er, kan da ikke være det Eviges Gjennemsigtighed; den er, i sin givne Virkelighed, det Eviges Brydning. Dette gjør den Bestemmelse: at udrette mindre ligefrem. Jo mere det Evige er i Bevægelse hos den Vidnende, desto stærkere er Brydningen; jo mere den Stræbende, istedenfor at ville det Evige, er beslægtet med Timeligheden, desto mere udretter han i Timelighedens Forstand. Saaledes gaaer det paa mange Maader eller paa alle Maader i Timeligheden. Naar en eiendommelig Tænker, der netop ved sin Eiendommelighed er mere beslægtet med det Evige og mindre med Timelighedens Øieblik, henvender sin Tale til Menneskene: da bliver han sjeldnere forstaaet eller paaagtet. Naar derimod en snaksom Tilhænger hjælper til, for at den Eiendommelige kan blive — misforstaaet: saa lykkes det, saa er der Mange, der strax forstaae det. Tænkeren bliver en Slags Overflødig-

hed i Livet; Tilhængeren en virksom Mand som udretter saa særdeles meget i Timeligheden. Kun en sjelden Gang kan det nogenlunde slaae til, at det Evige og Timelighedens Udretten svare nogenlunde til hinanden, tilfældigviis, thi lader os ikke fornærme Gud og Gud-Menneſket ved at antage, at hvad der hændte ham var det Tilfældige, at hans Liv udtrykte noget Tilfældigt, maaſkee Noget, ſom ikke vilde hænde ham til andre Tider, hos et andet Folk. Skal der da være Mening i den Tale om at udrette, ſaa maa der gjøres Forſkjel mellem Øieblikkets Syn paa en Sag og Evighedens Syn paa Sagen. Disſe ere tvende modſatte Syn, mellem hvilke ethvert Menneſke har at vælge i Forhold til ſin egen Stræben og i Forhold til enhver ſamtidig Stræben, thi at dømme — efter Udfaldet (hvorved der forſøges, at ene Timelighedens og Evighedens Dom i et Senere), lader ſig jo ikke gjøre i det Øieblik man ſkal ſelv handle, og lader ſig heller ikke gjøre i det Øieblik en Anden handler. Ved Hjælp af et Sandſebedrag mener derfor ofte en levende Slægt at turde dømme en forbigangen, fordi den miskjendte den Gode — og ſelv gjør den ſig ſkyldig i det Samme mod en Samtidig. Og dog er det netop i Forhold til den Medlevende, at et Menneſke ſkal viſe, om han har Øieblikkets eller det Eviges Syn, bag efter er det ingen Kunſt, at ſmykke de Ædles Grave og ſige „derſom de nu havde levet", nu — da vi netop er ifærd med at gjøre det Samme mod en Samtidig. Thi Vanſkelighеden og Prøven paa hvad der boer i den Dømmende er netop Samtidigheden. Øieblikkets Syn er det Skjøn, ſom i jordiſk og travl Forſtand afgjør, om et Menneſke udretter Noget eller ikke. Og i denne Forſtand har aldrig nogenſinde nogen Sag ſaaledes været tabt, ſom Chriſtendommens var det, da Chriſtus blev korsfæſtet; og aldrig har Nogen nogenſinde ved et ene til Opoffrelſe helliget Liv, i Øieblikkets Forſtand, udrettet ſaa lidet, ſom Jeſus Chriſtus. Og dog havde han i ſamme Øieblik, evigt forſtaaet, udrettet Alt, thi han dømte ikke daarligen efter Udfaldet, det var der jo heller ikke endnu, eller rettere (thi her er Striden og Kampplaſſen for de tvende Foreſtillinger om

det: at udrette), Udfaldet var der jo; spørg de Samtidige, hvis Du nogensinde træffer dem, sagde de ikke om den Korsfæstede: „den Daare, han vilde hjælpe Andre og han kan ikke hjælpe sig selv, men nu viser ogsaa Udfaldet, som Enhver kan see, hvad han var"! Blev det ikke sagt af de Samtidige, især der, hvor den Kloge førte Ordet: „den Daare, han som havde havt det i sin Magt, hvis han vilde have benyttet sig af Leiligheden, at blive Konge; havde han blot havt Halvdelen af min Klogskab, saa havde han været Konge. I Begyndelsen troede jeg virkeligen, at det var Snildhed, at han saaledes vel tillod Folkets Ytringer, uden at ville give sig hen; jeg troede det var et Kneb for at opflamme dem endnu mere; men nu viser rigtignok Udfaldet, hvad jeg allerede i den sidste Tid har været enig med mig selv om, at han er en indskrænket, forblindet Sværmer"! Blev det ikke sagt af mangen fornuftig Mand og Kone: „Udfaldet viser, at han har jaget efter Indbildninger; han skulde have giftet sig, saa havde han nu været en anseet Lærer i Israel!" Og dog havde den Korsfæstede i samme Øieblik, evigt forstaaet, udrettet Alt! Men heller ei har nogensinde Øieblikkets og Evighedens Syn paa den samme Sag staaet saa himmelraabende i Modsigelse, det kan heller aldrig gjentages; dette kunde kun hænde Ham. Dog havde han i samme Øieblik, evigt forstaaet, udrettet Alt, og sagde derfor med Evighedens Vished: det er fuldbragt. Thi det er ikke nu efter atten Aarhundreders Forløb han igjen kommer tilsyne, og beraabende sig paa Udfaldet siger: det er fuldbragt, tvertimod, saaledes vilde han vel endnu ikke sige det, der behøves maaskee mange Aarhundreder inden han i Timelighedens Forstand kan sige det; altsaa, hvad han endnu ikke efter atten seierrige Aarhundreders Forløb kan sige, det sagde han i sin Tid, for atten Aarhundreder siden, netop i det Øieblik, da Alt var tabt, evigt forstaaet, sagde han: det er fuldbragt. Det er fuldbragt, det sagde han netop, da Folke-Hoben, og Præsterne, og de romerske Soldater, Herodes og Pilatus, og de Ørkesløse paa Gaderne, og Mængden i Porten, og Avisskriverne, hvis der var saadanne dengang, kort, da alle Øie-

blikkets Magter, hvor forskjellige end Sindsstemningerne kunde være, enedes om dette Syn paa Sagen: at Alt var tabt, rædsomt tabt. Det er fuldbragt, sagde han — selv naglet til Korset; da Moderen stod hos — som naglet til Korset; da Disciplenes Øine vare — som naglede til Korset af Forfærdelse over dette Syn: altsaa da Moderlighed og Troskab bøiede sig under Øieblikkets Syn paa Sagen, at Alt var tabt. O, lader os dog af det Forfærdeligste, som eengang er skeet (og Verdens Fortjeneste er det da ikke, at det kun er skeet eengang, thi Grunden er jo denne, at hiin Korsfæstede er evigt væsentligen forskjellig fra ethvert Menneske), lære Viisdom i de mindre Forhold; lader os dog aldrig bedrage Ynglinge ved gjækkelig Tale om det, at udrette, lader os dog aldrig gjøre dem travle i Øieblikkets Tjeneste istedenfor taalmodige til at ville noget Evigt; lader os ikke gjøre dem snare til at dømme, hvad de maaskee ikke forstaae, istedenfor nøisomme til selv at ville noget Evigt! Lad os ret betænke, at ikke derfor er en Slægt bedre, fordi den forstaaer, at en foregaaende gjorde Uret, naar den ikke selv forstaaer i Øieblikket at skjelne mellem Øieblikkets og det Eviges Syn paa Sagen!

Men Den, der vil det Gode i Sandhed, han bruger Klogskaben indvortes: til at forhindre alle Udflugter og derved til at hjælpe sig selv ud og til at holde sig selv ude i Afgjørelsen.

Klogskaben er vel en stor Magt, dog behandles den af ham som en ringe Tjener, som en snild Foragtelig: han hører nok paa den, men han gjør ikke efter det. Han bruger den mod sig selv som en Speider og Angiver, der strax angiver enhver Udflugt, ja blot ved Mistanke derom gjør Anmeldelse: saaledes veed jo Tyven de skjulte Veie — og gaaer ad dem; Øvrigheden veed dem ogsaa og gaaer ad dem — for at opdage Tyven; men Begges Viden er som Viden den samme.

Saaledes bruger han Klogskaben. Om det er saa, at der med ethvert Menneskes Fødsel fødes tvende Engle: hans gode

og hans onde, veed jeg ikke; men dette troer jeg (og jeg vil villig høre enhver Indvending, men jeg vil ikke troe den), at der med ethvert Menneskes Fødsel bliver en evig Bestemmelse til for ham, for ham særligen. Troskab mod sig selv er i Forhold til denne det Høieste et Menneske kan øve, og som den dybsindigste Digter har sagt: „værre dog end Selvkjærlighed er Selvforagt." Men da er der en Skyld, en Brøde: Utroskab mod sig selv eller at fornegte sit eget bedre Væsen. En saadan Skyldig er ikke som Tyven eller Røveren; den borgerlige Øvrighed efterstræber ham ikke; det kan gaae ganske stille af, saa aldrig Nogen aner det: er det derfor maaskee Ingenting? Mangen mener jo rigtignok, at man lige saa godt forskende kan fatte Sandheden, lige saa godt dannende udføre det Skjønne, lige saa godt levende fuldkomme det Gode, om man ogsaa var lidt utro mod sig selv i det Skjulte, flyttede Inderlighedens Grændseskjel en lille Smule ved en lille Smule mindre Nøieregnethed for at vinde jordiske Fordele, at man da, naar man misligt havde vundet dem, „ret kan arbeide for det Gode, Skjønne og Sande": altsaa saa ringe tænker man om det Gode og Skjønne og Sande, at det skulde kunne bruge Enhver til tjenende Redskab for at fremlokke sin velklingende Overeensstemmelse, Enhver, ogsaa den som havde forkludret sig selv! Ja, man kan skuffe sig selv og Menneskene, men naar Evigheden hører efter, lytter for at opdage om Strengelegen er reen og er i Overeensstemmelsens Takt: o, den opdager strax Mislyden, og Usikkerheden; den forkaster et saadant Menneske, ligesom den Kunstforstandige forkaster Strengelegens Redskab, naar dette er beskadiget. Ak, det er dog en daarlig Klogskab (hvor meget den end bryster sig af jordiske Fordele, som den vandt til Bevis — for sin Daarlighed; hvor meget den end peger paa Udmærkelsens Tegn og derved igjen paa — den skjulte Fortabthed indenfor), der klogt bedrager sig selv for det Høieste. Kun den Klogskab er dog vel den sande, der hjælper et Menneske til med alle Opoffrelser at ville det Gode i Sandhed.

Mod Udflugterne bruger altsaa Den Klogskaben, der

vil det Gode i Sandhed. Men saa bliver han ikke til noget Stort i Verden? Maaskee, maaskee ikke; men Eet bliver han, bestemt, han bliver en Ven, en Elsker af Erindringen. Og naar saa i en stille Time Erindringen besøger ham (og allerede heri, hvilken Forskjel fra hiint Besøg, naar Erindringen truende banker paa den Tvesindedes Dør!), da siger den til ham: „Erindrer Du dengang, dengang da den gode Beslutning feirede i Dig?" Og han svarer: „ja, Kjære!" Men da siger Erindringen videre (og for Elskende skal Erindringen jo være saa kjær, at de næsten, fremfor Synet af hinanden, foretrække Erindringens Hvisken, naar de sige, kan Du huske dengang, og kan Du huske dengang?) Erindringen siger videre: „kan Du saa huske alle de Besværligheder og Lidelser Du havde for Beslutningens Skyld?" Han svarer: „Nei, Kjære det har jeg glemt — lad det være glemt! O, men hvis det stundom i Livets og Stridens Møie, naar Alt forvirres for min besværede Tanke, skulde være mig, som var Det ogsaa glemt, hvad jeg dog veed jeg har villet i Oprigtighed; o, Du har jo Dit Navn af at erindre, Du Evighedens Sendebud: Erindring, da besøge Du mig og bringe med Dig det forønskede, det styrkende Gjensyn!" Og Erindringen svarer til Afskeed: „det lover jeg Dig, jeg sværger Dig det ved Evigheden!" Da skilles de atter ad, saa maa det jo være her i Timeligheden; rørt seer han endnu engang efter dens Forsvinden, som man seer efter den Forklarede; nu er den svunden og den stille Time. Det var kun en stille Time, det var ikke noget stort Øieblik — derfor haaber han paa, at Erindringen vil holde, hvad den lover. Han freder i sit eget Indre om hiin Stilhed, i hvilken han mødes med Erindringen, naar det behager denne at besøge ham. Dette er ham hans Løn, og denne Løn er ham over al Maade. Ja som en Moder, der ad vanskelige Veie bærer sit elskede Barn slumrende ved sit Bryst, ikke er bekymret for, hvad der skal vederfares hende, men kun frygter for, at Barnet skal blive forstyrret og uroliget: saaledes frygter han ikke Verdens Bryderier for sin egen Skyld, men han er kun bekymret for, at disse skulle urolige og forstyrre hiin Besøgets Mulighed, som slumrer i hans Indre.

Ogsaa ud efter bruger Den Klogskaben, der i Sandhed vil det Gode. Det er ingen Vanære at være klog, det er en god Ting; det er ingen Vanære, at Øvrigheden er klog, at den klogt veed at spore Forbryderens skjulte Gang for at gribe ham og gjøre ham uskadelig. Som klog veed altsaa den Gode Beskeed om, hvorledes Verden vil have det Gode, usandt, gjort tækkeligt, hvorledes Mængden vil vindes, den frygtede Mængde, der „vil at Læreren skal skjælve for Tilhørerne, og smigre dem": dette veed han altsammen, — for ikke at gjøre derefter, men for ved den modsatte Adfærd om muligt at holde Skuffelserne borte, at han ikke selv kommer til paa en ulovlig Maade at faae Fordeel af det Gode (tjene Penge, Udmærkelse og Beundring), og at han Ingen bedrager ved et Indbildningens Skin. Han vil snarere om muligt unddrage det Gode fra Mængdens Berøring, see at splitte den ad for at faae den Enkelte fat eller for at faae Hver især enkelt; han vil mindes, hvad hiin eenfoldige Vise i Oldtiden siger: „der, hvor Folk komme sammen i stor Mængde, i Folkeforsamlingerne, i Skuespillene, i Leirene, eller hvor der ellers er en Sammenkomst af Mængden, der, hvor de med stor Larm dadle Noget af hvad der bliver sagt og gjort, rose Andet, men i begge Tilfælde med umaadelig Skrigen og Larmen og Haandklap, der, hvor ovenikjøbet Stenene og Stedet, hvor de ere forsamlede, lyde med i Støien og fordoblet gjengive Bifaldets og Dadlens Larm: hvor skulde der, som man siger, en Ynglings Hjerte kunne komme til at banke!" Og dog behøves jo netop dette for at ville det Gode i Sandhed, at Hjertet banker i Manden, men med Ynglingens Ufordærvethed. Og derfor vil den Gode, dersom han tillige er den Kloge, indsee, at skal der kunne gjøres Noget for det Gode, da maa han see at faae Menneskene enkelte. De Samme, der Enkelte hver for sig kunne ville det Gode i Sandhed, de ere strax fordærvede saasnart de forene sig og blive Mange; og derfor vil den Gode vel heller ikke see at faae en Mængde tilhjælp for at splitte Mængden ad; eller have en Mængde bag sig, medens han foran sig splitter Mængden ad.

Men hvorledes den Gode vil benytte Klogskaben ud efter, lader sig ikke saaledes i Almindelighed nærmere bestemme, thi i Forhold til hver Tid og hver Tids Forhold kan det aldeles Forskjellige være det Fornødne. Den strænge Dommer, der gik ud i Ørkenen og levede af Græshopper, han vidste, hvorledes han i Forhold til sine Samtidige skulde afgjørende udtrykke dette: at det ikke er Sandheden, der trænger til Menneskene, men Menneskene, der trænge til Sandheden — derfor maatte de komme til ham, komme ud til ham i Ørkenen, og derude var der ingen Anledning for dem til at kunne pynte Sandheden, til at kunne naadigst gjøre Noget for den; derude, hvor Øxen ikke laae i Skoven, men ved Foden af det enkelte Træ, og hvert Træ, som ikke bar god Frugt, skulde omhugges. Ja, der har rigtignok været selvbeskikkede Dommere siden den Tid, de toge feil og huggede løs paa hele Skoven — og Mængden fandt det næsten Smigrende. — Der var til en anden Tid hiin eenfoldige Vise, som i Spøgens Skikkelse arbeidede for det Gode. Han vidste ved sin Klogskab Besked om, hvad hans letsindige Folk behøvede, for at de ikke ligefrem skulde tage det Godes Alvor forfængelig, og derved ledes til at betale den Vise mange Penge, et Vederlag, fordi de bleve bedragne. Spøgens Skikkelse forhindrede, at de ikke ligefrem tog Alvoren forfængelig; Spøgens Modstand gjorde tvertimod deres Letsindighed aabenbar: dette var Dommen. Uden denne Klogskab havde de Letsindige formodentligen efterabet ham — i at være alvorlige. Nu derimod stillede han dem Valget; og see, de valgte Spøgen, de mærkede slet ikke, at der var nogen Alvor deri — fordi der ingen Alvor var i dem. Dette var Dommen; og Dommerens Adfærd, hans Kunst var Hedenskabets høieste Sindrighed; thi det Christelige har igjen en anden Betragtning.

Dog ogsaa Dette lader sig ikke saaledes nærmere udføre i Almindelighed; det angaaer jo kun hine Indviede, hvis Hemmelighed det er, saa man kan lære en heel Slægt at kjende ved at agte paa en saadan Enkelt, sluttende fra ham til den, fra den Skikkelse, han fandt det fornødent at iføre sig, til hvorledes

Tidsalderen maa have været. Men dette vedgaaer jo Alle og er vist: at Enhver der vil det Gode i Sandhed, han er ikke i Verden for at fremkogle et Skin af det Gode, saa dette vinder Tækkelighed i Verdens Øine og han bliver en allerkjæreste Mand; han har ikke den Opgave at forvandle det Gode til Øieblikkets Sag, til Noget, der skal stemmes paa i en larmende Forsamling, eller Noget, der i en Hast skal have nogle Tilhængere, som ogsaa ville det Gode saadan til en vis Grad. Nei, han har altid den Opgave, ikke ved Ord, ei heller ved Hensigt, men ved Oprigtighedens Indadvendthed i sit eget Liv at gjøre en modsat Omgivelse aabenbar indtil det Yderste, ikke derved, at han dømmer i Ord, men derved, at hans Liv er ubetinget tjenende det Gode i Handling. Opgaven er hans egen Forpligtelse i det Godes Tjeneste; det Dømmende er ikke hans Virksomhed, ikke hans Gjerning, men et Medfølgende, fordi en Omverden forholder sig til ham. Det Dømmende er ikke hans Handling, thi det at ville det Gode i Sandhed er hans Handling; det Dømmende er hans Liden, idet Omverdenen bliver aabenbar ved, hvorledes den lader ham lide, medens den netop ved disse Lidelser er ham behjælpelig til at prøve sig selv, om det dog er det Gode, han vil eller han er selv fangen i et Bedrag. Den, der vil det Gode i Sandhed, har fremfor Alt ikke at være travl, men i stille Taalmodighed at overlade Alt til det Gode selv, hvad Løn han skal have, hvad han skal udrette. Ikke eet mæglende Ord, ikke eet Vink tør han tillade sig, ikke een eneste Lindring tør han forlange af Verden, kun til det Gode har han at overgive sig selv og Sagen og Enhver, der ved ham muligen kunde hjælpes. Han er ingen Dommer, tvertimod han er lige det Modsatte, han er den Dømte, han bevirker kun, at Omverdenen bliver aabenbar ved, hvorledes den dømmer ham.

Men saa udretter han ikke Noget, han faaer Menneskenes Modstand at trækkes med, og saa ligger han under. Nu, for det Første vel ikke, og evigt aldrig. For det Første vel ikke; thi Den, der ved Tillid til Gud i Sandhed er begeistret, han er ikke som en Lyse-Stump, hvis Smule Flamme gaaer ud for en Vind, nei,

han er som en Ildebrand: Storm kan ikke standse den; og Ilden i hans Brand er som hiin græske: Vand kan ikke slukke den! Og selv om han tilsidst ligger under for Verden, derfor har jo hverken det Gode eller han tabt — men at være ovenpaa i Verden er gjerne som i hiin Guds-Dom, der kaldes Vandprøven, Tegn paa Skyld. Vel sandt, netop fordi Verden er mere beslægtet med det Maadelige end med det Gode i Sandhed, netop derfor vil han, i Øieblikkets Forstand, udrette meget Mindre ved ikke at give efter, ikke at tinge, ikke at gjøre sig det selv bequemt og mageligt, ved ikke selv at ville have Fordeel: men Erindringen, Erindringen! Lad os dog aldrig glemme Erindringen; den skulde man jo troe man mindst kunde glemme. Og ham skal Erindringen ikke kunne minde om dengang, da han listede sig ad en Snigvei, for at undgaae en Afgjørelse; dengang, da han gav Sagen en anden Vending for at behage Menneskene; dengang, han forlod sin Post for at lade Uveiret gaae over; dengang, han bøiede sig for at finde Lindring i sin piinlige Stilling; dengang, han søgte Tilhold hos Andre og Sammenhold — maaskee, som det hedder, for at virke desto mere til det Godes Seier, det er, for at gjøre sig sin Stilling lidt mindre vanskelig i Sammenligning med at staae ene, noget ængstet som i en Midnat „med skarp ladt Gevær paa sin farefulde Post."

Nei, hvad han udretter, og hvad han ikke udretter, i Øieblikkets Forstand, det er ikke hans Sag; han udretter altid det, at han bliver Erindringens Ven og dens Elsker. Hvad enten han bliver erindret i Verden eller ikke, thi ogsaa denne Erindren er som Øieblikket en Række af Øieblikke: Evighedens Erindring, den er ham sikker. Naar han gaaer herfra, da lader han Intet tilbage, han tager Alt med sig, han taber Intet, han vinder Alt — thi „Gud er ham Alt".

2) Skal et Menneske ville det Gode i Sandhed, da maa han ville lide Alt for det Gode.

Dette angaaende de Handlende; men af den Lidende fordres, hvis han skal ville det Gode i Sandhed, at han maa

ville lide Alt for det Gode, eller, thi Udtrykket er, som tidligere blev forklaret (og deri ligger netop det Eviges ligelige Deeltagelse med Jordlivets Forskjellighed), væsentligen det samme: han maa ville være og forblive med det Gode i Afgjørelsen. Thi man kan jo ogsaa lide og lide og vedblive at lide uden dog nogensinde at bringe det til nogen Afgjørelse i god Forstaaelse, i Samtykke med Lidelsen. Et Menneske kan have lidt hele sit Liv igjennem uden at det dog derfor paa nogen Maade med Sandhed kunde siges om ham, at han har villet lide Alt for det Gode. Men deri er den Lidendes Lidelse forskjellig fra de Handlendes, at naar denne lider, da har hans Lidelse Betydning for det Godes Seier i Verden, naar den Lidende derimod i Afgjørelsen overtager de ham bestikkede Lidelser, da vil han lide Alt for det Gode, det er, for at det Gode maa seire i ham.

Altsaa den Lidende maa ville lide Alt. Alt, men hvorledes skal nu Talen fatte sig her, ak, thi Synet af og Kjendskabet til Lidelser kan jo allerede let berøve Fatningen; hvorledes skal Talen fatte sig kort, thi Lidelserne kunne jo være saa forskjellige — og saa langvarige. Lader os atter her ikke mangfoldiggjøre det Adspredende, men eenfoldiggjøre det Betegnende; lader os kalde al Tale om Lidelse tilbage paa Ønsket. Thi Ønsket er jo den Lidendes Forhold til en lykkeligere Timelighed (Troen og Haabet er ved Villien Forholdet til det Evige); og Ønsket er jo ligesom det ømme Sted, hvor Lidelsen smerter, det ømme Sted, som Lidelsen bestandig rører ved. Hvor der intet Ønske mere er, der er, selv om der kunde være Tale om Lidelse, denne Lidelse en dyrisk Lidelse, ingen Lidelse, som det anstaaer sig et Menneske; det er en Art aandelig Selvmord at ville dræbe Ønsket, thi vi tale ikke om Ønskerne, men om Ønsket med Fortrinlighedens væsentlige Eftertryk, som vi heller ikke tale om forbigaaende Lidelser men om den væsentligen Lidende. Ønsket er ikke Helbredelsen, denne er kun ved det Evige; Ønsket er tvertimod Livet i Lidelsen, Sundheden i Lidelsen, er Lidelsens Vedligeholdelse, thi det er som en Tænkende har udtrykt sig: „Time-

lighedens Trøst er en mislig Sag, den lader Saaret grove sammen, skjøndt det ikke er helbredet, og dog veed Lægen, at Frelsen er ved at holde Saaret aabent." I Ønsket holdes Saaret aabent, for at det Evige kan helbrede: grover Saaret til, gaaer Ønsket ud, da kan Evigheden ikke helbrede, da har jo Timeligheden forqvaklet Sygdommen.

Saa lad os da tale om Ønsket, derved om Lidelser; lad os ret dvæle ved disse, overbevisте om, at man grundigere og tilforladeligere lærer hvad det Høieste er, ved at betragte Lidelser end ved at betragte Bedrifter, hvor der er saa meget Adspredende. Der gives jo Ønsker, som døe i Fødselen; der gives Ønsker, som glemmes liig den Dag igaar; der gives Ønsker, som man voxer fra og senere neppe gjenkjender; der gives Ønsker, som man lærer at opgive, og hvor godt det var, at man opgav dem; der gives Ønsker, fra hvilke man afdøer, hvilke man gjemmer, som en Afdød gjemmes, i forklaret Erindring: dette er Ønskerne, som kunne være de mere eller mindre farlige Sygdomme, for hvilke en Handlende er udsat, medens Helbredelsen her kan være, at det enkelte Ønske gaaer ud. Men da gives der jo ogsaa et Ønske, som døer langsomt, som bliver hos den væsentligen Lidende i Savnet, og først døer med ham; thi Ønskerne angaae det Enkelte og det Mangfoldige, men Ønsket angaaer væsentligen det hele Liv. Dog, er det saaledes sørgeligt med Ønsket, hvor glædeligt da med Haabet! Thi der er et Haab, som fødes og døer; et stakket Haab, som glemmes imorgen; et barnagtigt Haab, som den Ældre ikke gjenkjender; et Haab, man afdøer fra; men da — i Døden, i Dødens Afgjørelse fødes der et Haab, det døer ikke i Fødselen, thi det fødes i Døden; ved dette Haab er den Lidende, under Ønskets Smerte, med det Gode i Afgjørelsen! Saaledes med Haabet, i hvilket den Lidende sigter ligesom paa Afstand efter det Evige; endnu glædeligere med Troen; thi der er en Tro, som skuffer og svinder; en Tro, som tabes og fortrydes; der er en Tro, naar den segner, er det som Døden, men da — i Døden, i Dødens Afgjørelse vindes

der en Tro, den skuffer ikke, den fortrydes ikke, den dør ikke; den griber det Evige og holder det fast: ved denne Tro er den Lidende, under Ønskets Smerte, med det Gode i Afgjørelsen. Saaledes med Troen, i hvilken den Lidende drager det Evige nærmere til sig, og allerglædeligst med Kjærligheden; thi der er en Kjærlighed, som blusser og glemmes; der er en Kjærlighed, som forener og adskiller; en Kjærlighed indtil Døden; men da — i Døden, i Dødens Afgjørelse fødes der en Kjærlighed, den blusser ikke, den tvetyder ikke, den er ikke indtil Døden, men paa den anden Side Døden, den bliver: i denne Kjærlighed bliver den Lidende, under Ønskets Smerte, med det Gode i Afgjørelsen. — O, Du Lidende, hvo Du end er, vilde Du da tvesindet søge Timelighedens Lindring, der lader Dig glemme Din Lidelse — ja saa mener Du, nei, den lader Dig glemme det Evige! Vilde Du tvesindet fortvivle, fordi Alt er tabt — ja saa mener Du; men Alt er jo at vinde med det Evige! Vilde Du tvesindet fortvivle; har Du betænkt, hvad det er at fortvivle? At det er at negte, at Gud er Kjærlighed! Tænk Dig det ret, en Fortvivlende opgiver sig selv — ja saaledes mener han det; nei han opgiver Gud! O, træt da ikke Din Sjel med midlertidig og midlertidig Lindring; bedrøv ikke Aanden ved timelige Trøstegrunde; dræb ikke selvmordersk Ønsket: ved Haab, ved Tro, ved Kjærlighed vinder Du det Høieste, som den Mægtigste formaaer: at være med det Gode i Afgjørelsen!

Lad os fremdeles tale om Ønsket, derved om Lidelser; det kan altid være gavnligt, at der tales om Lidelser, naar der blot ikke tales til Sorgens Egenraadighed, men vel, om muligt, den Sørgende til Opbyggelse; det er Tilladeligt og det er Deeltagelse ret at dvæle ved Lidelsen, at den Lidende ikke maa blive utaalmodig over vor overfladiske Tale, hvori han ikke gjenkjender sin Lidelse, at han ikke utaalmodigen af den Grund skal støde Trøsten fra sig, og bestyrkes i Tvesindethed. Eet er det jo, med Ønsket at vandre ud i Livet, naar det Ønskelige blev Gjerningen og Opgaven; et Andet er det, bort fra Ønsket at vandre ud i Livet. See, Abraham maatte forlade det fædrene

Hjem og vandre ud til et fremmed Folk, hvor Intet mindede ham om det Elskede — ja, stundom er dette vel en Trøst, at Intet minder om hvad man ønsker at glemme, men det er en bitter Trøst for den Længselsfulde. Saaledes kan et Menneske ogsaa have et Ønske, der for ham indeholder Alt, saa det i Skilsmissens Stund, naar Vandringen begyndes, er som vandrede han ud til et fremmed Land, hvor Intet uden Modsætningen ved Savnet minder ham om det Ønskelige; det kan være ham, som vandrede han ud til et fremmed Land, om han end bliver i sit Hjem, maaskee paa samme Sted — ved Ønskets Tab dog som blandt Fremmede, saa det at gaae fra Ønsket synes ham tungere og mere afgjørende end at gaae fra Forstanden. Bort fra dette Ønske, om han dog ikke kommer af Stedet, gaaer hans Livs møisomme Vei maaskee hen i unyttige Lidelser; thi vi tale om de væsentligen Lidende, altsaa ikke om Dem, der have den Trøst, at deres Lidelser ere til Gavn for en god Sag, til Gavn for Andre. Det maatte saa være, lang var Reisen ikke til det fremmede Land; i et Øieblik var han der, der, i hiint fremmede Land, hvor de Lidende mødes, kun ikke De, som have ophørt at sørge; ikke De, hvis Taarer Evigheden ikke kan aftørre, thi som et gammelt Opbyggelsesskrift saa eenfoldigt og saa rørende siger: „hvorledes skulde Gud hisset kunne aftørre Dine Taarer, naar Du ikke har grædt?" — En Anden kommer maaskee paa en anden Maade, men dog sammestedshen. Taus fører den styrende Nødvendighed ham fremad, streng og alvorlig, ikke grusom, thi det er den aldrig, gaaer Pligten bag efter og slutter Toget. Men Veien er ikke Ønskets. Nu standser han et Øieblik, selv de tvende strenge Ledsagere røres ved hans Lidelse: see, der løber en Sidevei af: „farvel Du Ungdommens Ønske, Du venlige Sted, hvor jeg havde haabet at skulle bygge og boe med mit Ønske!" Saa gaaer det videre; den styrende Nødvendighed taus foran, Pligten streng og alvorlig bag efter, ikke grusom, thi det er Pligten aldrig. Ak, see der løber en Vei af til Siden, den fører til Ønsket: „farvel Du min ønskede Virkekreds, hvor jeg havde haabet at skulle glemme Ungdommens

negtede Ønske ved Arbeidets opfyldte Glæde." Saa gaaer Toget videre. Dog Maaden er jo det Ligegyldige, hvad enten det skeer saaledes, at det er Stedet, som forandrer sig, og den Lidende bliver paa Stedet; eller den Lidende forandrer Sted og vandrer didhen; dette er det Ligegyldige, naar dog Stedet er det samme, naar de dog samles paa eet Sted, hvilket Menneskenes Sprog vel kunde fristes til at kalde: de unyttige Lidelsers Trøstesløshed. Lidelserne selv kunne have forskjellige Navne, men lader os ikke mangfoldiggjøre Navnene, men betænke det Væsentlige: at den Lidende ved sin Lidelse ikke gavner Andre, snarere er til Byrde; og om dette Sidste end ikke er Tilfældet, det Første maa dog være Tilfældet, hvis Lidelsen skal henregnes til hine unyttige, hvis den Lidende i strængeste Forstand skal kaldes en Lidende. I strængeste Forstand, ja lader os kun være strænge mod os selv, at vi ikke strax faae Lov til at kalde os Lidende, naar Noget gaaer os imod; men lader os være desto mildere mod den i strængeste Forstand Lidende. O, Du saaledes Lidende, hvo Du end er; naar et Menneske i sit Fødeland er kommen dertil, at alle Udveie ere lukkede for ham, da tænker han vel paa, at vandre ud til et fremmed Land, og der forsøge sin Lykke. Men Du svarer maaskee: „hvortil denne Tale, hvorledes skulde jeg kunne vandre ud, og hvad hjalp det mig at forandre Sted, mit Lod er jo kastet, overalt paa Jorden bliver det det samme." „Nu ja, men lad os forstaae hinanden; lang er Reisen ikke, om hvilken vi tale, og Loddet er ei heller kastet, med mindre Du allerede har fundet Udveien: det er kun eet Skridt, eet afgjørende Skridt, og Du er ogsaa vandret ud, thi det Evige ligger Dig langt nærmere end noget fremmed Land ligger Udvandreren, og dog er Forandringen, naar Du er der, uendeligt større. Saa gaae da med Gud til Gud, gjør bestandigt det ene Skridt mere, det ene Skridt, som selv Den, der ikke kan røre et Lem, dog kan gjøre; det ene Skridt, som selv den Fangne, der ikke er paa fri Fod, selv den Lænkede, hvis Fod ikke er fri, dog kan gjøre: og Du er med det Gode i Afgjørelsen; Ingen, ikke den Største, der har levet, kan gjøre Mere end Du.

Men betænk: vel kaldes Dine Lidelser unyttige, og vel kunne vi Mennesker fristes til at tale om de unyttige Lidelsers Trøstesløshed; men dette er kun menneskelig Tale, i Evighedens Sprog er dog vel den Lidelse ikke unyttig, der hjalp Dig til det Høieste; ak, den er kun da unyttig og unyttet, naar Du ved den ikke lod Dig hjælpe til det Høieste — at Du maaskee dræbte Ønsket, og blev, aandeligen, som dødt Kjød uden Smerte, thi ellers er det jo i Ønsket, at den Lidende ømmer sig, medens det Evige trøster.

Lad os fremdeles tale om Ønsket, derved om Lidelser. Det er jo gavnligt, ikke at slippe Lidelsen for tidlig; lad os kun ret dvæle ved den, forvisset om, at der intet saa gavnligt Middel er mod Trøblhedens fordærvelige Syge, som det ret at betænke de væsentligen Lidendes tunge Skjebne og da ret menneskeligen at deeltage med dem i Lidelsens fælles Anliggende. Ak, den menneskelige Deeltagelse forholder sig ofte omvendt til Lidelsen, som bliver tungere i Længden, Deeltagelsen bliver træt i Længden; Lidelsen tager til, medens Deeltagelsen tager af. Ved Lidelsens første Øieblik, da styrter den menneskelige Deeltagelse til, men naar det trækker ud, da trækker den sig tilbage, stundom forvandles den i den Trøble, naar den trøble Deeltagelse er forbi, til en vis Bitterhed mod den Lidende. Og dog, Ønskerne kunne jo helbredes i Tiden, kunne jo blive forbigangne: Ønsket ikke. Dog er der en Forskjellighed, thi der er en Ønskets Lidelse, som Deeltagelsen kan faae Øie paa, men der er ogsaa en Ønskets Lidelse, som unddrager sig ethvert Blik, som skjuler sig og skjult følger med hele Livet igjennem; ja den følger — men i Savnet, den følger den Lidende som Ledsager hele Livet igjennem, men ingen Deeltagelse ledsager den. Dog hvorledes skulle vi tale om, hvad der muligen er til, men som unddrager sig i Skjultheden, og tale saaledes, at den Lidende vilde vedkjende sig Beskrivelsen, at han ikke krænket og utaalmodig skal vende sig bort fra vor trøble Tale om Lidelser, hvilke vi enten ikke formaae eller ikke have Tid til at tænke os ind i. Lad os da i Skildringen, om muligt

tale den Lidende efter Munden, og give Gud, at Opbyggelsen derunder maatte tale ham til Hjerte. Sæt det var saa, at de Umælende dog kunde have Tanker og gjøre sig forstaaelige for hinanden, kun at vi ikke kunne forstaae dem: lad os antage det. Det seer jo næsten saaledes ud, thi naar Bondemandens Hest ved Sommertid staaer i Engen og slaaer eller ryster med Hovedet: ja Ingen kan dog med Bestemthed vide, hvad det betyder; eller naar de tvende, som gaae ved hinandens Side gjennem Livet dragende i lige Aag, naar de i Aftenstundens Frihed nærme sig hinanden som i Fortrolighed, naar de ligesom omfavne hinanden, kjærtegne hinanden, kjæle for hinanden ved Hovedets Bevægelse; eller naar de løse Heste kalde ad hinanden, saa Skoven gjenlyder, naar de paa Sletterne samles i større Flokke som til Forsamling — sæt, at de virkeligen kunne gjøre sig forstaaelige for hinanden. Men da var der een Hest, som gik for sig selv. Naar den nu hørte Kaldet, naar den saae, at Flokken samledes i Aftenstunden, og den forstod, at de nu vilde holde Forsamling: da kom ogsaa den løbende, at den maatte faae Noget at vide om Livet og dets Vilkaar. Den agtede nøie paa, hvad de Ældre forklarede, hvorledes ingen Hest maatte prise sig lykkelig, førend den var død, hvorledes ingen Skabnings Liv var saaledes udsat for de sørgeligste Omskiftelser som Hesten; og nu gjennemgik den Ældre de mangfoldige Lidelser, at lide Hunger og Kulde, at slide sig næsten ihjel, at blive sparket af en grusom Kudsk, at blive mishandlet af uforstandige Herrer, hvem man ikke kan gjøre til Pas, som give Hesten Skylden og Straffen for deres egen Uforstandighed, og saa tilsidst paa de gamle Dage, at jages ud om Vinteren i de nøgne Skove. Derpaa skiltes Forsamlingen ad, og hiin Hest, som kom glad løbende, gik bedrøvet bort, „ved Hjertets Bekymring blev dens Aandedræt tungt". (Ordsp. 15, 13). Den havde vel forstaaet, hvad der blev forklaret, men Intet var der ymtet om dens Lidelser. Dog hver Gang den mærkede, at de andre Heste ilede til Forsamling, kom den glad løbende, bestandigt haabende, at der nu vilde blive Tale derom; og hver Gang den havde hørt gik den bedrøvet bort; den forstod bedre

og bedre, hvad de Andre talte om, men sig selv forstod den mindre og mindre, netop fordi de Andre ligesom udelukkede den, skjøndt den dog var med. — O, Du Lidende, hvo Du end er, hvis Din Lidelse ikke var skjult derved, at Du selv vil skjule den, thi da kan Du handle, og der maa tales anderledes, men hvis Uforstaaeligheden borger for, at den ikke bliver aabenbar; dersom Du gik saaledes mellem Menneskene, agtede paa deres Forklaringer, søgte deres Veiledning, deeltog i deres Forsamling, men hver Gang Bogen var ude, og hver Gang Samtalen var forbi, og hver Gang der sagdes Amen: da blev Dit Aandedræt tungt ved Hjertets Bekymring, naar Du sukkede: gid noget Saadant var min Lidelse! O, uden Fortrolighed er Du dog ikke, hvis Du ikke selv vil forskylde det: den bydes Dig, den høieste og den Høiestes. Og Du er heller ikke uden Menneskenes Deeltagelse. Der er et fælles, menneskeligt Anliggende som hedder Opbyggelse, det er ikke saaledes fælles som de Foretagender, hvor Mængden støier og larmer, thi hver Deeltagende er væsentligen alene med sig selv, men dog er det i høieste og meest omfattende Forstand et fælles menneskeligt Anliggende. Den opbyggelige Betragtning finder ikke Hvile før den har forstaaet Dig; er een Synder, som omvender sig, Himlen vigtigere end nioghalvfemsindstyve Retfærdige, som ikke have Omvendelse behov: saa er Du, hvis Du i Sandhed er den Lidende, den opbyggelige Betragtning vigtigere end nioghalvfemsindstyve Travle, som ikke have Opbyggelse behov. Ja selv om Du ikke var til, den opbyggelige Betragtning finder ikke Hvile førend den har forstaaet ogsaa denne Lidelse; thi vee den opbyggelige Tale, der kun vil snakke Mand og Mand imellem om allehaande Ulejligheder i Livet, men som ikke tør vove sig hen til de forfærdeligere Lidelser: en saadan Tale er uden Frimodighed, den har en ond Samvittighed, hvis den kalder sig opbyggelig. De Travle, som hverken arbeide eller ere besværede, men kun ere travle, de mene vel, at de ere slupne, naar de selv i Livet have undgaaet Lidelserne: derfor ville de ikke forstyrres ved at høre eller tænke det Forfærdelige. Ja vist ere de slupne, de

ere ogſaa ſlupne fra at have en Betragtning af Livet, og ſlupne ind i Meningsløshed. O, Du Lidende, Du, ſom blev forladt ligeſom af den Slægt, Du hører til, ene i Verden: Du er dog ikke forladt af den Gud, ſom ſkabte Dig, hans Fortrolighed omgiver Dig overalt, den tilbydes Dig hvert Øieblik: i den er Du med det Gode i Afgjørelſen. Og den opbyggelige Betragtning er altid rede til at minde Dig derom; thi at denne er til ſkal jo være en Betryggelſe for de Levende, ligeſom det er en Trøſt for de Søefarende at vide, at der, hvor de vanſkelige Farvande ere, der ere ogſaa Lodſer i Nærheden — ſaaledes boer den opbyggelige Betragtning i Nærheden af Brændingen og Skjærene; daglig vant til Synet af det Forfærdelige er den hurtig tilrede med ſin ringe Hjælp. Saaledes kan den nemlig ikke hjælpe, ſom Lodſen hjælper Skibet: den Lidende maa hjælpe ſig ſelv; men da ſkal han heller ikke ſkylde den og et andet Menneſke, hvad den Søefarende ſkylder Lodſen. Dog, ſkal denne Lidende, ſom enhver anden ville det Gode i Sandhed, da maa han ville lide Alt: ſaa er han i Afgjørelſen, ikke i den Afgjørelſe, ved hvilken han bliver fri fra Lidelſen, men, i den, ved hvilken han bliver fortrolig med Gud, idet han kun vil Eet, nemlig lide Alt, være og blive med det Gode i Afgjørelſen — under Ønſkets Smerte.

M. T.! maaſkee er Du træt af denne megen Talen om Lidelſe — thi en opbyggelig Tale bliver ikke træt, nei før ſkal Moderen blive træt af at pleie ſit ſyge Barn, end den opbyggelige Tale af at tale om Lidelſe; Du er maaſkee, ſom man kalder det, en Lykkelig, hvem det trætter: o, Du vilde dog ikke være ſaaledes lykkelig, at Du uden Deeltagelſe ønſkede at forblive uvidende om Lidelſerne; Du eftertragter jo tvertimod denne Viden for Din egen Skyld, at Du maatte dannes ved den alvorlige Foreſtilling! Eller Du er maaſkee en Lidende, hvem det trætter, at der tales om ſaamegen Lidelſe, naar Din ikke ſærligen nævnes. O, ſelv det at tænke ſig levende ind i Andres Lidelſe er en Trøſt, og altfor ſærligen at dvæle ved ſin egen er let den Tveſindethed, ſom mener, at der er Trøſt for alle Andre, kun ikke for En ſelv. Men

dette er ikke saa; er det vel med Lidelser saa, at hver har Sit, Stort eller Lidt, med Trøsten er det visseligen saa, at der er Trøst for Alle, og væsentligen den samme for Alle. Dog lad os endnu engang tale om Ønsket, derved om Lidelser; thi Tidens Længde gjør Lidelsen tungere og tungere, men Tidens Længde afhænger jo ogsaa af, naar Lidelsen tog sin Begyndelse. Vel har nemlig en klogtig Hedning sagt, at langvarige Lidelser kan man vænne sig til, men Spørgsmaalet er, om Trøsten er den rette; thi herom er jo ikke Tale, om at finde den første den bedste Trøst, men om at ville det Gode i Sandhed, om at ville lide Alt, for at være og forblive med det Gode i Afgjørelsen.

Lader os tale om et heelt Liv i Lidelser, eller om Saadanne, hvem Naturen lige fra Begyndelsen, som vi Mennesker fristes til at sige det, forurettede, hvem lige fra Begyndelsen de unyttige Lidelser bleve anviste: at være Andre til Byrde og sig selv næsten en Byrde, ja hvad værre er, at være næsten som en født Indvending mod Styrelsens Godhed. Ak, mangen Travls Levnetsløb beskrives og foranlediger ny Travlhed: Betragtningen af hine Ulykkelige er ypperlig Modgift mod Travlhed, og dog lærer man netop ved at betragte Saadanne grundigt hvad det Høieste er. Men vi ville ikke tale skjødesløst og i Forbigaaende, i travl Glæde over selv at være forskaanede haste fra Synet; og lige saa lidet ville vi tale mismodigt. Vel er det nemlig herligt at være Barn, at indslumre ved Moderens Bryst for at vaagne til at see Moderen, at være Barn og kun kjende Moderen og Legetøiet! Vi prise Barndommens Lykke, Synet af den formilder ved sit Smiil — at dog Den, hvem Lykken forundtes, ikke glemmer den i Aarene: men Gud være lovet, saaledes forholder det sig ikke, at dette skulde være det Høieste; det lader sig undvære, uden at tabe det Høieste, det lader sig være savnet uden at have tabt det Høieste. Og vel er det skjønt, at være ung: ikke at kunne sove for glade Tankers Uro, indslumret at vaagne tidlig med Fuglesangen til den fortsatte Munterhed! Vi prise Ungdommens Lykke, vi glæde os med den Glade, vi ønske Ungdommen til dens Lykke Taknemme-

lighed, og i Fremtiden ønske vi den Taknemmelighed for det Svundne: men Gud være lovet, saaledes forholder det sig ikke, at dette skulde være det Høieste; det lader sig undvære uden at tabe det Høieste, det kan være savnet uden at have tabt det Høieste. Og vel er det livsaligt at elske: kun at have eet Ønske, selv om alt Andet gives eller negtes, eet Ønske den Elskede, een Længsel den Elskede, een Besiddelse den Elskede! Vi prise Elskovens Lykke, o, at den Lykkelige maa være trofast i Huuslivets daglige Skjønsomhed, at Den, der var lykkelig, maa være trofast i Erindringens vedholdende Skjønsomhed: men Gud være lovet, saaledes forholder det sig ikke, at dette skulde være det Høieste, det lader sig undvære uden at tabe det Høieste, det lader sig være savnet uden at have tabt det Høieste!

Men nu den Lidende! Ak, han havde ingen lykkelig Barndom; thi vel er Moderkjærlighed trofast og øm, især da mod det elendige Barn, men en Moder er jo ogsaa et Menneske: han laae ved Moderens Bryst, hun saae sig ikke glad paa ham, men han saae hende bedrøvet; naar han vaagnede, saae han hende stundom grædende. Selv mellem Ældre er det jo saaledes, at naar de Alle sidde bedrøvede, og da han træder ind ad Døren, han den lykkeligt Begavede med den lyse Aand og det muntre Sind, da siger han: her er jeg, og nu begynder Munterheden — saa viger Sorgens Skyer. En saadan Begavet er den Sjeldne, men selv den sjeldneste Begavede, hvad formaaede han i Sammenligning med Barnet, naar det, som eengang i Fødsels Timens forfærdelige Veer, aabner Døren og siger: her er jeg! O, Barndommens Lykke at være saaledes velkommen! — Saa voxte han til i Ungdommens Dage, men han var ikke med i Legen; og om Nogen spurgte: hvorfor vil Du ikke lege med? da skulde han vel svare: „hvor kan Du nænne at spørge mig saaledes?“ — Saa gik han da afsides, dog ikke for at døe, thi han var jo endnu i Ungdommens Dage. — Saa kom Elskovens Tid, men Ingen elskede ham; vel var der nogle Faa, der holdt af ham, men det var Medlidenhed og Deeltagelse. — Saa blev han Mand, men han stod udenfor Livet. — Saa døde han, men han var ikke

savnet; den lille Skare som dannede Sorgens Følge, sagde Alle: det var en Lykke, at Gud tog ham herfra; og Præsten sagde det Samme. — Saa var han død, og saa var han glemt — og alle hans unyttige Lidelser. Der var ikke Fryd og Jubel, da han fødtes, men bange Forfærdelse; der var ikke Sorg og Smerte da han døde, men en stille veemodig Glæde. Saaledes gik hans Liv hen, eller rettere saaledes gaaer det hen, thi det er jo ikke et gammelt Eventyr, jeg fortæller, om hvad der er skeet i fordums Dage med en Enkelt, det Samme skeer oftere, det ligger os nær nok, om ogsaa Letsind og Sandselighed, om Livs-Klogt og Ugudelighed ønske at blive uvidende derom, ønske at fjerne saadanne Ulykkelige og at fjerne de alvorlige Paamindelser, ikke blot fra Kunstens Sorgløshed, men ogsaa fra Kirken og fra den opbyggelige Betragtning, der jo dog maa vide, at den hellige Skrift næsten har en Forkjærlighed for Halte og Krøblinge, for Blinde og Spedalske. Ja, som Christus, da Apostlene begyndte at blive travle, satte et Barn i deres Midte: saaledes kunde vel en Alvorlig fristes til paa hine Steder, hvor Mængden støier og larmer i Aarhundredets fortumlede Navn, at sætte en saadan Ulykkelig i deres Midte. Synet af ham skal sandeligen ikke finke Nogen, der vil noget Evigt; men Travlhed har heller Intet med det Evige at gjøre.

Han, den Lidende, deeltog i Livet — ved at leve; men Eet var hans Liv ukjendt med, hvad der i alle Livets Forhold som i Elskovens Lyst er Lykken: det Lige for Lige. Lige for Lige, det fik han aldrig, og det kunde han selv ikke give, thi han var en lidende Gjenstand for Deeltagelse og Medlidenhed. Nei Lige for Lige fik han aldrig, ikke som Barn, at han kunde gjøre Moderen glad, at, hvis Andre havde bedrøvet hende, han da blot behøvede at vaagne smilende for at gjøre hende glad. Nei Lige for Lige fik han aldrig, thi han elskede Legebroderen anderledes end denne elskede ham; nei Lige for Lige fik han aldrig, og derfor heller ingen Mage; i Livets mange Aar kunde han Intet gjøre til Gjengjeld; og selv i Døden fik han ikke Lige for Lige: at være savnet som han savnede de Kjære. Han døde, men hvad end

Følget og Præſten ſagde: Gud være lovet, ſaaledes er det ikke, at han derved er udelukket fra det Høieſte. — O, Du Lidende, hvor Du end er, hvor Du end unddrager Dig fra Synet af Mennesker for ikke at forſtyrre dem ved at minde om det Ynkelige: o, glem dog ikke, at ogſaa Du kan gjøre Noget, lad dog ikke Dit Liv gaae hen i en unyttig Tællen af de unyttige Lidelſers Dage og Aar, glem ikke, at Du kan gjøre Noget. Meningen er ikke, ſom naar det ſtundom ſiges i Verden til en formeentlig Lidende, der for en lille Gjenvordigheds Skyld ſtraxˇ vil kaſte ſig paa den lade Side, at han dog kan gjøre Noget for Andre; thi Den, der kan det, ham anſeer den opbyggelige Betragtning ikke for i ſtrængeſte Forſtand Lidende, tvertimod bruger den Strænghed mod ham. O, Du Lidende, om Du end ikke ſaaledes kan gjøre Noget for Andre, og dette hører jo netop med til Din Lidelſe, Du kan dog endnu gjøre — det Høieſte, Du kan ville lide Alt og derved være med det Gode i Afgjørelſen. O, ſalige Ligelighed, at den i ſtrængeſte Forſtand Lidende ubetinget kan gjøre det Høieſte fuldt ſaa vel ſom den i lykkeligſte Forſtand meeſt Begunſtigede. Ære og Priis være det Evige: der er ikke Skygge af Forſkjel, der er ikke Forurettelſe og Begunſtigelſe, men Ligelighed. Ved at ville lide Alt er Du med det Gode i Afgjørelſen, omklædt — ja ſom naar den Døde ſtaaer op og afkaſter Ligklæderne, ſaaledes har Du afkaſtet Elendighedens Skikkelſe; Du er ikke til at ſkjelne fra nogen Anden blandt dem, hvem Du kun kunde ønſke at ligne, dem, der ere med det Gode i Afgjørelſen: De ere alle eens klædte, omgjordede om Lænden med Sandhed, iførte Retfærdigheds Pantſer, bærende Saliggjørelſens Hjelm! Derſom det er ſaaledes, og det er jo ethvert bedre Menneſkes Haab, at der er en Opſtandelſe, hvor der ingen Forſkjel ſkal være, hvor den Døve ſkal høre, den Blinde ſee, Den, der bar Elendighedens Skikkelſe, være ſkjøn ſom alle de Andre: o, der er jo paa denne Side Graven ſom en Opſtandelſe, hver Gang et Menneſke, ved at ville gjøre Alt eller ved at ville lide Alt, ſtaaer op ved at være i Afgjørelſen, og bliver ſtaaende med det Gode i Afgjørelſen. Den eneſte Forſkjel er Ønſkets Smerte i

den Lidende, men dette kan jo ogsaa være en Hjælp til at komme ud i Afgjørelsen.

Den Lidende maa altsaa ville lide Alt, og dette betyder, ligesom det at ville gjøre Alt: at bringe det til Afgjørelse, at være og forblive med det Gode i Afgjørelsen. Medens nemlig Ønskets Smerte er Udtrykket for, at Lidelsen paa en Maade vedbliver, saa vedbliver ogsaa Helbredelsen, naar den Lidende forbliver i Afgjørelsen. Men der er en Magt, som er stærk i Øieblikket, det er Klogskaben; fra den og fra Øieblikket, eller ved den og fra Øieblikket udgaaer Menneskets Fordærvelse — dersom det ellers er saa, at i det Evige ved det Evige er Menneskets Frelse. Klogskaben misbruges nu ind efter; thi ud efter kan den væsentligen Lidende ikke let komme til at misbruge den. Klogskaben er atter her riig paa Udflugter, ved hvilke Tiden holdes hen og Afgjørelsen udsættes; den vil kun jordisk og timelig forstaae sig paa Afgjørelsen; den har kun Øieblikkets Forstand paa en Afgjørelse, ved hvilken Lidelsen selv skulde ophøre. Men saaledes helbreder rigtignok det Evige ikke. Den Værkbrudne bliver ikke karsk, fordi han helbredes ved det Evige, den Spedalske ikke reen, den Vanføre ikke velskabt. „Men saa er det jo et daarligt Paafund med det Eviges Hjælp", mener Klogskaben; „ja, hvad endnu værre er, Afgjørelsen, naar den Lidende indvier sig til Lidelsen, gjør jo endog hans Tilstand haabløs" — fordi Afgjørelsen bryder med Timelighedens gøglende Haab. Hvor nemlig det Evige ikke kommer til at helbrede en saadan Lidende, der gaaer det ved Klogskabens Hjælp gjerne saaledes: først lever den Lidende nogle Aar af et jordisk Haab; men naar da dette er fortæret og Lidelsen dog vedbliver, saa bliver han overtroisk; hans Befindende veksler mellem Dosighed og blussende Spænding; men naar da Lidelsen vedbliver, saa indtræder tilsidst en dorsk Fortvivlelse, kun meget sjeldent afbrudt af en unaturlig og forfærdeligt svækkende Overspændthed, ligesom naar Spilleren endnu engang haaber paa Lykkens Træf. Ak, i Længden faaer man ret at see, hvad Klogskaben og det jordiske Haab er! Thi det synes dog Klogskaben saa klogt, „at man ikke

daarligen opgiver et jordisk Haab om en mulig eventyrlig Helbredelse" — for at vinde det Evige; det synes Klogskaben saa klogt, „at man ikke afgjort siger Verden Farvel; man kan jo dog ikke vide, hvad der muligen kunde skee ... og da skulde man fortryde" — at man havde ladet sig helbrede ved det Evige. Det jordiske Haab og det himmelske Haab voxe vel op og lege med hinanden i Barndommen som Ligebørn: men i Afgjørelsen viser Forskjellen sig. Dog dette forhindrer Klogskaben, der bestandigt forhindrer Afgjørelsen. Seilivet holder den Tiden hen, har utallige Paafund, hvis Viisdom er denne: at man ikke maa tage sig Lidelsen og Livet for nær, at det jo dog var muligt, hvo kan vide det o. s. v. Naar den Lidende nemlig tager sig Lidelsen ret nær, saa bliver han ved det Evige hjulpen i Afgjørelsen. Thi at tage sig Lidelsen ret nær, det er at afdøe fra Timeligheden og Klogskaben og Udflugterne, og de kloge Mænd og Koner, og Anekdoterne om Den og Den: for at finde Hvile i det Eviges salige Tilforladelighed; det er for den Lidende, hvis man vil sammenligne ham med en Syg, ligesom naar den Syge vender sig om paa den anden Side, og nu endeligen finder den Stilling, hvori der er Lise — om end Ønsket smerter. Selv om det var en Ubetydelighed: man kan aldrig have taget sig Noget for nær, naar man kun tog sig det saaledes nær, at man derved vandt det Evige.

Men den Lidende, som ikke vil helbredes ved det Evige, han er tvesindet; Tvesindetheden i ham er Sygdommen, som gnaver og gnaver og fortærer de ædleste Kræfter, er den indvortes Skade, som er uendelig farligere end at være vanfør og værkbruden. Den Tvesindede vil helbredes og vil dog ikke helbredes: evigt vil han nemlig ikke helbredes. Men den timelige Helbredelse er uvis, og Uvishedens i Stigen forskjellige Udtryk er den stigende Uro i hans Tvesindethed. Selv i den Tvesindedes sidste Øieblik sidder endnu Klogskaben ved Dødsleiet og forklarer, man kan ikke vide, hvad der pludseligen og uventet kunde skee; der maa paa ingen Maade sendes Bud efter Præsten, thi Klogskaben er i den Grad bange for Afgjørelsen, at den allerede

anseer Præstens Komme for en Slags Afgjørelse — og man kan dog ikke vide, hvad der pludseligen og uventet kunde skee. Saa døer den Tvesindede, og nu veed den Efterlevende med Vished, at den Afdøde blev ikke paa nogen pludselig og uventet Maade helbredet fra sine mangeaarige Lidelser. Ak, Den der i det Øieblikkeliges kløgtige Forstand elsker Verden, for ham er det Evige en Gaade; han tænker bestandigt: men dersom nu Timelighedens Hjælp pludseligen kom, saa var jeg jo bedragen, jeg, som i det Eviges Afgjørelse var afdød fra Timeligheden. Det vil sige, man anseer dog det Timelige for det Høieste, det Evige betragter man som en Slags fortvivlet Nødhjælp, derfor udsætter man dets Afgjørelse saa længe som muligt, og selv om Timelighedens Hjælp er den urimeligste af alle Forventninger, saa vil man dog hellere, hidset i overtroisk Indbildning, haabe derpaa end gribe det Evige. Man er bestandigt i Angest for, at man skulde komme til at fortryde det; og dog er det Evige, hvis man i Sandhed griber det, det Eneste, ubetinget det Eneste, hvorom der ubetinget maa siges: det fortrydes aldrig. Men af Frygt for, at man engang skulde fortryde det Eviges Afgjørelse forskylder man, at man engang bitterlig maa fortryde, at man lod Tiden gaae hen. O, det er jo dog en daarlig Klogskab (hvor meget den end bryster sig, hvor snaksom den end er), der daarligen bedrager sig selv for den høieste Trøst, hjælper sig selv af en maadelig i en endnu maadeligere Trøst, og tilsidst i den visse Fortrydelse. Om den Lidende bruger Klogskaben saaledes, at hans Tvesindethed tager sig lidt bedre ud i Verdens Øine end hiin bestrevne, gjør hverken fra eller til; naar han bruger den til at forhindre det Eviges Afgjørelse er han dog væsentligen tvesindet, han er og bliver væsentligen tvesindet, selv om Timelighedens Hjælp kom og — han roste sig af sin Klogskab, at han klogt undgik, ja man skulde jo tro, at det var en Ulykke, altsaa, at han klogt undgik det Eviges Afgjørelse. Det Eviges Afgjørelse er den eneste sande Frelse, og det er derfor ogsaa Tvesindethed, naar den Lidende bruger sin Kraft til at skjule Smerten, istedetfor til ved det Evige at lade sig helbrede. En saadan Lidende vil

ikke være fri for Lidelsen, men kun for Medlidenheden, forsaavidt denne jo ogsaa kan være en Lidelse. Deri ligger Tvesindethedens Modsigelse, thi kun ved det Eviges Afgjørelse bliver han i Sandhed fri for Medlidenhedens Piinlighed, netop fordi han ved Afgjørelsen væsentligen har overvundet Lidelsen: saa kun Ønsket smerter, medens det Evige helbreder.

Al Tvesindethed i Forhold til Lidelser har sin Grund i og sit Kjende paa, at den Tvesindede ikke vil slippe Timeligheden; saaledes er ogsaa den tvesindede Tale, der stundom henvendes til de Lidende, kjendelig paa, at den trøster ved Timeligheden. Det er kun altfor ofte, at den Lidende ligesom krymper sig ved — at modtage den høieste Trøst; og den Talende ligesom undseer sig ved at byde den høieste Trøst. Derimod trøster den trøstende Tale med, at det nok vil blive bedre — maaskee; den formaner til saadan nogen Taalmodighed; den pusler lidt om den Lidende og siger, at paa Søndag bliver det nok godt. Men hvorfor dog give en Trængende, hvis vi et Øieblik tør sammenligne den Lidende med en saadan, Sølv eller vel endog det uægte Metal, naar man har Guld rigelig at byde ham; thi Evighedens Trøst er det pure Guld. Lad os minde om en Handlende, ihvorvel hans Lidelse altid er forskjellig fra den væsentligen Lidendes. Vi læse om Apostlene, at da de vare blevne hudstrøgne gik de glade bort og takkede Gud. Her er ingen Tale om lidt Taalmodighed, om at det nok bliver bedre paa Søndag; men her er Evighedens seierrige Trøst, og de hudflettede Apostle have mere end seiret. Saaledes ogsaa med den væsentligen Lidende; naar Evigheden helbreder, da bliver vel Ønsket ved at smerte (og saaledes skal det være, thi det Evige tager jo ikke den Lidende ud af Tiden), men der er ingen Klynken, ingen midlertidig Adspredelse, ingen bedragerisk Opsætten. Man mener rigtignok, at naar den væsentligen Lidende har klynket sig gjennem Tiden, og saa nogenlunde ved allehaande Indbildninger har faaet Tiden til at gaae, eller har slaaet Tiden ihjel: at saa staaer Evigheden ham aaben. Ak, nei, ogsaa den væsentligen Lidende har et Ansvar for, hvorledes han har brugt Tiden, benyttet den

jordiske Elendighed, om han har benyttet den til evigt at lade sig helbrede. Men siger Klogskaben: „man skal dog vel ikke dræbe Haabet.“ „Du Dienskalk,“ svarer det Evige, „hvorfor taler Du saa tvetydigt; jo vist er der et Haab man skal dræbe, som der er en Lyst man skal dræbe og en Begjering og en Længsel: det jordiske Haab skal man dræbe, thi netop da har man først frelst sig selv ved det sande Haab, og derfor skal den Lidende end ikke ville paa Timelighedens Vilkaar „„tage mod Befrielsen““ (Hebr. 11, 35).

Men den Lidende, der i Sandhed vil det Gode, han benytter netop Klogskaben mod Udflugterne, og derved til at hjælpe sig ud i Afgjørelsen, til at slippe bort fra det Midlertidiges Skuffelser. Han frygter ikke Afgjørelsens Tryk, der ligesom samler Lidelsen over ham, thi han veed, at dette Tryk er Evighedens Gjennembrud, han veed, at i Afgjørelsen overskæres Timelighedens Nerve, om end Smerten bliver i Ønsket. Det er vist nok, at hvad der ofte gjør en Lidende utaalmodig, er, at han tager et heelt Livs Lidelse ligesom op forud og nu gyser for hvad der fordeelt paa Tiden, hvis han lod hver Dag have sin Sorg, vilde være lettere at bære. I denne Forstand skal Lidelsen ikke samles i Afgjørelsen, thi Feilen er netop den, at han trods al Forudoptagen dog ikke vinder noget Evigt, men kun timeligt forfærdes. Men det er ogsaa vist, at en Lidende gjennem de mange Aar ved Timelighedens Uvisse kan snakke sig fra Afgjørelsens Indtryk, og dette er det Fordærvelige. Derfor veed den Lidende, der vil det Gode i Sandhed, at Klogskaben er en svigefuld Ven og kun Afgjørelsen fuldtro.

Den Handlende vil gjøre Alt for det Gode, den Lidende vil lide Alt for det Gode: Ligeligheden er, at de begge kunne være og forblive med det Gode i Afgjørelsen. Kun Retningen hvori der arbeides er forskjellig, hvilken Forskjellighed dog ikke maa forstaaes som udelukkede den ene den anden: den Handlende virker ud efter for at det Gode maa seire, selv hans Liden har Betydning i Henseende dertil; den Lidende gjør ind efter Alt (ved at ville lide Alt) for det Gode, at det maa seire i ham.

Men det Gode maa jo dog have seiret og vedblive at seire i den Handlendes Indre, hvis han i Sandhed skal virke for det Gode ud efter; og den væsentligen Lidende kan altid virke for det Gode ud efter ved Exemplets Magt, og virke eftertrykkeligt, thi hans Liv, netop fordi ham Meget er negtet, indeholder en stor Opfordring til de Mange, hvem Meget er givet; og hans Liv, naar han er og forbliver med det Gode i Afgjørelsen, indeholder en strøng Dom over de Mange, der benytte det meget Givne paa en uforsvarlig Maade. Ja, selv om det var den Lidende negtet at virke ved sit Exempel, selv om han var fjernet fra alle andre Mennesker, han er dog deelagtig i Menneskehedens fælles store Anliggende; paa sin eensomme Post forsvarer han ligesom et vanskeligt Pas, ved at frelse sin Sjel ud af alle Lidelsens besnærende Vanskeligheder: om intet Menneske seer ham, Menneskeheden føler med ham, lider med ham, seirer med ham! Men overalt hvor det Gode seirer i Sandhed, der er Seiren væsentligen lige stor, hvad enten det Gode seirer i Mange ved Een, eller det seirer i den eensomt Forladte ved ham: Seiren er væsentligen lige stor. O, priset være det Eviges salige Ligelighed.

Dog Eet endnu inden Talen forlader Lidelserne: kan man siges at ville Lidelse, er Lidelse ikke Noget man maa twinges til mod sin Villie; hvis man kan være fri for den, kan man saa ville den, og hvis man er bunden i den, kan man saa siges at ville den? Dersom vi skulle besvare dette Spørgsmaal, da lad os fremfor Alt skjelne mellem: hvad det er, at ville i Lystens Forstand, og hvad det er at ville i Frihedens ædle Forstand. Ja, for mange Mennesker er det som en Umulighed at ene Frihed og Lidelse i den samme Tanke. Naar de derfor see Den, som kunde have magelige og bequemme Dage med sit Gods, naar de see ham anstrænge sig trods nogen Pligtarbeider, udsætte sig for mange Lidelser, vælge et høiere Kalds besværlige Vei: saa betragte de ham enten som Indskrænket eller som en Sindssvag; de beklage næsten, at Styrelsen har skjenket alle disse gunstige Betingelser til En, som slet ikke veed at benytte dem; de

tænke i deres stille Sind, om de end ikke sige det høit, om de end ikke tænke paa, hvor sørgeligt de forraade deres eget Indre: det skulde være os, der var i hans Sted, vi skulde anderledes vide at nyde Livet. Altsaa, naar En kan være fri for Lidelsen, saa er det enten Indskrænkethed eller Sindssvaghed at ville den. Men hvad er saa Mod? Er det Mod at gaae derhen, hvor Lysten vinker, at see derhen, hvor det Lystelige er? Eller fordres der ikke til at vise Mod, at der er en Modstand (hvad Sproget selv synes at tyde paa), som naar den Modige seer Faren under Øine, thi Faren er ikke Det, Øiet lystes ved at see; eller for at anskueliggjøre det, som naar den modige Rytter tvinger Hesten fremad mod det Skrækkende, thi i den Modiges Øie seer man ikke, at det sandselige Øie gyser for Faren, fordi Modet gjennemtrænger selve Øiets Udtryk, men Rytteren og Hesten anskueliggjøre, hvorledes Modet er sammensat. Rytteren er den Modige, Hesten er sky, men Hesten og dens Skyhed svarer til det Lave i Menneskets og dettes Skyhed, hvilken Modet betvinger. Modet vil altsaa frit Lidelsen. Den Modige har en forræderisk Modstand i sig selv, der er i Pagt med Modstanden udenfor, men netop derfor er han den Modige, fordi han trods den frit vil Lidelsen. — Paa den anden Side, (og Dette er hvad vi her nærmest maa betænke, da vi tale om den væsentligen Lidende) kan den Lidende frit overtage den Lidelse, i hvilken han dog paa en Maade er tvungen, forsaavidt han ikke har det i sin Magt at frigjøre sig; kan ikke blot den Fri sige: „lænk mig kun, jeg frygter ikke"; men kan ogsaa den Lænkede sige: „frivilligt overtager jeg mit Fangenskab", det Fangenskab altsaa hvori han er? Ja, her er det Samme Tilfældet; de fleste Menneskers Mening er, at dette er en Umulighed, og at derfor den Lidendes Tilstand er sukkende Modløshed. Men hvad er saa Taalmod? Er Taalmod ikke netop det Mod, der frit overtager den Lidelse, som ikke kan undgaaes? Det Uundgaaelige er netop Det, som vil knække Modet. Der er i den Lidende selv en forræderisk Modstand, som er i Pagt med Uundgaaelighedens Rædsel, og forenede ville de knuse ham; men trods dette finder Taal-

modet sig i Lidelsen, og finder sig netop derved fri i den uundgaaelige Lidelse. Derfor gjør, om man vil tale saaledes, Taalmod et endnu større Under end Mod gjør, thi Mod gaaer frit i den Lidelse, som kunde undgaaes, men Taalmod gjør sig fri i den uundgaaelige Lidelse; ved sit Mod lader den Fri sig frit fange, men ved sit Taalmod gjør den Fangne sig fri — dog ikke i den Forstand, at Slutteren skulde blive angest og bange. Den udvortes Umulighed af at kunne frigjøre sig fra Lidelsen, forhindrer ikke den indvortes Mulighed af virkeligen at kunne gjøre sig fri i Lidelsen, frivilligt overtage Lidelsen, idet den Taalmodige giver sit Samtykke ved at ville finde sig i Lidelsen. Thi man kan tvinges ind i det snevre Fængsel, man kan tvinges ind i livsvarige Lidelser, og Nødvendigheden er Tvingeren; men man kan ikke tvinges til Taalmod. Dersom Nødvendighedens Tvinger trykker paa en Sjel, som ikke har og ikke vil have Frihedens Fjederkraft: saa bliver Sjelen vel fortrykt, men den bliver ikke taalmodig; Taalmodigheden er Spændstighedens Gjentryk, hvorved den Tvungne gjør sig fri i Tvangen. Eller kan kun den Rige være sparsommelig — fordi han har det i sin Magt at ødsle; kan ikke ogsaa den Fattige være sparsommelig, uagtet han ikke har det i sin Magt at ødsle, uagtet han er tvungen til at være — sparsommelig; nei, det kan han netop ikke tvinges til, altsaa uagtet han er tvungen til at være fattig? Ak, men mange Menneskers Viisdom er ligesom beregnet paa at afskaffe det Gode. Naar den Uafhængige frit vælger Moisommelighed, saa siger man, han er sær, „han som kunde have det saa godt i Lediggang og føie hvert sit Ønske i Magelighed;“ og naar den Tvungne er taalmodig i Lidelsen, saa siger man, „tak ham Skam til, han er jo tvungen, han gjør jo en Dyd af Nødvendighed“. Unegteligt, han gjør en Dyd af Nødvendighed, det er netop Hemmeligheden, det er just det meest betegnende Udtryk for hvad han gjør; han gjør af Nødvendigheden en Dyd, han bringer en Frihedens Bestemmelse (Dyd) ud af hvad der er bestemmet som Nødvendighed. Og deri ligger netop Helbredelsen ved det Eviges Afgjørelse, at

den Lidende frit overtager den paatvungne Lidelse. Som det er den Lidende en Lindring at aabne sig i Fortrolighed for en Ven: saaledes er dette Frelsen ved det Eviges Afgjørelse, at den Lidende, medens Nødvendighedens Tvang ligesom vil sammenpresse Hjertet, aabner sig for det Evige, og evigt samtykker i at ville lide Alt. Thi er vel Den fangen, for hvem Døren staaer aaben: Evighedens Fløidør! Er vel Den i Tvang, der evigt er fri! Da Paulus sagde: „jeg er romersk Borger", saa turde Landshøvdingen ikke fængsle ham, og han blev sat i frit Fangenskab. Naar et Menneske tør sige: jeg er Evighedens fri Borger, saa kan Nødvendigheden ikke fængsle ham uden i — frit Fangenskab.

M. T.! hvis det nu synes Dig saaledes, saa ville vi minde om Talens Gang. Skulde et Menneske ville Eet, da maatte han ville det Gode, saa var det muligt, at han kunde ville Eet. Men skulde det blive virkeligt, da maatte han ville det Gode i Sandhed. I Forhold til som han var en Handlende eller en Lidende, maatte han ville gjøre Alt for det Gode, eller han maatte ville lide Alt for det Gode. — Han maatte ville gjøre Alt for det Gode, eller være og forblive med det Gode i Afgjørelsen. Men Klogskaben misbrugtes ind efter til at søge Udflugter; og den misbrugtes ud efter i Bedraget. Den Gode derimod brugte Klogskaben til at forhindre alle Udflugter og derved til at hjælpe sig ud og bevare sig ude i Afgjørelsen; han brugte Klogskaben til at forhindre ethvert Bedrag ud efter. — Han maatte ville lide Alt for det Gode, eller være og forblive med det Gode i Afgjørelsen. Og Talen dvælede ved at skildre den væsentlige Lidendes Tilstand, fordi man ved at betragte Lidelser tilforladeligst lærer, hvilket det Høieste er. I Forhold til Lidelser misbrugtes atter Klogskaben ind efter til at søge Udflugter, men den Gode benytter netop Klogskaben mod Udflugterne, at han maatte være og forblive med det Gode i Afgjørelsen, ved at ville lide Alt, ved at ville Lidelsens paatvungne Nødvendighed.

Men Hjertets Reenhed er at ville Eet. Det er denne

Sætning, som har været Talens Gjenstand, hvilken vi knyttede til det apostoliske Ord: holder Eder nær til Gud, saa skal han holde sig nær til Eder, renser Hænderne, I Syndere, luttrer Hjerterne, I Tvesindede! Thi det Gudes Afgjørelse er det afgjørende Eet og Gud kan man ikke svigefuldt, indsmigrende, holde sig nær til med Tungen, medens Hjertet er langt borte. Nei, da Gud er Aand og er Sandhed, kan man kun i Sandhed holde sig nær til ham, ved at ville være hellig, som han er hellig, ved Hjertets Reenhed. Hjertets Reenhed; dette er et billedligt Udtryk, som sammenligner Hjertet med Havet, og hvorfor vel just med det? Fordi Havets Dybde er dets Reenhed, og dets Reenhed er dets Gjennemsigtighed, fordi Havet kun er dybt, naar det er reent, og kun reent, naar det er gjennemsigtigt; saasnart det er ureent er det heller ikke dybt men Overflade, og saasnart det er Overflade er det heller ikke gjennemsigtigt. Naar det derimod dybt og gjennemsigtigt er reent, da er det Eet, hvorlænge man end vedbliver at see derpaa; da er dets Reenhed Bestandigheden i Eet. Og derfor sammenligne vi Hjertet med Havet, fordi dets Reenhed er Bestandigheden i at være dyb og i at være gjennemsigtig. Ingen Storm maa oprøre det; ingen Kastvind maa bevæge dets Overflade; ingen døsig Taage maa brede sig over det; ingen tvivlsom Bevægelse maa der være i det; ingen henilende Sky maa dunkle det: men stille maa det ligge, dybt gjennemsigtigt; og hvis Du seer det idag saaledes, da opløftes Du ved at skue Havets Reenhed, og hvis Du saae det hver Dag saaledes, da siger Du det er bestandig reent — liig Dens Hjerte, der kun vil Eet. Som Havet, naar det saaledes ligger stille, dybt gjennemsigtigt, tragter efter Himlen: saaledes tragter det rene Hjerte, naar det er stille, dybt gjennemsigtigt, efter det Gode; eller som Havet bliver reent, naar det tragter ene efter Himlen: saaledes bliver Hjertet reent naar det tragter ene efter det Gode. Som Havet gjengiver Himlens Høide i sin rene Dybde, saaledes gjengiver Hjertet, naar det er stille dybt gjennemsigtigt, det Gudes himmelske Ophøiethed i sin rene Dybde. Kommer der dem det

mindſte imellem, mellem Himlen og Havet mellem Hjertet og det Gode, ja var det end Utaalmodighed i at eftertragte Gjengivelſen, ſaa er Havet ikke reent, ſaa gjengiver det ikke Himlen reent.

III.

M. T. Det var ved Anledningen af et Skriftemaal, at denne Tale blev til. Om den end, efter at have hentydet dertil i Begyndelſen, hidtil ikke har benyttet Anledningen, har denne dog aldrig været glemt i Talen, der ſom et Indbydelſes-Skrift ved en Feſtlighed har afhandlet, hvad der ſtod i det nøieſte Forhold til denne. Talen er fra ſit ene Udgangspunkt — at ville Eet — gaaet ud ad forſkjellige Veie, beſtandigt vendende tilbage til ſit Udgangspunkt; den har ligeſom ſeet ſig om i Verden, agtet paa de menneſkelige Forſkjelligheder; ſtundom har den fremſtillet den enkelte Vildfarelſe og den Vildfarendes Sjelstilſtand i forſtørret Maaleſtok, at man da ſaaledes bedre kan blive opmærkſom og tage Kjende paa, hvad der i det daglige Livs mindre Forhold ſjelden viſer ſig ublandet, og derfor vanſkeligere kjendes ſom dette beſtemte. Talen har, idet den gjennemført holdt Fordringen faſt: at ville Eet, lært mange Vildfarelſer, Skuffelſer, Bedrag, Selvbedrag at kjende; den har ſtræbt at ſpore Tveſindetheden ad dens ſkjulte Veie, at opdage dens Lønlighed. Ved om muligt at gjøre ſig forſtaaelig har Talen ſøgt at bringe det til Forſtaaelſe med Tilhøreren. Men denne Talens Forſtaaelighed og Tilhørerens Forſtaaelſe er endnu ikke den ſande Alvor, giver ingenlunde Overveielſen ſit rette Eftertryk. For at naae dette Sidſte, maa Talen *afgjørende* fordre noget af Tilhøreren, og ikke blot hvad den hidtil har fordret, at han ſom Læſer deler Arbeidet med Taleren; nu maa den ubetinget fordre hans afgjørende Selvvirkſomhed, paa hvilken Alt beroer.

Saa tænk Du nu, m. T., Anledningen; og medens Syndens Bevidſthed indſkærper Trangen til det ene Fornødne, medens det hellige Steds Alvor ſtyrker Villien i hellig Beſlutning,

medens den Alvidendes Tilstedeværelse gjør Selvbedraget umuligt, betænke Du Dit eget Liv. Talen, som er uden Myndighed, skal ikke formastelig ville dømme Dig: ved at tænke Anledningen ret levende staaer Du for en høiere Dommer, hvor intet Menneske tør dømme det andet, da han selv er en Anklaget. Talen henvender sig ikke til Dig som til en Bestemt, den veed end ikke, hvo Du er: men hvis Du ret levende tænker Anledningen, da vil det være Dig, hvo Du end er, som talte den netop til Dig — dette er ikke Talens Fortjeneste, det er Din Selvvirksomheds Gjerning, at Du for Din egen Skyld er Talen behjælpelig og vil ved Dig selv være Den, til hvem der siges: Du. Dette er Din Selvvirksomhed, saaledes er det i Sandhed; ak, lad os fremfor Alt ikke fra det Afgjørende henlede nogen Opmærksomhed paa Taleren og Talens Kunst. Skeer dette, da er det atter Travlhedens og Tvesindethedens Skyld, at Eftertrykket i et Vexel-Forhold lægges paa urette Sted, at den gudelige Taler bliver beundret for sin Kunst, sin Veltalenhed, og at derover ganske glemmes, hvad ethvert Menneske kan, og hvad der vel at mærke er det Høieste. Thi det at være veltalende er dog, gudelig forstaaet, en Spøg ligesom det at være skjøn, et lykkeligt Fortrin, men en Spøg: Alvoren er, at ville høre efter til at ville gjøre derefter; dette er det Høieste, og, Gud være lovet, det kan ethvert Menneske, hvis han vil. Men Travlheden lægger et høist alvorligt Eftertryk paa Spøgen og anseer Alvoren for Ingenting; den mener, splidagtigt og letfærdigt, at det at være veltalende er det Høieste, og at Tilhørerens Opgave er at bedømme, om Taleren er det. Lad mig derfor (at ingen Mislighed lades bag ved og ingen Tvesindethed uomtalt) her, hvor Fordringen gjøres til Selvvirksomheden, kort oplyse Forholdet mellem Taleren og Tilhøreren i Forhold til den gudelige Tale; lad mig, for atter at byde Tvesindetheden Spidsen, oplyse det ved et Billede hentet fra den verdslige Kunst, og lad dette ikke tvesindet forstyrre Dig, eller give Dig Anledning til at anklage Talen for Usømmelighed, thi tør Du være tilstede ved den verdslige Kunsts Forestillinger,

saa maa Du jo gudeligt have forstaaet Dig selv deri, og altsaa maa Du jo selv have tænkt det Gudelige sammen med den verdslige Kunst, om Du end derved netop tydeligt har erkjendt Forskjelligheden; i andet Fald er der Splid og Tvesindethed i Dit Indre, saa Du vil leve verdsligt til nogle Tider og engang imellem betænke det Gudelige. Paa Skuepladsen er det da saaledes, som Du jo veed, at der sidder En og hvisker; han er skjult, han er den Ubetydelige, han skal og vil overses. Men da er der en Anden, han træder iøinefaldende frem, han drager Alles Blik paa sig, deraf har han sit Navn, det er Skuespilleren. Han fremstiller et ganske bestemt Menneske; hvert et Ord faaer nu, i den bedragende Kunsts skjønne Forstand, Sandhed i ham, Sandhed ved ham — og dog faaer han Alt at vide, hvad han skal sige, af hiin Skjulte, der sidder og hvisker. Ingen er saa taabelig, at han anseer den Hviskende for vigtigere end Skuespilleren. Glem nu Kunstens Spøg: ak, i Forhold til det Gudelige er Manges Daarskab den, at de verdsligt anse Taleren for en Skuespiller, og Tilhørerne for Tilskuere, som bedømme Kunstneren. Men saaledes er det ikke, ikke i fjerneste Maade. Nei, Taleren er den Hviskende, Tilskuere er der ingen af, thi enhver Tilhører skal skue ind efter i sig selv; Skuepladsen er Evigheden, og Tilhøreren, hvis han er den sande (og hvis han ikke er det, er han den Skyldige), han er for Gud ved Talen. Den Hviskende tilhvisker Skuespilleren hvad han skal sige, men Skuespillerens Gjengivelse er Hovedsagen, er Kunstens alvorlige Spøg; Taleren tilhvisker Tilhøreren Ordet, men Hovedsagen, Alvoren er, at Tilhøreren ved sig selv, med sig selv, til sig selv for Gud i Taushed taler ved Talens Hjælp. Det er ikke for Talerens Skyld der tales, at man maa prise eller dadle ham, men Tilhørerens Gjengivelse er det Tilsigtede. Har Taleren et Ansvar for hvad han tilhvisker, saa har Tilhøreren et lige saa stort Ansvar, at han ikke tager feil af sin Opgave. I Skuespilhuset spilles der for tilstedeværende Mennesker, som kaldes Tilskuere; men ved det gudelige Foredrag er Gud selv tilstede, han er i Alvorens høieste Forstand den dømmende Tilskuer,

som seer til, hvorledes der tales og hvorledes der høres: netop derfor er der ingen Tilskuere. Den Talende er da den Hviskende; og Tilhøreren, han er for Gud aabenbar, han er, om jeg saa tør sige Skuespilleren, der i Sandhedens Forstand spiller for Gud. O, lad os aldrig glemme dette, lad os ikke verdsliggjøre det Gudelige, men netop ved alvorligen at tænke det Gudelige og det Verdslige sammen, evigt adskille dem. Saasnart det gudelige Foredrag betragtes verdsligt (en Betragtning, der her forskylder samme Daarskab, som den i Forhold til Skuespillet: at ansee den Hviskende for vigtigere end Skuespilleren), saa bliver Taleren en Skuespiller, og Tilhørerne blive bedømmende Tilskuere; saa holdes det gudelige Foredrag verdsligt for nogle tilstedeværende Mennesker, men Gud er ikke tilstede, saa lidet som han er det i Skuespilhuset. Guds Tilstedeværelse er det Afgjørende, som forandrer Alt. Saasnart Gud er tilstede, har ethvert Menneske den Opgave for Gud, at agte paa sig selv: Taleren, at han under Talen agter paa sig selv, hvad han siger; Tilhøreren at han under Talen agter paa sig selv, hvorledes han hører, om han i sig selv lønligen taler med Gud ved Talen; ellers vilde jo ogsaa Tilhørerne faae Opgave tilfælleds med Gud, saa Gud og Tilhørerne i Forening passede paa Taleren og bedømte ham. Saaledes er Forholdet mellem Taler og Tilhører i Forhold til det gudelige Foredrag. Eller det er, som naar den underordnede Kirkens Tjener, der er uden Myndighed, oplæser den befalede Bøn: det er egentligen ikke Kirketjeneren, som beder. Men den Tilhører, der sidder i Kirken og ved sin Inderlighed er for Gud, medens han hører Oplæsningen, han beder; og dog taler han ikke, hans Stemme høres ikke, han siger ei heller noget Andet sagte ved sig selv, men taus og inderlig er han bedende for Gud ved Dens hørlige Stemme, som oplæser Bønnen og tilhviisker ham, hvad han skal sige. Thi dette er ikke Alvoren, at et Menneske siger til det andet eller foresiger det andet, hvad han skal sige, men Alvoren er, at det andet Menneske nu selv siger det til Gud, talende om sig selv. — Nu ere vi vel i Forstaaelse om dette, og Fordringen

gjentages blot, at den Talende ved sig selv ret levende tænker denne Tales Anledning.

Talen spørger Dig da, eller Du spørger Dig selv ved Talen, hvilket Dit Liv er, om Du vil Eet, og hvilket dette Eene er? Den venter ikke, at Du vil nævne noget Saadant, som kun i formastelig Forstand er Eet; thi den mener ikke at henvende sig til en Saadan, med hvem den ikke vilde kunne indlade sig, ogsaa af en anden Grund end fordi han havde hindret sig selv i alvorligen at tænke Talens Anledning. Ogsaa af en anden Grund; et Menneske kan nemlig have en yderst forskjellig Mening fra vor, have den lige modsatte, og man kan alligevel indlade sig med ham, da man antager, at tilsidst maa der være et Eenhedspunkt, en Enighed i noget Almeen-Menneskeligt, man kalde nu dette nærmere hvad man vil. Men er han affindig, da kan man ikke indlade sig med ham, thi han gaaer netop ud fra det Sidste, i hvilket man tilsidst maatte haabe at enes med ham. Man kan stride med et Menneske, stride indtil det Yderste, saa længe man antager, at der dog tilsidst er et Fælles, en Eenhed i noget Almeen-Menneskeligt, i at agte sig selv; men gaaer han, som en Affindig, i sin verdslige Stræben fortvivlet ud fra at foragte sig selv, trodser han endog frækt derpaa og roser sig af sin Skjendsel: da kan man ikke stridende indlade sig med ham, thi han gaaer ligesom den Affindige og endnu forfærdeligere netop ud fra det Sidste, i hvilket man tilsidst maatte haabe at enes med ham.

Talen antager derfor, at Du vil det Gode, og spørger Dig nu, hvilket Dit Liv er, om Du vil Eet i Sandhed? Den spørger ikke nysgjerrigt om Din Gjerning i Livet, om hvor mange Arbeidere Du har i Din Tjeneste, eller om hvor Mange Du har under Dig i Embedet, hvis Du tjener Staten saaledes. Nei, Talen er ikke nysgjerrig, den spørger Dig, inden om noget Andet, først og fremmest, om Du overhovedet lever saaledes, at Du med Sandhed kunde besvare Spørgsmaalet, at Spørgsmaalet i Sandhed er til for Dig. Thi allerede for at kunne svare alvorligt paa det alvorlige Spørgsmaal maa et Men-

neſke have valgt i Livet, valgt det Uſynlige, det Indvortes; han maa leve ſaaledes, at han har Timer og Tider, i hvilke han ſamler ſit Sind, at hans Liv kan vinde den Gjennemſigtighed, der er en Betingelſe for at kunne forelægge ſig ſelv Spørgsmaalet og ſvare derpaa — derſom dog vel ellers dertil fordres, at man ſkal vide, hvorom man taler. Den, der kun er travl i ſin verdslige Gjerning og forreſten ſtøiende med Mængden, ham var det en Daarſkab ved et ſaadant Spørgsmaal at foranledige til ny Daarſkab — ved Svaret.

Talen ſpørger Dig altſaa, om Du lever ſaaledes, at Du er Dig bevidſt at være en Enkelt? Spørgsmaalet er ikke det nysgjerrige, ſom naar man ſpørger om den Enkelte i udmærket Forſtand, ham hvem Beundringen og Misundelſen enes om at udpege; nei, det er det alvorlige Spørgsmaal, om hvad ethvert Menneſke efter ſin evige Beſtemmelſe er, hvad han ſkal være ſig bevidſt at han er, og naar da vel alvorligere end naar han for Gud betænker ſit Liv. Denne Bevidſthed er Grundbetingelſen for i Sandhed at ville Eet, thi Den der end ikke er ſig ſelv en Eenhed, end ikke er ſig ſelv noget ganſke Beſtemt, Den, der kun er til i udvortes Forſtand — ſaa længe han lever et Tal med i Mængden, en Brøkdeel i en verdslig Forvikling: ja, hvorledes ſkulde vel en Saadan endog blot falde paa at beſkæftige ſig med den Tanke: i Sandhed at ville Eet! Dog maa der ſpørges netop om denne Bevidſthed, ligeſom Talen jo ikke ſpørger i Almindelighed, men ſpørger Dig ſom Enkelt, eller rettere, Du ſpørger Dig ſelv netop derom, m. T., om denne Bevidſthed er i Dig, hvis Du ret levende tænker Talens Anledning. Thi udenfor ſtøier Mængden, Een ſtøier ved at være i Spidſen for Mængden, de Fleſte ved at være med i Mængden; men den Alvidende, ſkjønt han dog vel trods Nogen kan holde Overſigten, vil ikke Mængden, han vil den Enkelte, kun med den Enkelte vil han indlade ſig, ligegyldigt enten den Enkelte er den Høie eller den Ringe, den Udmærkede eller den Elendige. For ſig ſelv, altſaa ſom Enkelt, ſkal ethvert Menneſke gjøre Gud Regnſkab; og medens ingen Trediemand tør vove

at trænge sig ind i dette Mellemværende mellem Gud og den Enkelte, tør og bør Talen ved sit Spørgsmaal minde om, at det ikke glemmes, minde om, at den fordærveligste af alle Udflugter er: skjult i Mængden at ville ligesom unddrage sig Guds Opsyn med En som Enkelt, unddrage sig fra som Enkelt at høre Guds Stemme, — hvad Adam fordum forsøgte, da hans onde Samvittighed indbildte ham, at han kunde skjule sig mellem Træerne. Det kan være mageligere og bekvemmere og feigere saaledes at skjule sig mellem Mængden i Haab om, at Gud ikke skulde kunne kjende den Ene fra den Anden: men i Evigheden skal Enhver gjøre Regnskab som Enkelt, det er, Evigheden fordrer af ham, at han skal have levet som Enkelt; og Evigheden skal drage frem for hans Bevidsthed Alt hvad han har gjort som Enkelt, han, der havde glemt sig selv i støiende Indbildning; og i Evigheden skal det gaae nøie til med ham den Enkelte, han, som meente at være i Mængden, hvor det ikke gaaer saa nøie til. Enhver skal gjøre Gud Regnskab som Enkelt; Kongen skal gjøre Gud Regnskab som Enkelt, og den usleste Tigger som Enkelt: at Ingen hovmoder sig ved at være mere end en Enkelt, og Ingen mismodig mener, at han ikke er en Enkelt, maaskee fordi han her i Verdens Travlhed ikke engang har et Navn, men nævnes efter et Tal. Thi hvad er vel Evighedens Regnskab Andet end at Samvittighedens Stemme indsættes evigt i sin evige Ret, at være den eneste; hvad er det Andet end at der i Evigheden er den uendelige Stilhed, i hvilken Samvittigheden kun taler med den Enkelte om hvad han som Enkelt har gjort Godt eller Ondt, og om at han ikke vilde være en Enkelt medens han levede; hvad er det Andet end at der i Evigheden er det uendelige Rum, saa Enhver er som Enkelt afsides med sin Samvittighed, fordi der i Evigheden ingen Trængsel er, ingen Mængde, intet Skjulested i Mængden, saa lidet som der er Oplob eller Gade-Uorden! Her i Timeligheden vil allerede Samvittigheden gjøre Hver især til den Enkelte; men her i Timeligheden, i Uroen, i Støien, i Trængselen, i Mængden, i Udflugternes Urskov, ak, ja her skeer jo

endog det Forfærdelige, at En ganske overdøver sin Samvittighed — sin Samvittighed, thi af med den bliver han ikke, den bliver hans eller rettere han er dens. Dog, om dette Forfærdelige tale vi nu ikke, men selv i den Bedre skeer det kun altfor let, at Samvittighedens Stemme dog blot bliver een Stemme med blandt mange andre, og da gaaer det saa let Samvittighedens eenlige Stemme, som ellers den eenlige, at den bliver overstemt — ved Stemmefleerheden. Men i Evigheden er Samvittigheden den eneste Stemme som høres; den maa høres af den Enkelte, thi den Enkelte er bleven denne Stemmes evige Gjenlyden; den maa høres, der er intet Sted at flygte hen fra den, thi i det Uendelige er der intet Sted, den Enkelte er selv Stedet; den maa høres, forgjeves seer den Enkelte sig om efter Mængden, ak, der er som en Verden mellem ham og den næste Enkelte, med hvem igjen Samvittigheden taler om hvad han som Enkelt har sagt og gjort og tænkt, Godt eller Ondt.

Lever Du nu saaledes, at Du er Dig bevidst som en Enkelt; at Du i ethvert Dit Forhold, hvori Du forholder Dig ud efter, er Dig bevidst, at Du tillige forholder Dig til Dig selv som Enkelt; at Du endog i de Forhold, som vi Mennesker skjønt kalde de inderligste, erindrer, at Du dog har et endnu inderligere Forhold, det hvori Du som Enkelt forholder Dig til Dig selv for Gud? — Dersom Du ved Ægteskabets hellige Baand er knyttet til et andet Menneske, betænker Du da i dette inderlige Forhold hiint endnu inderligere til Dig selv for Gud som Enkelt? Talen spørger Dig ikke, om Du nu virkelig elsker Din Hustrue: det haaber den; ikke om hun ret er Dig Dit Øies Lyst og Dit Hjertes Begjering: det ønsker den Dig; den spørger ikke om, hvad Du gjør for at behage Din Hustrue, om hvorledes I Tvende have indrettet Eders Husliv, om hvad gavnligt Raad Du kan have modtaget af Andre, eller hvad skadelig Indflydelse Andre kunne have havt paa Dig; den spørger ikke, om nu Dit Ægteskab er som de fleste Andres, om det er priseligere end mangen Andens, om det maaskee af Nogle ansees for et følgeværdigt Exempel. Nei, alt Dette spørger Talen ikke om, den spørger

Dig hverken lykønskende eller fritttende eller iagttagende eller undskyldende eller sammenlignende, den spørger Dig om det Sidste, om Du er Dig hiint inderligste Forhold til Dig selv som Enkelt bevidst, det Ansvar Du har ikke for Din Hustrue, ikke for andre Mennesker, ikke sammenlignelsesviis med andre Mennesker, men som Enkelt for Gud, hvor der ikke spørges, om Dit Ægteskab var i Overeensstemmelse med Andres, med Skik og Brug, eller bedre end Andres, men hvor Du som Enkelt ene spørges, om det var i Overeensstemmelse med Dit Ansvar som Enkelt. Thi Skik og Brug vexler, og al Sammenligning halter eller er kun halv Sandhed; men Evighedens Skik, som aldrig gaaer af Brug, er, at Du er en Enkelt, at Du selv i Ægteskabets inderlige Forhold skal have været Dig dette bevidst. Sandeligen, det er ikke en Skilsmisse Evigheden tilsigter, det er ei heller Skilsmisse, at Evigheden afskaffer Forskjellen mellem Mand og Qvinde; Din Hustrue skal ikke faae Leilighed til at græmme sig fordi Du betænker hiint Dit inderligste Forhold til Gud, og var hun daarlig nok til selv kun at ville det Jordiske, daarlig nok til ogsaa at ville jordisk tynge Dig ned: da skal en Qvindes Daarlighed dog vel ikke formaae at forandre Evighedens Lov, og der skal i Evigheden ikke spørges, om det var Din Hustrue, der forførte Dig (det skal Evigheden tale med hende om), men Du skal ene som Enkelt spørges, om Du lod Dig forføre. — Dersom Dit Ægteskab er saaledes velsignet, at Du seer en Slægt opvoxe om Dig, er Du Dig da bevidst, at Du i Forholdet, det inderlige, til Dine Børn har et endnu inderligere som Enkelt til Dig selv. Du deler Ansvaret med Din Hustrue, men derfor vil Evigheden jo ogsaa spørge hende som Enkelt om hendes Deel af Ansvaret, thi i Evigheden er ikke een eneste Forvikling, som kunde gjøre Regnskabet vanskeligt og Udflugten let. Evigheden spørger ikke om, hvorvidt Du opdrog Dine Børn saaledes, som Du saae Andre gjøre det, men den spørger Dig som Enkelt, hvorledes Du opdrog Dine Børn. Den taler ikke saaledes med Dig, som Du kan tale med en Ven i Fortrolighed — ak, denne Fortrolighed kan da ogsaa

let nok vænne Dig til Udflugter, thi selv den fortroligste Ven taler dog som Trediemand, og ved megen saadan Fortrolighed vænnes et Menneske let til at tale om sig selv som om Trediemand. Men i Evigheden er Du en Enkelt, og Samvittigheden, naar den taler med Dig, er ingen Trediemand, saa lidet som Du er det, naar Du taler med Samvittigheden; thi Du og Samvittigheden er Eet, den veed Alt hvad Du veed, og den veed, at Du veed det. Du kan i Hensende til Dine Børns Opdragelse overveie baade det Ene og det Andet med Din Hustrue, Dine Venner, men Handlingen og Ansvaret er Du tilsidst ene om som Enkelt; og lader Du være at handle, skjuler Du Dig for Dig selv og for Andre i Overveielsens Krat, saa er Du ene som Enkelt om det Ansvar, Du derved paadrog Dig. Ja, i Timeligheden hvor der spørges paa kryds og paa tvert, baade om det Ene og det Andet, i Vexelvirkningens mangfoldigt sammensatte Forvikling, der skulde man rigtignok troe, at det var en Indbildning, et Hjernespind, at Hver især blandt disse utallige Millioner Mennesker skulde nøiagtigt indtil den mindste Ubetydelighed kunne overbevises om, hvilket hans Liv var; men i Evigheden lader det sig gjøre, fordi Hver især bliver den Enkelte. — Og saaledes i ethvert Dit Forhold. Dersom Du ikke boer paa et afsides Sted i Verden, dersom Du lever i den folkerige Stad, og Du da vender Din Opmærksomhed ud efter, deeltagende agter paa Menneskene og Begivenhederne, erindrer Du da, hver Gang Du saaledes forholder Dig til en Omverden, at Du i dette Forhold forholder Dig til Dig selv som Enkelt med evigt Ansvar? Eller trænger Du Dig ind i Mængden, hvor den Ene undskylder sig med den Anden, hvor der i det ene Øieblik er, som det hedder, Mange, og hvor der i næste Øieblik, hver Gang Talen er om Ansvaret, er: Ingen; dømmer Du som Mængden, i Egenskab af Mængde? Du er ikke forpligtet til at have en Mening om, hvad Du ikke forstaaer, nei tvertimod er Du evigt fritagen; men Du er evigt forpligtet til som Enkelt at gjøre Regnskab for Din Mening, for Din Dom. Og i Evigheden spørges Du ikke nysgjerrigt

og travlt, som af en Avisskriver, om der var Mange, som havde samme — urigtige Mening, men kun om Du har havt den, om Du har forvœnt Din Sjel til letsindigt og tankeløst at dømme med, fordi Andre, fordi Mange dømte tankeløst; om Du maaskee har fordœrvet det Bedre i Dig ved med Mœngden at trodse paa, at I vare Mange, saa I fik Ret, fordi I vare Mange, det er, fordi I vare Mange, som havde Uret; i Evigheden spørges der, om Du maaskee har skadet en god Sag, fordi Du ogsaa skulde dømme med dem, der ikke forstode at dømme, men som havde Mœngdens i timelig Forstand betydelige, i Evighedens Forstand intetsigende Styrke. See, i Timeligheden tœller man og siger: „een mere eller mindre, det gjør hverken fra eller til" — og det siger man til sig selv, om sig selv! I Timeligheden tœller man og siger: „een mod Hundrede, hvad skal det blive til;" saa giver man feigt efter for Tallet — og Usandheden er gjerne Tallet, Sandheden nøies med at være en Enhed. Men man vinder ved denne feige Eftergivenhed, man vinder ikke en Plads i et Hospital, nei, man vinder det Besynderlige, at blive den Stœrkeste, thi Mœngden er jo altid den Stœrkeste. Evigheden derimod tœller ikke, den Enkelte er bestandigt kun Een, og Samvittigheden passer nøie paa den Enkelte. I Evigheden skal Du forgjeves see Dig om efter Mœngden, Du skal forgjeves lytte, om Du ikke kunde høre hvor Allarmen og Forsamlingen er, at Du kunde løbe derhen; i Evigheden skal ogsaa Du være forladt af Mœngden. Og dette er forfœrdeligt, thi i Timeligheden at være forladt af Mœngden, naar det Evige trøster, er livsaligt, da Smerten kun er en Spøg. — Hvad vil da Samvittigheden indskœrpe ved Bevidstheden om, at Du er en Enkelt? Den vil lœre Dig, hvis Du dømmer (thi i saare mange Tilfœlde vil den afholde Dig fra at dømme), at Du da har Din Dom paa eget Ansvar; at Du med Undseelse som for en Afdød prøver, hvad Du forstaaer og hvad Du ikke forstaaer; den vil skrœkke Dig fra at søge den glimrende Udflugt til Elendighed, at I ere Mange, thi mange Daarer gjøre dog ikke een Viis, og Mœngden er en tvetydig Anbefaling for en Sag; jo større

Mængden er, desto sandsynligere, at Det den priser er Daarskab, desto usandsynligere, at det er Sandhed; og allerusandsynligst at det er nogen evig Sandhed, thi evigt er der jo netop ingen Mængde. Sandheden er ikke saaledes, at den strax behager en letsindig Mængde — og i Grunden gjør den det da aldrig; Sandheden maa netop forekomme en saadan Hob taabelig. Men Den, der, ved at være sig bevidst som Enkelt, dømmer med evigt Ansvar, han dømmer langsomt om det Usædvanligere, thi det kan være, at det er Løgn og Bedrag og Blendværk og Forfængelighed, men det kan ogsaa være det Sande; han erindrer, hvad hiin eenfoldige Vise i Oldtiden har sagt: „det, at et Menneskes Øie ikke kan see ved det Lys, ved hvilket de Fleste see, kan have sin Grund i, at han er vant til Mørke; men det kan ogsaa have sin Grund i, at han er vant til en endnu klarere Belysning, og naar saa er, da er dette ikke latterligt"; nei dette er ikke latterligt, men det er latterligt, eller det er sørgeligt, at Letsindige lee af et Menneske — fordi han er visere eller bedre end de; thi ogsaa Latter fordrer en fornuftig Grund, og mangler den, saa er Latteren netop det Latterlige. Men her i Timeligheden, i Verdens rædsomme Ødslen med Mennesker, her fristes Tallet, her fristes det at tælle, at tælle sig selv med i Mængden, her løber det ved det runde Tal let rundt for En. Ja her i Timeligheden skal det maaskee aldrig lykkes nogen Enkelt, selv om det var sandt, at han i Sandhed vilde det Gode, det skal ikke lykkes ham at splitte Mængden ad; men Evigheden den kan, Evigheden griber hver især med Samvittighedens stærke Arme, omslutter ham som den Enkelte, sætter ham affides med hans Samvittighed; og vee ham, hvis denne kun dømmer, thi da sætter Evigheden ham affides med Samvittigheden *der*, hvor der vistnok er Trængsel, men ikke som i Timeligheden, hvor Trængselen er Undskyldningen, ja, er Seiren, nei *der*, hvor Trængselen er at være ene, uden Undskyldning, at være ene og være fortabt. Den kongelige Psalmedigter siger, at medens Hedningerne støie, sidder Gud i Himlene og leer ad dem; dette tør jeg ikke troe, hellere maatte man vel sige: medens Mængden støier

og larmer og seirer og jubler; medens den ene Enkelte efter den anden haster hen til Mængdens Tumleplads, hvor der skal være godt at være, hvis man søger Glemsel og Aflad fra det Evige; medens Mængden ligesom spottende tilraaber Gud: „ja see om Du kan faae fat i os", da det jo som altid i Trængsel er vanskeligt at see den Enkelte, vanskeligt at see Træerne, naar man seer Skoven: saa venter Evighedens Alvor rolig. Og om alle de Slægter, der have levet paa Jorden, stode op og forenede sig i een Mængde, for at storme løs mod Evigheden, for at tvinge ogsaa den ved deres uhyre Stemmefleerhed: Evigheden splitter dem ad, saa let som Klippens Urokkelighed, der ikke rører sig af Stedet, splitter det fraadende Skum; saa let, som Veiret, naar det farer frem, splitter Avnerne. Lige saa let, men ikke paa samme Maade, thi Vinden henveirer Avnerne, men derfor sammenfyger den dem ogsaa; Evigheden splitter Mængden ad ved at give Hver især en uendelig Tyngde, ved at gjøre ham tung — som den Enkelte. Thi hvad der er den høieste Salighed, det Samme er den høieste Alvor; hvad der er den livsaligste Trøst, det Samme er ogsaa det forfærdeligste Ansvar. I Evigheden er der Værelser nok, der er netop eet til hver især, thi hvor der er en Samvittighed, og den er og skal være i Enhver, der er i Evigheden et eensomt Fængsel eller Salighedens livsalige Værelse. Derfor er denne Bevidsthed om at være en Enkelt, Grundbevidstheden i et Menneske, den er hans evige Bevidsthed. — Men Den, der betænker, at han er en Enkelt, at det sidste og høieste Ansvar er han ene med sig selv om, fordi selv den fortroligste Ven som Trediemand i sin Dom nødvendigviis maa udelade det Afgjørende: at være den Paagjeldende, Den til hvem Samvittigheden i denne Sag siger Du, medens den kun siger Du til Vennen betræffende hvorledes han raader; Den, som betænker dette, han bliver langsom til at dømme, han dømmer ikke gjerne om Meget, og netop dette hjælper ham til at ville Eet; han betragter det ikke just som en Fordeel ved Livet i de folkerige Stæder, at næsten Enhver paa Grund af Meddelelses-Midlernes Hurtig-

hed let kan have en flygtig og overfladisk Dom om alt muligt, han betragter tvertimod denne Lethed som en Fristelse, en Snare, og lærer Alvor til som Enkelt at være bekymret for sit evige Ansvar. „Selv en Daare skulde være en Viis, hvis han kunde tie", siger Ordsproget, og det er saa, ikke blot fordi han ikke forraadte sin Daarskab, men ogsaa fordi denne Selvbeherskelse vilde hjælpe ham til at blive sig bevidst som Enkelt, forhindre ham i skyndsomst at antage Mængdens Mening, eller, hvis han selv havde en Mening, skyndsomst at faae en Mængde til at antage den. Den, der er sig bevidst som Enkelt, hans Syn dannes til at betragte Alt omvendt, hans Sind bliver fortroligt med den Evighedens sande Tanke, at Alt i Livet tager sig omvendt ud, at det reent Øieblikkelige allerede i næste Øieblik, end sige da i Evigheden, er Tant og Forfængelighed, som jo Lystens hidsige Øieblik (og hvad er dog saaledes stærkt i Øieblikket som Lysten!) er modbydeligt for Erindringen; som Vredens og Hævnens og Lidenskabens hidsige Øieblik, hvis Tilfredsstillelse synes en uimodstaaelig Lyst, er en Rædsel at erindre. Thi den Vrede, den Hævngjerrige, den Lidenskabelige hævder sig selv, som han mener, i Lidenskabens Øieblik; men i Erindringens Øieblik, naar han erindrer den udøvede Hævn, da væmmes han ved sig selv, fordi han indseer, at han netop i Hævnens Øieblik tabte sig selv. Det reent Øieblikkelige synes en Vinding, der dog allerede i næste Øieblik viser sig at være et Bedrag, og evigt forstaaet, avler Fortrydelse. Saaledes med alt Øieblikkeligt, ogsaa med Mængdens Dom og det at være med i Mængden, forsaavidt Dommen og Deeltagelsen er det Øieblikkelige.

Lever Du nu saaledes m. T., at Du er Dig tydeligt og evigt bevidst at være en Enkelt? Dette var Talens Spørgsmaal, eller derom spørger Du Dig selv, hvis Du ret levende tænker dens Anledning. Talen skal ikke kunne sige Dig, hvad da ogsaa kun virker forstyrrende, om Mange eller ikke have den Overbeviisning, at et Menneske bør leve i denne Bevidsthed. Men dette gjør jo hverken fra eller til, hvad enten Alle,

hver iſær, have denne Overbeviisning eller Ingen. Den Talende ſkal heller ikke ſøge at vinde Dig for denne Overbeviisning, derſom den ellers er hans, — ſaaledes trænger han ikke til Dig, ſaa lidet ſom Du trænger til ham, hvis Du har denne Overbeviisning: det Eviges ophøiede Alvor vil hverken Stemmefleerhedens eller Veltalenhedens Anbefaling. Kun Eet tør Talen ikke love Dig — den ønſker jo heller ei at fornærme; jordiſk Fordeel tør den ikke love Dig hvis Du antager og i Tilegnelſe faſtholder denne Overbeviisning. Tvertimod, den vil, naar den ſkal faſtholdes, gjøre Dig Livet anſtrænget, mangen Gang maaſkee møiſomt; den vil, naar den ſkal faſtholdes, maaſkee udſætte Dig for Andres Spot, at jeg ikke ſkal tale om, hvis Faſtholdelſen ſkulde ville kræve endnu større Offre af Dig. Det forſtaaer ſig, forſtyrre Dig gjør Spotten ikke, derſom Du ellers holder Overbeviisningen faſt; Spotten vil endog tjene Dig til det Gode, ogſaa ſaaledes, at den yderligere forviſſer Dig om, at Du er paa den rette Vei. Thi Mængdens Dom har ſin Betydning; man ſkal ikke hovmodigt forblive uvidende om den, nei man ſkal være opmærkſom; naar man ſaa blot paſſer paa at gjøre det Modſatte, da træffer man gjerne det Rigtige; eller hvis man oprindeligen gjør det Modſatte, og det da træffer ſig ſaa heldigt, at Mængdens Dom yttrer ſig derimod, ſaa kan man være temmelig ſikker paa, at man har grebet det Rette: man har da ikke blot ved ſig ſelv ret inderligen overveiet og prøvet ſin Overbeviisning, men man har tillige den Fordeel, endnu engang at faae gjort Prøve paa den — ved Hjælp af Spotten, der muligen ſaarer, men netop ved Saaret viſer, at man er paa den rette Vei, paa Ærens og Seirens, ſom Krigerens Saar, naar det er paa Brystet, hvor baade Saaret og Hæderstegnet ſkal bæres. Du har vel lagt Mærke til, at blandt Skoledrengene indbyrdes anſees Den for den Raſkeſte, der ikke er bange for ſin Fader, der tør ſige til de Andre: „troer I, at jeg er bange for ham?“ Mærke de derimod paa en af deres Jævnlige, at han ganſke egentligen og bogſtaveligen forſtaaet er bange for ſin Fader: ſaa ville de gjerne ſpotte lidt

over ham. Ak, i Menneskenes bange sammenløbne Mængde (thi hvorfor løber man vel sammen i Mængde uden fordi man er bange!) der er det ogsaa rask ikke at være bange, end ikke for Gud; og mærker man, at der er en Enkelt udenfor, som ganske egentligen og bogstaveligen forstaaet er bange — ikke for Mængden, men for Gud: saa vil man gjerne spotte lidt over ham. Man besmykker Spotten og siger: et Menneske skal elske Gud. Ja vist, Gud veed, det er den høieste Trøst for et Menneske, at Gud er Kjærlighed, og at han tør elske Gud; men lad os *ikke* blive fornemme, og daarligen, ja bespotteligen afskaffe det fra Fædrene Overleverede, af Gud selv Opfundne: at man ganske egentligen og bogstaveligen forstaaet skal være bange for Gud. Og det er Den, som er sig bevidst at være en Enkelt, og derved sig sit evige Ansvar bevidst for Gud, thi han veed, at kunde han end ved Udflugternes og Undskyldningernes Hjælp komme godt gjennem Livet, vandt han end ad denne løvtagte Vei den hele Verden: saa er der dog et Sted hisset, hvor der ikke er mere Udflugt, end der er Skygge i den brændende Ørken. — Videre skal Talen ikke sige herom, den spørger Dig kun gjentagent, lever Du nu saaledes, at Du er Dig bevidst at være en Enkelt, og derved Dig Dit evige Ansvar for Gud bevidst; lever Du saaledes, at denne Bevidsthed kan faae Tid og Stilhed og Raaderum til at gjennemtrænge Dine Livsforhold? Det forlanges ikke, at Du skal trække Dig tilbage fra Livet, fra en hæderlig Gjerning, fra et lykkeligt Husliv; tvertimod skal jo netop hiin Bevidsthed bære og forklare og gjennemlyse Din Færd i Livets Forhold. Du skal ikke trække Dig tilbage og sidde grublende over Dit evige Regnskab, hvorved Du kun forskylder et nyt Ansvar; Dine Pligter og Dine Opgaver vil Du bedre og bedre faae Tid til, medens Bekymringen for Dit evige Ansvar vil forhindre Dig i, at være travl og travlt deeltagende i alt Muligt — en Virksomhed der bedst kan kaldes Tidsspilde.

Dette var Hovedspørgsmaalet, thi ligesom kun Eet er fornødent, og ligesom Talen er om at ville Eet: saaledes er Bevidstheden om for Gud med evigt Ansvar at være en Enkelt det

ene Fornødne. Talen spørger Dig nu videre: hvilken Din Gjerning er i Livet? Talen spørger ikke nysgjerrigt om den er stor eller lille, om Du er Konge eller kun Arbeidsmand; den spørger ikke travlt, om Du tjener mange Penge, eller erhverver stor Anseelse: derom spørger og taler Mængden. Men Din Gjerning, den være stor eller lille, den er jo dog vel saaledes, at Du tør tænke den sammen med Evighedens Ansvar, saaledes, at Du tør vedkjende Dig den i dette Øieblik og til enhver Tid. Sæt noget Forfærdeligt skete, sæt Byen, i hvilken Du lever, pludseligen forgik, som hine Byer i det fjerne Syden, og Alt blev sat i Bero, Enhver staaende i sin engang valgte Livsstilling, men uden Undskyldning i den muelige Overeenskomst med Samtidens Skik og Brug, bedømt af en senere Slægt: at Du da ikke skulde staae til Skamme! Eller dersom en af hine Udmærkede, hvis Erindring Mængden ihukommer, som det ligner Mængden, ved støiende Festlighed og ved Skrig, dersom han, hvad der er mere alvorligt, kom til Dig, besøgte Dig: at Du da for ham, for hans prøvende Blik turde vedstaae Din Gjerning! Er Du ikke fortrolig med saadanne Tanker; det er jo dog paa den Maade hine Forklarede kunde ønske at gjøre Gavn efter deres Død, ved at besøge den Enkelte, thi dette maatte de da vel vædmes ved, hvis de i deres salige Opholdssted blive vidende om Sligt, naar en letfærdig Mængde behandler forklarede Afdøde, som kun en levende Daare kan ønske at blive behandlet: støier til Ære for dem og klapper i Hænderne. Tro ikke, at den Forklarede er bleven fornem; han er tvertimod bleven ydmygere, mere menneskeligt deeltagende med ethvert Menneske, han vil derfor, naar han reiser som en Foresat om paa Besøg hos de Enkelte, ikke vrage den ringeste Gjerning, naar denne har sand Hæderlighed. O, i Evigheden hvor han er, der ere alle smaalige Forskjelligheder glemte; men den Forklarede vil, ligesom Evigheden, ikke Mængden, han vil de Enkelte. Kunde Du derfor selv nogensinde næsten blive undseelig ved Din ringe Gjerning, fordi den er saa ringe her i Verdens Forskjellighed; den Forklaredes Besøg hos Dig som den Enkelte vil netop give

Dig Frimodighed. Den Forklaredes Besøg hos Dig som Enkelt vil netop give Dig Frimodighed — hvad siger jeg, dersom Du tænker Talens Anledning ret levende, da staaer Du som Enkelt for en endnu Høiere, der dog tænker endnu menneskeligere — om Gjerningens Ringhed, men ogsaa uendeligt renere, om hvad der er den sande Hæderlighed.

Og under Din Gjerning, hvilket er Dit Sind, hvorledes fuldkommer Du Din Gjerning? Er Du enig med Dig selv om, at Din Gjerning er Dit Kald, saa Du ikke omforklarer dette i Forhold til Udfaldet, og mener, at det dog ikke var Dit Kald, hvis Udfaldet er ugunstigt, hvis Din Stræben ikke lykkes? Ak, denne Vankelmodighed svækker uberegneligt. Hold derfor fast; ved Guds Hjælp og ved Din egen Troskab bliver nok det uheldigt Begyndte til noget Godt. Thi Begyndelse er der overalt, og den gode Begyndelse er overalt, hvor Du begynder med Gud; og der er ingen Dag uheldig at begynde paa, end ikke den uheldige, naar Du begynder med Gud. — Eller har Du ladet Dig bedrage til at anse Noget for Dit Kald, fordi Udfaldet var heldigt, fordi det lykkedes strax, maaskee endog overordentligt? Ak, saaledes siges det jo rigtignok i Verden, stundom endog af dem, der selv mene, at de tale gudeligt: „Beviset for at Ens Gjerning er berettiget, er at man kan gjøre den". Altsaa hvis En kunde forhærde sit Sind, saa han urørt kunde øve al Grusomhed, saa var det dette han skulde gjøre; altsaa, hvis den Frække kunde bringe den afskyeligste Udaad over sit Sind, saa han kunde udføre den, saa var det dette han skulde gjøre! Nei, saa lidet som et ugunstigt Udfald kan modbevise den Troendes Overbeviisning om, at han er i sit Kald, saa lidet kan et heldigt Udfald udenvidere bevise, at man er i sit Kald. — Er Du enig med Dig selv om hvorledes Du vil fuldkomme Din Gjerning, eller er Du bestandigt uenig med Dig selv, fordi Du vil være enig med de Mange? Staaer Du fast ved Dit Bud, ikke trodsigt, ikke mismodigt, men evigt bekymret; vedbliver Du uforandret at byde paa det Samme og kun at ville kjøbe det Samme, medens Vilkaaret forskjelligt forandres? Mener

Du, at det Gode dog kun er som Guld, at det kan kjøbes for dyrt; er der nogen Vinding Du ikke kunde undvære for dets Skyld, nogen Udmærkelse Du ikke kunde give Afkald paa, noget Forhold Du ikke kunde forsage, er der noget Bifald fra oven, som dog er Dig vigtigere eller maaskee et Bifald fra neden? Men hvis Du mener, at det Gode maa kjøbes til enhver Priis, bliver Du da misundelig, naar Du seer Andre kjøbe for en lettere Priis, hvad Du maa kjøbe dyrt — men hvad der, glem det ikke, er enhver Priis værd? Naar Din Stræben lykkes, er Du Dig da bevidst, at Du er en unyttig Tjener, og naar den mislykkes, er Du Dig da bevidst, at Du er en unyttig Tjener; saa Lønnen altsaa ikke forandrer Dig, som blev Du mere nyttig fordi Du fik Løn; og Modgangen ikke forandrer Dig, da den blot udtrykker, hvad Du beskæmmet tilstaaer, at Du Intet har at fordre? Skjuler Du intet Mistænkeligt i Din Sjel, saa Du dog ønskede, at det var anderledes, at Du turde tilrive Dig Lønnen som Rov, turde bryste Dig af den, turde pege paa den; saa Du ønskede at Modgang ikke var, fordi den tvinger det Selviske i Dig, der, skjøndt underkuet, dog daarligen indbilder Dig, at hvis Du havde Lykken med Dig, da skulde Du gjøre Noget for det Gode, som var værd at tale om, glemmende, at den fromme Vise ingen Modgang ønsker borte, naar den tilskikkes ham, fordi han jo ikke kan vide, om den ikke netop er et Gode for ham; glemmende, at den fromme Vise vinder sin skjønneste Seier, naar den Mægtige, der forfulgte ham, vil, som det hedder, fritage ham, og den Vise svarer: jeg kan ikke ubetinget ønske det, da jeg ikke med Bestemthed kan vide, om Forfølgelsen ikke netop var et Gode for mig. Gjør Du det Gode kun af Frygt for Straf, saa Du skuler, selv naar Du vil det Gode, saa Du i Din Drøm om Natten ønsker Straffen borte og forsaavidt ogsaa det Gode, i Din Drøm om Dagen indbilder Dig, at man med Trælleſind kan tjene det Gode? O, det Gode er ingen vanskelig Herre, der idag vil Eet og imorgen et Andet, det Gode vil altid Eet og altid det Samme; men det er nøiregnende, og kan være det, det fordrer Oprigtighed og kan see om den er der!

Og nu Midlerne, som Du bruger; hvilke Midler bruger Du for at fuldkomme Din Gjerning; er Midlet Dig ligesaa vigtigt som Maalet, netop lige saa vigtigt? Thi ellers kan Du jo umuligt ville Eet, da i saa Fald det uforsvarlige, det letsindige, det egennyttige, det ueensartede Middel løber forstyrrende og besmittende imellem. Evigt forstaaet er Midlet Eet, Maalet Eet, Midlet og Maalet Eet og det Samme. Der er kun eet Maal: det Gode i Sandhed; og kun eet Middel: det, ene at ville bruge det Middel, som i Sandhed er det gode — men det Gode i Sandhed er jo netop Maalet. Timeligt og jordisk adskiller man og mener, at Maalet er vigtigere end Midlet; man mener, at Maalet er Hovedsagen; man fordrer af den Stræbende, at han naaer Maalet, Midlet kan han være mindre nøieregnende med. Dog er dette ikke saa, og saaledes at have et Maal er en ugudelig Utaalmodighed; evigt forstaaet er Forholdet mellem Maal og Middel snarere omvendt. Dersom et Menneske sætter sig et Maal for sin Stræben her i Livet, og han ikke naaer det, da kan han muligt, evigt forstaaet, være aldeles uden Skyld, ja endog at prise; han kan jo forhindres ved Døden eller ved Gjenvordigheder, som ikke staae i hans Magt: i saa Fald er han aldeles uden Skyld; han kan jo endog forhindres i at naae Maalet, netop ved ikke at ville bruge andre end de i Evighedens Forstand tilladelige Midler, altsaa netop ved at forsage Lidenskabens Utaalmodighed og Kløgtens Opfindelser: i saa Fald er han endog at prise. Han er altsaa ikke evigt ansvarlig for, om han naaer Maalet i Timeligheden, men han er ubetinget evigt ansvarlig for hvilket Middel han bruger; og naar han ene vil bruge eller bruger det Middel, som i Sandhed er det gode, saa er han, evigt forstaaet, ved Maalet. Dersom Opnaaelsen af Maalet skulde være Undskyldningen og Forsvaret for Brugen af det utilladelige, det mislige Middel — ak, sæt han døde imorgen: saa var den Kløgtige fangen i sin Daarskab, det utilladelige Middel havde han brugt, men han døde uden at naae Maalet. Thi at opnaae Maalet ligger ved Slutningen, men at bruge Midlet ligger ved Begyndelsen; at opnaae Maalet er ligesom

at ramme med sit Skud, men at bruge Midlet er ligesom at tage Sigtet, og dog er Sigtet en tilforladeligere Angivelse af Skyttens Maal end det rammende Skud, thi et Skud kan ogsaa ramme tilfældigviis, og Skytten kan være uskyldig i at Skuddet ikke gik af, men Sigtet tillader ingen Misligheder. Den timelige og jordiske Lidenskab er Maalet ubetinget vigtigere end Midlet, og derfor er dette den Lidenskabeliges Oval, som i sit Høieste vel maatte gjøre et Menneske søvnløst og derpaa affindigt, at han ikke har Tiden i sin Magt, at han bestandigt kan komme, om det saa blot var en halv Time for silde; og da den jordiske Lidenskabelighed desto værre er den almindelige, saa kan med Sandhed siges, at det ikke er Visdommen, der frelser de Fleste fra at blive affindige, men Dorskheden. Derimod er det det Eviges salige Trøst, der er som en Hvile, der er som „en Køling af Snee paa en Høstdag", at Den, der vil det Evige, han kommer aldrig for sildig — hvis Midlet er ham ubetinget ligesaa vigtigt som Maalet. Evigheden er ikke timeligen nysgjerrig og utaalmodig efter Udfaldet, netop derfor er, eller netop fordi Midlet er ubetinget ligesaa vigtigt som Maalet. Jordisk og verdslig Lidenskab maa denne Betragtning synes oprørende og sinkende, Samvittigheden maa synes det meest Sinkende af Alt, den er jo ogsaa „en rødmende undseelig Aand, som gjør Oprør i et Menneskes Barm og fylder den med Vanskeligheder," netop fordi Midlet er den ubetinget ligesaa vigtigt som Maalet. Altsaa, m. T.! under Udførelsen af Din Gjerning, som jo efter Antagelsen er noget Godt og Hæderligt, er saa Midlet Dig ubetinget ligesaa vigtigt som Maalet? Eller svimler Din Tanke, saa Du fra Maalets Storhed seer det mislige Middel som en forsvindende Ubetydelighed: ak, det Evigheden mindst er, det er at være svimmel, den er klar og gjennemsigtig! Mener Du, at Bedriftens Storhed ikke skal spørge om en smaalig Uret: det er, Du mener, at nogensomhelst Uret skulde være noget ubetydeligt, da den dog som Skyld netop er noget uendeligt Vigtigere end den største Bedrift! Mener Du, at Mesterværket er ligegyldigt ved Maaden paa hvilken det blev til; nu ja, Mesterværket kan maaskee

være det, men mener Du, at Mesteren tør være ligegyldig ved, om han fromt indviede sine Kræfter i hellig Tjeneste, eller han maaskee i glimrende Synder understøttet af Fortvivlelse frembragte — et Mesterværk? Og hvis Din Tanke ikke saaledes svimler, dersom Du dog er ædru og vaagen, er Du da ganske nøieregnende i Brugen af Midlerne? Dersom en Yngling (og han er jo ogsaa en rødmende, undseelig Aand) henvendte sig til Dig, turde Du da ubetinget lade ham vide Alt? Er der i Din hele Færd slet ikke Noget, ja, hvorledes skal jeg betegne det, jeg kunde bruge mange Ord for at beskrive det, men jeg vil dog heller kort sige saaledes: Noget, som Du, hvis Du talte derom med de Ældre, de Jævnaldrende, turde være temmelig sikker paa, at de næsten vilde beundre for dets Klogt og Snildhed, men som dog, besynderlig nok, en Yngling vilde rødme over, (ikke over, at Du kunde være saa klog, men over, at Du ikke havde Hoimod til at foragte at handle saa klogtigt): at Du ved Smiger havde vundet Den og Den, ved Fortielse af Noget vundet den og den Fordeel, ved en lille Usandhed gjort en glimrende Omsætning, ved et usandt Sammenhold fremmet Din Sag; at Du havde vundet Seire ved at forene Dig med Misforstaaelsens Beundring, vundet Rigdom og Magt ved klogtigt beregnende at indgaae den ømmeste Forbindelse. Er der i Din hele Færd, den aabenbare og den lønlige, slet ikke Noget, som Du for ingen Priis kunde nænne at lade en Yngling blive vidende om (og det er jo skjønt, at Du saaledes elsker Ynglingen og vil bevare hans Reenhed!) Noget — som Du dog kunde nænne mod Dig selv, at lade Dig selv blive skyldig i? Noget, som Du for ingen Priis kunde nænne at lade en Yngling blive vidende om — dog, hvad siger jeg, dersom Du ret levende tænker Talens Anledning, da staaer Du for en høiere Dommer, som dømmer uendeligt renere end den reneste Ynglings Undseelse, en Dommer, som Du heller ikke af Nænsomhed skal lade være at indvie i Skylden, thi han veed den.

Og hvilket er Dit Sind mod Andre? Er Du i Samdrægtighed med Alle — ved at ville Eet? Eller er Du splidagtigt

paa Partie, eller er Din Haand mod Alle og Alles mod Din? Ønsker Du Alle, hvad Du ønsker Dig selv, eller vil Du have det Høieste for Dig selv, for Dig selv og for Dine, eller at Det Du og Dine vil skal være det Høieste? Gjør Du mod Andre hvad Du vil, at Andre skulle gjøre mod Dig — ved at ville Eet? Thi denne Villen er den evige Orden, der ordner Alt, der bringer Dig i Samdrægtighed med de Afdøde, og med de Mennesker, som Du aldrig saae, med de fremmede Folk, hvis Sprog og Skikke Du ikke kjender, med alle Mennesker paa den ganske Jord, der ere Blodsforvandte, og evigt i Slægt med Guddommen ved den Evighedens Opgave at ville Eet? Vil Du, at der skal være en anden Lov for Dig og for Dine end for Andre; vil Du have Din Trøst i noget Andet end i Det, hvori ethvert Menneske ubetinget kan og skal trøstes? Dersom en Konge og en Tigger og Din Ligemand paa eengang kom til Dig, turde Du da i deres Nærværelse frimodigt vedstaae hvad Du vil i Verden, frimodigt vedstaae, hvori Du søger Din Trøst, forvisset om, at den kongelige Majestæt ikke skulde foragte Dig, om Du dog var et underordnet Menneske; forvisset om, at Tiggeren ikke skulde gaae mismodig bort, som kunde han ikke have samme Trøst; forvisset om, at Din Ligemand skulde glædes ved Din Frimodighed! Ak, der er Noget i Verden, som hedder Sammenhold; det er en farlig Sag, thi alt Sammenhold er Splidagtighed. Det er splidagtigt, naar Sammenholdet udelukker Borgeren, og naar det udelukker den Adelige, og naar det udelukker Statstjeneren, og naar det udelukker Kongen, og naar det udelukker Tiggeren, og naar det udelukker den Vise, og naar det udelukker den Eenfoldige; thi alt Sammenhold er Splidagtighed mod det Almene-Menneskelige. Men det, at ville Eet, at ville det Gode i Sandhed, som Enkelt at ville holde sammen med Gud, hvad ubetinget Enhver kan, det er Samdrægtighed. Og om Du sad i et eensomt Fængsel fjernt fra alle Mennesker, eller Du hensattes paa en øde Ø i Selskab med Dyrene, hvis Du vil det Gode i Sandhed, hvis Du holder sammen med Gud, da er Du i Samdrægtighed med alle Mennesker. Og hvis det For-

færdelige skete (thi den gudelige Opbyggelse skal ikke være som en Qvindes kjelne Pynt, beregnet paa et stadseligt Øieblik), at Du blev levende begravet, dersom Du da, naar Du vaagnede i Kisten, greb til Din vante Trøst, da var Du ogsaa i denne eensomme Qval i Samdrægtighed med alle Mennesker. Er nu dette Dit Sindelag? Er der intet Dit Fortrin, ingen Din Gave, ingen Dit Livs Begunstigelse, som Du særskilt eller i Sammenhold med nogle Andre har taget forfængeligt, saa Du trøster Dig derved, og ikke turde sige Uindviede, hvorved Du trøster Dig; saa Du vel giver den Fattige Almisse, at han kan trøste sig, men Du forræderst har en sidste Trøst for Dig selv, vel har en Trøst for Armod, men selv trøster Dig med, at Din Rigdom sikrer Dig mod nogensinde at blive fattig; saa Du vel hjælper den Eenfoldige til Rette, men forræderst har en sidste Trøst for Dig selv, at Din Begavethed er saa udmærket, at det ikke kunde hænde Dig, at Du imorgen naar Du vaagnede var den dummeste i Folket; saa Du vel vil veilede Ynglingen, men ikke nænner at indvie ham i Dit Liv, fordi Du har en Hemmelighed for Dig selv, fordi Du er en Forræder, som bedrog Ynglingen for det Høieste ved Din Hemmelighed, og Dig selv for det Høieste — ved Din Hemmelighed!

Og nu et Spørgsmaal betræffende den Lidende; Spørgsmaalet er ikke til hans Befindende, ak, saaledes er Talen ikke deeltagende; o, men hvis Du ret levende tænker Talens Anledning, da er Du ved at være for Gud ophøiet over menneskelig Deeltagelse, da trænger Du ikke kummerligt til den, da kan Du, hvis den, hvad vel sjeldent nok skeer, vises Dig ret som Du kunde ønske den, da kan Du med glad Frimodighed takke for den, men Du skal ikke takke bøiet som en Tryglende — det vil Gud nok forhindre; og dersom Deeltagelsen negtes Dig, dersom man rædt og selvisk feigt undgaaer, ja næsten afskyer Dig, fordi man end ikke tør tænke Dine Lidelser, da skal Du kunne undvære Deeltagelsen, Du skal ikke savne den med Bitterhed — det vil Gud nok sørge for. Talen spørger Dig da, eller Du spørger Dig selv ved Talen, om Du nu lever saaledes, at Du vil Eet i Sand-

hed? Talen formaaster sig ikke til at ville dømme, o langtfra: den dømmer Ingen; og har selv den hellige Skrift en Forkjærlighed for de Ulykkelige, da sømmer det sig vel en opbyggelig Betragtning kun i Ærbødighed at henvende sig til den Lidende, netop saaledes som man i Verden henvender sig til den Mægtige, den Fornemme. Talen spørger Dig ikke nysgjerrigt og travlt om Navnet paa Din sjeldne Lidelse, om hvor mange Aar den har varet, om hvad Lægen eller den Sjelekyndige mener, hvorvidt de give Dig et jordisk Haab eller ikke; ak, ogsaa Lidelser kan saaledes tages forfængeligt som en Udmærkethed, der drager Andres Opmærksomhed paa sig. See derfor spørger Du Dig jo selv ved Talen. Naar den Lidende taler med sig selv i Eenrum, spørger sig selv, hvilket hans Liv er, om han vil Eet i Sandhed: da er der ingen Fristelse til vidtløftig Fortælling om hvad han jo selv bedst veed, ingen Fristelse til Sammenligning — og al Sammenligning skader, ja, den er af det Onde. Vil Du nu Eet i Sandhed? Du veed: dersom Du kun saaledes vil Eet, at Du ene og alene vil være fri for Lidelsen, da vil Du ikke Eet i Sandhed; men hvis Du saaledes kunde sløve Dig selv, at Ønsket gik ud, saa Du ikke mere i Ønskets Smerte vedligeholder Forbindelsen med det i lykkeligere Forstand at være Menneske, elskende det at være Menneske, elskende den Lykkeligere: saa vil Du heller ei Eet i Sandhed. Hvilken er nu Din Tilstand under Lidelsen (thi Lægen og den Sjelekyndige spørger til Dit Befindende, men Evigheden gjør Dig ansvarlig for Din Tilstand), er den saaledes, at den ikke letsindigt og ikke overtroisk vexler i Utaalmodighedens Feber, at den ikke tungsindigt er en dorsk Smertesløshed; men saaledes, at Du taalmodigen vil lide Alt, og derfor lade det Evige trøste Dig? Alt som Tiden gaaer hen, hvorledes forandres Din Tilstand; begyndte Du maaskee godt, men blev utaalmodigere og utaalmodigere; eller var Du maaskee i Begyndelsen utaalmodig, men lærte Taalmodighed af hvad Du led? Ak, maaskee forblev Din Lidelse uforandret i Aarene, og hvis den forandredes, da bliver dette jo Lægens eller den Sjelekyndiges Sag at beskrive; ak, maaskee synes Lidelsens

uforandrede Eensformighed Dig som en langsomt dræbende Død: men medens saaledes Lægen og den Sjælekyndige og Din Ven ingen Forandring veed at tale om, da spørger Talen Dig, om der nu under denne uforandrede Eensformigheds Tyngde er foregaaet en uendelig Forandring, ikke med Lidelsen (den kan jo ogsaa, selv naar den forandres, kun endelig forandres), men med Dig, en uendelig Forandring med Dig fra det Bedre til det Bedre? Hvis Talen skulde betegne denne Din forandrede Tilstand i Aarene, turde den da dertil bruge det apostoliske Ord, og sige om Dit Liv i den uforandrede Lidelse: „Lidelsen lærte ham Standhaftighed, Standhaftigheden lærte ham Forfarenhed, Forfarenheden lærte Haab;" turde Talen ved Din Grav sige: „han vandt det Haab, som ikke skal beskæmme"; turde Talen engang ved Din Grav, istedenfor forsagt at mumle en Taksigelse frem, fordi Du var død, frimodigt og behjertet, som ved en Helts Grav sige: „hans Livs Indhold var Lidelser, dog har hans Liv beskæmmet Manges?" Thi i Evigheden skal der ikke spørges om Din Lidelse, saa lidet som om Kongens Purpur, netop lige saa lidet; i Evigheden skal Du som Enkelt kun spørges om Din Tro og om Din Troskab; der skal aldeles ikke spørges, om det var Meget eller Lidet Du var sat over, om det var de mange Pund, der vare givne Dig at virke med, eller det var Centneret, der var givet Dig at bære, men kun om Din Tro og om Din Troskab. I Timeligheden spørger man anderledes; man spørger især om, hvor meget det er, et Menneske er sat over, og naar det er saare Meget, saa glemmer man i verdslig Forbauselse at spørge om Troskaben; men er det saare Lidet, saa gider man slet ikke høre Noget derom, hverken om Byrden eller om Troskaben. Evigheden spørger alene om Troskaben, spørger lige alvorlig Kongen derom og den Elendigste af alle Lidende; det er ingen Undskyldning at være sat over Lidet, det er ei heller Svar paa Spørgsmaalet, der ene og alene spørger om Troskaben, Spørgsmaalet, der i evig Barmhjertighed veed, at Lidelser kunne friste et Menneske, men ogsaa, at de kunne være en Veiledning, „fordi Grænmelse

dog er et Menneſke bedre end Latter; thi naar Anſigtet ſeer ilde ud, da kan Hjertet forandres til det Bedre", Prædikeren 7, 3 — og det er jo om Forandringen Evigheden ſpørger, ikke om Lidelſens Uforandrethed. Saaledes ſpørger Evigheden; derſom Du ſelv ret levende betænker denne Tales Anledning, da ſpørger Du Dig ſelv derom, og hvis Forandringen ikke er indtraadt, da ſkal dog dette Spørgsmaal, hvis det gjøres i Sandhed, være Dig behjælpeligt til Forandringen. Thi menneſkelig Deeltagelſe, om den end nok ſaa flittigt ſpurgte til Dig, kan ikke ved Spørgsmaalet forandre Lidelſens Uforandrethed; men Evighedens Spørgsmaal, derſom Du gjør det i Sandhed til Dig ſelv for Gud, da indeholder Spørgsmaalet allerede Forandringens Mulighed. Dog, jeg taler jo næſten ſom til Opbyggelſe, Talen undſeer ſig ligeſom i Ærbødighed for at gjøre Spørgsmaalet gjeldende, men Du veed bedſt ſelv, at hvis Du gjør Spørgsmaalet, da er det Regnſkabets: om Du nu lever ſaaledes?

Diſſe vare Talens Spørgsmaal; men hvis nu den Enkelte, Du, m. T., og jeg maatte tilſtaae os ſelv, at vi vare langt fra at leve ſaaledes, langt fra den Hjertets Reenhed, der kun vil Eet i Sandhed; maatte tilſtaae os ſelv, at Spørgsmaalene vel krævede et Svar, og dog i en anden Forſtand, netop for at undgaae ethvert Sandſebedrag, ikke behøvede noget Svar, da de ſnarere vare Anklager over os ſelv, der trods Spørgsmaalets Form dog forvandle ſig til Udraab: ſkulde ſaa den Enkelte, Du, m. T., og jeg forene os om at ſige: „vort Liv er dog vel ſom de fleſte Andres"? Hvorledes, ſkulle vi da nu begynde forfra, og atter maatte tale om Udflugten ved at være Mange, thi hvor der er Mange, der er Udvorteshed og Sammenligning, og Aflad, og Undſkyldning og Udflugt; ſkulle vi efterat have forſtaaet denne Udflugts Fordærvelighed dog igjen ende med at tye til den; ſkulle vi troſte os med et fælles Skibbrud! Ak, allerede her i Timeligheden er et fælles Skibbrud en maadelig Troſt, og i Evigheden er der intet fælles Skibbrud. I Evigheden ſkal

jo den Enkelte, Du, m. T., og jeg spørges som Enkelt, ene for sig som Enkelt og om det Enkelte i hans Liv — hvis jeg i denne Tale haver talet ilde, da skal Du ikke spørges derom, m. T.; ei heller noget Menneske af hvem jeg kunde have lært det, thi har han foredraget det Falske, da skal han spørges derom, og jeg skal drages til Ansvar for, at jeg har lært det Falske af en Anden; ei heller noget Menneske, med hvem jeg kan have havt Omgang, thi var hans Omgang fordærvet, da skal han spørges derom, men jeg skal drages til Ansvar for, at jeg søgte eller ikke undgik hans Omgang, og at jeg lod mig fordærve: nei har jeg talet ilde, og forsaavidt jeg har talet ilde, da skal jeg som Enkelt, uden nogen Undskyldning, spørges derom. Thi i Evigheden er der ikke den fjerneste Tanke om noget fælles Skibbrud, i Evigheden skal den Enkelte, Du, m. T., og jeg spørges som Enkelt, ene for sig selv som Enkelt og om det Enkelte i hans Liv. Hvis det var saa, at jeg i denne Tale har talet sandt, da skal jeg denne Sag betræffende ikke spørges videre; ikke, om jeg har vundet Menneskene (tvertimod skulde der vel spørges, om jeg har understaaet mig at gjøre det Mindste for at vinde dem); ikke, om jeg har havt jordisk Fordeel deraf (tvertimod skulde der vel spørges, om jeg har understaaet mig at gjøre det Mindste for at opnaae den); ikke, om hvilken Virkning jeg har frembragt, eller om jeg slet ingen Virkning har frembragt, eller om Tab og Andres Spot over mig var den eneste Virkning, jeg har frembragt: nei alle taabelige Spørgsmaal skal Evigheden ganske fritage mig for. I Timeligheden kan det løbe surr for et Menneske, saa han ikke veed, hvilket der er hvilket, hvilket Spørgsmaal der er det alvorlige og hvilket der er det fjantede; især da det fjantede høres tusinde Gange, naar det alvorlige høres een Gang. Evigheden derimod kan fortræffeligt skille ad — det forstaaer sig, lettere bliver Sagen derfor ikke, desto alvorligere bliver kun det alvorlige Spørgsmaal. Thi i Evigheden er der ikke den fjerneste Tanke om noget fælles Skibbrud, i Evigheden skal den Enkelte, Du, m. T., og jeg spørges, som Enkelt, ene for sig selv som Enkelt, og om det Enkelte i hans Liv. Hvis det

er saa, at der i denne Tale er indeholdt en sand Betragtning af Livet, hvis det er saa, at mig er forundt Evne og Leilighed til at kunne fremsætte, men hvis det tillige var saa, vi kunne jo antage det Tilfælde, at Omstændighederne, hvorunder der skulde tales, ikke syntes gunstige: da skulde Evigheden ikke nysgjerrigt indlade sig i Vidtløftighed med Omstændighederne, men den skulde drage mig som Enkelt til Ansvar, om jeg taug. Thi i Timeligheden, naar Opgaven er at være klog paa sin egen Fordeel, naar verdslig Klogskab dømmer og bedømmer: da ere ugunstige Omstændigheder ikke blot et Forsvar for Taushed, men Tausheden bliver beundret som Klogskab; medens gunstige Omstændigheder ere en Opfordring for Alle til at tale med. Evigt derimod er det, at Omstændighederne ere vanskelige, netop dobbelt forpligtende til at tale, Vanskeligheden netop Opfordringen; og evigt skal den Enkelte kun spørges, om han har vidst, at de vare ugunstige, og om han i saa Fald har understaaet sig at tie, og altsaa ved sin Taushed, ja, efter Ordsproget, ved sit Samtykke, som Enkelt bidraget Sit til, at Omstændighederne bleve Sandheden endnu ugunstigere; og evigt skal der intet Skjulested og ingen Udflugt være for ham i Omstændighederne, thi han skal spørges som Enkelt, og Omstændighedernes Vanskelighed skal være imod ham som den fordoblede Anklage. Det er nemlig ikke med det at tie som med det at sove, at Den, der sover, synder ikke; thi der er andraget himmelraabende Skyld i Verden af den Enkelte — ved at tie. Skylden var ikke, at han ikke fik Omstændighederne forandret, Skylden var, at han taug, ikke af Besindighed, der tier, naar det er rigtigst at tie, men af Klogskab, der tier, fordi det er det klogeste.

Men hvad skulle vi da gjøre, naar Spørgsmaalene lyde som Anklager? Fremfor Alt vel Hver især blive Enkelt med sit Ansvar for Gud, Hver især ville holde denne Enkelthedens strænge Dom ud. Eller er dette ikke Skriftemaalets Bestemmelse; thi saa lidet som i hiin stille Have „de Dødes Mængde danner noget Selskab", saa lidet danner de Skriftendes Mængde noget Selskab — at end ikke Kongen skal behøve at gaae særskilt til Skrifte

for ikke at komme i ringe Selskab med Andre, thi de Skriftende ere ikke i Selskab sammen, hver er som Enkelt ene for Gud; Mand og Hustrue, om de end skjønt følges ad til Skrifte, skrifte dog ikke i Forening, thi Den, der skrifter, er ikke i Forening, han er som Enkelt ene for Gud. Og naar han da som Enkelt tilstaaer sig selv, at Spørgsmaalene, som han ved Hjælp af en Ubetydeligs Hviskен forelægger sig selv, ere Anklager, da er han Skriftende. Thi man skrifter ikke Fortjenester og Bedrifter, men man skrifter Synder, og naar man skrifter, mærker man netop, at man ingen Fortjenester har, at Fortjenester og Bedrifter ere Indbildninger og Sandsebedrag, som høre hjemme der, hvor man færdes i Mængden eller dog omgaaes Andre — og at derfor Den, som aldrig blev sig selv den Enkelte, let fristes til at blive sig selv en høist fortjenstfuld Mand. Men Skriftemaalets Bestemmelse er dog vel ikke, at et Menneske i Skriftemaalets Øieblik skal blive sig bevidst som den Enkelte og ellers leve uden denne Bevidsthed; tvertimod skal han jo i Skriftemaalets Øieblik som Enkelt gjøre Regnskab for, hvorledes han har levet som Enkelt. Fordres den samme Bevidsthed ikke af ham til daglig Brug, saa er Skriftemaalets Fordring en Selvmodsigelse; det er, som vilde man engang imellem fordre af en simpel Mand, at han skulde som Konge gjøre sig selv og Gud Regnskab for, hvorledes han havde levet som Konge — han der aldrig havde været Konge. Og saaledes ogsaa at fordre af et Menneske, at han som Enkelt skal gjøre Regnskab for sit Liv, naar man tillader ham at føre sit Liv uden denne Bevidsthed.

M. T.! erindrer Du nu, hvorledes denne Tale begyndte, eller lad mig kalde det tilbage i Din Erindring. Om det Timelige gjaldt, at det har sin Tid; men det Evige skal altid have Tid; og dersom dette ikke er saaledes skeet i et Menneskes Liv, da kommer det Evige igjen under et andet Navn og skal igjen altid have Tid: det er Angeren. Og da nu intet Menneskeliv føres i Fuldkommenhed, men ethvert i Skrøbelighed, saa har Styrelsen givet Mennesket tvende Ledsagere med paa Veien, den ene kalder fremad, den anden tilbage; men Angerens Kald er altid

ved den ellevte Time. Og derfor er Skriftemaalet ved den ellevte Time, ikke i det Pludseliges Forstand, thi Skriftemaalet er en hellig Handling, hvortil der kræves et samlet Sind. Et samlet Sind, det er et Sind, som har samlet sig fra al Adspredelse, fra ethvert Forhold, for at samle sig paa sit Forhold til sig selv som den Enkelte, der er ansvarlig for Gud; et Sind, der har samlet sig fra al Adspredelse, og derfor ogsaa fra al Sammenligning, hvad enten denne nu frister til jordisk og tilfældig Mismod, fordi den Sammenlignende maa tilstaae sig selv, at han er tilbage for mange Andre; eller den frister til Hovmod, fordi han, menneskeligt talt, synes at være fremmeligere end mange Andre. Men det, at den Skriftende har draget sig ud af ethvert Forhold for at samle sig paa sit Forhold til sig selv som Enkelt, og for netop saaledes at blive evigt ansvarlig for ethvert Forhold, hvori han ellers er; det, at han er uden Sammenligning: er et nyt Udtryk for den ellevte Times sande Yderlighed. Jo mere Sammenligning der er, jo mere synes det, at der endnu er god Tid; jo mere Sammenligning, jo mageligere og jo uslere bliver et Menneskes Liv. Men naar al Sammenligning uendeligt slipper, da er han som den Enkelte for Gud skriftende — og han er uden Sammenligning skyldig, ligesom Fordringen, der fordrer Hjertets Reenhed, er uden al Sammenligning. Hjertets Reenhed fordrer Gud af ham, og den Skriftende fordrer det af sig selv for Gud, ak, derfor er det jo han bekjender Synder. Og hvor tung end Skriftemaalets Gang kan være og dets Time: den Skriftende vinder dog det Evige, at han befæstes i den Bevidsthed, at han er en Enkelt, og Opgaven: at ville Eet i Sandhed. Denne Bevidsthed er den trange Port og den snævre Vei; thi det er ikke Veien saaledes, der er trang, medens der dog gaae Flere efter hinanden ad den, nei det Trange er netop, at Hver især maa blive den Enkelte, der gjennem denne Snævring maa trænge frem ad den trange Vej, hvor ingen Sammenligning svaler, men hvor heller ingen Sammenligning dræber med sin lumske Køling. Den brede Vei derimod er bred, fordi der gaae Mange paa den. Mængdens

Vei er altid bred; der blomſtrer Undſkyldningernes giftige Pragtblomſt; der er Udflugternes indbydende Skjuleſteder; der vifter Sammenligningens kølige Luft — den Vei fører ikke til Livet. Kun den Enkelte kan ville det Gode i Sandhed, og ſelv om han, ikke blot ved Skriftemaalets ellevte Time med alle Spørgsmaalene ſom Anklagere mod ſig, men ogſaa til daglig Brug i Angeren, arbeider beſværet: Veien er dog den rigtige, han er dog i Forhold til Fordringen, ſom fordrer Hjertets Reenhed ved at ville Eet. Og derſom Du, m. T., hvad Du jo gjør, veed meget Mere betræffende Skriftemaalet, end her er blevet fremſat, veed det Næſte, der følger efter Syndernes Bekjendelſe: ſaa ſkal dog denne ſinkende Tale ikke have været forgjeves, forſaavidt den virkeligen har ſtandſet Dig, ſtandſet Dig ved Noget, ſom Du meget godt veed, Du, ſom endogſaa veed meget Mere. Men glem ikke, at det Forfærdeligſte dog vel er, at „leve hen bedragen ikke af hvad der kunde ſynes ſikket til at bedrage, ak, og derfor netop rædſomt bedragen — bedragen af megen Viden". Betænk, at det i diſſe Tider vel ſnareſt er en Friſtelſe for Talere: ſaa hurtigt ſom muligt at forlade det Enkelte for at faae ſagt alt Muligt, at Ingen ſkulde miſtænke Taleren, ſom vidſte han ikke, hvad da ethvert Menneſke i et chriſteligt Land veed; ak, kun Gud veed, hvorledes den Enkelte veed det. Men hvad hjalp det dog et Menneſke, om han gik videre og videre og der maatte ſiges om ham: han gaaer beſtandigt videre; naar der tillige maa ſiges om ham: der var Intet, der ſtandſede ham. Thi Standsningen er ikke en dorſk Ro, Standsningen er ogſaa Bevægelſe: den er Hjertets inderlige Bevægelſe, den er Selvfordybelſen i Inderlighed; men det, blot at gaae videre, er Retningen fremad i Overfladen. Ad den Vei kommer man ikke til at ville Eet. Kun naar den eengang i afgjørende Forſtand Standſede gaaer videre, og atter ſtandſer inden han gaaer videre: kun da kan han ville Eet; men Hjertets Reenhed var at ville Eet.

Fader i Himlene! Hvad er dog et Menneſke uden Dig! Hvor er Alt hvad han veed, var det end det Mangfoldiges Mængde, kun et afbrudt Stykke, hvis han ikke kjender Dig; hvor er al hans Stræben, var den end omfattende en Verden, kun et halvgjort Arbeide, hvis han ikke kjender Dig, Du den Ene, ſom er Eet og ſom er Alt! Saa give Du i Forſtanden Viisdom til at fatte det Ene, i Hjertet Oprigtighed til at annamme Forſtaaelſen, i Villien Reenhed ved kun at ville Eet; ſaa give Du i gode Dage Vedholdenhed til at ville Eet, i Adſpredelſer Samling til at ville Eet, i Lidelſer Taalmod til at ville Eet. O, Du ſom giver baade at begynde og at fuldende, Du give aarle, naar Dagen gryer, den Unge Beſlutningen at ville Eet; naar Dagen helder, give Du Oldingen en fornyet Ihukommelſe af ſin første Beſlutning, at det Sidſte maatte være ſom det Første, det Første ſom det Sidſte, være Dens Liv, der kun har villet Eet. Ak, men det er jo ikke ſaaledes; der kom jo Noget imellem, der ligger jo en Syndens Skilsmiſſe imellem, der lægger ſig jo daglig og Dag fra Dag Noget derimellem: Forſinkelſen, Standsningen, Afbrydelſen, Vildfarelſen, Fortabelſen. Saa give Du i Angeren Frimodighed til atter at ville Eet. Vel er det en Afbrydelſe fra den ſædvanlige Gjerning, vel er det en Standsning fra Arbeidet, ſom var det paa en Hviledag, naar den Angrende og kun i Angeren beſværet Arbeidende er ſtille i Syndens Bekjendelſe, er ene for Dig i Selvanklagen, o, men det er jo en Afbrydelſe, ſom ſøger tilbage til ſin Begyndelſe, at den maatte paa ny binde mellem det Adſkilte, at den i ſin Sorg maatte indhente det Forſømte, at den i ſin Bekymring maatte fuldkomme hvad der ligger foran. O, Du ſom giver baade at begynde og at fuldkomme, Du give Seier paa Nødens Dag, at hvad der ikke lykkedes den i Ønſket Brændende, ikke den i Forſættet Beſluttede, at det dog maatte lykkes den i Angeren Bedrøvede: kun at ville Eet.

Anden Afdeling.

Hvad vi lære af Lilierne paa Marken og af Himmelens Fugle.

Tre Taler

af

S. Kierkegaard.

Kjøbenhavn.

Hos Universitetsboghandler C. A. Reitzel.

Trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri.

1847.

Forord.

Skjøndt denne lille Bog er uden Lærerens Myndighed, til Overflod, ubetydelig, som Lilien og Fuglen — o, at den var saaledes! — haaber den dog, ved at finde det Eneste den søger: et godt Sted, at finde Tilegnelsens Betydning for hiin Enkelte, hvem jeg med Glæde og Taknemmelighed kalder min Læser.

S. K.

Bøn.

Fader i Himlene! Fra Dig kommer kun god og fuldkommen Gave; hvem Du lader Menneskene beskikke til Lærer, den Bekymrede til Veileder, hans Veiledning og Lærdom maa det ogsaa være gavnligt at tage til Følge. Saa give Du da, at den Bekymrede i Sandhed maatte lære af de guddommeligt beskikkede Læremestere: af Lilierne paa Marken og af Himmelens Fugle! Amen.

I.

Dette hellige Evangelium ſkriver Evangeliſten Matthæus, 6. Cap. 24 Vers til Enden.

Ingen kan tiene to Herrer; thi han maa enten hade den ene og elſke den anden, eller holde ſig til den ene og foragte den anden. I kunne ikke tiene Gud og Mammon. 25. Derfor ſiger jeg Eder! bekymrer Eder ikke for Eders Liv, hvad I ſkulle æde, og hvad I ſkulle drikke; ikke heller for Eders Legeme, hvad I ſkulle iføres. Er ikke Livet Mere end Maden, og Legemet Mere end Klæderne? 26. Seer til Himmelens Fugle; de ſaae ikke, og høſte ikke, og ſanke ikke i Lader, og Eders himmelſke Fader føder dem; ere I ikke meget Mere end de? 27. Men hvo iblandt Eder kan lægge en Alen til ſin Væxt, endog han bekymrer ſig derfor? 28. Og hvi bekymre I Eder for Klæderne? Betragter Li-

lierne paa Marken, hvorledes de voxe; de arbeide ikke, spinde ikke. 29. Men jeg siger Eder, at end ikke Salomo i al sin Herlighed var saa klædt, som een af dem. 30. Klæder da Gud saaledes det Græs paa Marken, som er i Dag, og i Morgen kastes i Ovnen, skulde han ikke meget mere klæde Eder, I lidet troende! 31. Derfor skulle I ikke bekymre Eder, og sige: hvad skulle vi æde? eller: hvad skulle vi drikke? eller: hvormed skulle vi klæde os? 32. efter alt saadant søge Hedningerne; thi Eders himmelske Fader veed, at I have alle disse Ting behov. 33. Men søger først Guds Rige og hans Retfærdighed, saa skulle og alle disse Ting tillægges Eder. 34. Bekymrer Eder derfor ikke for den anden Morgen; thi den Dag imorgen skal bekymre sig for sit Eget. Hver Dag haver nok i sin Plage.

Hvo har ikke kjendt dette hellige Evangelium fra sin tidligste Barndom, og ofte glædet sig ved det glade Budskab! Og dog er det ikke saaledes ligefrem et glad Budskab; det har en væsentlig Egenskab, der ret egentligen gjør det til et Evangelium, den nemlig, at det henvender sig til Bekymrede; ja, i hver en Linie af det bekymrede Evangelium er det kjendeligt, at Talen ikke er til de Karske, ikke til de Stærke, ikke til de Lykkelige, men

til de Bekymrede; o, det er saa kjendeligt, at det glade Budskab selv gjør, hvad det siger Gud at gjøre, antager sig de Bekymrede og haver Omsorg for dem — paa den rette Maade. Ak, dette gjøres vel fornødent, thi Enhver der har Sorg, og især jo dybere og jo længere den trænger ind i Sjelen, eller jo længere den trænger dybt derind, han fristes maaskee ogsaa til utaalmodigt ikke at ville høre menneskelig Tale om Trøst og Haab. Maaskee har den Sørgende Uret, maaskee er han for utaalmodig, naar det forekommer ham saa, at intet Menneske kan tale ham hans Sorg tilpas; thi den Lykkelige forstaaer ham ikke; den Stærke synes netop idet han trøster at hæve sig over ham; den Bekymrede forøger ham kun Sorgen ved sit Tilskud. Naar saa er, bliver det altsaa bedst, at see sig om efter andre Lærere, hvis Tale ikke er Misforstaaelse, hvis Opmuntring ingen hemmelig Bebreidelse indeholder, hvis Blik ikke dømmer, hvis Trøst ikke hidser istedenfor at berolige.

Til saadanne Lærere henviser det bekymrede Evangelium den Sørgende: til Lilierne paa Marken og til Himmelens Fugle. Hos disse billige Lærere, hvilke man hverken betaler med Penge eller med Ydmygelser, er ingen Misforstaaelse mulig, thi de tie — af Omsorg for den Bekymrede. Og al Misforstaaelse fremkommer jo ved Talen, nærmere forstaaet derved, at Talen, især Samtalen, indeholder en Sammenligning, som naar den Lykkelige siger til den Bekymrede: vær glad, da indeholder Udsagnet tillige: som jeg er det; og naar den Stærke siger: vær stærk, da forstaaes under: som jeg er det. Men Taushed ærer Bekymringen og ærer den Bekymrede, som Jobs Venner, der de af Ærbødighed sadde tause hos den Lidende og holdt ham i Ære. Og dog, de saae jo paa ham! Men det, at det ene Menneske seer paa det andet, indeholder atter en Sammenligning. De tause Venner sammenlignede ikke Job med sig, dette skete først, da de brød Æren (hvori de tause holdt ham) og Tausheden, for med Taler at overfalde den Lidende; men deres Tilstedeværelse foranledigede Job til at sammenligne sig med sig selv. Saaledes kan nemlig intet Menneske være tilstede, om han end

tier, at hans Tilstedeværelse sammenlignelsesviis slet Intet betyder. Dette kan i det Høieste et Barn, der jo ogsaa har en vis Lighed med Lilierne paa Marken og med Himmelens Fugle; hvor ofte har ikke en Lidende sandet og rørt fornummet, at naar kun et Barn er tilstede, er der dog ingen Tilstedeværende. Og nu Lilien paa Marken! Om den end rigeligt har sit Udkomme, den sammenligner ikke sin Velstand med Nogens Armod; om den end er sorgløs i al sin Deilighed, den sammenligner sig hverken med Salomo eller med den Usleste. Og om Fuglen end svinger sig let i Skyen, den sammenligner ikke sin lette Flugt med den Bekymredes tunge Gang; om Fuglen, rigere end Den der har Laderne fulde, end ikke sanker i Lade: den sammenligner ikke sin rige Uafhængighed med den Nødlidende, som sanker forgjæves. Nei, der hvor Lilien blomstrer deiligt — paa Marken, der hvor Fuglen frit er tilhuse — under Himlen, hvis Trøsten søges: der er uafbrudt Taushed, der er ingen Tilstedeværende, der er Alt idel Overtalelse.

Dog er dette jo kun saa, dersom den Sørgende virkelig giver Agt paa Lilierne og paa Fuglene, over dem og deres Liv glemmer sig selv, medens han i denne Selvfortabelse af dem, ved sig selv, uformærket lærer Noget om sig selv; uformærket, thi der er jo idel Taushed, ingen Tilstedeværende, den Bekymrede fritagen for enhver Medviden, undtagen Guds, sin egen — og Liliernes.

Lad os da i denne Tale betænke, hvorledes den Bekymrede, ved ret at see til Lilierne paa Marken og til Himmelens Fugle, lærer:

at nøies med det at være Menneske.

„Betragter Lilierne paa Marken", betragt dem, det vil sige læg nøie Mærke til dem, gjør dem til Gjenstand, ikke for et flygtigt Syn i Forbigaaende, men for Din Betragtning; derfor er der brugt det Udtryk, som Præsten pleier at bruge i den alvorligste og høitideligste Forbindelse, naar han siger, lader

os i denne Andagtstime betragte Det og Det. Saa høitidelig er Opfordringen og Indbydelsen; Mangen lever maaskee i den store Stad og seer aldrig Lilierne; Mangen lever maaskee paa Landet, og gaar dem dagligen ligegyldigt forbi: ak, hvor Mangen er der vel, der efter Evangeliets Anviisning ret betragter dem! — „Lilierne paa Marken", thi der er ikke Tale om de sjeldne Planter, hvilke en Gartner opelsker i sin Have, og som betragtes af Kjendere; nei, gaae ud paa Marken, der hvor intet Menneske bærer Omsorg for de forladte Lilier, og hvor det dog er saa kjendeligt, at de ikke ere forladte. Skulde denne Opfordring ikke være indbydende for den Bekymrede, ak, han er jo ogsaa som den forladte Lilie, forladt, miskjendt, overseet, uden Menneskenes Omsorg, indtil han ved ret at betragte Lilien forstaaer, at han ikke er forladt.

Saa gaaer den Bekymrede ud paa Marken, og han standser ved Lilierne. Ikke som et lykkeligt Barn, eller en barnagtig Ældre vel gjør det, løber han om for at finde den smukkeste, for at tilfredsstille Nysgjerrigheden ved at finde den sjeldne. Nei, med stille Høitidelighed betragter han dem, som de staae der, i talrig, i broget Mængde, den ene lige saa god som den anden — „hvorledes de voxe". Nu, hvorledes de voxe, seer han egentligen ikke, thi det er jo som Ordsproget siger, at man ikke kan see Græsset groe, men han seer dog hvorledes de voxe, eller netop fordi det er ham ubegribeligt, hvorledes de voxe, seer han, at der maa være En, der kjender dem ligesaa nøie, som Gartneren kjender de sjeldne Planter; En, der dagligt seer til dem, Morgen og Aften, ligesom Gartneren seer til de sjeldne Planter; En, der giver dem Vext. Formodentligen er det vel ogsaa den samme Ene, der giver Gartnerens sjeldne Planter Vext, kun at disse saa let foranledige Misforstaaelse ved Hjælp af Gartneren. De forladte Lilier derimod, de almindelige Lilier, Markens Lilier, foranledige ikke Betragteren til nogen Misforstaaelse. Thi der, hvor Gartneren er synlig, der, hvor ingen Møie og ingen Bekostning spares for at drive Rigmandens sjeldne Planter frem, der synes det maaskee bedre at forstaae,

at de voxe; men derimod paa Marken, hvor Ingen, Ingen, Ingen bekymrer sig om Lilierne, hvorledes kan de der voxe? Og dog voxe de.

Men saa maae vel de fattige Lilier selv arbeide desto strængere. Nei, „de arbeide ikke"; det er kun de sjældne Blomster, som der er saa meget Arbeide forbundet med, for at faae til at voxe. Der, hvor Teppet er kosteligere end i Kongernes Sale, der arbeides ikke. Idet Betragterens Øie forlystes og vederqvæges ved Synet, skal hans Sjel ikke bekymres ved Tanken om, hvorledes de stakkels fattige Lilier maae arbeide og trælle for at faae Teppet saa smukt. Kun i Forhold til menneskelig Kunstfærdigheds Frembringelse er det saaledes, at Øiet, medens det blændes ved Arbeidets Fiinhed, fyldes med Taarer ved Tanken om den stakkels Kniplerskes Lidelser.

Lilierne „arbeide ikke, spinde ikke", de bestille egentligen ikke Andet end at pynte sig, eller endnu rettere: at være pyntede. Som der i det Foregaaende af Evangeliet, hvor Talen er om Fuglene, naar der siges: „de saae ikke, de høste ikke, de sanke ikke i Lader", ligesom hentydes til Mandens Arbeiden for at ernære sig og Sine: saaledes indeholde disse Ord om Lilierne (de arbeide ikke, spinde ikke) ligesom en Hentydning til Qvindens Arbeiden. Qvinden bliver ved Huset, hun gaaer ikke ud for at søge Livets Fornødenheder, hun bliver hjemme, syer og spinder, søger at holde Alt saa pynteligt som muligt: hendes daglige Sysfel, hendes flittige Arbeiden staaer dog nærmest i Forhold til Pyntelighed. Saaledes Lilien ogsaa: den bliver ved Huset, den gaaer ikke af Stedet, men den arbeider ikke, den spinder ikke — den pynter sig blot, eller endnu rettere, den er pyntet. Skulde Lilien have nogen Bekymring, da vilde denne ikke være for Udkommet, som dog Fuglen kunde synes at have, siden den flyver saa vidt og bredt omkring og sanker Næring, nei, Liliens Bekymring maatte qvindeligt staae i Forhold til, om den nu ogsaa var deilig og var pyntet. Men den er uden Bekymring.

Thi pyntet er den, det er vist; ja, Betragteren kan ikke lade det være, han bøier sig ned til den enkelte Lilie, han tager den

første den bedste — „jeg siger Eder, at end ikke Salomo i al sin Herlighed var klædt som een af dem." Saa betragter han den nøie og nærved, og om hans Sind var uroligt, ak, som et menneskeligt Sind kan være uroligt, og om hans Hjerte bankede heftigt, ak, som et menneskeligt Hjerte kan det, han slaaer sig ganske til Ro, blot for at betragte denne Lilie. Jo nøiere han seer, jo mere han forundres over dens Deilighed og dens sindrige Dannelse; thi kun i Forhold til menneskelig Kunstfærdigheds Frembringelser gjelder det, at man, ved at see meget nøie til, opdager Mangler og Ufuldkommenhed, det gjælder, at hvis Du skærper Dit Syn med det kunstigt slebne Glas, da seer Du selv i den fineste menneskelige Væv de grove Traade. Ak, det er, som om Mennesket til sin egen Ydmygelse, har gjort den Opdagelse, hvoraf han er stolt: da han opdagede at slibe Glasset kunstigt, saa det forstørrer Gjenstanden, da opdagede han, ved Hjælp af det forstørrende Glas, at selv det fineste menneskelige Arbeide er grovt og ufuldkomment. Men Opdagelsen, der ydmygede Mennesket, ærede Gud, thi aldrig har Nogen, ved Hjælp af det forstørrende Glas, opdaget, at Lilien blev mindre deilig, mindre sindrig, tvertimod viste den sig at være deiligere og deiligere, sindrigere og sindrigere. Ja Opdagelsen ærede Gud, som enhver Opdagelse maa det, thi kun i Forhold til en menneskelig Kunstner gjælder det, at Den, der kjender ham nøie, nærved og til daglig Brug, dog seer, at han ikke er stor; i Forhold til den Kunstner, som væver Markens Tæppe og virker Liliens Deilighed, gjælder det, at Forundringen stiger med Tilnærmelsen, at Tilbedelsens Afstand voxer med Tilnærmelsen til ham.

Saa staaer da den Bekymrede, som med sin Sorg gik til Lilierne, mellem dem paa Marken, forundret over Liliens Deilighed, som han betragter; han har taget den første den bedste, han har intet Valg gjort, det falder ham slet ikke ind, at der skulde være nogen eneste Lilie, saa lidet som noget Straa paa Marken, om hvilket det ikke gjaldt, at end ikke Salomo i al sin Herlighed var klædt som en af dem. Sæt Lilien kunde

tale, skulde den da ikke sige til den Bekymrede: „hvi forundrer Du Dig saaledes over mig; skulde det, at være Menneske, ikke være lige saa herligt, skulde det ikke derom gjælde, at dog al Salomos Herlighed Intet er i Sammenligning med, hvad ethvert Menneske er, ved at være Menneske, saa Salomo for at være det Herligste han er, og være sig dette bevidst, maatte afføre sig al sin Herlighed og blot være Menneske! Skulde hvad der gjælder om mig Stakkel, ikke gjælde om det, at være Menneske, der jo er Skabningens Underværk!" Dog Lilien kan ikke tale, men netop fordi den ikke kan tale, netop fordi der er idel Taushed derude og ingen Tilstedeværende, netop derfor er den Bekymrede, hvis han taler og hvis han taler med Lilien, i det Tilfælde, at han taler med sig selv; ja lidt efter lidt opdager han, at han taler om sig selv, at det han siger om Lilien siger han om sig selv. Det er ikke Lilien, der siger det, den kan ikke tale; det er ikke noget andet Menneske, der siger det til ham, thi med det andet Menneske kommer dog saa let strax Sammenligningens urolige Tanke; blandt Lilierne er den Bekymrede kun Mennesket, og — nøiet med det at være Menneske. Thi ganske i samme Forstand som Lilien er Lilie, ganske i samme Forstand er han, trods alle sine Bekymringer som Menneske, Menneske; og ganske i samme Forstand, som Lilien, uden at arbeide og uden at spinde, er skjønnere end Salomos Herlighed, ganske i samme Forstand er ogsaa Mennesket, uden at arbeide, uden at spinde, uden nogen hans Fortjenstfuldhed, ved at være Menneske, herligere end Salomos Herlighed. Der staaer jo heller ikke i Evangeliet, at Lilien er herligere end Salomo, nei, der staaer, at den er bedre klædt end Salomo i al hans Herlighed. Ak, men i den idelige Omgang med Mennesker, i den mangfoldige Forskjellighed og dennes forskjellige Berøringer, glemmer man, ved den travle eller den bekymrede Sammenlignings Opfindsomhed, hvad det er, at være Menneske, man glemmer det over Forskjelligheden mellem Menneske og Menneske. Men paa Marken hos Lilierne, hvor Himlen hvælver sig høit — som over en Herster, frit — som Aande-

drættet er det derude, hvor Skyernes store Tanker adspreder al Smaalighed: der er den Bekymrede det eneste Menneske, og lærer af Lilierne, hvad han maaskee ikke kunde lære af noget andet Menneske.

„Betragter Lilierne paa Marken." Hvor kort, hvor høitidelig, hvor ligelig er denne Tale om Lilierne; der er ikke Spoer af Anelse, der ymtes ikke det Mindste om, at der kunde være nogen Forskjel mellem Lilierne indbyrdes; der er talet om dem alle og om hver een eneste, der er talet ligeligt om dem alle: Lilierne. Maaskee vil En mene, at det dog ogsaa var besynderligt, og for meget forlangt, at det menneskelige Sprog skulde indlade sig paa Forskjelligheden mellem Lilierne indbyrdes og disses mulige Bekymringer, foranledigede ved Forskjelligheden; maaskee vil En mene: „saadanne Forskjelligheder og saadanne Bekymringer ere ikke værd at agte paa." Lad os forstaae hinanden. Er Meningen denne, at det for Lilierne ikke er værd at agte paa saadanne Bekymringer, det er, at Lilierne burde være saa fornuftige, ikke at agte paa Sligt; eller er Meningen denne, at det er under Menneskets Værdighed, at bryde sig om Liliernes mulige Bekymringer, fordi nemlig Mennesket er Menneske og ikke Lilie. Dette vil sige: ere saadanne Bekymringer i og for sig selv ufornuftige, og derfor ikke værd at agte paa, ligegyldigt enten det er de enfoldige Lilier, eller de fornuftige Mennesker, som have dem; eller er den væsentligen samme Bekymring en anden, naar Lilien har den, end naar Mennesket har den, saa det er daarligt af Lilien at bekymre sig om Sligt, men ikke daarligt af Mennesket. Dersom nemlig Lilierne virkeligen havde saadanne Bekymringer, og den Talende var af den Mening, at den væsentligen samme Bekymring havde stort at betyde i Forhold til et Menneske: saa var det jo ikke Viisdom og Deeltagelse, men menneskelig Selvkjærlighed, der kunde tale saa kort, og saa afvisende om de stakkels Lilier, saa fornemt om Liliernes Smaa-Sorger, saa fornemt ved at kalde dem Smaa-Sorger, der ikke ere værd at agte paa. Sæt det nu var saa, at der var Forskjelligheder mellem Lilierne

indbyrdes, som i deres lille Verden svarede til de menneskelige Forskjelligheder; sæt disse Forskjelligheder beskæftigede og bekymrede Lilierne, lige saa meget som Menneskene; — og sæt saa, at det i Sandhed var sandt, hvad der blev sagt: saadanne Forskjelligheder og saadanne Bekymringer ere ikke værd at agte paa.

Lader os nærmere betænke denne Sag; og da den Bekymrede, der gik ud til Lilierne paa Marken, jo netop ønskede at undgaae al Sammenligning med andre Mennesker, da han saa nødigt vilde, at noget andet Menneske skulde tale til ham om hans Bekymring: saa skal Talen ære hans Bekymring, jeg skal ikke tale om noget Menneske, eller om noget bekymret Menneske, men foretrække at tale om den bekymrede Lilie.

Der var engang en Lilie, den stod paa et afsides Sted ved et lille rindende Vand, og var godt kjendt af nogle Nelder samt et Par andre Smaablomster der i Nærheden. Lilien var, efter Evangeliets sandfærdige Beskrivelse, deiligere paaklædt end Salomo i al hans Herlighed, derhos sorgløs og glad saa lang Dagen var. Umærkeligt og livsaligt gled Tiden hen, som det rindende Vand, der nynner og svinder. Men da traf det sig, at der en Dag kom en lille Fugl og besøgte Lilien, den kom igjen den næste Dag, blev da borte i flere Dage, indtil den atter kom igjen, hvilket tyktes Lilien besynderligt og uforklarligt, uforklarligt, at Fuglen ikke blev paa samme Sted, ligesom Smaablomsterne, besynderligt, at Fuglen kunde være saa lunefuld. Men som det saa ofte gaaer, saa gik det ogsaa Lilien, at den netop derfor forelskede sig mere og mere i Fuglen, fordi den var lunefuld.

Denne lille Fugl var en slem Fugl; istedenfor at sætte sig i Liliens Sted, istedenfor at glæde sig ved dens Deilighed og glæde sig med den i dens uskyldige Lyksalighed, vilde Fuglen gjøre sig vigtig, ved at føle sin Frihed, og ved at lade Lilien føle dens Bundethed. Og ikke blot dette, men den lille Fugl var tillige snaksom, og fortalte nu Løst og Fast, Sandt og Usandt om, hvorledes der paa andre Steder, i stor Mængde, var ganske

anderledes pragtfulde Lilier, hvor der var en Fryd og Munterhed, en Duft, en Farvepragt, en Fuglesang, som overgik al Beskrivelse. Saaledes fortalte Fuglen, og hver dens Fortælling endte gjerne med den for Lilien ydmygende Bemærkning, at den, i Sammenligning med saadan Herlighed, saae ud som Ingenting, ja at den var saa ubetydelig, at det var et Spørgsmaal, med hvad Ret den egentligen kaldtes Lilie.

Saa blev Lilien bekymret, jo mere den hørte paa Fuglen, jo mere blev den bekymret; den sov ikke mere roligt om Natten og vaagnede ikke mere glad om Morgenen; den følte sig fængslet og bunden, den fandt Vandets Rislen kjedsommelig og Dagen lang. Den begyndte nu at beskæftige sig med sig selv og med sit Livs Vilkaar i Selvbekymring — saa lang Dagen var. „Det kan jo være godt nok", sagde den til sig selv, „engang imellem, for en Afvexlings Skyld, at høre paa Bækkens Rislen, men Dag ud og Dag ind evigt at høre det Samme: det er dog altfor kjedeligt." „Det kan maaskee være behageligt nok", sagde den til sig selv, „engang imellem at være paa et affides Sted og eensom, men saaledes, hele Livet igjennem, at være glemt, at være uden Selskab eller i Selskab med Brændenelder, hvad der dog vel ikke er Selskab for en Lilie: det er ikke til at udholde." „Og saa at see saa ringe ud, som jeg gjør", sagde Lilien til sig selv, „at være saa ubetydelig, som den lille Fugl siger jeg er: o, hvorfor er jeg dog ikke bleven til paa et andet Sted, under andre Vilkaar, o, hvorfor er jeg dog ikke bleven en Keiserkrone!" Thi dette havde den lille Fugl fortalt den, at Keiserkronen var blandt alle Lilier anseet for den skjønneste, og var Gjenstand for alle andre Liliers Misundelse. Lilien mærkede desto værre nok, at Bekymringen tog paa den; men saa talte den fornuftig til sig selv; dog ikke saaledes fornuftigt, at den slog Bekymringen af Sinde, men saaledes, at den overbeviste sig selv om, at Bekymringen var rigtig; „thi", sagde den, „mit Ønske er jo ikke noget ufornuftigt Ønske, jeg forlanger jo ikke det Umulige, at blive hvad jeg ikke er, en Fugl f. Ex., mit Ønske er blot at blive en pragtfuld Lilie, eller vel endog den pragtfuldeste."

Under alt Dette fløi den lille Fugl fra og til, med hvert dens Besøg og hver dens Adskillelse nærede Liliens Uro. Tilsidst fortroede den sig ganske til Fuglen. En Aftenstund aftalte de, at næste Morgen skulde der skee en Forandring, og gjøres en Ende paa Bekymringen. Næste Morgen tidlig kom den lille Fugl; med sit Næb huggede den Jordsmonnet bort fra Liliens Rod, at den saaledes kunde blive fri. Da dette var lykkedes, tog Fuglen Lilien under sin Vinge og fløi afsted. Bestemmelsen var nemlig den, at Fuglen skulde flyve med Lilien hen der, hvor de pragtfulde Lilier blomstrede; derpaa skulde Fuglen igjen være den behjælpelig i at blive plantet ned der, om det ikke ved Stedets Forandring og den nye Omgivelse skulde lykkes Lilien, at blive en pragtfuld Lilie i Selskab med de mange, eller maaskee endog en Keiserkrone, misundt af alle de andre.

Ak, underveis visnede Lilien. Havde den bekymrede Lilie været nøiet med, at være Lilie, da var den ikke bleven bekymret; var den ikke bleven bekymret, saa var den bleven staaende hvor den stod — hvor den stod i al sin Deilighed; var den bleven staaende, da havde det netop været den Lilie, om hvilken Præsten talte i Søndags, da han gjentog Evangeliets Ord: „betragter Lilien, jeg siger Eder, at end ikke Salomo i al sin Herlighed var klædt som den." Thi anderledes kan man dog vel ikke forstaae Evangeliet, hvorimod det er sørgeligt, ja næsten forfærdeligt, om det end er sandt, at en Fortolker af den hellige Skrift, ved det Sted om Lilierne, har fundet sig foranlediget til, i Lighed med den lille Fugl, at oplyse: at Keiserkronen voxer vild i hine Egne — som kunde man saa bedre forstaae, at Lilien i Deilighed overgaaer Salomo, som kunde man saa bedre forstaae Evangeliet, der altsaa ikke passede paa den uanseelige Lilie.

Saaledes gik det altsaa den bekymrede Lilie, hvis Bekymring var at blive en pragtfuld Lilie eller vel endog en Keiserkrone. Lilien er Mennesket. Den slemme lille Fugl er Sammenligningens urolige Tanke, der vanker vidt og bredt omkring, ustadigt og lunefuldt, og indsanker den usunde Viden om Forskjelligheden; og ligesom Fuglen ikke satte sig i Liliens Sted,

saa gjør Sammenligningen det Samme, ved den sætter Mennesket sig enten i en Andens Sted, eller en Anden i sit Sted. Den lille Fugl er Digteren, Forføreren, eller det Digteriske og Forføreriske i Mennesket. Det Digteriske er som Fuglens Tale, Sandt og Usandt, Digt og Sandhed; det er nemlig sandt, at Forskjelligheden er til, og at der er Meget at sige om den, men det Digteriske er, at Forskjelligheden lidenskabeligen, i Fortvivlelse eller Jubel, er det Høieste, og dette er evigt usandt. I Sammenligningens Bekymring gaaer da den Bekymrede tilsidst saa vidt, at han over Forskjelligheden glemmer, at han er Menneske, saa han fortvivlet mener sig at være saaledes forskjellig fra andre Mennesker, at han endog mener sig forskjellig fra det, at være Menneske, som jo ogsaa den lille Fugl meente, at Lilien var saa uanseelig, at det blev et Spørgsmaal, om den virkelig var Lilie. Men det formeentlig fornuftige Forsvar for Bekymringen er altid dette: at man jo ikke forlanger noget Ufornuftigt, at blive en Fugl f. Ex., men kun at blive dette Bestemte, man ikke er, selv om dette Bestemte igjen synes andre Bekymrede en reen Ubetydelighed. Naar saa Sammenligningen med Fuglens Bevægelse fra og til har hidsat Bekymringens Lidenskab og faaet den Bekymrede revet løs fra Jordbunden, det er, fra at ville være hvad han er bestemt til: saa seer det et Øieblik ud, som kom nu Sammenligningen for at hente den Bekymrede til det ønskede Maal; men den kommer rigtignok og henter ham, dog kun som naar Døden henter et Menneske, den lader den Bekymrede omkomme i Mismodets Svæven.

Dersom nu Mennesket, ikke uden at smile, kan tænke paa Liliens Bekymring for at blive Keiserkrone, tænke paa, at den døde underveis: o, da betænke Mennesket, at det derimod er til at græde over, om et Menneske bekymredes lige saa ufornuftigt; lige saa ufornuftigt, dog nei, hvor turde jeg lade dette staae saaledes hen, hvor turde jeg saaledes for Alvor sigte de guddommeligt beskikkede Læremestere: Lilierne paa Marken. Nei, Lilien bekymres ikke saaledes, netop derfor skulle vi lære af den. Og naar da et Menneske, som Lilien, nøies med

det, at være Menneſke, ſaa bliver han ikke ſyg af timelig Bekymring; og naar han ikke bliver timeligt bekymret, ſaa bliver han ſtaaende paa det Sted, ham er anviiſt; og naar han bliver der, da er det ſandfærdigt ſaa, at han, ved at være Menneſke, er herligere end Salomos Herlighed.

Hvad lærer altſaa den Bekymrede af Lilierne? Han lærer, at nøies med det at være Menneſke, og ikke at bekymres om Forſkjelligheden mellem Menneſke og Menneſke; han lærer, at tale lige ſaa kort, lige ſaa høitideligt, lige ſaa opløftende om det, at være Menneſke, ſom Evangeliet taler kort om Lilierne. Og dette er jo dog ogſaa menneſkelig Skik og Brug netop ved de høitideligſte Leiligheder. Lad os tænke paa Salomo. Naar han da iſører ſig det kongelige Purpur, naar han throner majeſtætiſk i al ſin Herlighed: nu ja, der lader ſig ogſaa tale høitideligt ſaaledes, at den Talende ſiger: Deres Majeſtæt; men naar der, i Alvorens evige Sprog, ſkal tales allerhøitideligſt, ſaa hedder det: Menneſke! Og netop dette Samme ſige vi til den Ringeſte, naar han, liig Lazarus, ligger næſten ukjendelig i Armod og Elendighed, vi ſige: Menneſke! Og i det for et Menneſkes Liv afgjørende Øieblik, naar Forſkjelligheders Valg bydes, ſige vi til ham: Menneſke! Og i Dødens afgjørende Øieblik, naar alle Forſkjelligheder afſkaffes, ſige vi: Menneſke! Dog tale vi derfor ikke ringe, tvertimod vi ſige det Høieſte, fordi det, at være Menneſke, ikke er lavere end Forſkjellighederne, men er ophøiet over dem; thi denne den væſentligen lige Herlighed mellem alle Menneſker er dog vel ikke Dødens ſørgelige Lighed, ſaa lidet ſom den væſentlige Lighed mellem alle Lilier, der jo netop er Lighed i Deilighed.

Al verdslig Bekymring har ſin Grund i, at et Menneſke ikke vil nøies med det at være Menneſke, i, at hans ved Sammenligningen bekymrede Attraa er til Forſkjelligheden. Den jordiſke og timelige Bekymring derimod tør man ikke ligefrem og uden videre ſige om, at den er Sammenligningens Opfindelſe, thi at et Menneſke, i Trangens virkelige Øieblik, behøver Føde og Klæder, det opdager han ikke ved Sammen-

ligning; Den der levede eensomt blandt Lilierne paa Marken, vilde ogsaa opdage det. Næringssorgen, ak, eller som den jo almindeligere nævnes i et sørgeligt Fleertal, Næringssorgerne, ere ikke ligefrem Sammenligningens Opfindelse. Noget Andet er det, om dog ikke paa utallige Maader Sammenligningen tvetydigt arbeider med i Bestemmelsen af, hvad der skal forstaaes ved Næringssorg, om der dog ikke skulde være ... dog nei, den Bekymrede vil jo saa nødigt, netop for at undgaae Sammenligningen, at noget andet Menneske skal tale til ham desangaaende, nu vel, saa lad os sige saaledes: om man dog ikke af Fuglene skulde kunne lære Meget betræffende denne Sorg.

Dette ville vi nu betragte: hvorledes Den, hvem Næringssorgen volder Bekymring, ved ret at agte paa Himmelens Fugle lærer, at nøies med det at være Menneske.

„Seer til Himmelens Fugle". Seer til dem, det vil sige giv nøie Agt paa dem; saaledes kommer Fiskeren om Morgenen og seer til Snøren, som har ligget ude om Natten; saaledes kommer Lægen og seer til den Syge; saaledes staaer Barnet og seer til, naar den Ældre gjør Noget, som Barnet aldrig før har seet. Saaledes maa man, ikke med deelt Sind og adspredte Tanker, men med samlet Opmærksomhed og Eftertanke, om muligt med Forundring, nøie agte paa Fuglene. Vilde Nogen sige: en Fugl har man da seet saa tidt, det er dog vel ingen Mærkelighed: saa har han ikke forstaaet Indbydelsen i Evangeliet om Himmelens Fugle. — „Himmelens Fugle", eller, som der siges et andet Sted, „Fuglene under Himmelen". Vel seer man nemlig ogsaa Fuglene nede ved Jorden, seer dem paa Jorden, men dersom man ret skal have Gavn af at betragte dem maa man see dem under Himmelen, eller dog bestandigen i Forestillingen erindre, at de høre hjemme under Himmelen. Kunde Nogen, ved idelig at see en Fugl paa Jorden, glemme, at den var Himmelens Fugl, saa havde han forhindret sig selv i at forstaae Evangeliet om Himmelens Fugle. — „De

saae ikke, og høste ikke, og sanke ikke i Lader." Hvor skulde ogsaa Sligt kunne lade sig gjøre der, hvor Fuglene have Tilhold — under Himmelen, der, hvor de leve uden Timelighedens Forsynlighed, ukjendte med Tiden, i Øieblikket. Det forsynlige Menneske paa Jorden lærer af Tiden at benytte Tiden, og naar han fra en forbigangen Tid har Laden fuld, og er forsynet for den nærværende Tid, da passer han dog paa at saae igjen for en tilkommende Høst, at han atter kan have Laden fuld for en tilkommende Tid. Derfor bruges der tre Ord for at betegne Forsynlighedens Arbeiden; der siges ikke kort, som om Lilierne: de arbeide ikke; ved de tre Ord antydes Tidens Bestemmelse, hvilken ligger til Grund for Forsynligheden. — „Og dog føder Eders himmelske Fader dem". Den himmelske Fader, ja det er tydeligt, det maa være ham, dersom da Betragteren seer til Fuglene — under Himmelen; thi der, hvor Morgen, Middag og Aften, Bondemanden kommer ud, og kalder Fuglene sammen og giver dem Føde: der kan Betragteren let see feil, og troe, at det er Bondemanden, som føder Fuglene. Men der, hvor der ingen Bondemand er — paa Marken, der hvor der intet Forraadskammer er — under Himmelen, der, hvor de sorgløse Fugle uden at saae, uden at høste, uden at sanke i Lade — og uden Nærings-sorger svinge sig let over Skov og Søe: der maa det dog vel være den himmelske Fader, som føder dem. „Han føder dem"; eller skulle vi maaskee daarligen sige, hvad vel mangen daarlig Bondemand har sagt: „Fuglene stjæle", saa det dog egentligen er Bondemanden, der føder Fuglene, fordi disse nemlig stjæle fra ham. Ak, dersom et Menneskes Tanke var sjunken saa dybt i usel Elendighed, at han i fortredelig Alvor kunde mene noget Saadant: hvor skulde han vel kunne lære Opløftelse af Himmelens Fugle, hvor skulde det hjælpe ham, at see til Himmelens Fugle! Og dog, det skulde visseligen hjælpe ham, hvis han blot vilde see til dem, det vil sige, give nøie Agt paa dem, lære om igjen, lære at glemme den usle Forstandighed, der umenneskeligt gjorde hans Sjel smaalig. Nei, den himmelske Fader føder

Fuglene, og det uagtet de ikke saae, og ikke høste og ikke sanke i Lader, det vil sige den himmelske Fader føder ogsaa de Skabninger, som saae og høste og samle i Lader, og derfor skal Den, som ernærer sig selv, af Himmelens Fugle lære, at det dog er den himmelske Fader, som føder ham. Men Den, der Intet, slet Intet eier paa Jorden; Den, der saaledes — ogsaa lever „under Himlen"; Den, der sørgeligt fornemmer, at han meget nær er i det — glade Slægtskab med Himmelens Fugle: han lærer, at den himmelske Fader føder dem.

„Seer til Himmelens Fugle — Eders himmelske Fader føder dem". Hvor kort, hvor høitidelig, hvor ligelig er denne Tale. Der er talet om alle Fuglene, der er ikke glemt een eneste i Talen, som forklarer, at den himmelske Fader ei heller glemmer nogen eneste, han, som oplader sin milde Haand og mætter Alt hvad som lever med Velsignelse. I Evangeliets Tale om Fuglene ymtes der ikke det Mindste om nogen Forskjel; at den ene maaskee fik rigeligt, den anden knapt; den ene maaskee Forraad for lidt længere Tid, den anden kun det i Øieblikket Fornødne; at engang imellem den enkelte maatte vente, vente forgjeves, maatte maaskee gaae hungrig tilsengs: nei, der tales blot om Fuglene og om at den himmelske Fader føder dem.

Dog siger maaskee En: „om ogsaa en Fugl engang imellem fik for lidt, om der ogsaa døde en Fugl af Sult, den Sag var dog vel ikke saa farlig." Hvorledes, skulde et Menneske kunne nænne at tale saaledes om Fuglene! Er og bliver da Bekymringen for Udkommet ikke væsentligen den samme enten det er en Fugl, der har den, eller et Menneske? Skulde et Menneske fornemt overse denne Bekymring, dersom det blot var Fuglen, der kjendte den, og Menneskет var fritaget? Eller var det ufornuftigt af Fuglen at bekymres for saadanne Ubetydeligheder, men det var ikke ufornuftigt af det fornuftige Menneske at bekymres for de samme Ubetydeligheder? Sæt Fuglenes Liv ikke var ukjendt med den Forskjellighed i Henseende til Udkommet, hvilken desto værre gjøres saa gjeldende blandt Menneskene; sæt denne Forskjellighed beskæftigede og bekym-

rede Fuglene paa samme Maade, som den bekymrer Mennesket.

Paa samme Maade — naar dette antages, saa kan Talen jo undgaae, hvad den Bekymrede saa nødigt vil, at et andet Menneske taler til ham om hans Bekymring, saa kan Talen blive ude paa Marken hos Fuglene og tale om Fuglens Bekymring.

Der var engang en Skovdue; i den skulende Skov, der hvor Forundringen boer med Gysen blandt de ranke eensomme Stammer, havde den sin Rede. Men næst ved, der hvor Røgen stiger op fra Bondemandens Huus, boede nogle af dens fjernere Slægtninge: nogle tamme Duer. Med et Par af disse traf den oftere sammen; den sad nemlig paa en Green, som bøiede sig ud over Bondens Gaard; de tvende tamme sad paa Rygningen af Taget, dog var Adskillelsen ikke større end at de kunde udveksle deres Tanker for hinanden i Samtale. En Dag talte de da sammen om Tidernes Leilighed og om Udkommet. Skovduen sagde: „jeg har hidtil saadan havt mit Udkomme, jeg lader hver Dag have sin Plage, og paa den Maade kommer jeg gjennem Verden.“ Den tamme Due havde hørt noie til ikke uden at fornemme en vis vellystig Bevægelse gjennem hele Legemet, hvilket kaldes at kroe sig, derpaa svarede den: „nei, da bære vi os anderledes ad; hos os, det vil sige hos den rige Bonde, hos hvem vi leve, har man sin Fremtid betrygget. Naar Høstens Tid kommer, saa sidder jeg eller min Mage, een af os sidder oppe paa Taget og passer paa. Saa kjører Bondemanden det ene Læs Sæd ind efter det andet, og naar han saa har kjørt saa mange ind, saa jeg ikke kan tælle længere, saa veed jeg, at der er Forraad nok for lang Tid, det veed jeg af Erfaring.“ Da den havde talet saaledes, vendte den sig ikke uden en vis Selvfølelse om til dens Mage, der sad hos, som vilde den sige: „ikke sandt, min lille Mage, vi To har Vores sikret.“

Da Skovduen kom hjem, tænkte den nærmere over denne Sag; det forekom den strax, at det maatte være en stor Behagelighed saaledes at vide, at man havde sit Udkomme betrygget

for lang Tid, hvorimod det dog var kummerligt saaledes bestandigt at leve paa det Uvisse, saa man aldrig tør sige, at man veed man er forsørget. Det bliver derfor bedst, tænkte den, at Du forsøger, om det ikke skulde lykkes Dig at samle et større Forraad ind, som Du kunde have liggende paa eet eller andet meget sikkert Sted.

Næste Morgen vaagnede den tidligere end sædvanligt og havde nu saa travlt for at sanke sammen, at den neppe fik Tid til at spise eller til at spise sig mæt. Men det var ligesom en Skjæbne, der var over den, at den ikke skulde faae Lov at samle Velstand, thi hver Gang den havde samlet en Smule Forraad og gjemt det paa eet eller andet af de formeentligen sikkre Steder — naar den kom for at see efter, saa var det borte. Imidlertid foregik der ingen væsentlig Forandring i Henseende til Udkommet, den fandt hver Dag sin Føde ligesom før, og forsaavidt den tog lidt knappere til sig, da var det fordi den vilde samle og fordi den ikke gav sig Tid til at spise, thi ellers havde den sit rigelige Udkomme som før. Ak, og dog var der foregaaet en stor Forandring med den, den led langtfra virkelig Trang, men den havde faaet en Forestilling om Trang i Fremtiden, dens Ro var tabt — den havde faaet Næringssorg.

Fra nu af blev Skovduen bekymret, dens Fjær tabte Farvespillet, dens Flugt Letheden; dens Dag gik hen i frugtesløse Forsøg paa at samle Velstand, dens Drømme vare Indbildningens afmægtige Planer; den var ikke mere glad, ja den var næsten som bleven misundelig paa de rige Duer; den fandt sin Føde hver Dag, blev mæt, og dog var det ligesom blev den ikke mæt, fordi den i Næringssorgen hungrede for lang Tid; den havde fanget sig selv i den Snare, hvori ingen Fuglefænger kunde fange den, hvori kun den Fri kan fange sig selv: i Forestillingen. „Vel sandt“, sagde den til sig selv, „vel sandt, naar jeg hver Dag faaer saa meget jeg kan spise, saa har jeg jo mit Udkomme; det store Forraad jeg ønsker at samle kunde jeg dog ikke spise paa eengang, og i en vis Forstand kan man da ikke mere end spise sig mæt; men det var dog en stor Behagelighed

at være fritaget for denne Uvished, hvorved man bliver saa afhængig.“ „Det kan nok være“, sagde den til sig selv, „at de tamme Duer dyrt kjøbe deres visse Udkomme; det kan nok være, at de i Grunden har mange Bekymringer, som jeg hidtil har været fritagen for, men denne Fremtidens Betryggethed staaer mig bestandigt for Hovedet; o, hvorfor blev jeg dog en fattig Skovdue og ikke en af de rige Duer!“ Saa mærkede den nok, at Sorgen tog paa den, men da talte den fornuftigt til sig selv, dog ikke saaledes fornuftigt, at den slog Bekymringen af Tanke, og Sindet til Ro, men saaledes, at den overbeviste sig selv om, at Sorgen var i sin Orden. „Jeg forlanger jo ikke noget Ufornuftigt“, sagde den, „eller noget Umueligt, jeg forlanger jo ikke at blive som den rige Bonde, men blot som een af de rige Duer.“

Tilsidst udtænkte den en List. En Dag fløi den hen og satte sig paa Rygningen af Bondemandens Tag mellem de tamme Duer. Da den derpaa lagde Mærke til, at der var et Sted, hvor disse fløi ind, fløi den ogsaa derind, thi der maatte vel Forraadskamret være. Men da Bondemanden kom om Aftenen og lukkede Dueslaget, opdagede han strax den fremmede Due. Denne blev derpaa sat ind i et lille Aflukke for sig selv indtil den næste Dag, da den blev aflivet — og fritagen for Næringssorgen. Ak, den bekymrede Skovdue havde ikke blot fanget sig selv i Bekymringen, men ogsaa paa Dueslaget fanget sig selv — til Døden.

Havde Skovduen været nøiet med at være hvad den var: Himmelens Fugl, da havde den havt sit Udkomme, da havde den himmelske Fader født den, da var den, paa Uvishedens Vilkaar, blevet hvor den hørte hjemme, der hvor de ranke, eensomme Stammer tungsindigt ere i god Forstaaelse med Skovduens kurrende Trille; da havde det været Den, om hvilken Præsten talte i Søndags, da han gjentog Evangeliets Ord: seer til Himmelens Fugl, den saaer ikke og høster ikke og sanker ikke i Lade, dog føder Eders himmelske Fader den.

Skovduen er Menneſket — dog nei, lader os ikke glemme, at det kun er Talen, der af Ærbødighed for den Bekymrede har ladet Skovduen holde for. Ja, ſom naar et fyrſteligt Barn opdrages, der da er et fattigt Barn, hvilket bliver ſtraffet iſtedenfor Fyrſten: ſaaledes har Talen ladet Alt gaae ud over Skovduen. Og den har villigen fundet ſig deri, thi den veed meget godt, at den er een af de guddommeligt beſtikkede Lærere, af hvilke vi ſkulle lære; men dette gjør en Lærer ogſaa ſtundom, at han paa ſig ſelv viſer det Forkeerte, han vil advare imod. Skovduen ſelv er ſorgløs, ja det er virkelig den, om hvilken Evangeliet taler. — Altſaa Skovduen er Menneſket. Naar han, ſom den, nøies med at være Menneſke, da forſtaaer han, hvad han lærer af Himmelens Fugl, at den himmelſke Fader føder ham. Men føder den himmelſke Fader ham, da er han jo uden Næringsſorg, da boer han ikke blot ſom de tamme Duer hos den rige Bonde, men han boer hos Den, ſom er rigere end Alle. Han boer virkeligen hos ham, thi da Himmel og Jord er Guds Huus og Eiendom, ſaa boer Menneſket jo hos ham.

Dette er det: at nøies med at være Menneſke, at nøies med at være den Ringe, Skabningen, der ligeſaalidet kan opholde ſig ſelv, ſom ſkabe ſig ſelv. Vil Menneſket derimod glemme Gud — og ernære ſig ſelv; ſaa har vi Næringsſorgen. Det er viſtnok priſeligt og Gud velbehageligt, at et Menneſke ſaaer og høſter og ſanker i Lade, at han arbeider for at finde Føden; men vil han glemme Gud og mene ved ſin Arbeiden at ernære ſig ſelv, ſaa har han Næringsſorg. Den rigeſte Mand, der nogenſinde har levet, hvis han glemmer Gud og mener at ernære ſig ſelv; han har Næringsſorg. Thi lader os ikke tale daarligen og ſmaaligt, ved at ſige, at den Rige er fritagen for Næringsſorg, den Fattige ikke. Nei, kun Den er fritagen, ſom ved at nøies med det at være Menneſke, forſtaaer, at den himmelſke Fader føder ham; og dette kan jo den Fattige lige ſaa godt ſom den Rige.

Næringsſorg er derfor den Snare, hvori ingen udvortes Magt, ingen Virkelighed kan fange et Menneſke, men hvori

kun han kan fange ſig ſelv, den Rige lige ſaa godt ſom den Fattige — naar han ikke vil nøies med det at være Menneſke. Naar han nemlig ikke vil nøies dermed, hvad er da det Mere han forlanger? Det Mere er: at være ſig ſelv ſit eget Forſyn for hele Livet eller maaſkee blot for den Dag imorgen; og naar han vil det, ſaa gaaer han — ſnildt — i Snaren, den Rige lige ſaa godt ſom den Fattige. Saa vil han ligeſom omſkandſe ſig ſelv paa en lille eller en ſtor Plet, der ikke ſkal være Gjenſtand for Guds Forſyns og den himmelſke Faders forſørgende Omſorg. Han mærker maaſkee ikke, førend det er forſilde, at han i denne omſkandſede Tryghed boer — i et Fængſel. Han gjør ſelv, hvad Bondemanden gjorde ved Duen, han lukker Slaget, og troer, at han nu er tryg, og nu er han netop fangen, eller, hvilket ogſaa kan udtrykkes paa en anden Maade, nu er han netop udelukket fra Forſynets Omſorg og priisgiven til Næringsſorg. Thi kun Den er fangen og udelukket, ſom har lukket ſig inde hos meget eller lidet Gods i den Mening at ernære ſig ſelv; og kun Den er fri og uden Næringsſorg, ſom hos meget eller lidet Gods, ja i Armod forſtaaer, at den himmelſke Fader føder ham. Og Den, der i formaſtelig Forſtand ſnildt har lukket ſig ſelv inde og derved fanget ſig ſelv, han har netop, ſom Skovduen, aandeligt forſtaaet, fanget ſig ſelv til Døden.

Allerede ſaaledes viſer det ſig, at Næringsſorg fremkommer ved Sammenligning; her nemlig paa den forfærdelige Maade, at Menneſket ikke vil nøies med at være Menneſke, men vil ſammenligne ſig med Gud, vil have en Tryghed ved ſig ſelv, ſom intet Menneſke tør have, hvilken Tryghed derfor ogſaa netop er — Næringsſorgen.

Men ogſaa paa andre Maader viſer det ſig, at Næringsſorg fremkommer ved Sammenligning, forſaavidt nemlig Næringsſorg ikke er den Dag idags virkelige Trang, men Foreſtillingen om en fremtidig. Sammenligningen fremkommer da atter ved, at Menneſket ikke vil nøies med det at være Menneſke. Himmelens fattige Fugl ſammenlignede ſig jo med de rige Fugle; ved denne Sammenligning opdagede den Nærings-

sorgen. Hvad det er at hungre og at finde Føde, det havde den vidst for længe siden, men Næringssorg havde den ikke før havt. Og da nu disse Bestemmelser: riig og fattig, ikke ved et svælgende Dyb ere skilte fra hinanden, da de tvertimod i idelig Omgang og stadig Grændsestrid berøre hinanden, og da fremdeles det forskjellige Hensyn forholdsviis forandrer Bestemmelsen: saa kan altsaa dette Sammenligningens Tredie være det yderst Forskjellige. I Næringssorgen vil saa den Bekymrede ikke nøies med det at være Menneske, men vil være eller have Forskjelligheden, vil være riig, formuende, velhavende, nogenlunde betrygget og saa fremdeles. Han seer nemlig ikke til Himmelens Fugle — bort fra Menneskelivets Forskjellighed, men han seer sammenlignende til de Andre, til Forskjelligheden, og hans Næringssorg er et Sammenligningens Forhold.

Og selv om den Bekymrede ikke saaledes i Sammenligning fæster sin Opmærksomhed paa Grads-Forskjellen, og kalder Det Næringssorg, som mere er verdslig Bekymring (thi det er jo dog ikke Næringssorg, at bekymres om at have lige saa meget som Den og Den), selv om dette ikke er Tilfældet, der ligger dog en Sammenligning til Grund for Næringssorgen, forsaavidt denne ikke er Udtrykket for den virkelige men den forestillede Trang. Hvoraf kommer det, at Fuglen ikke har Næringssorg? Deraf, at den ikke sammenligner den ene Dag med den anden, at den efter Evangeliets Ord lader hver Dag have sin Plage. Men selv om den Bekymrede ikke sammenligner sit Kaar med noget andet Menneskes, og i denne Forstand „holder sig reen fra Verden“ (ak, Sammenligning er maaskee en af de fordærveligste Arter Besmittelse) — naar han dog ængstelig sammenligner den ene Dag med den anden, naar han den Dag han har rigeligt Udkomme siger: men imorgen! og naar han den Dag han har knapt siger: imorgen vil det blive endnu værre: saa sammenligner han jo. Ak, hvis en saadan Bekymret læste dette, at han da ikke vilde blive utaalmodig paa Taleren. Gjerne skal jeg som en hedensk Viis gjorde af Ærbødighed for Talens Gjenstand: tildække sit Aasyn, gjerne skal jeg saaledes af

Ærbødighed for Bekymringen tildække mit Ansigt, saa jeg Ingen seer, men kun taler om Himmelens Fugl. Det var jo ved denne Art af Sammenligning, at Skovduen i Bekymringens sørgelige Omgang med sig selv fra Dag til Dag opdagede Næringssorgen; den tilstod jo, at den havde sit Udkomme, men Uvisheden bedrøvede den, den syntes den blev saa afhængig — af Gud. Det græmmede den, at den aldrig med Sikkerhed turde tale om den næste Dag — o, lad os dog ikke glemme, at den jo i guddommelig Forstand turde tale med Sikkerhed, naar den sagde: den himmelske Fader vil nok føde mig imorgen; lad os ikke glemme, at den talede med allerstørst Sikkerhed om den Dag imorgen, hvis den ret inderligt indskrænkede sig til blot at takke for den Dag idag! Er dette ikke saaledes? Dersom der var en elskende Pige, hvem den Elskede kom og besøgte, hvis hun da sagde til ham: kommer Du nu ogsaa igjen imorgen: da var der dog jo nogen Bekymring i hendes Elskov. Men hvis hun uden at nævne den Dag imorgen kastede sig om hans Hals og sagde: o, tak, at Du kom idag: da var hun jo ganske beroliget for den Dag imorgen. Eller, hvis der var tvende Piger, og den ene sagde til sin Elskede: kommer Du nu ogsaa imorgen igjen; den anden sagde: o, tak at Du kom idag: hvilken af disse Tvende var meest overbeviist om, at den Elskede vilde komme imorgen igjen?

Der føres ofte nok i Verden den unyttige og maaskee forfængelige Strid, naar den Fattige siger til den Rige: ja, Du kan sagtens, Du er fri for Næringssorg. Give Gud, at den Fattige dog ret vilde forstaae, hvorledes Evangeliet mener det saa langt bedre med ham, ligeligt og mere kjærligt. Evangeliet lader sig sandeligen ikke bedaare af den synlige Forskjellighedes Sandsebedrag, lader sig ikke bedaare til at tage Partie med noget Menneske mod noget andet Menneske, med den Rige mod den Fattige eller med den Fattige mod den Rige. Det, ikke at have Næringssorg, er i Sandhed en Velbehagelighed i Guds Øine: skulde da vel den Rige uden videre have dette Fortrin, og den Fattige være udelukket? Ak, nei. Hvis den Fat-

tige ret vilde nøies med det at være Menneske, og af Himmelens Fugle lære at være uden Næringssorg, da skulde han eenfoldigen opløfte sig over den tilsyneladende Forskjellighed, han skulde maaskee stundom foranlediges til at sige: den stakkels Rige, han har dog ret Næringssorg. Thi hvilket Menneske kan dog vel med Rette og med Sandhed sige disse Ord: jeg har ingen Næringssorg? Dersom den Rige, idet han siger det, peger paa sine Rigdomme: mon der da er Spoer af Mening i hans Tale! Modsiger han sig ikke i samme Øieblik himmelraabende, han, som holder Næringssorgen fast, idet han holder den borte ved sine Skatte, og af Næringssorg passer nøie paa dem og forøger dem! Ja, dersom den Rige vilde bortgive alt sit Gods, kaste Pengene — og Næringssorgerne fra sig og nu sige: jeg har ingen Næringssorg: da først var der jo Mening i hans Tale. Og dette er jo den Fattiges Tilfælde, naar han, som Intet eier og forsaavidt Intet har at bortkaste, kaster Næringssorgen paa Gud og siger: jeg har ingen Næringssorg. Er dette ikke saaledes, at Rigdommene maae bort, dersom det blot skal være muligt, at der kan være Mening i Talen? Dersom En, der eiede en kostbar Samling af herlige Lægemidler, af hvilke han daglig brugte Noget, vilde, idet han pegede paa Lægemidlerne, sige: jeg er ikke syg — var dette da ikke en himmelraabende Modsigelse!

Ofte nok føres der i Verden mellem Menneske og Menneske den unøisomme Sammenligningens Strid om Afhængighed og Uafhængighed, om det Lykkelige i at være uafhængig og det Tunge i at være afhængig. Og dog, dog har det menneskelige Sprog aldrig, og Tanken aldrig udfundet et skjønnere Sindbillede paa Uafhængighed end Himmelens — fattige Fugl; og dog, dog kan ingen Tale være mere besynderlig end at det skulde være saa Tungt at være — let som Fuglen! At være afhængig af sine Skatte, det er Afhængighed og tung Trældom; at være afhængig af Gud, ganske afhængig, det er Uafhængighed. Den bekymrede Skovdue frygtede daarligen at blive ganske afhængig af Gud, derfor ophørte den at være uaf-

hængig og at være Sindbilledet paa Uafhængighed, ophørte at være Himmelens fattige Fugl, der ganske er afhængig af Gud. Afhængighed af Gud er den eneste Uafhængighed, thi Gud har ingen Tyngde, det har kun det Jordiske og især jordiske Skatte, Den, der derfor er ganske afhængig af ham, han er let. Saaledes med den Fattige, naar han, nøiet med det at være Menneske, seer til Fuglen under Himmelen, seer til den — under Himmelen, som jo altid den Bedende seer op ad, den Bedende, nei han, den Uafhængige, er jo en Takkende.

* *
*

At nøies med det at være Menneske. Det var derom Talen handlede, og om hvorledes den Bekymrede lærer det af Lilierne paa Marken og af Himmelens Fugle, hvorledes derimod Sammenligningen avlede den verdslige Bekymring, og hvorledes den avlede Næringssorgen. Det er vel et Menneske, der har talet, men han har jo, understøttet af Lilierne og Fuglene, talet om Lilierne og Fuglene. Og saaledes indeholder det, at han er den Talende, ingen Sammenligning med noget andet Menneske, som havde han noget Fortrin ved at være Taler; nei, her er atter Ligeligheden ligeoverfor de guddommeligt beskikkede Lærere: Lilierne paa Marken og Himmelens Fugle.

II.

Dersom det er saaledes, at Sorg og Bekymring, især jo længere og jo dybere den trænger ind i Sjelen, eller jo længere den trænger dybt derind, ogsaa sætter sig desto fastere: da er det vel gavnligt at tænke paa en Adspredelse for den Bekymrede, om ikke i den Forstand, som Verden, ofte nok og daarligen nok, anbefaler forfængelig Adspredelses vilde Hasten eller støiende Bedøvelse. Naar da den Bekymrede føler sig forladt og dog, ved en Selvmodsigelse i Sorgen, ikke ønsker Deeltagelse, fordi denne indknibende og trykkende kommer ham for nær, saa han ømmer sig næsten ligesaa meget ved Deeltagelsen, som ved Smerten: da fører man ham hen i en Omgivelse, hvor Intet minder om Sorgen — end ikke Deeltagelsen, hvor Deeltagelsen ligesom er og dog ikke er; en Omgivelse, der har Deeltagelsens rørende Nærhed, forsaavidt den ligesom er, og tillige Deeltagelsens lindrende Fjernhed, forsaavidt den dog ikke er Deeltagelse.

Saaledes fører det forelæste Evangelium den Bekymrede ud paa Marken, i den Omgivelse, der vil flette ham ind med i det store Samliv, der vil vinde ham for Tilværelsens store Fællesskab. Men da nu Bekymringen har sat sig fast hos ham, saa gjælder det om, saa maa der gjøres Noget for at faae Øiet og Sindet bort fra den. Hertil ere tvende Bevægelser tjenlige, hvilke Evangeliet anbefaler. Thi naar den Bekymrede „betragter Lilien" ved hans Fod, da seer han ned ad; og naar han seer

ned ad til Lilien, saa seer han ikke Bekymringen. Vel muligt, at han i sin Sorg ogsaa ellers gik bøiet, saae ned ad, og saae sin Bekymring, men hvis han seer ned ad for at see til Lilien, saa seer han bort fra Bekymringen. Og naar han, efter Evangeliets Forskrift, seer til Fuglen under Himlen, da seer han op ad, og naar han seer op ad til Fuglen, da seer han ikke sin Bekymring. Vel muligt, at han ogsaa ellers i sin Sorg stundom saae op ad, naar han sendte et bekymret Suk op til Gud, og med Bekymringens Blik saae efter det; men dersom han seer op ad for at see til Fuglen under Himmelen, da seer han bort fra Bekymringen. Det nemlig, at Bekymringen har sat sig fast i et Menneskes Sjel, hvorledes skulde man bedre betegne det, end ved at sige, at det er, som naar Øiet stirrer. Naar Øiet stirrer, da seer det uforandret hen for sig, seer bestandigt Eet, og seer dog egentligen ikke, fordi det, som Videnskaben forklarer, seer sin egen Seen. Men da siger Lægen: bevæg Øiet. Og saaledes siger Evangeliet: adspred Sindet, see ned ad til Lilien, og lad være at stirre paa Bekymringen; see op ad til Fuglen og lad være at stirre paa Bekymringen. Naar da Taaren standser, medens Øiet seer ned ad til Lilien: er det da ikke, som var det Lilien, der aftørrede Taarer! Naar Veiret tørrer Taaren af Øiet, som seer efter Fuglen: er det da ikke som var det Fuglen, der aftørrede Taarer! Selv naar den Kjærlige sidder hos og aftørrer Taaren, hvis dog den Bekymrede bliver ved at græde: er dette da egentligen at aftørre Taarer? Men Den, der bringer den Bekymrede til at lade være at græde: han aftørrer Taarer.

Dette er, hvad man tør kalde en gudelig Adspredelse, der ikke som den verdslige og forfængelige hidser Utaalmodigheden og nærer Bekymringen, men adspreder, beroliger, overtaler, jo mere man fromt hengiver sig til den. Saare Meget har menneskelig Klogt opfundet for at forlyste og adsprede Sindet, og dog spotter Loven for denne Art Opfindelse den frugtesløse Stræben ved Selvmodsigelsen. Kunsten er selv i Utaalmodighedens Tjeneste; utaalmodigere og utaalmodigere

lærer den at fortætte Adspredelsers Mængde i det kortvarige Øieblik: jo mere denne Kløgt stiger, desto mere arbeider den sig selv imod, da det viser sig, at Adspredelsen bestandigt vil strække til for kortere og kortere Tid, eftersom Kunsten stiger. Lad os tage et Exempel, hvor den forfængelige og verdslige Adspredelse ret viser sig saa skrøbelig og selvmodsigende som den er. Fyrværkeren vil jo forlyste Øiet og adsprede Sindet ved i Nattens Mørke at tænde den kunstige blussende Flygtighed. Og dog, dersom det blot skal vare en Time, saa bliver Tilskueren træt; dersom det blot skal vare et lille Øieblik mellem hvert nyt Tænd, saa bliver Tilskueren træt. Kløgtens Opgave er altsaa at gjøre det hurtigere og hurtigere af, det Høieste, det Fuldendteste vil blive at brænde det Hele af i nogle faa Minuter. Men dersom Adspredelse er bestemt til at fordrive Tiden, saa viser Selvmodsigelsen sig jo tydeligt: at Adspredelsen, naar den er bleven meest fuldendt i Kunst, kun kan fordrive et Par Minuter — desto rædsommere bliver det netop tydeligt, hvor lang Tiden er. For Betaling kjøber man da Adgang til i en Utaalmodighedens Spænding at skulle vente Forlystelsens Begyndelse, og i samme Øieblik er den forbi. Som hine gøglende Blus lyse og øieblikkeligt forsvinde i Intet, saaledes maa Dens Sjel være, der kun kjender saadanne Adspredelser: i Adspredelsens Minut fortvivler han over Tidens Længde.

Ak, hvor anderledes med den gudelige Adspredelse! Thi saae Du nogensinde den stjerneklare Himmel, og har Du vel fundet noget tilforladeligere Syn! Det koster ikke Noget, saaledes er der ingen Utaalmodighedens Tilskyndelse; det hedder ikke: iaften, endnu mindre Kl. 10 paa Slaget. O nei, der ventes paa Dig, om der end i en anden Forstand ikke ventes paa Dig — som Stjernerne nu lyse tindrende i Natten, saaledes have de staaet gjennem Aartusinder uforandrede. Som Gud gjør sig usynlig, ak, derfor er der maaskee Mangen, som aldrig ret blev opmærksom paa ham: saaledes gjør Stjernehimlen sig ligesom ubetydelig, ak, derfor er der maaskee Mangen, som aldrig ret saae den. Den guddommelige Majestæt forsmaaer

den synlige, den usande Paafaldenhed; Stjernehimlens Høitidelighed er mere end bramfri. O, men dersom Du staaer stille; dersom Du maaskee uden Hensigt gik der ud, hvor den Aar ud og Aar ind, upaaskjønnet, er synlig, dersom Du tilfældigviis standsede og vendte Dit Blik op ad — Du har dog vel sandet det: Overtalelsen stiger med hvert Øieblik; mere og mere rørende fralister den Dig det Timelige; i dybere og dybere Glemsel synker, hvad der skal glemmes med hvert Øieblik Du vedbliver at betragte den. O, gudelige Adspredelse, ikke kalder Du Dig troløst og forræderisk en Adspredelse, medens Du dog ved tom Larmen, ved jagende Utaalmodighed er i Pagt med Kjedsomheden, hvori Du styrter Menneskет dybere og dybere — ved Adspredelsen: nei, Du er i Pagt med det Evige, og derfor er kun Begyndelsen vanskelig; naar den er gjort, da voxer Adspredelsens — Stilhed, og i den Overtalelsen.

Saaledes er det med Alt i Naturen; det synes ubetydeligt, og er dog saa uendeligt rigt. Dersom Du derfor hastende gaaer Din Gang i vigtigt Ærende, og Veien fører Dig langs Havets Bred: da tag Dig iagt. Vel sandt, der er Ingen, som kalder paa Dig, der høres ingen Indbydelse, hverken Udskrigerens Stemme eller Kanoners Torden som til menneskelig Forlystelse; og dog tag Dig iagt; iil, at Du ikke ved at staae stille et Øieblik maaskee i Bølgegangen opdager Eensformighedens Overtalelse. Og saaledes ogsaa med Lilien paa Marken og med Fuglen under Himmelen; dersom Du skyndsomt gaaer „til Din Ager, til Dit Kjøbmandskab, til Din Hustrue", og en Fugl flyver Dig forbi: da see Dig ikke om efter den; thi dersom Du saae efter den, da maatte Du maaskee staae længe for længe at see efter Fuglen. Dersom det er Arbeidets Tid, hvori man skal passe sin Gjerning, dersom Høstkarlen flinkt hvæsser sin Lee og svinger den mod Sæden, da lad ham ikke see til Lilien ved hans Fod, at den ikke overtaler ham, saa baade Lilien og Høstkarlen bliver staaende.

Men den Bekymrede, han advares ikke, ham tilskynder tvertimod Evangeliet til at gaae ud paa Marken, og da at staae

ſtille for at betragte Lilien og Fuglen, at den gudelige Adſpredelſe maatte bringe det ſtirrende Øie til at bevæge ſig, maatte adſprede det Sind, i hvilket Bekymringen har ſat ſig faſt. Betragt Lilien, ſee, hvor den ſtaaer yndig ved Din Fod, forſmaae den ikke, den venter jo dog paa, at Du vil fryde Dig ved dens Deilighed! See, hvor den bevæger ſig hid og did, ryſter Alt af ſig, for at vedblive at være yndig! See, hvor den forfriſker ſig ved Vinden, gjør ſig ligeſom Bevægelſe, at den atter ſtille maa glædes ved ſin lykkelige Tilværelſe! See, hvor mild den er, altid villig til at ſpøge og til at lege, medens den dog ved at give efter ſeirer over den heftigſte Storm og holder den ud! Betragt Fuglen under Himmelen, ſee hvor den flyver; maaſkee kommer den langveis fra, fra fjerne, fjerne lykkeligere Egne — men ſaa ere diſſe jo dog til; maaſkee flyver den bort, langt bort til fjerne, fjerne Egne — ſaa lad den tage Din Bekymring med! Og det gjør den uden at mærke Byrden, hvis Du blot vedbliver at ſee efter den. See, hvor den nu ſtaaer ſtille, den hviler ſig — i det uendelige Rum; den hviler ſig altſaa der, hvor ingen Hvile ſynes mulig! See, hvor den finder ſin Vei; og hvilken Vei gjennem alle et Menneſkelivs Trængſler og Gjenvordigheder er dog ſaa vanſkelig, ſaa ubegribelig, ſom „Fuglens gaadefulde Vei gjennem Luften"! Der er altſaa Vei og Vei at finde, hvor Veien ſynes en Umulighed.

Dog, ſom al Adſpredelſe ikke blot ſkal fordrive Tiden, men fornemmeligen tjene til at give den Bekymrede Andet at tænke paa: ſaa ville vi nu betragte, hvorledes den Bekymrede, ſom ſeer til Lilien og til Fuglen, ved Hjælp af den gudelige Adſpredelſe, der ſpreder Taagerne, faaer Andet at tænke paa end Bekymringen, hvorledes han ved at glemme Bekymringen i Adſpredelſen føres til at betænke:

hvor herligt det er at være Menneſke.

„Klæder da Gud ſaaledes Græsſet paa Marken... ſkulde han ikke meget mere klæde Eder I lidet Tro-

ende!" Gud klæder altsaa Græsset eller Græsset er paaklædt; Stengelens skjøntformede Hylster, Bladets fine Liin, Farveblandingens yndige Afskygninger, den hele Rigdom, om jeg saa tør sige, af Baand og Sløifer og Stads — alt Dette hører med til Liliens Paaklædning, og det er Gud, der saaledes klæder den. „Skulde han da ikke meget mere klæde Eder, I lidet Troende?" „I lidet Troende". Dette er Formaningens milde Bebreidelse; saaledes tales der til Den, som har Uret, naar Kjærligheden ikke nænner at tale strængt: med Fingeren truer den bebreidende ad ham og siger, Du lidet Troende, men siger det saa mildt, at Bebreidelsen ikke saarer, ikke bedrøver, ikke nedslaaer, men snarere opreiser og giver Frimodighed. Dersom et Barn bedrøvet kom til den Ældre og bad om Noget, som Barnet i Grunden havde og længe havde havt, men ikke var blevet opmærksomt paa, og derfor meente, at det skulde bede derom for at faae det, istedenfor at det skulde takke for, at det havde det: mon da ikke den Ældre mildt bebreidende vilde sige: ja, mit kjære Barn, det skal Du nok faae imorgen, Du lidet Troende! Det vil sige, naar Du engang kommer til bedre Forstand, da vil Du nok paaskjønne, at Du har det, at Du bestandigt har havt det, og at det derfor var en Art Uskjønsomhed, om end tilgivelig ja klædelig for et Barn, at Du bad om — hvad Du havde.

Men er Ordets Mening denne, saa siges der jo i Evangeliet ikke blot, at Mennesket er klædt som Græsset, men at han er klædt langt herligere. Ved Hjælp af den tilføiede Bebreidelse (I lidet Troende) er der egentligen sagt: skulde Gud ikke meget mere *have* klædt Eder; saa Talen ikke er om den nye Kjole, man saa gjerne vil have til paa Søndag, eller om den nye Kjole, man saa høiligen behøver, men om at Uskjønsomheden vil glemme, hvor herligt Mennesket fra Guds Haand — er paaklædt. Vilde der ikke ogsaa være et Misforhold i den Tale, hvis Første var: at Lilien er herligere paaklædt end Salomo, og hvis Sidste er: skulde Gud ikke meget mere klæde Eder, vilde der ikke være et Misforhold, dersom der paa sidste Sted skulde forstaaes: det Par Klædningsstykker et Menneske kan behøve?

Lad os dog ret betænke denne Sag. Der siges, at Lilien er paaklædt, men dette er jo dog ikke saaledes at forstaae, at Liliens Tilvær er Eet og det at have Klæder paa noget Andet; nei dens Paaklædning er det at være Lilie. Skulde Mennesket nu i denne Forstand ikke være langt herligere paaklædt? Eller skulde det være tilladt af Bekymring for Klædningsstykkerne ganske at glemme den første Paaklædning? O, Du lidet Troende, Du Uskjønsomme med Din indbildte Trang, o Du Bekymrede, selv om Din Trang var stor, at Du dog ganske vil glemme, hvorledes Gud har klædt Dig; lær af Myren at blive viis, men lær af Lilien, hvor herligt det er at være Menneske, hvor herligt Du er paaklædt, Du lidet Troende!

Den verdslige Bekymring søger altid at føre et Menneske ud i Sammenligningernes smaalige Uro, bort fra de eenfoldige Tankers ophøiede Ro. At være paaklædt betyder da at være Menneske — og saa at have gode Klæder paa. Den verdslige Bekymring beskæftiger sig med Klæderne og Klædernes Forskjellighed: er den da ikke som Barnet, der bedrøvet kommer og beder om hvad det har, og til hvem den Ældre mildt bebreidende siger: det skal Du nok faae imorgen, Du lidet Troende! Selv en Nødlidende vil Evangeliet dog først minde om, ikke ganske at glemme, hvor herligt han er paaklædt af Gud. Og dernæst, vi ere jo dog saare langtfra ikke alle i alvorligere og strængere Forstand Trængende, men derimod ere vi maaskee alle kun altfor tilbøielige til at bekymres om Klæderne, og uskjønsomme nok til at glemme de første Tanker — og den første Paaklædning. Men ved at betragte Lilien mindes den Bekymrede om, at sammenligne sin Paaklædning med Liliens — selv om Armod havde klædt ham i Pjalter.

Burde da ikke Indbydelsen til at lære af Lilierne være Enhver kjærkommen, som Paamindelsen er ham tjenlig! Ak, i Sammenligningernes søgne og verdslige Liv glemmes mere og mere, maaskee ganske, hine store, opløftende, eenfoldige, hine første Tanker. Det ene Menneske sammenligner sig med Andre, den ene Slægt sammenligner sig med den anden: og

saaledes voxer Sammenligningernes opdyngede Mængde ret egentligen Menneſket over Hovedet. Alt ſom Kunſtfærdigheden og Travlheden tiltager, bliver der vel i hver Slægt Flere og Flere, der trælſomt arbeide hele Livet igjennem langt nede i Sammenligningernes lave, underjordiſke Egne, ja ligeſom Bjergarbeiderne aldrig ſee Dagens Lys, saaledes komme diſſe Ulykkelige aldrig til at ſee Lyſet: hine opløftende, eenfoldige, hine første Tanker om, hvor herligt det er at være Menneſke. Og op efter paa Sammenligningens høie Steder, der driver den ſmilende Forfængelighed ſit falſke Spil, bedrager de Lykkelige, saa de intet Indtryk faae af hine ophøiede, eenfoldige, hine første Tanker. — At være Herſker; ja, hvilken Strid føres ikke derom i Verden, det være nu om at herſke over Riger og Lande, over Tuſinder, eller om dog at have eet Menneſke at herſke over — foruden ſig ſelv, ſom Ingen er bekymret for at herſke over. Men ude paa Marken hos Lilierne, hvor ethvert Menneſke, der ſtille og eenſomt dier hine første Tankers Mælk, er hvad ethvert Menneſke efter guddommelig Beſtemmelſe er, er Herſker: ja, der vil Ingen være Herſker! At være Vidunderet; ak, hvilke Anſtrængelſer gjøres der ikke i Verden for at naae dette Misundte, og hvorledes anſtrænger ikke Misundelſen ſig for at hindre det! Men ude paa Marken hos Lilierne, hvor ethvert Menneſke er hvad Gud har gjort ham til, er Skabningens Under: ja, der vil Ingen være Vidunderet! Den enkelte Bedre vilde vel ſmile, Mængdens ſkingre Latter ſpotte den Daare, der i ſaadan Forſtand kunde tale om det at være Herſker, og om det at være Vidunderet. Og dog, hvad kan vel Prædikeren mene med de Ord: „at Gud afſondrede Menneſket for at ſee, om han vilde agte ſig ſelv liig Dyret". Thi Den, der ikke afſondret vil beroliges, troſtes, opbygges, oploftes ved hine første Tankers Ubetingethed; Den, der vil give ſig ſelv hen til at forſvinde og omkomme i Sammenligningernes intetſigende Tjeneſte: han agter ſig ſelv liig Dyret, hvad enten han ſammenlignelſesviis var den Udmærkede eller den Ringe. Derfor afſondrede Gud Menneſket, gjorde hvert Menneſke til dette Særſkilte,

der indeholdes i de første Tankers Ubetingethed. Det enkelte Dyr er ikke afsondret, er intet Særskilt ubetinget, det enkelte Dyr er Tal og hører under, hvad den meest berømte hedenske Tænker har kaldet Dyre-Bestemmelsen: Mængden. Og det Menneske, der fortvivlet vender sig fra hine første Tanker for at styrte sig i Sammenligningernes Mængde: han gjør sig selv til Tal, han agter sig selv lig Dyret, hvad enten han sammenlignelsesvis blev den Udmærkede eller den Ringe.

Dog, hos Lilierne er den Bekymrede afsondret, langt borte fra alle menneskelige eller maaskee rettere umenneskelige Sammenligninger mellem Menneske og Menneske: ja ikke Den, der har vendt den største Stad i Verden Ryggen, har ladet en saadan broget Mængde, en saadan forvirret, uhyre Mangfoldighed bag sig, som Den, der vendte de umenneskelige Sammenligninger Ryggen — for menneskeligt at sammenligne sin Paaklædning med Liliens.

Ved Paaklædningen maa da, som vist er, forstaaes det at være Menneske. Allerede en Hedning har været opmærksom herpaa. Han vidste ikke at henføre Alt til Gud, men han meente, at det var Sjelen, der, som han sindrigt siger, lig en Væver selv vævede Legemet, hvilket er Menneskets Paaklædning. Og nu prisede han i skjøn Forundring det menneskelige Legemes sindrige Skabning, dets Herlighed, med hvilken da ingen Plante og intet Dyr kunde udholde nogen Sammenligning. I Tanken lod han det ligesom blive til hvad der er Menneskets Udmærkelse: den opreiste Gang, og idet han tænkende eftergjorde det, da opløftedes hans Sind. Han forundredes over det menneskelige Øies Sindrighed og endnu mere over Blikket, thi Øie har Dyret, men Blik har kun Mennesket, som derfor ogsaa i hiin Forundredes skjønne Modersmaal kaldes: den Opreiste, dog saaledes, at der antydes det Dobbelte, først det, at Menneskets Skikkelse er opreist som den ranke Stamme, og dernæst, at den saaledes Opreiste retter sit Blik op ad; om end den ranke Stamme hæver sig høiere: ved Hjælp af Blikket løfter den Opreiste stolt sit Hoved høiere end Bjergene. Saa-

ledes staaer Menneſket opreiſt — bydende, og derfor tyktes det hiin Forundrede saa herligt, at Menneſket var den eneſte Skabning, der havde Hænder, thi Haanden udrækker jo Herſkeren, naar han befaler. Og saaledes fremdeles paa mange Maader vidſte hiin Forundrede at tale herligen om Menneſkets herlige Paaklædning. Mangen har maaſkee talt lærdere, indſigtsfuldere, videnſkabeligere maaſkee derom, men forunderligt nok, Ingen har talet mere forundret end hiin ædle Viſe, der ikke begyndte med at tvivle om Alt, men tvertimod da han var bleven Ældre, da han havde seet og hørt og oplevet Meget, ret begyndte at forundre ſig, at forundre ſig over hiint eenfoldige Førſte, hvilket ellers Ingen saaledes bryder ſig om, end ikke den Lærde og Videnſkabsmanden, thi det beſkæftiger dog ikke diſſe — ſom Forundringens Gjenſtand. Men denne Forundringens Tale er dog forſaavidt ufuldkommen, ſom den henfører Paaklædningen til Sjelen. Meeſt ufuldkommen, ja daarlig er den Tale, der ganſke glemmer hiint høitidelige Førſte, saa den udenvidere, tankeløſt tager det, at være Menneſke, givet ſom var det Ingenting, tager det forſængeligt og ſtrax begynder Daarſkaben om Klædningsſtykkerne, om Buxer og Troie, om Purpur og Hermelin. Men ufuldkommen er ogſaa den Tale, der vel er opmærkſom paa det Førſte, men ikke ret opmærkſom paa Gud. Nei, ſkal Menneſket ſammenligne ſig ſelv med Lilien, da maa han ſige: Alt det jeg er ved at være Menneſke, det er min Paaklædning, Intet ſkyldes mig ſelv, men herligt er det.

Hvorledes ſkulle vi nu tale om denne Herlighed? Der kunde tales længe uden at blive færdig, men dertil er her ikke saaledes Stedet. Lader os derfor hellere tale kort og ſamle Alt i eet eneſte Ord, hvilket Skriften ſelv bruger med Myndighed: Gud ſkabte Menneſket i ſit Billede, og dog atter for Korthedens Skyld kun forſtaae dette Ord om Eet.

Gud ſkabte Menneſket i ſit Billede; ſkulde det ikke være herligt at være saaledes paaklædt! Siger Evangeliet for at priſe Lilien, at den overgaaer Salomo i Herlighed: ſkulde det ikke være uendeligt herligere at ligne Gud! Lilien ligner ikke Gud,

nei det gjør den ikke; den har et lille Kjende paa sig, hvorved den minder om Gud, den har et Vidnesbyrd, som jo Gud i Intet af det Skabte har ladet sig uden Vidnesbyrd, men Lilien ligner ham ikke.

Naar Mennesket seer sit Billede i Havets Speil, da seer han selv sit Billede, men Havet er ikke Menneskets Billede, og naar han fjerner sig, er Billedet borte: Havet er ikke Billedet og kan end ikke fastholde Billedet. Hvoraf kommer dette, uden deraf, at den synlige Skikkelse netop ved Synligheden er afmægtig (netop ligesom den legemlige Nærværelse gjør det umuligt at være allestedsnærværende), saa den ikke kan gjengive sig selv saaledes i et Andet, at dette beholder Billedet, naar Skikkelsen fjerner sig. Men Gud er Aand, er usynlig, og Usynlighedens Billede er jo atter Usynlighed: saaledes gjengiver den usynlige Skaber sig i den Usynlighed, hvilken er Aandens Bestemmelse, og Guds Billede er netop den usynlige Herlighed. Var Gud synlig, ja da var der Ingen, der kunde ligne ham eller være hans Billede; thi alt Synligts Billede er ikke til, og blandt alt det Synlige er der Intet, end ikke et Blad, der ligner det Andet eller er dets Billede, var det Tilfældet, da var Billedet Gjenstanden selv. Men da Gud er usynlig, saa kan Ingen synligt ligne ham; just derfor er det at Lilien ikke ligner Gud, fordi Liliens Herlighed er den synlige, og derfor talede Hedningen dog ufuldkomment om Mennesket, selv naar han talte fuldkomnest om det menneskelige Legemes Herlighed, men Intet talte om, at den usynlige Gud skabte hvert Menneske i sit Billede.

At være Aand, det er Menneskets usynlige Herlighed. Naar saa den Bekymrede ude paa Marken staaer omgiven af alle Vidnesbyrdene, naar hver en Blomst siger til ham: husk paa Gud! da svarer Mennesket: det skal jeg nok, lille Børn, jeg skal tilbede ham, det kan I Stakler ikke. Den Opreiste er altsaa en Tilbedende. Den opreiste Gang var Udmærkelsen, men at kunne kaste sig tilbedende ned, er dog det Herligere; og hele Naturen er som det store Tjenerskab, der paaminder Mennesket,

Herskeren, om at tilbede Gud. Det er dette, der ventes paa, ikke at Menneskет skal komme og overtage Herredømmet, hvilket ogsaa er herligt og ham beskikket, men at han tilbedende skal prise Skaberen, hvad Naturen ikke gjør, thi den kan kun minde Menneskет om at gjøre det. Herligt at være klædt som Lilien; endnu herligere at være den opreiste Hersker; men herligst at være Intet ved at tilbede.

At tilbede er ikke at herske, og dog er Tilbedelsen netop det, hvorved Menneskет ligner Gud, og det i Sandhed at kunne tilbede den usynlige Herligheds Fortrin for al Skabningen. Hedningen var ikke opmærksom paa Gud, og søgte derfor Ligheden i det at herske. Men saaledes er Ligheden ikke, nei saa er den tvertimod tagen forfængeligt; den er kun i Sandhed indenfor den uendelige Forskjellighed, og derfor er det at tilbede Ligheden med Gud som det er Fortrinnet for al Skabningen. Menneskет og Gud ligne hinanden ikke ligefremt, men omvendt: først naar Gud uendeligt er bleven Tilbedelsens evigt og allesteds nærværende Gjenstand, og Menneskет altid en Tilbedende, først da ligne de hinanden. Vil Menneskет ligne Gud ved at herske, da har han glemt Gud, da er Gud gaaet bort, og Menneskет leger Hersker i hans Fraværelse. Og saaledes var Hedenskabet, det var Menneskets Liv i Guds Fraværelse. Derfor var Hedenskabet dog som Naturen; og det Tungeste, der kan siges om det er: det kunde ikke tilbede — selv hiin ædle, eenfoldige Vise, han kunde tie af Forundring, men han kunde ikke tilbede. Men det, at kunne tilbede, er ingen synlig Herlighed, den kan ikke sees; og dog sukker Naturens synlige Herlighed, den bønfalder Herskeren om, den husker i eet væk Menneskет paa, at han endeligen ikke maa glemme — at tilbede. O, hvor herligt at være Menneske!

Men saa fik jo den Bekymrede i Adspredelsen hos Lilierne ganske Andet at tænke paa end Bekymringen, han kom til ret at betænke, hvor herligt det er at være Menneske. Glemmer han det verdsligt igjen i Sammenligningernes Krydsen og Forskjellighedernes Sammenstød mellem Menneske og Menneske:

da er det ikke Liliernes Skyld, da er det tvertimod, fordi han ogsaa har glemt Lilierne, glemt, at der var Noget han skulde lære af dem, og Noget han endeligen maatte huske paa at gjøre for dem. Skulde man nemlig betegne den verdslige Bekymring med eet eneste Ord, maatte man da ikke sige: den er en Bekymring om Klæderne, en Bekymring om: at synes; netop derfor er Opbyggelsen ved den usynlige Herlighed den høieste Opløftelse over verdslig Bekymring: det, at tilbede, er Herligheden og tillige en Tjeneste, der vises Lilien.

Saaledes med Liliernes Undervisning. Vi ville nu betragte, hvorledes den Bekymrede af **Fuglen** lærer, hvor herligt det er at være Menneske.

„Fuglen saaer ikke, og høster ikke, og sanker ikke i Lade", Fuglen er uden Næringssorg. Men er dette da egentligen en Fuldkommenhed; er det en Fuldkommenhed at være sorgløs i Faren, naar man ikke kjender den, ikke veed den er til; er det en Fuldkommenhed at gjøre sikkre Skridt — fordi man gaaer iblinde, at gaae trygt — fordi man gaaer isøvne! Nei, da maa man dog vel sandere sige, at det er en Fuldkommenhed, at kjende Faren, at see den under Øine, at være vaagen: at det er en Fuldkommenhed at kunne have Næringssorg — for nemlig at overvinde denne Frygt, for at lade Troen og Tilliden drive Frygten ud, saa man i Sandhed er uden Næringssorg i Troens Sorgløshed. Thi kun Troens Sorgløshed er i guddommelig Forstand den Svæven, hvis skjønne men ufuldkomne Sindbillede er Fuglens lette Flugt. Derfor tale vi jo ogsaa om at hæve sig paa Troens Vinger, og dette Vingeslag er i guddommelig Forstand det fuldkomne, Fuglens Vingeslag kun en svag en billedlig Antydning; ja, som naar den trætte Fugl med afmattede Vingeslag langsomt synker til Jorden, saaledes er selv den dristigste Fugls stolteste Flugt kun jordisk og timelig Mathed i Sammenligning med Troens høie Svæven, en langsom Synken i Sammenligning med Troens lette Stigen.

Vi ville nærmere betragte dette. Hvorfor har Fuglen ikke Næringssorg? Fordi den kun lever i Øieblikket, altsaa fordi

der slet intet Evigt er i Fuglen; men er dette vel en Fuldkommenhed! Hvorledes fremkommer derimod Næringssorgens Mulighed; derved, at det Evige og det Timelige berøre hinanden i en Bevidsthed, eller rettere derved, at Mennesket har Bevidsthed. I Bevidstheden er han evigt langt, langt ude over Øieblikket, ingen Fugl fløi saa langt bort, og dog bliver han netop derved opmærksom paa den Fare, som Fuglen ikke aner: idet Evigheden blev til for ham blev ogsaa den Dag imorgen til. Ved Bevidstheden opdager han en Verden, som ikke den meest bereiste Fugl kjender: det Tilkommende, og naar dette Tilkommende ved Bevidstheden tages tilbage i Øieblikket, saa opdages Bekymringen, som Fuglen ikke kjender, thi hvor langt den end fløi og hvor langt borte fra end den vendte tilbage, den fløi aldrig til det Tilkommende og vendte aldrig derfra tilbage.

Da nu Mennesket er Bevidsthed, saa er han Stedet, hvor det Evige og det Timelige bestandigt berøre hinanden, hvor det Evige bryder sig i det Timelige. Derfor kan Tiden falde et Menneske lang, fordi han har det Evige i Bevidstheden, og med dette maaler Øieblikkene; men Tiden falder aldrig Fuglen lang. Derfor har Mennesket en farlig Fjende, som Fuglen ikke kjender: Tiden, en Fjende, ja en Fjende eller en Ven, hvis Efterstræbelser eller hvis Omgang Mennesket ikke kan undrage sig, fordi han har det Evige i Bevidstheden, og derfor maa maale den. Paa mange Maader kan det Timelige og det Evige smerteligt berøre hinanden i den menneskelige Bevidsthed, men een af de Berøringer, ved hvilken Mennesket især ømmer sig, er dog Næringssorgen. Dens Afstand fra det Evige synes saa uendelig; der er ikke Tale om at udfylde Tiden med nogen herlig Bedrift, nogen stor Tanke, nogen opløftende Følelse, som i de Timer, om hvilke man siger, at de leves for Evigheden, ak nei, der er kun Tale om det fattige Arbeide i Timer, der ganske egentligen leves for Timeligheden, det fattige Arbeide, at tilveiebringe Betingelsen for timeligt at være til. Men dog er det, at kunne have Næringssorg, en Fuldkommenhed, og er

blot Nedtrykkelsens Udtryk for Menneskets Ophøiethed, thi saa høit, som Gud ophøier, saa dybt trykker han ogsaa ned, men altsaa betyder det, at være dybt nedtrykt, ogsaa at være høit ophøiet. Og høit løftede Gud Mennesket over Fuglen ved det Evige i Bevidstheden, saa trykte han ham igjen, om man saa vil, under Fuglen ved Kjendskab til den Sorg, den jordiske, ringe Sorg, som end ikke Fuglen kjender. O, hvor fornemt synes det, at Fuglen ikke har Næringssorg — og dog, hvor langt herligere at kunne have den!

Af Fuglen kan Mennesket derfor vel lære, han kan ogsaa kalde Fuglen sin Lærer, men dog ikke i høieste Forstand. Som Fuglen er uden Næringssorg, saa er i Grunden et Barn det ogsaa; ak, hvo vilde ikke gjerne lære af et Barn! Og naar den indbildte eller den virkelige Trang i Bekymringen gjør et Menneske mismodigt, forstemt, nedslagen: o, da vil han gjerne formildes, gjerne lære af et Barn, gjerne i sit stille, taknemlige Sind kalde Barnet sin Lærer. Men dersom Barnet vilde tage Ordet og tale belærende, saa vilde vel den Ældre mildt sige: ja, mit kjære Barn, det er Noget, som Du ikke forstaaer Dig paa. Og dersom Barnet da ikke taug, saa vilde den Ældre sige, at det var et uartigt Barn, og maaskee ikke tage i Betænkning at slaae — Læreren, og maaskee gjøre det med Rette, hvorfor, fordi den Ældre i alvorlig Forstand er Barnets Lærer, Barnet kun i den spøgefulde Alvors skjønne Forstand den Ældres Lærer. Men saa er det jo dog en Fuldkommenhed, at kunne have Næringssorg, og Mennesket den langt Overlegne, om han end gjerne efter Evangeliets Anviisning lærer af Fuglen, og i stille, taknemligt Sind kalder den sin Lærer.

Fuglen, som er uden Næringssorg, er da vel Menneskets Forbillede, og dog er Mennesket, ved at kunne have Næringssorg, langt fuldkomnere end Forbilledet. Derfor tør Mennesket aldrig glemme, at Den, der henviste ham til Himmelens Fugle, som til en første, en barnlig Underviisning, at netop Han i Alvor og Sandhed er det egentlige Forbillede, at netop Han er den sande, den væsentlige menneskelige Fuldkommenheds

Forbillede. Thi naar der siges: Fuglene have Reder og Rævene have Huler, men Menneskens Søn har ikke Det, hvortil han kan helde sit Hoved: da tales der jo om en Tilstand, som er mere hjælpeløs end Fuglens og tillige sig dette bevidst. Men da, med Bevidsthed derom, at være uden Rede, uden Tilhold, da — at være uden Sorg: ja dette er den ophøiede Skabnings, er Menneskets guddommelige Forbillede. For Fuglen er dette Forbillede ikke til, ei heller for Barnet; men altsaa er det, at kunne have Næringssorg, en Fuldkommenhed. Er det ikke saaledes? Sige vi vel, at det er en Fuldkommenhed hos Qvinden, at hun, som den Svagere, ikke kan gaae i Krig; at det er en Fuldkommenhed hos den Fangne, at han ikke kan komme ud og vove Livet; at det er en Fuldkommenhed hos den Sovende, at han sover sig fra Faren; eller sige vi vel, at det er en Fuldkommenhed, at være udelukket fra at turde kalde den Ophøiede sit Forbillede! Men hvorfor tales der da anderledes om Næringssorg, som var Qvinden lykkeligere, fordi det nærmest er Manden, som maa erhverve; som var den Fangne lykkelig, fordi Staten ernærer ham; som var Den lykkelig, der sov sig til Rigdom; eller Den lykkeligst, der maaskee ved Rigdom var udelukket fra at kalde Gud-Mennesket sit Forbillede!

Dog ude hos Fuglen kan den Bekymrede ikke tale saaledes; han seer til Fuglen, han glemmer den indbildte Bekymring ganske, selv den virkelige Trang glemmer han for Øieblikket, han formildes, ja han opbygges. Men dersom Fuglen understod sig at sige et belærende Ord, da vilde han vel svare: „min lille Ven, det er Noget, Du ikke forstaaer Dig paa", det er, han vilde blive sig bevidst, at det er en Fuldkommenhed, at kunne have Næringssorg.

„Fuglen saaer ikke, og høster ikke, og sanker ikke i Lade;" det vil sige Fuglen arbeider ikke.

Men er dette da en Fuldkommenhed, slet ikke at arbeide; er det en Fuldkommenhed, at stjæle Dagens Tid i samme Forstand, som Søvnen stjæler Nattens! Thi vel vaagner Fuglen tidlig til Sang, og dog, dog naar den har sovet vaagner den

egentligen til at drømme, selv dens skjønneste Sang er jo en Drøm om en ulykkelig Elskov; og saaledes sover og drømmer den Livet hen, en lykkelig eller en tungsindig Spøg. Men er dette dog vel en Fuldkommenhed, er det en Fuldkommenhed hos Barnet, at det leger og bliver træt — som Manden af Arbeide — og sover, og leger atter! Det er elskeligt hos Barnet, ak, hvo vilde ikke gjerne lære af et Barn! Og naar den Ældre stundom vel gjør sit Arbeide, men ikke bliver glad derved, ja endog maaskee fortreden: o, da vil han gjerne formildes ved Barnet, gjerne lære af det, gjerne i sit stille taknemlige Sind kalde Barnet en Lærer. Men han vilde ikke tage i Betænkning, hvis fornødent gjordes, at iretteſætte — Læreren, og den Ældre vilde gjøre det med Rette, hvorfor, fordi den Ældre i Alvorens Forstand er Barnets Lærer, Barnet kun i den spøgefulde Alvors skjønne Forstand den Ældres Lærer.

Fuglen arbeider ikke; dens Liv er i uskyldig Forstand Forfængelighed, og i uskyldig Forstand tager den selv Livet forfængeligt. Er dette vel en Fuldkommenhed; saa er det vel ogsaa en Ufuldkommenhed hos Gud, at han arbeider, at han arbeider indtil nu! Er det en Fuldkommenhed hos Fuglen, at den i vanskelige Tider sidder og døer af Sult og slet Intet veed at gjøre, at den fortumlet lader sig falde til Jorden og døer? Ellers tale vi jo ikke saaledes. Naar Sømanden lægger sig i sin Baad og lader staae til i Uveiret, og slet Intet veed at gjøre: da tale vi ikke om hans Fuldkommenhed. Men naar den kjække Sømand veed at styre, naar han ved Snilde, ved Kraft, ved Udholdenhed arbeider Storm og Uveir imod, arbeider sig ud af Faren: da beundre vi ham. Naar man langt op ad Formiddagen seer Den, der staaer sildig op, dvask og dog sulten vente paa at faae Føden ved et Tilfælde, prise vi vel dette; men naar vi tidlig om Morgenen see den flinke Arbeider, eller naar vi end ikke see ham, men tidligt om Morgenen see, at han har allerede været der, at Fiskeren har allerede været ude ved Garnet, at Røgteren har allerede flyttet Køerne: da prise vi Fiskeren og Røgteren. At arbeide er Menneskets Fuldkommenhed. Ved

at arbeide ligner Mennesket Gud, der jo ogsaa arbeider. Og naar da et Menneske arbeider for Føden, da ville vi ikke daarligen sige, at han ernærer sig selv, vi ville hellere, netop for at minde om, hvor herligt det er at være Menneske, sige: han arbeider med Gud for Føden. Han arbeider med Gud, altsaa han er Guds Medarbeider. See, det er Fuglen ikke, Fuglen faaer nok Føden, men den er ikke Guds Medarbeider. Fuglen faaer Føden ligesom ude paa Landet en Omvandrende faaer Underholdet, men Tjeneren, der arbeider for Føden, kalder Husbonden sin Medarbeider.

Fuglen arbeider ikke — og dog faaer den Føden: er dette en Fuldkommenhed hos Fuglen? Ellers sige vi jo, at Den, som ikke vil arbeide, heller ikke faaer Føden; og dette siger Gud ogsaa. Naar da Gud gjør en Undtagelse med Fuglen, saa er det fordi den stakkels Fugl ikke kan arbeide. Den stakkels Fugl kan ikke arbeide — taler man vel saaledes om en Fuldkommenhed? Fuldkommenheden er da at arbeide. Det er ikke, som man fattigt fremstiller det, at det er en haard Nødvendighed at maatte arbeide for at leve: o, nei det er en Fuldkommenhed, ikke hele Livet igjennem at være Barn, ikke altid at have Forældre, der sørge for En, baade medens de leve og naar de ere døde. Den haarde Nødvendighed, der imidlertid dog netop anerkjender det Fuldkomne hos Mennesket, behøves kun for at tvinge Den, der ikke selv frit vil forstaae, at det at arbeide er en Fuldkommenhed, og derfor ikke glad vil gaae til Arbeidet. Selv derfor om den saakaldte haarde Nødvendighed ikke var: det var dog en Ufuldkommenhed, om et Menneske lod være at arbeide.

Der er sagt om de Hæderstegn, en Konge kan uddele, at Nogle bære Hæderstegnet dem til Ære, Andre ære Hæderstegnet ved at bære det. Saa lad os anføre et stort Forbillede, der ret egentligen kan siges at have æret det, at arbeide: Apostelen Paulus. Dersom ellers Nogen maatte kunne have ønsket Dognet dobbelt Længde — da vel Paulus; dersom ellers Nogen kunde have givet hver Time stor Betydning for Mange — da vel

Paulus; dersom ellers Nogen let kunde have ladet sig underholde af Menighederne — da vel Paulus: og dog foretrak han at arbeide med egne Hænder! Som han ydmygt har takket Gud, at han nød den Ære, at blive hudflettet, forfulgt, forhaanet; som han ydmyg for Gud stolt kalder sine Lænker en Æressag: saaledes fandt han det ogsaa en Ære at arbeide med egne Hænder; en Ære, at han i Forhold til Evangeliet med en Qvindes skjønne, med en Apostels hellige Undseelse turde sige: jeg har ikke tjent en Hviid ved Ordets Forkyndelse, jeg har ikke giftet mig Penge til ved at blive Apostel; en Ære, at han i Forhold til det ringeste Menneske turde sige: jeg har ikke været fritagen fra nogen Livets Besværlighed eller ved Begunstigelse været udelukket fra noget dets Fortrin, ogsaa jeg har havt den Ære at arbeide med egne Hænder!

O, i de verdslige Sammenligningers fortvivlede, glimrende eller jammerfulde Usselhed, hvor man lige saa lidet veed, hvad Ære som hvad Fuldkommenhed er: der taler man, feigt eller forrædersk, paa anden Maade. Men ude hos Fuglen, der forstaaer den Bekymrede, hvor herligt det er at arbeide og derved hvor herligt det er at være Menneske. Thi ikke dette gjør Forskjellen, om Een arbeider for Riger, en Anden for Brødet, Een for at samle Overflod, en Anden for at værge sig mod Armod; nei, det der gjør Forskjellen er — at Fuglen kan ikke arbeide.

Men saa fik jo den Bekymrede i Adspredelsen hos Fuglen ganske Andet at tænke paa end Bekymringen; han kom til ret at betænke, hvor herligt det er at arbeide, hvor herligt det er at være Menneske. Glemmer han det igjen under Arbeidet, o, da skal dog maaskee hiin elskelige Lærer, Fuglen, flyve ham forbi og minde ham om det Glemte, blot han seer til Fuglen.

III.

Dersom det er saaledes, at Sorg og Bekymring, især jo længere og jo dybere den trænger ind i Sjelen, eller jo længere den trænger dybt derind, ogsaa giver Bekymringens Styrke: da er det vel sandsynligt, at den trøstende Ven maa komme til kort i Striden. Det er jo nemlig som en Strid, der føres mellem Bekymringen og Trøsten, de anse hinanden for Fjender i samme Forstand som Sygdommen og Lægemidlet, de taale, de fordrage ikke hinanden, idetmindste ikke strax. Og hvo har ikke erfaret, hvilke Kræfter Bekymringen kan give et Menneske, hvorledes han baade snildt og kraftigt veed at værge sig imod Trøsten, hvorledes han formaaer, hvad ellers ingen Anfører formaaer, i samme Øieblik som Bekymringens Forsvar er afvæbnet, i samme Øieblik at føre det samme Forsvar friskt igjen i Striden! Hvo har ikke erfaret, hvorledes Lidenskaben i Bekymringen kan give et Menneske en Styrke i Tanke og Udtryk, som næsten den Trøstende selv bliver bange for! Hvo har ikke erfaret, at neppe nogen Ønskende kan tale saa indsmigrende for at vinde en Anden, som en Bekymret kan tale henrivende for endnu engang at overbevise sig selv — og den Trøstende om, at der ingen Trøst er! Men naar nu saa er, naar en Bekymret er bleven den Stærkere, stundom maaskee kun ved Haardnakkethed tilsyneladende, stundom, ak ved Sorgens Størrelse, virkelig den Stærkere: er der da slet Intet at gjøre? Visseligen. Man søger da at foranledige den Bekymrede til at sætte sig ind i en Andens Lidelse; og Den, der selv ikke vil tage mod Trøsten af et andet Menneske, han er ofte villig til at tage Deel i en Andens Sorg, til at blive bekymret med en Anden og paa

den Andens Vegne. Saa er Striden glemt; medens den Bekymrede veemodigt lider med en Anden, formildes Sindet; Den, der væbnede ſig mod Trøſten, er nu afvæbnet; Den, der var ſom en befæſtet By, er nu ſom en By, der har overgivet ſig: ved at ſørge med en Anden finder han ſelv Trøſten.

Saaledes fører det forelæſte Evangelium den Bekymrede ud paa Marken, og han, der, ak paa eengang ſvagt og ſtærkt, meente ſig Seierherre over al menneſkelig Trøſt, han ſtaaer nu i en ganſke anden Omgivelſe. Betragt Græsſet, „idag ſtaaer det, imorgen kaſtes det i Ovnen". Ak, hvilket ſtakket Liv, o idel Forfængelighed! Og om det end ikke kaſtes i Ovnen, „Solen gaaer dog op med Hede og gjør Græsſet viſſent, og Blomſtret derpaa falder af, og den deilige Skikkelſe, ſom var at ſee, bliver fordærvet". Saa viſner Græsſet, og Ingen kjender dets Sted mere. Nei, Ingen, Ingen kjender Stedet igjen, Ingen ſpørger derom, og hvis Nogen ſpurgte, det var dog en Umulighed at finde det. Kummerlige Tilværelſe, at være til, at have været til, og da at være ſaaledes glemt! — Betragt Fuglen! „Sælges ikke to Spurve for een Penning?" Ak, een Spurv har ſlet intet Værd, der maa to til, naar Kjøberen ſkal give een Penning. Hvilken Forandring: ſaa glad, ſaa lykkelig — og nu ikke een Penning værd! Saaledes døer Fuglen! O, tungt at døe ſaaledes! Og naar ſaa den førſte Svale kommer igjen med Foraaret, da hilſe Alle den glade, men om det er den ſamme, der var ifjor, ja det veed Ingen; Ingen kjender den, og altſaa kan heller Ingen kjende den igjen!

O, vel er der Skjønhed, og der er Ungdom og Deilighed i Naturen, vel er der et mangfoldigt, et myldrende Liv, og der er Fryd og Jubel; men der er ogſaa ſom en dyb, uudgrundelig Sorg, hvilken dog Ingen af dem derude aner, og netop dette, at Ingen aner den, er i Menneſket Veemodet. Saaledes at være deilig, ſaaledes at blomſtre, ſaaledes at flagre omkring, ſaaledes at bygge med den Elſkede: ſaaledes at leve — og at døe ſaaledes! Er dette Liv eller er det Død? Derom ſpørger man, naar den Syge ligger i Sygdommens afgjørende Kri-

blik: er det Liv eller Død? Men saa seer man jo ogsaa Farefuldheden, man seer den for sine Øine, og seer den med Øyen. Men i Naturen, hvor Alt smiler indbydende og synes Tryghed! Og dog er Naturens Liv altid i denne Spænding: er det Liv eller Død! Er det Livet, der evigt ungt fornyer sig selv, eller er det Forkrænkeligheden, der lumsk skjuler sig, for ikke at blive seet som den er, Forkrænkeligheden, som netop derfor bedrager med Liliens og Markens Ynde, med Fuglens Sorgløshed, medens den selv neden under lumsk blot venter paa at høste Bedraget. Saaledes er Naturens Liv: kort, sangrigt, blomstrende, men i ethvert Øieblik Dødens Bytte, og Døden den Stærkere.

Saa synker den Bekymrede i Veemod, det fortner ham for Øiet, Naturens Skjønhed blegner, Fuglesangen forstummer som i et Dødsstille, Forkrænkeligheden vil sluge Alt — og dog kan han ikke glemme Fuglen og Lilien, det er som vilde han frelse dem ud af Døden ved sin Erindring, frelse dem for et længere Liv ved at erindre dem. Netop deri ligger Veemodet. Men er vel Dødens alvorlige Paamindelse om Døden mere gribende end Veemodets, som er indeholdt i disse Ord: er det Liv eller Død? Hvad Døden siger er forfærdeligere: det er forbi; men det er mere gribende, hvad Veemodet siger: er dette Liv eller Død. Dødens Skikkelse er rædselsfuldere, han den blege Høstkarl; men det er mere gribende, naar Døden er klædt som Lilie i Deilighed. Saa bliver vel den Bekymrede, ved at gribes af Veemod, svækket, som en Qvinde, formildet, som en By, der har overgivet sig — og Trøsten finder Adgang.

Lad os da nu betænke, hvorledes den Bekymrede ved Veemodet hos Lilien og Fuglen i Alvorens Forstand faaer Andet at tænke paa end Bekymringen, hvorledes han føres til ret at betænke:

Hvilken Salighed der er forjættet det at være Menneske.

„Ingen kan tjene to Herrer; thi han maa enten hade den ene og elske den anden, eller holde sig til

den ene og foragte den anden; I kunne ikke tjene Gud og Mammon." Men er dette ogsaa Evangeliets Ord? Visseligen, saaledes begynder det forelæste Evangelium om Lilierne paa Marken og om Himmelens Fugle. Men er denne Tale da til en Bekymret? Visseligen, den er til en Bekymret, som der tillægges et høit Værd, netop derfor er Talen strænge. Jo strængere den Myndige taler til en Bekymret, jo mere indrømmer han ham ogsaa; jo mere han fordrer af den Bekymrede, jo mere indrømmer han ham ogsaa: Strængheden og Fordringen er netop Indrømmelsen. Er dette ikke saaledes? Naar Lægen seer, at det er forbi med den Syge, da kan man strax høre det paa Lægens Stemme, han taler i Forbigaaende, halvhøit, undvigende. Men derimod, naar Lægen seer, at der er Meget at gjøre, især, at den Syge selv kan gjøre Meget, da taler han strængt: Strængheden er netop Indrømmelsen. Det er derfor ingenlunde uviist, hvad vel stundom er hørt, at et Menneske, istedenfor at bede om Mildhed, har sagt, o tael blot strængt til mig. Og Evangeliets strænge Tale, er den ikke, som naar den alvorlige Fader siger til Barnet: jeg vil ingen Tvinen høre? Er den alvorlige Fader derfor uden Deeltagelse med Barnets Bekymring, langtfra, han vil netop, at Bekymringen skal være den rette, men han er som en fortærende Ild mod den daarlige Bekymring. Saaledes ogsaa med Evangeliet. Der kan tales paa mange Maader om Lilierne og om Fuglene, der kan tales mildt, bevægende, indyndende, kjælent næsten som en Digter taler, og et Menneske tør ogsaa tale saaledes, tør lokke for den Bekymrede; men naar Evangeliet taler myndigen, da taler det med Evighedens Alvor, da er der ikke mere Tid til at hænge drømmende efter Lilien eller til at see længselsfuldt efter Fuglen: en kort, en lærerig Hentydning til Lilien og Fuglen, men saa Alvorens evige Fordring. Og som det gjælder om Adspredelse, at den i formildende Forstand giver den Bekymrede Andet at tænke paa: saa gjælder det om Alvorens strænge Tale, at den i Alvor og Sandhed giver den Bekymrede Andet at tænke paa end Bekymringen.

„Ingen kan tjene to Herrer.“ Og her kan ikke være Tvivl, om hvilke to der er Tale, derfor blev den Bekymrede ført ud paa Marken, hvor Talen ikke kan være om Forholdet til Mennesker, om at tjene en Herskér som Svend eller en Viis som Tilhænger, men kun om at tjene Gud eller Verden. Naturen tjener ikke to Herrer, der er ingen Vaklen eller Tvesindethed. Himmelens fattige Fugl, Markens ydmyge Lilie tjener ikke to Herrer. Om Lilien end ikke tjener Gud, den tjener dog blot til Guds Ære; den spinder ikke, arbeider ikke, den vil slet ikke selv være Noget, eller have noget for sig selv, have det som Rov. Fuglen tjener ikke to Herrer; om den end ikke tjener Gud, den er blot til Guds Ære, synger til hans Priis, forlanger slet ikke selv at være Noget. Saaledes er alt i Naturen, dette er dens Fuldkommenhed, men ogsaa dens Ufuldkommenhed, thi derfor er der ingen Frihed. Lilien, der staaer i det Frie, den frie Fugl under Himmelen er dog bunden i Nødvendigheden, og har intet Valg.

„Han maa enten hade den ene og elske den anden, eller holde sig til den ene og foragte den anden,“ altsaa Kjærlighed til Gud er Had til Verden, og Kjærlighed til Verden Had til Gud; altsaa dette er det uhyre Stridspunkt, enten elske eller hade; altsaa dette er Stedet, hvor den forfærdeligste Strid skal strides, som er ført i Verden, og hvor er dette Sted? I et Menneskes Indre. Derfor stod maaskee ofte Den, som fornam Striden i sit eget Indre, han stod og søgte en Adspredelse ved at betragte Elementernes Rasen og Naturens Kampe, fordi han følte, at denne Strid dog er som en Leeg, da det er ligegyldigt enten Stormen seirer eller Havet. Ja, hvorfor strides vel egentligen Stormen og Havet, og hvorom strides de egentligen! Anderledes med den forfærdelige Strid i et Menneskes Indre, enten det er Millioner eller en Hviid der strides om, strides saaledes om, at et Menneske elskende vil foretrække det for Gud: Striden er den forfærdeligste, der strides om det Høieste. Denne Hviid synes at være Intet, der synes at strides om Intet, om en Hviid, og dog strides der om det

Høieste, og Alt er sat ind. Eller er det mere krænkende for en Pige, at den Elskede foretrækker de tusind Talenter for hendes Besiddelse, end at han foretrækker en Hviid?

Nu er vel Veemodet glemt over Stridens Forfærdelighed, men da komme vi til det Herlige: at Mennesket er forundt et Valg. Hvilken Salighed er ikke forjættet herved for Den, som vælger rigtigt.

Et Valg; veed Du, m. T.! i et eneste Ord at udtrykke Noget, som er Herligere; veed Du, om Du talte Aar ud og Aar ind at nævne noget Herligere end et Valg, at have Valget! Thi vel er det sandt, at det ene Salige er dog at vælge rigtigt, men Valget selv er jo dog den herlige Betingelse. Hvad bryder Pigen sig om Fortegnelsen paa alle den Tilkommendes ypperlige Egenskaber, naar hun ikke selv maa vælge; og paa den anden Side, hvad herligere veed hun at sige, end naar hun, hvad enten Andre prise den Elskedes mange Fuldkommenheder eller nævne hans mange Feil, siger: han er mit Hjertes Valg! Et Valg, ja det er det herlige Klenodie, dog ikke bestemt til at nedgraves og gjemmes; thi et Valg, der ikke blev benyttet, er værre end Intet, er en Snare, hvori Den fangede sig selv som Træl, der ikke blev fri — ved at vælge; det er et Gode, Du aldrig kan blive af med igjen, det bliver hos Dig, og, hvis Du ikke benytter det, som en Forbandelse. Et Valg, ikke mellem Rødt og Grønt, ikke mellem Sølv og Guld, nei, et Valg mellem Gud og Verden. Veed Du Noget Større at sætte sammen paa Valg! Veed Du noget mere overvældende og ydmygende Udtryk for Guds Føielighed og Eftergivenhed mod Mennesket, end at han sætter sig selv i en vis Forstand paa Valgets lige Linie med Verden, blot for at Mennesket kan vælge; at Gud, hvis Sproget tør sige saaledes: frier til Mennesket, at Han, den evig Stærke, frier til det svage Menneske, thi den Stærke frier jo altid til den Svagere. Hvor er dog selv Pigens Valg mellem Frierne saa ubetydeligt i Sammenligning med dette Valg mellem Gud og Verden. — Et Valg; eller er det maaskee en Ufuldkommenhed ved det Valg, hvorom her er Talen, at Mennesket

ikke blot kan vælge, men at han skal vælge? Var det da ikke den unge Pige saare gavnligt, om hun havde en alvorlig Fader, der sagde: „min kjære Pige, Din Frihed har Du, Du maa selv vælge, men Du skal vælge;" var det hende tjenligere, at hun havde Valget, men knibsk valgte og valgte, og aldrig kom til at vælge!

Nei, Mennesket skal vælge; thi saaledes holder Gud sig selv i Ære, medens han tillige haver faderlig Omsorg for Mennesket. Har Gud nedladt sig til at være Det der kan vælges, saa skal Mennesket ogsaa vælge — Gud lader sig ikke spotte. Derfor er det i Sandhed saaledes, at dersom et Menneske lader være at vælge, da er dette det Samme som det Formastelige at vælge Verden.

Mennesket skal vælge mellem Gud og Mammon. Dette er Valgets evig uforandrede Vilkaar, der skal ingen Udflugt være, nei i al Evighed ikke. Ingen skal kunne sige: „Gud og Mammon, de ere da ikke saa ubetinget forskjellige, man kan i Valget forene begge Dele" — thi dette er at lade være at vælge. Naar der er et Valg mellem To, da at ville vælge begge, det er netop „til sin egen Fordærvelse at unddrage sig" fra Valget. Ingen skal kunne sige: „man kan vælge lidt Mammon og saa Gud tillige." Nei, o nei, det er formastelig Gudsbespottelse, hvis Nogen turde mene, at kun Den, som forlanger mange Penge, vælger Mammon. Ak, Den, der forlanger en Hviid uden Gud, en Hviid han vil have for sig selv: han vælger Mammon. En Hviid er nok, Valget er afgjort, han har valgt Mammon; at det er Lidt gjør jo hverken fra eller til. Dersom En forsmaaer een Pige og vælger en anden, og denne anden er som Intet i Sammenligning med hiin Første, der var lig Østens Dronning: har han derfor ikke forsmaaet Pigen? Dersom En for de Penge, for hvilke han kunde kjøbe det Høieste, kjøber et Stykke Legetøi: har han derfor ikke forsmaaet at kjøbe det Høieste? Er dette vel en Undskyldning, at han istedenfor at kjøbe det Høieste har kjøbt hvad der endog i Intethedens Forstand er slet Intet! Dersom Nogen ikke forstaaer dette, da er

det fordi han ikke vil forstaae, at Gud i Valgets Øieblik er tilstede, ikke for at see til, men for at vælges. Det er derfor en svigefuld Tale, om Nogen vil sige, at Gud er saaledes ophøiet, at han ikke kan nedlade sig til at vælges, thi saa er Valget afskaffet. Og naar Valget er afskaffet, fordi Gud ikke er tilstede som Valgets Gjenstand, saa er Mammon heller ikke til at vælge. Det er netop Guds Tilstedeværelse i Valget, der sætter Valget: mellem Gud og Mammon. Og Guds Tilstedeværelse for at vælges er det, der giver Valgets Afgjørelse evig Alvor; thi det skal aldrig glemmes, hvad der har været indrømmet et Menneske, ei heller hvorledes han valgte. Men hiin Tale, der ved Ophøietheden vilde forhindre Gud i at lade sig vælge, er Gudsbespottelse, som — paa en høflig Maade søger at faae Gud sat udenfor, som istedenfor ydmygt at tage til Takke med hvad Gud vil, fornemt vil være vidende om den Vanskelighed, der, saa at sige, skulde være forbunden med at være Gud. At sætte en Tornekrone paa hans Hoved og spytte paa ham, er Gudsbespottelse; men at gjøre Gud saaledes ophøiet, at hans Tilværelse bliver en Indbildning, bliver intetsigende, det er ogsaa Gudsbespottelse.

Altsaa Menneskет skal vælge. Forfærdelig er Striden, Striden i et Menneskes Indre mellem Gud og Verden; Betingelsens herlige Farefuldhed er, at have Valget; men hvilken er da Saligheden, som forjættes, naar der vælges rigtigt, eller, hvilket er det Samme, hvad skal Menneskет vælge? Han skal vælge Guds Rige og hans Retfærdighed. For dette skal han opgive Alt, aldeles ligegyldigt enten dette Alt er Millioner eller en Penning; thi ogsaa Den, der vælger en Penning fremfor Gud, vælger Mammon. Kun naar Menneskет, skjøndt han arbeider og spinder, dog er ganske som Lilien, der ikke arbeider og ikke spinder; kun naar Menneskет, skjøndt han saaer og høster og sanker i Lade, er ganske som Fuglen, der ikke saaer og ikke høster og ikke sanker i Lade: kun da tjener han ikke Mammon.

„Søger først Guds Rige og hans Retfærdighed, saa skulle og alle disse Ting tillægges Eder."

Guds Rige, det er altsaa Navnet paa den Salighed, som er forjættet Menneſket; det er ved dette Navn og for dette Navns Herlighed, at al Naturens Skjønhed og dens Fred blegner og forſvinder. Medens Veemodet bøiet ſeer Naturen ſynke i Forkrænkelighed, tragter Troens Øie efter den uſynlige Herlighed; ſom Noah, frelſt, ſaae en Verdens Undergang, ſaaledes ſeer Veemodet den ſynlige Verdens Undergang, ſeer alt Det ſynke, hvis Liv er ſammenvoxet med Synligheden, medens Troen, frelſt, ſeer det Evige og det Uſynlige.

Søger først Guds Rige — „ſom er oven til i Himlen". Fuglen ſøger ikke Noget; hvor langt den end flyver, den ſøger ikke, den trækkes og drages, dens længſte Flugt er et Træk. Men Den, i hvis Sjel det Evige er nedlagt, han ſøger og higer. Derſom Synligheden ikke bedrager ham, ſom Den bedrages, der griber Skyggen iſtedenfor Skikkelſen; derſom Timeligheden ikke bedrager ham, ſom Den bedrages, der beſtandigt venter imorgen; derſom det Midlertidige ikke bedrager ham, ſom Den bedrages, der forſinker ſig underveis, derſom dette ikke ſkeer: da ſtiller Verden ikke hans Længſel, da hjælper den ham kun fraſtødende til at ſøge videre, til at ſøge det Evige, Guds Rige, ſom er oven til i Himmelen — ſaa høit kom Fuglen aldrig, den, der flyver høiſt, flyver dog under Himmelen. — Søger først Guds Rige — „ſom er inden i Eder". Blomſten ſøger ikke Noget, ſkal den faae Noget, maa dette komme til den, den venter, og ſelv dette uden Længſel. Men Den hvem Synligheden ikke bedrog ved Bedøvelſen; Den hvem Timeligheden ikke inddyſſede ved Eensformigheden; Den hvem det Midlertidige ikke fortryllede ved Indbildningen: ham tilfredsſtiller Verden ikke, den hjælper ham kun, ved pinligen at holde ham vaagen og ventende, til at ſøge, til at ſøge det Evige, Guds Rige, ſom er inden i et Menneſke. En ſaadan uſynlig, indre Herlighed kjender Blomſten ikke, hvad den har maa den ſtrax forraade; hurtigt bryder Knoppen Tausheden, forraader Herligheden, ſom ogſaa ſnart er forbi.

Søger først Guds Rige. Dette er Ordenen, men er tillige

Omvendthedens Orden, thi Det, der først tilbyder sig for Mennesket, er jo netop alt det Synlige og Forkrænkelige, der frister og drager, ja vil fængsle ham saaledes, at han sidst eller maaskee aldrig kom til at søge Guds Rige. Men den rette Begyndelse begynder med, først at søge Guds Rige, den begynder netop derfor med at lade en Verden gaae under. O, vanskelige Begyndelse! Hvorledes dette jordiske Liv begynder for et Menneske, vide vi ikke at angive bestemt; uformærket er det begyndt, og Mennesket unddragen Begyndelsens Vanskelighed. Men Livet for det Evige begynder med først at søge Guds Rige. Der er ikke Tid til at samle Rigdom iforveien, ikke Tid til at overveie dette Spørgsmaal, der er ikke Tid til at lægge en Penning op iforveien, thi Begyndelsen er: først at søge Guds Rige. Dersom et Menneske har Noget, hvorom han veed, at det skal gjøres først hver Morgen, saa veed han ogsaa, at der ikke kan være Tanke om noget Andet, som kunde gjøres iforveien; han veed, at selv om han gjorde det Foreskrevne paa en anden Tid af Dagen, var det galt, thi dette skulde gjøres først. Og dog var det jo muligt, at en saadan jordisk Gjerning ogsaa lod sig gjøre paa en anden Tid af Dagen, men i Forhold til det at søge Guds Rige gjælder det, at det maa gjøres først, det er ubetinget den eneste Maade, paa hvilken det lader sig gjøre. Den som vil mene at gjøre det paa nogen anden Tid af Dagen, ved nogen anden Time, han er end ikke kommen til Begyndelsen, hvilken jo er at søge det først. Den, som ikke søger det først, søger det slet ikke, ligegyldigt, aldeles ligegyldigt, enten han gaaer og søger om en Penning eller om Millioner.

„Guds Rige og hans Retfærdighed." Ved det Sidste beskrives det Første, thi Guds Rige er „Retfærdighed, Fred og Glæde i den Hellig-Aand". Her er derfor ikke Tale om at drage ud paa Opdagelse for at finde Guds Rige, thi Guds Rige er Retfærdighed. Om Du havde alle Ønskers Higen i at skildre, om Du kunde sætte Verdens ellers travle Hovedstad som i Bero, fordi Alle lyttede til Dine Taler: derved er Du ikke kommen Guds Rige, ikke et eneste Skridt, nærmere, thi Guds Rige er

Retfærdighed. Du kan leve saa skjult i den store Folkemængde, at end ikke Øvrigheden veed Dit Navn og Dit Tilhold; Du kan være den Eneste, Eneherskeren over alle Riger og Lande: derfor er Du ikke kommen Guds Rige, ikke et eneste Skridt, nærmere, thi Guds Rige er Retfærdighed. Men hvad er vel Retfærdighed? Det er at søge Guds Rige først. Retfærdighed er hverken de overordentlige Evner, thi det er netop for dem Retfærdigheden skal kræve Dig til Regnskab, naar den fordrer Retfærdighed af Dig; ei heller er den jordisk Ubemærkethed, thi intet Menneske er saa ringe, at han ikke kan gjøre Uret, og som ingen Mønt er saa lille, at den jo bærer Keiserens Billede, saaledes er intet Menneske saa ringe, at han jo bærer Guds Billede; ei heller er den Magt og Vælde, thi intet Menneske staaer saa høit, at han er høiere end Retfærdigheden, at han skulde behøve at nedlægge Kronen, for at faae Leilighed til at øve Retfærdighed. Retfærdighed er at søge Guds Rige først. Dersom Du gjør Ret og Skjel mod Mennesker, men glemmer Gud: øver Du da Retfærdighed? Saaledes at øve Retfærdighed, er dette ikke, som naar Tyven gjør Ret og Skjel med de Penge, han har stjaalet? At glemme Gud, er dette ikke som at stjæle hele Din Tilværelse! Men dersom Du først, førend alt Andet Du gjør, søger Guds Rige: da skal Du ikke øve Uretfærdighed mod noget Menneske, og da skal Du heller ikke glemme Gud; thi hvorledes skulde man kunne glemme Det, som bestandigt er det Første, man søger.

Begyndelsen er at søge Guds Rige først, og Retfærdigheden er at søge Guds Rige først: see, derfor var det vi sagde, at der er ikke Tale om at drage paa Opdagelse, for at finde Guds Rige, tvertimod, Du bliver paa Stedet, hvor Du er og som er Dig anviist, enhver Søgen bort fra dette Sted er allerede en Uretfærdighed. Og dersom det var saaledes, at Du først skulde søge andetsteds hen, inden Du begyndte at søge Guds Rige: da var det jo ikke sandt, at Du først skulde søge Guds Rige. Medens da Synlighedens Verden gaaer under og synker i Forkrænkelighed, saa bliver Du dog paa Stedet, og Begyn-

delsen er først at søge Guds Rige. Fra et Jordskjælv flygter Mennesket hen til sikkrere Steder, for en Skovbrand flyer Mennesket til ubevorede Egne, fra Oversvømmelsen søger han til høiere Punkter; men dersom det er saaledes, at Synlighedens Verden heel sank i Forkrænkelighed, da har Mennesket jo i den intet andet Sted, hvor han kan flye hen, og netop derfor bliver han paa Stedet og søger først Guds Rige. Gaaer hele Synlighedens Verden ikke under, da vil Guds Rige være ham som et andet Sted paa Jorden, da vil han drage paa Opdagelse for at finde Guds Rige, og han vil, enten i sin frugtesløse og selvmodsigende Søgen mærke, at han ikke finder det, eller han vil være bedragen, hvis han mener at have fundet det.

Men naar et Menneske først søger Guds Rige — „saa skulle alle disse Ting vorde ham tillagde"; de skulle vorde ham tillagde, thi der er kun Eet, som skal søges: Guds Rige; hverken Rigdommens Tusinder eller Armodens Penning skal søges, dette skal vorde Eder tillagt.

„Alle disse Ting", eller som der staaer hos en anden Evangelist: det Øvrige. O, hvilken Salighed maa dog ikke Guds Rige være! Thi dersom Du tager Alt, hvad Fuglen og Lilien har, alt hvad Herligt Naturen har, og tænker alt Dette sammen, da er det indbefattet i det Ord: det Øvrige, alle disse Ting. Saa høit maa altsaa Guds Rige være at anslaae, at man i Forhold til det kan tale saaledes om Hiint, saaledes, saa lidet agtende, saa overseende, saa ophøiet. Naar en Mand har samlet en meget stor Formue, men han endnu maaskee har nogle Fordringer ude, som han kunde gjøre gjældende, da siger han: nei, det Øvrige kan det være det Samme med. Naar en Mand, kaldet til en høi Stilling i et fremmed Land, reiser bort, og tager Alt hvad der er ham kjært og vigtigt med, men der endnu er Adskilligt tilbage, da siger han: „nei, alle disse Ting vil jeg ikke tage med." Alt, det Hele, Fuglen har, er dette Øvrige; Liliens hele Herlighed ere alle disse Ting: o, hvilken Salighed maa dog ikke Guds Rige være!

Men saa fik jo den Bekymrede i Veemodet hos Lilien og

Fuglen Andet at tænke paa, end Bekymringen, han kom til at betænke, hvilken Salighed der er forjættet det at være Menneske. Lad saa Lilien visne, og dens Deilighed blive ukjendelig, lad Bladet falde til Jorden og Fuglen flyve bort, lad det mørknes over Markerne: Guds Rige vexler ikke med Aarets Skiften! Lad saa det Øvrige behøves længe eller kort, komme rigeligen eller knapt; lad alle disse Ting have deres Øieblik, naar de undværes eller besiddes, deres Øieblik som Gjenstand for Omtalen, indtil de i Døden evigt ere glemte: Guds Rige er dog Det, som skal søges først, men som ogsaa skal vare gjennem alle Evigheder til det Sidste; og „dersom det, som skal afskaffes, var i Herlighed, da skal det, som bliver, meget mere være i Herlighed"; og dersom det var tungt at leve i Trang, saa er det jo kun en desto lettere Skilsmisse at døe fra Trang! —

Tredie Afdeling.

Lidelsernes Evangelium.

Chriſtelige Taler

af

S. Kierkegaard.

Kjobenhavn.

Hos Univerſitetsboghandler C. A. Reitzel.

Trykt i Pianco Lunos Bogtrykkeri.

1847.

Indhold.

I. Hvad der ligger i, og hvad Glædeligt der ligger i den Tanke at følge Chriſtum efter.

II. Hvor kan dog Byrden være let, naar Lidelſen er tung?

III. Det Glædelige i, at Lidelſernes Skole danner for Evigheden.

IV. Det Glædelige i, at et Menneſke i Forhold til Gud altid lider ſkyldig.

V. Det Glædelige i, at det er ikke Veien, der er trang, men Trængſelen, der er Veien.

VI. Det Glædelige i, at ſelv naar den timelige Lidelſe tynger meeſt, har dog Evighedens Salighed Overvægt.

VII. Det Glædelige i, at Frimodigheden formaaer lidende at tage Magten fra Verden og har Magten at forvandle Forhaanelſe til Ære, Undergang til Seier.

Forord.

Disse christelige Taler (der i mere end een Henseende ikke ere, og derfor af mere end een Grund ei heller ere nævnte: Prædikener) bestemtes ikke til „at udfylde Nysgjerrigheden et ledigt Øieblik"; hvis derimod blot een eneste Lidende, der maaskee tillige er løben vild i mange Tanker, ved dem skulde finde et tungt Øieblik lettere, i dem finde et ledende Spor gjennem de mange Tanker: da skal Forfatteren ikke fortryde Bestemmelsen med dem.

Det er „Lidelsernes Evangelium", ikke som var Gjenstanden udtømt ved disse Taler, men fordi hver Tale er et Drag af denne, Gud være lovet, uudtømmelige Beholdning; ikke som var den enkelte Tale udtømmende, men fordi hver Tale dog drikker dybt nok til at finde Glæden.

S. K.

I.

Bøn.

Du, som engang selv har vandret paa Jorden efterladende et Fodspoer, hvilket vi skulle følge; Du, som endnu fra Din Himmel skuer ned til hver en Vandrende, styrker den trætte, opmuntrer den forsagte, fører den vildfarende tilbage, husvaler den stridende; Du, som atter ved Dagenes Ende skal komme igjen for at dømme Hver især, om han fulgte Dig efter: vor Gud og vor Frelser, lad Dit Forbillede staae ret tydeligt for Sjelens Øie til at sprede Taagerne, styrk til uforandret kun at have dette for Øie, at vi ved at ligne Dig og ved at følge Dig efter maatte finde Veien vel til Dommen, thi dette bør jo ethvert Menneske at stedes for Dommen, o, men ogsaa ved Dig til Saligheden hisset hos Dig. Amen.

Lucas. XIV. 27: **Hvo som ikke bærer sit Kors og kommer efter mig, kan ikke være min Discipel.**

Veiledning tilbydes der sandeligen nok af paa Livets Vei, og hvad Under vel, siden enhver Vildfarelse udgiver sig for en Veiledning. Men er Vildfarelserne end mange, saa er Sandheden dog kun een, og kun Een, som er „Veien og Livet", kun een Veiledning, som i Sandhed fører et Menneske gjennem Livet til Livet. Tusinder og atter Tusinder bære et Navn, hvorved betegnes at de have valgt denne Veiledning, at de tilhøre den

Herre Jesum Christum, efter hvem de kalde sig Christne, at de ere hans Livegne, hvad enten de iøvrigt ere Herrer eller Tjenere, Trælle eller Frie, Mænd eller Qvinder. Christne kalde de sig, og de kalde sig ogsaa med andre Navne, som alle betegne Forholdet til denne ene Veiledning. De kalde sig Troende og betegne derved, at de ere Vandringsmænd, Fremmede og Udlændinge i Verden; ja ikke kjendes en Vandringsmand saa sikkert paa Staven i hans Haand (Mangen kunde jo ogsaa bære en Stav, uden at være en Reisende), som det at kalde sig en Troende vitterligt vidner om, at man er paa en Reise, thi Tro betyder just: det jeg søger er ikke her, netop derfor troer jeg det. Tro betyder netop den dybe, stærke, salige Uro, som driver den Troende, at han ikke kan slaae sig til Ro i denne Verden, saa Den, der ganske slog sig til Ro, han ophørte ogsaa at være en Troende; thi en Troende kan ikke sidde stille, som man sidder med en Vandringsstav i Haanden, en Troende vandrer fremad. — De kalde sig „de Helliges Samfund" og betegne derved, hvad de skulde og burde være, hvad de haabe engang at vorde, naar Troen aflægges og Vandringsstaven nedlægges. — De kalde sig Korsdragere og betegne derved, at deres Vei gjennem Verden ikke er let som en Dands, men tung og møisom, skjønt dog Troen tillige er dem den Glæde, som overvinder Verden; thi ligesom Skibet paa samme Tid, som det ved Seilet farer let frem for Vinden, skærer dybt den tunge Vei gjennem Havet: saaledes er ogsaa den Christnes Vei let, naar man seer til Troen, der overvinder Verden, men tung, naar man seer til det møisomme Arbeide i Grunden. — De kalde sig „Christi Efterfølgere", og det er ved dette Navn vi denne Gang ville dvæle, idet vi betænke:

Hvad der ligger i, og hvad Glædeligt der ligger i den Tanke at følge Christum efter.

Naar den tjække Stridsmand trænger modigt frem og med sit Bryst opfanger alle Fjendens Pile, men ogsaa dækker hans

Svend, som følger bag efter: kan man da sige, at denne Svend følger ham efter? Naar den elskende Hustrue i hvad hun har kjæreſt i Verden, i sin Husbond, mener at have det skjønne Forbillede, som hun ønskede at naae i Livet, og hun da qvindeligt (thi Qvinden blev jo tagen af Mandens Side) vandrer Side om Side med ham, støttende sig ved ham: kan man da sige, at denne Hustrue følger sin Husbond efter? Naar den uforfærdede Lærer staaer roligt paa sin Plads, omgiven af Forhaanelse, efterstræbt af Misundelse; naar alle Angreb kun rettes efter ham, men intet engang kan faae Sigte paa Tilhængeren, som slutter sig til ham: kan man da sige, at denne Tilhænger følger ham efter? Naar Hønen seer Fjenden komme og derfor udbreder sine Vinger for at skjule over Kyllingerne, der gaae bag ved den: kan man da sige, at disse Kyllinger følge Hønen efter? Nei, saaledes kan man ikke tale; Forholdet maa forandres. Den kjække Stridsmand maa træde af, at det nu kan vise sig, om hans Svend ogsaa vil følge ham efter, følge ham efter i Farens Virkelighed, da naar alle Pile sigte efter hans Bryst; eller om han feigt vil vende Faren Ryggen, tabe Modet, fordi han tabte den Modige. Den ædle Husbond; ak, han maa gaae til en Side, gaae bort fra Hende, at det nu kan vise sig, om den sørgende Enke, uden hans Understøttelse, vil følge ham efter; eller om hun, berøvet hans Understøttelse, ogsaa vil slippe hans Forbillede. Den uforsagte Lærer maa skjule sig, eller maa skjules i en Grav, at det nu kan vorde aabenbart, om Tilhængeren vil følge ham efter, vil holde ud paa Pladsen omgiven af Forhaanelse, efterstræbt af Misundelse; eller han i levende Live med Skam vil vige fra Stedet, fordi Læreren med Ære i Døden forlod det. — At følge efter betyder da at gaae ad samme Vei, som Den gik, hvem man følger efter; det betyder altsaa, at han ikke mere synligen gaaer foran. Og saaledes var det jo fornødent, at Christus maatte gaae bort, maatte døe, inden det kunde vise sig, om Disciplen vilde følge ham efter. Det er mange, mange Aarhundreder siden dette skete, og dog skeer det bestandigt endnu saaledes. Thi der er en Tid, da Christus

næsten synlig gaaer ved Barnets Side, gaaer foran det; men da kommer der ogsaa en Tid, hvor han tages bort fra den sandselige Indbildnings Øie, at det nu i Afgjørelsens Alvor kan vise sig, om den Ældre vil følge ham efter.

Naar Barnet faaer Lov til at holde i Moderens Kjole: kan man da sige, at Barnet gaaer samme Vei *ligesom* Moderen gaaer den? Nei, det kan man ikke sige. Barnet maa først lære at gaae ene, at gaae alene, førend det kan gaae samme Vei som Moderen og ligesom hun gaaer den. Og naar Barnet lærer at gaae ene, hvad maa saa Moderen gjøre? Hun maa gjøre sig usynlig. At hendes Omhed derfor bliver den samme, bliver uforandret, ja, at den vel netop tiltager i den Tid, da Barnet lærer at gaae ene, det veed vi jo nok, derimod kan Barnet maaskee ikke altid forstaae det. Men hvad det er for Barnet at skulle lære at gaae ene og gaae alene, det er aandeligt forstaaet Opgaven, som sættes Den, der skal være Ens Efterfølger, han maa lære at gaae ene og at gaae alene. Ak, hvor underligt! Næsten spøgende og altid med et Smiil tale vi om Barnets Bekymring, naar det skal lære at gaae ene; og dog har Sproget maaskee intet stærkere eller mere gribende eller sandere Udtryk for den dybeste Sorg og Lidelse end det: at gaae ene og at gaae alene. At Omsorgen i Himlen er uforandret, ja, hvis muligt var, endnu mere bekymret i denne farefulde Tid, det veed vi jo nok, men det kan maaskee ikke altid forstaaes, medens man lærer. — At følge efter betyder da at gaae ene og gaae alene ad den Vei, hvilken Læreren gik: ingen Synlig at have, med hvem man kan raadføre sig; selv at skulle vælge; forgjeves at skrige, som Barnet skriger forgjeves, thi Moderen tør ikke hjælpe synligen; forgjeves at fortvivle, thi Ingen kan hjælpe, og Himmelen tør ikke hjælpe synligen. Men det at hjælpes usynligen, det er netop at lære at gaae ene, thi det er at lære at omdanne sit Sind i Lighed med Lærerens, som dog ikke synligen sees. At gaae ene! Ja, der er intet, intet Menneske, der kan vælge for Dig, eller i sidste og afgjørende Forstand raade Dig betræffende det eneste Vigtige, raade Dig afgjørende i Din Saligheds Sag; og vare

end nok saa Mange villige, det var jo kun til Din Skade. Ene! Thi naar Du har valgt, skal Du vel finde Medvandrere, men i det afgjørende Øieblik, og hver Gang der er Livsfare, da bliver Du ene. Ingen, Ingen hører Din indsmigrende Bøn, eller agter paa Din heftige Klage — og dog er der Hjælp og Villighed nok i Himlen; men den er usynlig, at hjælpes ved den er netop at lære at gaae ene. Denne Hjælp kommer ikke udenfra og griber Din Haand; den støtter ikke ved Dig som et kjærligt Menneske støtter ved den Syge; den fører Dig ikke med Magt tilbage, naar Du er faret vild. Nei, kun naar Du ganske giver efter, opgiver al egen Villie, og giver Dig hen af Dit inderste Hjerte og Sind: da kommer Hjælpen i det Usynlige; men saa har Du netop gaaet alene. Man seer ikke den mægtige Drift, som fører Fuglen ad den lange Vei; Driften flyver ikke foran og Fuglen bag efter; det seer ud, som var det Fuglen der fandt Veien: saaledes seer man ikke Læreren, men kun Efterfølgeren, der ligner ham, og det seer ud, som var Efterfølgeren selv Veien, netop fordi han er den sande Efterfølger, der gaaer ene ad den samme Vei.

Dette er hvad der ligger i den Tanke: at følge En efter. Men at følge Christum efter betyder, at tage sit Kors op, eller som det hedder i den forelæste Text: at bære sit Kors. At bære sit Kors betyder at fornegte sig selv, som Christus forklarer det, naar han siger: „vil Nogen komme efter mig, han fornegte sig selv og tage sit Kors op og følge mig.“ (Matth. 16, 24.). Det var og „dette Sindelag, som var i Christo Jesu, han, som ikke holdt det for et Rov at være Gud lig, men fornedrede sig selv og blev lydig indtil Døden, ja indtil Døden paa Korset“ (Phil. 2, 5 o. ff.). Saaledes var Forbilledet, saaledes maa og Efterfølgelsen være, om det end er et langsomt og besværligt Arbeide at fornegte sig selv, et tungt Kors at tage op, et tungt Kors at drage, og som dog, efter Forbilledets Anviisning, skal bæres i Lydighed indtil Døden, at Efterfølgeren, om han end ikke dør paa Korset, dog ligner Forbilledet i at døe „med Korset paa“. Een god Gjerning, een høimodig Beslut-

ning er ikke at fornegte sig selv. Ak, saaledes lærer man maaskee i Verden, fordi endog dette sees saa sjeldent, at det derfor den sjeldne Gang sees med Forbauselse. Men Christendommen lærer anderledes. Christus sagde ikke til den rige Yngling: „vil Du være fuldkommen, da sælg alt Dit Gods og giv det til de Fattige.“ Mange vilde vel endog denne Fordring alene synes overspændt og sær; man vilde maaskee end ikke beundre Yngslingen, hvis han gjorde det, men smile ad ham som en Særling eller ynke ham som en Daare. Dog taler Christus anderledes, han siger: gak bort, sælg hvad Du haver og giv de Fattige det „og kom, tag Korset og følg mig“ (Marc. 10, 21). Altsaa det, at sælge sit Gods og give det til de Fattige, det er ikke at tage Korset op, eller det er i det Høieste Begyndelsen, den gode Begyndelse, for da at tage Korset og følge Christum efter. At give Alt til de Fattige, det er det Første, det er, da jo Sproget tillader en uskyldig Sindrighed: at tage Korset op; det Næste, den langvarige Fortsættelse er: at bære sit Kors. Dagligt maa det skee, ikke eengang for alle; og Intet, Intet maa der være, uden at jo Efterfølgeren er villig til at opgive det i Selvfornegtelse. Om det er en Ubetydelighed, som man siger, hvori han ikke vil fornegte sig selv, eller det er noget Stort, gjør slet ingen væsentlig Forskjel, thi Ubetydeligheden bliver netop af uendelig Betydning som Skyld ved Misforholdet til den fordrede Selvfornegtelse. Der var maaskee Den, som var villig til at gjøre hvad den rige Yngling ikke gjorde, i det Haab derved at have fuldkommet det Høieste, og som dog ikke blev en Efterfølger, fordi han blev staaende, „vendte sig om og saae tilbage“ — efter sin store Bedrift; eller om han gik fremad dog ikke blev Efterfølgeren, fordi han meente, at have gjort noget saa Stort, at Ubetydeligheder kom det ikke an paa. Ak, hvoraf kommer det vel, at det er det allervanskeligste at fornegte sig selv i det Ubetydeligere? Mon ikke, fordi en vis forædlet Selvkjærlighed ogsaa formaaer tilsyneladende at fornegte sig selv i det Store. Men jo mindre, jo ubetydeligere, jo smaaligere Fordringen er, desto mere krænkende for Selvkjærligheden, fordi den i For-

hold til en saadan Opgave er ganske forladt af dens egne og Andres høitravende Foreſtillinger; men deſto ydmygere er netop derfor Selvfornegtelſen. Hvoraf kommer det vel, at det er allervanſkeligſt at fornegte ſig ſelv, naar man lever ene og ſom i en Afkrog? Mon ikke fordi en vis forædlet Selvkjærlighed ogſaa formaaer tilſyneladende at fornegte ſig ſelv — naar Mange ſee beundrende derpaa. Men saa lidet ſom det gjør nogen væſentlig Forſkjel, hvilket det Forſkjellige er, hvori det enkelte Menneſke, i Forhold til ſit Vilkaar, fornegter ſig ſelv, saa en Tigger ubetinget lige saa godt kan fornegte ſig ſelv ſom en Konge: ſaaledes gjør det heller ingen væſentlig Forſkjel, hvilket det Forſkjellige er, hvori et Menneſke lader være at fornegte ſig ſelv, thi Selvfornegtelſe er jo netop den Inderlighed, at fornegte ſig ſelv. Og dette er et tungt og beſværligt Arbeide. Thi vel beſtaaer Selvfornegtelſe i at kaſte Byrderne af, og kunde forſaavidt ſynes let nok; men det er jo dog tungt at ſkulle kaſte netop de Byrder af, ſom Selvkjærligheden saa gjerne vil bære, ja saa gjerne, at det allerede falder Selvkjærligheden saare vanſkeligt at forſtaae, at det er Byrder.

At følge Chriſtum efter betyder da at fornegte ſig, og betyder altſaa at gaae ad ſamme Vei ſom Chriſtus gik i en Tjeners ringe Skikkelſe, trængende, forladt, beſpottet, ikke elſkende Verden, og ikke elſket af den. Og det betyder altſaa, at gaae ene, thi Den, der i Selvfornegtelſe giver Afkald paa Verden og Alt hvad Verdens er, forſager ethvert Forhold, der ellers friſter og fængſler, „ſaa han ikke gaaer til ſin Ager, ei heller kjøbſlaaer, ei heller tager til Ægte;“ Den ſom, hvis fornødent gjøres, vel ikke elſker Fader og Moder, Søſter og Broder mindre end før, men elſker Chriſtum ſaaledes mere, at han kan ſiges at hade hine: han gaaer jo ene, ene i den ganske Verden. Ja, i Livets krydſende Travlhed ſynes dette en vanſkelig, en umulig Sag at leve ſaaledes, umuligt allerede at bedømme, om Nogen virkeligt lever ſaaledes; men lad os ikke glemme, at det er Evigheden, ſom ſkal bedømme, hvorledes Opgaven løſtes, og at Evighedens Alvor ſkal paabyde Undſeelſens Taushed i Forhold

til alt det Verdslige, hvorom der ideligt taltes i Verden. Thi i Evigheden skal Du ikke spørges om, hvor stor en Formue Du efterlader Dig — derom spørger de Efterlevende; eller om hvor mange Slag Du vandt, hvor klog Du var, hvor mægtig Din Indflydelse — det bliver jo Dit Eftermæle i Eftertiden. Nei, Evigheden skal ikke spørge om, hvad der verdsligt bliver tilbage efter Dig i Verden. Men den skal spørge om, hvad Rigdom Du har samlet i Himmelen; om hvor ofte Du har seiret over Dit Sind; om hvad Herredømme Du har øvet over Dig selv, eller om Du der har været en Træl; om hvor mange Gange Du har beherskt Dig selv i Selvfornegtelse, eller om Du aldrig har gjort det; om hvor ofte Du i Selvfornegtelse har været villig til at bringe Offer for en god Sag, eller om Du aldrig var villig; om hvor ofte Du i Selvfornegtelse har tilgivet Din Fjende, om vel syv Gange, eller halvfjerfindstyve Gange syv Gange; om hvor ofte Du i Selvfornegtelse bar Krænkelser taalmodigt; om hvad Du har lidt, ikke for Din egen Skyld, for Dine egennyttige Hensigters Skyld, men hvad Du i Selvfornegtelse har lidt for Guds Skyld. — Og Den, som skal spørge Dig, Dommeren, fra hvis Dom Du ikke kan søge til nogen høiere, han var ikke en Hærfører, der erobrede Riger og Lande, med hvem Du kunde tale om Dine jordiske Bedrifter, hans Rige var netop ikke af denne Verden; han var ikke en Purpurklædt, med hvem Du kunde søge det fornemme Selskab, thi han bar kun Purpuret til Forhaanelse; han var ikke mægtig ved sin Indflydelse, saa han kunde ønske at indvies i Dine verdslige Hemmeligheder, thi han var saa foragtet, at den Fornemme kun turde besøge ham i Nattens Skjul. O, det er dog altid en Trøst at komme sammen med Ligesindede; naar man er feig, da ikke at skulle stilles for en Ret af Krigere, naar man er selvkjærlig og verdsligsindet, da ikke at skulle dømmes af Selvfornegtelsen. Og denne Dommer veed ikke blot hvad Selvfornegtelse er, han veed ikke blot at dømme saaledes, at ingen Mislighed kan skjule sig, nei, hans Tilstedeværelse er det Dømmende, der lader Alt forstumme og blegne, hvad der verdsligt tog sig saa

godt ud i Verden, hørtes og saaes med Beundring; hans Tilstedeværelse er det Dømmende, thi han var Selvfornegtelsen. Han, der var Gud lig, paatog en ringe Tjeners Skikkelse; han, der kunde byde over Legioner Engle, ja, over Verdens Tilblivelse og Undergang, han gik værgeløs omkring; han, der havde Alt i sin Magt, han opgav al Magt, kunde end Intet gjøre for sine kjære Disciple, men kun byde dem samme Ringhedens, Foragtethedens Vilkaar; han, der var Skabningens Herre, tvang Naturen selv til at forholde sig rolig, thi det var først, da han havde opgivet Aanden, at Forhænget brast og Gravene aabnedes, og Naturens Kræfter forraadte, hvo han var: dersom dette ikke er Selvfornegtelse, hvad er saa Selvfornegtelse!

Dette var hvad der ligger i den Tanke: at følge Christum efter; men lad os nu betænke det Glædelige i denne Tanke.

M. T.! Dersom Du tænker Dig en Yngling, der staaer ved sit Livs Begyndelse, hvor de mange Veie aabne sig for ham, spørgende sig selv, hvilken Løbebane han kunde ønske at betræde: ikke sandt, da erkyndiger han sig nøie, hvor den enkelte Vei fører hen, eller hvilket er det Samme, han søger at faae at vide, hvo der tidligere har gaaet ad Veien. Da nævne vi ham de berømte, de prisede, de herlige Navne paa dem, hvis Ihukommelse bevares mellem Menneskene. I Begyndelsen nævne vi maaskee flere, at Valget kan staae i Forhold til Ynglingens Mulighed, at Belærelsens Riigdom, der bydes, kan være i Overflod; men selv gjør han nu, dreven af Trangen i sit Indre, et mindre Udvalg, tilsidst bliver der for ham kun een, een Eneste, den i hans Øine og efter hans Hjerte Fortrinligste blandt Alle. Da banker Ynglingens Hjerte heftig, naar han begeistret nævner dette Navn, ham det eneste, og siger: ad den Vei vil jeg gaae, thi ad den Vei gik Han!

Vi ville nu ikke adsprede Opmærksomheden, eller spilde Tiden ved at nævne saadanne Navne; thi der er jo dog kun eet Navn i Himmelen og paa Jorden, eet eneste, og altsaa kun

een Vei at vælge — dersom et Menneske skal vælge i Alvor og vælge rigtigt. Der maa nemlig være flere Veie, siden et Menneske skal vælge; men der maa ogsaa kun være een at vælge, dersom Evighedens Alvor skal hvile over Valget. Et Valg, hvorom det gjælder, at man lige saa godt kan vælge det Ene som det Andet, har ikke Valgets evige Alvor; der maa ved Valget ubetinget være Alt at vinde og Alt at tabe, hvis Valget skal have Evighedens Alvor, om der end, som sagt, maa være en Mulighed af at kunne vælge noget Andet, at Valget virkelig kan være et Valg.

Der er kun eet Navn i Himmelen og paa Jorden, kun een Vei, kun eet Forbillede. Den, som vælger at følge Christum efter, han vælger det Navn, som er høiere end alle Navne, det Forbillede, som er høit ophøiet over alle Himle, men dog ogsaa saaledes menneskeligt, at det kan være Forbillede for et Menneske, at det er nævnet og skal nævnes i Himmelen og paa Jorden, paa begge Steder som det høieste. Thi der er Forbilleder, hvis Navne kun nævnes paa Jorden, men det høieste, det eneste maa jo netop have denne udelukkende Egenskab, hvorpaa det atter er kjendeligt, som det eneste: at det nævnes baade i Himmelen og paa Jorden. Dette Navn er vor Herres Jesu Christi Navn. Men er dette da ikke glædeligt, at turde vælge at gaae ad samme Vei, som han gik! Ak, i Verdens forvirrede og forvirrende Tale lyder destoværre stundom det Eenfoldige og Alvoren næsten som en Spøg. Det Menneske, der vel har øvet den største Magt, som nogensinde er øvet i Verden, han kalder sig stolt Petri Efterfølger. Men det, at være Christi Efterfølger! Ja, det fristet ikke Stoltheden, det er ligeligt tilladt den Mægtigste og den Ringeste, den Viseste og den Eenfoldigste, hvilket jo igjen netop er det Salige. Og er det dog vel saa herligt at vorde det Fortrinlige, som intet andet Menneske kan blive; er det ikke snarere trøstesløst! Er det saa herligt at spise paa Sølv, naar Andre hungre; at boe i Paladser, naar saa Mange ikke have Huusly; at være den Lærde, hvad ingen Eenfoldig kan blive; at have et Navn i den Forstand, at Tusinder og Tusin-

der ere udelukkede: er det saa herligt! Og om denne, Jordlivets misundelige Forskjellighed var det Høieste, var det da ikke umenneskeligt, og Livet ikke til at udholde for den Lykkelige! Hvor anderledes derimod, naar det eneste Glædelige er at følge Christum efter. Høiere Glæde kan jo dog ikke gives end den: at kunne vorde det Høieste; og denne høie Glæde kan ikke gjøres frimodigere, saligere, tryggere end den er ved den glade, ved Himmelens miskundelige Tanke: at dette kan ethvert Menneske.

Saa gaaer da Den, der valgte at følge Christum efter, frem ad Veien. Og naar da ogsaa han maa lære Verden og hvad i den er at kjende, Verdens Styrke og sin egen Svaghed; naar Striden med Kjød og Blod bliver ængstende; naar Veien bliver tung, Fjenderne mange, Vennerne ingen: da afpresser Smerten ham vel dette Suk: jeg gaaer ene. M. T. Dersom et Barn, der var ifærd med at lære at gaae, kom grædende til den Ældre og sagde: jeg gaaer ene — vilde da ikke den Ældre sige: det er jo netop det Herlige, mit Barn! Og saaledes ogsaa med det, at følge Christum efter. Det er paa denne Vei ikke blot saa, som ellers siges, at naar Nøden er størst er Hjælpen nærmest, nei her, paa denne Vei, er Lidelsens Største Fuldkommenhedens Nærmeste. Veed Du nogen anden Vei, paa hvilken dette er Tilfældet? Ad enhver anden Vei er det det Omvendte: dersom Lidelserne der komme, da er Tyngden det Overveiende, ja endog saaledes det Overveiende, at det kan betyde, det var en urigtig Vei man valgte. Paa den Vei derimod, ad hvilken et Menneske følger Christum efter, er Lidelsernes Høieste det Herligste; idet den Vandrende sukker, priser han sig i Grunden salig. See, naar et Menneske betræder nogen anden Vei, da maa han jo forud gjøre sig fortrolig med Usikkerheden paa Veien: det kan maaskee gaae godt og uden vanskelige Tilstød, men der kan maaskee ogsaa optaarne sig saa mange Hindringer, at han ikke kan trænge frem ad den. Paa Selvfornegtelsens Vei, Christum efter, er derimod evig Veisikkerhed; paa denne Vei er Lidelsens „Mærker" de glædelige Tegn paa,

at man gaaer frem ad den rette Vei. Men hvilken Glæde er dog større, end at turde vælge den bedste Vei, Veien til det Høieste; og hvilken Glæde er saa igjen lige saa stor som denne, uden den: at Veien er i al Evighed sikker!

Dog er der endnu en sidste salig Glæde indeholdt i den Tanke, at følge Christum efter. Thi vel gaaer han, som udviklet blev, ikke hos den Efterfølgende, ei heller synligt foran ham, men han er gaaet *forud*, og dette er Efterfølgerens glade Haab: at skulle følge ham efter. Eet er det jo at følge ham efter paa Selvfornegtelsens Vei, og ogsaa dette var glædeligt, et Andet at følge ham efter ind i Saligheden. Naar Døden har adskilt tvende Elskende, og da den Efterladte døer, saa sige vi: nu fulgte hun ham efter — han gik forud. Saaledes gik Christus forud, og ikke blot saaledes, thi han gik forud *for at berede Efterfølgeren Sted*.

Naar vi tale om en menneskelig Forgænger, da gjælder det maaskee, at han, ved at gaae forud, har gjort Veien lettere for Den, som følger ham efter; og naar den Vei, hvorom Talen er, angaaer det Jordiske, det Timelige, det Ufuldkomne, da kan det være, at Veien endog er bleven aldeles let for Efterfølgeren. Dette gjælder ikke i Forhold til den Christne, eller om Selvfornegtelsens fuldkomne Vei; denne Vei bliver altid væsentligen lige tung for enhver Efterfølger. Men saa gjælder det i en ganske anden Forstand om Christus, at han gik forud: han beredte ikke Veien for Efterfølgeren ved at gaae forud, men han gik forud for at berede Efterfølgeren Sted i Himlen. En menneskelig Forgænger kan stundom med Føie sige: nu er det let nok at gaae bag efter, da Veien er banet og beredt og Porten viid; Christus derimod maa sige: see, Alt er beredt i Himlen — dersom Du er beredt til at gaae ind ad Selvfornegtelsens snevre Port og frem ad dens trange Vei.

I Verdens Travlhed synes det maaskee meget usikkert med dette Sted hisset; men Den, der i Selvfornegtelsen forsagede Verden og sig selv, han maa jo derved have forvisset sig om, at der er et saadant Sted til. Ellers maa Den jo dog

være, der er til, etsteds maa han have sit Tilhold; men i den Verden, han har opgivet, kan han ikke have sit Sted: altsaa maa der være et andet Sted, ja, det maa være for at han kan opgive Verden. O, hvor let er dette ikke at forstaae for et Menneske, hvis han virkeligen har fornegtet sig selv og Verden! Og at gjøre Prøve paa sit Liv i denne Henseende, hvorvidt man virkeligen er forsikret om, at der er et saadant Sted hisset, om man virkeligen evigt har sit Liv forsikret: er ogsaa let. Apostelen Paulus siger (Cor. 15, 19): „Dersom vi haabe alene for dette Liv, da ere vi de Elendigste af Alle." Dette er ogsaa vist, thi Den, der for Christi Skyld forsager alle Verdens Goder og bærer alle dens Onder — dersom der ingen Salighed var hisset, han er bedragen, rædsomt bedragen; dersom der ingen Salighed var hisset: mig synes den maatte blive til, alene af Medlidenhed med et saadant Menneske. Dersom da et Menneske ikke tragter efter de jordiske Ting og de glade Dage; ikke stræber efter jordisk Fordeel, end ikke griber til, naar den bydes; dersom han vælger Møie og Besværlighed og, hvad der nu saa maa være, det utaknemmelige Arbeide, fordi han valgte den bedste Sag; dersom han, naar han maa undvære det Jordiske, end ikke har den Trøst, at han veed, han har gjort alt Sit for at vinde det: da er han jo en Daare i Verdens Øine, han er den Elendige i Verden. Var der saa ingen Salighed hisset, da var han jo den Elendigste af Alle; netop hans Selvfornegtelse gjorde ham dertil, han der end ikke havde forsøgt paa at vinde det Jordiske, men frivilligt opgivet det. Er der derimod en Salighed hisset, da er han, den Elendige, dog den Rigeste af Alle. Thi eet er at være den Elendigste i Verden, naar Verden skal være det Høieste, et Andet, at være den Elendigste i Verden, naar Saligheden er, eller at være det, hvis Saligheden ikke var. Bevist for, at denne Salighed er til, er ganske herligt ført af Paulus; thi derom kan aldeles ingen Tvivl være, at han, uden den, havde været den Elendigste af Alle. Dersom derimod et Menneske søger at sikre sig i denne Verden, søger at sikre sig denne Verdens Fordeel, da er hans Forsikring om, at der er en Salig-

hed hisset, ikke just overbeviisende: den overbeviser neppe Andre, den har neppe overbeviist ham selv. Dog derom dømme Ingen, eller Enhver kun sig selv, thi ogsaa det, at ville dømme en Anden i den Henseende, er et Forsøg paa at sikkre sig i denne Verden; ellers maatte han jo indsee, at baade Dommen og Saligheden tilhører den anden Verden.

Ak, det er i Tidernes Løb ofte gjentaget, og Gjentagelsen vedbliver, at En gaaer forud, efter hvem et andet Menneske længes, hvem han ønsker at følge efter: men der er aldrig noget Menneske, aldrig nogen Elsket, aldrig nogen Lærer, aldrig nogen Ven gaaet forud — for at berede den Efterfølgende Sted. Som Christi Navn er det eneste i Himlen og paa Jorden, saa er og Christus den eneste Forgænger, der er gaaet saaledes forud. Der er mellem Himmel og Jord kun een Vei: at følge Christum efter; der er baade i Tid og Evighed kun eet Valg, eet eneste: at vælge denne Vei; der er paa Jorden kun eet evigt Haab: at følge Christum efter ind i Himmelen. Der er i Livet een salig Glæde: at følge Christum efter; og i Døden een sidste salig Glæde: at følge Christum efter til Livet!

II.

Matthæi Evangelium XI, 30: **Mit Aag er gavnligt og min Byrde er let.**

Om Phariſæerne er der ſagt (Matth. 23, 4): „de binde ſvare Byrder, vanſkelige at bære, og lægge Menneſkene dem paa Skuldrene, men ſelv ville de ikke røre dem med en Finger.“ Og denne Adfærd gjentager ſig deſto værre ofte nok i Verden. Den gjentages i de Forhold, hvor det kunde ſynes, at en ſaadan Forſkjellighed var begrundet, at den ene Part ſkulde bære Byrden, den anden være fri — om det dog end i Sandhed ikke er ſaa, fordi den ene jo ſkal bære Herſkerens Byrde, den Anden Underſaattens, den ene Lærerens, den Anden Diſcipelens, og ſaaledes fremdeles Enhver bære ſin Byrde, Ingen være fritagen, end ikke den Uafhængige, der ſkal bære Anſvarets Byrde, naar den Afhængige bærer Pligtens. Den ſamme phariſæiſke Adfærd gjentager ſig endogſaa i de Forhold, hvorom det gjælder, at de Tvende ſkulle drage i lige Aag med hinanden, at der den Ene er ſaa tilbøielig til blot at ville binde Byrderne og lægge dem paa den Anden, at Manden fordrer Alt af Huſtruen, og Huſtruen Alt af Manden, at man i Venſkabets, i Samdrægtighedens Forhold ikke vil gjøre Lige for Lige, men fordre Alt af Vennen, af Medarbeideren, og ſelv være fri. Ja ikke blot dette viſer ſig, men det endnu Sørgeligere, at man ved Utaknemlighed, Uſkjønſomhed, Lunefuldhed, ved Vanſkelighed ovenikjøbet gjør Byrden vanſkelig at bære, ſaa man ſelvkjærligt fordrer, at den Anden ſkal bære Byrden, og da endog gjør ham det vanſkeligt at bære den.

Dette er ingen misfornøiet og fortræden Skildring af Verden, som den er nu i dette Øieblik, tvertimod det er en gammel Erfaring, sandet til de forskjelligste Tider af de Forskjelligste. Saaledes er Menneskets-Slægt, vel i Slægt med Guddommen, men ogsaa vanslægtet mere eller mindre. Dette sees bedst, naar man betragter Slægtens Forbillede. Thi dersom Mennesket ikke var i Slægt med Gud kunde et saadant Forbillede ikke være til for ham; men paa den anden Side, netop naar man seer paa Forbilledet, da viser Fordærvelsen sig i desto stærkere Farve, naar man seer paa Forbilledet og dets Reenhed, da viser Fordærvelsens Skygge sig desto mørkere. Dette Forbillede er den Herre Jesus Christus. Han kom ikke for „at lade sig tjene", ikke for at lægge Byrder paa Andre; han bar Byrderne, den tunge Byrde, som Alle, Hver især helst ville skubbe af sig: Syndens Byrde; den tunge Byrde, som end ikke Slægten selv formaaede at bære: Slægtens Synd. Og det blev gjort ham vanskeligt at bære den, han blev forladt, foragtet, forfulgt, forhaanet, ja han blev af Syndere overgiven til Døden, han blev og han bliver af Syndere anseet som Fjende — fordi han er „Synderes Ven". Dog bar han Byrden, som Slægten havde lagt paa ham, eller han paataget sig; og ikke blot dette, men hele hans Liv og hvert dets Øieblik var offret til at bære Andres Byrder. Thi disse Ord ere hørte af ham: „kommer hid Alle I som arbeide og ere besværede" (Matth. 11, 28); men derimod er det aldrig hørt, at han har sagt: nei, idag har jeg ikke Tid; idag er jeg ikke stemt, da jeg er indbuden til Glæde; idag er jeg ikke oplagt, jeg har selv havt Bekymring; idag har jeg tabt Taalmodigheden med Menneskene, jeg er saa ofte bleven bedraget. Nei, noget saadant Ord er ikke hørt af hans Mund, saa havde der jo ogsaa, hvad Skriften benegter og Troen gyser ved, været Svig i hans Mund — thi i Hjertet havde han dog ikke meent det. Der var ingen et Menneskes Lidelse saa rædsom, at han ønskede at blive uvidende om den, at den ikke skulde forstyrre ham hans Glæde, eller forøge ham hans Sorg; thi hans eneste Glæde var at skaffe den Lidende

Hvile for Sjelen, og hans største Sorg var, naar den Lidende ikke vilde lade sig hjælpe. Hvor Du traf ham, affides for at søge Eensomhed eller i Templet og paa Torvet for at lære: han var strax villig, han undskyldte sig ikke med, at han søgte Eensomhed, han undskyldte sig ikke med, at han var beskæftiget. Naar De, der ligesom vare hans Nærmeste, vilde misbruge dette Forhold, vilde gjøre Fordring paa hans Tid, da kjendte han dem ikke; men var der en Lidende, ham kjendte han sig ved. Han kom, naar en Øverste sendte Bud efter ham, og naar i Forbigaaende en Qvinde rørte ved Fligen af hans Kjortel, da hørtes Intet: stands mig ikke, nei han standsede; og naar Disciplene vilde holde Trængselen borte, da formeente han dem det. — O, dersom det var Visdom, hvad der kun falder altfor let strax at forstaae: at Enhver er sig selv nærmest, da var Christi Liv Daarskab; thi hans Liv var saaledes Opoffrelse, at det var som var han kun enhver Andens Nærmeste, men sig selv den Fjerneste. Men dersom han ubetinget og evigt er Forbilledet: da lader os lære af ham, som han selv opfordrer dertil (Matth. 11, 29): „tager mit Aag og lærer af mig"; lader os lære af ham at bære Byrderne, vore egne og Andres.

Let er det sandeligen pharisæisk at lægge Byrden paa Andre, men tungt selv at bære den. Let er det i et høimodigt Øieblik at love at ville bære Byrden, men tungt at bære den. Hvo forstaaer dette bedre end den Lidende, der jo netop er en Lidende ved at bære Byrder. Og dersom Nogen ønsker at høre Suk og Klageskrig og Jamren, da høres dette ofte nok fra de Lidende. Men ogsaa herom gjælder det, at det er let nok at klynke og klage og vaande sig, selv over Ubetydeligheder; dette behøver en Lidende ikke at lære, thi det er Smerten selv første Opfinder af, og Smerten har strax Skriget ved Haanden. Men at tie og taale, eller vel endog at finde Glæden i Lidelsens Bitterhed, finde den ikke blot i Haabet om, at Lidelsen engang skal ophøre, men finde den i Lidelsen, som man ellers taler om, at Sorg blandes i Glæden: dette er vel værd at lære.

Men denne Lærdom indeholdes netop i de forelæste hellige

Ord: mit Aag er gavnligt og min Byrde er let. Og ſom det ſiges ſaa er det, om det end kan falde den Lidende vanſkeligt at forſtaae det, ſom var denne milde Tale en haard Tale, haard nemlig at fatte, ſaa den Lidende udbryder i Forundringens Spørgsmaal:

hvor kan dog Byrden være let, naar Lidelſen er tung?

Lader os da, ikke med den vantro Forundring, der i Udraabet ſkjuler Benegtelſen, men med den troende Forundring, der indeholder Bekræftelſen og kun priſende Gud gjør det tvivlſomt for da atter ſaligt at forundre ſig, lader os med denne Troens Forundring betænke dette Spørgsmaal. Thi Chriſti Mening var det jo dog ikke at føre Menneſkene ud af Verden hen i paradiſiſke Egne, hvor der ſlet ingen Nød eller Elendighed var, eller ved et Trylleſlag at gjøre Jordlivet til verdslig Fryd og Glæde. Dette var kun en jødiſk og er en ſandſelig letfærdig Misforſtaaelſe; nei, han vilde lære, hvad han viſte ved ſit Exempel, at Byrden er let, ſelv naar Lidelſen er tung. Byrden bliver altſaa i en vis Forſtand den ſamme, thi Byrden er netop Lidelſen, den tunge Lidelſe, og dog bliver Byrden let. Fordi Chriſtendommen er indkommen i Verden, derfor er et Menneſkes Lod ikke blevet et andet her paa Jorden end før. En Chriſten kan komme til at lide ganſke det Samme, ſom før er lidt — dog bliver den tunge Byrde let for en Chriſten. Dette ville vi først betænke, og derpaa særligen overveie, hvilken let Byrde den Chriſtne særligen har at bære.

Naar vi tale om at bære Byrder, da gjør Sproget i daglig Tale en Forſkjel mellem en let Byrde og en tung Byrde; vi ſige, det er let at bære den lette Byrde, tungt at bære den tunge. Men herom er Talen nu ikke, den er meget mere den høitidelige om, at den ene og ſamme Byrde er tung og dog let; Talen er om dette Vidunderlige, thi er det vel et større Vidunder at forvandle Vand til Viin, end at den tunge Byrde vedbliver at være tung og dog er let! Imidlertid tale vi dog ogſaa ellers

ſtundom ſaaledes Thi naar et Menneſke er nær ved at ſegne under den tunge Byrde han bærer, men Byrden er det Kjæreſte han eier: da ſiger han i en vis Forſtand, at Byrden er let. Dette er ſeet i Verden. Det er ſeet med Afſkye, naar den Gjerrige næſten ſlæber ſig ihjel paa Skatten han bærer, medens han dog anſeer denne tunge Byrde for let, fordi Skatten er ham Alt. Det er ſeet med ſtille Opløftelſe, naar et Menneſke bærer, hvad ham i ædel Forſtand er kjæreſt i Verden, og Byrden vel er tung, men dog let. Naar den Elſkende i Havsnød er nærved at ſynke under Vægten af den Elſkede, han vil frelſe: da er viſtnok Byrden tung, og dog, ja ſpørg ham derom, dog ſaa ubeſkrivelig let. Uagtet de ere Tvende i Livsfare, og den Anden den Tyngende, vil han dog kun Eet, han vil frelſe ſit Liv; han taler altſaa, ſom var Byrden ſlet ikke til, han kalder hende ſit Liv, og han vil frelſe ſit Liv. Hvorledes foregaaer denne Forvandling? Mon ikke derved, at der træder en Tanke, en Foreſtilling imellem. Byrden er tung, ſiger han, og han ſtandſer, men nu træder Tanken og Foreſtillingen derimellem, og han ſiger: nei, o nei, den er dog let. Er han derfor tvetunget, fordi han taler ſaaledes? O nei, naar han i Sandhed taler ſaaledes, da er han i Sandhed forelſket. Altſaa ved Tankens, ved Foreſtillingens, ved Forelſkelſens Hjælp er det, at Forvandlingen foregaaer.

„Mit Aag er gavnligt.“ Er man, ſom det hedder, en Lykkelig, eller vel rettere, er man tillige en Letſindig: da kan man ſagtens ſlaae ſtolt med Nakken, og bære Hovedet opreiſt. Men naar et Menneſke gaaer bøiet under Lidelſens tunge Aag, da var der vel Den, ſom ikke vidſte Andet end blot at ſynke under Vægten, ſaa han gaaer ludende med Hovedet, ſaa han forſtummer i en umælende, tankeløs Tilintetgjorthed. Tankeløs; ja, thi Feilen er jo netop, at han ikke har een eneſte Tanke, ved Hjælp af hvilken han dog idetmindſte kunde løfte paa Byrden. En Tanke maa der til; derſom den altid er fornøden, da vel iſær her — for at udmærke et Menneſke fremfor Dyret. Det

er derfor ſkjønt og opløftende ſagt af en ædel Mand, naar han taler om den jordiſke Strid, og da blot forlanger Eet: giv mig en ſtor Tanke. Og ſaaledes kan der være mange herlige og dyrebare Tanker, der, om de end ikke kunne gjøre Aaget let, dog kan hjælpe til at løfte paa Byrden; der kan være Tanken om bedre Tider man har havt eller om bedre Tider man haaber, Tanken om et Menneſke man elſker eller om et Menneſke man beundrer, Tanken om hvad man ſkylder en Anden eller Tanken om hvad man ſkylder ſig ſelv. Men hovedſageligen er der dog kun een Tanke, een eneſte, ſom kan gjøre Udſlaget, een Tanke, ſom indeholder Troens Forvandling af den tunge Byrde til den lette, denne Tanke er: at det er gavnligt, at den tunge Lidelſe er gavnlig.

Men at den tunge Lidelſe er gavnlig, det maa troes, ſees kan det ikke. Bag efter kan det maaſkee ſees, at den har været gavnlig, men i Lidelſens Tid kan det ikke ſees, og heller ikke høres, om end nok ſaa Mange gjentoge det nok ſaa kjærligt for En: det maa troes. Troens Tanke maa der til, og den inderlige, tillidsfulde, gjentagne Udtalelſe for ſig ſelv af denne Tanke; thi er det ſaa, at Ordet er den bindende Magt, at man med et Ord binder ſig for evigt, ſaa er det ogſaa ſaa, at Ordet er den løſende Magt, der løſer Trældoms-Aaget, ſaa den Troende gaaer frit under Aaget, løſer Tungebaandet, ſaa Forſtummelſen ophører, ſaa Mælet vender tilbage med Tilbedelſen. Troes maa det. At ſee Glæden, naar man ſeer idel Glæde om ſig, det er ikke vanſkeligt, ſom jo Sproget ſelv næſten vrængende viſer, hvor let dette Intetſigende er; men, naar man ſeer idel Elendighed om ſig, da troende at ſee Glæden: ja, det er i ſin Orden. Det er i ſin Orden med Henſyn til Brugen af det Ord: Tro, thi Tro forholder ſig altid til hvad der ikke ſees, det være nu det Uſynlige eller det Uſandſynlige; og det er i ſin Orden, at et Menneſke er en Troende.

Om Troen er der ſagt, at den kan flytte Bjerge. Men tungere end et Bjerg kan end ikke den tungeſte Lidelſe være; det ſtærkeſte Udtryk Sproget har er jo tvertimod: Lidelſen

hviler tungt paa et Menneſke ſom et Bjerg. Men derſom den Lidende dog troer, at Lidelſen er ham gavnlig, ja da flytter han Bjerge. Og ſaaledes er der vel Den, ſom med hvert Skridt han gjør, flytter et Bjerg, med hver Dag han lever, flytter Bjerge. For at flytte Bjerget maa man gaae ind under det: ak, ſaaledes gaaer den Lidende under den tunge Byrde; det er det Tunge. Men Troens Udholdenhed under Lidelſen, Troen paa, at det er ham gavnligt, den løfter Bjerget og flytter det. En Lidende kan maaſkee rørt og bevæget høre den kjærlige, den deeltagende, den opmuntrende Tale af en Anden: det er Dig gavnligt; men derfor kan han ikke flytte Bjerget — en Fange kan i Taarer høre den Elſkedes Stemme udenfor, men derfor bliver han ikke fri, ſtundom hans Fangenſkab kun tungere. Den Lidende kan høre disſe Stemmer; men derſom han ikke i ſit Indre hører den ſamme Stemme, da kan han ikke flytte Bjerget. Han kan fortvivlet end ikke ville høre disſe Stemmer; men dette hjælper ham endnu mindre til at flytte Bjerget. Kan han derimod troe, at det er ham gavnligt, da flytter han Bjerget. Thi, ikke ſandt: dette uhyre Bjerg ſtaaer ham i Veien, han vilde ſaa gjerne gaae ad en anden Vei eller have Bjerget bort, men derſom det er ham gavnligt, ſaa er jo Veien banet, ſaa er det jo paa hans Vei. Gavnligheden giver, om jeg ſaa tør ſige, Bjerget Fødder at gaae paa. Den ſnilde Hedning har ſagt: giv mig et Sted udenfor, og jeg ſkal bevæge Jorden; den Ædle har ſagt: giv mig en ſtor Tanke: o, det Førſte lader ſig ikke gjøre, og det Andet hjælper ikke ganſke. Der er kun Eet, ſom kan hjælpe, men det kan ikke gives af nogen Anden: tro, og Du ſkal flytte Bjerge!

Tro, at Aaget er Dig gavnligt. Dette gavnlige Aag er Chriſti Aag. Men hvilket er da Aaget? Ja, det kan være yderſt forſkjelligt, men kun det er Chriſti Aag, om hvilket den Lidende troer, at det er ham gavnligt. Det er altſaa ikke ſaaledes, at den Chriſtne er fritagen for de menneſkelige Lidelſer, ſom disſe ere kjendte i Verden; nei, men Den, ſom bærer Lidelſen ſaaledes, at han troer, at Aaget er gavnligt, han bærer Chriſti

Aag. Der er, menneſkeligt talt, ingen ny Lidelſe kommen til, men heller ingen gammel tagen bort; forſaavidt er Alt uforandret; og dog er den nu given, denne ſtore Tanke, og dog er det nu fundet Stedet udenfor Jorden: Troen. Det er ikke Klogſkabens Opfindelſe, ikke dens ſmaalige og ſnakſomme Geſkæftighed om det Gavnlige og det Gavnlige; nei, det er den ordknappe Tro, der troer Gavnligheden. Man kan ved Hjælp af Klogſkaben krybe gjennem Verden, liſte ſig fra mange Gjenvordigheder, ſnakke ſig fra nogle, hitte Raad for nogle; men alt dette er lige ſaa lidet Troen, ſom det er — at flytte Bjerge.

Naar ſaa Troen holder faſt ved Gavnligheden, og flytter Bjerget, da er Troens Glæde ſaa ſtor, at Aaget virkelig er let. Netop Foreſtillingen om hvor tungt det er, naar det dog ved Troens Hjælp lader ſig gjøre, gjør Aaget let. Naar En løfter en Fjær, da ſiger han: det er let; men naar En gaaer hen til en ſtor Vægt, og ved Synet af den fortvivler over ſin egen Kraft, men dog løfter paa den, og ſee, det lykkes: da bliver han ſaa glad, at han i Glædens Forundring over Forandringen udbryder: den er let. Er han derfor bleven en Letſindig; har han derfor glemt, at han fortvivlede over ſin egen Kraft; har han derfor taget den himmelſke Hjælp forfængeligt: o nei, det er netop med Troens ſalige Forundring han taler ſaaledes. Derſom en Pige qvindeligt kun har eet eneſte Ønſke, ak, men gjemt i Haabløshed, da kan hun ſige: det er umuligt. Dette Udſagn kan betyde, at hun er bleven dorſk, at hun vil til Sengs, vil ſove fra Ønſket og ſove ſig Glemſel til; det kan betyde, at hun ikke mere vil gjemme Ønſket i Haabløshed, men glemme det i Haabløshed. Derſom hun derimod qvindeligt holder hele ſin Sjel mod Haab paa Ønſket, og det da opfyldes: da udbryder hun vel netop paa Glædens Dag: det er umuligt; da tager hun vel mod Visheden med den lykſaligſte Forundrings gladeſte Hilſen: det er umuligt; da varer det vel længe, inden hun kan overtale ſit Hjerte til at ſige: det er viſt, fordi det er hende ubeſkriveligt kjærere hver Dag at hilſe Visheden med dette Ord: det er umuligt! Er hun derfor en Letſindig, der ſpøger med

Visheden; er hun derfor en Utaknemlig, der ikke veed at skatte Visheden? Nei, hun er skjønsom, thi det er netop Skjønsomhed hver Vishedens Dag at begynde forfra paa Forundringen; hun er ydmyg og ydmygt troende. Hendes Forundring er Troens, og at hun vedbliver at forundre sig er Troskab mod den Magt, som gjorde det Umulige muligt. See, de daarlige Brudejomfruer ere et Billede paa den daarlige Forventning; men lad os forandre Parablen lidt. Vi tage altsaa de fem Kloge, som holdt Forventningens Lampe tændt og kom ind med Brudgommen — hvis de da strax, idet Døren blev lukket, sagde: nu er Alt vist og afgjort: mon da ikke ogsaa i en anden Forstand deres Lampe maa siges at være slukket? Men Troen, den holder Lampen tændt; naar det gjælder om at forvente, da holder den Lampen tændt indtil det Sidste; og dersom Opfyldelsen er kommen, da holder den Lampen tændt og glemmer aldrig, at det var umuligt. Den der derimod utaalmodigt kun fandt Aaget tungt, medens det var tungt — naar da Aaget gjøres ham let: da bliver han atter sig selv liig, han bliver en Falskner, en lumpen Falskner, der nu let kan forstaae, hvad han umuligt kunde forstaae.

Dog, Opfyldelsen af en Forventning maa man vente paa, men Lidelsens Gavnlighed behøver man ikke at vente paa — dersom man da ikke fordrer at see den (hvilket er det Ufuldkomne), men vil troe: dette lader sig gjøre strax. Derfor er ogsaa Troen paa, at den tunge Lidelse er gavnlig, noget langt Fuldkomnere end Forventningen om et lykkeligt Udfald. Thi det lykkelige Udfald kan udeblive, men den Troende troer, at Lidelsen er ham gavnlig: saa kan da Gavnligheden ikke udeblive — naar den er. Den Troende fatter menneskeligt, hvor tung Lidelsen er, men med Troens Forundring over, at den er ham gavnlig, siger han guddommeligt: den er let. Han siger menneskeligt: det er umuligt, men han siger det atter med Troens Forundring over, at det er ham gavnligt, hvad han menneskeligt ikke kan forstaae. Naar nemlig Klogskaben kan indsee Gavnligheden, da kan Troen ikke see Gud; men naar Klog-

ſkaben ikke kan ſee en Haandsbred for ſig i Lidelſens mørke Nat, da kan Troen ſee Gud, thi Troen ſeer bedſt i Mørke. Naar Klogſkaben trøſter en Lidende, da bærer den ſig ſaaledes ad. Den ſiger: „det bliver nok godt og gavnligt om nogen Tid.“ Imidlertid benytter Klogſkaben Øieblikket til at gaae. Det er ligeſom naar Lægen beſøger den Syge, og ſiger: „om nogen Tid“ — og derpaa gaaer, ſaa den Syge aldrig kan faae Lægen fat og holde ham faſt ved hans Ord ſom en Bedrager, thi Lægen liſter ſig bort. Men naar Troen trøſter en Lidende, da ſætter den ſig ned hos ham og ſiger: „Lidelſen er Dig gavnlig, tro det blot. Dette er Noget, ſom ſtrax lader ſig forſtaae af Troen. Jeg ſkal derfor gjerne blive hos Dig, at Du kan udgyde Din Vrede over mig, hvis jeg taler uſandt; thi jeg behøver ingen Tid at løbe paa, ſom løb jeg paa det Uviſſe; jeg behøver ingen Tid for at løbe bort, ſom var jeg en Bedrager; nei det er Dig gavnligt. Lad kun Lidelſen tiltage, det er Dig gavnligt, Gavnligheden er ligeſom jeg er, jeg Troen.“ Saaledes er Gavnligheden for Troen, og Gavnligheden er, ſelv naar Troen anfægtes, naar det er, ſom fandt Troen ikke Naade for Gud, ſom ophidſede den ham blot, ſaa han gjorde Prøven ſtørre og ſtørre, jo mere der troes, ſaa det i Mismod er den Troende, ſom ſkulde han fortryde Troen, ſom var dog Den lykkelig, der lever ligegyldigt hen og aldrig indlader ſig ret med Gud, men gaaer mageligt ad den brede Vei, eller beundret ad den priſede Middelvei og aldrig under Aaget trænger frem ad Troens trange Vei. Dog, Hvo der lever ſaaledes, hvad han end forreſten er, han er ingen Chriſten, thi for den Chriſtne er Aaget gavnligt, det er, han troer det. — Een bærer et Jernaag, en Anden et Træaag, en Tredie et gyldent Aag, en Fjerde det tunge Aag, men kun den Chriſtne bærer — det gavnlige Aag.

„Min Byrde er let.“ Hvad er nemlig Sagtmodighed Andet end at bære den tunge Byrde let, ligeſom Utaalmodighed og Vrantenhed er at bære den lette Byrde tungt.

Der er i Sproget et herligt Ord, ſom tillige villigt føier

sig i mangen Forbindelse, men aldrig inderligt i nogen Forbindelse uden med det Gode. Det er det Ord: Mod; overalt hvor det Gode er, der er ogsaa Mod tilstede; hvilken Skjæbne der end hænder det Gode, Modet er altid paa det Godes Side; den Gode er altid modig, kun den Onde er feig og ræd, og Djævelen skjælver altid. Saaledes er dette stærke Ord, der aldrig vender Faren Ryggen, men altid vender sig mod den, stolt i sig selv og dog saa bøieligt, naar det gjælder om at føie sig skjønt ind i den inderlige Forbindelse med det Godes Forskjellighed; saaledes er dette stærke Ord saa frastødende mod alt det Onde, men saa trofast i Sammenhold med det Godes Forskjellighed. Der er Mod, som kjækt trodser Farer; der er Høimod, som stolt opløfter sig over Forurettelser; der er Taalmod, som taaligt bærer Lidelser: men det sagte Mod, som bærer det Tunge — let, er dog den vidunderligste Sammensætning. Thi ikke er det vidunderligt, med Jernstyrke at tage haardt paa det Haardeste af Alt; men Vidunderligt er det, med Jernstyrke at kunne tage sagte paa det Svageste af Alt, eller tage let paa det Tunge.

Dog er det til Sagtmodighed, at Christus opfordrer sine Efterfølgere: lærer af mig, thi jeg er sagtmodig og ydmyg af Hjerte. Ja han var sagtmodig. Han bar jo den tunge Byrde, som langt overgik Menneskets, ja Slægtens Kræfter, let. Men naar En paa samme Tid som han selv bærer denne tungeste Byrde, har Tid og Villighed og Deeltagelse og Selvopoffrelse til uafbrudt at bekymre sig om Andre, at hjælpe Andre, at helbrede Syge, at besøge Elendige, at frelse Fortvivlede: bærer han da ikke Byrden let! Han bar den tungeste Bekymring, Bekymringen for den faldne Slægt; men han bar den saaledes let, at han ikke udslukkede en rygende Tande, ikke knækkede det bøiede Rør.

Som da Forbilledet var, saa bør og Efterfølgeren være. Naar En bærer en tung Byrde, men han da ogsaa søger Andres Hjælp og lægger Noget af den paa dem; eller dersom han bærer en tung Byrde, men han da ogsaa har nok at tænke paa alene med at bære sin Byrde: da bærer han vel Byrden for en Deel

eller ganske, men han bærer den ikke let. Naar En maa sætte alle sine Kræfter sammen, naar han ikke har een eneste Tanke, ikke eet eneste Øieblik at give bort til Andre, naar han saaledes i den yderste Anstrængelse bærer sin Byrde: da bærer han den vel, men han bærer den ikke let; han bærer den maaskee taalmodigt, men han bærer den ikke sagtmodigt. Thi Mod larmer, Høimod kneiser, Taalmod tier; men Sagtmod bærer det Tunge let. Mod kan man see og Høimod; og Taalmod kan man see paa Anstrængelsen: men Sagtmod gjør sig usynlig — det seer saa let ud og er dog saa tungt. At der boer Mod derinde, det seer man i Øiet; at der er Høimod, det seer man i Skikkelsen og Blikket; at der er Taalmod, seer man ved Munden, som dog tier: men Sagtmod kan man ikke see.

Hvilken er da Sagtmodighedens lette Byrde? Ja, det er den tunge naar den bæres let. Men hvilken er da Sagtmodighedens tunge Byrde? Ja, den kan være det yderst Forskjellige, men det er ikke denne Forskjellighed, der gjør Udslaget, men derimod Sagtmodigheden. Utaalmodighedens lette Byrde kan ogsaa være det yderst Forskjellige, men det er ikke denne Forskjel, der gjør Udslaget, derimod Utaalmodigheden, der gjør den til den tunge, U-Taalmodigheden, der ikke holder sammen med Mod, og kun tilhører Slægten som en Vanslægtet gjør det. Men det er virkeligt saa, at ved Sagtmodighed bliver den tunge Byrde i guddommelig Forstand virkelig let; ligesom det er en sørgelig Sandhed, at ved Utaalmodighed bliver den lette Byrde virkelig tung. Gavnligheden er det lette Aag, og Sagtmodigheden den lette Byrde. Derom kan i al Evighed ikke være Tvivl, at det Gavnlige er let at bære; derfor retter Tvivlen sig mod noget Andet; den kan ypperligt forstaae, at det Gavnlige er let, men den vil ikke troe, at den tunge Lidelse er det Gavnlige. At Sagtmodighed er en let Byrde, derom kan i al Evighed ingen Tvivl være; derfor retter Tvivlen sig mod noget Andet; den kan ypperligt forstaae, at Sagtmodighed er let, men den vil ikke forstaae, at det Tunge bliver ved Sagtmodighed den lette Byrde, at Byrden virkelig bliver let, hvad den dog gjør.

Naar saaledes Den, der idag ikke veed, hvad han skal faae at leve af imorgen, naar han, efter Evangeliets Forskrift (thi Christus kom ikke til Verden for at afskaffe Næringssorgen ved at bringe Velstand) ikke bekymres for den Dag imorgen: da bærer han jo den tunge Byrde let. Ak, medens der vel aldrig er Mange, som kan siges at have nok for deres Levetid, saa kan det derimod let synes en Bekymret, hvis Øie forvirres ved at see for vidt, som kunde Næringssorgen strække til for en endnu længere Tid end hele hans Liv. Naar saa er, da bærer han den tunge Byrde tungt. Men dersom han taalmodigt beslutter sig til at ville bære Byrden, saa længe det skal fordres af ham: da bærer han den dog ikke let. Den listigste og den stærkeste Fjende er Tiden, især naar den samler sig til Angreb og kaldes det Tilkommende, thi da er den som Taage, hvilken ikke kan sees nærved, men jo mere den sees paa Afstand desto forførdeligere synes den. Naar Taalmodigheden med Øiet løfter paa det Tilkommende, da seer man hvor tungt det er; men det sagte Mod bekymres end ikke for den Dag imorgen. Sagtmodigheden trækker Øiet hurtigt ind i sig selv, og seer derfor ikke det Tilkommendes Uendelighed. Det Tilkommende nævner den: den Dag imorgen. Den Dag imorgen er jo ogsaa det Tilkommende, men er det Tilkommende seet saa nær ved som muligt; saa sagtfærdigt gaaer den frem, saa vaersomt tager Sagtmodigheden paa det Tilkommende. Men ganske nærved kan man jo ikke see den Taage, der, hvis man giver Øiet Raadighed, antager en forførdende Skikkelse; og det Tilkommende kan man heller ikke see ganske nærved: derfor lykkes det Sagtmodigheden end ikke at bekymres for den Dag imorgen. Er dette ikke at bære Tidens, det Tilkommendes tunge Byrde let? — Naar saaledes Den, der er født Træl, naar han efter Apostelens inderlige Formaning (thi Christus kom ikke for at afskaffe Slaveriet, om det end vil følge og følger deraf), ikke bekymres derved, og kun, hvis det tilbydes, vælger at blive fri: da bærer han den tunge Byrde let. Hvor tung denne Byrde er, det veed den Ulykkelige bedst, og det veed den menneskelige Deeltagelse

med ham. Dersom han sukker under Byrden, som Menneskeligheden med ham, da bærer han Byrden tungt; dersom han taalmodigt finder sig i sin Skjæbne og taalmodigt haaber Friheden, da bærer han dog ikke Byrden let. Men den Sagtmodige, der har havt Mod til ret at troe paa Aandens Frihed, han bærer den tunge Byrde let: han hverken opgiver Haabet om Friheden, ei heller venter han den. Det Spørgsmaal, der med Rette er kaldet det afgjørende, det om Friheden; det Spørgsmaal, der for en Trælleføbt vel maa kaldes et Livsspørgsmaal, om at være eller ikke være, dette dræbende eller levendegjørende Spørgsmaal behandler den Sagtmodige saa let, som angik det ham ikke, og dog igen saa let, at det paa en Maade angaaer ham, thi siger han: det bekymrer mig ikke at være føbt Træl, men kan jeg blive fri, da vil jeg hellere vælge det. At bide i Lænken er at bære den tungt, at spotte Lænken er ogsaa at bære den tungt, taalmodigt at bære Lænken er dog ikke at bære den let, men Trælleføbt at bære Trældommens Lænke som en Fri kan bære en Kjæde: det er at bære den let.

Og saaledes er Sagtmodighed altid. Som man stundom med Forundring seer hvad Sparsommelighed kan bringe ud af en Penning, saaledes er det sagte Mod stærkt i at gjøre smaat og derved det Tunge let. Som en Tvivler i ængstelig Paaholdenhed neppe tør træde paa Jorden, Intet tør benegte og Intet bekræfte, for ikke at gaae forvidt: saaledes har den Sagtmodige ogsaa Evighedens Paaholdenhed; men han er ikke ængstelig, thi han er tvertimod frimodig; han er ikke tvivlende, men stærkt Troende; han aander i Troen sundt og frit, og dog er hans Mod saa sagtfærdigt, at det seer ud som ideel Ubetydelighed hvad han har at bære. Det er jo saaledes, at enhver Sindstilstand frembringer det den er, uden om sig, omdanner Opgaven i Lighed med sig. Man kan ikke sige: hvor der er stor Fare der er altid en Modig; men derimod: hvor der er en Modig der bliver nok stor Fare, det behøver han nemlig, det kræver han, det behøver Modets Selvopholdelsesdrift i den Modige. Opgaven bliver en anden ved Forholdet til Den, som løser

den. Den samme Fare, som maaskee overvindes af en Forsagt, bliver synligt større, naar det er en Modig, som overvinder den. Den samme Uret, som bæres af en Tvetydig, bliver synligt større, naar den Retfærdige bærer den. Det samme Spring som en Flygtning gjør dreven af Angest, bliver synligt større, naar en Dandser gjør det med Lethed. Og saaledes gjør Modet Faren stor og overvinder den; Høimod gjør Uretten lumpen og opløfter sig over den; Taalmod gjør Byrden tung og bærer den; men Sagtmod gjør Byrden let og bærer den let. Derfor er det, menneskeligt talt, utaknemmeligt at være sagtmodig. Thi Sagtmod gaaer saa stille hen, at Ingen bliver opmærksom paa det Tunge; end ikke Den, der lægger Byrden paa den Sagtmodige, faaer det ret at vide. Mod gjør sig dog betalt ved Seirens Synlighed, Høimod ved Blikkets Stolthed, Taalmod ved Lidelsens Kjender; men Sagtmod er ukjendelig. Den sagtmodige Træl skjuler saaledes ved sin Sagtmodighed over Herrens Uret, thi det seer jo ud som havde Trællen det meget godt hos Herren, hvilket han ogsaa har — ved Hjælp af Sagtmodigheden. Dersom derfor en Reisende saae, hvorledes Trælle sukke under Lænken, da vilde han blive opmærksom, hans Deeltagelse vilde vaagne, han vilde give en glødende Skildring af Slaveriets Rædsel; men den sagtmodige Træl vilde han ikke blive opmærksom paa, han vilde maaskee endog troe, at det var Herren, der var den gode. Naar saaledes den stille Qvinde sagtmodigt bærer alle Mandens Vanskeligheder og Luner og Krænkelser, hans Utroskab maaskee: seer det da ikke ud — dog hvad kan det hjælpe at tale om hvorledes det seer ud, det kan jo ikke sees. Dersom hun bærer det taalmodigt, da kan det maaskee sees, men hvis hun lever etsteds, denne sagtmodige Qvinde, da sees kun et lykkeligt Ægteskab, da sees kun en elsket Mand og en Hustrue, der er lykkelig i sit Hjem, lykkelig ved sin Husbond. Ja, salig er hun, om ikke lykkelig ved sin Mand, saa dog salig ved sin Sagtmodighed.

„Lærer af mig, thi jeg er sagtmodig og ydmyg af Hjerte." Ja, Christus var sagtmodig. Dersom han ikke havde været

Sagtmodigheden, da havde han jo heller ikke været Den han sagde sig at være; men dersom han ikke havde været Sagtmodigheden, da havde han heller ikke lidt saa meget, da havde Verden selv gyset for den Uret, der gjordes mod ham, men hans Sagtmodighed skjulte over Verdens Skyld. Han paatalte ikke sin Ret, han beraabte sig ikke paa sin Uskyldighed, han talte ikke om, hvorledes de syndede mod ham, ikke med eet Ord gjorde han opmærksom paa den himmelraabende Skyld; selv i det sidste Øieblik sagde han: Fader, tilgiv dem, de vide ikke hvad de gjøre. Skjuler ikke hans Sagtmodighed her over deres Brøde, der bliver som langt, langt mindre end den er, ved at han taler saaledes om den; medens den jo dog i en anden Forstand bliver end forfærdeligere ved at synde mod Sagtmodigheden. Da Petrus havde fornegtet ham tre Gange, og Christus sagtmodig blot saae paa ham: skjuler da denne Sagtmodighed ikke over Petri Skyld og gjør den til noget langt Mindre! Hør blot Sprogets Udraab: at fornegte sin Herre tre Gange i det Øieblik da han er forraadt, i Fjendernes Magt, forhaanet og bespottet! Du gyser, idet Du bliver opmærksom derpaa, ikke ved Skildringen deraf, men blot ved Udsagnet. Christi Sagtmodighed derimod forhindrer En i at blive opmærksom paa, hvor dybt dette Fald var.

Denne Sagtmodighed skulle vi lære af ham, og denne Sagtmodighed er den Christnes bestemteste Kjende. „Dersom Nogen giver Dig et Slag paa Dit høire Kindbeen, vend ham det andet ogsaa til." (Matth. 5, 39.) Det er ikke Sagtmod, at Du ikke slaaer igjen; det er ikke Sagtmod, at Du finder Dig i Uretten og tager den for hvad den er: men det er Sagtmod, at Du vender den venstre Kind til. Høimod bærer ogsaa Uretten, men den gjør egentligen, at den viser sig større end den er, idet den opløfter sig over den; Taalmod bærer ogsaa Uretten, men gjør den ikke mindre end den er; kun Sagtmod gjør Uretten mindre, thi naar man ikke tager Noget for hvad det er, og dette Noget er Uretten, Forurettelsen, Forhaanelsen, saa gjør man jo Uretten mindre. Lad det skee for vore Øine. I det Øieblik det første Slag er falden: ikke sandt, da standser Din Opmærk-

ſomhed ved Uretten, og Du ſeer det paa den Høimodige, og Du ſeer det paa den Taalmodige; men idet den Sagtmodige med ſit ſtille Sind vender den Venſtre til, da forhindres Du i at blive opmærkſom, han bærer Uretten ſaa let, at Du næſten bliver mindre opbragt paa Gjerningsmanden. Det er ikke Sagtmodighed, at Du tilgiver Din Fjende, men de halvſjerdſinds-tyve Gange de ſyv Gange, det er Sagtmodigheden, eller Det: at den Sagtmodige er ſaa bekymret for at tilgive, ſaa det næſten ſeer ud ſom var det ham, der trængte til Tilgivelſen, at den Sagtmodige, der ydmygt veed, hvorledes Himlens Tilgivelſe for ham afhænger af hans Tilgivelſe, virkeligen trænger til at tilgive ſin Fjende.

Sagtmodigheden bærer altſaa den tunge Byrde let, og Forurettelſens tunge Byrde ſaa let, at det er, ſom blev den Skyldiges Brøde mindre. Denne Sagtmodighed kjender Heden-ſkabet ikke. Den har i chriſtelig Forſtand een herlig Egenſkab: den har ingen Løn paa Jorden; og da endnu een herlig Egen-ſkab: at dens Løn er ſtor i Himmelen!

Vi have nu talet om hvorledes den Chriſtne bærer den tunge Byrde let, hvorledes han ikke er forſkjellig fra andre Menne-ſker, ved at være fritagen fra Byrden, men Chriſten ved at bære den let. Den, der bærer det gavnlige Aag, og Den, der, tungtbeſværet, bærer den lette Byrde: han er en Chriſten!

Men naar Chriſtus taler om den lette Byrde, naar han ſiger: min Byrde, da kan derved ogſaa tænkes ganſke ſærligen paa en Byrde, ſom han har paalagt ſine Efterfølgere. Han har jo paalagt dem at bære de menneſkelige Byrder let, men da tillige en let Byrde, ſom er egen for de Chriſtne. Hvilken er denne? Lader os først ſpørge ſaaledes: hvilken er af alle Byrder den tungeſte? Dog vel Syndens Bevidſthed, derom ſkulle vi jo ikke tviſtes. Men Den, ſom tager Syndens Bevidſthed bort og giver Bevidſtheden om Tilgivelſe iſteden: han tager jo den tunge Byrde bort og giver den lette i Stedet.

Dog hvorfor: en Byrde, om den end kaldes let? Ja, hvis Nogen ikke vil forstaae, at Tilgivelsen dog ogsaa er en Byrde, der skal bæres, om end en let Byrde, da tager han Tilgivelsen forfængeligt. Tilgivelsen skal ikke fortjenes, saa tung er den ikke; men den skal heller ikke tages hen i Forfængelighed, saa let er den heller ikke. Tilgivelsen skal ikke betales, saa dyr er den ikke — den kan ikke betales; men den skal heller ikke tages hen som Intet, dertil er den for dyrekjøbt.

See, her gjælder det atter om Sagtmodighed for at troe, for at bære Tilgivelsens lette Byrde, for at bære Tilgivelsens Glæde. Det maa falde Kjød og Blod vanskeligt at bære den lette Byrde; men bliver den lette Byrde tung at bære, da er det det oprørske Sind, der ikke vil troe; bliver derimod den lette Byrde saa let, at det slet ikke kan kaldes en Byrde, saa har Letsindigheden taget den forfængelig. Tilgivelsen, Forligelsen med Gud er en let Byrde at bære, og dog er den netop som Sagtmodighedens lette Byrde, thi det er for Kjød og Blod den tungeste, endnu tungere end Syndens Bevidsthed, thi den er til Forargelse. Som derfor den Christne altid skal være kjendelig paa Sagtmodigheden, saa er ogsaa det væsentlige Christelige netop saaledes, at det kun kan troes i Sagtmodighed. Enhver Overdrivelse, Tungsindighedens eller Letsindighedens, er strax et Tegn paa, at Troen ikke er ret tilstede. Thi Christus kom ikke til Verden, for at gjøre Livet let i Letsindighedens Forstand, ei heller for at gjøre det tungt i Tungsindighedens Forstand, men for at lægge den lette Byrde paa den Troende. Den Letsindige vil lade Alt være glemt, han troer forgjeves; den Tungsindige vil Intet lade være glemt, han troer forgjeves. Men Den, som troer, han troer, at det er Alt glemt, dog saaledes, at han bærer en let Byrde — thi bærer han ikke Erindringen om, at det er ham tilgivet! Den Letsindige vil endog lade denne Erindring være glemt, det er Alt tilgivet og glemt. Men Troen siger: det er Alt glemt, husk paa, at det er tilgivet. Man kan jo glemme paa mange Maader; man kan glemme, fordi man faaer Andet at tænke paa; man kan glemme tankeløst og let-

ſindigt; man kan mene Alt glemt, fordi man ſelv har glemt; men den evige Retfærdighed kan og vil kun glemme paa een Maade, ved Tilgivelſe, — men ſaa maa jo den Troende heller ikke glemme, han maa tvertimod ſtadigt mindes, at det er ham tilgivet. Den Tungſindige vil ikke glemme; han vil ikke erindre, at det er ham tilgivet; han vil huſke Skylden: derfor kan han ikke troe. Men fra Tilgivelſen ſkal jo et nyt Liv udgaae i den Troende, ſaa kan altſaa heller ikke Tilgivelſen være at glemme. Det er kun ikke mere Loven, ſom er Tugtemeſteren til Chriſtum, men Tilgivelſen ved Chriſtum er den milde Tugtemeſter, der ikke nænner at minde om det Glemte, men dog minder forſaavidt derom, at den ſiger: huſk dog paa, at det er tilgivet. Det er ikke glemt, men det er glemt i Tilgivelſen. Hver Gang Du erindrer Tilgivelſen, da er det glemt, men naar Du glemmer Tilgivelſen, da er det ikke glemt, og da er Tilgivelſen forſpildt.

Er dette dog ikke en let Byrde? Veed Du, m. T., at forklare det anderledes, ſaa forklar Du mig det; jeg veed ikke Andet end dette Troens Eenfoldige, der dog forholder ſig til en vanſkelig Tale, thi det er jo altid en vanſkelig Tale, der ſætter ſaa forſkjellige Ord ſammen ſom: let og — Byrde. Det er en vanſkelig Tale, o, men et Menneſkeliv har jo ogſaa Vanſkeligheder. Men den vanſkelige Tale er til at forſtaae, og Livets Vanſkelighed til at bære, ja til at bære let for den Chriſtne — thi ham er Aaget gavnligt og Byrden let.

III.

Børn lærer man bedſt at kjende naar man ſeer dem lege, og Ynglinge naar man hører dem ønſke: hvad de kunde ønſke at være i Verden eller ønſke af Verden. Thi det at vælge er Livets Alvor, ſelv det taabelige Valg, ſom man næſten ikke kan lade være at ſmile ad, er dog Alvor, ſørgelig Alvor; men det at ønſke er, ligeſom det at gjette, en Spøg, og dog lærer man Ynglingen bedſt at kjende af Ønſket. Valget er nemlig, ſom det Virkelige, ogſaa paa mange Maader begrændſet af Virkelighed; Valgets Vilkaar maaſkee indſtrænket, den Vælgende indenfor Virkelighedens mange nærmere Beſtemmelſer, indkneben ved men ogſaa underſtøttet af mangfoldige Henſyn. I Ønſket derimod føier Alt ſig efter Ynglingen, det Muliges Svigefuldhed lyder ham ubetinget, men lokker ham netop derved til at forraade ſit Indre; i Ønſket er han ganſke ſig ſelv, og Ønſket den nøiagtigſte Gjengivelſe af hans Indre. Og at Ynglingen ſaaledes i Ønſket forraader ſit Indre er jo en uſkyldig Sag, kan endog være ham gavnligt for at lære ſig ſelv og ſin Umodenhed at kjende. Det Farlige er, naar i en ſenere Tid Ønſket, ſkjult derinde, bliver en Forræder mod ham; thi ved ret at blive aabenbart gjør Ønſket ingen Skade, men ved at ſkjules kan det let blive en Forræder.

Derſom man da tænkte ſig en Skare Ynglinge, hver iſær ønſkende, da vilde man ved Hjælp af Ønſkerne faae at ſee, hvorvidt der boede noget Dybere i den Enkeltes Sjel; thi der er intet Speil ſaa nøiagtigt ſom Ønſket, og medens ellers ſtundom et Speil ſmigrer Den, ſom ſeer ſig deri, viſer ham anderledes

end han virkelig er, da maa man sige om Ønsket, at det ved Hjælp af Muligheden smigrende lokker ham til at vise sig ganske som han er, lokker ham til ganske at ligne sig selv. Vi ville nu ikke forfølge dette videre, men blot antage, at der blandt disse Ynglinge ogsaa var En, som sagde: „nei, jeg ønsker hverken Magt, eller Rigdom, eller Ære, eller Elskovens Lykke, det Eneste jeg ønsker er Strid, og Fare, og Besværligheder, og Lidelser; kun dette begeistrer min Sjel.“ Saaledes talede han, og man kan altid være sikker paa, at hvad en uforderbet Yngling siger, det indeholder Visdom, naar man blot forstaaer det lidt anderledes, end som det siges.

Der var altsaa en Yngling, der ønskede at lide i Verden. Men mon han dog ganske nøiagtigt udtrykte hvad han ønskede, thi han ønskede aabenbart ikke just at lide, men vel derimod at stride. At der var Dybde i hans Sjel, ville vi ikke negte ham. Han vilde ikke hendøse sit Liv i Nydelse ikke glimre ved Fortrin, der erhverves i Søvne, ikke feigt sidde paa Stads i Begunstigelsers Blødagtighed; han vilde stride, han vilde end ikke stride for Ærens, for Fordelens, for Magtens Skyld, men han vilde stride for Stridens Skyld. Men det at ville stride for Stridens Skyld er dog ingenlunde det at ville lide, ja, det er det Modsatte, men vel at mærke, ogsaa den Modsætning, som ligner det meest. Medens en Anden ønsker at vide, at han er den Stærkere, og ønsker det Bevis derfor, som ligger i Æren, og Anseelsen, og Magten, han erhvervede ved at stride; saa vilde vor Yngling bestandigt fornye Selvfølelsen af at være den stærkere i Striden, i den fortsatte Strid for Stridens Skyld. Han vilde ikke slaae sig til Ro, dertil higede hans Sjel for meget; han vilde ikke høre Noget om, at nu var Striden forbi. Nei, som Buestrengens Selvfølelse kun længes efter Eet, at strammes i Striden, og kun bedrøves ved Eet, ved slappet at skulle hænges hen, hvor mange Seire den end vandt: saaledes vilde han kun leve og døe i Striden, og paa Slagdagen, først og sidst i Anstrængelsens Spænding, i Kampens Hvirvel.

Det var altsaa en Misforstaaelse, en Skuffelse, et Sandse-

bedrag, at Ynglingen brugte det vise Ord: at lide, at ønske Lidelser. Dersom man vilde give ham hans Ord tilbage og sige: ja, Du valgte det Rette, og nu forklare ham hvad deri laae: da vilde maaskee hiin stridslystne Yngling, der ønskende udfordrede Verden til Strid, tabe Modet, han vilde maaskee, istedenfor at falde i Striden, synke under Lidelsen. Ak, thi det at ville lide, og at vælge Lidelser, det er et Ønske, som aldrig er opkommet i noget Menneskes Hjerte; Den, som mener det, han bedrager sig kun selv. For at fatte Lidelsens Tanke og Lidelsens glade Budskab, for at holde Lidelsen ud og virkeligen have Gavn af den, for at skulle vælge Lidelse og for at troe, at dette virkeligen er Viisdom til Salighed, behøver Mennesket en guddommelig Veiledning. Det naturlige Menneske kan aldrig falde paa at ønske det. Der maa først være foregaaet den dybeste Forandring med et Menneske, inden han kan troe denne Lidelsernes Hemmelighed; han maa først være greben, og da villig til at ville lære af den Eneste, der gik ud i Verden med det Forsæt at ville lide, med det Valg og det Forlangende at ville lide. Han gik ud i Verden, men han gik ikke ud saaledes som en Yngling gaaer ud fra det fædrene Huus, han gik ud fra Faderen i Himmelen, han nedlagde den Herlighed, han havde før Verdens Grundvold blev lagt, ja, hans Valg var evig frit, og han kom til Verden — for at lide.

Om Ham, om den Herre Jesum Christum er der sagt: **alligevel han var Søn lærte han Lydighed af hvad han led.** Hebr. 5, 8. Og det er disse Ord vi ville tage til Overveielse idet vi betænke, at om end intet Menneske, som han er efter Naturen, kan ønske Lidelser, saa er dette dog det Glædelige:

at Lidelsernes Skole danner for Evigheden.

Naar der siges om et Menneske: han lærte af hvad han led, da indeholder dette Udsagn paa eengang noget Indbydende og noget Afskrækkende. Det Indbydende er: han lærte. Thi saaledes ere Menneskene ikke, at de ikke ville lære, de ville tvert-

imod gjerne lære, og især gjerne have lært Noget. Helst ville de meget hurtigt lære Alt, men skal det saa være, at der behøves Anstrængelse, saa ere de ogsaa villige til nogen Anstrængelse. Dog naar det gjælder langsomt at lære Lidet, men rigtignok ogsaa tilgavns, da blive de allerede utaalmodige; og naar det varer længe, da blive de, som det hedder spydigt nok i Sproget, tilgavns utaalmodige. Men naar Lidelse skal være Læremesteren, være Underviisningen, da tabe de ganske Lærelysten, da mene de sig allerede kloge nok, og kloge nok til at indsee, at man ogsaa kan kjøbe Viisdom for dyrt, fordi de ikke strax, ikke ved et forstandigt Overslag, kunne gjennemtænke Lidelsen og forstaae dens Gavnlighed. Naar nemlig Lidelsen ikke er større, ikke alvorligere, ikke tungere, ikke vanskeligere, end at Forstanden strax kan begribe dens Gavnlighed: da er Lidelse ikke Underviisningen, da er det Underviisningen, der har sin Besværlighed, sin Lidelse, hvilket jo er noget ganske Andet. — Menneskene ville gjerne lære, og naar de høre tale om en stor Læremester, da ile de hen til ham, da ere de hurtigt tilskyndede til Lærvillighed, da ville de gjerne kjøbe Underviisningen for Penge og for Beundring, ja de strides om at komme til, thi det smigrer jo Forfængeligheden at have lært af den Beundrede, ham, hvem de betale ved Hjælp af Penge og Beundring, medens de tillige gjøre ham i Penge og sig selv betalte ved at have lært — af den Beundrede. Men naar da Læremesteren ikke vil bedrage dem, hverken vil tage deres Penge eller deres Beundring, naar han kun veed een Sandhed, og kun vil vide een, som han langtfra selv har opfundet, i hvilken han kun selv er en Lærende: at et Menneske ved Lidelser, ved sig selv i Lidelser, ved Guds Hjælp af Lidelser, skal lære det Høieste, da blive de utaalmodige, næsten forbittrede paa Læreren. Den samme Yngling, der kun vilde Eet, beundre Læreren, kun ønskede Eet, i Egenskab af første Tilhænger at forkynde den Beundredes Priis i Verden: han bliver forbittret, naar han hører, at Lidelser skal være Læremesteren, til hvilken Enhver bliver at henvise. Underligt er det: Ynglingen vilde saa gjerne

beundrende trænge til Læremesteren og være bedragen; derimod vredes han over, at skulle kunne undvære Læremesteren og være i Sandheden, ved Hjælp af Lidelser. Underligt er det, at det meest attraaede Gode i Verden er Uafhængighed, og at der dog næsten Ingen er, som attraaer den eneste Vei, der i Sandhed fører dertil: Lidelser. — Menneskene ville gjerne lære Noget, lære Noget, hvorved de kunne blive til Noget, lære Noget, de kunne have Gavn af, eller lære Noget, hvorom den Vidende tør sige, at han ved at vide det veed Meget. Men naar det gjælder om at lære sig selv at kjende ved Hjælp af Lidelser, da tabe de Modet eller Fatteevnen, da see de let, mene de, at Udbyttet staaer i intet Forhold til Besværligheden. — Ak, man maa vel sige, at istedenfor at lære Noget, behøver ethvert Menneske først at lære, hvad der er Hovedsagen at lære. Og denne første, grundigste, alt Andet begrundende Underviisning, der netop er Lidelsernes, er den, som sidst eftertragtes.

„Han lærte Lydighed af hvad han leed." Dersom Du, m. T., vil tænke Dig et ganske ringe Menneske; han lever paa et affides Sted, hans Evner ere saare indskrænkede — ikke sandt, om ham vil Verden sige: hvad skulde han kunne lære? Og dog, dog er der Eet, han kan lære, han kan lære Lydighed; ja selv om han var endnu mere indskrænket end han er, dog, dog er der Eet han kan lære, han kan lære Lydighed. Men hvorfor er det vel saa tungt at lære Lydighed, uden fordi man først maa lære, at Lydighed i Sandhed er værd at lære, at Lydighed, langt fra at være, hvad man travlt mener, Tidsspilde, netop er det Eviges Vinding. Hvorfor er det saa vanskeligt at troe? „Fordi det er saa vanskeligt at lyde." Og hvorfor er det saa vanskeligt at lære at lyde? Fordi man først maa lære, at det er evigt værd at lære. Al den Viden, der er i Pagt med Nysgjerrighed, med Videbegjerlighed, med naturlig Begavethed, med selvisk Lidenskab, al den Viden, om hvilken det naturlige Menneske strax forstaaer, at den er værd at lære, den er ogsaa i Grunden og væsentligen nem at lære, og dertil hører jo ogsaa først og sidst Nemme. Saaledes ere Menneskene villige

nok, naar det gjælder om at lære til, men naar det gjælder at lære om ved Hjælp af Lidelser da bliver det saa tungt, da hjælper Nemmet heller ikke, men paa den anden Side er heller Ingen udelukket, om han end i nok saa høi Grad mangler Nemme. Det ringeste, det eenfoldigste, det meest forladte Menneske, ham, hvem alle Lærere opgive, ham har Himlen ingenlunde opgivet, han kan lære Lydighed fuldt saa vel som nogen Anden. Dette var det Første, at Du tænkte Dig, m. T., det ringeste Menneske; men tænk Dig nu, at Den, om hvem den hellige Skrift siger, han lærte Lydighed af hvad han leed, det var Ham, som var hos Faderen fra Evighed, det var Ham, som kom i Tidens Fylde, det var Ham, som fuldbragte hvad Faderen havde begyndt, Ham, som fuldendte Skabelsen og omskabte Verdens Skikkelse. Og om Ham tales der i den hellige Skrift som om det ringeste Menneske, der tales Intet om hvo han var, om hvad han var, om hvad han formaaede, om hvad han udrettede, Intet om den hans Gjerning, der er høiere end al menneskelig Tanke, der siges blot: han lærte Lydighed af hvad han leed! Ak, Han, som vidste Alt, Han, hvis Tanke omfatter Alt, Han, som altsaa Intet behøvede at faae at vide, fordi hvad han ikke veed, slet ikke er til, om Ham siges der: han lærte Lydighed af hvad han leed.

Christus lærte Lydighed; thi vel var hans Villie fra Evighed i Overeensstemmelse med Faderens, hans fri Beslutning Faderens Villie, men da han saa i Tidens Fylde kom, da lærte han Lydighed af hvad han leed; hvad han leed, da han kom til sine Egne, og de ikke kjendte ham, da han gik her i Tjenerens ringe Skikkelse og bar Guds evige Plan, medens hans Tale var som forgjæves; da han, den Eneste i hvem der er Frelse, var som til Overflod i Verden; da han Intet, Intet udrettede, da Ingen agtede paa ham, eller vel endnu tungere, da han var en Gjenstand for Nysgjerrighedens usle Leflen. O, selv da det Onde reiste sig mod ham i vildt Oprør, og rev ham, den Hellige, hen til Døden: ikke er det saaledes til at gyse ved, som da han var en Gjenstand for Nysgjerrighed, da Verdens Frelser

Intet formaaede i den fortabte Verden uden blot at flokke Nysgjerrige, Ørkesløse omkring sig, saa Haandværkeren slap sit Arbeide for at see efter ham, og Kjøbmanden løb ud af sin Bod, og selv den Hastende med et nysgjerrigt Blik saae efter ham i Forbigaaende. Ikke Ediken har været en surere Drik for den Hellige, end Lediggængeres tankeløse Opmærksomhed og Nysgjerrighedens væmmelige Deeltagelse, naar man er Sandheden! Ikke Syndens Formastelse mod den Hellige har været bittrere end at tages forfængeligt af Nysgjerrigheden! — Ja, han lærte Lydighed af hvad han leed; hvad han leed, da han, der eier Velsignelsen, var som til Forbandelse for hver, der kom ham nær, og for hver, som flyede ham, en Plage for Samtiden; som en Plage for de Faa, der elskede ham, at han maatte rive dem med ud i de forfærdeligste Afgjørelser, at han maatte for Moderen blive Sværdet, som gik igjennem hendes Hjerte, for Disciplene en korsfæstet Kjærlighed; en Plage for de Vaklende, der maaskee i Grunden, i et lønligt Ønskes Skjulthed, fattede Sandheden af hans Ord, men ikke vovede at slutte sig til ham, men derfor ogsaa beholdt en Braad i deres Sjel, en Splid i deres Indre, et piinligt Mærke af at have været samtidig med Ham; en Plage for de Onde, at han ved sin Reenhed og Hellighed maatte gjøre deres Hjerters Tanker aabenbare, gjøre dem skyldigere end nogensinde. O, tunge Lidelse: for at være Verdens Frelser at maatte være Anstødssstenen! — Han lærte Lydighed af hvad han leed; hvad han leed, da han vel selv søgte, men jo ogsaa ligesom maatte søge det foragtede Selskab med Syndere og Toldere, da Ingen turde være bekjendt at kjende ham, da Nysgjerrigheden betænkeligt rystede paa Hovedet, og indbildsk klogt spottende sagde: den Daare, og Medlidenheden ynkende trak paa Skulderen; da Stoltheden saae dømmende paa Ham, naar han kom, og Feigheden luskede til en Side; da enhver Ansect flyede Ham for ikke at mistænkes, da selv den Bedre gjorde sit Forhold til ham tvetydigt for ikke at tabe Alt for meget, da Den, der itide havde trukket sig tilbage, priste sig lykkelig, da Ingen meente at have Pligter mod

ham, men meente Alt tilladt som Nødværge mod ham, da selv den elskede Discipel fornegtede ham. — Han lærte Lydighed af hvad han led; hvad han led, da Pilatus sagde: see hvilket Menneske! Det er ikke det vilde Oprør, ikke den forblindede rasende Mængde, der haanende raaber saaledes; nei, det er en Purpurklædt, et fornemt Menneske, der medlidende taler saaledes. Judas solgte Ham for tredive Secler, men Pilatus vilde sælge ham til endnu bedre Kjøb, gjøre ham til et stakkels Menneske, en ynkelig Gjenstand for en rasende Mængdes Medlidenhed.

Og saaledes var hele hans jordiske Liv den tungeste Lidelse, tung som intet Menneskes nogensinde kan være, tung som intet Menneske kan forestille sig den, tung som intet Sprog kan udtrykke det. Men netop derfor var Lidelsen jo ogsaa i høieste Forstand saaledes, at der kunde læres Lydighed af den. Thi naar Den, der er skyldig, lider, da er der ikke blot ingen Grund, hvad der da aldrig er, men end ikke en tilsyneladende Anledning til at tabe Troen paa Gud; saa lidet som der er nogen Fortjeneste, hvis han taalmodigt lider sin Straf. Naar derimod En lider uskyldigt, da er der Leilighed til at lære; Leilighed er der, men deraf følger ikke, at Lydigheden læres. Men Christus lærte Lydighed af hvad han led. Han sagde: „er det muligt, Fader, da lad denne Kalk gaae fra mig, dog skee ikke min, men Din Villie.“ At han sagde dette, er Lydighedens Første, og at han saa tømte den bittre Kalk, er Lydighedens Andet. Hvis han, uden at sige dette, havde tømt den bittre Kalk, da havde hans Lydighed ikke været fuldkommen. Til Lydigheden hører jo ogsaa, og først, det bedende Spørgsmaal og den spørgende Bøn: om det er Faderens Villie, om det ikke er muligt anderledes. Og saaledes var hans Liv Lydighed, Lydighed indtil Døden, indtil Døden paa Korset. Han, der var Sandheden, og Veien og Livet, Han, der Intet behøvede at lære, han lærte dog Eet: han lærte Lydighed. I saa nært Forhold staaer Lydighed til den evige Sandhed, at Den, der er Sandheden, lærer Lydigheden.

Dersom det nu var saaledes, at Lydigheden uden videre fulgte af Lidelsen, da var der dog vel Den, som havde Mod til at vælge Lidelse, og Den, som, naar Lidelsen kom til ham, havde Mod til at prise sig lykkelig. Ak, men saaledes er det ikke, saa nemt gaaer det ikke til med at lære. Lidelsen selv er, menneskeligt talt, den første Fare, men den anden Fare, den endnu forfærdeligere, er: hvis man ikke lærte Lydighed! Lidelsen er en farefuld Undervisning; thi lærer man ikke Lydighed, o, da er det forfærdeligt, som naar det stærkeste Lægemiddel slaaer urigtigt an. I denne Fare behøver et Menneske Hjælp, han behøver Gud til Hjælp, ellers lærer han ikke Lydighed. Og lærer han ikke Lydighed, da kan han lære det Fordærveligste, lære feig Forsagthed, lære at udslukke Aanden, lære at sløve al ædel Fyrighed derinde, lære Trods og Fortvivlelse. Dog netop fordi Lidelsernes Undervisning er saaledes farefuld, derfor sige vi med Rette, at denne Skole danner for Evigheden; thi der er i ingen anden Skole den Fare,. men da heller ikke Det at vinde: den høieste Fare og den høieste Vinding; men den høieste Vinding er det Evige.

Et Menneske kan lære saare Meget, uden at han egentligen kommer i Forhold til det Evige. Naar et Menneske nemlig lærende vender sig *ud efter*, da kan han faae saare Meget at vide, men tiltrods for al denne Viden kan han være og forblive sig selv en Gaade, et Ubekjendt. Som Vinden driver det mægtige Skib, men Vinden forstaaer sig ikke selv; som Floden driver Hjulet, men Floden forstaaer sig ikke selv: saaledes kan et Menneske udrette det Forbausende, omfatte en Mangfoldighed af Viden, uden dog at forstaae sig selv. Lidelsen derimod vender Mennesket *ind efter*. Lykkes dette, vil Mennesket ikke fortvivlet gjøre den Modstand, søge at drukne sig selv og at glemme den i Verdens Adspredelse, i forbausende Foretagende, i omfattende, ligegyldig Viden — lykkes det: da begynder Undervisningen derinde. Og som man ellers siger om Skolelivet, at det maa holdes fjernt fra Berøring med Verden, omgjerdet og forskandset, stille, afsides: saa gjælder dette med al

Sandhed om denne Lidelsernes Skole, thi den er i det Indre, hvor Lidelsen underviser, hvor Gud er Høreren, hvor Lydighed er Prøven, som fordres. Vel kommer Lidelsen ofte udenfra, men det er først, naar Lidelsen er optagen i det Indre, at Undervisningen begynder. Der kan storme mange Lidelser ind paa et Menneske, og det kan ogsaa lykkes et Menneske ved at storme igjen, som det hedder, at bevare sig sund, det er det kan lykkes ham, at forhindre sig selv i at begynde paa Lidelsens Undervisning. Ogsaa verdslig Klogt veed jo mange Lægemidler for Lidelser, men disse Lægemidler have alle den sørgelige Egenskab, at de frelse Legemet, men dræbe Sjelen; ogsaa verdslig Klogt veed jo mange Opmuntringsmidler for Lidende, men disse Opmuntringsmidler have alle den sørgelige Egenskab, at de styrke Legemet, men bedrøve Aanden; ogsaa verdslig Klogt veed ved Lidelser at give fortvivlet Livslyst, men kun Inderlighed i Lidelser vinder det Evige.

Naar et Menneske lider, og vil lære af hvad han lider, da faaer han bestandigt kun Noget at vide om sig selv og om sit Forhold til Gud, dette er Kjendet paa, at han dannes for Evigheden. Ak, vel faaer et Menneske ved Lidelser meget at vide om Verden, hvor svigefuld og forrædersk den er, og meget andet Saadant, men al denne Viden er ikke Lidelsernes Undervisning. Nei, ligesom man taler om, at et Barn skal vænnes fra, naar det ikke længer faaer Lov at være som Eet med Moderen: saaledes skal et Menneske, i dybeste Forstand, ved Lidelser vænnes fra, vænnes fra Verden og hvad Verdens er, fra at elske og fra at forbittres paa den, for at lære for Evigheden. Derfor er Lidelsernes Skole en Afdøen, og en Afdøens stille Timer — i denne Skole er der altid stille i Timen; Opmærksomheden adspredes ikke ved de mange Læregjenstande, thi her læres kun det ene Fornødne; Opmærksomheden forstyrres ikke ved de Medlærende, thi her er den Lærende ene med Gud. Undervisningen er ikke tvivlsom i Forhold til Lærerens Dueligheb, thi Gud er Læreren. Der læres kun Eet: Lydighed. Uden Lidelser kan man ikke lære Lydighed, thi Lidelsen er jo netop

Betryggelsen for, at Hengivenheden ikke er Selvraadigheden; men Den, der lærer Lydighed, lærer Alt. Ellers sige vi, at man maa lære at lyde for at lære at herske, og dette er ogsaa sandt, men dog lærer man noget endnu Herligere ved at lære Lydighed i Lidelsernes Skole: at lade Gud herske, at lade Gud raade. Men hvad er al evig Sandhed vel Andet end denne: at Gud raader; og hvad er Lydighed Andet end: at lade Gud raade; og hvilken anden Forbindelse og Overeenskomst er vel mulig mellem det Timelige og det Evige end: at Gud raader og at lade Gud raade! Og hvor læres vel dette uden i Lidelsernes Skole, da naar Barnet vænnes fra og Selvraadigheden uddøer, og den Lidende først tungt lærer, at det dog er Gud, som raader, indtil han i glad Lydighed lærer, at lade Gud raade! Alt, hvad et Menneske veed om det Evige, er hovedsageligen indbefattet i Dette: det er Gud, som raader; thi hvad et Menneske mere faaer at vide angaaer jo, hvorledes Gud har raadet, eller raader, eller vil raade. Men denne evige Sandhed udtrykkes i Lydighedens Sprog saaledes: at lade Gud raade. Det er Eet og det Samme, kun at der i Lydigheden høres det ydmyge, Hengivelsens bekræftende, tillidsfulde Ja. Er Gudsfrygt Viisdoms Begyndelse, saa er det at lære Lydighed Viisdoms Fuldkommelse, det er at forfremmes i Viisdom ved at dannes for det Evige. Ja, dersom Du nogensinde, optugtet ved Lidelser, har underkastet Dig i fuldkommen, i ubetinget Lydighed: da har Du ogsaa fornummet det Evige nærværende i Dig, fundet det Eviges Ro og Hvile. Thi hvor det Evige er, der er der Ro; men der er Uro, hvor det Evige ikke er. Der er Uro i Verden, men fremfor Alt er der Uro i et Menneskes Sjel, naar det Evige ikke er i den, og han kun „mættes med Uro". Men vil Adspredelser, under Skin af at forjage denne Uro, forøge den: saa vil Lidelser, under Skin af at forøge den, forjage den. Lidelsernes strænge Alvor er først som en Tugtelse der forøger Uroen, men vil den Lidende lære, da dannes han netop for det Evige.

Thi at finde Hvile det er at dannes for det

Evige. Hovedsageligen er der kun Eet, hvori der er Hvile at finde: at lade Gud raade i Alt; hvad et Menneske mere faaer at vide, det angaaer, hvorledes Gud har villet raade. At der er en Forsoning for den Sønderknuſede, deri er der Hvile, men han kan ikke finde Hvile i denne evige Tanke, dersom han ikke først hviler i Lydighedens: at Gud skal raade i Alt, thi Forsoningen er jo netop Guds Raad til Menneskets Frelse. At der er gjort Fyldest for Skylden, deri er der Hvile for den Angrende, men han kan ikke finde Hvile i denne evige Tanke, dersom han ikke først hviler i den: at lade Gud raade i Alt, thi Fyldestgjørelsen er jo netop Guds Raad fra Evighed. At Gud vil tage Dig til Naade, deri er der Hvile, men Du kan ikke finde Hvile i denne evige Tanke, hvis Du ikke hviler i den: at Gud skal raade i Alt. Ellers blev jo Guds Naade Din Fortjeneste, istedenfor, at det er Gud, som giver baade at ville og at udrette, giver Vexten og giver Fuldkommelsen, hvad al Din egne Stræben ikke formaaer: den lægger ingen Alen til Din Vext, ikke en Tomme; hvad al Din egne Selvbekymring ikke formaaer: den bedrøver kun Aanden og sinker Vexten. Men Troen og Troens Lydighed i Lidelser elsker Vexten op, fordi al Troens Arbeiden gaaer ud paa at skaffe det Egne, det Selviske bort, for at Gud ret kan komme til og for da at lade ham raade i Alt. Jo mere der lides, naar der tillige læres af Lidelsen, jo mere tages alt det Selviske bort, det udryddes, og Lydigheden træder isteden som den modtagelige Jordbund, hvor det Evige kan slaae Rødder. Du kan ikke tage det Evige, Du kan kun tilegne Dig det; men Du kan ikke tilegne Dig hvad der er Dit Eget, kun hvad der er en Andens; og dette kan Du atter ikke paa tilladelig Maade tilegne Dig, hvis han ikke vil give Dig det; vil han derimod give Dig det, da er Tilegnelsen Inderliggjørelsen; men i Forhold til Gud og det Evige er Tilegnelsen Lydighed, og i Lydigheden er der Hvile. Der er Hvile i det Evige, dette er den evige Sandhed, men det Evige kan kun hvile i Lydigheden, dette er den evige Sandhed for Dig.

Saasnart Uroen derfor kommer, saa er det fordi Du ikke

vil lyde; men til at lyde vil Lidelsen hjælpe Dig. Naar derfor Lidelsen er der, men ogsaa Lydigheden i Lidelsen, da dannes Du for Evigheden; da er der ingen utaalmodig Higen i Din Sjel, ingen Uro, ikke Syndens ei heller Sorgens. Som Cheruben med sit luende Glavind stod for at hindre Adam i at vende tilbage til Paradiis: saaledes er Lidelsen den frelsende Engel, der vil hindre Dig fra at slippe ud igjen i Verden; Lidelsen er Skolen, som dog tillige vil holde Dig i Skolen, at Du ret maa dannes for Evigheden. Og som en af de gamle Propheter har sagt, at Afgudsdyrkeren bærer sin Gud, men den sande Gud bærer sine Troende, saaledes er Lydighedens: at lade Gud raade i Alt, netop den sande Kundskab om den eneste sande Gud, men hvad er vel det, at dannes for Evigheden Andet! Medens Afgudsdyrkeren, hans Afgud være nu hvilkensomhelst, i Ulydighed, i Selvraadighed slæber sig ihjel ved at ville bære sin Gud: saa bæres Den, der lærte Lydighed af hvad han led, let af Gud, let, saa let, som kun Den er, der dannes for Evigheden.

Lidelsernes Skole danner for Evigheden. Vi tale ellers paa en anden Maade om Skoledannelsen, vi sige een Skole danner for Videnskaben, en anden for Kunst, en tredie for en bestemt Livsstilling og saaledes fremdeles, og vi sige dermed, at Skolen har sin Tid, men at der saa igjen kommer en Tid, da man skal have Gavn af hvad man lærte i Skolen. Men naar nu Lidelsernes Skole trækker i Langdrag for den Lidende, da sukker han maaskee: denne Skolegang faaer jo aldrig Ende; og han mener vel, at i dette Suk er indeholdt den tungeste Lidelse.

Men forholder dette sig nu virkeligen saa? De Kyndige antage jo, at Længden af Væxtens Tid staaer i ligefremt Forhold til Skabningens Ædelhed. De laveste Arter af Dyr fødes i et Nu og døe næsten i samme Nu; de lavere Dyr voxe meget hurtigt. Mennesket voxer blandt alle Skabninger langsomst, og deraf bevise de Kyndige ligefrem, at han er den ædleste

Skabning. Og saaledes tale vi jo ogsaa om Skoledannelsen. Den, som kun er bestemt til at tjene i en ringe Stilling, han gaaer kort i Skole; men Den, der bestemmes for noget Høiere, han maa gaae længe i Skole. Altsaa Skoletidens Længde staaer i et ligefremt Forhold til Betydningen af Det, man skal vorde. Dersom da Lidelsernes Skole varer hele Livet igjennem, saa beviser dette jo netop, at denne Skole maa danne for det Høieste, ja, at den er den eneste, som danner for Evigheden, thi ingen anden Skolegang varer saa længe. Vistnok, dersom en timelig Viisdom vilde mene, at man hele Livet skulde gaae i Skole hos den, da vilde den Lærende med Rette blive utaalmodig og sige: naar skal jeg da have Gavn af hvad jeg har lært i denne Skole! Kun Evigheden kan forsvare for sig selv og for den Lærende, at gjøre ham hele Livet til en Skolegang. Men skal Evigheden holde Skole, saa maa det jo ogsaa blive den fornemste Skole, men den fornemste er just den, som varer længst. Som da ellers en Lærer siger til den lærende Yngling, der før Tiden finder Skolegangen for lang: bliv nu blot ikke utaalmodig, der ligger jo et langt Liv for Dig, — saaledes siger Evigheden med mere Fvie og mere Tilforladelighed til den Lidende: „bliv nu blot ikke utaalmodig, der er jo Tid nok, der er jo Evigheden." Og naar Evigheden taler, da er der ikke Svig i dens Mund som i Lærerens velmeente Tale, thi hvor kan Læreren indestaae for den lange Tid, der skal ligge for Ynglingen. Men Evigheden maa dog vel vide, at den er, og naar den er, saa er der jo Tid nok.

Den længste Skole danner for det Høieste; den Skole, der varer lige saa længe som Tiden, kan kun danne for Evigheden; Skolen for Livet viser sit Udbytte i Tiden, men Lidelsernes Livs-Skole danner for Evigheden. Den danner for Evigheden; det kjendes ogsaa derpaa, at medens man ellers bliver ældre ved at gaae i Skole, og det er netop det man skal, saa bliver man yngre i Evighedens Skole, og det er netop det man skal. Det evige Liv er Foryngelse. Skulde der saa ikke blive Tid nok for den Lærende til at have Gavn og Glæde af hvad han

lærte? Thi hvad er det, der frembringer Utaalmodighed i Forhold til den alt for lange Skolegang, uden dette, at man hvert Aar bliver ældre, og derfor med Føie frygter, at Skoletiden skal vare for længe. Men naar man hvert Aar bliver yngre! Kan der gives nogen mere beroligende Tanke; den er jo mægtig at gjøre den længste Skoletid til den korteste! Thi naar den korteste Skoletid kun har varet eet Aar, saa er jo dog den Lærende bleven eet Aar ældre; men naar den længste Skoletid har varet 70 Aar, og den Lærende hvert Aar er bleven yngre: saa er denne Skoletid jo aabenbart endnu kortere end den korteste.

Dette er vistnok en saare skjøn, en livsalig, en opbyggelig Tanke, at det evige Liv er Foryngelse. Dog vil jeg ikke videre udføre den, thi den er i mine Tanker saa skjøn, at den næsten er farlig, og saare let kan vorde en Skuffelse, idet den, netop naar den viser sig i al sin Skjønhed for et Menneske, istedenfor at give ham Fart til at stræbe, bedaarer Indbildningskraften, som skete Foryngelsen ved et Tryllelag, som behøvede Foryngelsen ikke i en anden Forstand lang Tid. Sandeligen, et Menneske maa have lært saare meget og lært saare grundigt i Lidelsernes Skole, inden han ret til sin Opbyggelse tør omgaaes en saa ophøiet Tanke. Gjælder det ellers, at man maa krybe, inden man kan gaae, saa gjælder det her, man maa gaae, inden man begynder at flyve — og denne Tanke har jo Evighedens høie Flugt. Derfor vælger jeg altid hellere at tale om det Ringere, om Begynderens langsomme og besværlige Gang, thi denne Tale kan ikke bedrage Nogen; og paa den anden Side, Den, der er kommen saa vidt, at han til sand Opbyggelse og Fremgang vederqvæges ved Foryngelsens Tanke, han behøver intet andet Menneskes Tale, mindst min, tvertimod har jeg jo Behov at lære af ham.

Men om jeg nu end ikke selv vil tale herover, saa vil jeg dog til Slutning, for ganske at indfrie denne Tales Opgave: det Glædelige i, at Lidelsernes Skole danner for Evigheden, minde om, hvad en af Kirkens ældste Lærere, en af de apostoliske Fædre, har saa skjønt fremstillet. Han fortæller i den Deel

af hans Skrift, som kaldes „Synerne", hvorledes Gud benaadede ham med trende Syner. Disse havde foruden deres betydningsfulde Indhold tillige den Mærkelighed, at Den, som viste ham dem og forklarede dem, var første Gang en meget gammel Kone, anden Gang var hun yngre og gladere at see til, men havde dog endnu den gamle Kones Haar og rynkede Hud; men tredie Gang var hun ung, glad, dog alvorlig som Evighedens Ungdom er. Han forklarer nu selv dette nøiere, men føier blandt Andet ogsaa til: „De, som oprigtigt gjøre Bod, skulle blive yngre." Saaledes holder han igjen mod den mægtige Tanke, at den ikke skal vorde et høitflyvende Blendværk, saa den Lærende ikke blot ikke bliver yngre, men hvad der er endnu værre end at blive ældre: bliver bedragen. Og saaledes holder ogsaa denne Tale igjen: thi det er kun Lidelsernes Skole, der danner for Evigheden. Skal da noget Saadant forundes et Menneske, da maa det vederfares ham i Lidelsernes Skole.

Dog derfor bliver jo det Glædelige ligefuldt, det bliver tilsidst som det her bliver det Sidste: at ingen Skole varer saa længe som Lidelsernes, og at derfor ingen uden den danner for Evigheden, og at det i Evighedens Skole kan vorde saa, at den Lærende forynges. Ikke Kundskab, ikke Viden, nei Intet uden Lidelse, naar man lærer Lydighed af den, danner for Evigheden, saa sandt som Den, der var og er Sandheden, Den, der vidste Alt, dog lærte Eet, men heller intet Andet, lærte Lydighed af hvad han led. Var det Menneskets muligt at lære Lydighed mod Gud uden af Lidelser, da havde Christus, som Menneske, ikke behøvet at lære den af Lidelser. Menneskelig Lydighed var det han lærte af Lidelser, thi hans Villies evige Overeensstemmelse med Faderens er jo ikke Lydighed. Lydigheden hører med til hans Fornedrelse, som det hedder: han fornedrede sig selv, og blev lydig; men denne hans Fornedrelse er jo det at være Menneske: altsaa gjælder det for Menneskets i Forhold til Gud, at Lydighed kun læres af Lidelser; gjælder det for den Rene, hvor meget mere da for det syndige Menneske! Kun Lidelse danner for Evigheden; thi Evigheden er i

Troen, men Troen er i Lydigheden, men Lydigheden er i Lidelsen. Lydigheden er ikke udenfor Lidelsen, Troen ikke udenfor Lydigheden, Evigheden ikke uden for Troen. I Lidelsen er Lydigheden Lydighed, i Lydigheden er Troen Troen, i Troen er Evigheden Evigheden.

IV.

Naar vi høre et skjønt, et opbyggeligt, et gribende, et sandt Udsagn, da erkyndige vi os gjerne tillige om, hvo der har sagt det, ved hvilken Leilighed, under hvilke Forhold, det er, vi erkyndige os om, hvorvidt det sande Udsagn ogsaa har været Sandhed i den Talende, hvad vi ret inderligt ønske baade for hans og for vor Skyld. Thi et prunkende Udsagn uden Sandhed, det er jo „som et Træ, der bærer Frugt med unyttig Deilighed" (Viisd. 10, 7.); og et sandt Udsagn, der ikke har Sandhed i den Talende, er dog mistrøstende som en Velsignelse, der forbander den Velsignende. Men et sandt Ord, der har Sandhed i den Talende, er i skjønneste Forstand et godt Ord paa sit rette Sted, er som et Guldæble i en Sølv-Skaal. Det er, som havde Udsagnet meest Værd, derfor sammenlignes det med et Guld-Æble, medens den Talende kun er det kostelige Kar af prøvet Sølv, hvori det Sande er ægte indfattet i Sandhed. Udsagnet har ogsaa paa en Maade meest Værd, det gaaer ud i Verden og tages tilfølge af Andre, som altsaa ikke have sagt det, men kun gjort derefter. Dog, hver Gang Udsagnet sandes, da mindes fromt hiin dets ædle første Indfatning. Naar saaledes en Konge taler om jordisk Riigdom og Magt og Vælde: at det er idel Forfængelighed — da glædes vi ved, at den Talende just er en Konge, thi han maa jo have ret havt Leilighed til at gjøre Erfaring, han er ikke som Den, hvem alt Sligt paa Afstand blænder i Ønskets Higen, han har seet det ganske nærved. Naar Den, der eiede saa saare Meget, ja ligesom Alt, men ogsaa kun ligesom for ret at føle det, da han tabte Alt, naar han siger:

Herrens Navn være lovet — da beroliges og glædes vi, thi han var jo den Forsøgte. Saaledes opbevares nu mangt et herligt Udsagn, og mindes mangen Talende, men blandt disse er der ogsaa en Røver. Og dette kan ikke forstyrre os, tvertimod ville vi i en anden Forstand savne en Saadan, hvis han ikke var; thi i Sandhedens Verden er der ingen Forskjel paa en Konge og paa en Røver, der spørges kun, om det er Sandhed hvad han har sagt og om det var Sandhed i ham.

Der blev efter de hellige Evangelisters Fortælling tvende Røvere korsfæstede med den Herre Jesum. Og Røverens Ord er talt fra Korset i Dødens Øieblik — sandelig, Leiligheden er en saadan, at den vel maa betrygge for Ordets Sandhed i ham; thi hvis Tale er vel mere inderlig end en Døendes, naar han samler sin Sjel i eet eneste Ord! Ikke er den i Forsængeligheden trættede Konges vise Udsagn mere værd at agte paa, end en bodfærdig Røvers ydmyge Ord i Dødsøieblikket. Der var tvende Røvere, men kun den Ene er bleven mindet, ham, hvem Enhver kjender, naar vi sige: Røverens Ord paa Korset. Hvilken af Røverne det var, er ikke angivet, hverken ved Navn eller nogen anden Bestemmelse, om det saaledes var ham, der hang ved den høire Side eller ved den venstre. Dette er jo ogsaa aldeles ligegyldigt, om det end kan barnligt tilfredsstille en uskyldig Videbegjerlighed at antage, at det var ham ved den høire Side; thi det er jo til Dem paa den høire Side, der engang skal siges: kommer hid, I, min Faders Velsignede og arver det Rige, som Eder var beredt før Verdens Grundvold blev lagt — og til denne Røver blev der jo sagt af den Samme, der skal sige hine Ord, der blev sagt: endnu idag skal Du være med mig i Paradiis. Den anden Røver spottede indtil det Sidste, forhærdede sig endnu paa Korset — han hang vel ved den venstre Side.

Evangelisten Lucas har opbevaret Røverens Ord paa Korset. Luc. 23, 41.

„Vi faae Det vore Gjerninger have forskyldt, men denne handlede intet Uskikkeligt."

Dette Ord ville vi denne Gang gjøre til Gjenſtand for vor Betragtning, idet vi betænke:

Det Glædelige i, at et Menneſke i Forhold til Gud altid lider ſkyldig.

Skyldig? — Ikke-Skyldig? Dette er Rettergangens alvorlige Spørgsmaal; det ſamme Spørgsmaal er Selvbekymringens endnu alvorligere, thi trænger Øvrigheden end ind i Huſets ſkjulteſte Afkrog for at gribe den Skyldige, Selvbekymringen trænger dybere ind efter Skylden end nogen Dommer, ind i Hjertets ſkjulteſte Afkrog, hvor kun Gud er Dommeren.

Saa længe nu Dommen er en menneſkelig, og Forholdet er mellem Menneſke og Menneſke, da ere vi jo Alle enige om, at det at være uſkyldig er det eneſte Ønſkelige, at Uſkyldigheden er den faſte Borg, ſom ingen menneſkelig Uret og Miskjendelſe kan indtage eller ſløife, at Uſkyldigheden er den Reenhed, ſom end ikke Voldtægt kan krænke, den Uſaarlighed, ſom end ikke Døden kan ſaare dødeligt. Og dog forholder det ſig ikke ganſke ſaa, og forholder ſig egentligen kun ſaa, ſaa længe Forholdets væſentlige Spænding er et Forhold mellem To; thi netop i Kjærlighedens inderſte og ømmeſte Forhold mellem Menneſke og Menneſke kan Kjærlighedens høieſte Ønſke være at have Uret, ja at være den Skyldige. Vi tale menneſkeligt om ulykkelig Kjærlighed ſom den tungeſte Lidelſe, men af ulykkelig Kjærlighed er denne igjen den tungeſte, den meeſt martrende, naar Kjærlighedens Gjenſtand er en ſaadan, at den væſentligen ikke kan elſkes, hvad dog den Elſkende af ſit inderſte Hjerte ønſker ſom det Eneſte. Derſom nemlig Kjærlighedens Gjenſtand væſentligen dog kan være Gjenſtanden, men kun Beſiddelſen negtes, da er den ulykkelige Kjærlighed mindre ulykkelig, mindre martrende; da er Beſiddelſen vel negtet, men Gjenſtanden er ikke tabt, denne eier tvertimod al den væſentlige Fuldkommenhed, der lykſaligt tilfredsſtiller Kjærlighedens Fordring. Thi der er en Fordring; ſkjult i al Kjærlighed er der, ikke ſelviſk

men dybt og evigt grundende, indeholdt en Fordring, hvilken er selve Kjærlighedens Væren. Vi ville tænke os en saadan ulykkeligt elskende Pige og hendes Lidelse. Ikke sandt, hun vilde sige: „det, om jeg har Ret eller Uret, det er en Ubetydelighed, derfor kan jeg godt leve, thi har jeg Uret, da vil han let tilgive mig; men hvis han har Uret, hvis han er skyldig, hvis han er en Saadan, at han ikke kan elskes, da er det min Død, da har jeg tabt Alt. Jeg har kun een eneste Gjenstand for min Kjærlighed, det er ham, ene ham i den ganske Verden, ak og han kan ikke blive Gjenstand for Kjærlighed; o, det er ingen udvortes Hindring, thi da var han dog den Elskede, og jeg mindre ulykkelig, men det er i hans Væsens Inderste, der er en Hindring, eller Hindringen er, at hans Væsen mangler Hjertets Inderste, og jeg er den Ulykkeligste". Altsaa hun ønsker hellere end gjerne selv at have Uret, ja at være den Skyldige, naar blot den Elskede maatte have Ret. Hvad betyder dette? Det betyder, at denne Pige i Sandhed elsker; hun strider ikke, end ikke om Ret og Uret, saa er der dog To, nei hun er i Sandhed bleven Eet med sin Gjenstand, og derfor føler hun først Tabet af ham, naar han tabtes væsentligen — ved at være bleven uvæsentlig eller væsentlig en Anden, ikke naar han tabtes tilfældigen — ved at blive en Andens. Naar blot han havde Ret, naar hun var skyldig, da mener hun sin Elskov frelst; men naar han havde Uret, da mener hun sin Elskov rædsom tabt. Og saaledes er det jo ogsaa i Sandhed, thi ikke Den er væsentligen tabt, der er det Fuldkomne, men er det for en Anden end mig, ham kan jeg jo ligefuldt blive ved at elske; men Den er væsentligen tabt, hvis Væsentlighed er tabt.

Men naar nu et Menneske forholder sig til Gud, og Spørgsmaalet der er om at have Ret eller Uret: mon dog vel egentligen noget Menneske nogensinde har formaaet endog blot at tænke denne Rædsel, at der i Forholdet til Gud kunde være Tale om ulykkelig Kjærlighed, grundet i, at Gud ikke kunde blive dens Gjenstand! Thi ikke fordi Gud gjennem 70 Aar fører et Menneskes Liv, om saa var, tungere end nogensinde noget

Menneſkes, fører ham ſaaledes, at han Intet, Intet fatter af denne mørke Tale: ikke derfor er Gud hverken tabt eller tabt for ham. Men derſom der hændte det Mindſte, der kunde, eller endog blot kunde antage Skin af at kunne beviſe, at Gud ikke var Kjærlighed: ja, da var Alt tabt, da var Gud tabt, thi er Gud ikke Kjærlighed og er han ikke Kjærlighed i Alt, da er Gud ſlet ikke til. O, m. T., derſom Du har oplevet et Menneſkelivs tungeſte Øieblik, da det ſortnede ganſke for Din Sjel, ſom var der ingen Kjærlighed i Himlen, eller ſom var den, der er i Himlen, dog ikke ret Kjærlighed, da det var Dig, ſom var der et Valg Du ſkulde gjøre, det rædſomme Valg mellem: at have Uret og vinde Gud, eller mellem: at have Ret og tabe Gud — ikke ſandt, da har Du fundet Himlens Salighed i at vælge det Førſte, eller rettere i, at det dog ikke var et Valg, at det tvertimod var Himlens evige Fordring til Dig, dens Fordring paa Din Sjel, at ingen, ingen Tvivl maatte være om, at Gud var Kjærlighed! Ak, medens vel Mange holde den Tanke ubeſtemt hen, om dog Gud virkelig er Kjærlighed, da var det ſandeligen bedre, om de bragte Kjærligheden i dem til at flamme blot ved Tanken om den Rædſel, at Gud ikke var Kjærlighed; bragte Kjærligheden til at flamme, thi er Gud Kjærlighed, da er han ogſaa Kjærlighed i Alt, Kjærlighed i det Du kan forſtaae, og Kjærlighed i det Du ikke kan forſtaae, Kjærlighed i den mørke Tale, ſom varer en Dag, og i den mørke Tale, ſom varer 70 Aar. Ak, medens Mange kalde ſig Chriſtne og dog maaſkee leve ſom paa det Uviſſe i Henſeende til om Gud dog virkeligen er Kjærlighed, da var det ſandeligen bedre, at de bragte Kjærligheden til at flamme blot ved Tanken om Hedenſkabets Rædſel: at Den, ſom holder Alts Skjebne og alle Dine Skjebner i ſin Haand, at han er tvetydig, at hans Kjærlighed ikke er en faderlig Favn men en fangende Snare, at hans forborgne Væſen ikke er evig Klarhed men Skjulthed, at hans Væſens dybeſte Grund ikke er Kjærlighed men Underfundighed, ſom man ikke kan forſtaae. Thi dette fordres jo ikke, at man ſkulde kunne forſtaae Guds Kjærligheds Raad, men vel, at man ſkal

kunne troe og troende forstaae, at han er Kjærlighed. Det er ikke rædsomt, at Du ikke skulde kunne forstaae Guds Raad, dersom han dog er evig Kjærlighed; men det er rædsomt, hvis Du ikke kunde forstaae dem, fordi han er Underfundighed.

Dersom det derimod, efter Talens Antagelse, er saa, at et Menneske i Forhold til Gud ikke blot altid har Uret, men altid er skyldig, og altsaa ogsaa, naar han lider, lider skyldig: da kan ingen Tvivl i Dig (hvis Du ikke selv vil synde paa ny) og ingen Begivenhed uden for Dig (hvis Du ikke selv vil synde paa ny ved at tage Forargelse) fortrænge det Glædelige.

Det Glædelige er: at det nu, og i ethvert Øieblik, og i ethvert tilkommende Øieblik evigt er saa, at der Intet er hændt eller nogensinde kan hænde, var det saa end den sygeligste Indbildnings sørgeligst opfundne Rædsel, der blev til Virkelighed, Intet, som kan rokke ved den Tro, at Gud er Kjærlighed; og det Glædelige er, at vil et Menneske ikke forstaae dette med det Gode, saa skal dog Skyldigheden hjælpe ham til at forstaae det. Naar Mennesket i Forhold til Gud altid lider skyldig, saa er det jo i ethvert Øieblik, hvad der saa end skeer, betrygget, at Gud er Kjærlighed; eller rettere, saa er det i ethvert Øieblik forhindret at komme ind i den Tvivl, fordi Bevidstheden om Skylden drager Opmærksomheden paa sig.

De fleste Mennesker have vistnok en Forestilling, stundom en levende Forestilling, i enkelte Øieblikke en inderlig Følelse af, at Gud er Kjærlighed; og dog er der maaskee Mange, der leve saaledes, at det dunkelt er dem som, hvis denne eller hiin Rædsel, for hvilken de især grue, kom over dem, de da maatte opgive Troen, slippe Gud, tabe ham. Men er dog vel Noget uforsvarligere end at leve saaledes hen: at afmatte den høieste Lidenskab i en Halvdøs mellem Tvivl og Tillid, saa man aldrig faaer den lumske Fjende under Øine, der dog blodsuger det Inderste, saa man aldrig kommer til at gyse over denne Tilstand, menende, at man ikke er en Fortvivlet — fordi man er slumret ind i For-

tvivlelsen! Ak, Gud er jo ikke Den, som taber Noget derved; men han den Sovende, han, der sandeligen synder ved at sove, han taber Alt, taber Det, uden hvilket Livet egentligen er Intet. Thi, som der i Skriften tales om at lide Skibbrud paa Troen, saaledes maa man vel sige om Den, der opgav Troen paa Guds Kjærlighed, at han led Skibbrud paa Evighedens Livslyst. Hvad er der saa mere at leve for! Lad det kun storme — saa længe dog Skibet holder sammen: det er tungt; lad der komme Magsveir og Medbør: det er glædeligt; men har Skibet en Grundskade, hvad hjælper og hvad skader saa alt Andet; skille Plankerne sig fra hinanden, hvad er der saa mere at vente! Men det Menneske, der opgav Gud, der meente, at noget Saadant var hændt eller kunde hænde som maatte forstyrre Troen paa Guds Kjærlighed: han tog jo netop Skade paa den dybeste Sammenføining i et Menneske. Om der er noget Spiger, der i Særdeleshed kan siges at holde Skibets Bygning sammen, veed jeg ikke, men det veed jeg, at denne Tro er den guddommelige Sammenføining i et Menneske, der, naar den holder, gjør ham til den stolteste Seiler, men, naar den løses, gjør ham til et Vrag, og derved hele Livets Indhold til Tant og ussel Forfængelighed.

Dersom det nu skulde være muligt, at et Menneske kunde have endog blot Skin af Ret i at opgive Troen paa at Gud er Kjærlighed, da maatte han *først* ubetinget være reen og være aldeles uden Skyld, ikke blot, menneskeligt talt, i Dette eller Hiint, men aldeles uden Skyld ligeoverfor Gud; thi kun ved denne Forudsætning kan Tvivlen vinde Fodfæste, uden den er Tvivlen ikke blot berøvet Tilhold, ikke blot bygget paa Sand, men bygget paa en Afgrund. Og *dernæst* maatte Det hænde, som ikke lod sig forene med Forestillingen om at Gud er Kjærlighed. Men denne Rædsel vilde intet Menneske kunne udholde; den er kun engang udholdt af Ham, der var den Hellige, af Ham, der *for Gud* var uden Skyld. Og derfor er det, at vi altid skulle tale med Frygt og Bæven og helst med Tilbedelsens Taushed om Christi Lidelse, fordi den menneskelige

Tanke saa lidet som det menneskelige Sprog mægter at fremstille eller tydeligt at ane denne Rædsels Dyb; derfor er det man skal tale med Ydmyghedens Forsigtighed eller ydmygt tie om hvorledes Christus leed, at man ikke skal ledes i Fristelse af den ugudelige Tørst efter at udforske Guds Hemmeligheder, hvilken selv Hedenskabets Foreſtilling straffede med en evigt brændende Tørst; derfor er det man især skal vogte sig i disse Tider, da man paa saa mange Maader vil ængste Livet af Troen, som var det at troe det at begribe, som kunde man ikke troe frimodigt og troe til Salighed, fordi man ikke — frækt kan begribe. Kun Christus var for Gud uden Skyld, og netop derfor maatte han lide den overmenneskelige Lidelse, maatte føres til Grændsen af ligesom med Rette at mistrøstes, om Gud ogsaa var Kjærlighed, da han raabte: min Gud, min Gud hvi haver Du forladt mig. Men anderledes med Røveren, om hvem vi tale. Medens da Verdens Frelser sukker: min Gud, min Gud, hvi haver Du forladt mig, Ord, som vor Kirkes største Prædiker, men ogsaa dens meest rettroende Mand, Ord, som Luther netop paa Grund af hans Rettroenhed neppe vovede sig til at prædike over: saa prædiker Røveren ved Frelserens Side, som en ret Prædiker, først og fremmest sig selv til Opbyggelse over den gudfrygtige Tanke: jeg lider skyldig. Medens Rædselens Dyb i Christi Lidelse ikke kan blive Gjenstand for Prædiken, saa er Røverens Thema ret egentligen Prædikenens. Thi vel høres der under Navn af Prædiken mangt et vandet og usmageligt Ord om Guds Kjærlighed; men denne bodfærdige Tale om Synden og Skylden er dog den eneste rette Indgang, paa hvilken nok Guds Kjærlighed bliver Udgangen. Ja, den bodfærdige Røver, han prædiker; er hiin Konge kaldet en Prædiker, da meget mere den bodfærdige Røver. Han er den rette Bodsprædikant; thi vel er den Kamelhaarskjortel en snæver Paaklædning, men at være korsfæstet er dog en endnu mere tvungen Holdning; og vel er det at boe i en Ørk en ringe Ansættelse i Livet, men at være korsfæstet er dog den tungeste Livsstilling; og det at sige: omvender Eder er dog ikke saa ypperlig en Bods-

prædiken, som at sige: jeg lider skyldig; og det „at sige om sig selv": „jeg er en Prophet" dog ikke saa opvækkende, som at sige: jeg er en Synder, der lider skyldig. Røveren prædiker for sig selv, og for den anden Røver og for alle Tilstedeværende og siger: „I ere alle Syndere, kun Han, som hænger imellem os, han er for Gud uden Skyld, han lider uskyldig." „Thi", siger denne ophøiede Bodsprædikant, „i Verden er det rigtignok ellers Skik, at een Røver gaaer mellem to saakaldte Retfærdige, men denne Skik og denne Retfærdighed er Indbildning; her sees jo Sandheden: at den eneste Retfærdige, den eneste, han bliver korsfæstet mellem to Røvere. See, derfor siger Skriften: „Han blev regnet mellem Overtrædere" — dog ikke fordi vi To ere Røvere, og menneskeligt talt Syndere fremfor Andre, nei tag mig ned, hæng hvilkensomhelst af alle de Tilstedeværende i mit Sted, han, den Hellige, er dog, som Medkorsfæstet med ham, regnet blandt Overtrædere; ja, saasnart han, den Hellige, skal regnes til Slægten, er han regnet blandt Overtrædere. Eller mon noget Menneske, ja var han end en, menneskelig talt, uskyldigt Forfulgt, en uskyldigt Dømt, en uskyldigt Korsfæstet, mon han ved den her Korsfæstedes Side turde sige: jeg lider uskyldig!" Dette er en christelig Bodsprædiken, som minder selv Martyren om, at han for Gud lider skyldig; det er en christelig Bodsprædiken, thi den jødiske hviler dog i den Forestilling, at der ere hellige Mænd, som skulle prædike Bod, at man ved at stræbe kunde blive hellig nok til at være Bodsprædikant. I Christendommen derimod prædiker en virkelig Synder Bod, og selv de, menneskeligt talt, hellige Mænd, maae finde sig i, at en virkelig Synder er Bodsprædikanten, som ikke siger: vee Eder, naar han begynder, men siger: Gud være mig arme Synder naadig, jeg lider skyldig.

Og dog, den bodfærdige Røver er ingen Bodsprædikant, hans Prædiken ingen Bodsprædiken; var det saa, da havde den jo heller ikke Noget at gjøre med nærværende Tales Gjenstand: det Glædelige i, at i Forhold til Gud lider et Menneske altid skyldig. Men herom er det just, at Røveren prædiker sig

ſelv til Trøſt og Lindring. Dette er det Opbyggelige, det Lærerige ved denne Røver, at han i den forſmædeligſte Døds Øieblik dog har Dybde og Ydmyghed nok til at fatte det ſom en Lindring, at lide ſkyldig, i Sammenligning med Dødens Smerte, ſom den lides paa det Kors, der ſtaaer i Midten. Den bodfærdige Røver finder i Sammenligning med denne Lidelſe Lindring og Trøſt i den Tanke, at han lider ſkyldig, og hvorfor, fordi Lidelſen da aldeles ikke kommer i Berøring med det i Tvivlens Angſt bekymrede Spørgsmaal, om Gud er Kjærlighed. Røveren er da ingen Bodsprædikant uden forſaavidt Evangeliets glade Budſkab altid er det: han forkynder det Glædelige, ſom kun ſmerteligt er ydmygende for den Stolte. Naar ſaaledes i Hedenſkabet et Menneſke leed Uret af andre Mennesker, blev forfulgt for det Godes Skyld, blev dømt fra Livet for det Godes Skyld: ak, da blev han ſig ogſaa ſelv vigtig og ſagde i Forhold til Gud: jeg lider uſkyldig, og meente ſtolt, at det var det Letteſte — at have Ret. Men ved Chriſti Side lærer en Saadan, at der kun er Een, der for Gud leed uſkyldig, og dette ydmyger ham. Man vilde i Hedenſkabet, fordi man havde Ret i Eet mod Mennesker, eller er dette for lidt, nu vel, fordi man havde Ret i Alt mod Menneſkene, ogſaa overføre dette paa Forholdet til Gud, og have Ret i Eet mod Gud — mod hvem man dog har Uret i Alt; Hedningen var ſtolt og forblindet nok til ikke at fatte denne Rædſel, han pukkede ſtolt paa „ſin glimrende Synd" ſom paa en Dyd.

Altſaa Røveren finder Lindring i den Tanke, at han lider ſkyldig. Og ſaaledes er det ogſaa i Sammenligning med den overmenneſkelige Forfærdelſe, at lide naar man for Gud er uden Skyld. Thi naar man lider ſkyldig, og naar man erkjender det: da har man Gud at haabe paa, Gud at holde ſig til, da har man, hvis jeg ſaa tør ſige, Gud frelſt — og hvad Fare ſkulde man ſaa ikke kunne udholde, ja, ſelv i hans fortærende Vrede har man ham dog endnu — paa ſin Side. Men naar man lider for Gud ganſke uſkyldig, da er det, ſom havde man Gud mod ſig, da er man — forladt af Gud. Naar man lider ſkyldig, ſaa

er Bekymringen den ydmygende, hvori der dog er Evighedens Trøst, ja Evighedens Glæde: at give Gud Ret; men naar man lider aldeles uskyldig, saa er det, som var det dog ikke ganske afgjort, at Gud er Kjærlighed, saa er det som var Striden om at retfærdiggjøre Gud, hvad kun Daarers Indbildskhed og indbildske Viisdom kan anse for det Letteste — da det dog for et Menneske er det Formastelige.

Thi hvad er det Tvivlen om Guds Kjærlighed vil? Den vil vende Forholdet om, den vil sidde rolig og tryg, dømmende, og overveie, om Gud nu ogsaa er Kjærlighed, den vil gjøre Gud til den Anklagede, gjøre ham til Den, af hvem der fordres Noget. Men ad denne Vei skal Guds Kjærlighed aldrig findes, forbandet fra Gud skal Tvivlens Stræben til Gud være, fordi den begynder med en Formastelighed. Troens Salighed derimod er det, at Gud er Kjærlighed. Deraf følger ikke, at Troen forstaaer, hvorledes Guds Raad med et Menneske er Kjærlighed. Her er just Troens Strid: at troe uden at kunne forstaae. Og naar saa denne Troens Strid begynder, naar Tvivlene ville reise sig, eller naar „Tvivlen med mange vilde Tanker stormer mod Troen": da træder Skyldens Bevidsthed til som Undsætning, som sidste Forstærkning. Man skulde troe det var en fjendtlig Magt, men nei, den vil netop hjælpe Troen, hjælpe den Troende ved at lære ham, ikke at tvivle om Gud, men om sig selv. Istedenfor det Løgnagtige om at gjennemtænke Tvivlen, hvilket netop er Tvivlens farligste Paafund, tordner Skyldens Bevidsthed sit: stands, og fører Troen frelst tilbage, frelst derved, at der ingen Strid blev: om Gud var Kjærlighed. Thi som Skriften siger, at Gud har lagt Alt under Synd, saa hver Mund skal tilstoppes, saaledes stopper denne ydmygende, men tillige denne frelsende Tanke Munden paa Tvivlene. Naar Tvivlenes tusinde Spørgsmaal vil anfægte Troen, og give det Udseende, som kunde Gud ikke svare, da lærer Skyldens Bevidsthed den Troende, at det er ham, der ikke kan svare Eet til Tusinde: ergo er Gud Kjærlighed. Fatter Du ikke denne Slutnings Magtfuldkommenhed: saa fatter Troen det. Fatter Du ikke det

Glædelige i, at det saaledes evigt er betrygget, at Gud er Kjærlighed: saa fatter Troen det; den forstaaer, at det er en Indbildning at gjøre det muligt at gjennemtænke Tvivlen, men at det er saligt, at det gjøres umuligt at tvivle. Er det forfærdeligt for en Søn at have Ret mod sin Fader, er det en opbyggelig Tanke, at en Søn altid har Uret mod sin Fader: o, da er det ogsaa saligt, at det er gjort umuligt at tvivle om Gud er Kjærlighed. Lad kun den fade Lovpriisning af Guds Kjærlighed forstumme, den sande Æreserklæring er denne: jeg lider altid skyldig — saa vist er det i al Evighed, at Gud er Kjærlighed. Ak, i Hedenskabet var den saligste af alle Tanker ikke bedre betrygget, end at et Menneske kunde mene at have Ret mod Gud: i Christendommen er den evig betrygget. Og dersom dette nu er den eneste glædelige Tanke baade i Himlen og paa Jorden, er „Glæden og atter siger jeg Glædens" eneste Vælg, at Gud er Kjærlighed: saa er det ogsaa glædeligt, at det staaer saaledes fast, at ingen, ingen Tvivl kan rokke derved, ja end ikke kan komme til at rokke derved. Thi Skyldens Bevidsthed er den Vældige, der vogter paa denne Skat; i samme Øieblik, som Tvivlen vil antaste den, da er den dødsens, da støder hiin Vældige den ned i Afgrunden, ned i det Intet hvoraf den kom, men i samme Øieblik har atter Troen sin Gjenstand, at Gud er Kjærlighed. Her er altsaa ikke Tale, ikke den svigefulde Tale om den tvivlsomme Seier eller vel rettere om Tvivlens visse Seier: at gjennemtænke Tvivlen; men her er den fuldvisse Tale om Tvivlens visse Død, dens visse Død i Fødselen. Skal Tvivlen have mindste Skin af Grundvold, da maa den have Uskyldigheden at beraabe sig paa, Uskyldigheden ikke i Sammenligning med andre Mennesker og ikke i Dette eller Hiint, men Uskyldigheden for Gud. Og har den ikke dette, hvilket er en Umulighed, saa er den i samme Øieblik knuset, tilintetgjort; den er gjort til Intet, ak, dette er just det Modsatte af at begynde med Intet.

Naar det efter Talens Antagelse er saa, at et Menneske i Forhold til Gud altid lider skyldig, da er dette det Glædelige: at Feilen altsaa ligger hos Mennesket, at der som en Følge deraf bestandigt maa være Noget at gjøre, maa være Opgaver, og dog tillige menneskelige Opgaver, og med Opgaverne Haab om, at Alt kan og vil blive bedre, naar han bliver bedre, mere arbeidende, mere bedende, mere lydig, mere ydmyg, mere gudhengiven, mere inderlig i sin Kjærlighed, mere brændende i Aanden.

Er dette ikke glædeligt? Thi er det saa, at Modet siger med Rette: hvor Fare er, der er jeg ogsaa; eller vender det om og siger: hvor jeg er, der er ogsaa Faren; og er det saaledes, at den kjærlige Deeltagelse siger med Rette: endnu tungere end at være den Lidende er det at sidde hos og Intet have at gjøre: saa er det ogsaa saaledes, at hvor der er Opgave der er Haab. Men lider et Menneske i Forhold til Gud altid skyldig, saa er der altsaa altid Opgave, og altid Haab. O, m. T., dersom Du blev forsøgt i Livet, dersom Du blev saaledes forsøgt, at man kan tale med Dig om det Forfærdelige, fordi Du kjender andre Farer og andre Rædsler end hvad Kjælenskab, Feighed og Blødagtighed, liig et uartigt Barn, klynker over: at man ikke strax faaer sin Villie, at man maa holde Noget ud, at det ikke strax lykkes for En, at Gud slet ikke bryder sig om Ens Vrede — dersom Du blev alvorligere forsøgt, ikke sandt, da forstod Du, at dette maatte være det tungeste Lidelsernes Øieblik, denne Standsning, naar det saae ud, som var der ingen Opgave! Det var ikke den Lidende, der vægrede sig ved at løfte Byrden, fordi den var saa tung: det var det endnu tungere, at der ingen Opgave syntes at være, at end ikke Lidelsen kunde blive Opgaven. Det var ikke den Lidende, som længe havde arbeidet forgjeves, der nu oprørte sig mod Gud og ikke vilde arbeide længere: ak nei, det var det uudsigeligt tungere, at der syntes end ikke at være nogen Opgaves Fordring til ham. Det var ikke den Lidende, der saa ofte havde grebet feil, at han nu var bleven træt af at begynde forfra: nei det var Haabløshedens Rædsel, som var

der Intet at begynde paa, som kunde han med sin redeligste Villie ikke finde nogen Opgave. Thi naar man seer den maaskee allerede overanstrængede Hest, hvilken for stor en Byrde blev paalagt, naar man seer den sidste Gang at anspænde hver en Sene for at slæbe Byrden frem, da har man Medlidenhed med den, men der er dog ogsaa endnu bestandigt som et Haab om at det skal lykkes. Men hvis Du saae en Hest i Lidelsens Smerte anstrænge hver en Sene, men Du saae ingen Opgave, ingen Byrde: ikke sandt, dette Syn var til at fortvivle over. Er og dette vel Haabløshed at vrage Opgaven fordi den er tung; er dette vel Haabløshed næsten at segne under Byrden fordi den er saa tung; er det vel Haabløshed at opgive Haabet af Frygt for Opgaven: o nei, men dette er Haabløshed: at ville af yderste Evne — men der er ingen Opgave. Saae Du nogensinde et Menneske i Havsnød, ikke sandt, Du ængstedes for ham, Du saae det med Deeltagelsens Gysen, men Du haabede. Dersom Du derimod saae Den, der af Vandvare var sjunken i et Morads, ikke sandt, dette Syn var til at fortvivle over, og Du saae det med en isnende Gysen. Thi Det der manglede var ikke Kraft, og det der manglede var ikke Villie til at bruge Kraften, men det der manglede var: Opgave. Om en saadan Ulykkelig har mange Kræfter eller faa, om han bruger dem eller han ikke bruger dem: han synker alligevel — ikke under Opgavens tunge Vægt, ikke under dens Storhed, men han synker i den Lumskhed, at der ingen Opgave er.

Ja, naar der Intet er at gjøre, naar end ikke Lidelsen selv er Opgaven, da er Haabløsheden, og da er der en rædsom Fritid fra Arbeide til langsomt at omkomme i Haabløsheden. Saa længe der er Opgave, saa længe der er noget Opgivet, saalænge er Mennesket ikke haabløst opgivet; saalænge der er Opgave, saa længe er der et Middel til at forkorte Tiden, thi Arbeide og Anstrængelse forkorter Tiden: men naar der Intet er at gjøre, naar der ingen Opgave er, men kun den dybe Lumskheds Spot ved at negte Opgaven, da er Haabløsheden, og da er Tiden dræbende lang.

Altſaa kun naar der Intet er at gjøre, og Den, der ſiger det, var for Gud uden Skyld — thi er han ſkyldig, da er der jo altid Noget at gjøre; kun naar der Intet er at gjøre, og dette er at forſtaae ſaaledes, at der ingen Opgave er: da er Haabløsheden. Naar der nemlig ſiges, at der Intet er at gjøre, da følger deraf ingenlunde, at der ingen Opgave er, thi Taalmodighed kan jo være Opgaven; men naar der ingen Opgave er, og den Lidende for Gud var uden Skyld, da, og ene da, er Haabløsheden. Hvis derfor en Lidende kunde have Ret mod Gud, hvis det var muligt, at Feilen kunde ligge hos Gud, ja da var Haabløsheden til, og Haabløshedens Rædſel, da var der ingen Opgave. Thi baade Troens og Haabets og Kjærlighedens og Taalmodighedens og Ydmyghedens og Lydighedens Opgaver, kort alle menneſkelige Opgaver hvile i den evige Vished, hvori de have Tilhold og Medhold, at Gud er Kjærlighed. Var dette nogenſinde hændt et Menneſke i Forhold til Gud, at Feilen laae hos Gud, da var der ingen Opgave; var dette nogenſinde hændt et eneſte Menneſke, da var der ingen Opgaver for hele Slægten. Det var ikke blot i dette enkelte Tilfælde, at der ingen Opgave var; nei, derſom Gud een eneſte Gang havde viiſt, at han ikke var Kjærlighed, i det Mindſte eller i det Størſte, havde ladet en Lidende uden Opgave: da er der for alle Menneſker ingen Opgave mere, da er det Tant og Forfængelighed og Aandsfortærelſens onde Møie at troe, og Selvmodſigelſe at arbeide, og en Qval at leve. Fra Hjertet udgaaer Livet, og naar et Menneſke har taget Skade derinde, da er der for ham ved egen Brøde ingen Opgave mere, uden Syndens og Tomhedens travle Møie; men fra Guds Hjerte udgaaer Livet i det Hele, Livet i Opgaverne. Derſom det er ſaa, at Skabningen maa døe, naar Gud tager ſin Aande tilbage: da er det ogſaa ſaa, at derſom Gud et eneſte Øieblik har fornegtet ſin Kjærlighed, da ere alle Opgaver døde og gjorte til Intet, og Haabløshed det Eneſte, ſom er til.

Ak, de fleſte Menneſker fornemme vel ſtundom og tilſtaae ſig ſelv, at i Dette eller Hiint laae Feilen hos dem; og dog boer

der maaskee lønligt i Mangens Indre den skumle Tanke, at det kunde hænde, at det maaskee var hændt, og Gud bar dog Skylden for, at et Menneske fortabtes. Og saaledes lever man hen, travlt beskæftiget med alt Andet; man mener sig ikke fortvivlet, man kommer ikke til at gyse over denne Tilstand, fordi intet Lys fik Lov at trænge ind i denne Skummelhed; ja dunkelt ønskes dette end ikke, fordi det Dunkle derinde har en uhyggelig Anelse om, at det vilde blive en besværlig Tydelighed at forstaae, hvilken Fordring Gud har paa et Menneskes Sjel, en besværlig Tydelighed at forstaae, at der altid er Opgave. Men er dog vel kun Den dødelig, som er død, mon ikke just den Levende, naar Døden er hans Visse, kaldes og er en Dødelig: og er ikke saaledes ogsaa Den en Fortvivlet, der end ikke kom til at fortvivle, fordi han nemlig ikke bemærkede, at han var fortvivlet! Eller, naar en Kjøbmand ved at gjøre sit Regnskab op, seer, han er ødelagt — og fortvivler, er han mere fortvivlet end den Kjøbmand, der dunkelt veed, at det er galt, men haaber at skulke sig nogen Tid hen; er det mere fortvivlet at fortvivle over Sandheden, end, ikke at turde komme til Sandheden! Og ethvert Menneske, i hvis Indre hiin skumle Tanke om Gud boer, han er en Fortvivlet, det kan man, aandeligt forstaaet, ligesom see paa ham; thi han er i Forhold til Gud ikke som Den, der slaaer Øiet ned i Bevidsthed om sin Skyld og om hvad han er Gud skyldig, han er ei heller som Den, der ydmygt løfter sit tillidsfulde Blik til Gud, nei, han skuler.

Sandeligen bedre end at skule var det dog at faae Skummelheden fordreven, at komme til at gyse ved Tanken om denne Rædsel, den Rædsel, der egentligen tilhører Hedenskabet, at Gud ikke kunde, eller ikke vilde skjenke et Menneske Frimodighed. Thi en Afgud kan hverken gjøre et Menneske til Intet, lade ham fornemme det Intet han er, — dertil er Afguden for svag; ei heller kan en Afgud give et Menneske Frimodighed — dertil er han ikke stærk nok: derfor kan man sige, at Afguden selv lærte Hedningen at skule. Endog den viseste Hedning, der har levet, han har dog, hvor langt visere han iøvrigt var end den ringeste

Troende, i Sammenligning med denne en Skummelhed i sit Indre, fordi det i sidste Grund ikke kunde blive Hedningen evigt vist og klart, om Feilen laae hos ham, eller om det sjeldne Tilfælde ikke var muligt, da Feilen laae hos Guden, om Haabløshed dog ikke var en Tilstand i hvilken Mennesket kan være uden Skyld, fordi Guden selv bærer Skylden, ved at lade Mennesket uden Opgave. Og man kan kun undskylde Hedningen med, at dette er saa, fordi hans Gud selv er skummel.

Men den Christnes Gud er Klarhed, derfor er ethvert Menneske uden Undskyldning, og uden enhver Undskyldning. Men naar Du tager alle Undskyldninger bort, ja naar Du tager den avlende skumle Dvaskhed bort, som føder Undskyldningerne, da er der ingen Skummelhed, og naar Du tager alle Undskyldninger bort, saa er et Menneske uden al Undskyldning, og altid uden Undskyldning; men dersom han aldrig for Gud er reen og altid uden Undskyldning, saa er han altid skyldig, ogsaa naar han lider. Men lider han altid skyldig, saa er det evigt vist, at Gud er Kjærlighed, og saa er det Glædelige, at der altid er Opgaver, altid Noget at gjøre.

Er dette ikke glædeligt? Hvilket, spørger maaskee Nogen, det at et Menneske i Forhold til Gud altid lider skyldig? Ja, naar dette rigtigt forstaaes at betyde, at det er evig vist, at Gud er Kjærlighed, og at der altid er Opgave. See, Tvivlen, den vil i al Mageligbed med frækt Paatrængenhed tvinge sig ind i Guds Væsen og bevise, at Gud er Kjærlighed. Men det skal i Evighed aldrig lykkes med Beviset, fordi Begyndelsen er en Formastelighed. Og hvad er Tvivlen vel i sidste Grund, hvad er den Andet end hiin skumle Dunkelhed, hvad er den Andet end alle Undskyldningers Ophav og Undskyldningen, der vender Forholdet om — og tvivler om Gud. Men naar saa er, naar det er det Rigtige, at et Menneske skal tvivle om Guds Kjærlighed, saa er jo Mennesket undskyldt. Dersom derimod det, at tvivle om Guds Kjærlighed, er det Formastelige, saa er jo Mennesket uden Undskyldning, anklaget, skyldig, altid forpligtet i Opgave; dette er Loven, men det Glædelige er

tillige: at der saa ogsaa altid er Opgave. Dersom Tvivlen er Begyndelsen, saa er Gud tabt længe førend Enden, og Menneſket fritagen fra altid at have Opgave, men ogsaa fra altid at have den Trøſt, at der altid er Opgave. Men dersom Skyldens Bevidſthed er Begyndelsen, saa er Tvivlens Begyndelse gjort umulig, og saa er det Glædelige: at der altid er Opgave.

Det Glædelige er da, at det er evig vist, at Gud er Kjærlighed, nærmere forstaaet er det Glædelige, at der altid er Opgave; saa længe der er Liv er der Haab, men saa længe der er Opgave er der Liv, og saa længe der er Liv er der Haab, ja Opgaven selv er ikke blot et Haab for en tilkommende Tid, men er et glædeligt Nærværende. Den Troende, der betænker, at et Menneſke i Forhold til Gud altid lider ſkyldig, tør derfor ſige: „hvad der saa end hænder mig, der er Noget at gjøre, og i ethvert Tilfælde der er altid Opgave; Haabløshed er en Rædsel, som intetſteds har hjemme, naar et Menneſke ikke formaſteligt vil opgive ſig selv. Om derfor end det Tungeſte hændte mig, hvad aldrig før var hændt noget Menneſke, om der Intet, Intet var at gjøre: det Glædelige er dog, at der er Opgave, thi saa er jo Opgaven, at bære det i Taalmodighed. Og fordredes end Taalmodighedens Yderſte, ſom aldrig før af noget Menneſke: det Glædelige er dog, at der er Opgave, thi saa er jo Opgaven, ikke at ſlippe Taalmodigheden, end ikke paa det Yderſte.“ Ved Hjælp af Skyldens Bevidſthed gjøres det umuligt, at komme til at tvivle om, at Gud er Kjærlighed: altſaa er det evig vist, at Gud er Kjærlighed. Men er dette evig vist, saa er der ogsaa altid Opgaver, thi alle Opgaver have deres Grund i Gud. Og lider et Menneſke i Forhold til Gud altid ſkyldig, saa er der altid Opgave. Saaledes er det, at der altid er Opgave, og det, at det er evigt vist, at Gud er Kjærlighed, Eet og det Samme, og er indeholdt i dette, at et Menneſke altid lider ſkyldig i Forholdet til Gud.

Lader os atter mindes den bodfærdige Røver. Kan han nu ſiges at forkynde det Trøſtelige i at lide ſkyldig, fordi der altid er Opgave? Det kunde ſynes, at dertil manglede Røveren

Anledning; en Korsfæstet har ikke mange Øieblikke, for ham synes der af en anden Grund ikke at kunne være Tale om Opgaver. Og dog er det ikke saaledes. I Sammenligning med den anden Korsfæstedes overmenneskelige Lidelse finder Røveren Trøst og Lindring i den Tanke, at han lider skyldig, og han finder derfor ogsaa, at der er Opgave, den sidste, men det er jo ogsaa hans sidste Time. Netop fordi han lider skyldig har han den Trøst og Lindring, at der er Opgave, og Opgaven er, at angre og fortryde. Medens da Verdens Frelser sukker: min Gud, min Gud, hvi haver Du forladt mig, saa forstaaer den bodfærdige Røver ydmygt, men dog ogsaa som en Lindring, at det er ikke Gud, der har forladt ham, men ham, der har forladt Gud, og angrende siger han til den Medkorsfæstede: tænk paa mig, naar Du kommer i Dit Rige. Det er en tung menneskelig Lidelse, i den forsmædelige Døds Øieblik, med Dødsens Angest og med sildig Anger at gribe efter Guds Barmhjertighed, men dog finder den bodfærdige Røver Lindring deri, naar han sammenligner sin Lidelse med den overmenneskelige: at være forladt af Gud. Thi at være forladt af Gud, det er jo at være uden Opgave, det er at være berøvet det Sidste, hvad ethvert Menneske altid har, Taalmodighedens Opgave, der er grundet i, at Gud ikke har forladt den Lidende. Derfor er Christi Lidelse overmenneskelig, og hans Taalmodighed overmenneskelig, saa intet Menneske kan begribe hverken det Ene eller det Andet. Og er det gavnligt, at der tales ret menneskeligt om Christi Lidelse — dersom der dog kun tales saaledes, at han blev det Menneske, der har lidt meest: da er det Gudsbespottelse, thi skjønt hans Lidelse er menneskelig, saa er den tillige overmenneskelig, og der er et evigt svælgende Dyb befæstet mellem hans Lidelse og Menneskets. — Maaskee har ogsaa en anden Tanke rørt sig i den bodfærdige Røvers Indre, han har maaskee sagt til sig selv: dersom der i dette Øieblik kom Befaling fra Landshøvdingen, at tage de Korsfæstede ned og skjenke dem Livet: da har jeg, som har lidt skyldig, den Trøst, at for mig er der Opgaver nok. Men Han, den Hellige, den Uskyldige,

for ham er der ingen Opgave, hans Opgave har været en overmenneskelig; han har for Gud Intet, Intet at bebreide sig, hans Liv var Lydighed, og dog blev han forladt af Gud! „Seer, dette er den overmenneskelige Lidelse," siger den bodfærdige Røver, „saaledes har intet Menneske lidt, saaledes kan intet Menneske komme til at lide, thi intet Menneske er for Gud uden Skyld, — men saa har heller aldrig noget Menneske været, eller kan noget Menneske siges at blive, forladt af Gud. Et Menneske derimod lider skyldigt, Gud har ikke forladt ham, der er altid Opgave; og naar der er Opgave er der Haab, og dette, at der er Opgave og Haab, er Trøsten. Denne Trøst er for ethvert Menneske, der erkjender, at han lider skyldig, den er selv for mig, en Fortabt, en korsfæstet Røver; for mig er der vel Intet at gjøre, ak, Dødens Smerter omspænde mig allerede, men dog er der Opgave, og jeg blev ikke forladt af Gud." Dette er atter ingen Bodsprædiken uden for den Trodsige, som ikke vil vide, hvad det Forfærdelige er, og hvem det sande Glædelige er til Forargelse; Den, der ydmyger sig, Den, der er saa meget af Sandhed, at han forstaaer hvad det Forfærdelige er, han fatter ogsaa, at denne Røver forkynder Glæde.

Men er det nu ogsaa saaledes, at et Menneske i Forhold til Gud altid lider skyldig? Eller skulde det være denne Tales Mening at oprøre Tankerne mod hinanden, og forvirre Begreberne, at tale den, menneskeligt talt, uskyldigt Lidende Trøsten fra: at han, menneskeligt talt, lider uskyldig; og tale Den, der, menneskeligt talt, lider skyldig, løgnagtigen Trøsten til: at ethvert Menneske i den Forstand altid lider skyldig? Ingenlunde. Talen har kun een Mening, hvad jeg tør kalde en bedste Mening, den vil kun Eet, hvad jeg tør kalde det Bedste: at gjøre det paa enhver Maade evig vist, at Gud er Kjærlighed. Sandeligen, at ville dette er dog vel at tænke Alt til det Bedste! Thi paa hvilken Maade dette end bliver vist, synes Maaden end ved første Øiekast vanskelig og haard — dersom det dog vindes, og en yderligere Vished om, at Gud er Kjærlighed: da er det det

Glædelige. Tanken om, at Gud er Kjærlighed, indeholder i den Grad al Glæde i sig, at enhver Maade, paa hvilken denne Tanke vinder Klarhed og Vished, enhvee Maade, selv den tungeste, er glædelig. I den Tanke, at Gud er Kjærlighed, indeholdes al Evighedens salige Overtalelse: saa er jo Veien — var den end den tungeste, saa er jo Vilkaaret — var det end det bitreste, ubetinget glædeligt. Dersom det derfor ikke var saaledes, som vi have antaget, at et Menneske i Forhold til Gud altid lider skyldig — naar det dog er saa, som vi have udviklet, at det Glædelige er indeholdt i denne Tanke, da maatte jo Mennesket ønske, at Antagelsen var sand; han maatte, hvis han er af Sandhed, sige: da dette er mig tydeligt, at det, naar jeg i Forhold til Gud altid lider skyldig, er evig vist, at Gud er Kjærlighed, saa vil jeg blot ønske, at det altid maa blive mig klart og nærværende, at jeg lider skyldig.

Imidlertid skal et Menneske ikke behøve at ønske det (om det end, for ret at forstaaes, maa være et Menneske saaledes om Hjertet, at han ønsker det, thi er det saa, at Lysten driver Arbeidet, saa er der ogsaa den Forstaaelse, hvilken kun Ønskets Inderlighed hjælper over Vanskelighederne), thi det er virkeligen saa, at et Menneske i Forhold til Gud altid lider skyldig — og evigt vist, at Gud er Kjærlighed. Lad saa Andre forkynde det Lystelige om at gjennemtænke Tvivlen. Dette er over mine Kræfter, og den Art Lystighed ikke efter mit Sind, jeg finder Glæden og Glædens Visse ved det Opbyggelige, at man kan gjøre det umuligt at begynde paa at tvivle, at Skyldens Bevidsthed betrygger det Glædelige.

Saa ville vi nærmere betænke, hvad der var denne Tales Antagelse. Vi ville ikke lade os forstyrre af, at en Røver har sagt hiint oplæste Ord, og sagt det om sig selv, thi en Røver kan jo med det samme Ord have sagt noget Væsentligt; men vi ville heller ikke lægge Skjul paa, i hvilken nærmere Forstand det dog gjælder om Røveren, at han lider skyldig. Vi gjøre nemlig rigtigt Forskjel mellem det: at have Uret, og det: at lide skyldig; thi fordi et Menneske har Uret, deraf følger endnu

ikke, at han lider skyldig. Som en Følge heraf bliver der trende Bestemmelser, ved hvilke Talen maa dvæle: naar et Menneske, menneskeligt talt, er skyldig, da lider han skyldig i Forhold til Gud og Mennesker; naar et Menneske, menneskeligt talt, lider uskyldig, da sige vi Mennesker om ham i hans Forhold til Gud, at han har Uret mod Gud; i Forhold til Gud lider et Menneske altid skyldig.

Naar et Menneske, menneskeligt talt, er skyldig, da lider han skyldig baade i Forhold til Gud og Mennesker. Dette er Røverens Tilfælde, han er en Forbryder, der lider sin Straf. Det Sande i ham er, at han fuldt og dybt selv erkjender, at han lider skyldig. Ak, selv i saadanne Tilfælde høres stundom af en Skyldig den gudsbespottelige Tale, der vil skubbe Skylden bort, den frække og formastelige Tale om, at den onde Lyst var ham medfødt, at hans Forbrydelse var Følge af en forsømt Opdragelse og andet Saadant.

Dette var det første Tilfælde. Det andet er, at et Menneske, menneskeligt talt, lider uskyldig, medens dog vi Mennesker sige om ham i hans Forhold til Gud, at han mod Gud har Uret. Det er altsaa ikke den Lidende, der taler med sig selv om sit Forhold til Gud, men os Andre, der, som Trediemand, tale om en saadan Lidendes Forhold til Gud. Dette Forhold betegnes ved et eget Udtryk, at Gud prøver et Menneske. Lad os nævne et af hine herlige Forbilleder, en Forsøgt, der bestod i Prøven, lad os nævne Job: hvo vilde vel falde paa at sige, at Job, menneskeligt talt, leed skyldig! Var en saadan Tale ikke en Gudsbespottelse, saa var den dog Formastelighed mod det Ærværdige — Job, der skal være og har været og er et Forbillede for Slægten: hvilken i Slægten turde vove at tale saaledes om ham! Selv Gud i Himlene taler ligesom med en vis Forkjærlighed, ja saa menneskeligt; han er ligesom stolt af Job, han siger jo til Satan: „Har Du lagt Mærke til min Tjener Job?" — saaledes taler et Menneske om det Herlige, der tilhører ham og hvoraf han er stolt; saaledes taler et Menneske om Den, hvem han mener saa sikker, at han tør udæske Faren mod ham, blot for at have Glæden af at see ham seire.

Altsaa Job lider, menneskeligt talt, uskyldig, han har ingen Brøde, ingen Forbrydelse at bebreide sig, hans Liv og hans Vandel havde tvertimod været for Guds Aasyn, priset blandt Menneskene, thi det var ikke først paa Sorgens Dag, at Job bliver Forbilledet, han var det allerede i de gode Dage, og derved vel forberedt til at bestaae i Prøvelsen. Dog har Job bestandigt Uret mod Gud. Guds Tanker ere evigt høiere end et Menneskes Tanker, og derfor er enhver menneskelig Forestilling om Lykke og Ulykke, om hvad der er glædeligt og hvad der er sørgeligt, en urigtig Tanke; ved at blive i denne Forestillings Kreds beholder et Menneske bestandigt Uret mod Gud, og han kommer kun ud af denne Forestillings Kreds ved at erkjende, at han mod Gud altid har Uret.

Men naar saa Utaalmodigheden begynder at røre sig i den, menneskelig talt, uskyldigt Lidende, i Den, hvem Gud prøver; naar han, fordi han, menneskeligt talt, har Ret, har Ret i Dette eller Hiint, paa nogen Maade vil have Ret mod Gud: hvad saa? Skal saa han have Lov til eller formaae at vende Forholdet om og have Ret mod Gud (thi dette er det omvendte Forhold, da et Menneske altid har Uret mod Gud, saa Alt er vendt om, naar han een eneste Gang mod Gud havde Ret i det Mindste), skal saa Tvivleren beholde Ret, eller hvad der er det Samme, skal saa Alt være tabt? Nei, da skeer noget Andet, da forstaaer den Prøvede, at han, istedenfor at tale med Andre, maa tale med sig selv for Gud; og vi Andre forstaae i Ærbødighed for den Prøvede, at vi ikke tør sige mere, ikke tør gjøre ham skyldig. Saa taler den Prøvede med sig selv for Gud, og da rykker den sidste Forstærkning i Striden: i Forhold til Gud lider et Menneske altid skyldig.

Grund-Forholdet mellem Gud og et Menneske er, at et Menneske er en Synder, og Gud er den Hellige. Ligeoverfor Gud er et Menneske ikke en Synder i Dette eller Hiint, men væsentligen en Synder, ikke skyldig i Dette eller Hiint, men væsentligen og ubetinget skyldig. Men er han væsentligen skyldig, saa er han ogsaa altid skyldig, fordi den væsentlige Skylds

Gjæld er saa dyb, at den gjør ethvert ligefrem Regnskab umuligt. Mellem Menneske og Menneske er Forholdet dette, at et Menneske kan have Ret i Noget og Uret i Andet, være uskyldig i Eet og skyldig i et Andet; men et saadant Forhold mellem Gud og et Menneske er umuligt, thi var Forholdet saaledes, saa var Gud ikke Gud, men et Menneskes Ligemand, og var Forholdet saaledes, saa var Skylden ikke den væsentlige.

Dog til daglig Brug bliver et Menneske sig ikke hvert Øieblik Grund-Forholdet bevidst, dette vilde intet Menneske kunne udholde; til daglig Brug lever Mennesket mere eller mindre i den menneskelige Maalestoks Bestemmelser — medens Grund-Forholdet jo maaler ham med Gud. Imidlertid er Grund-Forholdet derfor ikke borte, tvertimod, det hviler dybest i Sjelen. Saaledes er i en Stat Loven bestandigt til, men den ligesom hviler; saasnart derimod en Forbrydelse begaaes, saa rører Loven sig, saa træder den ligesom ud af Hvilen og hævder sin Gyldighed. Paa en lignende Maade med et Menneskes Grund-Forhold til Gud. Naar Forvirringen vil indtræde, naar Utaalmodigheden vil stirre sig svimmel paa det Enkelte, og derved tilsidst vende Alt om: da hævder Grund-Forholdet sig. Idet saa Utaalmodigheden vil ligesom oprøre sig mod Gud, vil stride med Gud, som et Menneske strider med sin Ligemand, ved paastaaende at ville have Ret: da skeer der noget Andet, da oprører Grund-Forholdet sig mod den Utaalmodige og lærer ham, at mod Gud er et Menneske væsentligen skyldig, derfor altid skyldig. Den Skyld, hvori et Menneske er til Gud, er ikke i Dette eller Hiint, Forholdet kan ikke opgjøres paa den Maade, han er evig skyldig og altsaa altid skyldig; hvad Øieblik Gud vil, kan han gjøre Grund-Skylden gjældende, og havde saa et Menneske, menneskeligt talt, Ret i Alt, i Forhold til Gud er han alligevel altid skyldig. Saaledes strider Gud. Selv den mægtigste Konge, naar han med afgjortest Overlegenhed bekæmper en Oprører, han strider dog ved Hjælp af de mægtige Stridskræfter, han har paa sin Side; men Gud i Himlene strider ved at lægge Angrebet over paa Angriberens Side — idet Utaal-

modigheden, liig en Oprører, vil angribe Gud, angriber Skyldens Bevidsthed Oprøreren, det er, Angriberen kommer til at stride med sig selv. Guds Almagt og Helligheb betyder ikke, at han kan seire over Alle, at han er den Stærkeste, thi dette er dog en Sammenligning; men den betyder, hvad der udelukker al Sammenligning, at Ingen kan komme til at stride med ham.

Dette var den tredie Bestemmelse, denne Tales Gjenstand: at et Menneske i Forhold til Gud altid lider skyldig. Eller skulde det vel være denne Tales Mening, at et Menneske, hver Gang han lider, skulde martre sig med den Forestilling, at Lidelsen var Straf just for Dette eller Hiint? Ingenlunde. Den, der, menneskeligt talt, lider uskyldig, han skal dog ydmygt troe, at mod Gud har han altid Uret. Men vil dette ikke lykkes ham, bliver han tvivlende, utaalmodig, da skal den sidste Tanke, den egentlige Tvinger, lære ham, at Lidelsen ikke just er Straf for dette eller hiint Bestemte (thi var den det, saa fulgte jo, at han dog kunde have Ret i Noget), men at han evig er skyldig, og altsaa altid skyldig. Det Usande er netop frygtagtigt at ville sætte den uforskyldte Lidelse sammen som Straf med dette eller hiint Enkelte — ret som var et Menneske ikke ganske anderledes skyldig, ret som var Gud en Grusom, der forfulgte noget Enkelt, ret som var Mennesket ikke altid skyldig.

See, det var vistnok dette, som Jobs Venner egentligen vilde sige til Job: at et Menneske i Forhold til Gud altid lider skyldig. Det er sandeligen heller ei usandt; Feilen var en anden, at de vilde paatage dem eller anmasse sig at sige det til ham, thi dette har det ene Menneske ikke Lov til i Forhold til det andet. Dertil kommer, at Jobs Venner heller ingen Maalestok havde for hvad det vil sige: for Gud at lide uskyldig. Det Høieste Jøderne kjendte var netop en saadan Fromhed som Jobs; og derfor var det dobbelt anmassende og dobbelt uretfærdigt af Vennerne, at tale saaledes til Job. Den Christne derimod veed, at der er kun Een, men ogsaa, at der er Een, som for Gud leed uskyldig. Med Ham tør intet Menneske sam-

menligne ſig, eller maale ſig med Hans Maal; mellem Ham og ethvert Menneſke er der en evig Forſkjel: derfor gjælder det nu med fornyet Klarhed, at et Menneſke i Forhold til Gud altid lider ſkyldig.

Saaledes ſtaaer da Antagelſen faſt; men ſaa ſtaaer det jo igjen faſt, hvad der blev udviklet under Antagelſen, det ſtaaer faſt, at dette er det Glædelige, at et Menneſke i Forhold til Gud altid lider ſkyldig. Men dette Glædelige har ſin ydmygende Side. Medens det derfor gjælder, at det ene Menneſke ikke har Lov at ſige det dømmende til det andet, naar den Lidende, menneſkeligt talt, lider uſkyldig, ſaa gjælder det ogſaa, at Den, der, naar han prøves, ſelv vil forſøge det, han ſkal vel erfare, hvilken Glæde der ligger i denne Tanke. Thi er det Svævende altid anſtrængende, og er det altid troſtesløſt, ikke at kunne finde nogen Slutning: ſandeligen, denne Tanke, den er en Slutnings-Tanke. Vil man gjennemtænke Tvivlen, da var det jo muligt, at man, i det Øieblik man meente at være bleven færdig, opdagede, at der dog var en Tvivl glemt, ſaa man maatte begynde forfra; men denne evige Slutnings-Tanke, den er netop derfor en Slutning, fordi den er den ſamme ved Begyndelſen ſom ved Slutningen; den er en Slutnings-Tanke, ja, den eneſte, med hvilken man i Sandhed kan begynde, og dog atter en Slutnings-Tanke, den eneſte, med hvilken man kan ende. Men den er tillige en ſtærk og mægtig Tanke. Den er ikke en Lykkeridder, ſom gaaer paa Eventyr i Livet, og lader det tvivlſomt, hvad der ſkal hænde den og hvad den ſelv ſkal blive til, nei, den er en Stærktbevæbnet i fuld Ruſtning, og den er allerede hvad den ſkal blive til; thi den er en Mands Villie — og dog dette vil jo ikke ſige ſaa ſtort, men den er en Mands Villie i Pagt med Gud, og den er en for Gud beſluttet Mands Villie, der beſluttet er vidende om Farerne, men ogſaa beſluttet er i Pagt med Seiren.

V.

Det er et almindeligt, af Alle brugt, i Sproget vedtaget Billede, at sammenligne Livet med en Vei; Ligheden kan visseligen ogsaa paa mange Maader gjøres frugtbringende, men den i Billedet indeholdte fornødne Ulighed er ikke mindre værd at agte paa. I sandselig Forstand er Veien en udvortes Virkelighed, ligegyldig ved enten Nogen gaaer paa den eller ikke, ligegyldig ved hvorledes den Enkelte færdes paa den, Veien er Veien. I aandelig Forstand derimod kan Veien naturligviis ikke sandseligen paapeges; den er vel i en vis Forstand til, enten Nogen gaaer paa den eller ikke, og dog bliver i en anden Forstand Veien egentligen først til eller bliver til med hver Enkelt, som gaaer ad den; Veien er: hvorledes der gaaes. Dydens Vei kan man ikke pege paa og sige: der gaaer Dydens Vei, man kan kun sige, hvorledes der gaaes paa Dydens Vei; og naar Nogen ikke vil gaae netop saaledes, saa gaaer han ogsaa ad en anden Vei. Derimod vilde det jo være en urimelig Tale at bestemme en Landevei ved, hvorledes der gaaes paa den. Hvad enten det er den Unge, der med freidigt Sind og opløftet Hoved gaaer let og dandsende, eller det er den i Aarene Svækkede, der med bøiet Hoved langsomt arbeider sig frem; hvad enten det er den Lykkelige, der iler fremad til Ønskets Maal, eller det er den Bekymrede, der vendte Ønsket Ryggen og gaaer langsomt fremad; hvad enten det er den fattige Vandringsmand paa hans Fod, eller det er den Rige i hans lette Vogn: Veien er lige for Alle, Veien er og bliver den samme, den samme Landevei.

Uligheden i Billedet viser sig allertydeligst, hvor der paa

eengang er Tale om en Vei i ſandſelig og om en Vei i aandelig Forſtand. Naar vi ſaaledes læſe det hellige Evangelium om den barmhjertige Samaritan, da er der Tale om Veien mellem Jericho og Jeruſalem; der fortælles idetmindſte om tre og vel egentligen om fem Mennesker, at de gik „ad den ſamme Vei", medens man dog, aandeligt forſtaaet, maa ſige, at hver gik ſin Vei — ak, Landeveien gjør ingen Forſkjel, det er det Aandelige, der gjør Forſkjellen og Veiens Forſkjel. Den Første var en fredelig Reiſende, der drog ad Veien fra Jericho til Jeruſalem, maaſkee i Ærende, maaſkee i gudfrygtig Hensigt, i ethvert Tilfælde en fredelig Reiſende ad lovlig Vei. Den Anden var en Røver, ſom gik „ad den ſamme Vei" — og dog paa ulovlig Vei. Saa kom der en Præſt „ad den ſamme Vei"; han ſaae den Ulykkelige, ſom var bleven overfalden af Røveren, han rørtes maaſkee flygtigt, men fortſatte alligevel Gangen ad den vante Letſindighedens Vei, hurtigt tilſkyndet til et Indtryk, men uden Dybde. Derpaa kom der en Levit „ad den ſamme Vei"; han ſaae den Ulykkelige, han gik urørt forbi, fortſættende ſin Vei — ak, Landeveien tilhørte jo Ingen af de Reiſende, og dog gik Leviten „paa den ſamme Vei" ſin Vei, ad Egenkjærlighedens og Haardhjertethedens Vei. Endeligen kom der en Samaritan „ad den ſamme Vei"; han fandt den Ulykkelige paa Barmhjertighedens Vei, han viſte ved ſit Exempel, hvorledes man gaaer paa Barmhjertighedens Vei, han viſte, at, aandeligt forſtaaet, er Veien netop dette: hvorledes man gaaer. Derfor ſiger Evangeliet til den Lærende: „gak Du hen og gjør ligeſaa", det er, naar Du gaaer ſaaledes paa Veien, ſom hiin Samaritan, da gaaer Du ad Barmhjertighedens Vei, thi Veien mellem Jericho og Jeruſalem har intet Fortrin med Hensyn til at øve Barmhjertighed. Det ſkete alt ſammen paa „den ſamme Vei", og dog var Veien den ene Gang Lovlighedens, den anden Gang Ulovlighedens, den tredie Gang Letſindighedens, den fjerde Gang Haardhjertethedens, den femte Gang Barmhjertighedens; der var fem Reiſende, ſom efter Evangeliets Ord gik „ad den ſamme Vei", og dog gik hver ſin Vei.

Altsaa det Aandelige, det: hvorledes man gaaer paa Livets Vei, gjør Forskjellen og Veiens Forskjel. Forsaavidt nemlig Livet, ganske i Almindelighed forstaaet om det: at leve, sammenlignes med en Vei, da udtrykker Billedet kun det Almindelige, det, hvad alle Levende have tilfælles ved at være levende, forsaavidt gaae de Alle ad samme Vei, de ere Alle paa Livets Vei. Men naar det bliver Alvor med det at leve, da bliver Spørgsmaalet om, hvorledes man skal gaae, for paa Livets Vei at gaae ad den rigtige Vei. Derom spørger Vandreren, ikke som man ellers spørger: hvor Veien gaaer, men hvorledes man gaaer ad den Vei, og hvorledes man skal gaae. Dog blot for saaledes at spørge rigtigt, udfordres nogen Besindelse, thi Utaalmodigheden vil gjerne bedrages, og, aandeligt forstaaet, ogsaa blot spørge, hvor Veien er, som var saa Alt afgjort i samme Forstand, som naar Vandringsmanden har fundet Landeveien. Og verdslig Viisdom er meget villig til at bedrage ved atter og atter at besvare det Spørgsmaal: hvor Veien er, medens den Vanskelighed udelades, at aandeligt forstaaet er Veien: hvorledes der gaaes. Snart vil da verdslig Klogt lære, at Veien gaaer over Garizim, snart over Moria, snart at den gaaer gjennem een eller anden Videnskab, snart at Veien er visse Læresætninger, snart visse udvortes Gjerninger; man vil ikke vedgaae for sig selv, at alt dette er Bedrag, fordi Veien er: hvorledes der gaaes. Thi det er jo, som Skriften siger, der kan tvende Mennesker sove i den samme Seng, den ene frelses, den anden fortabes; der kan tvende Mennesker gaae op til det samme Gudshuus, den ene gaae frelst hjem, den anden fortabt; der kan tvende Mennesker fremsige aldeles den samme Bekjendelse, den ene kan være frelst, den anden fortabt. Hvoraf kommer dette, uden just deraf, at, aandelig forstaaet, er det et Bedrag at vide, hvor Veien gaaer, da den er: hvorledes der gaaes.

Men selv Den, der har lært at spørge rigtigt, hvorledes man skal gaae, han spørger dog endnu om Eet: hvorhen Veien fører. Enhver Priis over Veiens Fuldkommenhed kan dog Intet betyde, hvis Veien ikke fører til Fuldkommenhed — ak,

jo fuldkomnere Veien var, dersom den dog fører til Fortabelse, desto sørgeligere. Og paa den anden Side, hvor tungt der end maa gaaes og hvor besværet, dersom Veien dog er Fuldkommenhedens, det er alligevel glædeligt.

Hvorledes gaaer man nu ad Fuldkommenhedens Vei? Thi ad Lystens Vei gaaer man let, som i en Dands; ad Ærens Vei gaaer man stolt med bekrandset Hoved; ad Lykkens føielige Vei gaaer man føiet af alle Ønsker. Men hvorledes gaaer man ad Fuldkommenhedens Vei? Den, som spørger alvorligt, Den, som staaer paa Veien og spørger efter de gamle Stier, han skal ogsaa faae alvorligt Svar, det gamle Svar: at Veien er trang, at et Menneske gaaer paa Fuldkommenhedens Vei i Trængsler. Hvad enten Du raadspørger den gamle Pagts Skrifter eller den nye, derom er der kun een Mening; der er mange Svar, men de sige alle det Samme, Svaret er bestandigt det samme, kun er Røsten forskjellig, at Svaret ved Hjælp af denne Forskjellighed maatte vinde de Forskjellige. Saa bestemt og afgjort er det Skriftens eneste Mening, at Fuldkommenhedens Vei er i Trængsler, at der maaskee om Intet findes saa mange Skriftsteder, der alle sige dette Samme, sige, at „Den, der vil tjene Gud, maa beskikke sin Sjel til Fristelser" (Sirach 2, 1.), at „det bør os at indgaae i Guds Rige gjennem mange Trængsler" (Ap. Gj. 14, 22.); at „vi ere bestemte til Trængsler" (1 Thess. 3, 3.), og saaledes fremdeles.

Netop derfor ville vi ikke anføre noget enkelt Bibelsted, men hellere støtte os til det hele og fulde Indtryk af Skriftens almindelige Lære om, at man ad Fuldkommenhedens Vei gaaer i Trængsler; og derpaa ville vi til Opbyggelse for en Lidende (thi disse Taler ere jo Lidelsernes Evangelium) betænke det Glædelige i:

at det er ikke Veien, der er trang, men at Trængselen er Veien.

Altsaa ad Fuldkommenhedens Vei gaaes der i Trængsler; og Talens Gjenstand er: det for en Lidende Glædelige i denne

Tanke. Talen er altsaa denne Gang ikke den formanende om, hvorledes man skal gaae ad Trængselens Vei, men den for en Lidende glædelige om, at Trængsel er det Hvorledes, der betegner Fuldkommenhedens Vei. Aandeligt forstaaet er Veien det: hvorledes der gaaes. Hvilken er da Fuldkommenhedens Vei, det er, hvorledes gaaes der ad Fuldkommenhedens Vei? Der gaaes i Trængsler. Dette er det første Hvorledes, det andet er: hvorledes man skal gaae ad Trængselens Vei. At dette Andet aldrig maa glemmes, hverken først eller sidst, er vist nok, men det er jo heller ikke glemt, det er jo tvertimod erindret, ja den Lidende vil vel just styrkes dertil, naar han ret har fundet det for ham Glædelige i, at Fuldkommenhedens Vei er i Trængsler — han, der ved at være en Lidende just er i Trængselen.

Naar Trængselen er Veien, da er dette det Glædelige: at det altsaa **strax** er den Lidende klart, og at han **strax** med Bestemthed veed, hvad der er Opgaven, saa han ikke behøver at anvende nogen Tid, ikke at matte nogen sin Kraft paa at overveie, om Opgaven ikke skulde være en anden.

Hvad er det, der gjør, at et Barn, selv om man til Sammenligning tager en kraftfuld Mand, formaaer, hvad neppe den kraftfulde Mand formaaer, hvad er det, der hjælper Barnet ved at give det Forspringet? Aabenbart dette, at Barnet slet ingen Vanskelighed har med bestemt at faae at vide, hvad Opgaven er, hvad det har at gjøre — thi Barnet har blot at lyde. Det bliver Forældrenes eller de Foresattes Sag at betænke og overveie Opgaven: saa snart det er befalet Barnet, hvad det skal gjøre, saa er dette Opgaven. Hvorvidt den er rigtig eller ikke rigtig har Barnet slet ikke med at gjøre, det skal ikke blot ikke, men det tør end ikke anvende et eneste Øieblik paa den Art Overveielse, det skal tvertimod strax lyde. Barnet er da vel i Sammenligning med en kraftfuld Mand den Svage, men det er tillige den Svage, der har et meget væsentligt Fortrin, den Svage, der ubetinget kommer til at anvende hele sin Styrke

paa at fuldkomme Opgaven, og saa hensigtsmæssigt, at der ikke bliver et eneste Øieblik spildt paa at tvivle om Opgaven, ikke den mindste Smule Kraft tabt i Tvivlraadighed om Opgaven. Opgaven sættes med Myndighedens Eftertryk og Tilforladelighed, dette er Forspringet, men derpaa giver man endog Barnet Fart ved at tilføie: Du gjør det straxt — saa gjør Barnet det Forbausende, ja, sandeligen, saa formaaer et Barn, hvad sjeldent nok endog en kraftfuld Ældre formaaer. Hvo har ikke ofte seet med Forundring dette Vidunderlige: hvad et Barn formaaer! Naar Faderen eller Moderen, eller blot Barnepigen siger, men med Myndighed: sov nu straxt — saa sover Barnet. Der er i Verden verdslig Tale om mangen forbausende Bedrift af Mænd, og dog er der kun Een, han, som blev kaldet den eneste, om hvem det fortælles, at han formaaede at sove naar han vilde. Thi tag ellers en Ældre, selv en Kraftfuldere; han er i samme Tilfælde som Barnet efter Forældrenes Mening, han trænger til at sove, han siger til sig selv: Du kunde have meget godt af at sove: mon han ogsaa kan som Barnet, der sover straxt! Ak, idet han vil lægge Hovedet til Puden, da skeer vel det Modsatte, at de urolige Tanker just nu vaagne. Saa forvirres maaskee Alt imellem hinanden, naar han snart tvivler om det ogsaa er rigtigt at sove, om Arbeidet ikke bliver forsømt, og hvad der saa maa befrygtes; naar han saa igjen ønsker at falde i Søvn, men ikke kan. Tilsidst bliver han utaalmodig, han siger, hvad kan det hjælpe at ligge, naar man dog ikke kan sove: han staaer op igjen, dog ikke for at arbeide, thi nu kan han hverken arbeide eller sove. Thi er det saa, at man fra Søvnens Hvile staaer styrket op, er det stundom næsten fristende at blive liggende og lade være at reise sig op: sandeligen, fra et frugtesløst Forsøg paa at sove, er det i en anden Forstand vanskeligt at reise sig igjen, sandeligen fra et frugtesløst Forsøg paa at sove staaer man endnu mere træt op.

Vanskeligheden for den Ældre, hvori rigtignok tillige indeholdes Myndighedens og Modenhedens Fortrin, er, at han maa arbeide dobbelt: arbeide for at finde Opgaven og for at

faae den sat fast, og da arbeide for at løse Opgaven. Og det, der falder vanskeligst, er vel just det at faae Opgaven sat ret fast, eller faae det sat ret fast, hvad Opgaven er. Maaskee ere Menneskene dog ikke saa uvillige til at anvende Tid og Flid, og heller ei uduelige — naar det blot kunde blive dem uomtvisteligt klart, hvad Opgaven er. Men Sagen er, at denne Meddelelse ikke kan paa nogen afgjørende Maade vorde dem til Deel udenfra; den maa gaae gjennem den Paagjældende selv. Den Ældre er jo myndig, han skal være sin egen Herre. Men det er Herren og Herskeren, der skal sætte Opgaven, som Forældrene og den Foresatte gjør det i Forhold til Barnet, altsaa er den Ældre paa eengang Herren og Tjeneren; Den, der skal befale, og Den, der skal lyde, er Een og den Samme. Dette er unegteligt et vanskeligt Forhold, at den Befalende og den Lydende er een og den Samme; det kan saa let skee, at Tjeneren blander sig ind i Overveielsen om Opgaven, og omvendt, at Herren tager for meget Hensyn til Tjenerens Klage over Besværlighederne ved at udføre Opgaven. Ak, saa indtræder Forvirringen, saa bliver et Menneske, istedenfor sin egen Herre, ustadig, tvivlraadig, vankelmodig, han løber fra det Ene til det Andet, river ned og bygger op og begynder forfra, han omtumles for enhver Luftning, uden dog at komme af Stedet, ja Forholdet bliver tilsidst saa bagvendt, at hans hele Kraft gaaer op i at hitte paa nye og nye Forandringer ved Opgaven — som en Plante, der løber op i Frø, saaledes løber han op i stundesløs Overveien eller i en ufrugtbar Ønsken. Han anvender i en vis Forstand megen Tid, megen Flid, megen Kraft: og det er Alt som spildt, fordi Opgaven staaer ikke fast, fordi der ingen Herre er, thi han skulde jo være sin egen Herre. — Naar et Par Heste skal trække en svær Byrde frem, hvad kan saa Kjøresvenden gjøre for dem? Ja, selv kan han ikke trække den, og den maadelige Kjøresvend kan pidske paa dem, det kan Enhver, men den duelige Kjøresvend, hvad kan han gjøre for dem? Han kan hjælpe dem til med heel samlet Kraft i eet Nu og i eet Sæt at være i Fart med at trække Vognen. Dersom

derimod Kjøreſvenden foranlediger Misforſtaaelſe, derſom han tager ſaaledes i Tømmerne, at Heſtene troe, at de blot ſkulle ſætte ſig ſammen for ſaa paa givet Vink at trække til — men det var Kudſkens Mening, at nu ſkulde de trække til; eller derſom han rykker ulige i Tømmerne, ſaa den ene Heſt troer, at den ſkal trække til, den anden, at Kudſken blot holder den an, for at den ſkal ſætte ſig ſammen: ja, ſaa kommer Vognen ikke af Stedet, ſelv om Heſtene have Kræfter nok. Men ſom man ikke uden en vis Bedrøvelſe ſeer dette Syn, ſeer, at der er Kræfter nok, men at Den, der ſkal være Herren, at Kjøreſvenden fordærver det: ſaaledes ſeer man heller ei uden Bedrøvelſe, naar det gaaer et Menneſke paa lignende Maade. Han mangler ikke Kræfter, og det gjør et Menneſke egentligen aldrig, men han forqvakler ſig ſelv, Den, der ſkulde være Herren (det er rigtignok ham ſelv), han fordærver det — et ſaadant Menneſke arbeider med maaſkee neppe een Trediedeel af ſin Kraft paa rette Sted, og med mere end to Trediedele paa urette Sted eller ſig ſelv imod. Nu ſlipper han Arbeidet for at begynde forfra med at overveie, nu arbeider han iſtedenfor at overveie, nu rykker han forkeert i Tømmerne, nu vil han gjøre begge Dele paa eengang — og under alt Dette kommer han ikke af Stedet, under alt Dette gaaer Livet ligeſom i Staae, han kan ikke faae Opgaven ſat ſaaledes faſt, at den ſtaaer faſt, medens han kan løsrive ſig fra dette Arbeide og have ſin Kraft raadig til at fuldkomme Opgaven. Opgaven bliver ikke en Byrde, men han har fuldt op at beſtille med det Byrdefulde: at kluddre ved Opgaven for om muligt at faae den til at ſtaae faſt. Naar ſaa er, kommer han naturligviis aldrig til at bære Byrden, han kan jo ikke engang faae den til at ſtaae; i det Øieblik han ſaa at ſige vil vende Ryggen til for at tage Byrden paa ſig, er det ligeſom faldt Byrden om, og han maa igjen til at ſtable den op. Ak, naar man betragter Menneſkenes Liv, maa man ofte med Sorg ſige: de veed ikke ſelv, hvilke Kræfter de have, de forhindre ſig ſelv mere eller mindre i at faae det at vide, fordi de med deres fleſte Kræfter arbeide ſig ſelv imod.

Lad os saa nærmere tænke paa denne Tales Gjenstand. Den Lidende er i Trængselen: nu gjælder det. Dersom han blot kan faae Opgaven sat ret fast, saa lykkes det ham nok med at holde ud; naar han strax med Bestemthed veed, hvad Opgaven er, saa er allerede Meget vundet. Men dette vil Tvivlen, om muligt, forhindre, den vil lumskeligen trække alle Kræfter fra ham og lade dem gjøre Tjeneste paa et forkeert Sted, paa at udfinde hvad Opgaven er, eller paa tusinde Opfindelser med Hensyn til hvad den kunde være. Skeer dette, seirer Tvivlen, faaer den ham narret til at stride der, hvor han ikke skal stride, saa maa han ligge under i Trængselen.

Er det da ikke glædeligt, at det er saaledes, at Trængselen er Veien; thi saa er det jo strax klart, hvad Opgaven er. Tvivlen vil indbilde den Lidende, om det dog ikke skulde være muligt, at Trængselen kunde tages bort, og han dog vedblive at gaae ad den samme Vei — uden Trængsel. Men naar Trængselen er Veien, saa er det jo umuligt, at den kan tages bort, og Veien dog blive den samme. — Tvivlen vil bilde den Lidende ind, om det dog ikke var muligt, at han havde taget feil af Veien, om det, at der er Trængsel, ikke kunde betyde, at han er paa en forkeert Vei. Men naar Trængselen er Veien, kan det, at der er Trængsel paa Veien, umuligt betyde, at han er gaaet feil, tvertimod er dette Kjendet, at han er paa den rette Vei. — Tvivlen vil indbilde ham, om det dog ikke var muligt at gaae ad en anden Vei. Men naar Trængselen er Veien, saa er det jo umuligt at gaae ad nogen anden Vei. Derom kan altsaa ingen Tvivl være, om hvad Opgaven er; der skal ikke anvendes eet eneste Øieblik, ikke den mindste Smule Kraft paa yderligere Overveielse; dette, at Trængselen er Veien, gjør Opgaven fast, gjør det vist, hvad Opgaven er. Og sandeligen, hvor besværlig end Trængselen kan være, ingen Trængsel er dog saa besværlig som denne Trængsel af urolige Tanker i en tvivlraadig og vankelmodig Sjel.

Den Lidende holder da ud, han gaaer frem ad Fuldkommenhedens Vei i Trængsler — men Trængselen bliver besvær-

ligere og besværligere. Nu gjælder det. Men naar blot Opgaven staaer fast, saa er allerede meget vundet; og det være langt fra os, at hjælpe til at udsprede den løgnagtige Fabel om, at det lidt efter lidt bliver lettere paa den trange Vei, at den kun er trang i Begyndelsen. Det forholder sig netop omvendt, den bliver trangere og trangere. Dette kan man ogsaa let forvisse sig om, naar man agter paa Menneskene og vil see. Der findes maaskee sjeldnere et Menneske, som dog ikke engang har gjort Begyndelsen paa at ville det Gode, men de Fleste falde fra netop naar det viser sig, at Veien bliver trangere istedenfor at blive lettere. Naar et Menneske er kommen saa langt hen, at alle Skuffelserne svinde, om at ville det Gode til en vis Grad, om at det Gode dog til en vis Grad har sin Løn i Verden; naar det ret bliver Alvor med at ville det Gode: da bliver Veien først ret trang, og fra nu af trangere og trangere. Dette gjør man altid rigtigst i at sige, for ikke ved fabelagtig Tale at bedrage Menneskene, at lokke dem et Øieblik, for saa i næste Øieblik at gjøre dem end utaalmodigere. Men hvad der intet Bedrag indeholder, det evigt Visse er: at Trængselen er Veien. Saa skal der jo atter ikke anvendes eet eneste Øieblik, ikke den mindste Smule Kraft paa yderligere at overveie: Opgaven staaer fast, Trængselen er Veien.

Naar saa Nogen vil bilde den Lidende ind, at Andre gaae ad den samme Vei saa let, saa sorgfrit, uden Trængsler, medens han gaaer i Trængsler, da staaer Opgaven atter fast; den Lidende har kun eet Svar: Trængselen er Veien. Langtfra os være ogsaa denne hykkelske Tale om, at det er saa forskjelligt i Livet, at Nogle gaae ad den samme Vei uden Trængsler, Andre i Trængsler. Thi vel muligt, at Nogen gaaer uden Trængsler, men sandeligen, han gaaer ikke uden Trængsler ad samme Vei som Den, der gaaer i Trængsler, thi Trængselen er Veien. Der er en vis Klogt, som nødig nok vil bryde ganske med det Gode, men ogsaa grumme nødigt ganske give Afkald paa Blødagtighedens gode Dage og verdslig Fordeel; denne Klogt er gjerne meget opfindsom i den Art Paafund, at det er saa for-

skjelligt — ikke i Livet, thi deri er intet Usandt, men at det er saa forskjelligt paa Fuldkommenhedens Vei. Lad os erindre, hvad der blev udviklet i Begyndelsen af denne Tale, at, aandeligt forstaaet, er Veien dette: hvorledes der gaaes. See, naar en stakkels Vandringsmand, hvis Fødder maaskee endog ere hudløse, naar han, ommende sig ved hvert et Skridt, næsten slæber sig hen ad Veien: da er der, om han end aldrig har Ret i at være misundelig, dog meget god Mening i den Tanke, at misunde den Rige, som kjører ham forbi i en magelig Vogn. Thi Landeveien er aldeles ligegyldig ved den Forskjel, hvorledes man reiser paa den, og saa er det jo unegteligt behageligere at kjøre i en magelig Vogn end at gaae saa besværet. Men aandelig forstaaet er Veien: hvorledes der gaaes; og saa vilde det dog vel være en besynderlig Sag, om der paa Trængselens Vei var den Forskjel, at der var Nogle, som gik paa Trængselens Vei uden Trængsler. Opgaven staaer saaledes atter fast, den Lidende veed strax med Bestemthed, hvad Opgaven er, thi Trængselen er Veien. Vil Nogen gaae uden Trængsler, saa kan han jo det, han gaaer saa tillige blot ad en anden Vei, hvilket bliver hans Sag. Men Tvivlen kan ikke faae fat i den Lidende og gjøre ham tvivlsom ved den Tanke, at Andre gaae ad den samme Vei uden Trængsler.

Dersom det er sandt, hvad Ordsproget siger: godt begyndt er halv fuldendt, saa er det ogsaa sandt, at det, at Opgaven staaer fast, er det halve Arbeide, ja mere end det halve. Men da Trængselen er Veien, saa staaer Opgaven ogsaa fast, ikke Satan selv kan komme til at faae en Tvivl indsmuglet om hvad Opgaven er. Skal Tvivlen faae Raaderum, saa maa Trængselen bringes i et tilfældigt Forhold til Veien. Naar saaledes en Vandringsmand taler om en Vei og siger: denne Vei er trang, saa kan dermed være udsagt noget Tilfældigt, maaskee er der en anden Vei, som er let, og som dog fører til samme Maal; eller Veien kan maaskee til andre Tider være let, men er nu just i disse Dage trang. Derimod, naar Trængselen er Veien, saa er enhver Tvivl om, at Trængselen er Opgaven,

et Forſøg paa at ville gaae — ad en Afvei, da der kun er een eneſte Vei, Trængſelens, paa hvilken den Lidende er. Tvivlen om Opgaven har beſtandigt ſit Tilhold i den Foreſtilling, at der kunde være andre Veie, eller at Veien kunde forandres ſaaledes, at Trængſelen toges bort. Men da Trængſelen er Veien, ſaa kan Trængſelen ikke tages bort uden at tage Veien bort, og der kan ikke være andre Veie, men kun Afveie.

Er dette da ikke glædeligt, glædeligt for den Lidende, der jo er paa Trængſelens Vei, glædeligt, at der ikke behøves den mindſte Overveielſe, om ogſaa Veien er den rigtige, glædeligt, at han ſtrax kan begynde paa Opgaven, begynde med den Sluttethed, der har al ſin Kraft raadig og ſamlet til at holde Trængſelen ud. Thi naar Trængſelen er Veien, da er den jo ikke i troſtesløs Forſtand det Uundgaaelige, ingenlunde, han kunde jo ikke ønſke at undgaae den, da den er Veien. Den Lidende er ved denne Tanke ſtrax i fuld Fart med at holde Trængſelen ud; han ikke ſaa meget ſom ſpilder et Øieblik eller ødſler et Øiekaſt paa at ſee ſig om, nei, han er med heel og fuld Kraft i Trængſelen, glad i Trængſelen, glad ved Tanken om at Trængſelen er Veien. Vel er nemlig Opgaven ikke egentligen Det, der giver Kraft, thi Opgaven er jo Det, der bliver foreſat, til hvis Udførelſe Den, hvem Opgaven foreſættes, ſkal anvende ſin Kraft; og dog kan man ſige, at Opgaven giver Kraft. Naar Forældrene vide med Myndighed at ſætte Opgaven, naar Kjøreſvenden veed med Forfarenhed at ſætte Opgaven, ſaa hjælper det ubeſkriveligt. Og ſaaledes ogſaa for den Ældre, naar Opgaven bliver ſat faſt med Evighedens Myndighed, ſaa hjælper det ubeſkriveligt til at løſe Opgaven. Naar Barnet er ſaa uheldigt, at have en Fader, ſom ikke veed at befale, eller Heſtene en maadelig Kudſk: da ſeer det ud, ſom havde Barnet og Heſtene ikke de halve Kræfter af hvad de virkeligen have. Ak, og naar den Ældre, der er en Lidende, giver ſin Sjel i Vankelmodighedens Vold: da er han virkeligen ſvagere end et Barn. Men ſaa er det jo ogſaa Glædeligt, at Trængſelen er Veien, thi ſaa ſtaaer det ſtrax og det ſtaaer urokket faſt, hvad Opgaven er.

Trængſelen er Veien — og dette er det Glædelige: at det altſaa ikke er en Egenſkab ved Veien, at den er trang, men en Egenſkab ved Trængſelen at den er Veien, ſaa maa da Trængſelen altſaa føre til Noget, den maa være veibar og fremkommelig, ikke overmenneſkelig. Hver af disſe Tanker indeholder en nærmere opbyggelig Beſtemmelſe af dette Glædelige, og derfor ville vi dvæle ved hver iſær.

Det er ikke en Egenſkab ved Veien, at den er trang, men en Egenſkab ved Trængſelen at den er Veien. I jo nærmere Forhold Trængſelen og Veien ſættes til hinanden, deſto faſtere ſtaaer ogſaa Opgaven. Naar der ſiges: Veien er trang, ſaa er det Sidſte en nærmere Beſtemmelſe ved Veien; der er to Tanker: Veien — og det at den er trang. Vi ſige da: det er nu engang ſaa, det er en Virkelighed, at Veien er trang. Men da der dog er to Tanker, ſaa er det ogſaa ſom var der givet Tvivlen en lille Indrømmelſe, ſom kunde den her kniber ſig ind imellem Veien og det: at den er trang, ſom kunde Tvivlen dog have Noget for ſig, naar den vil indbilde den Lidende, om det dog ikke ſkulde være muligt, at Veien kunde være uden at være trang, eller uden at være ſaa trang ſom den formeentligen er, thi hviſker Tvivlen: Talen maa jo opløſes ſaaledes, Veien, og derpaa: den er trang. Men naar Trængſelen er Veien, ſaa maa Tvivlen udaande, ſaa kan den umuligt komme til. Den ene Beſtemmelſe er da ikke den anden overordnet, det hele Udſagn kløfter ſig ikke for Foreſtillingen i et Hovedord og et Tillægsord, nei, de ere eet og det Samme: Trængſelen er Veien, og Veien er Trængſelen; de høre ſaa nøie ſammen, at Tvivlen end ikke kan komme til at trække Veiret derimellem, thi de ere een Tanke; de høre ſaa nøie ſammen, at Forholdet mellem Trængſelen og Veien er Uadſkillelighedens. Et nøiere Forhold kan aldrig gives. Tag Trængſelen bort, ſaa tager Du Veien bort, tag Veien bort, ſaa tager Du Trængſelen bort. Saa nøie høre de ſammen, ſaa faſt ſtaaer Opgaven.

Trængſelen maa føre til Noget. Man kan nemlig

ikke slutte saaledes: en Vei er trang, altsaa maa den føre til Noget. Forsaavidt en Vei er Vei, gjælder Slutningen, at den maa føre til Noget, thi i samme Øieblik den ikke fører til Noget, ophører den ogsaa at være Vei. Slutningen gjælder forsaavidt Veien er Vei, men ikke fordi den er trang; dette Tillæg gjør det for Den, som endnu ikke er befæstet i Troen, næsten ligesom tvivlsommere, om den Vei ogsaa kan føre til Noget. Naar derimod Trængselen selv er Veien, saa følger Slutningen: altsaa maa den føre til Noget; thi her sluttes ikke fra, at den er trang, men fra, at den er Vei.

Det er Herrens egne Ord: den Vei er trang, som fører til Salighed; og naar Han har sagt det, saa staaer det jo evigt fast. Vi rose det sandeligen heller ikke, om Nogen er løben vild i mange Tanker, o, men hvis saa er, ville vi dog gjerne være ham behjælpelige med et ufuldkomnere Udtryk for det Samme, ufuldkomnere, fordi det kun forstaaes af Den, der ikke blev ukjendt med Tvivlen, og derfor ogsaa kun midlertidigt kan være ham tjenligt, indtil han atter lærer det Fuldkomnere: at holde sig ene til Herrens Ord. Visseligen, det, at Herren har sagt Ordet, er dog det sikkreste Værn mod Tvivlen; thi langt sikkrere er det dog, i Lydighedens Forstand, at troe, langt sikkrere end det Sikkre: at det i Tænkningens Forstand er for Tænkningen umuligt, at tvivle derom. Ak, fordi det er umuligt for Tænkningen, deraf følger ikke, at det er umuligt for det tænkende Menneske; han kan alligevel, forsagt eller trodsigt, ville tvivle. Dog, er det ikke Herrens eget Ord, at Trængselen er Veien, saa er det dog hans Lære, thi lærer han ikke, at Trængselen er gavnlig? Saa det alligevel er Ham, der indestaaer for Ordet. Thi dette kan et Menneske, han kan klart og med klare Tanker udvikle, hvad der ligger i en Tanke, men indestaae for Tanken kan han ikke — det kan kun den Myndige; og indestaae for alle Myndige kan kun Han, der er den eneste Myndige.

Naar der da siges: den Vei er trang, som fører til Salighed, saa er Tanken denne: det er nu engang saaledes, at Veien er trang, Trængselen er en Modstand, en Hindring paa Veien;

man skal igjennem, men saa fører det ogsaa til Salighed. Trængselen er altsaa en Modstand, en Hindring paa Veien, dog skal man igjennem. Men naar Trængselen selv er Veien, hvad Under da, at man skal igjennem, hvad Under da, at Trængselen fører til Noget! Tvivlen vil saa gjerne berøve den Lidende Frimodigheden, vil lade ham stikke i Trængselen, omkomme i den mistrøstige, ja, den formastelige Tanke, at han er forladt af Gud, som var han geraadet paa en Vei, der kun førte til et Indelukke, som var det i trøsteløs Forstand sagt af Apostelen, „at vi ere bestemte til Trængsler" (1 Thess. 3, 3.), som havde altsaa Trængselen ingen Bestemmelse, men vi vare blot bestemte til Trængselen. Naar derimod Trængselen har den Bestemmelse at være Veien, da er der strax Lufttræk, da aander den Lidende, da maa det føre til Noget; thi saa er Trængselen jo selv det Befordrende. Den er ikke en Vanskelighed paa Veien, der, om jeg saa tør sige, gjør et nyt Forspand fornødent, men Trængselen selv er et Forspand, det bedste; naar man blot lader den raade, saa hjælper den En frem, thi Trængselen er Veien.

Er dette ikke glædeligt, hvor frimodigt kan ikke den Lidende aande i denne Tanke! Han befaler sig ikke blot Gud i Vold og gaaer Trængselen imøde, nei, han siger: Trængselen selv er mig et Tegn paa, at jeg er vel anbefalet, Trængselen er min Hjælper — thi Trængselen er Veien. Saa længe Barnet dog har bange Frygt for Læreren, kan det vel lære meget; men naar Tilliden har jaget Frygten ud og Frimodigheden har seiret, saa begynder den høieste Underviisning. Og saaledes ogsaa, naar den Lidende, forvisset om, at Trængselen er Veien, har overvundet Trængselen; thi er dette ikke i høieste Forstand at overvinde Trængselen, ret at ville troe, at Trængselen er Veien, er Hjælperen! Apostelen Paulus siger etsteds: Troen er vor Seier, og et andetsteds: ja, vi mere end seire. Men kan man da mere end seire? Ja, naar man førend Striden begynder har forvandlet Fjenden til sin Ven. Eet er Det at seire i Trængselen, at overvinde Trængselen, som man overvinder en Fjende, forblivende i den Mening, at Trængselen er Ens Fjende; men

mere end ſeire er det at troe, at Trængſelen er Ens Ven, at den ikke er Modſtanden men Veien, ikke det Hindrende men det Udviklende, ikke det Forknyttende men det Forædlende.

Trængſelen maa være veibar, fremkommelig. Hvad er det, der kan møde paa en Vei og ſpærre den, ſaa den bliver ufremkommelig? Det er Trængſel. Men naar Trængſelen er Veien, ſaa er denne Vei jo ubetinget fremkommelig. Den Lidende kan, om han ſaa vil, foreſtille ſig Trængſelen forfærdeligere og forfærdeligere; dette gjør hverken fra eller til — det er evig viſt, at Trængſelen er Veien, og ſaa er det umuligt at tænke en Trængſel, der kan ſpærre denne Vei. Ogſaa heraf kan man ſee, at Trængſelen maa føre til Noget. Thi hvad ſkulde vel hindre en Vei i at føre til Noget, hvad Andet end Trængſel; men naar denne ikke kan komme ſom Modſtand paa denne Vei, ſaa maa jo denne Vei evigt føre til Noget.

Forunderligt, Trængſelens Vei er den eneſte, hvor der ingen Hindring er, thi Trængſelen bereder ſelv Veien, iſtedenfor at ſpærre. Men er dette ikke glædeligt! Thi hvad er trøſtesløſere end naar Vandreren maa ſige: her er ingen Vei mere; og hvad er altſaa glædeligere end at Vandreren beſtandigt tør ſige: her er der altid Vei!

Trængſelen er ikke overmenneſkelig. Nei, var Trængſelen overmenneſkelig, ſaa var jo Veien ſpærret, og Trængſelen ikke Veien. Apoſtelen Paulus ſiger: „Eder er ingen Friſtelſe paakommen, uden menneſkelig; men Gud ſkal gjøre baade Friſtelſen og dens Udgang, ſaaledes at I det kunne bære." Men har Gud ikke gjort Friſtelſen til at bære, naar han fra Evighed har beſtikket det ſaaledes, at Trængſelen ſelv er Veien; ſaa er Trængſelen jo eengang for alle gjort til at udholde. Og hvorledes kan det være ſikkrere, at der altid er en god Udgang paa Friſtelſen, end naar Trængſelen ſelv er Veien; thi ſaa er jo Trængſelen ſelv beſtandig en Udgang, og en god Udgang af Trængſelen.

Den overmenneſkelige Friſtelſe vil optaarne ſig over et

Menneſke; ſom det ſteile Bjerg, der lader Vandringsmanden fortvivle, ſaaledes vil den overmenneſkelige Friſtelſe ſtrække den Lidende, forvandle ham til et Kryb i Sammenligning med Friſtelſens Størrelſe; ſom en Naturkraft ſpotter menneſkelig Anſtrængelſe, ſaaledes vil den overmenneſkelige Friſtelſe, hofærdigt kneiſende, være ſtolt ſom en Spot over den ſtakkels Lidende. Men, Gud være lovet, der er ingen overmenneſkelig Friſtelſe til, det er kun en løgnagtig Fabel, opfunden af en Frygtagtig eller af en Underfundig, der vil ſkubbe Skylden af ſig, formindſke ſin Skyld ved at forſtørre Friſtelſen, retfærdiggjøre ſig ved at gjøre den overmenneſkelig. Skriften ſiger lige det Modſatte; den ſiger ikke blot, at der ingen overmenneſkelig Friſtelſe er til, men den ſiger et andetſteds, hvor Talen er om den Rædſel, i hvis Forventning Menneſkene ſkulle forſmægte, ſiger til de Troende: „naar dette ſkeer, da opløfter Eders Hoveder.“ Friſtelſen har altſaa ikke overmenneſkelig Størrelſe; tvertimod naar Trængſelen er forfærdeligſt er den Troende et Hoved høiere, et Hoved høiere, ja han er jo det Hoved høiere, ſom han opløfter over Trængſelen. Og naar Trængſelen er Veien, ſaa er den Troende ogſaa over Trængſelen; thi den Vei, *paa hvilken* et Menneſke gaaer, den gaaer dog vel ikke over hans Hoved, nei, naar han gaaer ad den, ſaa træder hans Fod paa den.

Saaledes er der da indeholdt idel Glæde i den Tanke, at Trængſelen er Veien. Den Lidende veed ſtrax med Beſtemthed hvad Opgaven er, han kan ſtrax begynde med fuld Kraft, ingen Tvivl kan komme til at ſnige ſig ind mellem Veien og Trængſelen, thi de ere evigt uadſkillelige; og derfor er det evig viſt, at denne Vei maa føre til Noget, thi ingen Trængſel kan her ſpærre Veien, der altid er fremkommelig, ligeſom Trængſelen aldrig er overmenneſkelig. Glemmes maa det viſtnok aldrig, det maa atter her ſiges til Slutning, at nu det Andet ſtaaer tilbage: hvorledes den Lidende ſkal gaae ad Trængſelens Vei. O, men er det ſaa, at det kun lidet baader et Menneſke med

koldt Hjerte at hænge ved en død Forſtaaelſe: ſandeligen, den Forſtaaelſe, der gjør et Menneſke glad og varm i Trængſelen, den ſkal ogſaa ſtyrke ham til det Næſte, til at gaae retteligen ad Trængſelens Vei. Og det, med en vis Aand, uden Tvivlen at troe, at Trængſelen, hvori man er, er Veien, er det ikke ogſaa at gaae retteligen ad Trængſelens Vei!

VI.

Førend et Menneske begynder paa Noget, hvad enten der skal handles eller lides, gjør han først et Overslag, om han handlende kan føre Taarnet op, og hvor høit, om han lidende har Kræfter til at bygge i Grunden, og hvor dybt. Altsaa han gjør et Overslag over Kræfterne og Forholdet mellem Kræfterne og Opgaven, derpaa overveier han. At overveie er et overført Udtryk, men meget betegnende, og har derfor den Fordeel, som altid et overført Ord har, at man som gjennem en hemmelig Dør, ja som ved det Pludseliges Trylleslag, fra det meest Dagligdags staaer midt i de høieste Foreſtillinger, saa man, idet man taler om de simple, daglige Anliggender, pludselig opdager, at man tillige taler om det Allerhøieste. At overveie er dannet af at veie; Vægtskaalen veier, eller paa Vægtskaalen veier man. Hvad er nemlig det at veie? Det er at angive det ligegyldige Forhold mellem to Størrelser, eller ligegyldigt at angive dette Forhold. Saaledes med Vægtskaalen. Det er Vægtskaalen aldeles ligegyldigt, hvilken af de Tvende der veier meest, den angiver blot Vægten, og har ingen Forkjærlighed for den ene eller for den anden Side. Just dette prise vi hos Vægtskaalen, og sige, naar saa er, at den er god og nøiagtig. Anderledes kunne vi nu ikke tale om en Vægtskaal, thi ellers maatte vi vel sige, at paa den Maade at veie er ingen Kunst; Kunsten begynder netop naar der er Forkjærlighed for den ene eller den anden Side, og det nu gjælder om — ja, lad os kun bruge det simple Udtryk, som dog er saa betegnende, naar det nu gjælder om, at holde Tungen lige i Munden.

Altsaa paa Vægtskaalen veier man, men Mennesket overveier; han gjør altsaa mere end at veie i samme Forstand som Vægtskaalen, han over-veier, han er høiere end det at veie, han staaer over Afveiningen, han vælger. Derfor kan man med Rette sige, at det Ord: at overveie, naar man blot holder det fast, tilsidst angiver det Væsentlige ved Menneskenaturen, dens Sammensætning og dens Fortrin. Thi for at veie maa der være to Størrelser, altsaa maa det overveiende Menneske blot for at kunne veie være saaledes sammensat, at han har to Størrelser. Dette er ogsaa Tilfældet, han er sammensat af Timelighed og Evighed. Timeligheden og Evigheden er, aandelig forstaaet, Størrelserne, der skulle veies. Men for at overveie maa Mennesket igjen selv være eller have et Tredie i Forhold til de to Størrelser. Dette er Valget: han veier, han overveier, han vælger. Kun kan det Tilfælde aldrig indtræde, som dog muligt kan indtræde med en Vægtskaal, at den angiver Forholdet som lige, at de tvende Størrelser veie lige meget. Nei, Gud være lovet, det kan aldrig skee, thi rettelig forstaaet har allerede det Evige en vis Overvægt, og Den, som ikke vil forstaae dette, han kan egentligen aldrig komme til at overveie.

Saaledes overveier et Menneske, førend han begynder, saaledes ved Begyndelsen af sit Liv. Endnu har han ikke megen Erfaring, ikke noget nøie Kjendskab til Timeligheden; han har kun i Foreſtillingen et Billede af Timeligheden og af Evigheden, og han vælger derimellem. O, det tør vi vel næsten sige med Vished om ethvert Menneske, at det var ham engang saa i Begyndelsen, det var ham saa indlysende, at Evigheden har Overvægten, ja ikke blot var det ham indlysende, men det bevægede ham dybt, det rørte det Inderste i ham, og derfor er vel saa ofte dette den Unges første Valg ikke uden Inderlighedens Taarer.

Imidlertid er dermed ingenlunde Alt afgjort, thi saa lidet som det hjælper et Menneske i Ligegyldighedens Forstand at vide Forholdet mellem det Timelige og det Evige, lige saa lidet nytter dette første Valg, naar det ikke atter og atter gjentages

— ak, maaskee skal det gjentages under meget forandrede Forhold. Den Unge er bleven Ældre, Livet tynger paa ham, nu er han (thi lader os kun haste fra det Lettere for desto længere at kunne dvæle ved, hvad disse Taler skulle være, Lidelsernes Evangelium) en Lidende. Saa maa han da, om han end ikke spilder sin Tid og ødsler sin Kraft paa idelig Overveielse, igjen til at veie, gjøre Alvor af igjen at veie og overveie. Hvor tung Timeligheden er, det veed han: har da ogsaa nu Evigheden Overvægten? Saaledes spørger han sig selv, men han spørger ogsaa Andre; om han end ikke spilder sin Tid og øder sin Kraft i Snakkesomhed med baade den Ene og den Anden, i Alvor spørger han dog en Forsøgt til Raads. Og Gud være lovet, saadanne Raadgivere, saadanne Vidner findes dog, om ikke blandt de Levende, saa blandt de Afdøde, og da først og fremmest i de hellige Skrifter. Maaskee læser da den Lidende hos Apostelen Paulus disse Ord:

Thi vor Trængsel, som er stakket og let, skaffer os en over al Maade stor, evig Vægt af Herlighed.
(2 Cor. 4, 17.).

Disse Ord ville vi denne Gang gjøre til Opbyggelsens Gjenstand, idet vi betænke det for en Lidende Glædelige i:

at selv, naar den timelige Lidelse tynger meest, har dog Evighedens Salighed Overvægt.

Dog førend vi gaae over til nærmere at gjennemgaae Apostelens Ord, maae vi først gjøre een Bemærkning, der rigtignok synes overflødig, forsaavidt hvad den udsiger ganske følger af sig selv, men som dog maaskee, i Betragtning af hvad Erfaringen lærer om Menneskenes Liv, er vel værd at fremdrages. Det følger nemlig ganske af sig selv, at skal der være Mening i denne Tale, at et Menneske forvisses om, at, selv naar den timelige Lidelse tynger meest, Evighedens Salighed

dog har Overvægt, da maa han veie paa den, han maa i Sandhed vaage over, at denne Evighedens Modvægt kommer for Alvor med i Betragtning. Ja, dette følger jo ganske af sig selv, og dersom det ogsaa fulgte ganske af sig selv, at ethvert Menneske gjorde det, da maatte jo ethvert Menneske være forvisset om, at Evighedens Salighed har Overvægt; thi kommer kun denne Tanke ret for Alvor med paa Vægten, saa skal den nok faae Overvægten. O, men hvor sjeldent er det maaskee, at et Menneske saaledes veier rigtigt. Og alligevel er der i Verden atter og atter Dag ud og Dag ind fra Morgen og til Aften idelig Tale om, at overveie og overveie, og dog gjælder det, at Den, som ikke har Evighedens Foreſtilling beſtandigt som Vægtens anden Størrelſe, han overveier Intet, han kan end ikke overveie. Thi at overveie det ene Timelige mod det andet Timelige, naar det Evige er udeladt, det er ikke at overveie, det er at narres, det er at ſpilde ſin Tid paa og forſpilde Saligheden ved at narres med Livets Barneſtreger. Atter her viſer det ſig, hvor meget der ligger i det ſimple Ord: at overveie. Grundbetydningen af menneſkelig Overveien er, at veie mellem det Timelige og det Evige; i al anden menneſkelig Overveien maa denne Grundbetydning være tilſtede, ellers er Overveielſen, trods al Travlhed og opblæſt Vigtighed, grundløs og intetſigende.

Mon nu virkeligen Menneſkene leve ſaaledes, at de beſtandigt tage Evighedens Tanke for Alvor med i Betragtning? Der er en Travlhed, en travl Arbeiden for og en travl Talen om Livets Fornødenheder, en Travlhed, ſom ganſke ſynes at have glemt, hvad det Fornødne er. Men hvis Du indlader Dig med diſſe travle Menneſker, da vil Du ideligt høre dem tale om Overveielſe og Overveielſe, om de end ganſke have glemt Grundbetydningen af at overveie. Og den Lykkeligere, den mere Begunſtigede, ham overtaler og bedaarer Timeligheden kun altfor let, ſaa det ſynes ham, at han har det ſaa godt, at han Intet mere behøver; eller hvis det desuagtet ſynes ham, at han ikke har det godt, ſaa er han dog ſaaledes bedaaret af Timeligheden, at det ſlet ikke falder ham ind at ſøge Grunden paa

rette Sted. Men hvis Du indlader Dig med en Saadan, da vil Du ogsaa høre ham tale ideligt om at overveie og overveie, om Du end tillige let forvisser Dig om, hvor ganske han har glemt Grundbetydningen. Ak, saaledes leve maaskee Mange; de kalde sig endog Christne, skjøndt hvad der Afgjørende ligger til Grund for al Christendom netop er hiin Grundbetydning af at overveie. Mange leve maaskee saaledes bedragne af Timeligheden. Lad mig oplyse dette Forhold ved et simpelt Billede. Naar den Velhavende i en mørk men dog stjerneklar Nat kjører bequemt i sin Vogn og har Lygterne tændte, ja, da er han tryg, han frygter ingen Vanskelighed, han fører selv Lyset med, og det er ikke mørkt nærmest omkring ham; men netop fordi han har Lygterne tændte og har et stærkt Lys nær ved sig, netop derfor kan han slet ikke see Stjernerne, hans Lygter formørke Stjernerne, hvilke den fattige Bonde, der kjører uden Lygter, herligt kan see i den mørke, men dog stjerneklare Nat. Saaledes leve de Bedragne i Timeligheden: enten have de, beskæftigede med Livets Fornødenheder, for travlt til at vinde Udsigten, eller de i Velstand og gode Dage have ligesom Lygterne tændte, rundt og nærmest om dem Alt saa betryggende, saa lyst, saa bequemt — men Udsigten mangler, Udsigten, Udsigten til Stjernerne.

Dog saadanne Mennesker ere vel selv bedragne, men derimod have de ikke til Hensigt at ville bedrage Andre ved blind Veiledning, eller ved blændende; thi dette Timelighedens blændende Lygteskin er altid lige saa farligt som den i Mørket blinde Veiledning. Imidlertid gives der ogsaa Saadanne, der, formasteligen bedragne af sig selv, formasteligen ville lære Menneskene det Samme. De ville ganske afskaffe denne Forestilling om Evigheden og Evighedens Salighed, de ville lære Menneskene ved allehaande klogtige Bequemmelighedens Opfindelser at faae det saa lyst som muligt om dem i Timeligheden, at man da slet ikke mere skulde kunne see Evigheden. Eller hvis de end ikke ganske ville afskaffe Forestillingen om Evigheden og Evighedens Salighed, ville de dog saaledes nedværdige den, at der

ingen evig Forſkjel (ja, kan noget være mere meningsløſt) bliver mellem det Timelige og det Evige. Hvilken Forſkjel kan der da blive? Det ſynes dog uimodſigeligt, at ſom der mellem et Menneſke og et Dyr er Menneſkelighedens Forſkjel, ſaaledes maa der være en evig Forſkjel mellem det Timelige og det Evige; eller ſkulde maaſkee Forſkjellen være den, at de ikke vare forſkjellige; eller kan Evigheden i al Evighed have nogen anden Forſkjel fra det Timelige end Evighedens? Saadanne falſke Lærere kan man vel ikke kalde Phariſæere; men hvad er dog egentligen værſt: enten en Phariſæer, ſom nøiagtigt angiver den rette Vei, men rigtignok ikke ſelv gaaer ad den, en Phariſæer, efter hvis Ord jeg altſaa trøſtigt kan tage og handle, medens jeg overlader til Gud, hvad der aldrig kan vedkomme mig, at dømme Hykleren, eller en ſaakaldet oprigtig Veileder, der rigtignok ſelv gaaer med ad den ſamme Vei, han anpriſer Andre, men vel at mærke forandrer Veien, og ſelv gaaer med ad den anpriſte — Vildfarelſens Vei?

Og nu den Lidende; naar han ikke agter paa, at denne Foreſtilling om Evigheden og Evighedens Salighed kommer for Alvor med i Betragtning, naar han, idet han veier Lidelſens Tyngde, ſlet ikke veier paa Saligheden: hvad Under da, at den timelige Lidelſe faaer Overvægt, hvad Under, at han finder den tung, rædſom tung — ak, naar Evigheden engang veier ham, ſkal den vel finde ham for let; thi jo tungere et Menneſke ſaaledes bliver, deſto nærmere er han ved, at Evigheden vil finde ham for let. Eller hvis den Lidende dog en enkelt Gang tager denne Evighedens Tanke ligeſom i ſin Haand og veier paa den — men finder, at den ikke veier ſtort: hvad Under, at den timelige Lidelſe tynger meeſt! Og naar ſaa den Lidende Øieblikket efter igjen kaſter, og med Ligegyldighed, hiin Evighedens Tanke bort: hvad Under da, at han finder Lidelſen endnu tungere, tung indtil Fortvivlelſe, naar ikke blot Lidelſen tynger, men han ſelv tynger med paa Lidelſen ved den formaſtelige Tanke, at han ſkulde være forladt af Gud — fordi han ſelv ſlap det Evige! Ak, hvad Under, om en ſaadan Lidende tilſidſt ſøger

Fortvivlelsens sidste Udvei og vil gjøre en Ende paa denne Qval — ved at gjøre Begyndelsen paa, hvad der venter ham i Evigheden!

Efter denne sørgelige Betragtning lad os saa gaae over til at betænke Apostelens forelæste Ord; Paulus var dog vel den Mand, som forstod at veie og at overveie, sandeligen, fandtes der ikke Svig i Christi Mund, da heller ei falsk Vægt hos en Apostel.

„Vor Trængsel, som er stakket og let, forskaffer os en over al Maade stor, evig Vægt af Herlighed." Altsaa Trængselen **forskaffer** en over al Maade stor, evig Vægt af Herlighed. Men naar Trængselen i ethvert Øieblik, altsaa og naar den timelige Lidelse tynger meest, forskaffer en saadan Vægt af Herlighed: saa har Saligheden jo Overvægt. Hvad der nemlig forskaffer Noget, Midlet, hvorved Noget erhverves, er fornuftigviis det Ringere, Formaalet det Høiere. Dette er en saa let fattelig, saa almindelig antaget og dog saa dybt grundet Tanke, at man anseer det for den sørgeligste, den afskyeligste Forvirring, at et Menneske vender Forholdet om og gjør Formaalet, Det, som i sig selv er Formaalet, til Midlet, gjør Sandheden, for Exempel, til et Middel i Pengebegjerlighedens, eller Æresygens, eller andre slette Lidenskabers Tjeneste. Den sædelige Tingenes Orden, der beskæftiger sig med hvad der i og for sig er Formaalet, lærer, at Midlet er lavere end Formaalet. Ja, selv naar Formaalet er noget Jordisk, og et andet Jordisk er Midlet: er dog i Forholdet Midlet ringere end Formaalet, om Formaalet og Midlet end i en anden Forstand ere lige ringe, fordi de begge ere jordiske. Naar saaledes En for sine Penge forskaffer sig eet eller andet jordisk Gode, da anseer han Pengene for Ringere end det Gode han ved dem forskaffer sig; medens han maaskee til en anden Tid anseer Pengene for Formaalet og et andet Jordisk for Midlet og for det Ringere, hvorved han forskaffer sig Pengene.

Men en over al Maade stor, evig Vægt af Herlighed er

intet jordiſk Gode; dette Formaal kan ikke tilfældigviis være det Høiere og Midlet det Ringere; Forholdet kan heller ikke vexle, ſaa dette Gode een Gang er Formaalet, og da en anden Gang Midlet, hvorved et andet Gode erhverves. Dette Formaal er uendeligt høiere, er Formaal i og for ſig. Derſom da Lidelſen forſkaffer dette Gode, ſaa har ganſke ſimpelt og ligefrem Saligheden Overvægt, ſelv naar Lidelſen tynger meeſt. Hiint Gode er ſaa uendeligt høiere end Midlet, at ſelv i Lidelſens tungeſte Øieblik Bevidſtheden om, at den forſkaffer en over al Maade ſtor, evig Vægt af Herlighed, giver Saligheden Overvægt. Hvo ſom ikke vil forſtaae og ikke vil troe dette, han bærer ſelv Skylden, han lader i Lidelſens tungeſte Øieblik denne Bevidſthed udſlukkes, Bevidſtheden om, hvad Lidelſen forſkaffer.

Thi naar tynger vel den timelige Lidelſe forfærdeligſt paa et Menneſke? Er det ikke, naar det ſynes ham, at den ingen Betydning har, Intet forſkaffer eller forhverver; er det ikke, naar Lidelſen, ſom den Utaalmodige udtrykker ſig, er meningsløs og henſigtsløs? Klager vel Den, der vil ſtride i Væddekampen, klager vel han, om end Forberedelſen koſter nok ſaa megen Anſtrængelſe, klager han, om den end er forbunden med nok ſaa ſtor Lidelſe og Smerte? Og hvorfor klager han ikke? Fordi han, der dog løber paa det Uviſſe, forſtaaer eller mener at forſtaae, at denne Lidelſe forſkaffer ham Seirens Priis; netop naar Anſtrængelſen er ſtørſt og ſmertefuldeſt, da opmander han ſig ſelv ved Tanken om Priſen, og om at denne Lidelſe juſt vil tjene til at forſkaffe ham den. Hvor mange Lidelſer udholder ikke et Menneſke, naar han forſtaaer, at han derved forſkaffer ſig Udkommet, eller Ære, Rigdom, Elſkovens Løn eller hvad vi nu ellers ville nævne! Men Sagen er denne, at her ſtrækker endnu den timelige Forſtand til, eller Menneſket mener dog, at den ſtrækker til; Menneſket forſtaaer eller mener dog at forſtaae, at Lidelſen forſkaffer ham det Attraaede — ak, det Attraaede, der er ſaa uendeligt ringere end en over al Maade ſtor, evig Vægt af Herlighed. Naar derimod Lidelſen ſaaledes omſlutter et Menneſke, at hans Forſtand ikke mere

vil have med al denne Lidelse at skaffe, fordi Forstanden ikke kan begribe, hvad Lidelsen skulde kunne forskaffe; naar den Lidende Intet kan begribe af denne mørke Tale, hverken Lidelsens Grund eller dens Hensigt, hverken hvorfor han skal saaledes hjemsøges fremfor Andre, eller hvortil det skulde gavne ham, — og han nu, der han afmægtigt føler, at han ikke kan kaste Lidelsen af sig, oprørsk kaster Troen fra sig, ikke vil troe, at Lidelsen forskaffer Noget: ja, da kan Saligheden vistnok ikke have Overvægt, da den er ganske udeladt.

Fastholder derimod den Lidende, hvad Forstanden vistnok ikke kan begribe, men Troen derimod holde fast ved, at Lidelsen forskaffer en stor og evig Vægt af Herlighed: da har Saligheden Overvægt, da holder den Lidende ikke blot Lidelsen ud, men forstaaer, at Saligheden har Overvægt. Den Indsigt, der begriber, at Lidelsen forskaffer Noget, giver Timelighedens Udholdenhed; men Troen mod Forstand, at Lidelsen, der synes ideel ond og unyttig Møie, forskaffer en stor, evig Vægt af Herlighed, giver Evighedens Udholdenhed. Medens stundom en Lidende finder Trængselen, hvori han er stedt, til at udholde, men bekymret frygter, om den dog i næste Øieblik ikke kunde blive uudholdelig: da er der aabnet enhver Lidende Adgang til en anden Art af Betryggelse end den svigefulde, der svigefuldt bygger paa en menneskelig Sandsynlighed, den nemlig, at ville troe, at Lidelsens Tungeste forskaffer en over al Maade stor, evig Vægt af Herlighed.

Altsaa har, selv naar den timelige Lidelse tynger meest, dog Saligheden Overvægt. I hvilken Forstand Apostelen siger, at Lidelsen forskaffer hiin Herlighed, ville vi her ikke videre udvikle, det vedkommer ikke denne Tales Gjenstand; kun være det erindret, at det da paa ingen Maade kan være i Fortjenstlighedens Forstand, thi da maatte det kunne begribes, at Lidelsen forskaffer Saligheden, og da maatte igjen Saligheden kunne begribes, siden det kunde begribes, at den fortjentes, men i saa Fald vilde Talen netop ikke være om en evig Salighed, thi den evige Salighed kan kun troes, og netop derfor kan den

heller ikke fortjenes. Dog denne Udvikling ville vi ikke nærmere forfølge, men dette staaer fast: Lidelsen forskaffer en over al Maade stor, evig Vægt af Herlighed — altsaa har Saligheden Overvæg..

„Vor Trængsel, som er stakket og let, forskaffer ....." Men er Trængselen stakket og let, saa er det da ganske klart, at Saligheden har Overvægt, saa behøves der end ikke at siges et Ord mere, thi en stakket og let Trængsel, som ovenikjøbet forskaffer en stor evig Vægt af Herlighed, den kan dog vel ikke veie op, ja, den maa vel snarere siges Intet at veie mod denne store Vægt af Herlighed. Dette vil vel selv den utaalmodigst Lidende indrømme, men tillige mene, at hermed er Intet bevist, allermindst om hans Lidelse, thi hans Lidelse, den er meget langt fra at være stakket og let, den er just ubeskrivelig tung og langvarig. Naar saa er, er rigtignok Talen kommen i en slem Forlegenhed. Og dog nei, det har dog nok et eget Sammenhæng med det apostolske Ord: vor Trængsel, som er stakket og let. Jeg har ved en anden Leilighed søgt at udvikle, hvad der vel ogsaa er Alle bekjendt, med hvilket Sandhedens Eftertryk Apostelen Paulus kan kaldes en næsten i alle menneskelige Lidelser indtil det Yderste Forsøgt, her maa jeg fatte mig kortere, og ved i denne Forbindelse intet mere Betegnende at sige, end dette: Paulus var intet forkjælet Menneske. Den Utaalmodige maa ikke lade sig bedrage af Skinnet og tro, at det er en Lykkens Yndling, der taler om en lille Smule halvtimes Trængsel. Meningen af det apostolske Ord er derfor ikke ganske ligefrem, men omtrent denne: „troende forventer jeg en saadan over al Maade stor, evig Vægt af Herlighed; for mig er Evighedens Salighed et saadant Gode, at jeg i Sammenligning dermed kalder 30 Aar i allehaande Lidelse en Trængsel, som er stakket og let." See, dette er en apostolisk Tale; thi der høres mangen sad Lovtale over Evighedens Salighed, som i prunkende Udtryk og smægtende Skildring vil gøgle for Sandsen — Sligt forstaaer en Apostel sig ikke paa, men han forstaaer, at den bedste

Lovtale over Evighedens Salighed er, at den er et saadant Gode, at den Talende i Betragtning af den kalder saadanne Lidelser en Trængsel, som er stakket og let.

Altsaa det er Sammenligningen, der gjør, at 30 Aars Lidelser er en Trængsel, som er stakket og let. Men at sammenligne, det er jo ogsaa at veie. Kun veier Sammenligningen ikke saaledes, at den holder de tvende Størrelser langt ude fra hinanden, den bringer dem tvertimod saa nær sammen, at Salighedens Tilstedeværelse forandrer Udtrykket om Trængselen. Fordi Tanken om Saligheden er nærværende, fordi Saligheden er tilstede: derfor taler Apostelen saaledes om Trængselen. Men dette er jo ganske i sin Orden. Gjør ikke en Konges Tilstedeværelse, at man taler ganske anderledes end ellers om det Samme! En Gjenvordighed, som man ellers vilde fortrædiges ved og knurre over i Dagligstuen, om den siger man i Kongens Nærværelse: Deres Majestæt, det er en Ubetydelighed. I den Elskedes Nærværelse taler man anderledes end ellers om det Samme. Hvad der vilde forstyrre En til daglig Brug, derom siger man i den Elskedes Nærværelse: o Kjære, det er Smaating. Og at forandre sin Tale og fremfor alt sit Sind saaledes, kalde vi underfaatlig Ærbødighed for Kongens Majestæt, vi kalde det Forelskelsens Festlighed i Forhold til den Elskede, vi kalde det Høitidelighed i Forhold til det Høieste, og i de mindre Forhold kalde vi det Høflighed. Høflighed ligger først og sidst i at agte paa, at der er Nogen tilstede, og hvem det er, der er tilstede. Men Evighedens Salighed, og naar den er tilstede i Tanken om den: ak, hvor ofte er ikke her, for ikke at sige det haardere, en Lidende uartig nok til ikke at agte paa den, til at lade som var den ikke tilstede — thi i Tanken kan den jo altid være tilstede.

Men altsaa har Saligheden Overvægt. Den Lidende, der beflitter sig paa at tale det himmelske Hofsprog, han forstaaer, at den har Overvægt. Luther har etsteds sagt, at en Christen maa bære Korsets Hofdragt; men mon han da ikke ogsaa bør være ovet i og øve sig i af Hjertens Grund at kunne tale det

himmelske Hofsprog. Thi, som sagt, gavmundet at gyde Ord om Salighedens Herlighed, er forfængelig og daarlig Tale; men ligesom med sammenpressede Læber, istedenfor ligefrem at tale om Saligheden, ved paa en anden Maade at tale om sit Livs Trængsler at vise, at man taler om Saligheden: det er Hofsproget.

Men det tales kun af Hjertets Grund, thi dette himmelske Hofsprog indeholder ingen Usandhed, som man vel ellers og med Rette taler om Hofsprogets smigrende Usandhed, det er ingen Talemaade, som Hofsproget ellers, o nei, det er ene og alene en Tænkemaade. Det er jo derfor ganske efter Ordene sandt, hvad Apostelen siger. Denne vor Trængsel er stakket og let; eller er da vel 70 Aar en Evighed, eller er ikke netop 70 Aar en stakket Tid mod en Evighed! Og maa den ikke være let, naar der paa samme Tid bæres Forventningen om den store Vægt af Herlighed, om den dog kun er let, netop forsaavidt den store Vægt gjør den let! Er Trængselen ikke let, hvad veier vel den tungeste Lidelse mod en evig Vægt af Herlighed! Thi der spørges jo ikke om, hvad den tungeste Lidelse veier, men om hvad den veier mod en evig Vægt af Herlighed.

Altsaa Saligheden har Overvægten; og der fordres kun Troskab mod denne Forestilling om Evighedens Salighed for at fatte, at den har Overvægt, for til enhver Tid og i enhver Lidelse at tale uforandret om det evigt Uforandrede. Saasnart Udtrykket forandres, saa er det ikke Saligheden, der har forandret sig, men den Lidende. See, Den, der kun vil tjene en Sag, forsaavidt den tjener ham, hans Udtryk er underlagt megen Forandring; og Den, der kun vil elske en Pige, forsaavidt det tjener ham, hans Udtryk vexler i Omskiftelse. En saadan Tvesindet taler een Gang, falsk, om, at han har den Ære at tjene denne Sag, og en anden Gang vil han, lumsk, ikke have Skammen af at tjene den; han taler een Gang, indsmigrende, om, at han har den Ære at være elsket, en anden Gang fragaaer han, frækt, — denne Skam. Men Den, der ydmygt og begeistret har en Sag han elsker, han forstaaer, at det uforandret er den

samme Sag, han har den Ære at tjene; han opgiver ikke blot ikke Sagen, han lider ikke blot Alt for den, nei, han forstaaer, at han har den Ære at lide for denne samme Sag. Han glemmer aldrig, hvad Begeistringen forstaaer, at det er et Ærens Forhold han har til Sagen, og at dette, om han seirer eller han lider, har slet Intet med dette Forhold at gjøre; Forholdet bliver uforandret, han har den Ære at seire i denne Sags Tjeneste, eller han har den Ære at lide i denne Sags Tjeneste. Eller er dette ikke den høihjertede trofaste Hofmand, han, der følger en styrtet Keiser i Landflygtighed, og, naar den keiserlige Majestæt er klædt i Armod, dog endnu med samme Underdanighed og Hylding, som engang i Paladsets Sale, siger: Deres Majestæt, fordi han ikke krybende har kjendt Keiseren paa Purpuret, og derfor høihjertet kan kjende ham i Pjalterne.

Og saaledes ogsaa med dette Gode, der er Evighedens Salighed. Troskaben er, at man tænker og taler eens derom, medens Alt forandrer sig, at man ikke i Timelighedens gode Dage indsmigrende vil tale med høie Toner om dette Gode, og troløst mod det Evige og forrædersk mod sig selv forandre Sproget paa Lidelsens Dag. Ak, thi heri er Forskjellen, at det dog vilde bedrøve Keiseren, om Hofmanden forandrede sig; men Ingen indbilde sig, at Evighedens Salighed lider ved, at et Menneske, troløs mod den, bliver sin egen Forræder. Altsaa, dersom et Menneskes Liv er temmelig ukjendt med Gjenvordigheder, nu ja, der er kun Eet at sige om Himmelens Salighed; men dersom han forsøges i allehaande Lidelser, der er atter kun Eet at sige, thi dette Gode bliver uforandret, og forandres ikke ved Lidelsen, men forandrer tvertimod Lidelsens Tungeste til en Trængsel, som er stakket og let.

Er dette ikke at have Overvægten, ja er det ikke at have saaledes Overvægten, at Lidelsen egentligen ikke kan veies sammen paa Vægtskaal med den evige Vægt af Herlighed, fordi nemlig der ikke behøves en stor Vægt af Evighedens Salighed, men den mindste Deel af den er en stor

og evig Vægt! Og ogsaa dette er indeholdt i det apostoliske Ord. Vor Trængsel, det vil sige denne Timelighedens Trængsel, som er stakket og let, forskaffer en evig Vægt: men saa har jo Saligheden ikke blot Overvægt, men Forholdet er et saadant, at de tvende Størrelser ikke kunne veies sammen. Lad os forstaae hinanden. Man siger jo ordsprogligt, at et Pund Guld og et Pund Fjær veier ligemeget; og dette er jo ogsaa sandt, men man tilføier dog vel ogsaa, at i en anden og vigtigere Forstand kan disse tvende Størrelser ikke veies sammen, og hvorfor ikke, fordi Vægtskaalen ikke kan angive, at det ene Pund er Guld, det andet Pund Fjær, altsaa fordi Guldet har et særegent Værd, som gjør den ligefremme Veien af Guld og Fjær med hinanden meningsløs. Saaledes ogsaa med de tvende her opgivne Størrelser. Forskjellen er ikke den mellem Salighed og Lidelse, men den mellem evig Salighed og timelig Lidelse, Forholdet er dette Misforhold; og at det er et Misforhold viser sig allertydeligst derved, at Forholdet mellem timelig Lykkalighed og evig Salighed er det samme Misforhold, at timelig Lykkalighed er for Intet at regne mod evig Salighed, og saaledes ogsaa ganske paa samme Maade timelig Lidelse. Timelig Lidelse og evig Salighed ere ikke blot ueensartede saaledes i Væsentlighedens Forstand som Guld og Fjær, men ueensartede i den uendelige Væsentligheds Forstand; den mindste Deel af Evighedens Salighed veier uendeligt mere end den længste jordiske Lidelse.

O, hvilken ubeskrivelig, over al Maade stor Glæde! At den Lidende dog vilde fatte den, vilde troe den, vilde forstaae, at selv naar den timelige Lidelse tynger meest har dog Saligheden Overvægt; at den Lidende dog vilde veie rigtigt, ja endnu mere, saa han ikke blot ikke synker under Lidelsens Tyngde, men snarere segner under Salighedens Overvægt, saa han i Forudfølelse af denne Salighed slaaer ligesom Vægtskaalen i Stykker og siger: her er end ikke Tale om at veie. Men hvor sjelden fandtes en saadan Lidende, hvor ganske anderledes er det ikke i Verden! Vi sige dette ikke for at forstyrre det Glæde-

lige, som er denne Tales Gjenstand, vi sige det jo netop for, om det var muligt, at forstyrre det Sørgelige, der er kun altfor mange Menneskers Tilstand. Hvor Mange leve dog ikke saaledes, at de i Tankeløshedens Forstand indrømme, at Saligheden har Overvægt, i Tankeløshedens Forstand indrømme, at en evig Salighed er en ueensartet Størrelse med det Timelige, det er, de lade denne Tanke staae hen, lade den staae ved sit Værd, de beskæftige sig slet ikke med den — saa ueensartet med deres Livs timelige Formaal er Evighedens Salighed bleven dem; de leve i en dvask Indbildning om, at vi nok allesammen blive salige, saa ueensartet er Saligheden bleven dem. Hvilken Forandring, dersom det dog engang var saaledes, at den tungeste Lidelse gjennem et langt Liv syntes som Intet at regne mod Evighedens Salighed; dersom det dog engang var saa, at Den, der ikke blot modig gik i alle Timelighedens Farer, men saaledes modig, at han næsten ikke engang vilde anerkjende dem for Farer, at han med Frygt og Bæven forarbeidede sin Saligheds Sag! Og hvad er dog ikke tabt ved denne Forandring! Thi hvad gjorde Romerne saa modige i Slaget, hvad Andet, end at de havde lært at frygte værre Ting end Døden! Men hvad gjorde den Troende ganske anderledes modig i Fordlivets Farer, end nogen Romer, hvad Andet end at han kjendte en større Fare, men ogsaa en evig Salighed! Og hvad gjør vel denne Slægt saa frygtagtig, selv i Fordlivets Farer, hvad Andet, end at den ikke kjender den høieste Fare! Og hvilken er vel denne Slægts største Skyld, hvilken anden, end at den ikke agter Evighedens Salighed! Mon Menneskene skulle undflye Straffen; siger ikke Skriften: „hvorledes skulle de undflye (Straffen), de, der ikke agte saa stor en Salighed“ (Hebr. 2, 3.)!

Dog, denne Tales Hensigt er jo ingenlunde at dømme, den ønsker kun, at Menneskene vilde dømme anderledes; denne Tale vil kun forkynde Lidelsernes Evangelium, hvad den Talende sandeligen ikke selv har opfundet, hvad han sandeligen heller ei mener at have Fortjeneste af at forkynde — thi dertil er det for glædeligt. Man kan maaskee have Fortjeneste af at forkynde

denne eller hiin timelige Sandhed; men Evighedens Sandhed og Salighedens Glæde er for glædelig til at der kan blive Plads for Fortjenſtlighedens kummerlige Mellemregning. Om et Menneſke i idel Opoffrelſe, i de tungeſte Lidelſer vedblev uafbrudt at forkynde denne Glæde, han har dog ingen Fortjeneſte, thi det Glædelige er jo juſt, at ſelv naar den timelige Lidelſe tynger meeſt, har dog Saligheden Overvægt. En timelig Sandhed maa finde ſig i at have en Mellemregning med ſine Forkyndere; men Evighedens Salighed eier en General-Qvittering, der gjør Mellemregning utænkelig, thi ſelv naar Lidelſen tynger meeſt, har dog Saligheden Overvægt.

VII.

Af Frygt for Mennesker, af Hensyn til verdslig Fordeel feigt og nedrigt ikke at turde være sin Forelskelses Gjenstand bekjendt for Verden, er vistnok Noget af det Afskyeligste og Foragteligste, der kan siges om et Menneske; og det, af Frygt for Menneskene, af Hensyn til verdslig Fordeel feigt og nedrigt ikke at turde være sin Tro og sin Troes Gjenstand bekjendt i Verden, — det Afskyeligste, der kan siges om et Menneske. Selv derfor om det ikke var saaledes, at den hellige Skrift paa det Høitideligste lærer, at der fordres af Christendommens Bekjendere (ja, hvad der fordres af dem, er jo allerede udsagt, naar de kaldes Bekjendere), at de bekjende deres Tro for Verden; selv om det ikke var saa, at Christus havde sagt: Den, som vil negte mig for Menneskene, ham vil jeg og negte for min himmelske Fader — selv om dette ikke var saa, det vilde dog følge ganske af sig selv, følge af Inderlighedens Trang i den Christne, at han gjorde det. Og paa den anden Side, uagtet det er befalet og indskærpet med Evighedens hele Eftertryk, naar Bekjendelsen dog ikke er en Følge af Inderlighedens Trang, saa er en saadan Bekjendelse ikke hvad der fordres. Dersom derfor Nogen formasteligt kunde ville bedrage sig selv og mene, at det var det Klogeste, da det nu engang er fordret, det Klogeste i Betragtning af Evighedens Dom, at bekjende Christum: da bekjender en Saadan ikke blot ikke Christum, men han forvanskr ham paa en gudsbespottelig Maade, som var Christus en forfængelig Herskesyg, der attraaede et stort Navn i Verden. Nei, ikke derfor har Christus fordret Bekjendelsen, og ikke saaledes har han fordret

den. Han har tvertimod egentligen fordret, at der i hans Tilhængere skal være den Inderlighed, at det følger af sig selv med Bekjendelsen — naar den fordres; thi den samme Inderlighed kan ogsaa være taus og Gud ligesaa velbehagelig, men denne samme, sande Inderlighed kan visseligen ikke være taus — naar Bekjendelsen fordres. Sandeligen, hvor skulde ogsaa Troen kunne være stærk nok i et Menneske til at troe til Salighed, stærk og hensynsløs nok i denne Henseende (ak, dette er vel omtrent den vanskeligste Art af Hensynsløshed, den, ikke at tage Hensyn til sine egne Indbildninger om Fortjeneste, eller til sine Lidenskabers undskyldende Paafund, eller til den i Skyldens Bevidsthed forfærdede Indbildnings Skrækkebilleder — men uden denne Hensynsløshed kan man ikke troe til Salighed), naar den ikke var stærk og hensynsløs nok til at turde bekjende — om det fordres.

Enhver sand Christen har derfor ogsaa altid været villig til, naar det fordredes, at bekjende sin Tro; han har ikke, og dette er just priseligt, ikke forfængeligt og selvisk søgt Leiligheden, men hellere i inderlig Bekymring forvisset sig om, at han, oprigtig for Gud, var villig dertil, naar det fordredes. Saaledes var det engang, da Verden om Christendommen var Hedenskab, og den Christne paa enhver Maade opfordret til at bekjende sin Tro for Verden, fordi det at bekjende sin Tro var det Samme som at forkynde Christendommen. Da var der ogsaa Fyrighed og Redebonhed til at bekjende; det æredes høit af de Christne, saa de, skjønt alle Bekjendere af den samme Tro, dog udmærket betegnede Nogle med Navnet Bekjendere, hvilke vel ikke som Martyrerne offrede Livet, men dog forsøgtes i Bekjendelsens mange Farer. I hine Tider var Bekjendelsen ubetinget fordret af Enhver; thi hvad var det Verden vilde, den vilde tvinge de Christne til at bekjende: at de ikke vare Christne. Hedenskabet vilde behandle de Christne som Forbrydere, og da vilde man (hvad flere af Kirkefædrene saa klart og skarpsindigt har udviklet), ikke som ellers af en Forbryder, at han skal tilstaae og bekjende sin Brøde, nei tvertimod,

man fordrede af den Christne, at han skulde bekjende, at han ikke var Christen.

Men har Forholdet dog nu ikke forandret sig, nu, da Christendommen er trængt seierrig igjennem, nu, da Alle ere Christne, nu da mindst af Alt Fordringen er den, at man skal bekjende, at man ikke er Christen, hvilket jo uomtvisteligt er den høieste Opfordring til at bekjende, at man er det. Lad os med Rolighed og Sindighed betænke denne Sag. Thi er det Gud, der giver Krafts og Styrkes Aand, saa er det ogsaa den samme Gud, der giver „Sindigheds Aand"; og bliver end nedrig Feighed og Menneskefrygt til enhver Tid lige afskyelig, saa er dog Hidsighedens Overdrivelser, en „Iver uden Viisdom" ikke mindre fordærvelig og stundom vel i sin Grund lige saa afskyelig, lige saa gudsbespottelig. Naar en Christen blandt Hedninger bekjender Christum, da er det at bekjende det Samme som at forkynde Christendommen for Mennesker, som ikke kjende den. En saadan Bekjendelse indeholder ingen Dom over Hedningerne: at de ikke ere Christne, thi Hedningerne udgive sig ikke for at være Christne. Naar derimod den Christne lever blandt Christne, eller blandt Mennesker, som alle sige sig at være Christne, da er det at bekjende Christum ikke det Samme som at forkynde Christendommen (thi de, til hvem Bekjendelsen henvender sig, ere jo underviste i Christendommen, sige sig selv at være Christne), men det er at dømme Andre, dømme dem, der sige sig at være Christne, at de kun udgive sig for at være Christne, altsaa dømme dem, at de ikke ere Christne, altsaa dømme dem mildest for Letsindighed og Tankeløshed, værst for Hykleri.

Disse tvende Forhold ere dog vel meget forskjellige, og let til at skjelne, da i det ene Tilfælde den Christne er omgiven af Hedninger, og altsaa det at være Christen aldeles det samme som at bekjende Christum, i det andet Tilfælde den Christne, der bekjender Christendommen, er omgiven af Christne, der ogsaa bekjende Christendommen, og altsaa det i anden Grad at ville bekjende Christum er at frakjende Andre Christendommen. Lad mig imidlertid ved et simpelt sandseligt Billede for

endnu større Tydeligheds Skyld anskueliggjøre det Udviklede. Dersom der var en Art Spise, et Fødemiddel, som paa een eller anden Maade havde en saadan Betydning for et Menneske, at den stod i Forhold til hans inderste Følelse, (vi kunne jo tænke paa en National-Spise, eller en Spise, der har religieus Betydning), og han som en Følge deraf umuligt kunde tie til, at denne Spise bespottedes eller blot ringe omtaltes: saa vilde det jo følge af sig selv, at hvis dette skete i hans Nærværelse, da vilde han vedstaae og bekjende sine Følelser. Men lad os tænke Forholdet noget forandret. Denne Mand er da samlet med flere Andre, og hiin Spise sættes frem. Idet den bydes om, siger hver især af Gjesterne: „denne er den herligste og kosteligste af alle Spiser." Rigtignok opdager hiin Mand, om hvem vi tale, med Forbauselse, eller han mener dog at opdage, at Gjesterne ikke spise af denne Ret, at de lade den gaae urørt forbi, at de holde sig til andre Retter, medens de dog sige, at hiin Ret er den herligste og kosteligste: er i saa Tilfælde Manden opfordret til at vedstaae sin Overbeviisning? Der er jo Ingen, som siger ham imod, Ingen, der siger Andet, end hvad han siger. Dersom han da i denne Anledning høitideligt vedstaaer sine Følelser, saa er der *enten* ingen Mening i hans Adfærd, (forsaavidt det er meningsløst i Anledning af, at alle Andre sige det Samme, at *bekjende* sin med deres eenslydende Overbeviisning, da dette jo ikke er at bekjende men at stemme i med,) *eller* ogsaa vil han dømme de Andre, at de ikke mene hvad de sige. Og saaledes ogsaa med det at bekjende Christum blandt Mennesker, der sige sig at være Christne, naar vi da erindre det Ufuldkomne ved Billedet, at man nemlig sandselig kan forvisse sig om, hvorvidt et Menneske spiser eller ikke af den Ret, han saa høiligen priser; men i aandelige Forhold kan dog egentligen kun Hjertekjenderen vide, hvorvidt et Menneske ikke mener hvad han siger. Det er meget muligt, at en Christen med Forbauselse opdager eller dog troer at opdage, at mange Mennesker, som alle sige at det at være Christen er det høieste Gode, og at de selv ere Christne, synes at bryde sig saare lidt om dette

høieſte Gode; men derſom han deraf tager Anledning til at bekjende Chriſtum, ſaa er hans Bekjendelſe ikke at forkynde Chriſtendommen, men den er: at dømme Andre. At bekjende, ſaaledes ſom Bibelen og Kirken bruger dette Ord, forudſætter en Modſtand, forudſætter, at der er Nogen, ſom ſiger imod. Men dette var jo ikke Tilfældet, derimod meente han at opdage, at der var Mange, ſom modſagde ſig ſelv eller ikke meente hvad de ſagde. Han bekjender altſaa Chriſtum ikke i Modſætning til dem, ſom negte Chriſtum, men i Modſætning til dem, ſom ogſaa bekjende Chriſtum, det er, han dømmer de Andre, at deres Bekjendelſe er en Uſandhed, det vil ſige, ikke at det er uſandt hvad de ſige, thi de ſige jo det Sande, men at det ſande Udſagn ingen Sandhed har i dem. Om Nogen er opfordret til ſaaledes at bekjende Chriſtum, at man derved frakjender Andre ham, hvis Udſagn dog er det Samme, er et ganſke andet Spørgsmaal, til hvis Beſvarelſe man ikke ligefrem kan beraabe ſig paa den første Chriſtenhed; det er et ganſke andet Spørgsmaal, ſom viſtnok Enhver gjorde vel i alvorligen at betænke. Thi hvilket Svaret nu end bliver, aldrig kan det blive et ſaadant, at deraf følger, at han ſkulde være fritagen fra at gjøre, hvad der ſtaaer i hans Magt for at hjælpe Andre fremad i Chriſtendommen. Men dette er ikke at bekjende Chriſtum: at lære, at veilede, at fremſkynde Andre, med hvem man har det Væſentlige tilfælleds i en almindelig Bekjendelſe af Chriſtendommen. I hine Tider, da Chriſtendommen ſtred med Hedenſkabet, ſom negtede Chriſtum, og da enhver Chriſten var opfordret til for Verden at bekjende Chriſtum, faldt det viſt aldrig de Chriſtne ind i deres indbyrdes Forhold til hinanden at bekjende Chriſtum, fordi den enkelte Chriſten, der i Forhold til Chriſtne vil paatage ſig at bekjende Chriſtum, han anmaſſer ſig at negte, at de Andre ere det. Dette maa derfor beſtandigt erindres, at hvad der, ſaa længe Chriſtendommen er omgiven af Hedenſkab, er eenstydigt med at forkynde Chriſtendom, at det ſaa let i Chriſtendommen bliver ſekteriſk Opblæſthed og Anmaſſelſe.

Imidlertid følger det ingenlunde af det her Udviklede,

ſom kun indeholder den fornødne Forſigtigheds Anpriisning, at det Tilfælde ikke kunde hænde midt i den ſaa kaldte Chriſtenhed, at en Mand nødſagedes til at bekjende Chriſtum. Dog derom ville vi Intet afgjøre, men overlade det til den Enkeltes alvorlige Selvprøvelſe; vi have heller ikke draget dette frem for Betragtningen, ſom ſkulde Talens Gjenſtand være: om det at bekjende Chriſtum. Nei, vi minde om det meeſt ophøiede Exempel paa Kamp for en Overbeviisning, at vi da af det Høieſte maatte lære for det Mindre, maatte i den Kamp for en Overbeviisning, der kan være os anviiſt, lære at ſtride rigtigt. Thi ſelv om dette ikke bliver Tilfældet, om et Menneſkes Liv ikke bringes i den Vanſkelighed, ſtridende at ſkulle bekjende Chriſtum, ſaa kan han jo ogſaa paa andre Maader bringes i den Afgjørelſe, beſtemt og indtil det Yderſte at maatte og at ſkulle vedſtaae en Anſkuelſe, der ſtaaer i Forhold til og hænger nøie ſammen med hans inderſte Overbeviisning. Men ogſaa herom gjælder det: af Frygt for Menneſker, af Henſyn til verdslig Fordeel feigt og nedrigt ikke at turde være ſin Overbeviisning bekjendt, er noget af det Afſkyeligſte og Foragteligſte der kan ſiges om et Menneſke. Saa er det da gavnligt at være vel forberedt, itide at være opmærkſom paa Vanſkelighederne, at man kan være beſluttet i Faren, men ogſaa kjendt med den veiledende Frimodighedens glade Tanke. Ak, efterhaanden ſom en vis overfladiſk Dannelſe udbreder ſig, og derved de forſkjellige Henſyn mellem Menneſke og Menneſke indbyrdes mangfoldiggjøres, efterhaanden ſom den idelige Sammenlignings misundelige og frygtagtige Smaalighed griber ſmittende om ſig: er det deſtoværre ſom om Alt ſigtede til at qvæle Frimodigheden i Menneſkene. Paa ſamme Tid ſom der kæmpes for at ſtyrte Herredømmer og Regimenter, ſynes man af al Kraft at arbeide paa at udvikle mere og mere den farligſte Trældom: Smaalighedens Menneſkefrygt i Forhold til Ligemænd. Ak, en Tyran (hvis der ellers er nogen ſaadan, og hvis det ikke ſnarere er en gammel Fabel man opfriſker for Heltebedriftens Skyld med at ſtyrte ham), ham kan man dog vel nok faae ſtyrtet, ham er

det i det mindſte muligt, ja let at ſigte paa. Og Menneſkefrygt i Forhold til Herſkere og Mægtige er dog nok i diſſe Tider at betragte ſom en gammel Krønike; i ethvert Tilfælde er der jo Mange, ſom i denne Henſeende kæmpe mod Faren — ſaa er Faren vel heller ei ſynderlig. Thi et uerfarent Menneſke ſlutter maaſkee troſkyldigt ſaaledes: den Fare, mod hvilken Mange kæmpe, den maa viſt være ſtor, ſiden der er ſaa mange Kæmpere; men den lidt Erfarnere ſlutter maaſkee ſandere ſaaledes: den Fare, mod hvilken Mange kæmpe, den er neppe ſtor — ſiden der er Mange, thi „Mange" er hvad man ſidſt ſeer, hvor der er en ſtor Fare at bekæmpe. Men hiin onde Aand, Smaalighedens Menneſkefrygt i Forhold til Ligemænd og Ligemands Tyranniet, denne onde Aand, man ſelv maner frem, og ſom ikke boer i noget enkelt Menneſke eller er noget enkelt Menneſke, men ſkjult ſniger ſig om og ſøger ſit Bytte, ſnoer ſig ind i Forholdet mellem Menneſke og Menneſke: denne onde Aand, der egentligen vil afſkaffe hver Enkelts Forhold til Gud, er ſaare vanſkelig at udrydde. Man veed næſten ikke af, at det er en Trældom, man udvikler: det glemmer man af Iver for at gjøre Menneſkene frie ved at ſtyrte Herredømmerne. Man veed næſten ikke af, at det er en Trældom: hvor ſkulde det ogſaa være muligt at være Træl i Forhold til Ligemænd? Dog læres der rigtigt, at hvad et Menneſke ufrit er afhængigt af, dets Træl er han ogſaa; men vor frihedselſkende Tid tænker anderledes, den tænker, naar man ikke er afhængig af en Herſker, ſaa er man heller ikke Træl, naar der ingen Herſker er, ſaa er der heller ingen Træl. Man veed næſten ikke af, at det er en Trældom man udvikler, og netop dette gjør det ſaa vanſkeligt at løsrive ſig fra den. Denne Trældom er nemlig ikke, at Een vil undertrykke Mange (ſaa bliver man nok opmærkſom), men, at de Enkelte, idet de glemme Forholdet til Gud, blive bange for hinanden indbyrdes, at den Enkelte bliver bange for de Flere eller de Mange, hvilke igjen hver iſær af Menneſkefrygt, glemmende Gud, holde ſammen og danne: Mængden, der giver Afkald paa det Evighedens Adelſkab, ſom er indrømmet Enhver, at være en Enkelt.

I denne Henseende, som da i saa mange andre Henseender, kan et Menneske blive forsøgt i Verden, foranlediget til at maatte og skulle vedstaae en Overbeviisning; men aldrig skal han være ladet uden Veiledning, naar han blot søger den og paa rette Sted — og hvor da, uden i den hellige Skrift. Vi læse saaledes i Apostlernes Gjerninger, at det blev Apostlene af Raadet forbudt, at forkynde Christum. Apostlene lode sig dog ikke derved afskrække, men frygtede Gud mere end Menneskene, og forkyndte Christum. Derpaa lod Raadet dem gribe, og vilde have ladet dem dræbe, hvis ikke Gamaliel havde fraraadet det. Dog bleve Apostlene hudstrøgne, og derpaa lod man dem fare. Men der de nu vare blevne hudstrøgne, saa læse vi i Apostlenes Gjerninger, 6, 41:

„saa gik de glade bort fra Raadets Aasyn, fordi de havde været agtede værdige til at forhaanes for Christi Navns Skyld."

Med stadigt Hensyn til disse Ord ville vi betænke det for Enhver, der lider for en Overbeviisning, Glædelige i:

at Frimodigheden formaaer lidende at tage Magten fra Verden, og har Magten at forvandle Forhaanelse til Ære, Undergang til Seier.

Dersom vi tænke os en Yngling, der er vel underviist i Sandhed, da kunne vi jo ingenlunde negte, at han veed det Sande, og dog vil det vel gaae ham, som det gik Andre før ham, at han, naar han er bleven Ældre, har faaet ganske Andet at vide, medens han dog endnu kun veed det Sande. Ynglingen veed vistnok det Sande, men han er uden Kjendskab til, uden Erfaring om de Virkelighedens Forhold, den hele Omgivelse, indenfor hvilken Sandheden skal træde frem. Sjelden er det, at et Menneske i denne Henseende fra sin tidligste Tid er hjulpen ved en mørkere Anelse; som oftest har Ynglingen,

hvad der er elskeligt, en Godtroenhed, der rigtignok stundom igjen bliver en Ynglings Fordærvelse. Ynglingens Lærebegjerlighed tilegner sig saa gjerne og saa villigt Sandheden, som den meddeles ham; hans uerfarne men skjønne Indbildning danner ham da et Billede, som han kalder Verden, hvor nu, hvad han har lært, udfolder sig for ham som paa en Skueplads. Det passer i Ynglingens ufordærvede Tanke saa ganske for hinanden: Sandheden, som han har lært den i dens reneste Skikkelse, og Verden, det er den Indbildningens Skueplads, som han selv danner. Saaledes maa Forholdet være mellem Sandheden og Verden, tænker Ynglingen, og saa gaaer han tillidsfuld ud i Virkelighedens Verden.

Men hvad faaer han der at see? Vi ville nu ikke dvæle ved al den Mangelfuldhed, og Middelmaadighed, og Ustadighed og Smaalighed, han her faaer at see, i den ham nu omgivende Verden; vi ville ikke standse ved de sørgelige Opdagelser, som Ynglingen gjør sig selv betræffende, hvorledes han heller ikke er Den han havde indbildt sig, hvorledes han lærer at sande, ak, ja maaskee vidtløftigt at fortolke dette Skriftord, „at han ogsaa selv er omgiven med Skrøbelighed" (Hebr. 5, 2.): vi haste til stærkere Optrin. Verden kan nemlig paa en dobbelt Maade fremvise det Omvendte af hvad en ufordærvet Yngling havde troet. Intet af disse Syn seer en Yngling uden Forfærdelse, og selv medens han opløftes ved det ene Syns guddommelige Herlighed, gyser han dog ved det første Indtryk af dette samme Syn, der jo kun ved det gudfrygtige Eftersyn er saa opløftende.

Ynglingen er underviist i det Sande og det Gode, i at elske det Gode for Sandhedens Skyld, og i at flye selv Skinnet af det Onde. Men nu viser Verden ham det Omvendte. Der er en Omvendthed, som man maa kalde Frækhedens; der gives Mennesker, som vende Begreberne om og, som Apostelen siger, „sætte deres Ære i deres Skam," „rose sig af deres Skjændsel." En Yngling maa see det med Rædsel; de ikke blot gjøre det Onde, men de end ikke skjule det; de ikke blot ikke skjule det, men de gjøre det aabenbare; de søge frem til

Lyset, ellers mener man dog, at det Onde flyer Lyset; de opløfte deres Øine og kjendes just derpaa, ellers mener man jo dog, at den onde Samvittighed slaaer Øiet ned; de ikke blot gjøre det aabenbart, men de rose sig deraf, og „bifalde dem, som gjøre det."

Men Verden kan ogsaa paa en anden Maade vise det Omvendte af hvad den ufordærvede Yngling troede; der er en anden Omvendthed, som vistnok indeholder den høieste Opløftelse, om den end er et saa forfærdeligt Skuespil, at det gyser i Ynglingen fordi det dog ikke stemmer med hans skjønne Forestillinger. Det er, naar det Gode maa lide i Verden for Sandhedens Skyld, naar Verden viser sig ikke at være den Gode værd, naar den Retfærdige ingen Løn har ja lønnes med Forhaanelse og Forfølgelse, naar Forvirringen tilsidst bliver saa stor, at man mener at gjøre Gud en Velbehagelighed med at forfølge Sandhedens Vidne: det er, naar den Gode nødsages til at kalde Forhaanelsen Ære, nødsages til, i modsat Forstand, med Sandhedens evige Eftertryk at sætte Æren i Skammen. Sligt er vistnok sjeldent faldet en Yngling ind, Sligt har sjeldent en Yngling formaaet at tænke sig; som oftest og naturligst har Ynglingen hiin elskelige Godtroenhed, men den fatter ikke noget Saadant.

Naar da dette skeer, naar Begreberne rystes i en Omvæltning der er rædsommere end et Jordskjælv, naar Sandheden hades og dens Vidner forfølges, hvad saa? Maa saa Vidnet ligge under for Verden? Ja. Men er derfor Alt tabt? Nei, tvertimod. Vi holde os overbeviste om, og Bevis derfor behøves da ikke, thi er det ikke Tilfælde, da er en Saadan heller ei Sandhedens Vidne, altsaa vi ere forvisede om, at enhver Saadan endnu i det sidste Øieblik har bevaret en Ungdommens Erindring om, hvad Ynglingen ventede, og at han derfor for Gud har prøvet sig selv og Forholdet, om der dog ikke kunde ligge Feil hos ham, om det ikke var muligt, at det kunde blive, som Ynglingen forventede det, hvad han nu maaskee meest ønskede for Verdens Skyld, at Sandheden har Seier og det Gode sin Løn

i Verden. Men naar han da forvisser sig om, at han ikke bærer Skylden, og forvisser sig om, at han fra nu af bærer Ansvaret, hvis han ikke handler: da reiser Frimodigheden sig med overnaturlige Kræfter, da vender han Forholdet om og forvandler vidunderligt Skammen til Ære, sætter sin Ære i saaledes at forhaanes af Verden, „roser sig af sine Forfølgelser og af sine Lænker", priser Gud, at „det forundes ham at lide saaledes". Dette Omvendte er Frimodighedens Omvendthed; ogsaa det er det Omvendte af hvad en ufordærvet Yngling havde ventet at see i Verden. Vee Den, som formasteligt, tilsindet og fremstormende bringer denne Forvirringens Rædsel ind i fredeligere Forhold; men vee ogsaa Den, der, hvis det gjordes fornødent, ikke havde Frimodighed til at vende Alt om anden Gang, naar det første Gang er gjort omvendt! Vee ham; er det tungt at bære en Verdens Forfølgelse, det er dog endnu tungere at bære Evighedens Ansvar for ikke at have handlet, at staae til Skamme i Evigheden, fordi han ikke ved Gud vandt Frimodighed til at forvandle Skammen til Ære.

Saaledes gjorde Apostlene, men de gjorde det **lidende.** Lad os strax sige det her, hvad vi atter og atter skulle gjentage, de gjorde det lidende; thi ellers blev denne Tale i sit Væsen en formastelig Løgn, og hvis Nogen tog efter den, i sin Følge den rædsomste Vildfarelse. — Efter at Apostlene vare blevne hudstrøgne „saa gik de da glade bort fordi de havde været agtede værdige til at forhaanes for Christi Navns Skyld."

Der er i Verden hørt mangen forfærdende Tale om Menneskenes Vildfarelser og Synder (vi behøve blot at minde om hine gamle Propheter og Dommere) o, men selv den strængeste Straffetale er ikke saaledes forfærdende, som denne apostoliske Frimodighed. Thi selv den strængeste Straffetale indrømmer dog, at have et Fællesskab med de Mennesker, den straffer; just derfor er den saa streng, for at de maatte forbedre sig; idet den straffer, indlader den sig med dem. Men det, at være bragt til den Yderlighed, at der kun er eet Middel tilbage: at takke Gud, at være glad, at det forundes En at blive forhaanet

— det er, i Sammenligning med selv den strængeste Straffeprædiken, at tale i Tunger. Mon virkeligen Nogen uden Gysen kan tænke dette Forhold; thi hvis en saadan Tale ikke er Affindighed, og i saa Fald er den uden for al Regel, saa er den enten Frækhedens Høieste eller Frimodighedens Vidunder. Naar man skulde skildre den meest fordærvede og forvirrede Tid, mon man kunde skildre den sandere, men ogsaa skrækkeligere end ved at sige: Fordærvetheden og Forvirringen var en saadan, at den nødsagede den Gode til at streife Frækhedens Grændse, nødsagede ham til at rose sig af Forhaanelsen! Men paa den anden Side, hvis man vilde udfinde det tilforladeligste Udtryk for at det Gode altid har Seiren, hvilket Udtryk er da mere tilforladeligt end dette: Frimodigheden formaaer lidende at tage Magten fra Verden, og har Magten at forvandle Forhaanelse til Ære, Seier til Undergang! Thi naar vi sige dette, da tale vi jo ikke om, at den Gode engang i en anden Verden skal seire, eller, at hans Sag engang skal seire i denne Verden; nei, han seirer, medens han lever, lidende seirer han endnu i levende Live, han seirer paa Lidelsens Dag. Naar al menneskelig Modstand optaarner sig, ja naar en Verden reiser sig imod ham, han er den Stærkere; end ikke Sprogets Magt kan holde ham, han ligesom gjennembryder Sproget, han trænger ved Gud frimodigt frem, til at tvinge Æren ud af Skammen, Seiren ud af Undergangen. Men er det ængsteligt at see en Søvngænger, der vistnok gaaer med en uhyre Sikkerhed over Afgrunden, men dog ogsaa paa en ubegribelig Maade: saa er det heller ei uden Gysen man seer denne apostoliske Sikkerhed, der, paa Høiden af Affindighed, ved Gud taler frimodigt i Tunger.

Naar Apostelen Paulus siger: „mig er det saare lidet, at dømmes af en menneskelig Ret", da er dette vistnok stærke og mægtige Ord, som man sandeligen ikke letsindigt skal sige bag efter, thi vi behøve vel ogsaa at tage Hensyn til en menneskelig Dom; men Ordene ere dog mere menneskelige. Men det, at takke Gud fordi man blev hudstrøgen, at rose sig af at man blev

forhaanet: det er Forfærdende, og det er jo ogsaa at anſee den menneſkelige Dom for mindre end lidet, for mindre end Intet. Det er saa forfærdende, at vi uden Svigefuldhed, der blot ønsker at unddrage sig Farer, med sand Oprigtighed tør sige: vi takke Gud, at vi ikke forsøgtes saaledes, ikke bragtes i Afgjørelser, hvor det gjaldt om denne Frimodighed. Thi der er jo med Hensyn til Apostlene ikke Tale om Klynkerie over Ubetydeligheder, ikke Tale om nogle enkelte fordærvede og frække Mennesker, hvilke der da have været til enhver Tid, medens der saa igjen ere Mange, med hvilke man baade ønsker og har Sprog og Begreber tilfælles. Nei, Apostlene stode ene med en Verden mod sig; det var heller ei blot hvad man kalder de Slette, nei, det var den hele Verden, der stod Apostlene imod. Og om deres Forhold til denne Verden maatte de dømme: at det at hudstryges var en Ære, det at forhaanes Noget at rose sig af. Saaledes stode Apostlene ene; for dem var der kun Eet, og som Paulus tilføier: „alt Andet er Tab." Ak, saadanne Ord ere saa ofte gjentagne, og saa ofte eftersagte, at man tilsidst mener, at de ved Gjentagelsens Idelighed passe ind i vort almindelige Omgangssprog, hvad de dog himmelfjernt ikke gjøre; ja, hvor Mange formaae vel at tænke den Frimodighedens seierrige Omvendthed, der ligger i dette Udsagn. Naar et Menneske i Virkeligheden blot er begeistret nok, til villigt at offre Noget for en Sag, saa er det allerede ikke langtfra, at man medlidende anseer ham for en eenfoldig Person, beklager ham som en stakkels Indskrænket. Og dog ligger der i hans Begeistring kun: at han elsker en Sag saa høit, at han for den er villig til at bære Tabet af Andet, af Verdens Goder, af Penge, af Anseelse. Men hvor langt er dog ikke dette endnu fra det Apostoliske! Den Begeistrede anseer jo Besiddelsen af de jordiske Goder for Vinding, om han dog er villig til at opgive den og bære Tabet — det Apostoliske er, at anſee Besiddelsen for Tab. Dersom Nogen er begeistret nok til at anſee alle jordiske Goder for Intet at være, ja, saa er Verden ikke langt fra at anſee en Saadan for affindig. Og dog er denne Begeistring endnu ikke det Apo-

ſtoliſke; thi Apoſtelen regner ikke blot de jordiſke Goder for Intet at være, men anſeer dem endog for Tab. Altſaa, ſom ellers et Menneſke tragter efter Formue, Ære, Anſeelſe, ſaaledes tragter en Apoſtel at undflye diſſe Goder; thi deri ere vi jo Alle enige, Apoſtelen med, vi ville Alle gjerne undgaae Tab — kun er igjen Uenigheden ſaa ſtor, ſom den er mulig, thi vi forſtaae ved Tab lige det Modſatte af, hvad Apoſtelen forſtaaer derved.

Men glædeligt er det dog, ubeſkriveligt glædeligt, at Frimodigheden ſaaledes har Magt til at ſeire, ſaaledes formaaer, tiltrods for Sproget og alle Menneſker, at ſtemple Begreberne og, lad os ikke glemme dette, — med Guddommens ægte Mærke, ſaa det vi, eenfoldigt og klynkende, kalde Tab, er for den ſeierrige Frimodighed Vinding, ſaa det Verden oprørſt kalder Skam er Ære, det Verden barnagtigt kalder Undergang er Seier, ſaa det Sprog en heel Slægt i indbyrdes Overeensſtemmelſe taler dog er bagvendt, og der er kun eet eneſte Menneſke ſom taler det menneſkelige Sprog rigtigt, han, ſom hele Slægten er enig om at ſtøde fra ſig.

Men da det er i Anledning af, og med ſtadigt Henſyn til hine Ord i Apoſtlernes Gjerninger, at vi have fremdraget dette Glædelige, at Frimodigheden ved Gud har denne Magt: ſaa lad os ogſaa ſtræbe at forſtaae Apoſtlene, og hvorledes Apoſtlene forſtode ſig ſelv deri. Thi viſtnok ſkal der tales over ſaadanne Ord, og over ſaadanne Troens Undergjerninger i Frimodighed. Der ſkal tiltrods for al den feige Klogt, der vil lære Menneſkene Udflugter og Beregninger, tales frimodigt og uforbeholdent; thi gudeligt ſkal hver Den være evigt anſvarlig, der underſtaaer ſig at forkynde Verdslighed. Der ſkal tales ſaa det, om muligt, maa gyſe i Enhver, der formaſteligen vil vove ſig ad ſaadanne Veie, men ogſaa ſaaledes, at det forfærdende ſkal minde os Andre om, hvorledes Chriſtendommen har maattet ſtride i Verden, at vi da, hvis i Sandhed blidere Vilkaar undes os, med ydmyg Taknemmelighed maa priſe Gud, men ogſaa ære Apoſtlene paa den rette Maade, ære dem ved uden nogen Fortielſe

oprigtigt at tilstaae, at det er en Udmærkelse for Gud at benaades med saadanne Lidelser, men ogsaa uden nogen Fortielse oprigtigt tilstaae, at Udmærkelsen er en saadan, at Kjød og Blod helst vil være fri derfor. Thi dette er Falskmaal, naar man taler lesende om en Apostels Udmærkelse, ret som var den, liig Penge eller Begavethed, Noget Enhver nok gider have — istedenfor, at den er Lidelsernes Hemmelighed, saa visseligen næsten Enhver vilde betakke sig for at blive dette Udmærkede, naar Betingelsen er, hvad den jo var, for ramme Alvor at blive, hvad en Apostel blev, et „Udskud i Verden, et Skuespil for Verden." Just derfor sige vi, hvad man lærer af Apostlenes Exempel, at Frimodigheden *lidende* formaaer dette Vidunderlige; vil Frimodigheden være handlende formaaer den det ikke. Men Apostlene vare jo ogsaa bestandigt lidende; de havde ikke blot Lidelser, thi det kan den ogsaa have, der er Handlende, men deres hele Fremgangsmaade var en Liden, deres Optræden var en Liggenunder; de prædikede ikke Oprør mod Øvrigheden, tvertimod de anerkjendte dens Magt, men lidende adløde de Gud mere end Mennesker; de fordrede ikke at fritages for nogen Straf, de knurrede ikke fordi de leed Straf, men straffede vedbleve de at forkynde Christum; de vilde Ingen tvinge, men selv undertvungne seirede de netop ved at lade sig undertvinge. Naar Forholdet ikke er dette, kan Frimodigheden heller ikke gjøre Vidunderet; thi det Vidunderlige er netop, at det for Alle seer ud som Undergang, medens det for Apostelen er Seiren. Naar Frimodigheden er mindre, da vil den handle, da vil den have Ret, den vil tvinge Menneskene til at anerkjende det, den kan og vil ikke lidende udholde det Affindighedens Martyrdom, at hvad en heel Verden kalder Undergang, at hvad en heel Verden arbeider paa i den Formening, at det er Undergangen, at det for Troens Hemmelighed med Gud er Seiren, at hvad en heel Verden kalder Skjændselen, og arbeider paa, formenende, at det er Skjændselen, at det for Troens Hemmelighed med Gud er Æren.

„Saa gik da Apostlene glade bort, fordi de havde været

agtede værdige til at forhaanes for Chriſti Navns Skyld." Dette er Apoſtlernes inderſte Overbeviisning i Hjertets Fortrolighed med Gud, det er ikke et kunſtlet Udſagn, ſom naar et Menneſke ſøger at ſkjule Lidenſkabens fortærende Hede under Udtrykkets Kulde. Nei, vi finde i intet Udſagn af en Apoſtel noget ſjendtligt Hensyn til Menneſkene; de ere ſaaledes forligte med Gud, med Tanken om at offres, og ſaaledes ene beſkæftigede med deres Forhold til Gud, at de derover ganſke have glemt Forholdet til Menneſkene. De ſtride egentligen ikke med Menneſkene; hvad Menneſkene gjøre ved dem beſkæftiger dem egentligen ikke, og i det høieſte kun ſom en Anledning til at ſøge ind i Guds-Forholdet, i hvilket de ganſke fortabte ene have deres Liv. Paulus dømmer ikke Kong Agrippa, han angriber ham ikke med ſin Tale, han ſaarer ham ikke med et Ord, tvertimod, han ſkaaner ham, hans Tale er mild og Forſonlighed, naar han ſiger: jeg vilde ønſke, at ikke alene Du, men Alle, ſom høre mig idag, maatte blive ſaadanne ſom og jeg er, undtagen diſſe Lænker. En Apoſtel lider, han ſtrider ikke med Menneſkene; det er ikke fordi han ſtolt og fornemt opløfter ſig over deres Angreb, o, ingenlunde, men det er fordi han alene er beſkæftiget med ſit eget Forhold til Gud. Dette er paa eengang det evig ſikkre Udſpredelſesmiddel under Lidelſe, men ogſaa den høieſte Opløftelſe. Naar hele Verden ſamler al ſin Magt mod en Apoſtel, den kan ikke komme til at ſtride paa lige Vilkaar med ham, thi en Apoſtel har beſtandigt et Tredie, ſom ene og alene er ham Hovedſagen, er ham Alt: Forholdet til Gud. See, at henrettes, menneſkeligt talt, uſkyldig, og dog døe med en Vittighed paa Læberne, det er den ſtolte Seier, det er Hedenſkabets Triumph; og det er ogſaa det Høieſte i Forholdet mellem Menneſke og Menneſke, men vel at mærke, naar Gud er udeladt, naar hele Livet og dets ſtørſte Optrin dog i Grunden er en Leeg, fordi Gud ikke er med i Legen, thi er han med da er Livet Alvor. En Apoſtel derimod udelader alt Andet, glemmer alt Andet, ſeer det ikke, hører det ikke, fornemmer det ikke, men har ene Sigtet paa Gud; og derfor høres hiint ydmyge Ord af en Martyr:

„jeg takker Gud, at det forundes mig, at jeg agtes værdig at blive korsfæstet.“ Saadanne Ord siges ikke for at spotte Menneskene, nei, for denne ydmyge Martyr er netop Menneskene ikke tilstede, han har Intet med dem at gjøre, al deres Ondskab og Vankundighed beskæftiger ham ikke, han forlanger ikke at seire over dem, han vil ikke vise dem, at han dog er den Stærkere, o, nei, han vender sig til Gud, endnu i det sidste Øieblik, ikke uden Frygt og Bæven, om han ogsaa retteligen har fuldkommet sin Gjerning, men da ogsaa med Tillid og Hengivenhed, ydmygt takkende, at han blev agtet værdig til den forsmædelige Død. See, en rasende Mængde flokkes om Martyren; den troer, at det er dem og ham mellem hvem Sagen er, den haaner ham endnu i det sidste Øieblik, og venter da enten at høre Klageskrig eller stolte Ord af den Lidende. Det er skjult for Mængdens Øine, at der er en Anden tilstede, og dog er det saa, Martyren seer kun Gud og taler kun med Gud. Hans Ord, ja de lyde rigtignok som en Spot over den forblindede Mængde, men de ere ikke sagte saaledes, Martyren taler med Gud, han takker, at han blev agtet værdig til denne Lidelse. Og denne Tale gjør Mirakler; han stiger ikke ned fra Korset, men han gjør det endnu Vidunderligere, han skaber ved Frimodigheden Sproget om. Naar Sprogets høieste Udtryk neppe vilde strække til for at betegne denne Martyrs Ufyld, og forsaavidt, menneskeligt talt, hans Fortjeneste, da føler han, netop fordi han ikke har med Menneskene at skaffe, men er for Gud, at han slet ingen Fortjeneste har, han sønderriver sit Regnskab i Forhold til Menneskene, han skjenker dem al deres Uret, og han takker ydmygt Gud; som vi Andre takke for de gode Ting, saaledes takker han for den Naade at blive korsfæstet. Vidunderlige Sprog, vidunderlige Ophøiethed, paa Høiden ligesom af Affindighed at have denne Frimodighed! Thi, m. T., betænk det dog, hvad det vil sige, at takke Gud for den Naade at blive korsfæstet! Og vi, vi, som klynke og klage, naar Verden gaaer os lidt imod, vi, som have travlt for at faae Ret, ere stolte af at have Ret, vi, der altsaa, hvis vi ville være ærlige, maae til-

ſtaae, at vi ere ikke langt fra at kalde en ſaadan Tale Affindighed!

„Saa gik da Apoſtlene glade bort", efter at de vare blevne hudſtrøgne. De vare virkeligen glade, det var ikke et paataget Væſen, ſaa længe Verden ſaae derpaa, de gjorde ikke ſaa for at viſe Verden, hvor dybt de foragtede den. Nei, de vare virkeligen glade, ja aldrig har nogen Pige været gladere paa Trolovelſes-Dagen, end Apoſtlene vare det paa Hudflettelſens Dag og paa enhver ſaadan Dag, der for dem var en Trolovelſens Dag med Gud. Den, der vedkjender ſig en ſeirende Anſkuelſe, han er jo glad paa Seirens Sag, ikke blot for Seirens Skyld, men fordi Seiren er ham en Stadfæſtelſe, at han virkeligen gaaer ad den Vei, han meente at gaae, fordi nu Det er indtraadt, ſom han ventede. Men Den, der vedkjender ſig en ſtridende Anſkuelſe, han er glad paa Forfølgelſens Dag, thi nu indtræder jo Det, han maa vente, dette er i Overensſtemmelſe med hele hans Anſkuelſe. Seiren er i det første Forhold ikke en tilfældig Lykke, men det Væſentlige, og i det andet Tilfælde er det det Glædelige, at Lidelſen kommer ikke ſom en tilfældig Ulykke, men ſom det Væſentlige. Hvis Seieren udeblev for hiin Første, vilde han vel ſøge Feilen hos ſig ſelv; hvis Forfølgelſen udeblev for den Sidſte, vilde han vel ſøge Feilen hos ſig ſelv. Dette er ſaare let at forſtaae for Enhver, der blot har Foreſtilling om, hvad det er, at have en Anſkuelſe af Livet og at leve i Kraft af den, og derimod ikke er vant til at leve paa en Narreſtregs Viisſe. Og nu en Apoſtel! Han havde ſeet den Hellige blive korsfæſtet, han havde ſeet hele Verdens Ondſkab og Fordærvethed gjort aabenbare, da Herren og Meſteren blev forhaanet: med dette Indtryk gik Apoſtelen ud i Verden. Forſøg det da, om det er Dig muligt, at tænke det anderledes, end at denne Mand maatte ønſke, at den ſamme Verden vilde behandle ham paa ſamme Maade, at denne Mand maatte mistrøſtigt og dybt bekymret have anklaget ſig ſelv, hvis han ikke blev forfulgt, medens han kun kunde befrygte Ret, om det dog ikke ſkulde være for ſtor en Ære at blive korsfæſtet! Forſøg det, tænk Dig,

at Den, som skulde forkynde Verden dette Budskab om, at den Hellige var bleven korsfæstet som en Forbryder mellem to Røvere, at denne Mand var klædt i Purpur og Herlighed, at denne Mand var i Besiddelse af alle Verdens Goder, denne Mand, som skulde forkynde en Korsfæstets Lære om, at hans Rige var ikke af denne Verden; forsøg det, hvis Du ellers blot kan holde Forsøget ud, hvis det ikke forbyder sig, fordi den blotte Tanke om noget Saadant lyder som en formastelig Spot over en Apostel. Men saa er det jo i sin Orden, at Apostlene i sand Oprigtighed for Gud vare glade ved at være blevne hudstrøgne. Eller tænk Dig, at den apostoliske Forkyndelse af Christendommen hurtigt havde, som det hedder, seiret, at en Apostel kunde have oplevet den Fare, hvori sildigere Slægter forsøges, at Magt og Herlighed og Vælde bødes dem — ikke for at lade være at forkynde Christum, men for at forkynde ham: mon egentligen en Apostel kunde have villet overtale sig til at forstaae dette, mon det ikke vilde have været ham ubegribeligt, at Herren og Mesteren skulde behandles som en Forbryder, og Discipelen, „der jo ikke er over Mesteren", komme til Ære og Værdighed! Mon overhovedet en Apostel nogensinde vilde have forandret sig saaledes, at han, istedenfor at vedkjende sig en stridende Anskuelse af Livet og Christendommen, havde vedkjendt sig en seirende? Thi den seirende Anskuelse antager, at de Fleste, at Menneskenes Mængde i Gjennemsnit er af Sandheden; just derfor er det et Kjendetegn paa, at man er fortrinlig god, at man har Magten og Æren. Men den stridende Anskuelse lærer, at det Gode maa ligge under, og derfor blive dets Tjenere forfulgte, forhaanede, behandlede som Forbrydere eller som Daarer — ak, og just derpaa kjendes de, ak, og just derfor ville de ikke have Magten og Æren, thi deri ligger en usand Indrømmelse i Forhold til deres Anskuelse. Kun Den kan frimodigt være i Besiddelse af Æren og Magten, der holder sig overbeviist om, at Slægten i Gjennemsnittet er god, hvad jo ogsaa til sin Tid kan være Sandhed, saa det igjen bliver Kjendet paa Hidsighedens usunde Overdrivelse, ikke at ville have Æren og Magten, naar man fortjener at have den.

Apostlene vare glade ved at være blevne hudstrøgne, og de vare det i Oprigtighed. De have maaskee ogsaa tænkt paa hine Ord: ethvert Offer skal saltes. Der er en Fare, som Apostlene maaskee mindre vare udsatte for; thi i hine Tider gjaldt det da om Strid paa Liv og Død hver Dag og hvert Øieblik. Dog, lader os tænke denne Fare, for bedre at forstaae Apostlenes Glæde ved at forhaanes og forfølges. I fredeligere Forhold, naar Alt synes saa betrygget, naar Menneskene sige Fred og ingen Fare, naar Timeligheden ligesom bliver en Fortryllelse: da ligger den Fare kun altfor nær, at baade et Menneske selv er tilbøielig dertil, og at Andre hjælpe ham dertil, til at tage Aanden forfængeligt. Saa vil man, som det hedder, beundre Den, der er begavet, beundre hans sjeldne Fortrin, man vil glemme, at det er Alt Guds Gave, og hjælpe den Benaadede til ogsaa at glemme; saa tager man Ære af hinanden, leger Forundrings-Legen, og tosser beundret eller beundrende Livet hen i Slendrian, der gjør Tilværelsen usmagelig, fordi den er uden Salt, og som Slikkerie, fordi den er uden Alvor. Tænk Dig, hvis en Apostel havde oplevet noget Saadant, hvis han, der vistnok var høitbetroet som intet Menneske nogensinde har været, men som ogsaa bestandigt ydmygt forstod, at han for Gud var Intet, hvis han havde opdaget, at man vilde tage den ham betroede Naadegave forfængeligt og hjælpe ham til det Samme, vilde male ham ud i Purpur og Stads, og glemme Gud: men han ikke med hellig Vrede vilde have sønderrevet disse Fille-Lænker, men han ikke med Veemod vilde tænke paa den Glæde han fornam, da Tilværelsen havde Fynd og havde Smag, da en Apostel glad gik bort efterat være hudstrøgen, og i Sandhed maatte være glad derved!

Vi have nu betænkt det Glædelige, der ligger i, at Frimodigheden har denne Seierens Magt; vi have tillige mindet om, hvorledes Apostlene forstode sig selv i denne Tanke. Vi tør ikke forholde Nogen den Glæde, den seierrige Glæde, som er indeholdt i hiin Tanke, vi tør ikke fortie, at Frimodigheden har denne Magt. Men vi have heller ikke løst henkastet et løst

Ord, vi have tvertimod efter Evne til Glæden føiet de alvorlige Betragtningers Tyngde, for om muligt at holde igjen. Thi denne glædelige Tanke er ikke som et saakaldet uskyldigt Lægemiddel, hvilket kan bruges paa enhver Maade uden Fare, og bruges mod en let Forkølelse; men den er som det stærke Lægemiddel, hvis Anvendelse ikke er uden Fare, men hvis rette Anvendelse ogsaa er frelsende fra en Sygdom indtil Døden. Sjeldent vil det vistnok blive Tilfældet i vore Tider, at et Menneske i Sandhed tør sige, at han lider for Christi Skyld, vi anbefale gjentagende den Sindighed, som betænker, at man dog ikke ligefrem tør beraabe sig paa Apostlenes Forhold til en hedensk Verden. Men bliver end dette det sjeldnere Tilfælde, saa kan det derimod ofte hænde, og det kan hænde ethvert Menneske, hvis han da ikke vil „unddrage sig til sin egen Fordærvelse", at han kan komme til at lide for en Overbeviisning. Men man kan ikke retteligen stride denne Overbeviisningens Strid uden Frimodighedens Bistand. I Forhold til som Faren er, gives, det er vort Haab og vor Tro, ogsaa Frimodigheden fra oven; men selv i de mindre Farer behøves dog Frimodigheden. Og derfor, hvo Du end er, hvis Du har Noget, som Du kalder Din Overbeviisning (ak, og det var jo sørgeligt, om Du ikke havde det), og hvis det fordres af Dig at stride for den: da søg ikke Verdens og Menneskenes Bistand. Thi denne Bistand er dog forrædersk, stundom saaledes (og dette er endda ikke just det Farlige), at den skuffer og udebliver i det vanskeligste Øieblik, men ogsaa stundom (og dette er det i Sandhed Farlige) saaledes forrædersk, at den, naar den kommer rigeligt, qvæler den gode Sag; thi som maaskee mangen Sag er bleven tabt fordi Verdens Bistand udeblev, saa er ogsaa mangen Sag fordærvet, fordi Verden fik Lov at hjælpe med. Nei, søg Frimodigheden for Gud. Dersom Du maaskee lider for en Overbeviisning, eller Du bereder Dig til at lide for en Overbeviisning, eller Du med Alvor betænker, hvad der kan hænde et Menneske: da glæd Dig et Øieblik ved dette Glædelige, der var denne Tales Gjenstand; men tag saa ikke feil, forlyst Dig ikke ved det Glædelige, stræb hellere

ret i Alvor at vinde Frimodigheden for Gud, saa kommer det Glædelige endnu rigeligere til Dig. En Overbeviisning er ikke Noget man skal haste med at bringe ud i Verden: ak, der er megen Forvirring og stor Skade afstedkommet, fordi en Umoden har bragt en umoden Overbeviisning ud. Nei, lad kun Overbeviisningen voxe i Stilhed, men lad den voxe sammen med Frimodigheden for Gud, da skal Du vel, i hvad Fare der end skal times Dig, forvisses om, hvad Frimodigheden formaaer. En Glød i nogle Høvlspaaner slukker man med et Glas Vand; men naar Ilden har faaet Tid til langsomt at bespænde hele Huset, og den nu med et dybt Suk (saa er det i Billedets Virkelighed, saaledes ogsaa i den ved Billedet betegnede Aandens Virkelighed) paa eengang slaaer ud i Flammer — da siger Brandfolket: her er Intet at gjøre, her har Ilden seiret. Sørgeligt er det jo, naar Brandfolket siger: her har Ilden seiret; men glædeligt er det, naar det er Overbeviisningens Ild, der har seiret, og Fjenderne sige: her er Intet at gjøre. Har nemlig Overbeviisningens Ild faaet Tid til langsomt at bespænde et Menneske, indtil den, naar Øieblikket er der, med et dybt Suk paa eengang giver sig Frimodighedens Luft i Flammer: da formaaer Frimodigheden lidende (og dette er jo ogsaa i en vis Forstand et lidende Syn, naar Nidkjærhed for en Overbeviisning som en Ild fortærer et Menneske) at tage Magten fra Verden, og har Magt at forvandle Skam til Ære, Undergang til Seier.

Saa lader os hver især holde fast ved dette Klenodie, ved Frimodighedens glade Tanke, at Ingen tager Frimodigheden fra os, selv om vi villigt indrømme, at vor Strid i Verden kun er en ubetydelig Sag i Sammenligning med hine Herliges, der forsøgtes i de første Afgjørelser — medens det dog sandeligen ingen ubetydelig Sag er, om vi, i vor ubetydelige Strid, tabte Frimodigheden.

Tillæg

til VIII. Bind.

Textkritisk Anhang ..... S. 3— 7.
Anmærkninger..... - 8—18.

Textkritisk Anhang.

En literair Anmeldelse.

A = Originaludgaven, M = Forfatterens egenhændige Manuscript, hvorefter A er trykt (det er sammensat af to Stykker, skrevne til forskellige Tider), C = Concepten (der delvis foreligger i to Former).

S. **13** L. **4** Opfyldelse,] M, Opfyldelse A. — S. **13,25** Menneske] M, Menneske, A. — S. **13,34** Afskeden,] AM, Afskeden, saa C. — S. **14,9** Menneske] M, Menneske, A. — S. **15,12** Smule] smule M(?)A (C mangler). — S. **16,12** Foran er et Komma C, men smlgn. L. 23, hvor C imidlertid mangler. — S. **17,12** Almene-Paradigmatiske] M, Almene—Paradigmatiske A (L. 13 Almene-Paradigmatiske M, Almene-|Paradigmatiske A). — S. **17,22** Bro"] M, Bro A. — S. **18,1** været] M, været A. — S. **22,18** Livs Erindren] M, Livs-Erindren A. — S. **22,22** hver] AM (C mangler). — S. **26,26** i] M, i|i A. — S. **26,27** Enkelte søge] M, Enkelte, søge A. — S. **27,33** staaer] M, staae A. — S. **28,12** Upassende] AM (C mangler). — S. **29,4** Høiesterets-Advokat] C (to Gange), Høiesterets Advokat AM. — S. **29,12** Disputer] M, Desputer A. — S. **29,19** Fransmændene] M, Fransmænde A. — S. **29,26** Claudine,] M, Claudine. || A. — S. **29,29** 159] C, 159. AM. — S. **29,31** Cl.s] Cl.s M (somaltid), Cl.s. A. — S. **33,4** W.s] W's A, Ws M, W.s C. — S. **33,9** Coquetterie] M, Coquetteri A. — S. **33,18** Madame] M, Madam A. — S. **36,9** Totalitet,] AM, Totalitet C (aabenbaret hører til Totalitet). — S. **37,16** Forkjerlighed] M, Forkjærlighed A. — S. **37,18** Nutiden] M, Nutiden, A. — S. **37,20** Waller] M, Walter A. — S. **37,23** den] M, det A. — S. **37,37** W.s] Ws M, Ws. A. — S. **38,1** W.s] Ws M, Ws. A. — S. **38,16** Deel;] AM, Deel, C. — S. **38,20** riig] M, rig A. — S. **38,22** v.;] M, v. A. — S. **41,9** W.s] Ws M, Ws. A.

— S. **41,10** : og] M, og A. — S. **41,31** her] M, har A. — S. **42,17** W.] M, W A. — S. **42,20** vildledt] M, vildtledt A. — S. **42,22** eengang] M, engang A. — S. **42,26** Fortjeneſten] M, Fortjeneſtens A. — S. **44,27** paa] M, paa, A. — S. **44,29** kunde] AMC; der menes kunne. — S. **44,34** til] M, til, A. — S. **46,20** i en proſaiſk Tid havde hun udaandet og giftet ſig] klarere i C: i vor Tid havde maaſkee hendes Romantik udaandet i Proſa. — S. **47,4** Udſendingene] M, Udſendingerne A. — S. **47,24** uno] M, une A. — S. **48,16** Noget] AMC (ɔ: noget). — S. **49,31** Noget] M (ſidſt i en Linie) A, ɔ: Noget,. Luſard,] AMC. — S. **51,21** Yderſte] A og ſidſt i en Linie MC. — S. **51,24** at den] AM, at denne C. — S. **51,33** Utilladelige] M?, utilladelige A. — S. **52,17** derom] A; i M følger endnu: En omhyggelig Critik vilde let indſee, at dette var dens Opgave. Og medens Forfatteren maaſkee har ſkadet Bogen ved for hurtigt at gjøre overfladiſke Mennesker critiſke og iſtand til at have Noget at løbe med, faa har han gjort lidt Uret mod en mulig Critiker. — S. **52,30** opkaſtes] M, oplyſes A. — S. **53,4** intet Mindre] AM (C mangler), ɔ: Intet mindre. — S. **53,16** ſand.] A; i M følger endnu (jmlgn. S. 53 Anm.):

— Endnu et Enkelt vil jeg nævne, der idetmindſte paa mig har gjort et forſtyrrende Indtryk. Det er en lille Epiſode i Claudines Reiſe ud paa Landet: Træt af at bære den Lille uden at kunne faae Nogen vækket er hun falden i Søvn paa et Knippe Straa i en Lade, med den Lille: og Bønderne ſtaae forundrede, og troe — det er Madonna. Forunderligt! Derſom man vilde forvandle Situationen til Opgave for et Malerie, eller man vilde lade den være et Malerie og nu tænke ſig, at man læſte i Katalogen: ſjellandſke Bønder, ſom med Forundring troe at ſee Madonna ſovende i en Lade — ſaa fremkommer ſtrax den comiſke Virkning. Situationen ſelv kan være maleriſk: den ſovende Claudine med den Spæde, Modſætningen mellem hendes Skjønhed og Natteleiets Ringhed, Modſætningen mellem den Sovendes Tryghed og den Uro ſom uvilkaarligt griber Betragteren, da han ſtrax aner et ſærligt Sammenhæng, Hunden ved Claudines Fødder ſom Troſkabens Symbol. Saa ſtaaer Solen op; uvidende om hvad der er ſkeet i Natten, lyſer den med en landlig Sommer-Morgens Fred over Marken og Hytten, og vækker de Sovende. Saa ſtaaer Bondemanden op, gaaer ind i Laden og ſeer med Forundring — ſaa komme de Andre til og ſee med Forundring ikke uden en vis Ærbodighed den ſovende Claudine. Her er det af Forfatteren ypperligt henkaſtede Billede færdigt — et Ord om Madonna, ſaa er Tonearten for høi, for ſentimental, og for ſydlandſk. — S. **56,30** viede] AM, og overgav C (ſom i det hele her er afvigende); maaſke

og) viede. — S. **57,4** ecclesia] M, ecclessia A. — S. **57,31** Dette,] A, Dette M. — S. **58,18** et] M, eet A. — S. **58,29** Compositions-Menneſker] M?C, Compositions Menneſker A. — S. **60,10** Fruen] M, Fruens A (Hendes Forhold til de quindelige Figurer i Novellen er . . . iſær fortræffelige: Hun Repræſentations-Moderlighed C). — S. **60,19** om] om, AM. — S. **60,20** ,saa] ſaa AM (Parentheſen er ſenere indføjet). — S. **62,2** pſychologiſk conſequent] C, pſychologiſk-conſequent AM. — S. **63,1** Tvivlen] M, Tvilen A. — S. **63,21** Sjel] M, Sjæl A. — S. **64,34** Luſard] M, Luſard, A. — S. **66,1** Pige f. Ex.,] M, Pige, f. Ex. A. — S. **67,1** Form,] M, Form; A. — S. **67,27** voldſom,] C, voldſom AM. — S. **69,21** tvinende] MC, tvivlende fornem A (i M er tvinende utydeligt ſkrevet; K. har, da han gjorde M trykfærdigt, læſt det ſom tvivlende og ovenover tilføjet fornem). — S. **69,23** Erfarings-Forſtandighed] M, Erfarings Forſtandighed A. — S. **69,24** Tuſind og Een Nat] 1001 Nat MC, Tuſind og Een-Nat, A. — S. **70,35** afgjørende] M?C, Afgjørende A. — S. **71,18** Madame] M, Madam A. — S. **72,12** væſentlig] M, væſenlig A. — S. **72,17** Modſigelſens Grundſætning] C, Modſigelſens-Grundſætning MA. — S. **72,33** Anſtrengelſe] A, Anſtrængelſe M. — S. **77,14** hver-anden] hver|anden M, hver anden A. — S. **78,34** farevarslende] C, farevardslende MA (og en anden Concept). — S. **81,11** Pietetens,] C, Pietetens M, Pietetens A. — S. **81,21** Folk;] M, Folk: A. — S. **81,23** det] CM, Det A. — S. **81,24** Seddel-Pengenes] M, Seddel Pengenes A. — S. **84,22** Reflexions-Spænding] C, Reflexions Spænding MA. — S. **86,34** afmattes,] afmattes, ſaa M, afmattes; A. — S. **88,15** hiin] M, hin A. — S. **90,8** f. Ex.] fE M, f. Ex., A. — S. **90,17** Dalai] M, Dalei A. — S. **91,24** Maximum] M, Maximun A. — S. **92,28** frigjøre] M, frigiore A. — S. **93,12** uindſkrænkede] MA (C mangler); der menes indſkrænkede. — S. **93,29** Paral-lellogram] A, Paralellogram CM, ɔ: Parallelogram. — S. **93,31** igjen] M, igien A. — S. **96,20** iſtedenfor] M, iſtedetfor A. — S. **96,25** maaſkee,] C, maaſkee MA. — S. **98,6** Individualitets-Concre-tioner] M, Individualitets Concretioner A. — S. **100,29** Øieblikke] M, Øieblik A. — S. **101,18** egentlige] M, egentlig A. — S. **102,8** Noget] M, noget A. — S. **102,25** Bedre] M, bedre A. — S. **102,26** Morſkaben] A (ſml. L. 24), Moſkaben M (ſml. S. 103,3). — S. **103,6** holder] M, havde A. — S. **104,26** Modſigelſens-Grund-ſætning] MA og begge C. — S. **107,31** Schawl] M?C, Schavl A. — S. **108,15** privat-offentlig] M, privat-offenlig A. — S. **109,16** „for] M, for„ A. — S. **111,5** Diſtinktion] C, Diſtinction MA. — S. **111,11** Abſtraktion] M, Abstraktion A. — S. **111,14** Flygtige)], M, Flygtige), A. — S. **111,16** raiſonere] MA og begge C, ɔ: rai-

ſonnere. — S. **111,19** Individualitets-Fuldblodighed] M, Individualitets Fuldblodighed A. — S. **111,27** man ſtriver] M, man ſtrider A. — S. **114,28** enerverer] C, enervererer MA. — S. **116,6** Generationen,] M, Generationen A. — S. **117,1** Afſkeed] M, Afſked A. — S. **118,31** været] M, være A. — S. **118,32** Tidsalderne] A, *rettet fra* Tidsalderen M. — S. **119,32** det] des A. — S. **119,34** cfr.] cſr. A (M *mangler*). — S. **120,34** Opmærkſomhed] M, Opmærkſomheden A.

Opbyggelige Taler i forſkjellig Aand.

A = Originaludgaven. M = S. K.'s egenhændige Manuſkript.

S. **141,17** Væſen),] M, Væſen). A. — S. **142,16** anden] MA. — S. **143,5** Erfaringen,] M, Erfaringen A. — S. **147,25** Angeren] M, Angren A. — S. **157,13** danne] M, dannede A. — S. **177,15** „derſom";] M, „derſom; A. — S. **183,28** en Levende] M, Levende A. — S. **186,1** umulig] M, umuelig A. — S. **189,5** Veien,] M, Veien; A. — S. **198,22** der] M, det A. — S. **203,31** tankeloſt; men det er] M, tankeloſt men det A. — S. **203,34** langſomt] M, langtſom A. — S. **213,23** frugtesløs?] M, frugtesløs! A. — S. **214,13** Skjærv,] M, Skjærv A. — S. **214,18** fornemt] M, fornem A. — S. **228,28** ham] M, han A. — S. **234,31** muligen] M, muetigen A. — S. **239,27** Barndommens] M, Barndommes A. — S. **240,23** leve:] A, leve; M. — S. **241,22** ſtaaer op] M, ſtaaer, op A. — S. **241,33** ville lide] M, lide A. — S. **242,34** ret at ſee] M, det at ſee A. — S. **242,34** det jordiſke] M, ret jordiſke A. — S. **246,17** viſt nok] viſtnok MA. Concepten har ikke disſe Ord. — S. **248,26** ſige:] M, ſige; A. — S. **257,13** ham] M, han A. — S. **259,3-4** Forfærdelige] M, Færfærdelige A. — S. **263,11** Oldtiden] M, Oltiden A. — S. **263,12** Oie] M, Oiet A. — S. **266,33** ham?] M, ham. A. -- S. **271,27** anſvarlig] anſvarligt MA. — S. **284,3** Dig;] M, Dig i A. — S. **284,8** Eet; i] M, Eet, ; A. — S. **293,13** om efter] om MA. — S. **292,15-16** egentligen] M, egentligen A. — S. **298,34** Menneſke.] M, Menneſke A.— S. **299,1** det] M, de- A. — S. **301,17** maaſtee] M, maaſke A. — S. **303,15** formeentlig] M, formeentlige A. — S. **305,22** man, ikke] M, man ikke, A. — S. **313,15** ſelv om] M, ſelv, om A. — S. **317,2** længere] M, længer A. — S. **321,1** for at betragte] A, for ret at betragte M. — S. **323,15** paa] M, derpaa A. — S. **336,26** Menneſke] M, Meneſke A. — S. **340,16-17** Nødvendigheden, og har intet Valg.] A, Nødvendigheden. M. — S. **340,18** maa] M, maaa A. — S. **341,3** Hviid] M, Hvid A. — S. **342,24** Hviid] M, Hvid A. — S. **342,25** Hviid] M, Hvid A. — S. **342,26** Hviid] M, Hvid A. —

S. **343,22** Menneſkes] Menneſkets MA. — S. **359,27** Live] M, Liv A. — S. **369,7** der er et] M, der et A. — S. **372,32** Menneſtes] M, Menneſkets A. — S. **387,6-7** halvfjerdſinsthve] A, halvfjerſinstive M. — S. **391,31** ſkulle] ſkulde MA. — S. **413,29** dernæſt] M, dernæſt A. — S. **416,13** Hedenſkabet] M, Hedenſkaben A. — S. **426,9** har ikke forladt] M, har ikke har forladt A. — S. **432,3** i Forhold] M, i i Forhold A. — S. **446,8** Trængſelen] M, Trængslen A. — S. **447,10** Trængsler] M, Trængſeler A. — S. **452,23** Kjendſkab] M, Kundſkab A. — S. **457,21** Formaalet, Det, ſom] Det, ſom A, Formaalet Det, ſom M. — S. **460,32** hores] M, haves A. — S. **462,5** Trængsler] M, Trængſeler A. — S. **463,28** ved Lidelſen] M, med Lidelſen A. — S. **465,12** engang] M, eengang A. — S. **470,34** høieſte] M, høiſte A. — S. **477,10** ventet at] M, ventet i at A. — S. **477,34** der kun] M, kun der A. — S. **480,34** maa] M, bedre maae A.

Anmærkninger.

En literair Anmeldelse.

S. 10 nordiſk Literaturtidende] Af Nordiſk Literatur-Tidende udg. af Gisdwad og Ploug, udkom der kun 1 Bind (Kbhvn. 1846), 408 Spalter i lille Folio, meſt Anmeldelſer, hvoraf mange ivenſke.

S. 12 „en vildfarende Stjerne"] Judas' Brev 13.

hiin ny Pharao] 2. Moſebog 1,8.

S. 14 Heliogabal] Om denne romerſke Kejſer (218—22, fortælles Ael. Lampridius 32), at han undertiden en hel Dag udelukkende ipiſte Strudſe.

ſocratiſk at frygte for at blive bedragen] Se Anm. til VI. Bd. S. 333.

Forvirrede] I Manuſcriptet ſtod oprindeligt: Infuſions-Dyr derfor: Rore i Affaldet.

det Socratiſke] Sokrates ſkal have ſagt om Heraklits Værk, at hvad han forſtod deraf var godt, ſaaat han antog det ſamme om det, han ikke forſtod (Diogenes Laërt. II 22).

S. 16 „een i Alle"] Hentydning til Hverdagshiſtorien med denne Titel.

S. 17 „Sagtmodighed vorde vitterlig"] Paulus' Brev til Philippenſerne 4,5.

Af en endnu Levendes Papirer] De anførte Ord ſtaar S. 10.

S. 18 tro over Lidet] Matthæus 25,21.

lokke] o: logge. Sml. III. Bd. S. 199 Anm.

S. 19 stricte sic dicta i ſtrængeſte Forſtand.

S. 20 en ſtille Aands oiv.] Peters 1. Brev. 3,4.

Snart i tyve Aar] „En Hverdags-Hiſtorie" udkom 1828.

S. 21 „Flyvepoſtens"] „En Hverdags-Hiſtorie" ſtod oprindeligt i „Kjøbenhavns flyvende Poſt" 1828 Nr. 69—76 under Mærket „Jota", ligeſaa flere af de følgende Noveller.

S. 23 stricte sic dictus i strængeste Forstand.

S. 26 eo ipso] med det samme, i sig selv.

S. 28 cito citissime] (hurtigt, hurtigst) skrev man tidligere paa Ilbreve („med størst mulige Hurtighed").

Det Første jeg har skrevet] Af en endnu Levendes Papirer, 1838 (sml. ovenfor S. 17); deri om Hverdagshistorierne S. 7—15.

Wallers] I Novellen skrives, ogsaa i Originaludgaven, dette Navn altid Valler.

S. 29 hvem Tidens osv.] Skrifter af Forfatteren til „En Hverdags-Historie" 1849—51 (efter hvilken Udgave der citeres i de følgende Anmærkninger), XI S. 6: „du er jo rigtig bleven vranten og vanskelig for Tiden." „Det kan vel være, det kommer af Tidens Vanskeligheder."

p. 79] (i Udg. fra 1851 S. 56) „Man kunde vistnok uden Ubilligbed sige, at den stakkels Claudine var noget nær et Offer for Tidsalderens gængse Ideer."

p. 159] (Udg. 1851 S. 111) „Din ungdommelige Begeistring . . . . er du bleven tro paa en skjønnere Maade end Tiden og vi Andre."

Forordet] „hvad jeg vilde kalde den huuslige Reflex deraf, den Virkning, som det har udøvet i Familielivet" (Skrifter af Forfatteren til „En Hverdags-Historie" XII S. 215).

S. 30 p. 20] Udg. 1851 S. 15.

p. 99] = S. 70 (skal med Troskab forsone . . . . letsindigen).

S. 31 „fin Husbond og fin Ære tro"] sml. To Tidsaldre S. 101: „For Verdens Øine er din Fødsel betegnet med Vanære, din Faders Navn kan du ikke bære . . . . Men din Moder var tro til Døden mod ham og mod dig."

S. 32 franske Sang] af Florian, anført i To Tidsaldre S. 120 (som ikke mere vender tilbage for de Elskende, saaledes som det vender tilbage for Naturen).

„hvor de to store" osv.] To Tidsaldre S. 123 (over den hvide Marmorsteen, som bedækker den Grav, hvor de hvile forenede i Døden som i Livet).

S. 33 „Advocat for" osv.] To Tidsaldre S. 161: „jeg mærker, at Advocaten endnu spøger i mit Hoved, og at jeg drømmer, jeg staaer i Skranken som Defensor for det forsvundne Aarhundrede." „Eller som Actor mod det nærværende."

S. 34 De tre anførte Scener findes S. 41, S. 114 ff., S. 197 ff. (Nr. 2 foregaaer dog ikke i en Løvhytte).

S. 35 1ste Deel Pag. 55] i Udg. 1851 S. 40 (kunde September

vel fortjene, at den fremfor Foraars-Maanederne fik Navn af Kjærlighedens Aarstid).

Ferdinand B. siger osv.] S. 198.

S. 36 ifølge Fororbet] „Den Gjenstand, jeg har villet behandle, er ikke de store Begivenheder" osv. (Skrifter af Forfatteren til En Hverdags-Historie XII S. 215).

S. 37 eet eneste Sted] S. 177 ff. Den anførte Ytring af Dalund S. 160.

S. 38 deus ex machina] en Gud paa en (Theater-) Maskine. En saadan optræder undertiden ved Slutningen af de græske Tragedier for at løse den dramatiske Conflict.

S. 39 „Hjerte bankede" osv.] dette siger Alkibiades om sig selv i Platons „Symposion" 215 e. Korybanterne er Kybeles Præster, som ved hendes Fester bragte sig i Ekstase ved Musik.

S. 40 der slet Intet have hvad o: der slet ikke har noget, som.

S. 41 „seer ud som En" osv.] S. 131 (en hed Dag).

hvor hun træder op] S. 152.

Festligheden] S. 21. De i Anm. antydede Scener findes S. 17, 20, 138, 145 ff.

S. 42 p. 262] i Udg. 1851 S. 182 ff.

Justitsraad W. endog siger] det er Grosserer Valler, der siger: „Det er infame Ord, du siger" (S. 8).

Scenen i Løvhytten] det er i Luisards Værelse (S. 37 ff.); sml. ovenfor S. 34.

Scenen i anden Deel] S. 138.

S. 43 decorum Sømmelighed.

S. 44 fremstilles] S. 38, S. 27.

S. 45 ingen Hævd osv.] sigter til den Regel i Romerretten, at Hævd ikke kan vindes paa stjaalet Gods.

dømmer jo ogsaa Nutiden] Commerceraadinde Valler S. 168 ff.

at opfatte Reflexen osv.] se ovenf. Anm. t. S. 29.

S. 46 at en ung Pige osv.] dette fortælles om Madam Valler og Dalund S. 38.

S. 47 Taknemlighed „for alt det Gode" osv.] S. 19, hvor dog de citerede Ord ikke findes nøjagtigt.

bøier Knæet osv.] ved Afskeden S. 47.

uno tenore uafbrudt.

hiin bevingede Gangers] Pegasus.

S. 48 hans som Olding osv.] S. 169.

synes at frygte osv.] S. 26.

S. 49 den store Digters] Oehlenschläger, se II. Bd. S. 157.

troer ham dræbt] som Claudine om Lusard S. 31 ff.
naive Uvidenhed] se f. Ex. S. 53, S. 55.

S. 50 i en af sine Replikker] S. 46.
vilde endog hun osv.] sml. Claudines Ord S. 86.
p. 37] i Udg. 1851 S. 27, hvor hun siger dette og det nedenfor anførte om sig selv.

S. 52 ved et Forord osv.] se Skrifter osv. XII S. 216 ff. (med et Citat af Mérimée om Sammenligningen af forskjellige Tidsaldres Sæder).
ymtet derom] se Textkritisk Anhang.
En fjantet og dertil halvfuld Baron] S. 107 ff.

S. 53 gjøre hende modbydelig og ækel o: vække hendes Modbydelighed og Væmmelse.
ikke sand] herefter er udeladt en Side af Manuscriptet, se Textkritisk Anhang; den er først strøgen i Correcturen, da Sætteren i Manuscriptet har skrevet „p. 49/4" ved „saadan S. 54,4, medens i Originaludgaven S. 49 begynder med „(Inder)lighed S. 54,31.
Mariane] til det følgende sml. Novellen S. 135, 137, 143.
uforkrænkelige Væsen] se ovenfor Anm. til S. 20.
i Entreen osv.] se S. 136.

S. 54 „saadan lille Gravsø"] „en lille Gravsø" S. 155.
en gammel Forfatter] Ammianus Marcellinus XXIII 6,86.
privatissime ganske privat.

S. 56 „Heller ikke giver jeg" osv.] S. 190.
„de stille Dyder"] sml. S. 151: den stille, ubemærkede Virksomhed, hvormed Mariane vidste at ordne Alt.
Caesar] hans Ord til Brutus hos Suetonius, Caesar 82; det øvrige ligner mere Plutarchs Skildring (Caesar 66).
p. 269] i Udg. 1851 S. 188.

S. 57 ecclesia pressa betrængt (forfulgt) Kirke.

S. 58 referre pedem trække Foden tilbage, vige.
Interim Frist.
guldindvirkede Paaklædning] se ovenfor S. 41.

S. 59 vove Noget i Tillid osv.] S. 152, 171.
Jacob] Jacobs Brev 4,8: luttrer Hjerterne. I Tvesindede.
Scenen i Commerceraadens Huus] S. 162 ff.
offentliggjøre Cabinettets Hemmelighed] S. 166 ff.

S. 60 „Persons-Anseelse"] S. 150.
kjed af hende] derover klager Colette S. 145.
Plinius] Breve I 22,5.

omnia ad conscientiam osv.] alt (maalt) efter den gode Bevidsthed, intet efter Skinnet.

S. 61 p. 216] i Udg. 1851 S. 151.

der ikke vil lade sig henrive] S. 7.

S. 62 valore intrinseco efter indre Værd.

mildere] sml. S. 150 ff.

S. 63 mod Tvivlen osv.] S. 166.

forunderlige Høitidelighed] S. 163.

reist baade i den gamle og den nye Verden] S. 126.

Den Idee osv.] S. 129.

S. 64 om dog Sjelen o: om end Sjelen.

Johannes Milner] S. 125.

med det Onske] S. 127.

S. 65 noget Uddød osv.] Milner (S. 126) bruger disse Ord om de „græske, orientalske og americanske Lande", Lusard har besøgt.

en eneste Replik] i Manuscriptet staar i Randen: p. 243. Der menes Lusards Ord til Fru Valler S. 169 i Anledning af hendes affejende Dom om Hertz' „Svanehammen" og dens Uforstaaelighed: „Det beviser, at Forfatteren maa selv være for meget Svane til at svømme i et Gadekjær."

ligger i dens Forhold o: i Replikens Forhold.

dette Fororð] se ovenfor S. 29.

S. 67 p. 87] i Udg. 1851 S. 61—62.

S. 71 Ligemænd og Venner] dette udtaler Grosserer Valler som sit Princip S. 12.

vil endog kæmpe for ham] S. 164 ff.

vedgaaer for Claudine osv.] S. 111 ff.

S. 72 Den nogne Archimedes] da Archimedes i Badet havde opdaget Vægtfylden, løb han nogen gjennem Syrakus' Gader med Udraabet: jeg har fundet det.

impetus Fart, Vælde.

Kong Agrippa] Apostlenes Gjerninger 26,28: Men Agrippa sagde til Paulus: der fattes Lidet udi, at du jo overtaler mig til at blive en Christen.

πληροφορία εἰς πάθος] (plerophoría eis páthos) Fylde i Lidenskab. *πληροφορία* forekommer oftere i Det ny Testamente, men ikke i denne Forbindelse.

S. 76 Vis inertiæ Træghedens Kraft.

Bedriftens Insignie] Korset, hvormed de, der havde lovet at deltage i et Korstog, mærkedes.

S. 82 Ferdinand Bergland] S. 186 ff.

S. 83 interesseløse o: uinteresserede.

ab posse ad esse] fra Mulighed til Virkelighed (hvilken Slutning ikke gjælder i Logiken, medens man altid kan slutte ab esse ad posse, fra Virkelighed til Mulighed).

forøger Græmmelsen] Prædikeren, 1,18.

S. 84 χαράσσω (charássɔ) indgraver. Deraf kommer Ordet Charakter, egl. et indridset Kjendemærke.

Sorites] se Anm. til IV. Bind S. 236.

S. 88 Stormesteren] Sokrates.

S. 90 at lade en aldeles ubetydelig Mand osv.] dette skete med den ilde ansete Politiker Hyperbolos og gav efter Plutarch (Aristeides 7) Anledning til, at Ostrakismen gik af Brug.

„Ridderne"] skildrer, hvorledes en simpel og slet Demagog overvindes af en endnu raaere.

den Mand, der sagde osv.] Plutarch, Aristeides 7.

S. 93 Vidnen med deres Aand] sml. Paulus, Brevet til Romerne 8,16.

vitia splendida] glimrende Laster. Der sigtes til Sætningen: Hedningenes Dyder er glimrende Laster, se Anm. t. IV. Bd. S. 246.

de vide ikke osv.] Lukas 23,34.

S. 95 examen rigorosum] streng Examen, som tidligere de kunde underkaste sig, som mente at være særligt vel forberedte.

tænkte til det Onde] 1. Mosebog 50,20.

Forargelsen maa osv.] Lukas 17,1 og Parallelsteder.

S. 98 in corpore] som Helhed (her dog snarere opfattet som: i egen Person).

S. 100 in partibus infidelium] i de vantros Egne (saaledes kaldes Titularbiskopperne over ikke-katholske Lande).

„en Perspektivkasse"] der tænkes paa Henr. Hertz' „Perspektivkassen".

S. 101 „hiin Enkelte"] til hvem S. K.'s opbyggelige Taler er dedicerede.

S. 102 den literaire Foragtelighed] der tænkes paa Corsaren; sml. S. K.'s Papirer VII[1] S. 9, 214 ff.

S. 103 græder ikke over ham] Lukas 23,28.

S. 104 interesseløst ɔ: uinteresseret, uden Tendens.

S. 105 Socrates] i Platons „Phaidon" 104 c.

Tid til at tale osv.] Prædikeren 3,7.

S. 106 ἄδυτον (ádytɔn) det ubetrædelige, Allerhelligste.

S. 107 ypperlige Exempler] f. Ex. S. 138.

Klokker Link] i J. L. Heibergs „Nej".

S. 108 et Posito (naar det er antaget) ɔ: en Antagelse.

S. 109 som viist blev] ovenfor S. 70.
S. 110 „Repræsentations-Lysten"] se Novellen S. 158.
S. 111 Commerceraadinde Waller] sml. Novellen S. 170 ff. i Novellen] S. 181.
Claudius] Sämmtliche Werke des Wandsbecker Bothen III S. 57.
S. 112 Yttring om det Dæmoniske] se ovenfor S. 37.
Arnold] se f. Ex. S. 179 ff.
S. 114 Thales] det er Tiresias, hvem Horats (Satirer II, 5,59) lægger disse Ord i Munden; sml. V. Bd. S. 55.
S. 116 da den nu o: medens den nu.
„idel Luft og Hav"] Oehlenschläger, Aladdin 5. Handling (Samlede Værker XV S. 234) om den arabiske Ørken: Kun idel Luft og Sand.
S. 118 Forordet til Novellen] Skrifter osv. XII S. 216 i et Citat af Mérimée: det Spørgsmaal staaer tilbage, om vi ere bedre end vore Forfædre, og det er ikke let at svare derpaa. Sml. ovf. S. 51 f.
S. 119 Novellen ender] se ovenfor S. 35.
S. 120 den tilbudne Tale] Diogenes Laërtios II 40.

Opbyggelige Taler i forskjellig Aand.

S. 136 siger Salomo] Prædikeren 3,1.
S. 140 som en Apostel jo siger] f. Ex. 2. Thes. 1,3.
det Ene skal gjøres o. s. v.] sml. Matth. 23,23.
S. 160 Tungen er et lidet Lem o. s. v.] Jac. 3,5.
S. 161 Naar den urene Aand farer ud o. s. v.] Matth. 12,43.
fordi han spotter den] se Noten til Bd. VI, 443.
S. 166 Der var Frækhedens frække Lærere o. s. v.] Der tænkes vel paa saadanne som Trachymachus i Platons Stat I, 16,20.
hverken det Nærværende eller det Tilkommende o. s. v.] sml. Rom. 8,38-39.
Verden ... ligger i det Onde] 1. Joh. 5,19.
S. 167 hvad der engang blev sagt om Hukommelsen] af Themistokles hos Cicero de Oratore II, 74,299.
S. 179 dette siges jo fra gamle Dage o. s. v.] Platon, Staten IX, 572.
S. 182 efter Skriftens Ord] 1. Mos. 2,18.
Prædikeren] Kap. 4,10.
S. 190 en unyttig Tjener] sml. Luc. 17,10.

S. 192 Alt er tabt uden Æren] Dette Ord skal Frants I have sagt efter Slaget ved Pavia, da han blev fanget.
S. 194 lærer og lærer, og dog aldrig o. s. v.] smlg. 2. Tim. 3,7.
S. 199 skulde Den, der plantede Øret o. s. v.] Ps. 94,9.
S. 200 fra Hjertet udgaaer Livet] Ordspr. 4,23.
S. 207 at gaae til Sorrigs Huus o. s. v.] smlg. Præd. 7,2.
S. 208 begrave sin Fader] smlg. Luc. 9,59.
S. 212 den unyttige Tjener] smlg. Luc. 17,10.
S. 216 hvad hjalp det dog et Menneske o. s. v.] smlg. Marc. 8,36.
S. 221 han vilde hjælpe Andre o. s. v.] smlg. Matth 27, 41-44.
S. 223 som den dybsindigste Digter har sagt] Shakespeare i Henrik den Femte, Akt 2, Scene 4; i Lemckes Oversættelse: „Selvkjærlighed er ikke saa lav Synd som Selvforagt." Shakespeare's Ord selfneglect betyder egentlig Selvforsømmelse.
S. 225 hiin eenfoldige Vise] Sokrates, Platon, Staten VI, 492 B.
S. 226 Den strænge Dommer, der gik ud i Orkenen] Døberen Johannes.
S. 228 med skarp ladt Gevær o. s. v.] se Noten til Bd. III, 113.
S. 231 Abraham maatte forlade o. s. v.] 1. Mos. 12,1.
S. 232 et gammelt Opbyggelsesskrift] Joh. Arndts Sande Christendom, smlg. Pap. VII, 1, A 43.
S. 236 nioghalvsemsindstyve Retfærdige] Luc. 15,7.
hverken arbeide eller ere besværede]smlg. Matth. 11,28.
S. 238 en klogtig Hedning] Epikur hos Diogenes Laert., 140.
S. 240 sætte et Barn i deres Midte] Marc. 9,36.
S. 241 omgjordede om Lænden o. s. v.] Eph. 6,14 og 17.
S. 245 Vi læse om Apostelene o. s. v.] Ap. Gj. 5,40-41.
S. 263 hiin eenfoldige Vise i Oldtiden] Sokrates i Platons Stat VII, 518 A.
Den kongelige Psalmedigter siger o. s. v.] Ps. 2,4.
S. 265 siger Ordsproget] Det latinske Ordsprog „tu si tacuisses, philosophus mansisses", se Boethius, Consolatio philos. II, 17.
S. 272 en Køling af Snee paa en Høstdag] Ordspr. 25,13.
S. 277 Lidelsen lærte ham Standhaftighed o.s.v.] Rom. 5,3-4.
S. 293 Jobs Venner] Job 2,13.
S. 302 en Fortolker af den hellige Skrift] f. Ex. Gratz, Kommentar über das Evangelium des Matthäus. 1821 II, S. 384.
S. 313 holder sig reen fra Verden] smlg. Jac. 1,27.
en hedensk Viis] Platons Phædros 237 A.
S. 320 til din Ager o. s. v.] smlg. Matth. 22,5 og Luc. 14, 18-20.
S. 325 Allerede en Hedning] Kebes i Platons Phædon p. 87 b ff.

S. 332 Fuglene have Reder o. ſ. v.] Matth. 8,20.
S. 333 at han arbeider indtil nu] ſmlg. Joh. 5,17.
S. 334 dette ſiger Gud ogſaa] 2. Thes. 3,10.
S. 335 dog foretrak han at arbeide med ſine egne Hænder] ſmlg. Ap. Gj. 20,34.
kalder ſine Lænker en Æresſag] ſmlg. Eph. 3,13; 2. Tim. 1,12.
S. 337 Solen gaaer dog op med Hede o. ſ. v.] Jac. 1,11.
Sælges ikke to Spurve o. ſ. v.] Matth. 10,29.
S. 342 til ſin egen Fordærvelſe at unddrage ſig] Hebr. 10,39.
S. 344 ſom er oven til i Himlen] hvad Skriften paa mange Steder ſiger om Himmeriges Rige.
ſom er inden i Eder] Luc. 17,21.
S. 346 Guds Rige er Retfærdighed] Rom. 14,17.
S. 347 hos en anden Evangeliſt] her foreligger en Misforſtaaelſe; baade Matth. 6,33 og Luc. 12,31 har: alle disſe Ting; ſmlg. dog Luc. 12,26.
S. 348 derſom det, ſom ſkal afſkaffes o. ſ. v.] 2. Cor. 3,11.
S. 362 vendte ſig om og ſaae tilbage] der tænkes vel paa Luc. 9,62.
S. 363 ſaa han ikke gaaer til ſin Ager o. ſ. v.] ſmlg. Luc. 14,17-20.
vel ikke elſker Fader og Moder o. ſ. v.] ſmlg. Luc. 14,26.
S. 364 han bar kun Purpuret til Forhaanelſe] Matth. 27,28.
den Fornemme] Nicodemus, Joh. 3,1-2.
S. 365 en ringe Tjeners Skikkelſe] ſmlg. Phil. 2,7.
Forhænget braſt o. ſ. v.] Matth. 27,51.
S. 366 det Navn, ſom er høiere end alle Navne] Phil. 2,9.
S. 368 thi han gik forud for at o. ſ. v] ſmlg. Joh. 14,2.
S. 372 at lade ſig tjene] Matth. 20,28.
Synderes Ven] Matth. 11,19; Luc. 7,34.
Svig i hans Mund] ſmlg. 1. Pet. 2,22.
S. 373 da kjendte han dem ikke] ſe Matth. 12,46-50.
naar en Overſte ſendte Bud] ſmlg. Matth. 9,18.
en Qvinde rørte ved Fligen o. ſ. v.] ſmlg. Matth. 9,20.
S. 376 ſagt af en ædel Mand] Herder under hans ſidſte Sygdom, ſe Herders Werke. Zur Philoſophie. XVII. 1820, S. 330.
om Troen er der ſagt o. ſ. v.] ſmlg. Matth. 17,20.
S. 377 Den ſnilde Hedning har ſagt o. ſ. v.] Archimedes, ſmlg. Noten til Bd. VI, S. 275.
S. 379 de daarlige Brudejomfruer] Matth. 25,1 ff.
S. 381 Djævelen ſkjælver altid] ſmlg. Jac. 2,19.

lærer af mig o. s. v.] Matth. 11,29.
en rygende Tande o. s. v.] Matth. 12,20.
S. 383 efter Apostelens inderlige Formaning] 1. Cor. 7,21.
S. 386 Fader, tilgiv dem] Luc. 23,34.
Da Petrus havde fornegtet] Luc. 22,61.
S. 397 selv den elskede Discipel fornegtede ham] Luc. 22,55 ff.
da Pilatus sagde o. s. v.] Joh. 19,5.
er det muligt, Fader, o. s. v.] Matth. 26,39.
S. 400 Er Gudsfrygt Viisdoms Begyndelse] Ps. 111,10.
mættes med Uro] smlg. Job 7,4.
S. 401 det er Gud, som giver baade at ville o. s. v.] smlg. Phil. 2,13.
S. 402 Cheruben med sit luende Glavind] 1. Mos. 3,24.
en af de gamle Propheter] Esaias 46, 1-7 udtrykker denne Tanke udførligt.
S. 404 en af de apostolske Fædre] Hermas i første Del af hans Skrift „Hyrden", de tre første Syner.
S. 405 han fornedrede sig selv og blev lydig] Phil. 2,8.
S. 407 Guldæble i en Solv-Skaal] smlg. Ordspr. 25,11.
Naar saaledes en Konge taler] Salomon i Prædikeren.
S. 408 Herrens Navn være lovet] Job. 1,21.
kommer hid o. s. v.] Matth. 25,34.
S. 413 at lide Skibbrud paa Troen] 1. Tim. 1,19.
S. 414 Hedenskabets Foreskilling] i Mythen om Tantalus, Homers Odyssé XI, 581 ff.
da han raabte: min Gud o. s. v.] Matth. 27,46.
hiin Konge] Salomon.
Kamelhaarskjortel] Johannes Døberens Klædning, Matth. 3,4.
S. 415 Han blev regnet mellem Overtrædere] Luc. 22,37.
S. 416 sin glimrende Synd] Augustins Ord om Hedningernes Dyder.
S. 417 Tvivlen ... stormer mod Troen] af Brorsons Psalme:
Vor Tro er den Forvisning paa
Gud har lagt Alt under Synd] Gal. 3,22.
hver Mund skal tilstoppes] Rom. 3,19.
S. 428 han siger jo til Satan o. s. v.] Job 1,8.
S. 434 den barmhjertige Samaritan] Luc. 10,30.
S. 435 Garizim ... Moria] G. Samaritanernes hellige Bjærg, M. Bjærget i Jerusalem, hvor Templet var bygget, smlg. Joh. 4,21.
tvende Menneskér sove o. s. v.] smlg. Luc. 17,34.

tvende Mennesker gaae op o. s. v.] Pharisæeren og Tolderen, Luc. 18,10 ff.

S. 438 som blev kaldet den eneste] Frederik den Store af Preussen blev kaldet der Einzige; S. K. synes at overføre paa denne, hvad der fortælles om Napoleon, at han kunde sove, naar han vilde.

S. 446 den Vei er trang, som fører o. s. v.] Matth. 7,14.

S. 447 Apostelen Paulus siger etsteds o. s. v.] der tænkes paa 1. Joh. 5,4.

vi mere end seire] Rom. 8,37.

S. 448 Apostelen Paulus siger o. s. v.] 1. Cor. 10,13,.

S. 449 naar dette skeer, da o. s. v.] Luc. 21,28.

S. 451 føre Taarnet op] smlg. Luc. 14,28.

S. 457 Sviig i Christi Mund] 1. Pet. 2,22.

S. 461 Luther har etsteds sagt] Werke, Erlanger Udgave. 15. Bd., S. 43.

S. 467 at Christus havde sagt o. s. v.] Matth. 10,33.

S. 468 Bekjendere] den gamle Kirke stælnede mellem „Bekjendere" (confessores) og Martyrer.

S. 469 Sindigheds Aand] 2. Tim. 1,7.

Iver uden Viisdom] smlg. Rom. 10,2.

S. 475 sætte deres Ære i deres Skam o. s. v.] smlg. Phil. 3,19.

S. 476 bifalde dem, som gjøre det] Rom. 1,32.

S. 477 roser sig af sine Forfølgelser o. s. v.] smlg. Phil. 1,12-30.

S. 478 Apostelen Paulus siger o. s. v.] 1. Cor. 4,3.

S. 479 som Paulus tilføier o. s. v.] Phil. 3,8.

S. 481 Udskud i Verden o. s. v.] 1. Cor. 4,9 og 13.

S. 482 Kong Agrippa] Ap. Gj. 26,2-29.

døe med en Vittighed paa Læberne] Sokrates, se Platons Phædon 118 A.

S. 485 ikke er over Mesteren] smlg. Matth. 10,24.

S. 486 ethvert Offer skal saltes] Marc. 9,49.

S. 487 unddrage sig til sin egen Fordærvelse] Hebr. 10,39.

B
4372
A2
1920
Bd.8

Kierkegaard, Søren Aabye
Samlede vaerker
2. udg.

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY